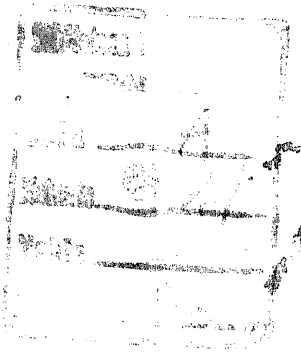

.60.

128

Colleg. Grav. Sbc. Jesu. R. 3365038
D E

EXCELLENTIA
C OELESTIVM

SPIRITVVM;

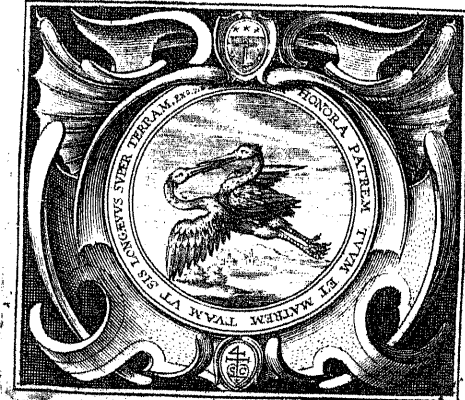
Imprimis de

ANGELI CVSTODIS

MINISTERIO,

Liber.

*Auctore P. IOANNE LVDOVICO
DE LA CERDA, Societatis IESV.*

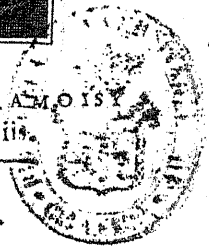

PARISIIS,

Apud SEBASTIANVM CRAMOIS
via Iacobæ, sub Ciconiis.

M. D. C. XXXI.

Cum Privilegio Regis.

REVERENDO

ADMODVM IN CHRISTO

Patri Nostro

P. MUTIO

VITELLESCHO,

PRÆPOSITO GENERALI

SOCIETATIS IESV.

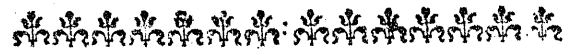

*VS. TODVM laudes
quis nisi custos tuebitur: &
Angelicum opus, quis nisi
alius Angelus suscipiet, ut
à tartareo liore incolumem
seruet. Cui ergo Beniaminum hunc
libellum, & senectæ solatium com-
mittere decebit, nisi ei qui adhuc in domo
lutea Angelici muneris debitum af-*

fatim explet, constitutus super gentes, & regna, ut paterna charitate edificet, & planet? & Vestram igitur Paternitatem, quæ mihi in omnibus Angelus extitit, tractatus de Custodis patrocinio Patronum clamat, sibi quoque custodem inuestigans. Tu, mea, Vitæ lex qui es cælestis, & diuinæ voluntatis augur Mutius (augures enim Iouis interpretes vocantur Philipica. 13.) Angelorum quoque rei defensor eris acerrimus, qui mihi Custos in omnibus fuisti, & ad recti arbitrij tui nutum me ducēs, & reducens, tueri dignatus es. Pusillum admittere, & imbecillo patrocinari potentum est, quidni parentum? Renues ne pauperculo libello Pater esse, contra quam profiteris benignitatem? Accipe ergo munusculum malo tornatū labore. Te protegente, timorem pellet, nam qui illudendi cupidine teneatur, tuæ Paternitatis tutelam cæpto decedens venerabitur.

Kalend. Augusti Anno 1629.

Ioannes Ludouicus de La Cerda.

ENCOMIUM

P. IOANNIS LVDOVICI
DE LA CERDA.

canit ei affectus quidam.

NON tibi floriferis satis est carpisse vi-
retis,

Quis decorat rubeo terra colore rosas?

Non satis arua suis opibus spoliasse videtur?

Inque tuis flores tot posuisse libris?

Parua putas numen Phæbo impetrasse tumentis,

Et iam Musarum quod tibi detur honos?

Visne Gigas superos etiam conscendere cælos,

Spargereque in scriptis sidera vulsa tuis?

Cælicolas calami lineis quoque subdære quisti,

Quæ captus hominum pulchra caterua fuit.

O iuuenum liuor prope iam confecta senecta,

Hæc tibi de tanto sumpta labore quies?

Fama tuis resonet, resonet procul ære canoro,

Qui Cerdam ignoret, si quis in orbe manet.

Te sine Grammatices tetigisset limina nullus,

Pro Rege Austriaco quæ tibi cura stetit.

Te sine Virgilij celata arcana manerent,

Et quæ aduersaris ab dita sacra forent:

† ij

*Septimij penetrasse sinus, te noscimus unum,
Quos damno aggressa est plurima turba suo:
Nunc super Aldhelmū fundis iubar alta colunt
Sidera, Virgineum comperis atque decus:
Angelicos salis inde choros, mysteria pandens
Nosci digna satis, quae latuere prius.
Munera Custodum facili meditanda labore
Das praelo; solus te Deus ipse fugit.
Dicere si nobis quae sunt super astra liceret,
Quae Paulo scimus non licuisse loqui,
Per te, quae scires, nobis diuina paterent.
Soluere fictricas, sic tua penna solet.*

*AD DOCTISSIMUM
& Clarissimum Virum
P. IOANNEM LYDOVICVM
DE LA CERDA, in doctissimum
opus, quod de Angelis scripsit, &c.*

*VINCENTII MOECINERII
VALENTINI.*

EPIGRAMMA.

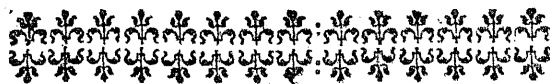
*ΕΝ πρώτῃ βίβλῳ σοφίας φάος αὐτὸ φαεινὸν
Ἀπρόν, Ἀγγελικὸν καὶ ἑκατόμωτον σέλιον.
Ἡ δ' ἀρετῆς σιλάσσα Ἐαφ' ἑκκλίμαται ὀπάζει
Τὴν ἐνδὲν πρῆσι, γράμμασι καὶ παρῆσι.
Γήινον κ' ἔχει. Διὰ ἕρανὸν ἔπλατο εὐρὺν
Ἀγγελικὸν δ' ἀνέβη ταῖς πτερύγεσι χόρῳ.
Οὐρανίος τὴν δάκε νόος θνητοῖσι φαινός
Κίρσαις γὰρ δὲ βίβλον, φοῖβος ἔπιπνον ἄρει.*

INTERPRETATIO.

*Ingentes Sophia liber hic sibi continet ignes,
Et simul Angelica splendet ubique face.*

4 iiij

*Hic etenim fulgens virtutis lumina fundit
Intus, quam induxit dogmate datu que sacra
Nil terrestre gerit, cali subit astra micantis,
Angelici, & penis scandit in alta chori.
Inter mortales hunc mens dat cœlica cunctis,
Cœrda at scripsit opus, tandem & Apollo refert.*

CAPITVM ELENCHVS.

- D**e *Præstantia Angelorum.* Cap. 1.
fol. 1.
Id ipsum firmatur testimonio Chry-
sostomi & aliorum Patrum.
Cap. 2. fol. 12.
Christus caput Angelorum. Cap. 3.
fol. 16.
*Omnes Angeli quibus assistunt mittuntur in salutem
hominum.* Cap. 4. fol. 25.
De septem Angelis & à quibus nos defendant.
Cap. 5. fol. 34.
De nouem ordinibus Angelorum. Cap. 6. fol. 40.
De Angelorum creatione. Cap. 7. fol. 56.
*De Angelorum veneratione, & obsequia erga Vir-
ginem Mariam.* Cap. 8. fol. 66.
*Vnicuique nostrum datum esse Angelum Custo-
dem.* Cap. 9. fol. 87.
Varia Patrum encomia de Angelo Custode. Cap. 10.
fol. 94.
Alia Patrum encomia de Angelo Custode. Cap. 11.
fol. 114.
Angeli mittuntur in necessitatibus hominum.
Cap. 12. fol. 124.
Indigent homines Angelo Custode. Cap. 13. fol. 134.

Angeli gladiis minantes, & calamo scribentes benigni. Cap. 14. fol. 144.
De variis Angelorum nominibus. Cap. 15. fol. 153.
Iuuant Angeli in temporalibus. Cap. 16. fol. 162.
Angeli inuocandi & adorandi sedulo in nostris necessitatibus. Cap. 17. fol. 170.
Angeli orant pro nobis. Cap. 18. fol. 179.
Angeli pedagogi nostri sunt. Cap. 19. fol. 186.
Angeli sunt administratores belli. Cap. 20. fol. 193.
Angeli excubias agunt circa morituros. Cap. 21. fol. 202.
Ab Angelis mos psallendi. Cap. 22. fol. 210.
De Angelorum ministerio circa Eucharistiam. Cap. 23. fol. 216.
Angeli circa Crucem Domini officiosi. Cap. 24. fol. 222.
Pulchritudo Angelorum, & sapientia qua nos defendunt. Cap. 25. fol. 254.
Angeli portant animas nostras in Caelum. Cap. 26. fol. 261.
Angelorum nobilitas, dignitas, ac sollicitudo: interdum timendi Angeli. Cap. 27. fol. 268.
Angeli nos ab stupro liberant. Cap. 28. fol. 286.
Angeli singulariter religiosos custodiunt. Cap. 29. fol. 292.
Quod Angeli Custodes sint nostri medici, & quare dicantur Dantes. Cap. 30. fol. 300.
Præsent Angeli regnis, ciuitatibus, muris, iuri denique ipsorum, &c. Cap. 31. fol. 308.
Liberant nos a uisceribus, & incantatoribus, proni etiam sunt erga eos qui elemosinas tribuunt. Cap. 32. fol. 318.
Angeli vocantur filij Dei, uirga sunt in eorum ma-

nibus, nosque uinea illorum sumus. Cap. 33. fol. 323.
Angelorum multitudo & exercitus, qui Militia Dei dicitur. Cap. 34. fol. 328.
Angeli Oculi Dei, Pacifici, Velocissimi, multa didicerunt ab Apostolis, illis occultatum Incarnationis Mystrium, adunati cum hominibus. Cap. 35. fol. 336.
Angelos cognouerunt Gentiles, Purgatio in Angelis quid sit, cur Angeli dicuntur infusoria uasa, in quo summus Pontifex Angelos superet, Angeli liberant nos à maris tempestatibus. Cap. 36. fol. 343.
Angeli adsunt Martyribus. Cap. 37. fol. 352.
Angeli adsunt confessoribus, & uirginibus in luctu. Cap. 38. fol. 369.
Omnes homines Angelum habent Custodem, excepto Christo Deo & homine. Cap. 39. fol. 370.
Quod Angeli sint incorporei, & præpositi elementis, & irrationabilibus. Cap. 40. fol. 376.
Angeli pueros sibi commissos singulariter custodiunt. Cap. 41. fol. 383.
Angeli sunt excellentiores hominibus. Cap. 42. fol. 406.
Angeli Custodes sæpe assumpti, ut nuntient uires, qui futuri sunt sancti. Cap. 43. fol. 418.
Apparent Angeli in forma puerili, ad imitationem Christi, qui sæpe uisus eadem formâ. Angeli adsunt pueris excusandis pro Christo, & alia quæ pertinent ad pueros. Cap. 44. fol. 433.
Angelicæ salutatio magæ dignitatis. Et Angelicus habitus sumptus pro religioso. Cap. 45. fol. 457.
De Angelorum officio erga nos. Et uirge gerant contra Demonia. Cap. 46. fol. 484.
Angeli in forma hominum sæpe apparent, & quæ

corum habitus. Cap. 47. fol. 496.
De Angelorum malorum nequitia, & bonorum
sanctitudine. Cap. 48. fol. 507.
De sanctissimis Michaële, Gabriele, Raphaële.
Cap. 49. fol. 520.
Pia aliquot orationes in sanctos Angelos, quæ sunt
apud Albertinum, & alios. Cap. 50. fol. 10.

APPROBATIO

APPROBATIO
Theologorum Parisiensium.

NOS qui subscripsimus in Sacra Theologia
Facultate Doctores, fidem facinus per-
lectum à nobis librum eruditissimum, cui titulus,
*De Excellentia Cælestium spirituum, imprimis de
Angeli Custodis ministerio Liber, Authore P. Ioan-
ne de la Cerda Societate I E S V*, in quonihil ani-
maduertimus fidei orthodoxæ Apostolicæ Roma-
næ, aut moribus Christianis dissentaneum. Da-
tum Lutetiæ 12. Augusti. 1631.

F. MAVRITIUS BRACHET.

FR. CLAVDIUS COCHET.

SVMMMA PRIVILEGII

A CHRISTIANISSIMO ET IVSTO
Galliarum Rege concessi.

VDOVICI XIII. Gallia &
Navarra Regis autoritate sanc-
tum est, & patentibus eius litte-
ris cautum, ne quis in regno ipsius, aliive
locis eius ditione subiectis intra decem
proximos annos à die impressionis primæ
inchoandos ac numerandos excudat, ven-
dat, excudendum, vendendumque quo-
vis modo & ratione caret librum, qui
interibitur *De Excellentia Cælestium Spi-
rituum, imprimis de Angeli Custodis mi-
sterio Liber, Authore P. Ioanne Ludovico de
La Cerda, Societatis IESV.*, præter SE-
BASTIANVM CRAMOISY, Biblio-
polam Iuratum Parisiensem, aut illos
quibus ipsemet concesserit. Prohibi-
tum insuper eadem autoritate Regi
omnibus eius subditis eundem librum
extra regni sui limites impumendum

curare, vel quempiam vbiicumque fuerit
ad id agendum impellere ac instigare sine
consensu dicti Sebastiani Cramoisy, sub
pœna confiscationis librorum, aliisue pœ-
nis originali diplomate contra deliquen-
tes expressis. Datum Parisiis 14. Augusti
1631.

Signatum, De Mandato Regis.

P E T I T.

PRÆFATIO

AD LECTOREM.

 D patrociniū de Angeli Custodis declarandum, non aliō vtar proœmio, quā Angelorum omnium præstantiam probando, id tantum dicam, vix explicari posse singularem eorum protectionem & sollicitudinem, qua nos tuentur & defendunt ab hostibus invisibilibus. Itaque B. Aldhelmo iure adnectendum iudicavi, qui de Virginitate agit, cuius virtutis Patroni Maximi sunt Angeli, adeo ut Virgines esse Angelici cœtus iudicentur, ut in utroque opere satis ostendo Faxit Deus, ut quo animo scripta hæc sunt, eodem recipiantur. vale.

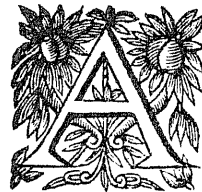

DE EXCELLENTIA COELESTIVM SPIRITVVM:

Imprimis
DE ANGELI CUSTODIS
ministerio.

De præstantia Angelorum.

CAPVT PRIMVM

AGGRESSVRSVS ministerium de ANGELO CUSTODE, præmittam præstantiam Angelorum omnium, incipiens à Sophronio Archiepiscopo Hierosolymitano, cuius verba exstant in encomio ab eo conscripto de Archangelis & Angelis, nunquam satis laudato, in quo mirè laudat Angelos. *O vos reliqui omnes Angeli & Archangeli, cœtus celestis, corona impenetrabilis, phalanx præstantissima, multitudo immensa, exercitus innumerus, celsitudo inaccessa, magnitudo*

2 De excellentia cœlestium

incomprehensa, chorus incomparabilis, notitia omni indagazione superior, latitia inexplicabilis, pompa summè admirabilis, quantitas cogitationem omnem excedens, subtilitas mensuram ignorans, agilitas cui alia nulla est similis, ordo infinite multiplex, celeritas infanda, substantia qua circumscribi nequit, gloria mentis cogitatione comprehendi nescia, vis omni virtute & robore maior. Vos omnium Regis estis administri, vos venti & spiritus, & aqua, & principes, & equi, & exercitus, & Diaconi, & Apostoli, & Prædicatores, & Propheta, & Euangelista, & rerum diuinarum interpretes, & custodes, & præfides, & conseruatores, & abactores, & conductores, & via duces, & inquistores, & libripendes, & calculatores, & curatores, & illuminatores, opum datores, & luminaria, & lucerna, & lampades, & montes, & colles, & nubes, & iudices, & susceptores, & relatores, & defensores, & decertatores, & propugnatores, & diuina specula, & simulachra, & imagines, & naua, & naues, & gubernatores. Vos y estis, qui cœlum cursu expeditissimo transmittis; qui motu celerrimo incitatissimoque per aërem discurretis, qui cœlum & aëthera repletis; qui nulli non homini custodes & comites adestis; qui Creatoris voluntatem indeflexè perficitis; qui vocem sermonum eius citra intermissioem auditis; qui semper crescitis & proficitis, perpetuèque incrementa sumitis (sólus enim Deus est, in quem nulla cadit mutatio) qui cœlestia corpora vocamini, qui mentes Deique tabernacula appellamini, qui carbones, & turbines, & flamma nominamini; qui mysta, mysteriorum-

Spirituum. Cap. i.

3

que interpretes, & omnium Regis amici & musici, necnon sacrorum ministri & diaconi dimini.

2. Quid ex his non magnum capeffis? quid non tibi polliceris? cùm fortissimos habeas, qui tecum & pro te certent aduersum phalangas iniquissimorum spirituum, præfides & conseruatores tuos; in illis fixa esse debet spes tua & firmata, adè vt nulli venti & turbines possint conuertere fiduciam quam in illis habes. Nonne desperantis est, illos abiicere, quos patronos habiturus es in die iudicij? Idem Sophronius supra: Cuius quidem terribili clangore, qui à sæculo mortui fuerant, ex abditis terra receptaculis resurgent; & terra veluti funda notata è fundamentis mouebitur, & elementa dissoluentur, & sol atro colore perfundetur, & in cilicini sacci modum obscurabitur; & luna tota in sanguinem conuertetur; & stella perinde ac gressus è ficu, dum valida vi venti agitantur, è cœlo in terram decident, & vniuersus aër quasi retris nubibus obductus, in noctem vertetur; & cœli instar libri inuolutus è medio faceffet; & mons omnis, & uallis, & insula, & ciuitas è sedibus suis emouebuntur; & magnates, & potentes, & duces, & terra iudices, & reliqui populi humiliabuntur, & quod grauissimorum dolorum & gemituum stridorumque dentium, ac omne genus suppliciorum tempus iam adesse cernerent, quæ timore & horrore exanimabuntur. Et infra: Iterum ô Diuini Spiritus, vos rogatos plurimumque obtestatos cupio, quando in ultimo vite mee hiasu ex læta hoc vase excedere compellar, vosque

A ij

4 De excellentia cœlestium

omnes actiones meas trutinâ expensuri estis, cum-
Etâque quæ vel palam, vel clam designavi, cal-
culaturi, ut tunc vel omnes, vel incerte, quos Deus
ex vestro ordine tum mittet, quo infelicem mise-
ramque animam meam excipiant, placidos clem-
mentesque vos mihi exhibeatis, bilancemque quâ
prævis meis operibus perdecite gravavi dexterè sub-
leuetis, eandemque tamquam solius clementis Dei
ministri quavis ratione & arte exonerare studea-
tis.

3. Ita verò laudandi Angeli, ut non dicamus
esse creatores animarum nostrarum; id enim
blasphemū est, & sanè Manichæorū, & Sabel-
lianorū error est qui dicebāt illos cacasse animas
nostras, non Christum Dominum procreasse;
de qua re adi Philastrium. Et ista Irenæi l. 2. ad-
uerf. hæreses: *Qui ab Angelis mundum dicunt
fabricatum, vel ab alio quodam mundi fabrica-
tore, præter sententiam eius qui super omnia Pa-
ter est, primò quidem ex hoc ipso peccant, præter
voluntatem primi Dei talem & tantam conditio-
nem Angelos fecisse dicentes, quasi efficatiores
sint Angeli, quàm Deus; aut rursus, quasi ille ne-
gligens sit, aut minor existens, aut nullam curam
habens eorum quæ in propriis ipsius fiant, utrum-
ne an malè bene aut fiant, &c.* Habentur hæc c. 1.
Rursus persequitur rem eandem cap. 12. Itaque
hoc nihil ad Angelos attinet, cur potius creati
ipsi fuerint à Deo. Alia nec ergo rimanda est
Angelorum præstantia. Quid ergo si ab Ange-
lis hæresiarcha insignis dictus *Angelicus* no-
men sumpsit, ut sibi astrueret grande quid? De
Angelicis vide longâ operam Cornelij in epist.

Spirituum. Cap. 1. 5

ad Colloffenfes cap. 2. Epiphanius enim non
meminit, quo auctore sint Angelici profecti;
obscurum putat, & tantum nomen ad se perue-
nisse: nam illorum secta ad modicum duravit
tempus, citiusque extincta est. Nam ne quæ
essent eorum dogmata, tradit se habere posse
comperta; ita enim ait hæresi 60. *Αγγελικὸν αἰρε-
σιν ἀνικόμεν, καὶ τὸ ὄνομα μόνον ἐπιχέθημεν, ἔπειτα δὲ
βαρῶς ἴσμεν τίς ἡ τοιαύτη αἴρεσις, διὰ τὸ τάχα κατὰ και-
ρὸν αὐτῶν ἐπιπέσειν, ὅσοσον λήξαι, καὶ καταλοιπῶσαι εἰς
τέλος. τὸ δὲ ὄνομα διὰ ποίαν αἰτίαν ἔχον ἐκίστηεν. ἦτοι χεῖρ
ἐπαρὰ τὸ πῶς ἐπὶ ἀγγέλων τὸ κόσμον γεννηθέναι εἰσέθεν
καὶ αὐτῆ τῶτο εἰσέθεν τῷ ὀνόματι τέτω κέκληται, ὡς
ἔχω λέγειν. ἦτοι διὰ τὸ ἐπιτάξει ἀγγέλων ἑαυτὸς σμινύ-
ναι, καὶ εἰς ἑξωχωράτω αἰετῶν, ἔδε τῶτο διαβεβαιώματι. ἦ
καὶ ὑπὸ τῶτε πῶς εἰληφότες τὸνομα, ἐπεὶ δὲ χεῖρες τίς
ἔστι ἀγγέλων ἐπέκεινα τῆς Μεσοποταμικῆς χώρας κείμε-
νος. At verò quam ob causam id hæresis nomen
accepit, nescimus: siue enim ex eo quod aliqui mū-
dum ab Angelis factum esse dicunt, & ipsa hoc
asserens hoc nomine appellata est; non possum dice-
re: siue quod seipfos in ordine Angelorum esse ia-
ctant, & vitam eminentissimam degant, neque
hoc affirmo: siue etiam à loco nomen acceperunt:
nam locus quidam est, Angelina, ultra Mesopota-
miam regionem situs. Ego vero secundam illius
sententiam veram esse affirmo, ut vel hinc An-
gelorum præstantiam probem, cum hæreticis
istis id sibi nomen plausibile videretur, cum
mendacio quo imbuti erant: id enim nomen
ipsum ostendit. Sicut & *Angelita*, qui dicti sunt
ab Episcopo cui nomen *Angelus*, fortasse ab
Angelo, ut sic nobilitaret genus suum & hæ-*

resim; vel si à loco Alexandria, locus ipse dictus ab Angelo. Vide Nicephorum libro 18. cap. 59. Sed quid immoror in his hæreticis, cum illud certum sit plures viros sanctos sibi nomenclaturam Angelorum vsurpasse ab Angelis, adeò illi excellentes fuerunt. Et imprimis cum in Synodum Gallicanam irent Patres iubente Hormisda Papa, illucque pergeret sanctus Remigius, Hincmarus apud Surium, ait Remigium vti Angelum susceptum in Concilio, his verbis: *si Synodo Arianus quidam hæreticus, acerrimus disputator, & dialecticis propositionibus ac conclusionibus confusus: & inde nimis elatus intererat. Ingressiente autem sancto Remigio Episcoporum Concilium, à multitudine Patrum expectantium, assurgentibus omnibus reuerenter, sicut Angelus Dei suscipitur. Superbus autem hæreticus, & malè de viro Dei sentiens, dedignatus est ei assurgere. Qui protinus cum sancto Remigio ante eum transiit, ita obmutuit, vt nec verbum quidem vllum affari potuerit.*

4. Mitto plures viros egregiè laudatos, qui inde nomen sumpserunt, Angelum Notarium, ad quem S. Gregorius Pastoralem reddidit epistolam, vt habetur lib. 2. epist. 39 item Angelum Patriciacum, Ducam Venetiarum, ad quem (auctor est Sabellicus) Leo Imperator misit sacras reliquias. Sed quid alios memoro eius nominis viros, vbi est sanctus Angelus Patriarcha Hierosolymitanus in religionem à puero propensus habitum Carmelitarum induit, ac post annum in montem Carmelum se contuli

vbi emissa professione de superioris licentia quinquennio vitam solitariam & austeram duxit, aliquot editis miraculis, reuersus Hierosolymam, vbi Presbyter ordinatus: inde ad prædicandum in diuersa loca recessit. Romam profectus loca sacra inuisit, quo tempore etiam SS. Franciscum & Dominicum, qui ad urbem venerant, vidit, & allocutus est: à quibus illi martyrium etiam prædictum, ipsum verò S. Franciscum stigmata prædixisse ferunt. Româ discedens in Siciliam venit, vbi cum Alicate primum secretò, deinde publicè Berengarium virum præpotentem corripuisset, quòd sororem maximo cum scandalo carnaliter cognoscere non desisteret, tantum apud illum offendit (soror ad pœnitentiam conuersa) vt sanctum virum in Ecclesia Sanctorum Apostolorum Philippi & Iacobi concionantem Kalendis Maij manu armatâ hæreticorum aggressus, in capite lethaleriter vulnerarit: ex quo vulnere Sanctus Angelus (qui ad se venientibus salutis monita dare nunquam destitit) 3 Nonas Maij, anno Salutis 1220. hinc palmam martyrij decoratus in cœlo euolauit. Scio hanc historiam diuersam esse ab ea, quam scripsit Enoch Patriarcha Hierosolymitanus, de quo vide Gononum.

5. Nec grauabor enarrare vnus Angeli de Victoria Generalis & Monasterij Ferrariensis encomia, qui fuit admodum pius, & in morte miraculis claruit, qui diuitias spreuit, ægrotos quotidie inuisit, pauperum inter religiosos coluit, abiecta officia fecit, eius in morte miracula acciderunt, quæ non

nisi magno in virtutibus viro contingere potuissent, statim cubiculum, in quo decumbebat, caelestis claritatis & splendoris lumine repletum est, quod satis longo tempore duravit. Quod sane indicium & signum fuit gloriae, qua beata illa anima iamiam fruitura erat. Eodem tempore fulsit supra domum, vbi sanctus Monachus erat, stella quaedam pulcherrima, & splendidissima, quae plurimos de se radios spargebat, donec sancta illa anima iam discessisset. Post cuius discessum apparere desiit, fuitque visa quibusdam fratribus Augustinianis in vicino monasterio habitantibus. Facies eius serena & rubicunda permansit, vt Angelus videretur, & gravior vultu mortuus quam viuens esset. Morte eius per loca vicina diuulgata, omnes conuenerunt, & tam sancti viri mortem dolentes, ad caenobium properarunt, vt corpus viderent & comitarentur ad monasterium vsque, in quo summo cum honore sepultum est.

6. Quid quod Prophetæ Angeli dicti sũt. Tertullian. aduer. Iud. cap. 5. *Sicuti ipse per Malachiam Angelum unum ex duodecim Prophetis dicit.* Et id creberrimum est & proprium, quando prophetæ nuntiant. Mitto plerumque intelligi Angelos sub Dei nomine. Nihil tritum magis quam Deum locutum cum Moyse in monte Sina, & id Scriptura testatur; atque ibi Deus, Angelus est, testatore Cyrillo Alexandrino in Prophetam Amos, vbi loquens de Moyse ait: *ὅστις ὁ κρύβμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει σινά.* *Hic est* (scilicet Moyses) *qui fuit in ecclesia in solitudine cum*

Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina. Quam explicationem multi Patres sequuntur, praesertim Augustinus, & omnes qui verè sapiunt. nam id apertè testatur Scriptura Act. 7. vbi clarè ait Stephanus: *Et expletis annis quadraginta apparuit illi (Moyfi) in deserto in monte Sina Angelus in igne flamma rubi.* Et Syriacus ita vertit. vbi Angelum dicit, quem *Dominum* vocauit Exodus cap. 3. Et cum postea dicit Stephanus, *Ego sum Deus patrum tuorum*, &c. est vox Angeli, qui Deum se vocat; ad quem modum Ambassiatores principum vsurpant nomen principis. Ad rem iam. Magna est gloria & praestantia Angelorum, in ipsis nomen Dei latere. Quid ergo mirum si lateat nomen Apostolorum? nam Apostolidicuntur Angeli; id quod testatur Procopius in cap. 54 Isaia, vbi ait: *καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτῶ, τῶν ἀποστόλων εἰσὼ τὰ ῥήματα τοῦ καὶ τῶν βυβλῶν.* *Angelorum eius, id est Apostolorum eius verba & consilium firmabo.* Latet itaque nomen Dei, Prophetarum & Apostolorum in Angelo. Quanta hæc dignitas?

7. Sed omnem laudem superat Angelorum, velle Deum, cui omnia subsunt, velle nominari. quæ enim hæc excellentia illius creaturæ est, quam in gloriam illius sibi vsurpauit Omnipotens? In Esaia enim cap. 9 scribitur: *Et vocabitur nomen eius magni consilii Angelus.* & Malachia 3. *Et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quem vos quaritis, & Angelus Testamenti, quem vos vultis.* Vbi omnes Expositores de Christo intelligunt Dominatore, qui solus templum habeat, ad quod venit, vt

contra Iudæos obseruat Galat. lib. 4. cap. 10. Iustinus Martyr dialog. cum Tryphone dictum ait Christum ἀγγελὸν ἐκ τοῦ ὑπερταίν τῆ ζωῆ αὐτοῦ, id est θεός: *Angelum ex eo quòd sententia illius (Dei) administrat.* Procopius in Isaiam, πῶς ὁ μεγάλῃς βουλῆς ἄγγελος ἔστιν, Ἰωάννης ἐδήλωσεν λέγων: *Quod magni consilii Angelus existat, Iohannis testimonio patet.* Dicitur autem Angelus Testamenti, quia Nouum erat Testamentum prædicaturus, sicut promissum fuit per Hieremiam: *Fœdus nouum.* Templum autem humanitatem exponit Augustinus lib. 18 de Ciuitate cap. 35. & Theodoretus. Porro Cyrillus vel assumptam humanitatem, vel vterum virginalem, vel materialem Hierusalem. Hieronymus denique per templum Ecclesiam intelligit. Potest autem commodè intelligi templum ipsum Hierosolymitanum, ad quod non solùm die Purificationis Mariæ venit Christus. *Quando tulerunt eum parentes eius, ut festerent eum Domino.* Et Angelum illum, qui Iudic. 13 apparuit Manue, etiamsi verus fuerit, cùm Symmachus, teste Eusebio lib. 7. demonstrat. 3. vertat, ἀθεϊσμοῦ, quasi dicat, *paradoxum quiddam;* multi tamen censent Christum fuisse, inter quos D. Augustinus quæst. 52. 53. 54. Vide Cornelium in cap. 2. Isaiæ fol. 157. Mitto loca quædam pensitata Iustino Martyri dialogo cum Tryphone, quæ accepit de Deo sub Angeli nomine dicto, & dixit *Angelus Dei in somnis Iacob, &c.* & infra idem Angelus subdit, *Ego sum Deus, &c.* Et sic de aliis. Quid igitur de Angelis dicam, quorum beneficio res omnes, quas

nos homuli ex luto & argilla ficti, tanto cum labore addiscimus, & ægrè ratiocinando colligimus, illi nullo negotio, nullo temporis intervallo sagacissimè peruident, & impeditos quosque difficultatum nodos explicatissimè dissolunt? Quid de illa cognitione matutina, qua modò res in Deo, tanquam in politissimi candoris speculo, vegeti coloris flore viuidiùs accensas, modò in se iam remissas, & quasi dilutò vigore minùs acres contemplantur? Quid de ipsius cognitionis felici quadam constantia, cuius munere contingit, vt eis non minus ab hac intelligentia cessare liceat, quàm plantis, aut animalibus ab actus vitalis perpetuo quodam ministerio: siquidem intellectio beatis mentibus pro vita est. Iam si gratiam spectes, quibus ab ipsis ortus primordiis mirificè sunt nobilitati, cùm rerum molitor *Deus erat in Angelis condens naturam, & largiens gratiam,* vt ait Augustinus lib. 12 de Ciuit. cap. 9. Vasa myrrhea dices, aut crySTALLINA ab iplo vniuersitatis artifice comparata, & omnibus artis enucleata lenociniis, in quæ Diuinitatis riuus, tanta & tam inusitata donorum fragrantia depulerent. Denique si gloriam considerabis, qui gratiarù amplitudinè est consecuta, totos in Deum videbis amoris similitudine transfusos atque absorptos, tum in hoc felicitatis domicilio, fidos terrarum administratos, nostræ salutis propugnatores, depullos miseriarum, auspices felicitatis, duces, altores, pædagogos, & vt summam dicam, amor e germanos, seruos obsequio, & autoritate patres, vt ait Cassinus noster.

Idipsum firmatur testimonio Chrysostomi,
& aliorum Patrum.

CAPVT II.

P Ræstantia Angelorum necunde potest probari melius, quàm testimonio Chrysostomi ferm. 55 de futuræ vitæ deliciis, afferentis Euangelicam vitam, quam Christus plantauit, voce vna dici angelicam, & reverâ Euangelicos Homines dici Angelos. Verba eius: Εἶτα ἐπειδὴν ἀόρατα καὶ ἐνεῖνα καὶ νοερά καὶ ἐν πίστει καὶ ἐν ἐλπίσει, ὅρα πῶς πρὸς παραχρῆμα ὦν τῶν, καὶ τὴν πύρα λαλῶν τῶν ἡμετέραν, καὶ τῶν σαυμασθῆν ἐκείνῳ οἰκονομίαν ἐργασίαν ἐκείνῳ ἐπὶ ὅσον ἀγρεῖ τὰ μέλλοντα τὰς καρυτέρας καὶ ταυτὴν πλεροφορῶν διανοίας. Ἐπὶ δὲ γὰρ ἦλθε κοιλίῳ πολιτίαν ἀγγελικὴν, καὶ τῶν γῆν ἐρανῶν ἐργασίῳ ἐκείνῳ καὶ τῶντα ἐπιτάβων, ἃ τῶν ἀσωματίοις ὁμοίον δυνάμει τῶν μπουδῶν, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀγγέλους ἐποίησε, καὶ πρὸς τὰς ἐλπίδας ἐκείνῳ τὰς ἀνω, καὶ μακρὰ σάματα διέτεινε, καὶ ἰσχυρότερον ἰσχυρῶν ἐπέλεσε, καὶ πρὸς αὐτὰς ἀναστῆν τῶν ἡμεῶν τὰς ἐλπίδας, καὶ πρὸς δαίμονας ὑποδύεσθαι, καὶ πρὸς ἀπασαν τὴν διατόκην τὴν φάλαγγα παρτάβεισθαι, σῶμα ἔχοντες, σαρκὶ συμπεπλεγμένους καὶ τὰ σάματα νεκρῶν, καὶ τὴν παθῶν ἡσυχίαν τὴν θόρυσον, καὶ τὴν σφύρα ἀπλῶς περικύβειναι, τῶν ἀμύλων τὴν πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις πύραδι. Deinde quoniam invisibilia erant illa & spiritualia, in fide atque in spe posita, vide quid agat: cum huc aduenisset, ac nostram carnem assumpsisset, & mirabilem illam dispensationem perfecisset, futura ponit ob oculos, & hac ratione crassiores mentes securas reddit. Nam

quoniam conuersationem ac vitam rationem angelicam afferens ueniebat, ac terram in cælum conuertebat, eaque mandabat, quæ similes redderent incorporeis virtutibus eos qui ea perficerent homines reddebat Angelos, ad spem cœlestium rerum vocabat, alius euolare inbebat, & ad ipsa fastigia calorū ascendere, aduersus demones pugnantem, contra diuersas diaboli copias aciem eos instruere, qui corpus habebant, & cum carne corpulati erant, mortificare corpora, ac perturbatissimo tumultu ablegare, & corpore utcumque esse circumdatos, ceterum cum incorporeis virtutis certatim contendere. Hactenus ille. Similiter homil. 35 in Iudæos, dicit: Illi qui vitam Angelorum ostenderunt. Dixi Euangelicos homines dici Angelos: quid si addam sermonem Dei dici Angelum? Hoc astruit Cyrillus Commentariis in Oseam, cum inquit: ἐν ἡδὲ γὰρ τοῖς ἀγίοις περιήταις ἀγγελον ἀποκαλεῖν τὸ θεοῦ λόγον, ὡς ἀπαγγέλλοντά τὸ αὐτοῖς, καὶ ἐναρτῶν καὶ διδόντων τὴν βέλῃον τὸ θεοῦ καὶ πατρὸς. Consueuerunt quippe sancti Prophetæ, Dei sermonem appellare Angelum, utpote annuntians ipsi & manifestantem voluntatem Dei Patris. Et sic explicat illud Zachariæ, καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἡ ἐμοὶ. Respondit Angelus loquens in me, id est, sermo Dei loquens in me.

Eodem pertinent quæ in vitis Patrum legitur de quodam sene lib. 10. cap. 194. qui morabatur in Scithi, qui monachum iuniorem reprehendit, vbi sic ait: Senex quidam morabatur in Scithi: hic die quadam venit Alexandriam, ut opus manuum suarum venderet, viditque ibi inuenerunt monachum ingressum esse carcerem. Quæ

ex re senex vehementer afflictus, manebat foris expectans, donec egredienti iuueni colloqueretur. Quod & factum est. Mox enim ut egressus est iuuenis, tenuit illum senior per manus, & seorsum illum ducens, dixit ei: An nescis, domine frater, quia habitum Angelicum seruis ignoras quia iuuenis es? Non nosti quia multi sunt inimici nostri laquei? Nescis quia & per oculos, & per aures, & per figuras varias, & habitus monachi in ciuitatibus laduntur? Tu autem in cauponas ingrederis, & qua non vis audis, & qua sunt noxia vides, inhonestisque & viris & mulieribus coniungeris. Noli itaque, fili mi, noli obsecro sic agere, sed fuge in eremum, ubi cum Dei adiutorio saluari potes. Respondit ei iunior: Perge senior: Deus non quarit nisi cor mundum. Tunc expandens in cœlum ambas manus suas senex ait: Gloria tibi Deus; ecce enim ego habeo in Scithi annos quinquaginta quinque, & mundum cor non habeo; hic autem in tabernis conuersans cordis munditiam possidet. Vocat habitum monachi Angelicum, quod conforme Chrysofomo, qui vitam Euangelij Angelicam vocauit. Laudo itaque Gentianum, qui procul dubio ex hac nota, quod Balsamon in synhodom Constantinopolitanam dixit, τὸ ὑποχρῆσθαι ἁγίους, ipse reddit, Angelico habitu dignus, & sermo est de habitu, quem induit, cum quis init religionem.

3. In vita Sanctæ Mechthildis ex antiquissimo Codice Bibliothecæ celeberrimæ narrat Benedictus Gononus lib. 4. hunc in modum: *D infirmis maxima erat illi cura, ita quod nunquam in tantum poterat occupari, quin eas quoti*

die singulas vistoraret, & si quid opus illis esset, sollicitè interrogaret, propriis etiam manibus eis ministerium exhibens tam ad recreandum quam ad pensandum & in senectute & infirmitate adhuc se ad infirmas portari faciebat, & aliquando non valens loqui gestu & nutibus tam fidelissimum eis prærendit compassionis affectum, ut plurimos ad fetum commoueret. Ad qualibet vilia opera, & maxime ad communes labores, sororibus se frequenter sociabat: quandoque prima, immo sola laborabat, quousque subditas induxit, vel magis exemplo, vel blandis verbis ad se iuuandum allexit. Ipsa etiam more Archangelorū multorum interuentrix ad Deum fuit, & eorum pia ad ipsum adiutrix. Vbi Archangelos nominat ut potuisset Angelos, & vniuersas virtutes cœli.

4. Quid quod ad Angelorum præstantiam celebrandam plurimum facit multitudo templorum, quæ sub Angelorum nomine sparsa per vniuersam Ecclesiam. Quam ad rem reperi lib. 1. Casinensis Chronici cap. 39. id quod mihi admirationem attulit, in breui scilicet tractu tot Ecclesias constitutas, ut *s. Angeli ad Barragium, s. Angeli in Alba, s. Angeli in Carzolo, s. Angeli ad aquam viuam, s. Angeli ad Floretum, s. Angeli in Axentio, s. Angeli de Stabulo, s. Angeli de Filtriano.* Et omnes has Ecclesias sub Angeli dumtaxat nomine constitutas, de Angelo custode intelligendæ sunt, ut videas quot patronos habeas ad tui defensionem, & quanto in precio sint apud omnes Gentes, quibus solis erecta tot templa: ego enim illius breuis tractus Ecclesias memorauit.

5. Præstantia horum spirituum rimanda etiã ab *Angelica* herba, cui id nomen ab Angelis traditum, de qua ait Matthiolus: *Venenis mirificè aduersatur, quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa.* Venenosi dæmones nos vndique perturbant & proturbant, contra quos nihil validius quàm sanctorum Angelorum memoria intra animam nostram recondita, & sæpius repetita; timent enim procacissimi semel deiecti in infernum deiectores suos, fugiuntque ab illis.

Christus Caput Angelorum.

CAPVT III.

NVNC separatim dicendum erit de Angelis, & in primis de capite ipso, quod Christus est, talia verò erunt membra, quale caput. Atque vt caput alicuius corporis esse nequit, cuius membra membris vnita & compaginata non sunt: ita Christus non prius corporis Ecclesiæ caput euasit, quàm ea quæ in terris sunt, membra, iis quæ sunt in cælis adnecteret, & ex hominibus Angelisque corpus vnum efficeret. Itaque Christus coëuntium membrorum, non modo Iudæorum & Gentium; sed Angelorum, & hominum factus est. Quod pulchrè inter alios Philo descripsit in lib. de Somniis, & bellis aurigæ, & naucleri metaphoris illustrauit: *Somnium demonstrabas innixum vertici scala principem Angelorum Deum. Credendum est enim sicut in curru aurigam, aut*
in nauis

in nauis gubernatorem, ita rebus omnibus superstare eum, Qui est. Torum enim ille mundum a se pendentem regit.

Augustinus tom. 10 idipsum ostendit elegantissimè, cum sub Angelorum nomine intelligit Apostolicos viros, & Ecclesiæ Doctores, quos tamen Angelos nominat sic: *scala vsque ad cælos attingens, crucis figuram habuit: Dominus innixus scala, Christus crucifixus ostenditur: Angeli ascendentes & descendentes per eam, Apostolici viri, & omnes Doctores Ecclesiarum intelliguntur; ascendentes quando perfectis perfecta prædicant; descendentes quando paruulis & imperitis, simplicia quæ intelligere possint, insinuant.* Et idcirco, vt ad veros Angelos veniam, Christus dictus est non solum caput, sed quod ad ipsum omnes inclinarent genu. Ad Philippenses: *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Vbi cælestium nomine intelligit curiam cælestium Angelorum. Inde est illud Matthæi cap. 4. *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei.* vbi gratulantur & plaudunt, ministrantes aspectabili forma, dapes adferunt, alia exhibent obsequia, non quòd ille alieno ministerio egeret, sed quòd obferuare Dominum illi debebant, vt caput suum. Cùm enim humana solatia deessent, Deus cælestes exercitus misit illi ministraturos.

3. Vnum aut alterum auctorem afferam, constituentium Christum Angelorum caput. Iacobi

bus Christopolitanus Episcopus in psal. 81. ad illa verba, *surge Deus, indica terram*, sic ait: *Ponit Diabolus appetere imperium uniuersæ, & sedere à dextris Dei in potioribus bonis gloria, contra voluntatem Dei, qui solum Christum prædestinauerat ab aeterno, ut non solum per personalem unionem, sed etiam per mortem, & passionem, illam celsitudinem mereretur, scilicet imperium mundi, & ut esset triumphator, & redemptor, & glorificator generis humani. Supradictam ergo celsitudinem & imperium appetiuit Lucifer: vidit enim solium, & sedem præparatam super totam naturam Angelicam, pro Christo homine absque hoc quod scierit mysterium passionis Christi, & redemptionis humane, sed non ignorauit mysterium Incarnationis & exaltationis humanitatis Christi: & sic habuit occasionem peruersè appetendi. Adiungitque ut rem clariùs explicet, quod aliorum etiam idè sentientium sensù confirmat, quod ab initio omnibus Angelis fuit lex posita, qualiter Deus præparauerat illam sedem pro Christo homine, à verbo personaliter assumendo; cui tradendum erat uniuersè imperium, iubente Deo, ut omnes Angeli & creatura obedirent, & simul cum verbo eum adorarent (ut sic quod Paulus refert) & adorent eum omnes Angeli Dei) cui legi Lucifer cum suis sequacibus renuit obedire; imò solium Christi tentauit usurpare: & idè cecidit. Lactantius lib. 2. cap. 17. Neque Angeli cum sint immortales, dici se Deos aut patiuntur, aut volunt, quorum unum solidum officium est, seruire nutibus Dei, nec omnino quicquam nisi eius iussu facere. Nec adueniet Christus iudicaturus cum Angelis omnibus tanquam*

eorū caput, quod Iustinus Martyr sedulo astruit Apolog. 2. pro Christianis: *ὅταν καὶ δέξῃς ἃ ἐρεῖων καὶ τὰ ἀγγελικὰ αὐτῷ στρατῷ παραβλήσῃσθαι κεκήρυκται. Quando è calis cum gloria & Angelicamilitia sua adueniet aderitque sicut prædictum est.*

4. Deinde affero Gregorium Nyssenum contra Eunomium orat. 10. *καὶ τίχα μοι τὸ τοῦτο πάθος τῆς ψυχῆς ἐκ ἀσπίλων. τίτι γὰρ ἐκ αὐτῶν ὁ θυμὸς ἐπιζήσει; τὸ μὲν ἀποστόλου πάντων ἀγγελικῶν φύσιν ὑποχρίσειν εἶναι τὸ κρείσσονος, συμπαραλαμβάνοντος ἢ εἰς μαρτυρίαν τῶ δόξματος, καὶ τῶν ὑποστηρικτῶν μεγάλων φωνῶν. ὅταν γὰρ φησὶ, εἰσεγγίξῃ τὸ πνεῦμα ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγει, καὶ ὑποστηρικτῶν αὐτῶ πάντες ἄγγελοι αὐτῶ, καὶ τὸ ὁ θεὸς σε ὁ θεὸς εἰς τὸ αἶψον τῶ αἰῶνος. καὶ τὸ, σὺ ἢ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σε ἐκ ἐκλήθησιν. πάντα ὡς ἐνδείξιν τῶ μονογενῆς Θεοῦ ταῦτα τῶ ἀποστόλου διεξιόντος τῆ πᾶσιν ἢ τῶν ἀγγέλων κρείσσον ἄγγελον εἶναι παρὰ τῶ χριστομάχου ἀκρόων, ἢ καὶ τὸ συμβαῖν τῶ τοῦτον ἀπὸ ἑβραίων λόγον, ἐπὶ ἐκταραζομένη τῆ ἀπορία. Ac mihi fortasse talis animi perturbatio non uenia indigna uidetur. Cui enim ex his ira non incanduerint? præsertim cum Apostolus omnem Angelicam naturam Domino emancipatam esse clamet: ad testimonium dogmatis assumens prophetiam altiloquentiam. cum enim ait primogenitum in orbem terrarum inducit, dicit, & adorabunt eum omnes Angeli eius: & illud, Thronus tuus Deus in seculum seculi: & hoc, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. omnia ad demonstrationem unigeniti Dei hac cum Apostolus recenset, quid patior cum ex Christi hoste Angelorum Dominum Angelum esse audio, qui non temere & fortuito talem sermonem proferat, sed qui in abfurditate animi laboret.*

5. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Glaphyrorum Christum Iesum vocat τὸν ἐπιστάτην, id est Angelorum *praefectum*; sic enim ait: ἐπιστήλειτο ὃ τῆ κλιμακί χειρὸς, ὡς μέγχεις αὐτῆ φανόντων τῶν ἀγίων πνευματων, καὶ αὐτὸν, ἔχόντων τὸ ἐπιστάτην. ἔχ' ὡς ὄντα καὶ αὐτὰ, ἀγ' ὡς θεὸν καὶ κρείον. *Firmatus autem super scalam Christus veluti ad ipsum usque pertingentibus sanctis spiritibus, ipsumque habentibus praefectum, non ut existentem ad ipsos, sed ut Deum ac Dominum.* Anastasius Presbyter in lib. de hominis creatione à Deo ad imaginem & similitudinem suam dicit Christum collocatum in altiore gradu honoris quàm Angeli, quæ eo pertinent ut intelligamus Christum esse illorum caput. verba eius: αἱ δὲ καὶ ἐλατῆται εἰ ἀνθρώπος μὲν τῶν ἀσχηκῶν θεοχόη παρ' ἀγγέλους ὡς θνητὸς γεννῶς. ἀγ' ὅμως τιμῆται πολὺ παρ' ἀγγέλους διὰ τῆς τοῦ θεοῦ λόγος εἶναι αὐτῶ καὶ ὁ πόσις ἐν ἐνώσεως: *Si verò post prauaricationem paulò minor est Angelis homo, ut mortalis factus, unione tamen hypostaticâ Verbi Dei, cum eius natura, altiore in gradu honoris quàm Angeli collocatus est.* Conformis utriusque S. Chrysostomus serm. in Ascensione Domini, qui sermo habetur inter opera Sancti Gregorij Thaumaturgi: *Ascendit super Angelos, præterit Archangelos, superavit Cherubim, ascendit super Seraphim, prætergressus est Potestates, nec prius substitit, quàm thronum ipsum Domini comprehendit.* Hinc est, ut S. Angeli diuinis laudibus Christum cumulent, atque se totos illius cultui cōsecrantes propter beneficium gloriæ sempiternæ, immensis supremisque subliment honoribus. Inde Angeli visuntu affidere sepulcro, licet vacuo iam, Domini sui

etenim ex quo receperat Dominum, multum honoris acceperat, quod Chrysofomus asserit orat. in appellationem cœmeterij, ἀγ' ὅμως ἐπειδὴ ὄλος ἐδέξατο τὸ σῶμα τὸ θεοποιητὸν, πολλὴν ἀπηνέμωσεν καὶ τῶ τεπερ τὴν τιμῶν, hoc debitum Christo Deo, ut capiti Angelorum.

6. Certè Angeli (ut obseruarunt viri doctissimi) ab eo tempore quo Christus natus est, illorum caput, adorari nunquam voluerunt in Scripturis sanctis, cum ante eum se adorari permitterent. Ioannes enim in Apocal. cap. 19. cum vellet vnum adorare, statim ille ad Ioannem: *Vide ne feceris, confersus enim tuus sum, & fratrum tuorum.* Ambrosius in hunc locum ita ait: *Redemptio siquidem sanguinis Christi hoc fidelibus contulit ut filij Dei, socij Angelorum efficerentur.* Ideo pertimescit Angelus adorari ab homine, qui super se adorabat hominem Deum, quapropter conseruum se Ioannis ceterorumque fidelium vocabat. & S. Gregorius hom. 8. Euang. *Quid est quod ante Redemptoris aduentum Angeli ab hominibus adorantur, & tacent: & postmodò verò adorari refugiant? Nisi quod naturam nostram, quam prius despexerant, postquam hanc supra se assumptam conspiciunt, prostratam sibi videre pertimescunt: Nec iam sub se velut infirmam contemnere ausi sunt, quam super se videlicet in cali rege venerantur. Nec habere delignantur hominem socium, qui super se adorant hominem Deum.* O magna ab incarnato Dei Verbo hominibus collata fœlicitas & gloria! O vnitas Dei cum homine mirabilis! quæ Ecclesiasticæ Monarchiæ, in qua fidelis homo viuit, excellentiam pulchritudinemque supra gradus Angelicæ dignitatis

multiplici consideratione sublimauit.

7. Inde ergo Angelici spiritus omnestam pro-
ni sunt in laudando Deo suo capite, vt nihil illis
familiarius existat. Angeli enim, vt ait Socrates
lib. 6. nos docuerunt psallere cantionem illam
Sanctus, sanctus, sanctus. Quin cùm Constanti-
nopoly Ariani odas suæ hæreseos canerent, san-
ctus Ioannes Chrysostomus instituit, vt ortho-
doxi ex aduerso canerent Trifagion, & homou-
sion, idque alternatim, vt in choro fit. Subdit
deinde Socrates: *Dicendum autem & hoc, vnde
consuetudo responsoriorum hymnorum in Ecclesia
initium cepit. Ignatius Antiochia Syria terris ab
Apostolo Petro Episcopo, vnâ cum Apostolis ali-
quando conuersatus, visionem Angelorum per re-
sponsorios hymnos S. Triadem laudantium vidit, &
modum visionis Antiochena Ecclesia tradidit; vn-
de & ad omnes Ecclesias ista traditio manauit. Et
hæc est ratio hymnorum responsoriorum: id est, eo-
rum qui alternè canuntur per antiphonas, vti fit
in choro. S. Ignatius ergo est author psalmodiæ
alternæ siue chori. Inde Angeli (ait Agobardus
Episcopus in lib. de picturis & imaginibus, sum-
psit que ex Augustino lib. 3. de Ciuitate Dei)
iūmoperè renuunt sibi ipsis offerri sacrificium
ab hominibus, sed soli Deo, cuius sunt membra.
Probat deinde, dicens: *Putauerunt quidam dese-
rendum Angelis honorem vel adorando, vel sacri-
ficando, qui debetur Deo; sed eorum admonitione
prohibiti, iussique sunt hoc ei deferre, cui vni fas
esse nouerunt* Et paulo antè dixit: *Tunc nobis fa-
uent, nobisque congaudent, atque ad id ipsum, nos
pro viribus adiuant Angeli quique, virtutesque**

*superiores, & ipsa bonitate ac pietate potentiores. Si
autem illis hæc exhibere voluerimus, non libenter
accipiunt; & cum ad homines ita mittuntur, vt
eorum presentia sentiatur, apertissimè vetant. Et
nota Agobardum dicere, honorem qui debetur Deo,
Angelis non dandum. De alio autem honore &
cultu qui debetur Angelis, suo loco dicemus.*

8. Hinc faciliè colligimus seruos Christi fuisse
Angelos, vt S. Leo in serm. 2. de Ascensione
Domini inquit, Qui ab annunciatione Virginis
voluit probare illos optimè ministrasse Christo:
*sicut enim concipiendum Christum de Spiritu sancto
beata Virgini Angelus nunciavit: sic & editum de
Virgine vox cœlestium; pastoribus cecinit: sicut re-
surrexisset à mortuis, supernorum nunciorum prima
testimonia docuerunt: sic ad iudicandum mundum
in ipsa carne venturum, Angelorum officia prædi-
carunt, vt intelligeremus, quanta potestates sint
ad futura cum iudicaturis, cui tanta ministrauerunt
etiam iudicando. Debemus Angelis ista omnia
officia, quæ Seruatori Christo contulerunt. Sed
nullus melius Sanctissimo Cypriano serm. de
Ascens. Christi, istud officium Angelorum ex-
plicuit, cum ait: *Non indignit vectoribus Angelis,
qui offendicula tollentes e medio, ferrent eum in
manibus, sed præcedentes & subsequentes applau-
debant victori, & concinentes in iubilatione modu-
labantur canticum nouum; & implebat calos con-
sonantia illius harmonia: Thronis & Dominationi-
bus parantibus Filio iuxta Patrem confessum; Che-
rubin & Seraphin pedes pacificos ambientibus, ra-
diantibus vndique diuinis claritatibus; & splen-
doribus supercœlestibus; quos nec arder perseuerans**

consumit, nec turbis alicuius afflatus extinguit, nec interpolatio caliginis ullius abscondit. Celebrat tanti triumphus magnificentiam letabundus cœlestis exercitus; & qui descendentem coram pastoribus Bethleemitis decantauerunt in sublimi præconia; modo expressioribus conatibus, & intensioribus iubilis reuerenti ad Patrem solemniora obsequia impendebant, & festiuis affectibus venerabantur hominem supra se sublimatum, quem gloria & honore coronauerat Pater, ad dexteram suam collocatum: hoc dato ei priuilegio singulari, ut in nomine eius omne genu flecteretur, & super omne nomen, eius nomen excellentius coleretur.

9. Quid verò de obsequio, & reuerentia dicam quam sancti Angeli exhibent Christo, præsertim cum de eius humanitate loquuntur: vix enim credas quam supplices, quam humiles, quam obsequiosi. Petrus enim Chrysológus Serm. 74. de resurrectione Christi, explicans ea verba, *Angelus enim Domini descendit de caelo, & reuoluit lapidem*, de hac reuolutione, quam Angelus fecit, sic ait: *Non dixit voluit, sed reuoluit lapidem, qui aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit resurrectionis assertor. Beatus lapis qui Christum & reuelare mernit & velare: Beatus qui non minus corda aperit, quam sepulchrum: Beatus qui dat resurrectionis fidem, fideique resurrectionem, qui diuinam carnem resurrexisse testatur. Mutatur hic ordo rerum: mortem non mortuum deuorat hic sepulchrum, domus mortis mansio fit vitalis, vterque noua forma mortuum concipit, parit viuum.* Quid dicam de gratulatione illa, qua Domino blandiuntur de oue perditâ sermone 168. *Congratulantur*

& congaudent Christo Angeli super ouis dominicæ reditu, nec indignantur in toto sibi præsidere solio Maiestatis, quia de cœlestibus inuidia cum diabolo fuerat iam fugata: Nec poterat per agnum qui peccatum mundi tulerat in superna, amplius inuidia penetrare peccatum. Quid dicam de epulis illis, & conuiuio, quod appararunt Regi suo & Capiti, cum illi ministrarunt in deserto? habemus domi nostræ tabulam, in qua mirè describuntur omnia: Angeli ministrant, manibus aquam præbent, & reliqua obeunt, quæ in conuiuio comparari solent. Nonne illa ex obsequio præbent suo Capiti & Redemptori? Vberissimam materiam omitto; si quis enim consideret (nihil enim sunt Angeli sine Redemptore Christo, quem adorant, colunt, obsequuntur.

Omnes Angeli qui assistunt, mittuntur in salutem hominum.

CAPVT QVARTVM.

I. **H**ic quæstio se offert tractanda, an Angeli qui assistunt coram Domino in cœlis, mittantur etiam ad nostram salutem, quod ad Hebræos 1. Paulus indicat: *Nonne omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis.* In hac quæstione ego pauca ad controuersiam; nam in eo sum, ut voluntatem inflammem in obsequium Angelorum sanctorum. Quæstio igitur est, an omnes Angeli qui assistunt coram Domino, sint etiam administratorij spiritus, & vere ad nos mittan-

tur. De quo sunt duæ contrariæ sententiæ, prior est Dionysij Areopag. qui lib. de cœlesti Hierarchia cap. 13. de suprema Hierarchia, in qua sunt Throni, Cherubin & Seraphin, nunquam ad homines quemquam mitti mordicus tenet. Vnde locum Apostoli præallegatum explicat, omnes esse ad ministerium missos salutis, non tamen ad homines, sed supremos quidem ad medios, rursus verò medios ad infimos, infimos verò ad homines destinari, qui sūt infimæ hierarchiæ. Quod si apud Isai. Seraphin missus ad prophetam legatur, infimi illum ordinis fuisse dicit, functum verò munere supremi. Eandem sententiam tuetur Damasc. lib. 2. de fide, loco citato cap. 3. & Greg. homil. 34. & S. Thomas 1. part. & pars Scholasticorum, maxime recentiorum. Dionysius itaque cap. 7. de cœlesti hierarchia ita ait: *Id diuina & æterna lege atque ordine sancitum est, ut per prima secundis, diuini fulgoris radius influat, &c. videlicet ut à superiorum ac præstantia naturali alijs priorum Angelorum luce mystica ad inferiores Angelos illuminatio deriuetur. Quo postea ab his ad homines fluxu salutari redundet.* & infra sic ait: *Illud Theologi apertius indicant, inferiores scilicet cœlestium spirituum ordines à superioribus diuinorum operum scientiam honestissimè discere: qui vero celsiores omnibus sunt, à Deitate ipsa ut fas est, seorsim sacratius erudiri.* & Gregorius lib. 17. cap. 9. Moral. *Aliud est assistere, aliud ministrare: assistunt illi qui ad quædam hominibus ministranda non exeunt: ministrant verò hi qui ad officia nuntiorum veniunt.*

2. Cæterùm alia sententia est prædictæ contraria, de omnibus interdum ordinibus, spiritus

Angelicos ad homines in terram mitti. Quæ sententia Scripturis sacris magis consona est, & sanctis Patribus frequentior, & rationi congruentissima. Primum enim omnium præter testimonium Apostoli Hebr. 1. supra citatum vrget locus Isai. cap. 6. de Seraphin missio ad purganda labia Isaiæ. Quorsum enim inferior functurus erat officio Seraphin? & si fungeretur, quid opus erat illo nomine appellari? Sed clarè dici, missum esse à Seraphim, sicut apud Zachar. legimus superiorem Angelum inferiori dixisse: *Loquere ad puerum istum: absque muro habitabitur Hierusalem.* Cum ergo sit consuetudo Scripturæ explicare quando vnus Angelus ab alio mittitur, quorsum præsumere debemus dicere quod Scriptura non dicit? Præterea ad Ezechielem missi sunt Cherubin vt habetur expresse, quis ergo dicat, hos fuisse angelos infimos, cum Scriptura dicat, fuisse Cherubin, & eos tanquã excelsos exaggeret super alios. Præterea Raphael ad Tobiam missus dicit se esse de altantibus principibus, & Michael ad Ecclesiã sæpius missus de primis principibus esse legitur. Itē Gabriel ad Mariam missus, eodē cap. missus fuisse quoque narratur ad Zachariam, cui dicit: *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum.* Præterea antiqui patres summæ auctoritatis nostram sententiam asserunt. Cyprianus enim in præfatione seu argumento ad Cornelium Papam, sic ait: *Itaque qui circa ipsum sunt Angelici spiritus, licet inuisibilis nature sint, in legationibus tamen suis se auditu manifestant & visu; & salutis nostræ ministeriales sæpius experimur, quorum officia & nomina in Scripturis sanctis habentur. Illi qui*

dem superiora agmina nobis prædicant, non indicant Deum: & nunciant quæ iubentur, specialitatem iniuncti negotii peragentes, non vniuersitatis explicantes scientiam, quia ad nos numerus, & mensura, & pondus refertur.

3. Origenes in Philocal. cap. 22. *οἱ μὲν τοῖς ἐξ ἑγγελοῖ τὰ ἀγγελοῦ πνεύματι τὰ εἰς διακονίαν ἀποστέλλονται, εἰκὸς ὅτι ὡς ἀπὸ νόμου Θεοῦ γερραμένω τὰ πνεύματα λαμβάνοντες τετραγώνως καὶ ὅτι Θεοῦ, καὶ ὡς Θεοῦ, καὶ ὅσον Θεοῦ ποιεῖσι τὰ κρείττονα.* Sacri autem Angeli, admirastri spiritus & in ministerium emissi, certe tanquam à Dei lege accepta mandata, recte & ordine, quando & quomodo, quantumque oportet meliora faciunt. Primasius in epist. ad Hebr. id ipsum afferit, & adducit pro se Didymum, afferentem in libro de Spiritu Sancto, ex omnibus ordinibus cœlestium dignitatum mitti, & probat ab Isaïa, ad quem missus est vnus de Seraphim, & ex aliis.

4. Augustinus lib. 2. meditat. cap. 3. sic intellexit locum Apostoli cum ait: *Ipsi Angeli in quibusdam Scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministerium mittantur.* Vnde Apostolus ait, *Quoniam omnes administratorij spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Neque id incredibile cuiquam videatur, quandoquidem ipse Creator, & Rex Angelorum venit, non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam pro multis.* & statim: *De excelso igitur ealorum habitaculo ad consulendos, visitandos, & adiuuandum nos attrahit superemines charitas Angelos: propter Deum, propter nos, propter se ipsos. Propter Deum utique cuius tanta ex-*

ga nos pietatis viscera, ipsi quoque ut dignum est imitantur. Propter nos, in quibus nimirum propriam similitudinem admirantur. Propter seipsos, quorum ordines instaurandos ex nobis toto desiderio præstolantur.

5. Quid obsecro in Cant. scribitur: *Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?* Hoc igitur in Ecclesia proponitur mirum, quod Angelorum eam exercitus ordinate custodiat, distributus, videlicet, in diuersas quasi centurias, ut diuersis Ecclesiæ partibus præsto adsint. Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum? leui, scilicet, armatura promptos, ut choraulos scenicos, ac proinde cum voluptate custodientes Ecclesiam, ac si choros ducerent, & forte ipsum ascendere ac descendere, crebrique inter se transfursus, aliud non fuerit quam choreas agitando, Ecclesiæ tractare negotia. Certe quidem Nyssen. Greg. in tractatu de vita Moyfis, allegoricè explicans veteris tabernaculi instrumenta, ac illud expendens, quomodo singulis anfulæ ex auro factæ idcirco aptatæ fuerint, ut attolli facile, ac deponi possent, eas ipsas anfulas interpretatur Ecclesiæ militantis (quæ vel ob id tabernaculum dicitur) custodes Angelos, ut eorum sit officium cum his ascendere, cum illis descendere, eleuando alios ad Dei contemplationem, deponendo alios ad proximorum curam, ut cum hoc recte congruant ascendentes, ac descendentes Angeli per scalam mysticam, hoc est, Ecclesiam.

6. Proferam testimonium ad id ipsum probandum euidentissimum, quod habetur capite tertio Gen. *Collocati: ante paradisum voluptatis Chera-*

bin, & flammeum gladium, atque versatile, ad custodiendam viam ligni vitæ. In primis dicitur Cherubin missum, qui est ex astantibus Angelis. Hic dicitur fuisse quoque Angelus Sancto Augustino lib. II. de Genes. ad litteram cap. 40. Eucherio lib. I. in Genes. cap. 30. Chrysostomo homil. 18. & alijs. & ratio est, quia verba Scripturæ proprie sumenda sunt, quam proprie accipi possunt, præsertim in narratione historica, ut est communis Patrum ac Theologorum sententia: Sed verba Mosis sine vlllo incommodo possunt proprie accipi pro veris Angelis Cherubinis, ergo sumenda sunt: nam si non sumantur pro Angelis, quid quæso intelliges per Cherubinos? an horribiles quasdam formas animalium, seu spectra, quæ ad terrendum Adamum fuerint ante paradysum collocata? hoc enim sensit Theodoretus quæst. 40. in Genes. & Procopius Gazæus in cap. 3. Genes. quod sane ridiculum est, rectius verus Angelus intelligitur, qui in assumpto corpore tenebat gladium ad terrendum & arcendum Adamum, ne in paradysum, à quo expulsus erat, reuertetetur.

7. Sed & ex nouo testamento addam illud Lucæ secundo: *& subito facta est cum Angelo multitudo militiæ celestis laudantium Deum & dicentium, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Hic multi docent, omnes Angelos de cælo descendisse, & Christum natum in terris adorasse. Hoc enim illis à Deo præceptum fuisse testatur Proph. David psal. 96. *Adorate eum omnes Angeli eius.* & in natiuitate Christi fuisse impletum, significat D. Paulus ad He-

brzos. & cum iterum introducit Primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli Dei. Bis enim introductus est Christus in orbem terrarum. Primo, per incarnationem: secundo per Natiuitatem: & hoc significat illa particula *iterum.* Cum ergo secundo introductus est, venerunt omnes Angeli de cælo, & iacentem in præsepio adorauerunt.

8. Lucæ addi potest Sanctus Matthæus 25. *Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem Maiestatis suæ.* Ex hoc loco certum est, omnes Angelos cum Christo venturos ad Iudicium, non solum ex inferioribus, sed etiam superioribus ordinibus. Et quare omnes? Quia omnes Christi ministri sunt. Itaque sicut regem in publicum alicuius magnæ rei causa procedentem, omnes eius ministri prosequuntur: ita omnes Angeli Christum ad iudicium venientem comitaturi sunt. Addit Chrysostomus, omnes fore testes actionum eorum qui iudicandi sunt; quia omnes, inquit, sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis. Appone istis eundem Chrysostomum orat. in Parasceue, de timore Angelorum: Tum Virtutes cælorum commouebuntur. *Angelos & Archangelos, & omnes illos inaspectabiles Potestates intelligēs. Tremor enim illos apprehendet, multosque timor & horror. At cuius gratia, dic quæso, etiam Potestates illa timore percelluntur? Merito. Terribile est illud tribunal. Vniuersa hominum naturæ cuncti iudicabitur, & rationem reddet. & terribili tribunali assistet. Cur autem & Angeli tunc tre-*

muat, & incorporea illa virtutes formidant? Neque illa iudicabuntur. Quemadmodum iudice nocentes condemnante, & in excelso solio confidente, non solum fontes, sed & qui circumstant, nec quidquam mali sibi consci sunt, nihilominus timent, & horrescunt formidine iudicis; ita & tunc cum natura nostra iudicabitur, & rationem ob commissam piaculara repositur; etiam illi qui nihil sibi consciunt, Angeli & reliqua virtutes metuunt & tremunt propter minas Iudicis. Sed iam ad rem.

9. Mitto Gregorium Nazianzenum lib. 2. suæ Theologiae, qui Ezechieli, & Isaia, huic Seraphin, illi Cherubin missos affirmat. Sed non Hieronymum in Epistola ad Damasum de Visione Isaia ita dicentem. *Quidam Græcorum apprimè in scripturis eruditus, Seraphin virtutes quasdam in celo esse exponit, quæ ante tribunal Dei assistentes laudent eum, & ad diversa ministeria mittuntur, maxime ad eos, qui purgatione indigent.* Idem tenet Cyrillus super Isa. 6. & Chrysostr. homil. 64. ad Populum, ubi ait hos Seraphinos, quos vidit Isaia, esse ordinis altantium.

10. Deinde ratio suadet, ut filio Dei ad homines misso propter eorum salutem, non sit iam indignum supremos Angelos qui ministri eius sunt ad nos etiam interdum miti, cum neque virtus humilitatis illis desit, quæ consentit humilibus; neque etiã charitas, cum fecerit eos Deus ignem vrentem, non materialem, sed spiritualem. Quis itaque ambigat, Gabrielem Angelum, qui ad Mariam missus est, de suprema esse hierarchia, tunc quia ad summum mysterium non nisi sum-

mmum

inū Angelū, aut certe de supremis destinari debebat: tum etiam quia ad Zacchariam dixit, *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum.* Altantes autem supremi sunt ordinis.

11. Si velis hanc quæstionem discutere Theologicè, vide Commentarium Cornelij in epistolam ad Hebræos, quem pro hac sententia, quam defendo, auctorem do, & in Daniele, ubi sic ait: Ita Gabriel qui est ex assistentibus, ut patet Lucæ 1. 19. est etiam ex ministrantibus qui foras mittuntur. Nam missus est ad Danielem cap. 8. & 16. & ad B. Virginem Lucæ 1. 26. Ita Michael qui Angelorum & consequenter Seraphinorum Deo assistentium est primus, ministrat, & pugnat pro Ecclesia, & fidelibus, Daniel 10. v. 13. & cap. 12. 1. Ita septem Spiritus, id est principes Angeli, qui in conspectu throni Dei sunt Apocal. 1. 4. id eoque sunt ex assistentibus, dicuntur *missi in omnem terram*, cap. 5. 6. Iidem ergo sunt assistentes, qui & ministrantes: quia quocumque mittantur, semper vident faciem Patris, ut ait Christus Matth. 18. 10. Propriè tamen dicuntur assistere, cum Deo astant in cælo empyreo; ministrare verò cum foras mittuntur. & Martinum Becanum Societatis nostræ Theologum, in disputatione Theologica de officijs Angelorum circa homines. Nolim excidat Athanasius Serm. 3. contra Arianos, cum ait: *Multi Archægeli, multi Throni, multa Potestates, & Dominationes, millies millia, & decies millies centena millia ministrorum assistunt & apparent, qui se promptos offerunt, ut emittantur.*

De septem Angelis, & à quibus
nos defendant

Cap. 5.

1. Angelorum septē effusa mentio est in Scriptura. Iob. 12. Ego sum Raphael Angelus vnus ex septem, qui astamus ante Dominū. Zach. 3. Eccelapis, quem dedi coram Iesu: super lapidem vnū septem oculi sunt. & cap. 4. septem isti, oculi sunt Domini, qui discurrunt in vniuersam terram, Apocal. 1. Gratia vobis, & pax ab eo, qui est & qui erat, & qui venturus est, & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt. Apocal. 3. Hac dicit, qui habet septem spiritus Dei. Apocal. 5. Vidi agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Apocal. 8. Vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei, & data sunt illis septem tubæ. Apocal. 15. Vidi aliud signum in celo magnum & mirabile, Angelos septem habentes septem plagas nouissimas. & infra: Exierunt septem Angeli, habentes septem plagas, de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Apocal. 16. Audiuī vocem magnam de templo dicentem septem Angelis, ite & effundite septem phialas iræ Dei in terram. Apocal. 17. & venit vnus de septem Angelis, qui habebant septem phialas.

2. Putantur hi septem Angeli præesse septem planetis, & per quosdam quasi canales cœlestium ad nos fontium influxus deriuare. Hæc est antiqua

opinio Rabbīnorum, quam sequitur Franciscus Georgius T. 6. problē. 186. & Cornelius Agrippa lib. 3. de occulta philosophia cap. 24. cū ait: *Hi sunt spiritus illi septem, qui semper astant ante faciem Dei, quibus credita est dispositio regni cœlestis ac terreni, quod sub orbe lunæ est. Hi enim vt dicunt secretores Theologi omnia regunt vicissitudine quadam horarum, dierum & annorum: quemadmodum de planetis, quibus præsunt, tradunt Astrologi, quos Trismegistus Mercurius iccirco vocat septem mundi gubernatores, qui per cœlos tanquam per instrumenta coaceruatis omnium stellarum, & signorum influentiis, eas in hoc inferiore distribuunt. Videtur idem sensisse Ioannes Tritemius in libello quodam, quem hac de re scripsit, & Maximiliano primo Imperatori dedicauit. Verūm hæc sententia suspecta esse debet, tum quod ortum habet à Rabbīnis, tum maxime quod nullum sit eius vestigium, neque in Scriptura, neque in Sanctis Patribus.*

3. Illud itaque amplectendum æquius videtur, hos septem Angelos nos defendere à septem vitiis capitalibus, hortantes nos ad contrarias virtutes capeffendas, obstitentes tentationibus, occasiones prauas remouentes, conantes vt virtutes illæ in nobis perficiantur, vt contrariis vitij exclusi, liber ad cælum aditus pateat. In hanc sententiam propendet Serarius in cap. 12. Tobiz quæst. 8. Probatur hæc sententia ex sanctis Patribus, qui septem esse principes dæmonū dicunt sub imperatore Lucifero, qui septem vitiis capitalibus præpositi sunt, & singuli ad singula vitia conantur homines perturbare. Hi apud Cassianum

appellati sunt spiritus gastrimargiae, fornicationis, phylargiae, irae, tristitiae, acediae, cenodoxiae. & S. Bernardus serm. 15. super psalm. *Qui habitat*, docet eos fortiri diuersa nomina ex diuersis maleficiis, quibus perpetrandis singuli dant operam, & alium vocari aspidem, alium basiliscum, alium lumen, alium Draconem; quod alius morsu, alius visu, alius mugitu, alius flatu noceat. & in Scriptura luculenter testimoniū habemus de Asmodæo, qui luxuriæ, obscenis voluptatibus præest. Hic omnium libidinis mancipiorum rex est. Hic promouet adulteria, stupra, concubinatus, fornicationes, impudicos tactus, verborum obscenitates, sordidas cogitationes, philtra, & similia. Ita pariter alij incumbunt suis quique vitiis. Dux superbiæ est Leviathan, auaritiæ Mammona, iræ Berith, quæ Beelphegor, inuidiæ Beelzebut, acediae Astaroth, qui cum Asmodæo principe luxuriæ calamitates horrendas inferunt generi humano. Si hoc ita est, cur non etiam ex bonis angelis sint principes, qui summo Deo Imperatori parent, & nequissimorum demonum conatus impediant, qui nos ad contrarias virtutes hortentur.

4. Iam verò quo ex ordine sint isti septem Angeli omnino ex Seraphinis, sic sētio cum Salmerone T. 3. tract. 3. videtur esse sententia Clementis Alexand. 6. Stromat. vbi eos vocat *primogenitos Angelorum principes, quorum maxima est potestas*. Nec frustra est tanta, & tam honorifica de illis mentio in Scriptura. Etenim Raphael de se Tobiae 12. *Ego sum ex principibus vnus*. & Michael de Danielis 10. *Vnus de principibus primus*. & Gabrielem satis honesta suprema legatio ad

B. Mariam Virginem. Nec obitare debet aliquorum sententia, qui censent Michaelem, Gabrielem, Raphaelem esse ex inferioribus ordinibus, cum clare aliter constet. Hi videlicet sunt septem Angeli illi, quibus commissus est vniversus mundus, videlicet Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, Salathiel, Iehudiel, Barachiel. Ita refert Serarius in caput 12. Tobiae, & Alphonfus Salmeron T. 3. tract. 3. primi nominis interpretatio est, *qui sicut Deus*; secundi, *fortitudo Dei*; tertij *curatio Dei*; quarti, *lumen Dei*; quinti, *petitio Dei*; Sexti *Laus*, seu *confessio Dei*; septimi, *benedictio Dei*. Quatuor vltimi non sunt in Scriptura, nec aliqua traditione notantur, sed ab Hebræo accepta ad nos perueniunt. Urielis mentio est 4. Esdræ cap. 4. Barachiel, Salathiel, Iehudiel ab Antonio Duca celebrantur. Præterea nam ad alios transeo, Jeremiel est lib. 4. Esdræ cap. 4. Eromiel, Saniel, & Azael lib. 2. Sybillinorum carminum. Rumieli, & Phaniel apud Bedam in Colledancis, vbi ipse ait: *Gabriel esto mihi lorica, Michael esto mihi Baltheus, Raphael esto mihi scutum, Uriel esto mihi protector, Rumieli esto mihi defensor, Phaniel esto mihi sanitas*. Quæri potest an tolerari possint, cum non habeantur in sacris litteris. Certè consilium Apostoli est vitandas esse vocum nouitates, quæ regula maxime obseruanda est in rebus sacris, sanè in concilio Romano, cui præsedit Zacharias Pontifex, contra Adalbertum hæreticum sic definitum est: *Non plus quam tria Angelorum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael*. Causa huius decreti fuit, Adalbertum scripsisse hanc precepcionem: *sup-*

supplico vos *Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Iubuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Iubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.* Hæc precatio fuit in illo Concilio damnata his verbis: *Octo Angelorū nomina, quæ in sua oratione Adalbertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis dæmonum sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. & postea subduntur hæc verba: Non plus quam tria Angelorum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael.* Videndi sunt Delrius l. i. Disquisitionū Magicar. cap. 4. quæst. 4. iuxta priorem editionem. & Serarius in cap. 12. Tobix quæst. 11.

5. Nec Rangolius in lib. i. Reg. cap. 20 defendit ista nomina Angelorum, sic enim ait: *Trithe- mium ego defendere malim quàm accusare, ob ple- raque egregia eius ingenij monumenta: librum tamen illum de septem intelligentijs probare nullo modo possum. Nec pluribus consutabo quàm instituti mei ratio postulat, solum hoc addam ex epistola contra Aldebertum & Clementem in Synod. Rom. sub Zachar. Pontif. quæ refertur in vita Sancti Bonifacij. Cumque per ordinem legeretur, peruenit ad locum ubi ait: Precor vos & conuero vos, & supplico me ad vos Angele Vriel, Angele Raguel, Angele Iubuel, Angele Michael, Angele dimis, Angele Iubuas, Angele Sabaoth, Angele Simiel. Dum verò hæc oratio sacrilega vsque ad finem per- lecta fuisset, Zacharias Sanctus papa dixit: Quid ad hæc Sancti fratres respondetis? Sancti Episcopi, & venerabiles Presbyteri responderunt: quid aliud agendum est, nisi ut omnia quæ coram nobis lecta sunt, igne concrementur, auctores verò eorum ana-*

thematis vinculo percellantur? octo enim nomina Angelorum, quæ in sua oratione Aldebertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos autem ut à vestro Sancto Apostolatu edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plus quàm trium Angelorum nomina agnoscimus, id est Michael, Gabriel, Raphael. Eiusdem sententiæ est Baronius in nono tomo Annalium.

6. Verum est hæc nomina diuersa esse ab illis prioribus, quos enumeravi præter Angelum Michaelem, & Vrielem. De Michaeli, ibi recipitur; de Vrielle, qui idem est in Catalogo Adalberti, & in his quos supra posui, videtur Concilium voluisse damnare hos posteriores Angelos in odium Adelberti hæretici, quamuis aliquin Vrielis mentio sit apud aliquos Catholicos in bono sensu & Catholico, vt quarto Efdra. Præterea Vrielis meminit S. Isidorus lib. 7. Etymolog. cap. 5. *Vriel interpretatur Ignis Dei, sicut legimus apparuisse ignem in rubo. Legimus etiam ignem missum de super, & implese quod præceptum est. In Missa Æthiopum, quæ habetur T. 4. Bibliotec. Sanctorum Patrum. fol. 120. ita orat Sacerdos: Custodi Domine populum tuum per preces maiorum Angelorum splendentium, Michaelis & Gabrielis ac Raphaelis, & Vriela, & quatuor animalium sine carne. S. Ambros. lib. 3 de fide ad Gratian. cap. 2. non moritur Gabriel, non moritur Raphael, non moritur Vriel.* Vide quæ dicam cap. 15. num. 9.

7. Vt autem ad septem Angelos redeam, non dubium quin hi spiritus toties dicantur septem.

quia certus hic numerus destinatus sit administrationi vniuersitatis. Confirmatur auctoritate Alex. Clem. Strom. 6. vbi sic: *Septem quidem sunt, quorum est maxima potentia, primogeniti Angelorum principes, per quos Deus omnibus hominibus praesidet: ideoque oculi Dei dicuntur in Apocal.* Illud interim probabiliter affirmo hos septem esse vniuersaliores quosdam rerum mundanarum administratores, quibus quasi ceteri subordinati sunt, ut ab eis illuminentur, quoad ea quae inferioribus curanda sunt. & praeterea, eodem septem aliquando mitti ad vniuersalia negotia ex Scriptura colligitur, Dan. 10. 11. & ex Bern. homil. 1. super missus est: post D. Greg. hom. 34. in Euan. vbi de Gabriele Incarnationis legato: *Non arbitror hunc Angelum de minoribus esse, qui qualibet ex causa crebra soleant ad terras legatione fungi.*

Porto qui sunt quatuor Angeli, vide Cornelium in Ezechiel. cap. 1. fol. 27. vbi late disputat de illis.

De nouem ordinibus Angelorum.

Cap. 6.

Angelorum ordines esse nouem certum est. Illorum mentio in Scriptura Sacra haec est. Nam *Seraphim* reperiuntur Isaia 6. *Cherubin* Ezech. Throni Coloss. 1. *Dominationes, Virtutes, Potestates, Principatus* Ephes. 1. *Archangeli*. 1. Theff. 4. & in epist. Iudae. *Angeli* Hebraeorum 1. & alibi sapissime. Idem docent patres. Dionysius

Areopagita l. de Celesti Hierarchia c. 4. *Statuit summus ille ac super substantialis omnium ordo, per singulas distinctiones primos & medios extremosque, esse ordines atque virtutes, ut scilicet inferiorum spirituum excellentiores, quippe praeceptores ac duces sint, per quos illi accessum habeant ad Deum, & ad lucem illam secretissimam Dei societatemque perueniant.* & cap. 5. *Dicimus itaque in omnibus sacratissimis distinctionibus superiores quosque eminentioresque ordines, inferiorum quoque agminum non carere fulgoribus, atque virtutibus: posteriores vero superiorum intelligentia exortes esse.* & cap. 6. *omnes simul caelestes immortalesque substantias in nouem ordines diuinus sermo distinxit, propriusque ac significantibus vocabulis appellauit. Has eximius praeceptor noster, in ternas tertio repetitas distinctiones ad sanctae Trinitatis diuisit imaginem, ac primam quidem esse ait, quae coram Deo versetur semper, idque ex diuina dignatione susceperit, ut illi inhaereat iugiter, nullisque medijs interiectis spiritibus inseratur. Nam sanctissimos Thronos & oculis plurimum aliis, ac praeditos ordines Cherubin scilicet & Seraphim, Hebraeorum voce appellatos, iuxta Deum nullis medijs insertis agminibus, eminenti propinquitate locatos ait. Idque sanctarum scripturarum tradere expositionem, ut unam & per omnia equalem primamque reuera Hierarchiam illustris Dux noster ac magister esse ait, qua non sit praestantior altera, primoribusque Dei summi splendoribus maiori propinquitate coniuncta. Secundam vero asseruit, quae Potestatibus, Dominationibus, Virtutibusque conficitur. Tertiam item, quae in caelestibus functionibus extremum teneat locum ex Angelis,*

Et Archægelis, Principatibusque constantē. Martialis Lemouicensis epist. 2. ad Tholosanos cap. 12. In regno calorū sunt ordines multitudinis laudantium Deum, Angelorum & Virtutum, quæ per ipsum verbum per quod omnia facta sunt, creatæ, in laudibus Creatoris sui quiescunt. Ipse laus & requies eorum & spectatio noua, in quam semper desiderant prospicere. Multa millia illic Potestatum, & Archangelorum in intima luce gloriæ Dei Creatoris sui contemplari desiderant. Dionysius Papa epist. 2. Quia vero creatura in vna eademque æqualitate gubernari, vel viuere non potest, cœlestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sint Angeli, sint Archangeli, liquet quia non æquales sunt, sed in potestate & ordine differt alter ab altero. Si ergo inter eos qui sine peccato sunt, ista constat esse distinctio, quis hominum abnuat huic se libenter submittere dispositioni? Ambrosius lib. 1. de Spiritu S. cap. 7. Quemadmodum sanctificans Apostolos spiritus non est humana consors naturæ, ita etiam sanctificans Angelos, Dominationes & Potestates non habet consortium creaturæ. Si qui autem putant non esse spiritalem in Angelis sanctitatem, sed aliam quandam gratiam suæ proprietate naturæ, hi inferiores profecto Angelos hominibus iudicabunt, &c. De qua creatura Deus ita locutus est, quod aut Dominationes, aut Potestates effundat, aut Angelos? sed de spiritu, inquit, meo effundam.

2. Sanctus etiam Bernardus serm. 19. in Cantica ita ait: Nam Cherubin plenitudo scientiæ, Seraphim vero incendentiæ, vel incensa dicuntur. Diligitur ergo ab Angelis Deus ob iudiciorum suorum

summam æquitatem: Ab Archangelis ob consiliorum summam moderationem. Porro à virtutibus ob benignissimam exhibitionem miraculorum, per quæ incredulos dignantissime trahit ad fidem. A Potestatibus vero ob illam illustrissimæ potestatis vim, quæ solet à pijs malignantium propulsare & arcere crudelitatem. Verum à principatibus ob æternam & originalem illam virtutem quæ dat esse & essendi principium omni creaturæ superiori & inferiori, spiritali & corporali, attingens à fine vsque ad finem fortiter. A Dominationibus quoque ob placidissimam voluntatem, quæ licet ubique dominetur in fortitudine brachij sui, virtute tamen potentiori pro sua ingenuitate lenitate, & imperturbabili tranquillitate disponit omnia suaviter. Diligitur & à Thronis ob beneuolentiam magistræ sapientiæ sine inuidia sese communicantis, & vñctionem quæ gratis docet de omnibus. Ioannes Damascenus Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 3. per omnia suffragatur Dionysio cum ait: Ut Sanctissimus, ac Theologiæ laude præstantissimus vir Dionysius Areopagita inquit, Theologiæ omnis, hoc est sacra Scriptura, nouem cœlestes substantias nuncupauit. Has sanctus ille Doctor in tres ordinum terniones distinguit; quorum primum eum ait esse, qui Deum semper circumstat, assidueque ac citra rei vllius interuentum ei copulatus est, nempe sex aligerorum Seraphim, oculatissimorum Cherubin, & sanctissimorum Thronorum: secundum Dominationum, virtutum, & potestatum: tertium ac postremum, Principatum, Archangelorum, & Angelorum. & Ioannes Cassianus Collat. 8. cap. 15. Nam qui eorum parti eadem ordinum vocabula non sine ratio-

ne, causæque sint indita, & officiorum vel meritorum seu dignitatum sint nomina, nulli dubium est. Et enim de officio nuntiandi angelos, id est, nuntios appellari manifestum est: & Archangelos, eo quod ipsis angelis præsent, nominis ipsius proprietates docet: Dominationes etiam ab eo, quod quibusdam dominantur: Principatus quoque quod habeant, quorum sunt principes: & sedes quod ita scilicet Deo cohereant, & domesticae sint ei ac familiares, ut in ipsis, velut in quadam sede, diuina maiestas peculiariter requiescat, & quodam modo in ipsis firmiter reclinetur. Porro sedes ponit Cassianus pro Thronis. Sedulius Hybernensis ita ait in Epist. Ad Ephes. cap. 1. *Novem Angelos scimus ordines Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Dominationes, Thronos, Cherubin, & Seraphin.* Sanctus Gregorius Homil. 34. in Euang. ait: *Novem ordines Angelorum, cum per sacra eloquia, Angeli, Archangeli, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Throni, Cherubin atque Seraphin, aperta narratione memorantur.* Atque istorum Spirituum distinctionis sacri Canones meminere. ut ita tres primi ordines hierarchiam primam, tres intermedij secundam, tres vero postremi tertiam hierarchiam constituent. In quibus Deus trinus imperij sui potentiam, maiestatem, benignitatem, atque magnificentiam operationum suarum virtute clarius multo quam in aliis creaturis corporea compage concretis ostendit. Etenim amat ipse Princeps æternus in Seraphin, ut charitas; nouit in Cherubin, ut veritas; sedet in Thronis, ut æquitas; dominatur in dominationibus, ut maiestas; regit in principatibus, ut principium; tue-

tur ut virtus in virtutibus; corroborat, ut fortitudo in potestatibus; reuelat ut lux in Archangelis; assistit, ut pietas in angelis.

3. Quid verò S. Chrysostomus? solum meminit duorum primorum ordinum, & primo loco Cherubin. Ita enim ait homil. 3. de incomprehensibili Dei nat. ἔγω δὲ ἐν ταῖς ὁνομασίαις τῶν ἁγίων τῆν σοφίαν, τῶν δὲ τῆν καθαρότητα διλοῖ. πὶ γὰρ ἔστι χερουβίμ; πρωτοκτισμένον ζωῆσι. πὶ δὲ σεραφίμ; ἔμπνευ. σώματα. εἰ δὲ τῶν κατὰ τὴν καθαρότητα, καὶ τῆν σοφίαν ταῖς ὁνομασίαις παρεδίδωσαν: sic etiam ipsa nomina partim sapientiã partim puritatẽ sincerit. atque declarant. Enimvero Cherubin nuncupatio plenam accumulataque scientiam exprimit, Seraphin verò à candente flagranteque ore nomen inuenerunt. vides quam puritatem & sapientiam nomina explicent. Sanctus Thomas, ut ad quẽ questio ista primario spectat, in 1. p. ita ait: *Dictum est supra, dum de cognitione Angelorum ageretur, quod superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionem veritatis, quam inferiores: huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in Angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum, de quibus Angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primò quidem secundum quod procedunt à primo principio vniuersali, quod est Deus: & iste modus conuenit primæ Hierarchie, quæ immediatè ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, ut sanctus Dionysius dicit 7. c. Hierarchie Cœlestis. Secundo verò prout huiusmodi rationes dependent ab vniuersalioribus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicantur; quæ iam aliquo modo conuenit secundæ Hierarchie. Tertio autem*

modo, secundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent à propriis causis, & hic modus conuenit tertiæ Hierarchiæ. Quin sacri Patres addunt Isidorus & Beda, nouem ordines ab Ezechiele descriptos sub totidem nominibus lapidum: *Omnis lapis operimentum tuum: Sardius, Topazius, Iaspis, Chrysolithus, onyx, Beryllus, Sapphirus, Carbunculus, & Smaragdus.*

4. An verò sint plures quàm nouem ordines, multi dubitant. Etenim Salonius in Ecclesiastem Salomonis ille Viennensis Episcopus Galliarum, decem fuisse affirmat: *quia decem fuerunt ordines Angelorum, sed unus cecidit per superbiam; & idcirco boni Angeli semper ad hoc laborant, ut de hominibus numerus adimpleatur, & perueniat ad perfectum numerum, id est denarium.* Hoc ait explicans illud Eccl. 7. *Sapientia confortabit sapientem super decem principes ciuitatis.* Quin ad plures multò excedit Eurhymius, dicens ad cap. 15. Lucæ, nonnullos putauisse ex parabola centum onium, centum fuisse ordines Angelorum. At certè receptissimam sententiam teneamus, non esse plures quàm nouem, sed nec pauciores.

5. At quare in Præfatione Missæ pauciores ponuntur? Rationem reddit Innocentius tertius lib. 1. *Mysteriorum Missæ* cap. 62. cum ait: *Cum nouem sint Ordines Angelorum, quare tribus exclusis, tantum sex in Præfatione ponuntur? An non illi cum cæteris Maiestatem diuinam glorificant, & adorant? Absit. Nam virtutes calorum omnes comprehenduntur. Dionysius quippe*

tres esse Ordines Angelorum tradit; trinos in singulis ponens, ut similitudo Trinitatis insinuetur impressa. Sunt enim tres Ordines superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphim, Cherubim, Throni: medij, Dominationes, Principatus, Potestates: inferiores, Virtutes, Archangeli, Angeli. De singulis autem his ordo medius subtrahitur; de superioribus Cherubim; de medijs Principatus; de inferioribus Archangeli: quia ad comparationem Trinitatis aternæ (cuius maiestas hic præcipuè commendatur) omnis alia Trinitas diminuta reperitur & imperfecta.

6. Est quidem hierarchia Angelorum, auctore Dionysio Areopagita, sacer ordo, scientia & actio, quæ & ad diuinitatis similitudinem, quoad eius fieri potest, accedit & proportionem illustrationum, quæ ei diuinitus datæ sunt, ad Dei imitationem traducitur. Illud autem primum omnium verè dici potest, Deum bonitate ductum omnes naturas in lucem protulisse; est enim hoc omnium auctoris, & bonitatis, quæ ad omnia pertinet, proprium, naturas ad sui communionem vocare, ut cuiusque captus modusque postulat. Ac omnes quidem naturæ, prouidentia summæ omniumque effectricis diuinitatis gubernantur. Neque enim esse nisi eorum quæ in rerum natura sunt, essentiæ principique essent participes, ea quidem omnia, quæ vitæ beneficio carent, hoc ipso quod sunt in natura rerum, ea participant. Omnium enim status est, quæ statum omnem longè multumque superat, diuinitas; ea verò quæ viuunt, ipsa vi effectricis vitæ quæ vitam omnem superat, participant;

ea autem naturæ, quæ rationis, & mentis sunt participes, eiusdem per se perfectæ, ac principalis sapientiæ, quæ omni, & rationi, & menti plurimum præstat, sunt compotes. Perspicuum est autem, eas naturas circum diuinitatem esse, eique præsto esse, quæ multis modis eius communione teneantur. Itaque sancti caelestium illarum naturarum ordine maioribus ac pluribus diuinitatis muneribus, ac beneficijs, quæ ea naturæ, quæ tantum sunt in rerum natura, quæ rationis expertes sunt, & quæ apud nos ratione vtuntur, aucti ornatique sunt. Nam quoniam, & mente se ad Dei imitationem exprimunt, atque effingunt, & admirabiliter diuinitatis similitudinem intuentur, & mentis suæ speciem ad eam formare cupiunt, merito maiore cum ea societate iunguntur; dum vicinæ quidem sunt, & semper quantum fas est, ad maiora & meliora in diuinitatisque amoris contentione nituntur, & illustrationes, quæ à principio proficiuntur, sine materia, vllaque concretionem recipiunt, ad eas se accommodant, & vitam omnem mentis propriam habent. Hæ enim sunt, quæ cum primo ac varie diuinitatis sint participes, primo etiam loco ac multis modis, diuinitatis veritatem, tenebris quibusdam rectam aperiuunt, & enunciant. Itaque semper, ac vbique Angelorum præcipue nomine appellantur, propterea quod primum in eis insit diuina illustratio, ac per eas ad nos perueniant eæ, quæ naturam nostram superant, paterfactiones.

7. Angeli quidem superiorum ordinum, quod deo viciniores & propinquiores existunt, eo ab illius

ab illius dignitatis influxu, fecundiori sapientiæ, charitatis, æquitatis, aliarumque sublimium virtutum lumine perfunduntur. Non secus ac perlucidus solis radius prius ac splendidus ea quæ sibi proximiora sunt suo fulgore collustrat, & in illis emicat ardentius. Pater enim luminum æternorum Deus claritates, fulgoresque ex suæ diuinitatis, perennisque felicitatis vultu, fecunditate mirabili producit: ac velut oriens ex alto summa montium cacumina prima sui luminis irradiatione illustrata condecorat, folio suæ diuinæ maiestatis æterno proximiores caelestium domorum spiritus coruscatione continua indeficientique nitore locupletatos, gloriosius amœniusque fecundat. Ipsi verò si ab æterno Dei lumine rutilantes, vt montes altissimi solis radijs vndique conspersi, reliquos se inferiores Angelos veluti colles humiliores radio diuinæ lucis continuato, per ordinem cõdecoratos mirabiliter illustant.

8. Thronorum ordinem ita explicat Diuus Bernardus: *Putemus Thronos alto ab his euolasse recessu, qui ex eo quod sedent, Throni dicuntur: & ex eo sedent, quod sedet in eis Deus. Neque enim sedere in eis, qui non sederent, posset. Quæris quid illam sentiam sessionem? summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem quæ exsuperat omnem intellectum. Talis est qui sedet in Thronis Dominus Sabaoth, iudicans omnia cum tranquillitate, placidissimus, serenissimus, pacatissimus, & tales sibi constituit Thronos simillimos.*

9. Notat Becanus in disputatione Theologica, difficile esse de ferie ordinum differere, ne quidem ex Dionysio Areopagita. Nam qui illum le-

gerunt, aut apertè ab eius doctrina recedunt, vt diuus Gregorius, & Bernardus; aut de sententia ipsius contendunt, vt D. Thomas, & alij. Nam D. Thomas refert illum hoc modo disposuisse: In suprema Hierarchia Seraphinos, Cherubinos, Thronos: in media Dominationes, Virtutes, Potestates: in infima Principatus, Archangelos, Angelos. At versio Perionij, & tres alia versiones apud Carthusianum, hoc modo: In suprema Seraphinos, Cherubinos, Thronos: in media, Virtutes, Dominationes, Potestates: in infima Principatus, Archangelos, Angelos: denique Bonaventura & Gabriel hoc modo: in media, Dominationes, Potestates, Virtutes. Ex hac discordia circa doctrinam vnus Dionysij facile apparet, nihil certi in hac re affirmari posse. Iam Gregorius & Bernardus apertè discedunt à Dionysio. Nam in media Hierarchia secundo loco constituunt Principatus, quibus Dionysius supremum locum præbet in infima. Virtutes verò, quas Dionysius in media collocauerat, ponunt ipsi in infima. Isidorus ab his omnibus dissetit, cuius hæc est dispositio: Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Cherubin, & Seraphin. Hactenus ille.

10. Dicam iam ex Gregorio Magno de nouem ordinum distinctione. In primo ordine sunt Seraphin, de quibus: *seraphin ardentes vel incendentes vocantur, que ita Deo coniuncta sunt, vt inter hæc & Deum nulli alij spiritus intersint, & tanto magis ardent, quanto illum vicinius vident.* In secundo ordine sunt Cherubin; de quibus Gregor. vbi supra: *sublimiora illa agmina, ideo*

Cherubin vocata sunt, quia tanto perfectiori scientia plena sunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur: In tertio autem ordine sunt Throni, de quibus eodem loco: *Throni quoque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum iudicium semper omnipotens Deus præsidet.* In quarto verò ordine sunt Dominationes, de quibus supra: *Ea Angelorum agmina que potius præ eminent pro eo quod eis cetera ad obediendum subiecta sunt, Dominationes vocantur.* Quintus ordo Principatum, quorum gradum declarans idem Gregorius ait: *Principatus vocantur, qui ipsis quoque bonis Angelorum spiritibus præsunt, qui subiectis alijs dum quæ sint agenda disponunt, eis ad explenda diuina mysteria principantur.* Sextus ordo est Potestatum, de quibus idem. *Potestates vocantur hi, qui hoc potestius in suo ordine perceperunt, vt eorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sint, quorum potestate refranantur, nec corda hominum tantum tentare valeant, quantum volunt.* Septimo in ordine sunt Virtutes, de quorum dignitate idem vbi supra: *Virtutes vocantur hi nimirum spiritus, per quos signa & miracula fiunt.* Octauus ordo est Archangelorum, de quibus ipse ibidem: *Qui summa annunciant, Archangeli vocantur.* Hinc est quod ad Mariam Virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. Nono in ordine sunt Angeli, de quibus idem: *Hi, qui minima annunciant, Angeli vocantur.* Quippe Angeli nomen est officij, non naturæ. August. de ciuitate Dei lib. 15. cap. 23. *Qui Græcè dicitur ἀγγελος, quod nomen latinâ declinatione Angelus perhibetur, latinâ linguâ Nuncius interpretatur.* Philo.

de somniis, circa medium: *Hos genios Philosophi Angelos vocant, sacra littera nomine aptissimo. sunt enim internuntii Patris mandata perferentes ad filios, & ad illum vicissim preces filiorum: ideo inducuntur ascendere & descendere.* Cassiodorus ad Psal. 103. *Angelorum enim nomen non significat naturam, sed obedientiam. Angelus enim Gracâ linguâ dicitur, qui Latinâ Nuntius interpretatur. Nam quando mittuntur, Angeli fiunt, cum tamen naturâ spiritus esse noscantur.* Gregor. homil. 34 in Euangelia. *Sancti illi celestis patrie spiritus, semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari Angeli nequaquam possunt, quia tunc solum sunt Angeli cum per eos aliqua nuntiantur.* Vide insuper Prosperum in psal. 103. Cassianum collat. 8. cap. 15. adiungi passim Chrysostomus, Ambrosius, & alij. *Quantæ autem sint dignitatis Angeli ostendit August. 11. de ciuitat. Dei in cap. 14. Angelica natura cetera omnia quæ Deus condidit, naturæ dignitate præcellit. Qui igitur omnis artifex in principio magis conatur suam sapiëntiam in effectibus suis demonstrare: Sic Deus volens se ostendere artificem dignissimum, specialiter se in creatione Angelorum ostendit.*

11. Augustinus tamen ingenuè fatetur suam in hac re ignorationem. Sic enim loquitur in Enchiridio cap. 58. *Quid inter se distent quatuor illa vocabula, quibus vniuersam ipsam celestem societatem videtur Apostolus esse complexus, dicendo, siue sedes, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, dicant, qui possunt, si tamen possunt probare, quod dicunt: ego me ista ignorare confiteor, &*

in libro contra Priscillianistas cap. 11. *Esse ita Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates, in celestibus apparatus, firmissimè credo, differre inter se aliquid, indubitata fide teneo. sed quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quoniam ista sint, & quid inter se differant, nescio.*

12. Aliorum tamen sententias non refragabor dicere. Petrus Aliacus in Speculo cõsiderationis part. 3. cap. 12. Angeli sicut in personis distincti sunt, sic in distinctis ordinibus, gradibus & officiis dispositi. Sunt enim Angeli, qui in ministerium missi, singulis hominibus dati creduntur: sunt Archangeli, qui minoribus Angelis præfunt, & diuinorum mysteriorum conscij, non nisi ob præcipuas & maximas causas mittuntur: sunt Virtutes, quarum virtute, vel opere signa & prodigia fiunt: sunt Potestates superiores istis, quarum virtute potestas tenebrarum comprimitur, ne quantum vult, noceat: sunt Principatus, quorû moderamine omnis in terris Principatus constituitur, regitur, limitatur, transfertur, atque mutatur: sunt Dominationes, sic præfatis super eminentes ordinibus, vt horum respectu ceteri videantur administratorij spiritus, & ad istos, tanquam ad Dominos referri regimina Principatuum, tutamina Potestatum, operationes Virtutum, reuelationes Archangelorum, curam & prouidentiam Angelorum: sunt Throni, qui ex eo, quod altè sedent, Throni dicuntur: & ideo sedent, quia in illis sedet Deus altissimus quâ sessionem summam tranquillitatem, & tranquillam serenitatem ac pacem intelligimus: sunt Cherubin, qui ex ore Altissimi sapientiam hauri-

entes in vniuersis ciuibus cœlestibus fontalis sapientia fluente refundunt. Sunt denique Seraphin, qui diuini amoris igne succensi singulos illos ciues lucernas ardentes, ac claritate lucentes efficiunt. Hęc ille.

13. Guilhelmus Aluernus secundæ partis de vniuerso par. 2. cap. 112. Dixit Dionysius vir iste sanctus & sapiens in libro suo, quem de istis sanctis, ac beatissimis substantiis scripsit, quod nouem sunt ordines eorum, sicut edoctus fuit à præclaro illo doctore suo, qui raptus in paradysum hoc ibi didicit & vidit: & nouem cognominationes ipsorum ordinum ab eodem Doctore suo, & perfectore accepit. & primum ordinem dixit cognominari Seraphin, secundum ordinem cognominauit Cherubin, tertium autem Thronum & sedes, quartum Dominationes, quintum Virtutes, sextum Potestates, septimum Principatus, octauum Archangelos, nonum Angelos.

14. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Glaphyrorum sic ait: ἡ ἴν εἰπέ μοι χεῖναι γδ ἔγωγε ἐπιμοι ἐπὶ τῷδε λόγον ἀγγελικῶν (ἐστὶ περὶ ἡμῶν, καὶ εἰς τὰ πολὺ λίαν ἦ καὶ ἡμῶν ἀσπένευνα, ἐπιμοι ἢ πάλιν τὸς μακαρίους ἀγγέλους. πεπενην) ἢ δὴ παρὰ θεῶν. καὶ τῶνδε κτ' ὄντων ἔχουσι εἰς τὸ εἶναι πᾶσι ἐν ἀγγελοῖ τε καὶ ἀρχαγγελοῖ, θρόνοι ἢ καὶ θεουσίας, δυνάμεις καὶ ἀρχαί: καὶ αὐτὰ ἢ πρὸς τῆς τοῖς ἀνάματα Σεραφίμ. & infra δὴ ἐκρεισπέντω καὶ ἔχουσι τῶν δόξαν, τὰ ἀγαθὰ χεῖναι, καὶ πόσι βεβαίως ἢ δίκαια ἀρχὴν καὶ γήλια τε χηρῶν καὶ ἄλλων ἢ δὴ καὶ μωροῖ καὶ μωροῖδες παρῆσαν ἡμῶν. Oportere enim censeo sermonem hac de re, etiam ad ea quæ longe superiora nobis sunt, traduci: ad beatos, inquam, rursus Angelos. Facti enim sunt à Deo, & à nobis esse ad esse sunt vocati.

Angeli, & Archangeli, Throni, ac Potestates, & Principatus, aliaque his adhuc superiora, Seraphin. & infra: Ceterum firmam quidem ac stabilem suam gloriam habent sancta Cherubin, propriamque dignitatem inconcussam tuerur: & mille millia seruiunt Deo, ac totidem myriades assistunt ei. & Homil. 11. de Festis Paschalibus: καὶ ἀειδὺς καὶ κρείττονος πνευμάτων ἀγίων, ἐκ ποσὶ πλινθῶν τάξις ἐστὶν τῶν γεροντιῶν ἀπὸ τῆς ἐπιπέθης, ἢ καὶ, ἀνομαστὸν ἀρχὴν τῆς δε, κωλύματα θρόνον δὲ, ἔτερον ἀρχαγγέλους δὲ πνας. καὶ καὶ καὶ ἀγγέλους. & innumerabilem sanctorum spirituum multitudinem procreauit, procreataque suis ordinibus quam optime distinguens, Principatus alios, tum Dominationes, Thronos quosdam, alios Archangelos, Angelosque nominauit.

15. Cessò cum Sancti Ignatij Epistola ad Tralianos: καὶ γδ ἔγωγε καὶ ἢ ἐπὶ δὲ θεοῖς, καὶ δυνάμεις νοεῖν τὰ ἐπεσθένια, καὶ τὰς ἀγγελικὰς τάξεις, καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων καὶ στρατιῶν μεταλλάξας, δυνάμειων τε καὶ κωλύματων διαφορὰς, θρόνων τε καὶ θεουσίας μεταλλάξας, αἰώνων ἢ μεταλλάξας, τῶν τε χεῖναι ἢ Σεραφίμ τῶν ἀσπένευνα, τῆς Πνεύματος τῶν ἡμετέρων, καὶ τῶν θεῶν τῶν βασιλείων, καὶ ἐπὶ πᾶσιν, τὸ τῶν παντοκράτορος θεῶν ἀπαρῶντων. Et enim & ego, non quatenus vincitus sum, etiam celestia intelligere possim, angelicos ordines, archangelorum militiarumque celestium discrimina, Virtutum, Dominationumque differentias, Thronorum Potestatumque diuersitates, Principatumque magnificentias, Cherubin, Seraphinque excellentias, & spiritus sublimitatem, & Domini regnum, & incomparabilem Dei Patris omnipotentis diuinitatem.

De Angelorum creatione.

Cap. 7.

1. **A**NGELOS creatos esse à deo Basilius explicat in Psalmum 32. hoc verborum contextu: ἀγγέλων γένεσις ἢ εἰς τὸ εἶναι παράδοξον, ἢ διμεγερὸς ἢ ὄλων ὁ ποιητὴς λόγος περιέχεται ἢ ἀριστιὸν ἢ αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωπερέρεν. ἢ γὰρ ἰήτοι κηδέντες οἱ ἄγγελοι, εἴτε τελειοθέντες τῇ κατὰ οὐρανὸν μαρτίᾳ, ἢ τῶς ἀξιοῖ τῆς αὐτοῦ πνεύματος ἁποδοχῆς γενόμενοι. ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ συστάσει καὶ τῇ οἰονεῖ συστασι τῆς ἰσῆας αὐτῶν συστασι-ἐκδησίῳν ἔρχον ἢ ἀρχοπιτα: Angelos namque initio ut essent, Verbum opifex omnium condidit: sanctificationem vero simul impedit ipsis Spiritus Sanctus. Non enim in infantili statura sunt creati, deinde paulatim exercitati atque perfecti, sic spiritus susceptione digni sunt habiti, sed in prima constitutione, & quasi quadam conspersione sua substantia simul infusam habuere sanctitatem. Concilium Lateranense: unum est vniuersorum principium, creator omnium visibilium, & invisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem; angelicam videlicet & Mūdanam; & deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Lactantius lib. 4. cap. 8. Alios item spiritus suos (Deus) in angelos figurauit.

2. Gennadius Massiliensis de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 59. Angeli qui in illa, qua creati sunt, beatitudine perseverant, non natura possident

bonum, ut non mutarentur cum ceteris, sed arbitrij seruantes bonam voluntatem, & bonum conditoris, & fidem suo domino seruauerunt, propter quod & merito ab ipso Domino sancti Angeli vocantur, quod tenuerunt arbitrij sanctitatem, nec faciorum exemplo deuiauerunt à bono. Gelasius primus aduersus Pelagianam hæresin: Angelos ad profectum conditos promerenda stabilitatis aternæ, illa res indicat, quoniam si sic facti essent, ut ulterius nihil egerent, nulla pars eorum ullum potuisset habere defectum: non enim in eis diuersam naturam fuisse dicendum est, ne ille, qui proprii voluntate prolapsus est Angelus, excusaretur, si hoc illi non sua proteruitatis ingessit arbitrium, sed necessitas sibi indita conditionis imposuisse videatur. Vnde ergo beati, & sublimes Angeli de perceptis grati, piæ deuotionis officio, & non seipsos, sed potius ipsi præferendo conuenienter auctorem, ad eius perpetuitatem proficere, prouehique meruerunt: inde isti, qui reprobi sunt, de perceptis consequenter ingrati, debitumque dissimulantes obsequium, retracti sunt.

3. Fulgentius de fide ad Petrum Diaconum cap. 3. sic ait: Ill os quos terrenorū corporū grauat nulla lutulenta materies, id est, Angelicos spiritus, quis non videat non vnius naturæ esse cum Deo, sed factos ex nihilo. Quorum naturalis mutabilitas in eo cognoscitur, quia eiusdem naturæ pars est in deterius permutata. Deinde quod hi, qui deprauati non sunt, licet illius dono, à quo, cum non essent, facti sunt, indefensa, & in quantum creaturæ Angelicæ gratis datum est, perfecta dilectione, cōtemplatione, atque exercitatione, multitudinem dulcedinis Domini incessabili-

ter sentiant, nec ab eo naturali conditione deficiant. & si inhaerentibus Deo nihil inest de varietate temporis, quia collato sibi æternæ incorruptionis atque incommutabilitatis munere, nihil in se sentiant immutationis, inest tamen singulis naturalis terminus, quo à se inuicem discernuntur, quia nullus eorum in alio est, & cum vni eorum opus quodlibet iniungitur, alios quoque alteri operi implendo diuinæ potestatis deputatur arbitrio. Hæc omnia ostendunt etiam sanctos Angelos creaturam esse sanctissimæ Trinitatis.

4. Quo verò puncto creati fuerint Angeli, difficile in primis est. Putarunt aliqui eos creatos esse ante mundum. Ita senserunt Origen. Basil. Nazianz. Ambr. Alij putarunt eos creatos esse post mundum. ita senserunt Acacius, & Gennadius in Catena. Verùm dico eos simul cum mundo in principio temporis esse conditos, idque in cælo empyreo; sunt enim eius ciues & incolæ. Ita cum S. August. Gregor. Ruperto, Beda docent Magister & Scholast. Vnde. S. Nazianz. orat. in Christi natiuitatem: *Angeli prodierunt à Deo, sicut radij à Sole.* & vt ait S. Gregor. l. 31. Mor. cap. 19. *eruperunt tanquam scintilla à siliçe.* Imo Concil. Lateran. sub Innocent. III. *Fide credendum est, Deum ab initio temporis simul vtrâque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem & corpoream, Angelicam & mundanam.* Quæ verba licet D. Thomas, & aliqui alij putent aliter accipi posse, scilicet quasi obiter dicta de Angelis, propriè verò dicta contra Orig. qui censuit animas, creatas esse ante corpora: tamen nimis diferta & clara videntur quam vt alio torqueri

possint: vnde videtur hæc sententia iam non tantum esse probabilis, sed & aliquibus videtur certa de fide, inter quos hoc censet Cornelius noster in caput primum Genes. fol. 39. sed quidem non esse de fide est auctoritas multorum Patrum grauissimorum, qui tenuerunt Angelos ante cælum, & omnia visibilia creatos fuisse, quod tenuit Basilius in principio Exameron, Gregorius Nazianz. Homil. de Natali Domini, Orig. homil. 4. in Isai. Chrylost. super Iob. 40. Ambros. in præfatione Psalmorum. Hilarius lib. 12. de Trinit. non longe à fine. Isidor. lib. 1. de summo bono cap. 12. Damasc. lib. 12. de fide cap. 3. Quos omnes condemnare difficile visum est doctissimis viris, inter quos D. Thom. in explicatione illius decretalis Concilij Lateranen. dicit verba Concilij non determinare hoc de fide, quod in initio temporis fuerunt Angeli creati, sed positum esse ibi quasi doctrinam probabilem, quia intentio Concilij non erat ibi agere, vel definire de creatione Angelorum, sed de productione animarum, contra errorem Priscilliani & Origenis, qui animas in cælestibus ante corpora simul creatas asserabant. Cùm ergo non fuerit intentio Concilij definire de Angelis, non est id habendum quasi de fide. Quod verò dixit Ecclesiasticus: *Creauit omnia simul,* nihil vrget, quia simul, non ad tempus, sed ad modum creationis ex nihilo plane refertur, quasi dicat simul ex nihilo fecit Deus vniuersa, id est, similiter ex nihilo. Veruntamen multo probabilior & certior sententia est tenentium Angelos in initio temporis, in cælo & cum cælo fuisse creatos, & cum reliquis

creaturis. Quam tenet August. lib. 4. de Genesi ad lit. & sequuntur Beda, Rupertus, Magister sentent. 2. distinct. 3. & ibi omnes scholastici cum D. Thom. Ex graecis etiam Theodoretus, Genadius, & Acacius in Genes. qui tamen contrariam sententiam, tanquam erroneam damnare non audent, neque Magister, neque D. Thom. imo neque August. sic ferme Ioannes Ferdinandus Societatis nostrae doctor Theologus, & Petavius etiam noster sic asserit: *Angelos ante mundi procreationem a Deo factos esse plerique veterum Patrum, praesertim Graecorum arbitrati sunt, & inter ceteros Gregorius Nazianzenus orat. 38. Quam sententiam Theologi quidam temerariam, & hoc tempore etiam haereticam pronuntiare non sunt veriti. In quibus prudentiam ac moderationem merito desiderat Razquez in 1. par. disp. 224. ubi validissime demonstrat, nec erroris damnandam illam esse, neque ab Ecclesia reiectam; tametsi longe sit altera probabilior, quae Angelos negat ante calis creationem esse productos, quod Epiphanius amplectitur.*

5. In fine illud sancti Fulgentij non omitam de Fide ad Petrum Diaconum: *Illos quoque quos terrenorum corporum grauat nulla lutulenta materies, id est, Angelicos Spiritus, quis non videat non vnius naturae esse cum Deo, sed factos ex nihilo; quorum naturalis mutabilitas in eo cognoscitur, quia eiusdem naturae pars est in deterius permutata. Deinde quia qui deprauati non sunt, licet illius dono, à quo cum non essent, facti sunt, indefessis, & in quantum creaturae angelicae gratis datum est, perfecta dilectione, contemplatione, atque exulta-*

tione multitudinem dulcedinis Domini incessabiliter sumant, nec ab eo naturali conditione deficient: etsi inherentibus Deo nihil est de varietate temporis, quia collato sibi aeternae incorruptionis atque immutabilitatis manere nihil id se sentiunt immutationis, inest tamen singulis naturalis terminus, quo à se inuicem discernuntur, quia nullus eorum in alio est. Deinde multis profequitur rem eandem.

6. Ex dictis elicio effectus tres, & possem alios, sed referuo suis locis, quos S. Angeli exercent. Primo desiderant videre, quem vident: deinde timent quem amant: tertio mira est sedulitas Angelorum in nos defendendo.

7. Primo itaque desiderant videre Deum quem vident creatorem suum, de qua re S. Gregorius lib. 18. Moralium cap. 28. *Quis de Deo per primum Ecclesiae predicatorem dicitur: In quem desiderant Angeli prospicere: sunt nonnulli: qui nequaquam Deum videre vel Angelos suspicantur, & tamen dictum per veritatis sententiam scimus: Angelis eorum in calis semper vident faciem Patris mei qui in calis est. Nunquid ergo aliud veritas, aliud predicator insonat veritatis? sed si sententia utraque confertur: quia sibi nequaquam discordet, agnoscitur. Deum quippe Angeli & vident & videre desiderant, & sitiunt intueri, & intuentur. Si enim sic videre desiderant, ut effectui sui desiderij minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, & anxietas poenam. Beati vero Angeli ab omni poena anxietatis longe sunt; quia nunquam semel poena & beatitudo conueniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari, quia Psalmista ait: satiabor dum manifestabitur gloria*

tua: considerandum nobis est; quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Ut ergo recte sibi utraque conveniant, dicat veritas: quia semper vident, dicat predicator egregius, quia semper videre desiderant: Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur: ne autem sit in satietate fastidium satiati desiderant, & desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur, & satiatur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. Sic quoque & nos erimus, quando ad ipsum fontem vitae venerimus. Erit nobis delectabiliter impressa siti simul, atque satietas. Sed longe abest ab ista siti necessitas, longe a satietate fastidium, quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus.

8. Deinde timent vehementer Deum, quem amant, quemque sciunt creatorem eorum fuisse. De qua re præclarus est locus Ioannis Chryso- stomi lib. 1. de incomprehensibili Dei natura, ubi simul homines desidia damnat; sic enim ait: ἀνάσωμεν τῶν ἀγγέλων. πῆ ἐν πειλῆ ἡ εὐχίας ταύτης διείδαλον, ἡ πρὸς ἑαυτῶν ζήτησις; ἕδα μὲν. ἀλλὰ πῆ, δεξιῶσι, προσκομισί, τὰς ἐπιθυμίας ἡ μυστικῆς ὡς δὲ δὴ εὐχίας ἀνοπίμποισι μὲ πολλῆς τῆς φεικῆς. ἡ αὐτὸν λέγουσι. δεξία ἐν ὑψίστοις θεῶ. τὰ δὲ σερραφίμ, ἁγιος, ἁγιος, ἡ τὸν ὀφθαλμὸς ἀποσρέφουσι; ἕδ ἡ συγκριτάβασιν ἐνεργεῖν δὴ ὀφθαλμοῦ τὰ θεῶ. τὰ δὲ χερυβίμ; εὐλογημῶν ἡ δεξία αὐτῶ ἐν τῶ τόπω αὐτῶ. ἡ ὅτι τῶπος πειλῆ θεῶν, μὴ ἡροίτο. ἀλλ' ὡς ἐν εἰποιμῶ μὴ ἀνθρωπίνως ἐξηγητῶντο ὅτι παρ' αὐτῶν, ἡ ὅπως αὐτῶν. εἰ δὴ ἡ τῶπο ἀσφαλῆς ἐπὶ θεῶ εἰπῆν. ἀνθρωπίνω γὰρ ἔχουμ γλῶσσῶν, εἶδες πῶσος αὐτῶ φόβος; πῶσος καὶ τῶ καταφρόνισι; ἐκείνοι δεξιῶσι. ἔτσι πειερζαίσοι. εἰ φημῶσιν ἐκείνοι βλασφημῶσιν ἔτσι. ἐκείνοι τὰς ὀφθαλμοῦ ἀποσρέφουσι, ἔτσι φιλοσοφῶσιν ἐλαττωῖσιν αἰμα-

ἀνοπίστος τῶν ἀνερδῶντων δεξία. Audiamus igitur Angelos ipsos, nonquod de divina substantia illi disputent inter sese, atque disceptent: sed quid? glorificent, & modulos triumphales secretosque assidue referunt summo cum timore. Alij, gloriam in excelsis Deo, modulantur; Alij, hoc est Seraphin sanctus, sanctus, sanctus concinunt: & suos auertunt oculos, cum ne condescensum quidem & indulgentiam Dei valeant tolerare. Ad hac Cherubin benedictam gloriam eius ex loco eius observantissime referunt, nō quod locus aliquis circa Deum constet, sed quod more humano consuevimus dicere, ubicumque sit, & quemadmodum sit: quamquam ne id quidem tutè dici de Deo potest. Homines enim sumus, nec quam lingua humana verba de Deo facere possumus. Videsne quantum timoris, quanta religionis observantia inter Angelos est? Vides quantus contemptus, quanta negligentia inter homines? Angeli glorificant, honorant, colunt, observant, adorant: homines parvi faciunt, petulantur scrutantur, temerè plusquam capere possunt, conantur capere. Illi commendant, & laudant, hi disceptant, & plus sibi arrogat, quam valent intelligere. Illi oculos integunt, & venerantur; hi contendunt impudenter inspicere, atque intueri ineffabilem gloriam.

9. Ultimo proni sunt admodum ad custodiendum nos ex commissione Dei, cui se obligatos sentiunt, & deinctos propter creationem, qua de nihilo creati sunt. Ioannes Chrysost. in ferm. de Ascēs. Domini, qui est inter opera Gregorij Taumaturgi indulgentiam illorum in nos ita commendat: Quando enim homines consensu compati vides, iam non amplius dubitandi tibi lo-

cus relinquitur de Cherubin; multo enim sunt illæ potestates indulgentiores hominibus. Cyprianus in serm. item de Ascensione Christi, discursus Angelorum celebrat in custodiendis animabus; sic enim ait: *Cessabuntque de cetero consummaris omnibus ministratorij angelicarum virtutum discursus.*

10. Ad sedulitatem Angelorum declarandam, visum mihi duo Angelorum exempla proponere, qui castigando ministeria Dei impleuerunt. Primum narrat Franciscus Ximenius lib. 2. cap. 15. qui fuit Patriarcha Hierosolymitanus, hic enim rarum exemplum scribit Bohemi Patriarchæ Aquileyensis, hominis supra modum Angeli custodis obseruantissimi, moribus autem perniciosissimi, ita vt indignus videretur tanto munere. Accidit verò aliquando vt in meretricia schola diuersaretur, fœtore vitiorum & luxuriæ inuolutus; tum verò temporis abrupto cœlo tempestate, horrenda tonitrua, & conuscationes ignis insonabant. Patriarcha tum temporis irato cœlo timidus supplex accedit ad Angelum custodem supplicans, vt tali tempore sibi auxilium ferret. Tunc subito fulminante cœlo fulgur disrumpitur in tonitruo immensum, ita vt igne se deuorandum crederet. Hic Bohemus vt potuit, Angelum suum inclamauit, vt custodiam ferret. Hic Angelus apparuit vultu admodum seuero, & increpitans hominem, luxuriæ vitium obiecit, quo nullum aliud enormius, & Angelico vultu indignius, dixitque: nequaquam patrociniū meum merebare, verbera potius & atroces minas; si tamen deinceps pœnitentiam egeris, scito Deum tibi

tibi misericordiam impetraturum; sin aliter, morieris fulmine. Promisit Patriarcha. & deinceps; tam castè vixit, tantoque exemplo, vt mereretur veniam, & in vitæ exitu Angelorum plurium occurfus, qui eum ad cœlum pertulere.

11. Alterum est in speculo exemplorum dist. 10. exemplo 9. de quodam adolescente mira erga Angelum custodem deuoto, & modestia pudicitiaque animi insigni: hic cum litterarum gratia versaretur in diœcesi Ultraiectensi nescio quo casu aliquando accidit, vt coniūgeret se iuuenibus discolis & lasciuia deditis, qui malo exemplo & astu impudicæ mulieris, ad quam ille præter omnem opinionem suam deductus erat, eoque eum pellicere, parum vt abesset, quin cum puritate mentis florem virginitalis hætenus diuina gratia & protectione Angeli conseruatum & illæsum conculcaret. At desertis tandem fociis (nox quippe ingruerat) cum domum repetens, etiam atque etiam expenderet secum, & admiraretur periculum, in quod irreparabilem pudicitia thesaurum coniecerat, ecce obuiam illi iuuenem inusitati decoris & claritatis, qui accedens alampam ei inflixit tanto impetu, vt in terram consideret, dicens, vel tandem disce peruersas societates defugere; & repente disparuit. Adolescens attonitus rei nouitate paullo post in pedes se erexit, & reflectens animum ad ea quæ sibi acciderant, manifestè agnouit, iuuenem illum Angelum custodem fuisse, eiusque beneficio tantum se ea die discrimen castimonie euasisse, didicisseque imposterum peccandi occasiones vigilantius deuotare. Vnde incredibili perfusus gaudio pro dupli-

habet septiformitatem in ambitu, quia septem stellæ notabiles voluntur circa eam, ideo eius regio dicitur septentrionalis. Ita & Mater Domini dicitur habere septem Angelos notabiles, qui assistunt eius throno, de quorum numero dicitur B. Raphael, ut dicitur in Tobia, in xta illud Apocalypsis: Gratia vobis, & pax, &c. & sequitur: A septem spiritibus, qui in conspectu eius sunt, & per consequens in conspectu throni Maris, quæ sedet à dextris eius. Hos etiam septem Angelos Virginem sanctissimam venerari probatur ex B. Amadeo, de cuius sanctitate agitur in 3. part. Chronicorum S. Francisci lib. 6. cap. 30. qui in suis reuelationibus in primo raptu cum cœlestem curiam vidisset, audiuit Gabrielem hæc sibi dicentem: *Septem Angeli sumus, qui Genitricem Dei nostri veneramus, alios omnes vestri generis præcedimus.* & loquebatur de septem Angelis, qui throno Dei astant, ut videre est ex iis, quæ ibi subiiciuntur.

4. Sancta Brigitta in suis reuelationibus in sermone Angelico, quem ipse Angelus ex Dei præcepto eidem dictasse legitur, cap. 20. ita de glorificatione Virginis legitur: *Vnde quia Creator omnium ipsa mediante suum placitum perfecit in mundo, ideo placuit ei una cum Angelis ipsam summo honore glorificari in calo, & idcirco ipsius Virginis animam quando fuit à corpore separata, statim super omnes calos ipse Deus mirifice sublimauit, eique imperium super uniuersum mundum donauit, & Angelorum Dominam æternaliter illam constituit. Qui quidem Angeli ita postmodum obediētes Virgini effecti sunt, quod omnes inferni penas libentius sustinerent, quam aliquibus*

suis præceptis in aliquo contradicere. & infra: *Tunc denique ipsam Virginem tota cœlestis curia summis laudibus exaltabat.* Thomas Bozius lib. 9. de signis Ecclesiæ cap. 7. ait laudatores fuisse Angelos B. Virginis Mariæ, sed auspicemur ab Angelo Gabriele, qui sic ad Mariam: *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum,* huiusmodi præconium nulli hominum datum legitur ab Angelis. laudari verò non dicam à laudato viro, sed ab Angelo diuinitus ad hanc rem misso, maximæ est sublimitatis signum: neque verò mirum, nam cum Canticis Canticorum describantur Ecclesiæ laudes, excellentissima verò pars Ecclesiæ sit Maria, merito in primis ad eam spectat, quidquid in eis decantatur, ut inter alios Rupertus è nostris, & Andreas Cretensis è Græcis dixerunt. & obiter damnat hæreticos, qui superbia elati non bene asserunt redditum Latine *gratia plena,* cum in græco sit *αεχρητωδον.*

5. Andreas Cretensis orat. 1. de dorm. Deip. loquens de Virgine in templo præsentata & de cibo cœlitis allato: *Dico quod sepulchrum munus Deo dedicatum, & quomodo in adytis tanquam in aureis vecta thalamis immortalē, non autem communem cibum sumebat.* Germanus in orat. de oblat. Virg. *Mansit autem de cætero in sanctis sanctorum, seu in templi penetrabilibus ambrosiam nutrimentum per Angelum accipiens usque ad secundam ætatem.* Georgius Nicomedienfis orat. de oblat. Virg. de ea agens: *Erāt quidem mores ei incōparabiles, & erat eius vitæ agenda ratio composita virtutibus. Quamobrem in dies procedente ætate crescebant in ea dona spiritus, & versabatur*

cum Angelis, nec erat diuinarum expers apparitionum, cum ea ut solebat versante in adytis vidit Zacharias (qui munus sacerdotale obibat.) quendam sermocinantem, qui erat inuisitata specie, & ei praeberent alimentum; erat autem qui apparebat, Angelus. haec Georgius Nicomedienfis, qui addit Zachariam ex hoc viso tanquam ex re infolita vehementer admiratum, tum quod conspiceret Angelum in templo assidue ad Virginem ventitantem, qui tamen eo in loco solis sacerdotibus & raro apparere solitus erat: tum etiam quia eidem in canistro materiali per se ipsum nullo intermedio, alimentum defererebat, eique ministrabat, cum tamen Angelus Danieli prandium per Habacuch Angeli virtute in Babylonem delatum, & Elia per coruum mane, & vesperi nutrimentum perferendum curauerit. & mox Georgius: *Quis vidit, quis audiuit talem ascensum corporis, quod in sanctis habitat, & stipatur ab Angelis, & alimentum accipit Ambrosiam?* & infra: *Manus corporeae admirabile quod conspectum fuit, alimentum accipiunt; & per ipsum immaculata anima impletur donis. O summam pietatem, o ascensum aetatis, quales scilicet honore statuit ad caelestium altitudinem, per quas verbum descensu nouo ad nos ascendit; per quas quod inferius erat situm terrenum naturae tabernaculum, ascendit ad caelos. Tu autem o homo, admirabilem & nouam viuendi in templo rationem audiens Virginis, noli de eo dubitare, noli examinare ratione ea, quae capere non potest cogitatio. Vides ipsum Dei Verbum modo ineffabili habitasse in eius utero, & contendes, fuerit ne alimentum materiale, an expers*

materia? Vides paterno consilio spiritus in ea adumbrationem, & de ministerio Angelorum dubitas? nihil est dubium ex iis, quae sunt castissima Virginis ex eius magnalibus; nihil est quod non sit conueniens: oportebat Agnam immaculatam tali excipi conuiuio, talibus cibis exsatiari oportebat; non in sanctis sanctorum tabernaculi, sed in ipso caelo caeli in prima aetate educari eam, quae his conspecta est latior & puritate antecelluit, oportebat non vnum solum ei seruire Angelum, sed decies mille millia eam stipare. Etenim quem illi minime possunt videre, ipsa mirandum in modum in utero continuit. Georgius Cedrenus in compendio historiarum: *Erat in templo secretus locus aera vicinus, ubi sola virgines stare solebant, ac reliqua sane, populo dimisso, domum suam redibant, Maria vero in templo permanebat, atque ab Angelo nutriebatur.* Pantaleon Diaconus in Encomio S. Michaelis apud Metaphrastem, quod habetur apud Surium 29. septemb. vbi agit de S. Gabriele, cum dixisset Gabrielem Zachariae in templo ortum sancti Ioannis Baptistae annunciasse, subiicit haec verba. *Eodem diuinitissimum Gabrielem vidit idem Zacharias in sanctis sanctorum cibum a caelis afferentem ad Dei Matrem.* Vincentius sermone de Natiuitate Virginis loquens de eius conceptione sic ait: *Non credatis quod fuerit sicut in nobis, qui in peccatis concipimur, & nascimur, & nutrimur; sed statim postquam corpus fuit formatum, & anima creata, tunc fuit sanctificata; ideo festum de eius conceptione, quia facta est lux, scilicet sanctificationis in ea, & statim Angeli in caelo fecerunt festum Conceptionis.*

6. Dixi superius Virginem Mariam fuisse *Mariæ stellam*, & id approbat vniuersorum consensus, ad quam rem probandam, nullo meliusteste, possum adducere historiam admirabilem de prodigiosa translatione Angelorum ministerio facta eius domus in qua ab Angelo est visitata, quæ primum in Dalmatiam, deinde in Picenum translata est; quod Angelorum ministerium ita gratissimum fuit, vt libeat historiam commemorare ex Tursellini lib. 1. Laur. historiæ cap. 2. Erat felix ædicula fastigiato tecto, & simul camini culmine, simul sublimi tintinnabulo, insignis ac nulla re magis, quàm antiquitate vilenda. Erat figuræ quadrangulæ oblongæ, è vulgari structa lapide, tectum laqueatibus concameratum, quod modicis distinctum quadratis, cæruleoque colore obductum, in auratæ stellæ velut in cælo quodam intermicantes honestabant. Sub tecto laqueato eminebant vndique è parietibus modica semicirculi se mutuo contingentes: quos medios pictæ adornabant capedines. Parietes cubitali ferme crassitudine non ad perpendicularum, neque ad regulam exacti, loricati tamen opere tectorio. Huic superinducta antiquitus pictura ædis ipsius mysteria referebat, quæ supernè multis locis hodie manet, infernè temporis vetustate defluxit. *Ædis* longitudo pedum amplius 40. latitudo 20. altitudo circiter 25. in medio ferme pariete, qui olim (vt reor) faciem obtinebat domus, ianua satis ampla, sed à vulgari vñ haud sane abhorrens. Pro superliminari trabs rudis superiecta est. Ad laeuam armariolum miræ simplicitatis asserendis scilicibus aptum. Ad dexteram in proxi-

mo pariete fenestra non magna: è regione fenestræ caminus humilis, tenuisque, opere, vt cætera, vulgari. Inibi sublime loculamentum columellis in orbem strictis latera accingentibus conspicuum: arcusque eiusdem operis, quinque iunctas pariter lunas imitante fastigiarum. In loculamento B. Mariæ stantis, ac puerum Iesum altera manu medium amplexantis, altera sustinentis effigies cedrina fere bicubitalis, cuius facies electro argentum referente oblita, sed luminum infuscata fumo. Ceterùm illa ipsa infuscatio antiquitatis, ac religionis index impensè auget virginalis oris maiestatem. Gemmata corona sublimem distinguit verticem. Discriminati crines Nazarenorum ritu, per nuda colli, & humeros fluunt. Simulachrum stola aurea tegit latiore zona, gentis more succincta, demissaque ad pedes. Palla cerulea stolæ superinducta pendet ex humero: vtraque in eodem trunco cælata, pictaque. Insistit maternæ dextræ puer Iesus mortali specie augustior, diuinæ cuiusdā maiestatis indolem vultu præferens. Priores dextræ digitos, bene prædicantis in morem tollit; sinistra aureum tenet globum, & ipse discriminato capillo, tunica calari, zonaque Nazarenorum habitum refert. Ante Deiparæ effigiem, ara solido è saxo quadrato visitur, spirans sanctitatem. Quadrennio sexque mensibus exactis, rursus sacra Domus ex Illirico solo in altū tollitur (causa incerta est) & recedens ex sinibus illis in Picenum perlata est, nimis preciosum Dei munus Italix missum. Quæ regio è regione Dalmatiæ sita est interiecta Adriatico sinu, consedit autè in loco, quod Lau-

retum appellant iuxta Recincentensem ciuitatem. Anno 1295. Iam igitur admirabilis aedes, ortu B. Virginis, & æterni Verbi conceptu celeberrima, iussu Virginis, & Angelorum ministerio cùm aduecta esset in Picenum, stupor & inaudita rei admiratio commouit accolos ad explorandum, an verum esset, quod factum fuerat, vt agnito caelesti munere, mente colerent, & gratias agerent, & se felicissimos arbitrarentur. Nihil potuit dici maius quàm vt Angeli & supremi spiritus essent baiuli habitaculi illius, in quo mater Dei est visitata ab Angelo, & concepit filium.

7. Bernardus Homil. 1. super Missus est: *Honore sancti Angeli vestri Regis matrem, qui nostra adoratis virginis prolem, ipsum utique nostrum pariter, ac vestrum Regem, nostri generis reparatorem, vestra ciuitatis instauratorem.* & Serm. 4. de Assumpt. *In te (Virgo) Angeli letitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inuenerunt in æternum, merito in te respiciunt oculi totius creaturæ; quia in te, & per te, & de te benigna manus Omnipotentis quidquid creauerat recreauit.* Cyrillus Hom. 6. in Nestorium: *Per te (Regina cæli) exultat cælum, letantur Angeli, & Archangeli, fugantur demones.* Petrus Damianus, in serm. de Assumpt. *Considera & quæ in cælis, & quæ in terris in Virgine refabricata, hominum redemptionem, Angelorum restaurationem.* Epiphanius oratione de Deipara: *sanctissima Virgo Angelis superior nata Deum habitantem in cælis concepit in terra, vt hac ratione exercitus Angelorum traheret in terram, & versaretur cum hominibus. Ipsa enim est cæli, & terræ mediatrix, quæ unionem naturaliter peregit.* Da-

masceus orat. 1. de Virgine dormiente. *Tu es solium illud Regium, cui assiterunt Angeli, Dominum, & effectorem insidentem cernentes.* & orat. 2. *Hodierno die choreas agunt Angeli, plaudunt Archangeli, Virtutes concelebrant, Principatus exultant, Potestates letantur, Dominationes gaudent, Throni festum diem agunt, Cherubin laudibus efferrunt, Seraphin gloria afficiunt; nec minus ipsi gloria afficiuntur, cum gloria parenti gloriam tribuunt.* & infra ait Angelos omnes dormitioni Virginis interfuisse. *Quantumcumque enim summo Regi assistent, illius tamen matrem & omnibus rebus conditis excellentiorem stipare oportebat.* Idem oratione 1. de Natiuit. alloquens sanctos Ioachim, & Annam: *Vos Angelis superiorem, nunc autem Angelis dominantem filiam extulistis.* Sophronius inter opera Hieronymi sic ait: *Hæc dicitur terribilis, vt castrorum acies ordinata, multis freta, & valata sanctorum agminibus; siquidem terribilis suis facta virtutibus vt castrorum acies admodum ordinata, hinc inde Angelorum sanctorum fulta presidiiis, pulchra vt luna, imo pulchrior quàm luna, quia iam sine defectu sui coruscet, caelestibus illustrata fulgoribus.* Epiphanius serm. de laudibus Deipara: *O Virgo incomprehensi mysterium ferens miraculum, quæ fidem ter optatam orbi prædicasti Virgo sublimior facta, & superior ipsis Cherubin, & Seraphin placens Christo Regi, à Deo in honore habita tanquam ancilla digna, & mater.* Andreas Cretensis orat. 2. de dormitione Deipara: *Tu es res illa magna veneranda & æconomia, quam cupiunt inspicere Angeli.* Gregorius Nicomed. in orat. de oblatione Virginis: *Oportebat non vni*

solum ei seruire Angelum, sed decies mille millia eam stipare. Augustinus serm. 35. de sanctis: si caelum te vocem, altior es; si matrem gentium dicam, praecedis; si dominam Angelorum vocitem, per omnia te esse probaris.

8. Gregorius Thaumaturgus in serm. de Annunciatione: τῷ μὲν τῷ ἕκτῳ ἀπετάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς παρθένον μεμνηστυμένῳ ἀνδρείῳ ἀπετάλη Γαβριὴλ, πῶς παγκόσμιον κλύουσα σωτηρίαν. ἀπετάλη Γαβριὴλ, θέρων τῷ Ἀδάμ ὑπὸ χειρὸν ἀνελπίστως. ἀπετάλη Γαβριὴλ πρὸς παρθένον: ἵνα πῶς ἀπρίαν τῷ θήλυος εἰς πικρὸν μεταβάλλῃ. ἀπετάλη Γαβριὴλ, ἄξιον εὐστρέφισαι τῷ καρπῷ νουσιῶν τὸν θαλάμιον. ἀπετάλη Γαβριὴλ νῦν φεύουσα τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι. ἀπετάλη Γαβριὴλ, πρὸς τὸ ἔμφυλον τῆ βασιλείας τῶν ἀγγέλων παλάτιον. ἀπετάλη Γαβριὴλ, πρὸς παρθένον μεμνηστυμένῳ μὲν τῷ Ἰωσήφ, τηρωμένῳ δὲ τῷ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀπετάλη δὲ ἄσώματος πρὸς παρθένον ἀκόλωντος: Mense sexto missus est Gabriel Angelus à Deo ad Virginem desponsatam viro. Missus est Gabriel, ut totius mundi salutem annuntiaret. Missus est Gabriel, ut reuocationis subscriptionē Adamo deferret. Missus est ad Virginem Gabriel, ut mulieris ignominiam in honorem commutaret. Missus est Gabriel ut dignum purissimo spōso thalamum pararet. Missus est Gabriel, ut inter creaturam & Creatorem sponsalia contraheret. Missus est Gabriel ad animatum Regis Angelorum palatium. Missus est Gabriel ad Virginem, desponsatam quidem Ioseph; sed Iesu filio Dei seruatam. Missus est seruus incorporeus ad Virginem inuiolatam atque immaculatam.

9. Ambrosius lib. 2. de Virginibus, loquens de Angelo Gabriele: Quin etiam tunc sibi minis

sola videbatur cum sola esset: Nam quomodo sola cui tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Denique & Gabriel eam, ubi reuere solebat inuenit, & Angelum Maria quasi viri specie mota, trepida quasi non incognitum audito nomine recognouit: ita peregrinata est in viro, qua non est peregrinata in Angelo, ut agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Hieronymus in lib. de Natiuit.

Mariae tom. 9. loquens de vita à Virgine in templo traducta: Virgo Domini cum ætatis processu & virtutibus proficiebat, & iuxta Psalmistam, pater, & mater dereliquerunt eam, Dominus autem assumpsit eam: quotidie namque ab Angelis frequentabatur, quotidie diuina visione fruebatur, qua eam à malis omnibus custodiebat, & bonis omnibus redundare faciebat. Ildefonsus serm. 5. de Assumpt. Si quis studio pietatis indagare voluerit quid post Ascensionem Domini egerit, quam sancte & iuste vixerit, & cum quibus habitauerit, soli Deo cognitum esse videtur, & Gabrieli Archangelo, cui eius tota causa commissa esse predicatur à Domino, & Angelis sibi collatantibus, secumque loquentibus. Eusebius Emis. hom. in vigilia Nat. ecce Gabriel consiliator Virginis, eiusque conscius castitatis.

10. Sanctus Germanus in Psalm. 44. ponit Angelicum vaticinium Ioachim & Annæ: Secundum Angeli vaticinium, ὁ Virgo illustris proles, ex iustis hominibus Ioachim & Anna in lucem prodisti hodie. Hieronymus in historia de ortu Deiparæ: Angelus Domini Ioachimo cum immenso lumine adstitit, qui cum ad eius visionem turbaretur, Angelus qui ei paruerat, timorem eius compefcuit: his dictis apparuit Anna uxori eius. S. Augustinus

lib. 9. de Genesi ad litteram cap. 15. *Qualem in-
ferium Deo exhibuerint Angeli in illa mulieris
formatione, quis audeat affirmare? Certissime ta-
men dixerim, supplementum illud carnis in costa
locum, ipsiusque corpus femina, & animam, con-
formationemque membrorum, omnia viscera, sen-
sus omnes, & quidquid erat, quo illa, & creatura,
& homo, & femina erat, non nisi in illo opere Dei
factum: quod Deus non per Angelos, sed per semet-
ipsum operatus est.* Bernardinus Senensis serm.
51. *Adfuit Virgini Angelorum protectio: asidebant
enim illi innumerabiles multitudines Angelorum in
eius protectione; pie etenim creditur, quod pluri-
mas legiones habuit Angelorum ad custodiam.* Circum-
feruntur verba hæc Chrysostomi nomine, quæ in
gloriam magnam Virginis redundant: *Infini-
tam militiam Angelorum ad gloriosissimam Virginis Ma-
ria obsequium deputatam nullatenus ambigimus,
qui cauerent, ne præparatum aeterni Regis hospi-
tium hostes incederent.*

II. Anselmus de excell. Virg. cap. 3. *Nulli du-
bium sanctissimum corpus, & sanctissimam ani-
mam eius funditus ab omni fuisse macula peccati
iungi Angelorum custodia protectam, ut pote aulam
quam suus, & omnium Creator Deus corporaliter
inhabitaturus, & ex qua hominem in sua persona
vnitate, ineffabili fuerat operatione suscepturus,
& affert hoc exemplum: Cum enim præpotens ali-
quis aliquo vadit hospitaturus, usus obtinuit, ut cli-
entes præcurrant, locum muniant, mudent, ornent,
& custodiant; qualis ergo apparatus omnis boni
fiebatur per aduentum, cœlestis Regis in corde sacra-
tissima Virginis, quem illa non solum erat in semes*

*transitiuè hospitatura, sed etiam ex substantia sua
factum hominem paritura? S. Bernardus homil. 2.
super Missus est, Virginem hanc ait ab Altissimo
præcognitam & sibi præparatam, ab Angelis ser-
uatam, à Patribus præfiguratam. & epist. 174.
prædic. Virginem reuerendam Angelis, &
hom. 3. super Missus est: Angelus ingressus ad
eam, tam reuerenter eam salutauit. & serm. Si-
gnum magnum: Iam in eo quod tam reuerenter at-
que officiosissime ab Archangelo salutata est, ut
iam in regali solio supra omnes cœlestium ordines
regionum exaltatam cernere videretur, & paulo-
minus adoraturus feminam, qui solebat ab homi-
nibus æquanimiter adorari, excellentissimum no-
bis Virginis nostra meritum, & singularis gratia
commendatur.* S. Bonaventura in Meditationibus
vitæ Christi cap. 3. agens de vita à Virgine glo-
riosa in sua pueritia in templo traducta, ex B. Hieron. hæc refert: *Beatus Hieron. sic scribit: Hanc
sibi regulam B. Virgo statuerat, ut de mane ad ho-
ram tertiam orationibus insisteret: à tertia vsque ad
nonam externo opere se occuparet: à nona verò ite-
rum ab oratione non recedebat, quousque diu illi Ange-
lus appareret, de cuius manu accipere escã sole-
bat, & melius in Dei opere, & amore proficiebat. &
infra: De escã, quam de manu Angeli accipiebat,
ipsa reficiebatur; quam vero à Pontificibus templi
accipiebat, pauperibus erogabat. Quotidie videba-
tur ei Angelus loqui, & quasi clarissima sorori vel
matri obtemperabat.*

12 *Quin sancta Brigitta in suis reuelationibus
magnam excitat de hac re admirationem. In
vna ait: ô omnium consolatio Virgo Maria, hec ip-*

sum tu es, ad quod Angeli à principio sua creationis, tanta arserunt charitate, quod licet ex suauitate, & alacritate, quam ipsi in Deo visione & appropinquatione habebant, ineffabiliter latabantur; plurimum tamen ex eo gauisi sunt, quod ipsi Deo eis propinquior fieri debebas, & ex eo quod maiorem charitatem, maioremque suauitatem, quam ipsi habebant, tibi nouerunt reservari. & alio in loco ipsa S. Brigitta: Ita Angeli obediētes Virgini facti sunt, quod omnes inferni pœnas libentius sustinerent quam aliquibus suis præceptis in aliquo contradicere. Cui consonat Bonauentura in Speculo cap. 3. vbi scripsit ex Augustino: *Michael Dux & princeps militia caelestis cum omnibus spiritibus administratoriis, tuis Virgo paret præceptis, in defendendis in corpore, & in suscipiendis de corpore animabus fidelium.* Necnon exemplum illud quod constat ex annuis litteris Societatis nostræ anno 1569. vbi refertur, clericos desides aliquando fuisse in vesperis gloriosissimæ Virginis Mariæ decantandis, quæ in assumptione eius solemni officio cogebantur dicere, in ciuitate Indorum Bazain, pluresque Angelorū turmas descendisse de cælo, & cecinisse vesperras illas in choris separatos caelesti musica, ita vt multi transeuntes per forum viderentur aspicere fores apertas templi, cum verè clausæ essent, & intus tripudiantem turbam Angelorum, de quibus claritas effulgebat, & consonantia musicorum incredibilis adstabat; de quo clerici à transeuntibus admoniti accurrentes & videntes effusi sunt in stuporem. Quamobrem sequenti die magno ciuitatis concursu celebrata est solemnitas illa

illa in gratiarum actionem Virginis & Sanctorum Angelorum.

13. Iam vocamur ad celebrationem, quam sancti Angeli fecerunt in Assumptione beate Virginis Mariæ, si prius cōmemoremus id quod Petrus Damianus serm. de Natiuitate: *Duo leones sunt Gabriel Archangelus, & Ioannes Euangelista, quorū alter dextera Virginis, alter sinistra custos deputatus est; Gabriel enim mentem, Ioannes carnem peruigili sollicitudine seruarunt.* Denique Virgini ex hac vita ad cælos migranti vniuersum Angelorum Christum comitantium cœtum officioso obsequio occurrisse quamplurimi Patres docent. Petrus Damianus serm. de Assumpt. *Matriculorum palatia penetranti, filius ipse cum tota curia tam Angelorum quam iustorum solemner occurrens, eiecit ad beatæ consistorium sessionis.* Andreas Cretensis orat. 2. de Virginis dorm. *Iam vniuersus supermundanarum potestatum, qui intelligentia percipitur pulchre instructus cætus à nullo conspectus ad spectaculum constuebat admirabile.* Anselmus de excell. Virg. cap. 8. *stipatus mille millibus, imo innumerabilibus Angelorum agminibus Deus ipse huic piissimæ Matri suæ de hoc mundo migranti occurrit.* Bernardus serm. 1. de Assumpt. *Quis cogitare sufficiat quanto deuotionis affectu rota in eius occursum caelestium legionum prodierit multitudo.* S. Ildelfonsus sermon. 1. de Assumpt. *Vide Ierusalem descendentem de cælo à Deo ornatam, vt reginam mundi, scilicet Mariam, secum eueheret ad sublimia, & collocaret in throno Regni: si enim David cum omni populo ad ferendam arcam ascendit, & in figura officiosissimæ tam*

ta confertur gloria: Quid hodie ante B. Virginem quando illa in caelestem Hierusalem euehitur? Idem serm. 3. de Assumpt. Quod si ad partum Virginis talia cantarunt Angeli, credimus quod hodie dignas celebrarunt exequias, & suscipiunt cum gloriâ Matrem sui Creatoris gaudentes. Sophronius iûb nomine Hieronymi ser. de Assumpt. Ad cuius exequias quantum fas est credere, Angeli famulabantur, & vniuersæ calorū congratulabantur curia, nec mirum, quia honor maternus eius est, qui natus est ex ea, quem omnis calorū ordo veneratur. & mox: Credendum est hodierna die militiam calorū cum suis agminibus festiue obuiam venisse Genitrici Dei, eamque cum ingenti lumine circumfulsisse, & usque ad thronum sibi etiam ante mundi constitutionem paratum cum laudibus, & canticis spiritualibus perduxisse. Idem de Angelis in Deiparæ assumptione ei obsequentibus habent Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria martyrum cap. 4. Nicephorus lib. 2. historiae cap. 21. Arnaldus Abbas tract. de laud. Virg. S. Antoninus 3. par. Summæ tit. 31. cap. 3. & 4. par. tit. 15. cap. 45. §. 3. vbi Christum dicit personaliter ad Virginis assumptionem venisse: & quia ubi Dominus, ibi & familia eius: ideo & millia millia Angelorum qui Domino ministrabant, cum Christo aduenerunt. Damascenus orat. 2. de dorm. Virg. cum dixisset Virginem spiritum suum in filij manus commendasse, & quid deinde fit? Elementorum, ut mihi quidem videtur factus est motus, & alteratio, vocesque, & strepitus, laudesque dignas canebant. Angeli præcurrentes, deducentes, & consequentes: partim quidem sanctissimam, & nulli

culpa affinem animam comitantes & simul ascendentes, donec regali throno stitissent Reginam; partim autem diuinum & sacrum corpus circumdantes, & canticis, quæ Angelis digna erant, Dei Matrem celebrantes. & infra ex Enthymiaca historia lib. 3. cap. 40. refert Iuuenalem Hierosolymitanum Archiepiscopum Pulcheriæ, & Marciano Augustis hunc in modum locutum: Ex antiqua accepimus traditione, quod tempore gloriosa dormitionis B. Virginis vniuersi quidem sancti Apostoli qui orbem terræ ad salutem gentium percurrerant momento temporis in sublime elati conuenerunt Hierosolymis, cumque illic essent, eis visio apparuit Angelica, & audita est psalmodia cœlestium potestatum, & sic cum diuina gloria in manus Dei sanctam tradidit animam. Eius autem corpus, quod Deus suscepit ineffabili quadam ratione cum Angelica & Apostolica hymnodia elatum in loculo fuit depositum Gethsemane: quo in loco Angelorum choreæ, & hymnodia mansit tres dies perperuos: post tres autem dies Angelico cantu cessante, qui ad erant Apostoli, cum vnus Thomas qui abfuerat, post tertium diem venisset, & quod Deum susceperat corpus adorare voluisset, loculum aperuerunt, sed omni ex parte sacrum eius corpus nequaquam inuenire potuerunt. Simeon Metaphrastes orat. de ortu, & dorm. Deip. agens de corpore sanctissimæ Virginis post eius dormitionem ad sepulchrum elato: Apostolis & diuinis patribus Deo digna cantica canentibus diuina arca ex Sion vecta Apostolicis manibus & humeris ad Gethsemane sacrum prædium exportatur Angelis, ut est consentaneum præcurrentibus, circumuersantibus, sequentibus.

Angelicis pennis adumbrantibus, longe (inquam) splendidior, & venerabiliore facta deductione, quã propter translationem veteris illius arcæ testamenti Domino, ut sacra narrat eloquia. & infra: Eadem quæ Damascenus de Angelorum apud Virginis sepulchrum conuentu per triduum, ex Iuuenali narrat: Nicephorus quoque eandem Iuuenalis narrationem describit lib. 2. cap. 23. & præsertim de Angelica hymnodia toto illo triduo, donec Deipara rediit in corpore gloriosa ad similitudinem Filij resurrexit.

14. *Quin cantum Angelorum in Beatissima Mariæ Virginis vigilia cû Assumptio celebratur Cantipratensis narrat hunc in modum lib. 2. cap. 40. num. 7. In vigilia igitur Assumptionis Beatæ Mariæ Dominus Ioannes cognomento Resebas, Prior Canonicorum regularium S. Ioãnis in Vineis iuxta muros eiusdem ciuitatis, assumptis secum tribus Canonicis deuotissimis viris, qui nunc omnes defuncti sunt in montem proximum ciuitati in loco vbi quondam eremita resederat ad celebrãdam solemnitatem gloriosæ Virginis secesserunt. Inclinata autem die, cãtatis Vesperis panem, & aquam ore sobrio libauerunt. Inde Completorio dicto post orationes deuotas & longas, membra super nudam humum (desertus enim locus erat) vt paululum quiescerent, prostrauerunt. Nec mora detentior, surgunt ad Matutinas, cantant simpliciter & deuotè. At vbi ante Laudes Prior nonam lectionem ex more finiuit, subito cõcentus mirabilis Angelorum insonuit, & Responsorium: *Felix namque* altissimis vocibus cantauerunt; quousque ad versicu-*

lum dicto quatuor tantum ex illa innumera multitudine semper cum repetitionibus respondente. Post repetitionem vero secundam iteratò responsorium *Felix namque*, iuxta morè Gallicum, quatuor Angeli inchoarunt, & prosequentibus omnibus cõmuniter finierunt. Finito autem responsorio factum est silentium Angelorum. Priore autè inchoante: *Te Deum laudamus*, Matutinas cum suis laudibus perfecerunt. Quibus dictis, quot singultus, quot lachrymas, quot suspiria in recordatione suauissimi modulaminis ab inuicem ediderunt quatuor illi beati viri, non est nostrè possibilitatis euoluere, vel effari. Sed in eis completum plane poterit credi. Et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi. Horum duos noui: Priorem scilicet, & Robertum dictum Cequinarium, cæterorum nomina scire non potui.

15. *Quis non videt in his omnibus sanctorum Angelorum cœtus, & æternos spiritus Virgini Mariæ ita inseruisse, vt meritò dici queant clientes illius & serui. Quid enim conferas cùm illa domus baiulatione, quam aggressi sunt; quid cum his, quæ latè commemorauimus, quæque dici vix possunt sine stupore mortalium, cum præsertim addat Petrus Damianus hom. de Natiuit. Virg. tom. 2. verba hæc: *Nec mirum, si cunctorum merita transcendat mortalium quæ & ipsa superexcedit celsitudinem Angelorum. Per hanc enim beatissimam Virginem, non solum amissa olim vita hominibus redditur, sed etiam beatitudo Angelicæ sublimitatis augetur; quia dum homo ad superna reducitur, illorum numerus, qui diminutus fuerat, reparatur. Hoc nempe Angelorum multitudo illis**

signauerat, quæ pastoribus audientibus in Redemptoris nostri natiuitate clamat Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Cum enim prius dicitur, gloria esse Deo in excelsis; deinde additur, & in terra pax; patenter ostenditur, quia ineffabilis intemerata Virginis partus non solum terris, sed & ipsis nihilominus generabat gaudium cœlis.

Quod canit Ecclesia: Exaltata es sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna. Item p. 5. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Glor. Astitit, id est, super Choros Angelorum propinquius stetit. Regina verò à dextris tuis, id est prope Deitatem tuam. In vestitu deaurato Sapientia ad aduocandum pro hominibus. Circundata varietate meritorum scilicet & virtutum. August. sed de te, ô Virgo quid dicam pauper ingenio, cum quidquid dixerò, minus sit laude tua; si cælum vocem te, maior es: si Dominum Angelorum vocem, per omnia etiam comprobabis. & Hieronymus: Hac est dies præclara, in qua meruit exaltari super choros Angelorum, & peruenire, ultra quam nostra humanitatis nature licitum sit; ubi non substantia tollitur, sed gloria magnitudo mostratur. Vbi Christus pro nobis intravit Pontifex in æternum cœli palatium.

Vnicuique nostrum datum esse Angelum Custodem.

CAPVT IX.

I. Incipio hoc caput ab illis Diui Bernardi in canticis canticorum, quibus Angelicam custodiam mirè extollit. sic enim ait: Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te amica mea, animam suam est sine Angelorum custodia, & ne dixeris in corde tuo, ubi sunt? quis eos vidit? vidit eos propheta Eliseus, & fecit, orando, ut videt etiam Giezi: tu non vides, quia non es propheta, nec puer propheta. Vidit Patriarcha Iacob, & ait Castra Dei sunt hæc. Vidit & Doctor gentium, qui dicebat, Nonne omnes administratori spiritus. Ergo Angelicis suffulta ministeriis, & superno strata agmine sponsa incedens similis est equitatu Domini. Deinde non omittam Gemnadium in epist. de Prædest. sic afferentem: τὰ δὲ διὰ τῶν φυλακῶντων ἀγγέλων; ὃν ἕκαστος ἕκαστω τῶν ἀνθρώπων ἀφορισμένος, κινεῖ μὲν πρὸς τὰ μακρὰ ἀπαλλὰξει δὲ τῆς τῶν δαιμόνων ἐνέδρασμα ἑκουσίτησιν ἐν τῇ ὁδῷ ταύτης. Partim per Angelos custodes, quorum singuli hominibus singulis assignati ac præscripti, incitant ad bonum, & à dæmonum insidiis liberant, quas occultè fruunt. Et addit postea: τὰ μὲν γὰρ ἀλλὰ τὰ πλὴν πρὸς τέλος τῆς αὐτῶν φύσεως οὐ σοιζοῦν, καὶ ἀγονταί μόνον ὡς ἐτάχθησαν ἀρετῆς, ἢ ἀγνοοῦν ἑαυτὰ. ἀνθρώπος δὲ πρὸς τέλος ἑαυτοῦ, δεξιόθεν μὲν ἐκὸς δεξιῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ οἰκιστὴν δὲ ἀριστερῶν ἑμα, καὶ ἀγγέλοι φάσαντες.

θεῶς Cetera quippe omnia ad finem ordinantur naturæ suæ congruentem, ac ducuntur solum ut statutum ipsis est duci, non ducunt se, homo vero cum ad finem excellentem determinetur à Deo, & è omni ducatur simul & adiunctur ab Angelo custode.

Iustinus Martyr dial. cum Tryphone & Angelis, dicit λέγοντες ἀγγέλων, dicuntur annunciare. Quid hoc est autem, nisi habere custodiam? & datur cuique Angelus custos, propter rationes quatuor: Prima, ut proficiat & promoueat in bonum gratiæ, 2. ut non cadat in malum culpæ. 3. Si cadat, ut postmodum resurgat. 4. ut si non resurgat à malo, non toties cadat.

2. Eximia pietas debetur Angelo, qui nostra custodiæ diuinitus adscriptus est, ceterisque beatis mentibus, corporum concretione liberis. Nam si nos Angeli curant, profecto decet nos gratam illorum seruare memoriam: si illi tantum honoris habeant nobis, ut vilissimæ rei (vilissimos enim sepe nos præter naturam, etiam peccatum efficit) suam operam nauent: quidni vicissim nos illis summam venerationem & honorem debeamus? natura certe ipsorum excellentem habet dignitatem: quod sint ab omni corporea mole liberi, quod Deo similes, quod velut aulici magni Regis cælorum, apud eum gratiosissimi, sine metu offensionis quod pleni gratia sine metu amissionis. Beneficia verò, quæ in nos conferuntur, & multa sunt, & magna & perpetua. Neque minus variâ & magna & præsentia sunt pericula, quæ sine illorum ope, & erga nos beneuolentia non euaderemus. Neque solum tutos nos sed etiam securos præstant, nisi per nosmetipsos

impediuntur. Multa enim nostra caussa volunt, quæ quod nos repugnemus, non possunt. Quin etiã quod Elifæo ostensum est, longè maior est eorum numerus qui nobiscum faciunt: quam tetro-rum spirituum, qui nobis infesti sunt. Sunt igitur non modo custodes nostri; sed propugnatores etiam, sed pædagogi, sed (si ita licet dicere) nutrices, quæ nos sinu suæ defensionis amplectantur, & foueant: *Angelis suis Deus mandauit de te. Quantam debet tibi hoc verbum inferre reuerentiam,* ait D. Bernardus, *asserre deuotionem, conferre fiduciam? reuerentiam, pro præsentia; deuotionem, pro beneuolentia; fiduciam, pro custodia. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. Adsunt enim Angeli, & adsunt tibi, non modò tecum, sed etiam pro te adsunt ut protegant; adsunt, ut prosint.* Atque eodem modo faciem auertunt, cum nos vel Deum peccando offendimus, vel in malis obstinati viuimus.

3. Receptum fuit in Ecclesia ab Actibus Apostolorum fuisse Angelum custodem, cui commissa esset vita nostra; nam legimus S. Petrum postquam liberatus fuisset è carcere tetendisse ad domum Mariæ Matris Marci, ubi ceteri Apostoli, ac discipuli Christi congregati vocabant orationi, & pulsato ostio dixisse se Petrum esse. At non credentes verbis ipsius discipulos, ut qui probe nouerant quàm solidis catenis in carcere constringeretur, dixisse ad inuicem *Angelus eius est.* vide Theodorum Studitam serm. 45. & Augustinum Dathum in lib. de Geniali hyeme, qui eruditè scripsit de hac re. Quid de gentilibus re-

feram, qui effectus quosdam fortuitos, dictos à philosophis casus contingentes, considerantes, cum naturalem eorum rationem inuestigare non possent, Angelis illos tribuebant, quos prophano vocabulo nominare cōsueuerant *Lares*, id est, Deos particulares domorum; & *Genios* id est, protectores personarum suarum. & Seneca in Epistola quadam docet vnique homini assistere Deum suum *Pædagogum*, ab eoque illum in omnibus actionibus erudiri. Vnde non sine graui causa exclamat Diuus Hieronymus dicens. Vide ô homo, quanta sit dignitas anime, & quanti eam æstimet ipse Deus qui à momentis natiuitatis tuæ assignatum tibi de cælo voluit custodem Angelum, & hunc tantæ potentia, vt citius ictu oculi possit vniuersum mundum inuertere; tantæ maiestatis, vt sanctus Ioannes tamen cum Christo familiariter conuersari soleret, ad conspectum Angeli prouolueretur in terram eum adoraturus, tam inexplicabili scilicet vultus ipsius dignitate & claritudine coruscabat. & tamen ô homo, hic Angelus tam potens, tam splendidus ac venerandus, abs Deo tibi in tutorem adiungitur. Amplius dicam cum sancto Basilio, adiunctus est tanquam pædagogus; imo verò cum Apostolo, vt sequatur velut minister: *Omnes administratory spiritus*, Hinc ansam sumit exclamationi sanctus Bernardus in explanatione sequentis versiculi psalms nonagesimi noni: *Angelis suis mandauit de se. Mira dignatio, & vere magna dilectio caritatis, quis enim, quibus, de quo, quid mandauit*: ac si diceret: destinauit nobilissimam creaturam ad seruiendum homini terreno

formato ex luto: fidelissimum amicum ad custodiendum hostem; potentissimum defenforem ad protegendum imbecillitatem naturæ humanæ. Hæc Albertinus societatis nostræ. Cui addo Anastasium Sinaitam quæst. 57. probantem hoc ipsum ex Epiphanio, Cyrillo, Nicephoro.

Itaque Epiphanius ait, inquit Sinaita: *Vnicuique genti præesse Angelum dicit scriptura.* & probat multis Cyrillus: *Scimus sanctos Angelos à Deo esse ordinatos ad opem ferendam credentibus, & ut sint veluti duces populorum.* Nicephorus Cōstantinopoleos Archiepiscopus: *Scimus & credimus nostras in Deo glorificationes & laudes per sanctos offerri Angelos; siquidem verum est illud; Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cælis. Quid agentes, aut quid operantes, nisi quod nostras petitiones ad aures Domini Sabaoth omnino adducentes, eum reddunt propitium propter ea que gesimus.* Anastasio Sinaita adiungo Iustinum Martyrem, à quo in Responione quæst. 30. Angeli dicuntur *τοῖς ἀνθρώποις φύλακας, custodes dati hominibus.*

4. Quin cum Angelis familiarius viuimus. S. Chrysof. hom. 68 de Precatione 2. *καὶ γὰρ ὡς ἀληθῆς ὁ δαυὲν ἠδουαῖ, δύμοσι ἐμλεῖ, καὶ πλεὺ ἐμείνων μανίαν ἐξήλωσεν. ὡσπερ ὁ σαφρονὸν καὶ δικαιοσύνην ἀπὸν ἀγγέλοις παραδεδωκέν, καὶ πλεὺ ἐμείνων ζήλοῦ μεγαλοφρονεῖται: Etenim qui se voluptatibus mancipat, & reuera à demonibus familiariter vitur, eorumque insaniam emulatur: ut contra is, qui temperantiam, & iustitiam colit, angelis familiaris efficitur, & ad eorum amplitudinem contendit. Quodā die cū pietatis opera ardentius quā sole-*

bat, exsequeretur Philippus Nerijs, Angelus pauperis specie ei se se ostendit, stipem petit; cui cum ille quam habebat pecuniam libenti, promptoque animo elargiretur, experiri veneram, dixit ei illico Angelus, quid facturus eras? & his dictis euauit. Qua ex re, eo Philippus miserationis affectu in pauperes ferri cœpit, vt ex eo die, nemini vnquam poscenti eleemosynam negauerit. Pauperibus viris, ac feminis, quibus opus habebant, abunde suppeditabat. Iuuenibus ad litterarum studia propensis pecunia, & libris, ac vestibus nō deerat. Hebdomada nulla erat, quin eleemosynā iis, qui in carcere retinebantur, mitteret. Nemini tandem pauperum stipem denegabat. Homo enim paulominus ab Angelis diminutus est, & tamen iubente Deo habet Angelum, qui ducat eum per difficillimos calles, & inseruiat illi in aduersis mundi rebus, & doceat, & ducat per vias rectas, & in caligine tenebrarum sit homini rerum ignaro minister luminis, & director itineris. Sed quoniam interest hominis agnoscere Angelicam dignitatem, & perspectam habere nobilitatem illius supernæ naturæ, quæ nostri curam gerit, & illud agit, vt nos perducatur ad confortium cœlestis Regni, in quo ipsi dominantur, & exercent principatus suos; ideo illud studere deberemus, vt apud nos esset satis nota Angelica societas; habemus enim socios nostros, Reges & Principes & Dominatores. Ita enim fieret, vt excellentiam naturæ illius veneremur, & diligereamus, qui nobis præsto sunt in auxilijs opportunis, & ita diligunt nos, vt non dedignentur nobis ingiter esse præsentēs, & nos illuminantes.

Hæc enim si cognita haberemus, vtique redderemus pro præsentia reuerentiam, pro beneuolentia deuotionem, pro custodia fiduciam: Magnaque prorsus est iniuria, & reprehensibilis valde aliquorum hominum, qui nec quidem hoc sciunt, quod habeant Angelum tutorem, & custodem; vel si sciunt, paruipendunt tantum Ducem, & tanti beneficij sunt prorsus immemores, & raro de Angelo suo cogitant, aut ad illum confugiunt, cum periclitantur, aut ponunt in manu illius orationes, quas faciunt, vt præsentent illas Angelorum hominumque Regi. Illi enim ambicioso quodam famulatu, desideria, & postulationes nostras ad æternum & inuisibilem Deum perpetuo, & fideli ministerio peruehunt. Et ante omnia sciendum id, quod alibi attingo, custodiã Angeli datam hominibus adhuc in vtero matris: quod testatur Soarius lib. 8. de Angelis cap. 17. n. 18. ait enim: *Hæc providentia liberalior est, ideoque huic parti libentius adhareo.* Nam cum mater possit aliquid tentare filio nociuum, opus est Angelo, qui arceat. item, credibile est, illi statim infanti in materno vtero adiungi dæmonem: necesse ergo est Angelum deputari. Eiusdem sententiæ est Tertullianus lib. de Anima c. 37. vbi ait, aliquam potestatem ministræ Dei modulari in vtero hominis conceptionem. & Anselmus in Elucidario ait: *Vnaquaque anima, dum in corpus mittitur, Angelo committitur.* Contrarium sentit Hieronymus, cum ait in Matth. à natiuitate Angelum puero deputari: & ita intellexit S. Thomas: *Quia puer, ait, dum est in vtero, est veluti pars matris.* Primasius in epist. ad He-

bregos extendit, cùm inquit: *unicuique fidelium ab ortu natiuitatis, vel potius à tempore baptismatis datur à Deo Angelus ad sui custodiam.* Placet Soarius. Et quid si Hieronymum non alienum à sententia mea iudico, cùm ortus natiuitatis explicari possit de conceptione in utero. Quæ locutio conformis est sanctis Patribus, & viris doctis. Sed antequam tutelæ eorum circa genus humanum ab ipsis dilectum commemoremus, videamus aliqua, quæ Patres de Angelis magnificè scripserunt.

Varia Patrum encomia de Angelo Custode.

CAPVT X.

IN CIPIO ab Sophronio Archiepiscopo Hierosolymitano, qui in encomio Angelorum ita ait ornate & graui ter: *Cùm igitur tali tantæque gloria sitis exornati, totque prærogatiuis cumulati, merito vestram benignitatem rogo & obsecro; ò boni, omnisque macula exsortes Angeli & Archangeli, vestra ò impolluti spiritus magnificentia supplico, conseruate vitam meam inoffensam, spem infractam, more s inculpato, dilectionem erga Deum & proximum integram, & ab omni offensione liberam. Manu me quæso ducite & deducite, & ad omnem salutarem, Deoque acceptam semitam dirigite.* Nazianzenus orat. 42. *Ἀγγελικῶν οἰκτιρῶν ὁ σωτηρίων ἡμῶν πρὸς τὰ κρείττονα.* Ab Angelicis opinor virtutibus, quæ nobis ad optima quæque adiumento sunt. S. Macarius homil. 22. duplicem animæ statum constituens, ita luculenter: *ὅταν*

ἤελθῃ ἐν τῷ σώματι ψυχῆ ἀνθρώπου, μυστικῶς τι μέγα κεί ἐπιτελείται, εἰαὶ γὰρ ἢ ἑσθλῶτος ἐν ἀμαρτίαις, ἐρχεται ἔχει δαιμονίων, καὶ ἀγγελοὶ ἀεὶ ἐπιτελεῖ καὶ δυνάμεις σιότους παρελαμβάνουσιν τὴν ψυχὴν κείνην καὶ κρατῶσιν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, καὶ ὡς οὐκ εἰσὶ ἐπὶ τέτοις ξενίζεσθαι, εἰ γὰρ ὡν ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐπιτάξει, καὶ ὑπὸ κινήσει, καὶ δέλος ἐγένετο αὐτοῖς, πῶς μᾶλλον ὕταν ἐξέρχῃ ἐν τῷ κόσμῳ, κατὰ τὴν καὶ κρᾶτῆσι ὑπὸ αὐτῶν ἀπὸ τῷ μέγας τῷ ἀγαθῷ οὐκ εἰσὶ γοῆσαι ὅτι ἔπος ἔχει τὰ πρῶτα. καὶ γὰρ τοῖς ἀγίοις δέλοισ τῷ θεῷ, ἀπὸ τῷ γὰρ εἰσὶν ἀγγελοὶ παρεμείνοντες καὶ πνεύματα ἀγαθὰ κακῶντα αὐτῶν καὶ συνάτοντα. καὶ ὕταν ἤελθῶσιν ἀπὸ τῷ σώματος, οἱ ἔχει τῶν ἀγγέλων παρελαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸ ἴδιον μέρος, εἰς τὸν καθαρόν αἰῶνα. καὶ ἔπος αὐτῶν πρὸς τῷ κρείττῳ. Cum anima decesserit è corpore hominis, tunc magnum quoddam peragitur mysterium. Nam si fuerit illa peccati rea, accedunt chori demonum, & Angeli sinistra, ac potestates tenebrarum apprehendunt animam illam, & imperio subuigatam in suas partes pertrahunt. Nec debet hoc videri cuiquam insolens. Si enim dum viueret homo, & in hoc seculo ageret, subditus fuit, obtemperauit, & inseruauit illis: quanto magis cùm egreditur ex hoc mundo, detinetur ac possidetur ab illis? Quod autem res ita se habeat, ex ea parte potes intelligere, qua felicioris est conditionis. Siquidem si presenti tempore sanctis Dei seruis assistunt Angeli, ac sancti spiritus circundant eos & custodiunt; cùmque exierint è corpore, chori Angelorum assumunt animas in suam partem in seculo puro, & sic adducunt eas ad Dominum. Basilii Seleucienf. orat. 5. τῷ αἰῶνι δὲ φθόρου τοῦ λοιμοῦ κατὰ τὸν κόσμον τῆς κτίσεως, καὶ κατὰ τὴν ψυχῆν, καὶ σαρκῶν μόλις ὡς ἀπολύει, ἐδυσφόρηται

τῶν ἀγγέλων αἱ τῆεις, ἢ ἡ ἀνομίαι τῶν πνευματικῶν πο-
 δέοντο: Cum hac pestifera lue corripereetur creatu-
 ra, & animarum, carnisque sanie inquinaretur,
 Angelorum ordines grauiiter ferebant, & arden-
 tissimis vitis indolebant. Indolebant, inquam,
 tot millia hominum præcipitari in tartarum,
 quot vellent ipsi in cælum portare, vt qui custo-
 diæ hominum essent præpositi.

2. Iam verò quanta sit cura Angelorum, qui
 eorum discursus, vt auxilium ferant commissis
 animabus, Petrus Damianus explicat in epistola
 quam scripsit ad Alexandrum II. Pontificem
 max. vbi sic inquit: Porro autem qui diuinarum
 scripturarum vacat eloquiis, non ignorat, quia per
 hunc mundum caelestium virtutum quotidie mul-
 tudo discurret, quæ nobis auxilii manus in certa-
 mina porrigit. Et post adductum Danielelem, &
 Paulum, subdit: Neque enim versutia tam calli-
 di, tam exercitati hostis posset fragilitas humana
 resistere, nisi eos à tentationibus electorum virtus
 Angelica propulsaret. vnde unicuique nostrum à
 die baptismatis vsque ad obitum delegatus est An-
 gelus, qui & viriliter decertantem à tentatione cu-
 stodiat, & auxilium præbere in tentationibus non
 desistat. Daremus exempla, nisi cerueneremus fre-
 quentatione notissima. Agit videlicet de Angeli
 custodia, qui nulli parcat labori, vt insidiantis ho-
 stis malitiam dissipet, technam auertat, dilperdat
 flatu. Nam videlicet profequitur, Deputat Deus
 virtutes Angelicas humana custodia; & infelix
 homo relictâ munditiâ, & puritate virtutum, squa-
 loribus se polluit, ac sordibus vitiorum. Nã cū imba-
 lantur ac cænosæ luxuriæ factore prouoluitur; cū ver-
 mescentis

inescentis auaritiæ sordibus inquinatur; cum deni-
 que ad instar Egyptiorum fluminum, homicidia-
 lis anima in odii sanguinem vertitur; postremò cum
 velut in cloacam stercoreum corruens, multiplicis
 nequitie fecibus sædatur; hunc Angelus factorem
 & inhonestam purulentie nauisam inuitus satis
 & grauiiter tolerat; etsi caelestis imperij lege con-
 strictus, obedientiam non omitrat. In Angelorum
 quippe conspectu nil sordidum, nil fætet obscæru,
 nisi vitium, & peccatum. Vides diligentiam An-
 geli in custodiendo te, vides vitiorum tuorum
 sentinam & factorem angelicæ custodiæ odio
 esse. & S. Antiochus de benigna & comi atten-
 tione cap. 61. Et quidem iustitia Angelus vere-
 cundia atque intemerati pudoris cupientissimus,
 mansuetus insuper est & tranquillus. Hic vbi
 primum in cor hominis ascenderit, cum eo mox
 sermonem fecit familiariter de iustitia, de mun-
 ditia, & castitate, de probitate morum, de fragi-
 litate & parsimonia victus, de operatione quæ iu-
 sta sit, denique de virtute omni gloria caelestis con-
 ciliatrice. Mox aduersa omnia ponit Angeli ma-
 li, &c. Etenim etiamsi non videas Angelum te
 custodientem, sed certissimè adest tibi. Nam (vt
 ait Bernardus in Cantic. Anima nusquam est si-
 ne Angelorum custodia, & ne dixeris in corde tuo,
 vbi sunt? quis eos vidit? vidit eos propheta Eli-
 saeus, & fecit orando, vt videret etiam Giezi: tu
 non vides, quia non es propheta, nec puer propheta
 &c. & S. Hieronymus illud Isaïæ 66, vbi Pr o-
 pheta dicit, Adducent fratres vestros de curiæ
 gentibus in equis & in quadrigis, exponit de An-
 gelis, dicens, Diuersi generis vehicula, ministeria

intelliguntur Angelica. *His equis & curribus Elias raptus est, & Elifæus se seruari nescienti puero demonstrauit. Et Zacharias vidit in nocte equos rufos, nigros, varios, & albos; & dixit, Qui sunt isti, domine mi? Et ait Angelus, Isti sunt quos misit Dominus, ut perambulent terram.* Vides statarias cohortes quæ stipent tuum latus, quæ terras perambulent, commissas animas seruaturi, & cum omni diligentia, non aliter ac equi variè in omnem partem currentes. Et Blossius in dictis Patrum: *Hi præclarissimi filij & amici Dei, ac præcellentes cœlestis palatii principes, ex immodica charitate sua tibi ad seruiendum (Deo ita disponente) subiecti sunt, teque tanto studio & curâ custodiunt, ut nulla mens id planè capiat. Neque enim vlla unquam mater erga unicè dilectum filium suum regendum, custodiendum, tuendumque vigilauit, vti hi beatissimi spiritus saluti inuigilant: & præcipuè Angelus proprius tuæ speciatim custodia à Domino deputatus. Nam noctu & diu, omni loco, & tempore, in cunctis causis & necessitatibus tuis summa cum fidelitate tibi adest, & ne ad momentum quidem unquam à te recedit. Sane cum caelestes illi spiritus videant & cognoscant, quàm admirabili, immenso, atque ardenti amore, & tuus & ipsorum Dominus te prosequatur: hinc etiam & ipsi tantâ dilectione te complectuntur, ut à nullo id dignè queat exprimi. Reuolue quæso sapius tanta erga te diuini amoris documenta, & à peccatis, quibus Deum & Angelos offendisti, diligenter abstine.*

3. Hinc deducunt Doctores, ut ait Albertinus, S. Thomas, Antoninus, & alij, vnum An-

gelum non præsidere pluribus hominibus successiuè, sed diuersis hominibus custodes quoque assignari diuersos. Et facile æstimari potest, quanta sit cura & vigilantia, qua singuli Angeli singulos homines sibi commendatos custodiunt. Tametsi eam erga nos exercet benignitatem amantissimus Deus, ut submittat aliquando, maxinè pro defensione iustorum complures Angelos, ut fecisse legitur Patriarchæ Iacob, prophetæ Elifæo, aliisque multis. Quanta igitur multitudo Angelorum, qui destinati sunt nostræ custodia? Sancta Brigitta lib. 4. Reuelat. cap. 11. *si computarentur omnes homines, qui nati sunt ab Adam vsque ad nouissimum qui nasciturus est in fine mundi, plusquam decem Angelorum inuenirentur pro vnoquoque homine.* Itaque finge infinitos homines qui fuerunt à primo parente humani generis vsque ad vltimum, tot erunt Angeli, custodes in vltima hierarchia. Quod si hanc summam decies multiplices, quot erunt? Vix hisco. & non audies tantum Angelum, tantum nuntium, qui tuo noctu diuque assistit lateri? Audi Origenem homil. 20. in cap. 25. Numeror. *si homo non acquiescit monitis Angeli, qui sibi deputatus est ad salutem, auferetur mœteria eius, & erit in conculcationem. Quod si Princeps meus, Angelum dico, qui est mihi consignatus, commonuit de bonis, & locutus est in corde meo, sed ego contemptis eius monitis, & spreto conscientie retinaculo, præceps in peccata corruui, duplicabitur mihi pœna, vel pro contemptu monitoris, vel pro facinore commisso.* Et Petrum Damianum lib. 6. epist. 32. ad Eremitas mōnasterij Gamagnensis,

Si ergo vita nostra tam prava videtur & squalida, ut etiam carne vestitis hominibus fœteat, qualis putas est Angelis, qui iugiter semper eminent in spiritualis munditie culmine? qualis Deo, qui & ipsam superat Angelicam dignitatem? unde & illud formidolosè pensandum est, ne illos, qui ad custodiam nostram deputati sunt, Angelos vite nostra fœtor offendat; ut potius apud Deum conquiri, quàm sua nos debeant attestazione tueri. Hæc omnia nos inuitare debent ad suppliciter venerandos custodes nostros. Sed quid si addamus verba Gregorij Nyffeni in orat. de Mortuis: Μακάριος μὲν ἂν ὄντως ἐκείνος τῶν ἀγγέλων ὁ βίος, ὁ μὴ δὲν τῷ σωματικῷ περιδεδυμένος βίος, ἢ μὴν ἔδδ' ἔστω ἀνωτέριος ὡς πρὸς ἐμείνον' ἔστιν. ὁ δὲ γὰρ πρὸς τὸ ἔλαττον (ἀέριον, ὁ παρὸν γίνεταί βίος: *Beata quidem est illa Angelorum vita, qua nullo eget corporis pondere. Attamen neque hæc, quatenus ad illam dirigitur, est imperfecta. Est enim præsens vita tanquàm via quædam nos ducens ad id, quod speramus.* Est sanè Angelorum, non solum minis & terroribus nobiscum agere, sed lenocinio & blanditiis; proponuntque nobis æternam vitam & beatam, ut eò nos perducant lætabundos, qua ipsi perfruuntur.

4. Qua de re exemplum narrabo, ut sciamus qua benignitate illi ciues cælestes nobiscum agant, non solum minando, sed etiam blandiendo. Est hoc exemplum in Francisco Ximenio Patriarcha Hierosolymitano lib. 5. cap. 11. Erat Romæ matrona, Fulgentia nomine, honestissima; qua tamen commutata in immane turpitudinis barathrum decidit. & illud Augustini

euventu ipso probauit, interdum Deum punire occultam superbiam manifestâ luxuriâ. Tandem cecidit in notissimam spurcitiam. Dæmon qui inuigilat nostris damnis, decreuit illam non honore solum, sed vitâ priuare. Itaque assumpto habitu viri grauissimi, & secum socios duodecim, crimen Fulgentiæ impegit coram magistratu, quod & probauit cum testibus duodecim. Adducta mulier ad iudicium est, expauitque vehementer ad crimen delatum, & supplicabunda orauit Virginem Mariam & Angelum custodem, ne se desererent in illo extremæ necessitatis articulo, in quo de honore & vita agebatur; promittens deinde emendationem vitæ, & pudicè vitam acturam: Illico apparuit fœminæ iuuenis formosissimus supra quàm credi potest, illamque vsque ad tribunal iudicis comitatus est, intrudensque ad iudicem: Quis (inquit) Fulgentiam accusat? & ad accusatorem dæmonem. Tunc (inquit) accusas, qui iam olim è cælo cecidisti immanis bellua? Illico dæmon Angelum agnouit, & proturbatus simul cum sociis disparuit. Iudices dæmonis tam atroci castigatione permoti, & Angeli patrocinio, non solum fœminam castissimam iudicarunt, sed etiam innocentæ in ea exemplum, splendoremque vitæ inesse crediderunt. Hinc iam ad alia Sanctorum elogia & preconia accedamus.

5. Basilius Magnus homil. in Psalm. 33. ita ait: πᾶσι πεπρωκότι εἰς τὸ κύριον ἄγγελος παρεδρεύει, εὐαγγέλιον αὐτὸν ἡμῖς ἐν τῶν πονηρῶν ἔργων ἀποδιώξαι. ὡς γὰρ τὰς μελίωσας Καπνὸς συλαρεύει, καὶ τὰς περὶ ἑσέως δυσωδίαν ἀεραύει, ἕτω καὶ τὸν φύλακα τὸ ζῶν

ἡμῶν ἄγγελον ἢ πάλῳ ἔραως ἔξυ δούσῳ ἀρίστου ἀμαρ-
 τία: *Omni namque in Christum credenti Angelus*
assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones
profligauerimus, velut enim, fumus apes fugat, &
sœdus odor columbas expellit: sic Angelum vitæ
nostra custodem abigit multa lacrymarum asper-
gione dignum ac graueolens peccatum, & addit in-
frã, ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν πολεων πείθολοι, κύκλῳ πάσης πε-
εικέιμοι, πῶι τοῦεν τὰς τῶν πολεμίων προσβολὰς ἀπέκ-
ριον: ἔτω ἔξυ ὁ ἄγγελος ἔξυ ποσεταιχίσει ἐν τῶν ἐμ ποσ-
θεν, ἔξυ ἐπεδοφυλακεῖ, ἔξυ ἔδὲ τὰ ἐκατέρωθεν ἀφύλακτα
καλαίσει: Sicut enim muri ciuitatis circumducti
omni ex parte arcent propulsantes hostiles incur-
sus: sic & Angelus te præmunit à fronte & à
tergo custodit, & nihil vtrinque in custodiendo re-
linquit. Explicat videlicet quæ sit Angelorum
natura & solertia, quæ hominem munit; vnus
enim Angelus assimilatur exercitui vniuerso, &
castris numerosæ multitudinis. Ob multitudi-
nem itaque eius qui te custodit, castra tibi mu-
nitionesque præbet Deus: propter verò Angeli
virtutem veluti circumvallat te vndique secu-
ritate, quæ est per illum, vt tibi ait Basilius. Idem
etiam in cap. 5. Isaiæ eiusdem meminit custodia,
quæ in circuitu protegit nos, & ait hunc in mo-
dum. ἔξυ τὰ χα, ἐπιδὼν δὲ ἄγγελον ἐδῶθι ὁ νόμος ἐν
χειρὶ μεσῆς, ἔξυ πῶν τῶν ἄγγέλων φυλακὴν, τῶν φρε-
νῶν τῶν τὰ θεῖα τῶν Ἰσραὴλ περιεμήσειν ἀνίπτεται; μή πο-
τε ὁ ἔξυ ἡμῶν ἔξυ ἔχων ἄγγελον ἄγιον τῶν περιεβάλλ-
εοντα κύκλῳ τῶν φοβημένων τῶν κέριον, ἐν ἀμαρτίας δε-
λαδεῖς ἔξυ ὁδοκὸς γένηται τῆ ἀπειληθεῖσα πληγῆ ἔξυ γυ-
μνωθῆ τῶ τείχους τῆ: ἀπὸ τῶν ἀγίων δαυαμῶν ἀσφα-
λέμ. Ceterum quando quidem per Angelos in ma-

tu mediatoris lex data est, fortasse Angelorum
 etiam custodiam, qui terminos Israelis tuentur, se
 amoliturum significat. Fieri etiam potest, vt cum
 vnusquisque nostrum habeat sanctum Angelum,
 qui castrametatur in circuitu timentium Domi-
 num, stricto examine deprehensus in peccatis, in-
 tentata huic plagæ reddatur obnoxius, & muro
 primatur, nimirum sanctarum virtutum tutelâ.
 Vides in circuitu Deum te protegere per Ange-
 los custodes, nisi obsistas.

Hinc esse Principibus & Regibus binos Ange-
 los custodes probabile est, de qua re hîc ponam
 Soarij sententiam lib. 6. de Angelis, cap. 17. n. 24
 Inquit itaque: *Vndemibi probabile sit, quod com-*
muniter creditur, has personas publicas duos ha-
bere Angelos custodes; nimirum, inferiores quate-
nus tales personæ sunt; & superiores ratione mu-
neris. Nam sicut duplici egent prudentiâ & re-
stitudine, & illa, quæ ad bonum commune perti-
net, altioris rationis est; ita duplici egent guber-
natore & custode Angelo. Item, quia Petrus (&
idem est cum proportione de reliquis) suum Ange-
lum peculiarem & priuatum habuit à principio
vite suæ: postea verò factus Apostolus & caput
Ecclesia, superiori Angelo in custodiam & dire-
ctionem traditus est. & hoc genus prouidentia nul-
lum habet inconueniens, & consentaneum est di-
uina prouidentia ac liberalitati.

6. Porro Sanctius in Tob. cap. 5. ex illo Exo-
 di cap. 23. *Ecce ego mistam Angelum meum, qui*
præcedet te, & custodiat in via, & introducat in
locum, quem præparauit, natam autumat consue-
tudinem, vt amicis, qui ab Hebræis alio profi-

ciscuntur, optent, qui illis bene cupiunt, precenturque Angelorum comitatum, eorumque custodiam. Ita Raguel cum Saram filiam, & iuniorum Tobiam generum suum à se dimisit cap. 10. inquit: *Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes.* Ex hoc loco fumpfit Ecclesia verba illa solemnia, quæ de more recitant Clerici ita ingressuri: *In viam pacis dirige nos Domine, ut cum salute reuertamur ad propria, & Angelus comitetur nobiscum.* Vide obiter, ut librum Tobia, & quæ ibi ab Angelo fiunt, Zaccharias Vouerius defendat aduersus hæreticos in examine quinto de scripturarum vnitatem cap. 4. Redeo ad rem. Et quid mirum Angelos supplicent, quos semper habent secum in comitatu & in progressu, dicente Basilio in psalm. 48. *ἐκάστῳ γὰρ τῶν πιστῶν ἔστιν ἄγγελος παρευγμένον, ἅγιος τὸ βλέπειν τὸ πάτερ τὸ ἐν τοῖς ἀεγνοῖς.* *Cuiuslibet enim fidelium est Angelus assistens & adiunctus, Patrem qui est in cælis videre dignus.* Hæc si homo cogitationem haberet, quæ lubenter accideret Angelo supplex, illumque perpetuò rogaret ne se desereret. Longum esset recensere loca Basilij, in quibus meminit præcipuè Angeli custodiam. In Regulis fusiùs disputatis: *Ἄγγελος ἐπίκουρος εἰς φυλακὴν καὶ ἐπιμέλειαν: Angelos custodia ac defensionis causa adhibuit.* & in lib. de Spiritu Sancto: *οἱ δ' ἄγγελοι, ὡς ἑοῦδοι τῶν ἐμοδῶλων, καὶ πιστοὶ μάρτυρες καὶ ἀληθείας παραλαμβάνοντες:* *Angeli verò tanquam conseruorum adiutores, fidelesque veritatis testes adhibentur.* Omitto Basilium, & gradum facio ad alios.

7. In primis ad Chrysoft. qui homil. de virgi-

nit. & continentia. *φιλέσει δὲ οἱ ἄγγελοι τὸν ἀγαπῶντας αὐτῶν τὴν δεσπότιον: Amant enim Angeli, qui Dominum suum diligunt,* vbi de Custode est sermo. & in expositione ad Psalm. 8. *καὶ δὲ πρὸς φιλοποποῦ ἡλθεν ἄγγελος: ad philippum venit Angelus.* & homil. 6. de laudibus Pauli Apostoli, *ἄγγελοι πᾶσι τῶν ἁλῶν δεσποτῶν εἰσι δεδομένοι φύλακες: Angeli ab omnium Domino deputati sunt custodes.* Vitas Patrum si consulas, nihil frequentius hac custodiâ Angelorum, & eorum laudibus, lib. 2. de B. Anuph, vbi ipse sic loquitur: *Nunquam enim me fecit egere aliquo terreno, omnem quem desideravi cibum, Angelorum mihi deferens ministerio.* Fatetur Anuph se cibo pastum Angelorum ministerio. O incredibilem bonitatem Seruatoris nostri. Idem scit doctum se ab Angelo. *Sed & Angelum suum assistere mihi semper fecit, edocentem me de singulis virtutibus mundi.* Iam mortuus suscipitur ab Angelis: *Cumque hac & multa alia his similia per totum triduum enarrasset eis, tradidit spiritum.* & continuo vident ipsi ab Angelis suscipi eius animam, atque ad cælos ferri, ita ut vocem hymnorum audirent etiam ipsi, quibus vnâ cum Angelis anima eius abscedens Dominum collaudabat. Similia narrantur de eodem Anuph lib. 8. & lib. 7. cum duodecim sapientes Anachoretæ, sancti, & spirituales viri congregati, expeterent à semetipsis dicere vnūquemque, quæ emendauerit in cella sua, & quæ meditationem habuerit spiritualiter, vbi ad Decimum ventum est, ita ait cap. 44. *Decimus ait: Ego Angelum meum assistentem mihi iuxta me expecto, & custodio memetipsum, quod scriptum*

est reminiscens: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. Timeo igitur eum, ut custodientem vias meas, & quotidie ascendentem ad Deum, & insinuantem actus meos & verba. Hæc si actu ipso ego expenderem, & cogitarem Angelum meum quotidie ad Deum ascendere narrantem omnia verba mea & actiones! Taulerus vir pius tract. 10. de Cæcitate. *Omni mentis cæcitate discussa à interioribus aperi oculos, & in omni loco, & tempore, nocturneque diæque stans, atque sedens, ambulans, & iacens, Deo & Angelis eius reuerentiam exhibens, à cunctisque vitiis & peccatis, quibus eorum possis oculos offendere, diligenter abstineto.*

8. Beatus Paphnutius Abbas ita de se narrare solitus erat: *Exemplò quoque caelesti solatus adiutorio assistere mihi vidi virum gloriâ mirabilem, splendore terribilem, pulchritudine laudabilem; magnitudine procerum, aspectu præclarum. Hic Angelus custos est, & deinceps: Quem ut aspexi, vehementer obstupui: sed tamen ille vultu placido accedens, nunc manus, nunc labia mea tetigit, viresque mihi potenter restaurauit. Continuo latus surrexi, Deoque fauente, per solitudinem exinde decem & septem dierum cursum direxi; quousque ad locum, quem Dominus mihi famulo suo indigno prouidebat ostendere, perueni; illic ab itinere labore cessavi. Hæc Paphnutius in vita S. Onufrij, & postea ipse sanctus Onufrius cap. 7. ita ait: *Egrediente autem me de monasterio in montana, veni in desertum: cogitansque ut manerem ibi, continuo lumen splendidum ante me, quasi obuians mihi, vidi. Quo viso, valde timui.**

*Idcirco quoque putavi, me debere ad monasterium regredi, unde exiui. Exemplò autè de radio præclari luminis vir aspectu pulcherrimus accessit ad me, & dixit mihi: Noli pauescere, ego enim sum Dei Angelus, tibi ad custodiendum ab ortu prouidentia diuina destinatus, ut iubente Deo tecum manerem, & te in hanc eremum ducerem. Perfectus esto, humilis coram Domino in gaudio labora, cor tuum in omni custodia conserva, viue sine querela, in bono opere persevera. Ego verò te non derelinquam, donec animam tuam in præsentiam summæ maiestatis offeram. Hæc locutus est mihi Angelus, iter interceptum mecum comitatus. Et postea de eodem cap. 10 ait: *Sanctus enim Angelus quotidie panem mihi offerebat, & aquam pro mensura ministrabat, ut corpus meum confortaretur, ne deficeret, & iugiter in laude Dei perseveraret. Hæc omnia Paphnutio sanctus Onufrius referebat; ut mirum sit qualiter posteriora prioribus respondeant; Angelo inquam, Paphnutij Angelus Onufrij, vterque confortans splendore luminis, & eximiâ pulchritudine, interdumque metum afferens, & postea auferens, omnia ad diuinitatem conspicua, qua fruebantur; & vtrique sancto pro ficui, ut mirum sit quo salutis defiderio (Paphnutij inquam & Onufrij) inflammati, ut commissas sibi animas tuerentur, vnusquisque anhelauerit.**

9. Iam ad enarranda Angeli custodis officia pergam, sequutus Cornelium Societatis nostræ in Exodum, qui proprie admodum quinque officia Angeli custodis assignat fol. 520. Primum est, *præcedet te: secundum, custodiet in via: tertium, in-*

roducet in locum, quem prae parauit: quartum, non dimittet eum peccaueris. quasi dicat, si pecces, puniet te. quintum, est nomen in illo. Eadem applicari possunt Angelo custodi cuiusuis hominis. Quod ut videas, accipe exempla ex sacra scriptura huius custodiarum. Primò, Cherubim custodiunt Paradisum, eiecto Adamo peccatore, versantque gladium flammicum. 3. Genes. Quia Angeli, sicut pueri, vel fugiunt, vel fugant in puris peccatores. Deinde Angelus profugam Agar reduxit ad Saram heram suam Genes. 17. Tertio, tres Angeli Abrahæ promiserunt filium Isaac, Genes. 18. Quarto, duo Angeli eduxerunt Lot ex Sodomis, & Sodomitas igne caelesti concremarunt, Genes. 19. Quintò, Angelus consolatus est Agar, & Ismaeli siti morienti, puteo ostenso, vitam seruauit, Genes. 21. Sexto, Angelus stitit gladium Abrahæ volentis immolare filium, Genes. 22. Septimo, Iacob vidit ascendentes Angelos & descendentes per scalam ad suam opem, Genes. 28. Octauo, Angelus ducit Iacob modum per virgas variij coloris producendi foetus sibi ex pacto debitos, Genes. 31. Nono, Angeli deduxerunt Iacob ex Mesopotamia in Chanaanam, Genes. 32. Decimo, Angelus interposuit se intra castra Hebraeorum & Pharaonis, illa illuminans & deducens per mare rubrum, hæc obtenebrans & submergens, Exh. 14. Vndecimo, Angelus deduxit Hebræos per desertum in Chanaan, Exh. 23. Duodecimo, Angelus locutus est per os asinæ, & corripuit Baalam, Numer. 22. Decimotertio, Angelus consolatus est Hebræos ab hostibus afflictos,

Iud. 2. Decimo quarto, Angelus roborat Gedeonem ad bellum contra Madiam, Iud. 6. Decimo quinto, Angelus promittit Manue filium Samsonem Nazaræum, Iud. 13. Decimo sexto, Angelus percussit Ierusalem peste ob numeratum à Dauide populum, 2. Reg. 24. Decimo septimo, Angelus confortauit Eliam pane, ut ambularet per quadraginta dies ad montem Dei Horeb, 3. Reg. 19. Decimo octauo, Angelus misit Eliam ad Ochoziam Regem, ut ei prædiceret mortem ob cultum Beelzebub, 4. Reg. 1. Decimo nono, Angelus percussit 85 millia Assyriorum, 4. Reg. 19. Vigesimo, Raphael Tobiam deduxit & reduxit, curauitque ei Saram vxorem, & Tobiam senem e cæcitate. Vigesimo primo, Angelus Iudith custodiuit, & deduxit ad cædem Holofernis, Iudith 13. Vigesimo secundo, Angelus tres pueros in fornace Babylonis ab igne defendit, Dan. 3. Vigesimo tertio, Angelus conclusit ora leonum, ne deuorarent Danielem, Dan. 6. Vigesimo quarto, Angelus Gabriel ostendit Danieli, 70 hebdomada occidendum esse Christum, Dan. 9. idem varia futura circa Reges Syriæ & Ægypti eidem reuelauit, cap. 11. Vigesimo quinto, Angelus tutatus est & vindicauit pudicitiam Susannæ, Dan. 13. Vigesimo sexto Angelus rapuit Habacuc ut ferret prandium Danieli in lacu leonum, Dan. 14. Vigesimo septimo, Angelus Zachariæ varia mysteria reuelauit. Vigesimo octauo, Angelus hastam vibrans præcessit castra Iudæ, deditque victoriam, Machab. 2. 11. Iam in nouo Testamento, Angeli Christo nato cecinerunt, suaserunt

fugam in Ægyptum, indèque reditum, ministrarunt Christo post tentationem, confortarunt in agonia. Passionis, Resurrectionem nuntiarunt; Angelus Petrum è carcere duxit, rapuit Philippum apud Eunuchum, Cornelio iussit vocare Petrum, Paulum cum suis naufragio liberavit; denique sancto Ioanni crebrò apparens Apocalypsim reuelavit. Sic ferme Cornelius, cuius laudanda est diligentia.

10. Addam ego huic operi Gregor. Nazianzenum orat. 38. qui Angelos tripudiantes inducit in nocte Natiuitatis, & quotannis in eadem nocte. Sic enim ait: *μὲ ἀγγέλων χορῶν, μὲ ἀρχαγγέλων ὕμνων. ἔστω κοινὴ πανήγυρις, ἑρατὴν καὶ ἐπιγλαύθιστον δυνάμεων. πείθομαι γὰρ ἡ ἀκείνας συναγάλλεσθαι καὶ συναπηννυρίζειν σήμερον, εἰς τὴν εἰσοφικὰν ἄνθρωποι καὶ φιλόθεοι.* *Cum Angelis tripudia, cum Archangelis hymnos cane. Sit celestium & terrenarum virtutum communis celebritas. Nam eas quoque hodierno die simul festum celebrare ac latitiâ gestire confido: sic quidem hominum Deique amore prætita sunt. & orat. 10. σὺ δὲ καὶ ὑμῶν ἑρατὴς ἐμβατεθεὶς, ὡς θεὸς καὶ ἑσθὲ κεφαλὴ, καὶ ἐν κόλποις Ἀβραάμ, οἱ τινες δὲ ἔποιεῖσιν ἀναπαύσει, καὶ ἀγγέλων ἐποπτεύεις χορείαν, καὶ μακαρίων ἀνδρῶν δόξαι τε καὶ λαμπρότητας.* *At tu, diuinum & sacrum caput, utinam cælos penetres, atque in Abrahamæ sinu, quicumque tandem ille est, conquiesces, & Angelorum choream, & beatorum virorum gloriam & splendorem spectes.* Hic extremus locus est de beatorum gloria post obitum. Quis verò neget similes festiuitates Angelorum, cum in festo Resurrectionis terra tremuerit, & terræ motus magnus factus fuerit, & descenderint An-

geli de cælo, & Archangeli Deum laudauerint, Throni, Virtutes, Dominationes, Cherubim, & Seraphim lætitiæ choros duxerint, Domini gloriam admirantes, & lætantes in eo, quod exinanitio humilitatis ad depositæ altitudinis redierit maiestatem. Exultauit cælum laudibus, resultauit terra gaudiis, quoniam abruptis mortis vinculis, quæ vim suam in eo, qui peccari erat nescius intendendo perdidit, infirmitas in virtutem, mortalitas in immortalitatem, contumelia transiit in gloriam. Cur non tu quoque tripudies, cum hos Angelos in tui custodiam habeas, quos sibi Deus exultatores adhibuit: Etenim Hieronym. ad eum locum Matth. 18. *Ne contemnatis unum de pusillis istis qui in me credunt*, cunctis hominibus, siue malis, siue bonis; siue fidelibus, siue infidelibus ab ortu natiuitatis suæ dari sine dubio censet Angelum bonum, inquitque: *Magna dignitas animarum, quia unaquæque ab ortu natiuitatis suæ Angelum habet in sui custodiam deputatum.* Itaque quamuis Origenes duas sui temporis magistrorum sententias referat tract. 5 in Matthæum, quarum est prior, solis prædestinatis Angelum dari custodem ab instanti natiuitatis, posterior solis Christianis ex baptismo lauacri Angelum dari custodem, quia non decet (inquit) infidelibus & immundis dari; & quamuis hanc posteriorem sententiam teneat Chrysostomus super Matthæum, in eum locum, *Ne contemnatis unum de pusillis istis qui in me credunt*: & in eundem locum Hilarius; tamen sententia Hieronymi, quam proposui, certissima est; & eam tenet O-

rigenes ex propria sententia lib. 3. Periarh. & eandem citat lib. de Pastoribus, vbi ait, binos Angelos, alterum bonum, alterum malum singulos hominum conitari. Idem asserit Theophylactus, Anselmus, D. Thomas, & Abulensis, estque communis Scholasticorum sententia, & sensus vniuersalis Ecclesiae, cui iam non licet refragari. Nam Agar Ægyptiam legimus Angelum habuisse, & Ismaelem ethnicè viuentem, & Balaam ariolum, & Cornelium adhuc gentilem. Perfarum etiam atque Græcorum Angelos commemorari scimus. Ad hæc Hildebertum Cœnomanens. Episcopum epist. 57. vbi signatè: *suum unicuique Angelum assignabat, & Iunilium Episcopum Africanum li. 2 de partibus diuinæ legis. cap. 9. vbi ita ait: Palam quidem in Scriptura non legitur: tamen cum in ea dicantur esse Angelorum gradus & ordines, atque discursus propter humanam vitam, vt pro Tobia, & Daniele, & aliis, sine dubio significantur, quod in iuncta sibi in Mundo negotia gubernant: quibus & sibi consulunt, dum obediunt creatori, & hominibus, dum eorum dispensationi prospiciunt.*

II Absoluam hunc discursum ingenti enarrato miraculo Angeli Custodis, quod narrat Fræc. Ximenius Patriarcha Ierosolymitanus lib. 3. cap. 8. de Natura Angelica, quod tale est. Erat iuuenis Constantinopoli, Falcon nomine, ad dictissimus Angelis, & suo in primis Angelo Custodi, vt statuerit nullū vnquam mēdacium, nec aliquid contra veritatē dicturum in gratiā eius, etiam vocatus in discrimen capitis. Euenit igitur, vt aliquando cum altero iuvene nobilissimo rixandum

xandum verba miscerentur, ita vt stringerentur gladij, & ille alter fatali gladio occisus iaceret. Res ita occultè facta est, vt nullum indicium, nisi leue admodum, in Falconem existeret: quo leui indicio, disquisitum est à iudice ciuitatis, vtrūm hominem occidisset. Ille memor voti promissi Custodi Angelo, palam vulgauit delictum, & falsus cædem est. Damnatus itaque est confessione propriā, iussusque caput amputari, vt nobilis; quod ille viriliter & cum gaudio tulit, videns occasionem sibi oblatam re adimplēdi quod voto se custodi Angelo obligarat. Ductus itaque est ad locum supplicij cum strepitu militari, ille interim Deo rem & se commendabat, & custodi Angelo, propter quem, nullo teste, falsus cædem & crimen erat. Dum itaque carnifex gladium iam in collum vibraret, vidit ante se iuuenem mirè fulgentem, cum stricto gladio minitanti, nisi se auerteret ab incepto. Obstupuit carnifex, & gladium manu proiecit, non ausus in collum distringere; quod accidit secundo, tertio, & quarto adhuc carnifici, quorum nemo ausus est rem patrare simili visione perterritus: quod videns quispiam cognatus hominis duello mortui, & ipse à iudice subornatus, gladio institit Falconem decollaturus, cui Angelus minas pariter intendit, si aueret hominem contingere, & in vocem erupit, monuitque vt abisteret, dicens non esse æquum, vt cederet eum, qui in gratiam sui, Angeli, inquam, custodis, falsus crimen fuisset: eumque magnū virum futurum. Dederunt fidem iudices testibus quinque, & absolutus est Falcon, qui repu-

tans Dei misericordiam primò nomen abiecit, & nominatus est Angelus; deinde Religionem ingressus est, in qua sanctissimè vixit, & perpetuò se Angeli custodis affeclam prædicauit, auditores excitans ad obeunda Angelorum ministeria, & sacram Religionem. Petrus Faber, vt ait Orlandinus lib. 3. vt Angelos præcipuo cultu venerabatur semper, & secundam iis feriam potissimum dedicarat, eosdemque identidem dies ac noctes piis vocibus appellabat, præcipuè contra improbos spiritus, qui tam multis modis exagitant genus humanum, ita his se custodibus præcipuè in itineribus committebat: hos cognoscebat vbique præsentés, nusquam sine eorum implorata custodia comitatuque prodibat, vt illi fortunarent iter, & latos exitus suis rebus afferrent. Pater verò noster Ignatius, auctore eod. lib. 13. quemdam admonebat, id quod sæpe habebat in ore, Angelos vt imitari studeret, qui in animarum sibi commissarum custodiam, omnem quidem diligentiam præstant.

Alia Patrum encomia de Angelo Custode.

CAPVT XI.

1. **T**OT sunt Patres, qui de Angelo custode locuti, vt indignè me facturum existimarem, nisi adderem hoc caput, in quo eorum sententias referam. Petrus Cellensis de Panibus cap. 10. *His principaliter & propriè deseruiunt Angeli officiis, vt ad Deum venientium*

inquirant mentem, propositum, & meritum. Officij sui certè est & dignos intrmittere, & indignos extrudere, bene meritos cum reuerentia suscipere, immeritos cum iniuria eicere. Vide ergo quid agas, qua cura accedas ad sacra, Angelum vel admissorem, vel proturbatorem expectans. Nicetas Choniates 2 lib. Thesauri cap. 35, vocat Angelos duces animarum. Hugo Victorinus Summæ Sentent. tract. 2 de statu & creatione naturæ Angelicæ cap. 6. Dicit Scriptura, quod Angeli sunt deputati ad custodiam hominum, vt in Euangelio, Angeli eorum semper vident faciem Patris. Chrylóst. homil. 3. de Ascensione Domini: Ita Deus, quoniam barbara & agrester abientes demones ad pacis euersionem ubique versantur, ad tutelam nostram constituit exercitus Angelorum, vt eorum presentia demonum confringatur audacia, & per eos nobis pacis gratia ministretur.

2. Mira sunt verba Petri Aliaci in Speculo considerat. cap. 12. quæ subdo: *De illis loquamur Angelis, quos fide tenemus in calis gloriosos esse atque beatos, scientiâ illustres, sapientiâ insignes, immortalitate perpetuos, affectu beneuolos, munditiâ puros, sanctimoniâ integros, religione pios, pietate serenos, serenitate ac pace securos; & sicut à Deo conditos, sic diuinis laudibus & obsequiis deditos, sicut ab initio stabiles, sic indistinctis ordinibus, & gradibus, & officiis dispositos. Vide Angelorum, qui te custodiunt, gloriam, beatitudinem, scientiam, sapientiam, immortalitatem, affectum, munditiam, sanctimoniam, religionem, pietatem, serenitatem, qui diuinas*

laudes & obsequia concinunt. Ne itaque dedignare illorum diligentiam, sedulitatem, industriam in te, vilissima & spurcissima creatura, defendendo. Vnde Anselmus: *sicut Angelis nihil obstitit, nec aliquid eos impedire potest, vel constringere, quin pro velle suo cuncta penetrent liberrimè: ita non erit obstaculum quod nos retardet; nulla clausula, qua nobis illaremus obster.* Habentur hæc in opere de similitud. cap. 33. Guillelmus Aluernus part. 2. cap. 158. *Gens Christianorum ex ipso testimonio legislatorum, credit unicuique hominum unum bonum spiritum assignatum à Creatore. & de Sacramento Pœnitentiæ cap. 15. Recordari debes, qualem villam tibi Deus dederit, de qua manifestum est, quia pulchrè magnificèque edificauit eam architecto eius, atque opifice ipso Deo, deinde duplici muro munitam, videlicet Angelorum custodia, & Dei protectione.* Itaque & custodit & protegit. Beda Venerabilis in lib. Quæstionum, quæst. 9. *Omnes homines Angelos habent, probatur loquente Domino in Euangelio: Amen dico vobis, quia Angeli eorum semper, vident faciem Patris, &c. Vnde & Petrus in Actibus Apostolorum, cum pulsaret ianuam, dixerunt, Non est Petrus, sed Angelus eius.* Taulerus tract. 10. de cœcitis. *Angelus proprius tuæ speciatiim custodia deputatus à Deo, nocte ac die, omni loco, ac tempore, tanta cum fidelitate, assiduitateque tua inuigilat saluti, vt ne ad momentum quidem unquam à te recedat, imò nec deserere te possit, aut suos à te oculos auertere.* Iterum: *Amicissimus, dulcissimus, ac fidelissimus seruit tibi Angelus tuus omni loco, tempore, &*

caussa, ac periculo, nocte ac die tuæ moderationi, gubernationi, perfectionique inuigilans, &c.

3. Sed aurea sunt Augustini verba in Soliloquiis cap. 27. quæ si audias, senties te calere: *Angeli ciues sunt beata ciuitatis supernæ Hierusalem, quæ sursum est mater nostra, in ministeriū missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Diligunt conciuēs suos, per quos suæ ruina scissuras restaurari expectant, ideoque magnā curā & vigilantī studio ad sunt nobis omnibus horis & locis, succurrentes & providentes necessitatibus nostris, & solliciti di, currentes inter nos, & te Domine, gemitus nostros atque suspiria referentes ad te, vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem; & referant ad nos desideratam tuæ gratiæ benedictionem. Ambulant enim nobiscum in omnibus viis nostris, intrant, & exeunt nobiscum, attentè considerantes, quàm piè, quàm honestè in medio nationis praua conuersemur. Audiunt laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes.* Vix dici potest, quantum animi addant hæc verba dulcissima, venustissima, pulcherrima; quantum fortitudinis ad aggrediendos labores, superandasque difficultates, cum audiam & sciam Angelum meū ambulare mecum, intrare, exire, considerare quàm piè viuam, succurrere, prouidere, discurrere, in omnibus auxilio mihi esse. Verè dicam de cælesti Hierusalē, in qua tales sunt ciues, benigni, pij, mansueti, affabiles, illud Laurent. Iustiniani de casto conn. cap. 5. *Ciuitas quidem hæc, ciuitas magna, aspectu grata, ab hostibus secura, à perturbatione extranea, nihil immundum*

in ea est, nihil sordidum, nihil corruptioni obnoxium. Totum in illa placet, totum lucet, totum aridet; plateæ eius auro mundo sternuntur, portæ ex sapphyro & smaragdo adificantur, ex lapide precioso omnis circuitus muri eius, fulget claritate, amœnitate floret, aternitate viget, & mirabili dilatatur immensitate; sine consummatione magna est, sine comparatione pulchra, sine defectu conspicua, sine oppositione præclara. Instiuit porro Iulianus istis Euangelistæ Ioannis cap. 21. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide, ipsa verò ciuitas aurum mundum simile vitro mundo, & fundamenta muri ciuitatis omni lapide precioso exornata. Fundamentum primum iaspis, secundum sapphyrus, tertium chalcedonius, quartum smaragdus, quintum sardonix, sextum sardius, septimum chrysolitus, octauum berillus, nonum topazius, decimum chrysoprasus, undecimum hyacinthus, decimum secundum amethystus; & duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas, & singulæ portæ erant ex singulis margaritis; & plateæ ciuitatis erat aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum. Hæc est ciuitas, in qua illi sunt ciues, Angeli inquam custodes animarum nostrarum, nitidi, pulchri, grati, amœni: in illa vrbe audiuntur nostræ preces, cum eas deferunt Angeli, ibi nostris succurritur necessitatibus, ibi negotia nostra peraguntur. Hinc iam ad alios.

4. Inter quos Ionæ Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum dignissima profectò sunt verba, quæ auribus nostris insonent, quæ iam subiticio: Sicut Imperatoris optimi vrbes omnes, vni-

uersæ ciuitates, castella singula, manu militari aduersum hostilem muniuntur aduentum, ne barbarica incurssione deleantur: ita Deus (quoniam de barbarica & agresti mente rapiens demones ad pacis euerfionem ubique versantur) ad tutelam nostram exercitus Angelorum, ut eorum presentia demonum confringatur audacia, & per eos nobis pacis gratia ministretur. Vides quot Angeli præsumunt, insistant Martyres, & ubique nobis præparantur auxilia? Iustinus Martyr quæst. 30. Quibus ministerium mandatum est, ut homines sequantur custodes, semper augentur, minuuntur nunquam; aut enim vtrumque simul, animam inquam & corpus: aut animam post diuortium eius à corpore sequuntur vsque ad restituendi siue renouandi mundi tempus. Eusebius Cæsariensis de præparat. Euangelica lib. 13. cap. 7. Angelum unicuique ad custodiam diuinitus datum à Scriptura nos didicimus, & Plato scribere non dubitauit, hoc modo: Quoniam, inquit, omnes animæ sorte viuendi modum elegere, ordine ad sortem suam progrediuntur mota à damone, quem singulæ sortite sunt, qui ad custodiendum hanc vitam, & ad perficiendam quæ elegerunt, vni cum eis mittitur. Hoc ipsum credo Socratem etiam significasse, cum damone quodam sepius gubernari se dixerit. Et enim Socrates & Plato bonum Angelum appellant Dæmona, quod Philo Iudæus lib. de Gigantibus, δαίμονας μὲν οἱ ἄλλοι οὐκ ὀνομάζουσι, ὁ δὲ ἱερεὺς λέγους ἀγγέλους ἑλωθε κηλεῖν πνευματικῶν καὶ σώματος ὀνόματι: Dæmones quidem philosophi alij, at sacra oracula Angelos vocare consueuerunt, nomine ad naturam accommodatiore vsa. Et Eusebius de præparat.

rat. Euangel. lib. 4. cap. 3. τὰ μὲν γὰρ ἡμῶν θεῶν λόγια ἐστὶν ἄραθον· εἶδεν ὀνομάζειν δαίμονα, πάντως δὲ πονηρὸς εἶναι τὸ λέγειν ταύτης καὶ δὴ καὶ τῆς περισηρῆας ματεληχότας. Quamobrem, inquit ibidem Eusebius, dæmones si potestatem dicere liceat, non quia dæmones sint, quod Latinè scientes dicere possumus, sed quia δαίμωνεν, id est terrere soleant, appellantur. Absurdum enim omninò est bonas & malas virtutes, quæ nullam operationis similitudinem habent, eadem appellatione confundere. Dæmones etiam appellauit bonos Angelos Menander:

Ἀπάντι δαίμων ἐστὶ τὸ ἡνωμένον

Ἄπαντός ἐστι μισαγωγὸς τῆς ψυχῆς:

Vt quisque primum lumen attigit vitæ,

Dæmon adest vitæ administrator integræ.

Et Hesiodus pariter in Theogonia, cum dixit hoc verborum conceptu:

Οἱ μὲν δαίμονες εἰσι Διὸς μεγάλα διὰ βελῶς

Ἐσθλοὶ ἐπιχθόνιοι φύλακες θυπέτων ἀνθρώπων.

Dæmones esse bonos magni decreta Tonantis

Custodes hominum in terris voluere.

Sicut è contrario Angeli dicuntur tam boni quàm mali. Paullus Angelum Satanæ dixit. & Nyssen lib. de vita Moysis, ἐστὶ δὴ τὸ θεῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σατανᾶ ἀγγελος ὀνομάζεται. καὶ ἐπὶ τὸν χριστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πονηρὸν, ἀδελφὸν καλεῖται: *Non enim Dei solum, verum etiam Satanæ Angelum dicimus; nec bonum tantum, sed etiam prauum fratrem nominamus.* Quin Madaurus Philoſophus tractatum scripsit de Deo Socratis, non de dæmonio (quod fecere Xenophon, & Plutarchus) quia dæmonis indignitatem & du-

σημίαν iam tum inoleſcentem horrebat, vt aduertit Augustinus lib. 8. de Ciuitate, cap. 14. Hæc obiter dicta sint, quoniam Eusebius ex Platone & Socrate bonum Angelum appellauit Dæmonem. Nunc ad opus redeamus, si prius monuero partem hanc de dæmonis appellatione, deberi D. usqueyo, nisi quod addidi Nyssennum, & quæpiam alia ex Eusebio.

5. Origenes lib. 3. de Principiis cap. 2. *Quod etiam per Angelos vel bonos vel malos, aliqua humanis cordibus suggerantur, vel qui Tobiam Angelus comitatur, vel Propheta sermo dicentis, & respondit Angelus, qui loquebatur in me. Sed & de Pastoribus liber hæc eadem declarat, dicens: Quod bini Angeli singulos quosque hominū comitentur: & si quando bona cogitationes cor nostrum ascenderint, à bono Angelo suggeri dicit; si verò contraria, mali Angeli dicit esse instinctum.* Et Tertullianus lib. de Anima cap. 37. *Omnem hominis in utero serendi, struendi, fingendi paraturam aliqua utique Potestas diuina voluntatis ministra modulatur. & Potestatis nomine, ait idem Angelos credimus.* Sed quoniam librum de Pastoribus citauit Origenes, ille est Hermas, qui lib. 2. ita ait: *Duo sunt geni cum homine, vnus equitatis, & vnus iniquitatis. Et ego dixi illi: Quomodo Domine scire potero, quod duo sunt geni cum homine? Audi, inquit, & intellige. Aequitatis genius tener est, lenis & verecundus; mansuetus & quietus. Cum ergo in cor tuum ascenderit, continuo loquitur tecum de iustitia, de pudicitia, de castitate, de benignitate, de venia, de charitate, de pietate. Hæc omnia cum ascenderit in*

ocertuum, scito quod genius aq̄uitatis tecum est. Huic ergo genio crede, & operibus eius. Accipe nunc & genii iniquitatis opera. Primum, amarus, iracundus, & stolidus est, & opera illius pernicio-sa sunt, & evertunt seruos Dei. Cum ergo in cor tuum ascenderis hac, intelliges ab operibus eius, hunc esse genium iniquitatis. Sed quoniam Ori-genes loco adducto Barnabæ epistolam citauit, audias oportet. Eadem quoque Barnabas in epi-stola sua declarat, cum vias duas esse dicit, vnā lucis, alteram tenebrarum, quibus & præesse certos Angelos dicit: viā quidem lucis, Angelos Dei; te-nebrarum autem viā, Angelos Satanae. Librum quoque Pastoris Cassianus citat Collat. 8. cap. 17. Quod unicuique nostrum duo cohæreant An-geli, id est, bonus, & malus, Scriptura testatur. De bonis quidem saluator: Ne contemnatis, in-quiens, vnum ex pusillis istis; dico enim vobis, quod Angeli eorum in cælis semper vident faciem Pa-tris mei, qui in cælis est. De utrisque liber Pastoris plenissimè docet.

6. Ostendi hæctenus Patres, aliosque viros doctos, qui locuti de Angelo Custode: restat tantum in fine aliquod illustre exemplum refe-ram, quo pietas Christiana excitetur; nullum autem cum Isidro Matritano conferri potest, qui insimulatus aliquādo apud herum est, quod tardiùs ad arandam terram iret audiendis sacris intentus: quod experiri volens herus; multò manè ad agrum iuit, certò volens experiri, an ita esset, eumque arantem inuenit, & labori o-peram dantem, cumque accusatores affirmarēt, illum non esse Isidrum; sed alium; Isidrum verò

in Ecclesia esse ocio indulgentem. Re tandem perquisitā inuentum est, illum, qui arabat, cu-stodem esse Angelum Isidri; illius vicem sup-plementem (vt Isidrus interim sacris incumberet: quo viri sancti pietas mirum in modū excreuit. Similia narrantur de Fernando Antolino equite Hispano, qui (in bello, quo Garfias Fernan-dius oppugnabat Mauros ad amnem Durium) Antolinus audiendis sacris intentus ante præ-lium, & signo dato ad bellum peragente adhuc sollemnia sacerdote, visus est in prælio acerrimè & ante primos pugnare eius Angelus custos, Antolini imaginem & similitudinem præferens, ita vt parta victoria illi magna ex parte tribue-retur. Voluit scilicet Angelus supplere vicem illius, qui sollemnibus sacris erat intentus. Et quoniam sermo mihi de Hispanis est, pergā dicere, de S. Laureano Hispalensi Archiepisco-po, qui quo tempore Ostrogothorum Rex To-tila Arianus Christianis erat in Italia infensus, ipse Laureanus bellū acrè in Hispania exercebat cōtra Arianos, qui tū impietate, tū Totilæ bene-uolētia adducti furebant ira. mortēq; eius anhe-labant. Ast beati Custos insomnis periculi mo-nitu præueniens, tutum & se comite alacrem & audacter mari se committere iubens, inimico-rum sollicitudines elusit. Eo itinere cæco visum restituit, qui cum, vbi primū oculos aperuit, bellissimam faciem, liberalēque formam Ange-li benefactorem comitantis prospexisset; & quis tanto splendore comitatus Laureanum esset, in-terrogasset; ipse Laureanus Angelum à Domi-no itineris ducem & custodem misericorditer

124 *De excellentia caelestium*
destinatum, ac denique perpetuum tibi comitem, respondit.

Angeli mittuntur in necessitatibus
hominum

Cap. XII

I. **H**oc imprimis testatur Chrysoſtomus aduersum Iudæos homil. 39. *Ἐνόσον διὰ τὴν ποροφῆταις, διὰ τὴν Ἀποστόλοι, διὰ τὴν διδάσκει, διὰ τὴν ἄγγελοι πολλὰς ἐπέμειθενται, διὰ τὴν αὐτὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ παρεστῆτο. ἔχ' ἵνα αὐτῶν διασώσῃ; ἔχ' ἵνα περὶ αὐτῶν ἐπαναγῶν.* Cogita quamobrem propheta, quamobrem Apostoli, quamobrem iusti, quamobrem Angeli frequenter missi sint, quamobrem ipse primogenitus filius, ac Verbum Dei aduenerit. An non ut homines seruaret? an non ut eos errantes reduceret? Hoc cogita, ut ait Chrysoſtomus, omnia spiritualia beneficia, tibi obuenerunt in necessitate; interque ea Angelos, ut te moneant. Quid enim preciosius homini, quàm salus animæ? Ad hanc ergo Angeli *πολλὰς ἐπέμειθενται.* Et ita ad Petrum missus est, Act. 12. cùm esset in carcere, instruens & docens qua ratione posset effugere, ut præcingeret se, & calcearet caligas suas, & præiens Petrum, omnia faciēs Angelus, quibus maximè Petrus indigebat. Unde Proclus in orat. de his vinculis apud Surium: *Ad excimendum Petro metum, quomodo custodias militum dispositas pertransiret, tanto Angelus illum auxilio ac presidio munitum confirmat, ut sine pallium induere, atque sandalia & laxas*

Spirituum. Cap. 12. 125

tam adstringere vestem posset. Vide etiam Bedam homil. 8. in epist. ad Ephesios, ubi de hac remirè agit. Quod ut videas exemplo, adducam tibi è nostra memoria singulare, cuius rei testis est Pater noster è societate Iesv hodie degens in India. Is enim cùm Cosentiam præcipuam Calabriae ciuitatem appulisset, confessionem excepit viri cuiusdam de tota vita: quo interrogato, quamobrem ea die potissimùm tanta festinatione ac desiderio peccata confiteretur: audi, respondet ille, aliquantisper, mi Pater, rem admiratione dignam aperiã. Nudius tertius consiliũ mihi ineũti cũ vno ex amicis meis, quo pacto cõmodiùs iniuriã mihi à quodã irrogatam vlciscerer, persuasit ille, ut ambo eodem vespere bombardis armati eum persequeremur: è vestigio itaque facto proposito domum petij. Cùm autem arreptam fistulam ferream, rotulas, ac siles properarem, ut ne in explosione fortassi munere suo non fungerentur; ecce tibi, speciosissimum iuuenem, cuius nescio an pulchritudo grauitati, an hæc pulchritudini potiùs ornamento esset, qui gestibus meis aliquandiu consideratis; Quid meditaris, inquit, mi homo, dic fodes quid negotij, quæ te cura premit, quod tantã expolis solertiã instrumenta mortis? Ego ad hæc consilium dissimulare. Rursum igitur ille, ut apparebat, zelo & indignatione plenus; Quorsum, ait, mentem tuam non detegis? num nam latere me existimas, quæ hæctenus ad expeditionem designati facinoris executionem attentasti? atque ita protracto colloquio in memoriam mihi reuocauit, quanta Deus cæli &

terræ pro abiectissimo homine perpeſſus eſt; necnon ingrati tudinem & peccata mea, quæ pro tam copioſa redemptione illi retribuï; exaggeravit manſuetudinem & longanimitatem ipſius, qui ad hanc uſque horam pepercit mihi, tametiſi commeruiſſem mille infernos; maximè cum pro poſitum haberem pari perpetuò malitia ſcclera accumulare. Ceterùm hiſce verbis tam efficaciter cor meum tranſuerberatum fuit, tam vberes lachrymæ, accenſa ſuſpiria, & mœſti mox ſingultus totum me occuparunt, vt anima corpore videretur velle excedere, præ nimio pudore ſcilicet, quod aduerteret ſe tot annis in abominabili illo ergaſtulo delituiſſe. Sed quo acerbis peccatorum memoria cruciabat me, eo copioſius ille exaggerabat beneficia & amorem Chriſti, donec tandem ſermonem ſuum concluderet ſeriâ exhortatione ad exomologeſim peccatorum faciendam, quamprimum pater aliquis è ſocietate Ieſu huc acceſſiſſet. Interim audiui vocem ſocij prouocantis me, vt verbis ſtarem, alioquin mihi imputandum, ſi quæſita aliquando vindictæ occaſio elaberetur: cum verò minimè illi reſpondendū ducerē, inuenis aut verius Angelus Cuſtos (hunc enim ex omnibus indi ciis fuiſſe colligo) vt reſpōderē impulit. Quo circa, actū eſt, inquā, mi amice de conatu noſtro, vela vertēda ſunt, nā ex hoc momēto ad propoſitam Choryntum tendere, niſi cum manifeſto propriæ ſalutis detrimento non poſſumus. Hoc dicto, ad locum regreſſus ſum, vbi bonum correctorem, qui iam tum ex oculis meis ſublatus erat, reliqueram. Itaque repentinus illius dif-

eſſus contriſtabat me; ſed præcedens alloquiū tantam mihi conſolationem infuderat, nullo vt dolore diminui eam poſſe exiſtimarem. Quæ cum ita ſint, uſque ab illo die expectaui aduentum paternitatis veſtræ, vt iuſſui Angelici inſtructoris, & promiſſioni meæ obſequerer. Hactenus ille ore Albertini noſtri. An non obſecro, hic Angelus miſſus in occaſione eſt? Quæ magis idonea occaſio, quàm ſalus animæ, quæ tam manifeſtum periculum incurrere procul dubio debuerat.

2. Ne tamen videar recenti exemplo tecum agere, adducam ſanctum Pachomium; auctor enim vitæ (neſcitur quis ſit, & Græcus eſt, Dionyſius Exiguus certe interpres) huius primo tomo cap. 45, ita ait: *Hæc cum dixiſſet, aſtiterunt ſuper eum Angeli lucis, & iuuenis in medio eorum, ineffabili pulchritudine atque claritate reſplendens, qui inſtar ſolis ex ſe fulgoris radios emittebat, habens ſuper caput coronam ſpineam. Et leuantes à terra Pachomium Angeli, dicunt ei: Quoniam petiſti à Domino miſericordiam, ecce venit tibi miſericordia tua, Deus gloria IESVS CHRISTVS filius Dei Patris unigenitus, quæ miſſus eſt in hunc mundum, & pro ſalute generis humani crucifixus eſt, ſpineam ferens in capite coronam. Quippe Pachomius dixerat, Omnipotens Deus, veniant mihi miſerationes tue, & viuum; & ipſo temporis momento aſtant Angeli cum Angelorum Domino, miſericordiæ parente. De S. Benedicto ſcribit Sigibertus anno 529. quod cum ſanctus Benedictus à Sublaco pergeret ad montem Caſſinum, in omnibus biuiis*

duos Angelos ante praere videbat, ut ei iter demonstrarent. Specialis haec est cura Angelorum, ut viam alicui ostendant cum it viam. Petrus Damianus idem refert ferm. 8. in vigilia S. Benedicti Abbatis: *Planè cum vir Dei Benedictus in loco (qui Sublacus dicitur, constructis circumquaque monasteriis, solitarius degeret, diuinitus est admonitus, ut loco cederet, castrumque, quod Casinum dicitur, preperaret. & infra: Sed cum per ignota loca solus viator incederet, ubicumque biuium occurrebat, duo protinus iuuenes videbantur assistere, qui sibi, quo progressus dirigere debebat, indicarent. Qui nimirum iuuenes, qui alij sunt credendi, nisi Angelici spiritus ad sancti viri custodiam deputati?* In Historia Casinensi lib. 1. c. 1. clarè dicitur, sanctum Benedictum discessisse, duobus se comitantibus Angelis, & tribus coruis, quos nutrire solitus erat, consequentibus. Quae maior necessitas ducis, quam cum anima soluta corpore, ad caelum volat; eget enim ductore, qui eam ducat, & comitetur. Hoc verò est Angelorum officium, animas sanctas ad caelum ducere. Ita anima Lazari ab Angelis deportata est in sinum Abrahæ, Lucae 16. ita S. Antonius, teste Hieronymo, vidit animam S. Pauli Eremitæ ab Angelis ferri in caelum. Sic animam S. Martini Angeli tulerunt in caelum, uti vidit S. Seuerinus Episcopus Colonienfis. Sic apud S. Gregorium lib. 4. Dialog. c. 14. Serualus in morte audiuit melodiam Angelorum se ad Cælum inuitantium. & S. Romulâ moriente, ante ostium eius auditi sunt duo caelestes psallentium chori. Sic S. Benedictus vidit animam Germani Episcopi

scopi Capuani in sphaera ignis ab Angelis ferri in caelum. Longum esset de singulis dicere, qui in caelum sublati sunt ab Angelis; sequuntur enim officium suum Angeli, cum eas ducunt, & Deo offerunt. Quare equum est ut eum, cuius patrocinium in quavis necessitate sentimus, obseruemus. Nonne si aliquem haberes tibi obsecundantem in omnibus, illi ministrares sedulo? Quid enim Angelus dixit ad Tobiam cap. 12. *Quando orabas cum lacrymis, & abscondebas per diem mortuos in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam in conspectu Dei, siue, ut Cyprianus reddit ex Graeco: Quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestrae in conspectum claritatis Dei: & cum sepelires tuos mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exsurgere, & derelinquere prandium tuum; sed abiisti, & condidisti mortuum, missus sum tentare te, & iterum me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam.* Numquid maius aliquid potuisset Tobias optare, quam precum suarum opportunum internuncium? & eo maximè tempore, quo de salute animæ agebatur? Tunc, inquit, offerebam preces tuas Deo. Quippe Angeli cum omnia videant, sciunt in quaque necessitate, quid nobis accidat, quid opus sit, & inde praesto sunt nobis.

3. Dixit Philo de somniis, prope medium: *sunt quadam purissima (substantiæ) optimaque omnium, quæ altius diuiniusque sapiunt assermatæ ista terrestria & humilia, ministra omnipotentis, tanquam magni Regis aures & oculi audientes, videntesque omnia. Hæc Genios Philosophi, An-*

gelos vocant sacra littera. Mantuetissimi sanè sunt & benignissimi sancti Angeli, & quauis occasione nobis formidinem detrahunt, & consolantur inter nē Magnus Antonius apud Athanasium: Cum bonus angelus bonis hominibus apparet, etiam si initio inaspirato aspectu timorem inicit, ad extremam consolationem & animi tranquillitatem relinquit. & non longè post: Angelorum tanta benignitas est, vt si quis pro conditione fragilitatis humana miro fuerit eorum fulgore perterritus, omnem continuò ex corde auferat metum; ita Gabriel, cum Zacharia loqueretur in templo: & Angeli cum diuinum virginis partum pastoribus nuntiarant; & qui Dominici corporis agebant excubias, securis se videntium mentibus ostendentes, ne metuerent imperabant. & Gregorius Turonensis in vita S. Gallj: Huius tempore cum lues illa, quam inguinariam vocant, in diuersas regiones desamret, & maxime tunc Arelatensem prouinciam depopularetur: sanctus Gallus Aruernensis Episcopus non tantum pro se, quantum pro populo suo trepidus erat. Cumque diu noctuque pro populo deprecaretur, vt viuens plebem suam vastari non cerneret: per visum noctis apparuit ei Angelus Domini; qui tam cesariem, quam vestem in similitudinem niuis candidam efferebat, & ait ad eum: Bene enim facis, ô sacerdos, quod sic Dominum pro populo tuo supplicas; exaudita est enim oratio tua, & ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus; nullusque te viuente in regione ista ab hac strage deperiet. Nunc autem ne timeas, post octo vero annos time. Vnde manifestum fuit, transactis his annis, eum à sa-

culo discessurum. Experges factus autem, & Deo gratias pro hac consolatione agens, quod eum per cœlestem nuncium confortare dignatus est, Rogationes illas instituit, vt media Quadragesima psallendo ad beati Iuliani martyris itinere pedestri venirent; sunt autem in hoc itinere quasi stadia trecenta sexaginta. Tunc etiam in subita contemplatione parietes vel domorum vel ecclesiarum signari videbantur; unde à rusticis hæc scriptio Tarsus vocabatur. Cum autem regiones alias (vt diximus) lues ista consumeret, ad ciuitatem Aruernam, S. Galli intercedente oratione, non attigit. Vnde hanc non paruum censeo gratiam, qui hoc meruit, vt pastor positus oues suas deuorari, defendente Domino, non videret. Quale tibi videtur exemplum? cum intererit Angelus consolabundus adesset, & vnus Galli precibus acquiesceret deprecantis pro populo suo, cumque alias regiones vastaret pestis; in illa, vbi feruus Dei erat, dilectus Domino, omnino non desequeret: tales Deus amplectitur feruos. Præterea ad argumentum propositum in hoc capite mirè facit. Quid enim sciuente peste optare magis S. Gallus poterat, quam opportunum aliquem nuntium? Ecce ergo allator illius.

4. Aliud narrabo exemplum, quod mirum est, & à singulari Dei prouidentia. Cum enim aliquando lis esset in populo Dei, quam omitto, vt longam, & quæ ad propositum meum non facit, S. Marcellus Archimandrita Acœmetarum hoc signo inclytus esse apparuit. Inter ambulandum, videbant h, qui digni erant ea videre, inueniendum quidem staturâ maximum, formâ autem pulcher-

rimum, zonâ cinctum aurea aspectu quodam tam candidum, ut niuem videretur superare; tam lucidum autem, ut luce coruscaret: Lana verò erat tunica, eaque niue cãdidiôr. Eum ergo videbant à sinistris simul cum magno Marcello ambulantem veluti quendam satellitem, simul terribilem, & manum veluti supponentem sustinuisse senem, & cum maxima reuerentia non desisse ei inservire. Hoc ex Actis recenset Baronius tom. 6. Quid ergo hoc splendore sublimius, quid ista dignitate augustius, quid hac formâ micantius, quid hoc aspectu venerabilius? & hoc, quo tempore, quo ad litem componendam oportebat Marcellum non aliter ac solem intermicare. Datus est Angelus, qui inserviret instar satellitis, qui feriem sustineret, & eo ornato limpidissimum, ut venustius nihil dici posset. Verè amator Deus est hominum. Quod etiam ex Cantipratenf. lib. 2. Apum cap. 54. apparet, hunc in modum: Elizabeth de Grauia apud Nicullam in Brabantia virgo deuotissima fuit. Hęc cum socia deuota & bona de Niuella in Lenlos ad duo ferè miliaria properabat, & contigit in via quod deuia sunt secutæ. Quibus flentibus vehementer, subitò iuuenis apparuit coram eis. Erat autem iuuenis, vt vna mihi earum narrauit, crine crispo & croceo, albâ indutus tunicâ, & albo pariter collobio superducto. Salutatis autem illis, ab eis, quo pergerent, inquisiuit. Respondentibus verò illis, in Lenlos ire vellemus: si viam sciret, inquirunt: & ille, Scio, inquit, me sequimini. Illo igitur cum silentio præcedente, sequuntur & illæ. Nec fuit aliqua earum, quæ aliquid lo-

qui poterat, præ nimio mentis gaudio, vel stupore. At vbi properantes viderunt villam, subito in ictu oculi ductorem iuuenem perdidit. Quæ mox in terram prostratæ amarulentè cæperunt flere, quòd ductori tantò nihil sunt locutæ. Ad cor autem post lachrymas redeuntes, Deum magnificè collaudarunt. Hactenus Cantipratenf. Videas hîc Angelum à Deo missum, vt puellas errantes in viam reduceret, & itinera demonstraret; & quidem ad hoc missum, clarè constat, cùm nullum verbum sit locutus. De Philippo Nerio singulare memorat exemplum Augustinus Mannus in Selectis cap. 324. *Nocte quadam (inquit) cum panem viro cuidam nobili, sed pauperri mo deferret. diaboli operâ factum est, vt intentus Philippus, quo pacto currum precipiti se auferentem declinaret, in altissimam foveam casu delapsus sit: sed Domino opem ferente, ab Angelo confestim inter cadendum capillo capitis mirabiliter retinetur; indeque nullâ læsus parte, ab eodem incolumis eripitur; vt is, qui ad aliorum vitam sustentandam ambularet, is à benigno Domino vitæ beneficium reciperet.*

5. Hactenus exemplis egi, probauique Angelos in necessitatibus hominum à Deo missos, restat firmem hoc ipsum auctoritatibus Patrû, inter quos Origènes in Philocal. cap. 19. sic ait: *Diuinus apud Mosem sermo primos homines introducit diuiniore vocis oracula audientes & videntes, ἐδ' ὅτε αἱ ἀγγελὸν θεοῦ ἐπιδημιὰς ὑπονοήσαντες αὐτῶν, Cùm interdum etiam Angeli Dei ad ipsos descenderint. Humanam quippe naturam in illis mundi cunabulis maiori auxilio confirmari oportet.*

tebat, donec in prudentia progressi & reliquis virtutibus, & adiuuentis artibus per se ipsi vivere possent, nec curatoribus & ministris rerum suarum semper indigerent, singulari quodam documento, diuinâ voluntati omnia subseruire. Bernardus serm. 77. super Cant. Bene tecum agitur ô mater Ecclesia, bene tecum agitur in loco peregrinationis tuae, de caelo & de terra venit auxilium tibi. Qui custodiunt te, non dormitant, neque dormiunt: Custodes tui Angeli sancti, vigiles tui spiritus & anima iustorum. Non errant, qui te ab utrisque inuentam spiritibus senserint ab utrisque pariter custodiri. Iustinus Martyr Dialog. cum Tryphone, ad rem aliam adducit illud, quod Dominus dixit ad Moysen, ἰδὲ ἐγὼ ἀποστέλλω ἕν ἄγγελόν μου πρὸς σε ὡς σὺ, ἵνα φυλάσσῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ. An non hoc est mittere in necessitates? Hos tres attuli, dissimulo alios,

Indigent homines Angelo Custode.

CAPVT XIII.

IN primis necessarius Angelus Custos ad orationem nostram prouehendam ad Dominum, & nos ante Dei maiestatem constituendum. Libet hîc ascribere ex serm. S. Bernardi in Cant. 31. quibus iuuetur quis ad agendum cum Angelo, eiusque præsepi ope in tanta re fruendum; sic enim ait: *sed & Angelus eius, qui unus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus minister profecto & arbiter deputatus utriusque salutationis. Is, inquam, Angelus*

quomodo tripudiat, quomodo collatur & condelectatur, ut conuersus ad Dominum dicit. Gratias tibi ago Domine maiestatis, quia desiderium cordis eius tribuisti ei; & voluntate labiorum eius non fraudasti eam, scilicet sponsam; ipse est, qui in omni loco sedulus quidam pedisequus animæ, non cessat sollicitare eam, & assiduis suggestionibus monere, dicens, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. & infra: Fidelis Paranympus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam quarit, sed Domini gratiam: discurrit medius inter dilectam & dilectum, vota offerens, referens dona, excitat istam, placat illum. Interdum quoque (licet raro) representat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Siquidem domesticus est, & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem Patris. Sed & Alexander Alenfis septem miserias ad nos defluxisse ex peccato notat ex Morali Comment. in Iob Beati Gregorij cap. i. *Homo per peccatum cecidit in septem miserias, quæ sunt stultitia, hebetudo, præcipitatio, timor, ignorantia, duritia, superbia.* Ab his autem vitiis & miseriis nos Angeli Custodes liberant, decertando contra diabolum, qui per illa vitia nos conatur profertere, quam ad rem exemplum nobis suppeditat Sophronius Patriarcha Ierosolymitanus in Prælo spirituali (qui liber apud Concilium Nicenum secundum in maxima æstimatione fuit) de Abbate Theodosio, qui de se testabatur hunc in modum. Antequam ordiret vitam solitariam raptus fui quadam die in ecstasi, & vidi hominem mirâ specie, cuius claritas multis partibus can-

dorem Solis exsuperabat. Hic dexterâ me apprehendens; Veni, inquit, quia in aream tibi descendendum est vt dimices: Atque hæc dicēs introduxit me in theatrum immensæ amplitudinis, quo circumspecto, vidi ab vna parte multitudinem hominum, qui albis induti erant; ab altera exercitum non minorem, vestitum nigris, & intereâ vir quidam inusitata magnitudinis præcurrit, cuius horrendus vertex nubes penetrabat. Mox iuuenis, siue Angelus Custos (hûc quippe crediderim) qui principio apparuerat, Age Theodosi, inquit, hoc cum antagonista in præsens tibi pugnandum est. Ego igitur, quem vel aspectus terribilis gigantis exanimasset, pauere, ac trepidare; & clarissimam iuuenem, à quo in palæstram illam deductus fueram, talibus verbis flectere, & exorare aggressus sum. Quis quæso mortali circūdatus infirmitate cum eiusmodi aduersario configere præsumat. Si omnium hominum vires in vnum conflarentur, leuissimum ne quidem illius ictum eluderent. Imo verò, respondit inuictus Angelus, pugnare te volo, & iubeo; idcirco præsto sis, & spem concipe, quia mox ad pugnæ initium succurram tibi, ac demum confecto prælio & partâ victoriâ, caput tuum præparato cœlesti diademate coronabo. Vt primum igitur certamen auspiciatus fui, nobilissimus contentionis nostræ iudex ante me stetit, & coronam imposuit. Tunc vniuersa illa atrorum spectatorum acies fremendo & vlulando disparuit, remanente solum alborum cœtu; qui infinitas laudes protectori meo pro cœlesti succursu & victoria ipsius auxilio re-

portata occinuit.

2. Deinde sancti Angeli animos nobis iniiciunt desperantibus de victoria. Dæmon è contrario nos prouocat in malum, nec desistit vrgeri vel ad desperationem, vel ad iram, vel ad superbiam. Bernardus in serm. de vigilia Natiui Domini: *O si cognosceremus & nos quomodo expectant, & quantum desiderant aduentum nostrum, quam sollicitè quærunt, quam libenter audiunt bona de nobis?* & infra: *Nonne de vermiculis istis, & de puluere istorestantur sunt muri cœlestis Hierusalem? Exultare Angelos fecimus, quando conuersi sumus ad penitentiam, proficiamus, & festinemus de nobis eorum implere lætitiâ.* Vides Angelos lætantes de tuo profectu, cur non ergo cumulas illorum gaudium? Apocal. 19 legitur: *Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verax; & exercitus qui sunt in celo, sequebantur eum in equis albis.* Per fidelem, & veracem insidentem equo, Christum Dominum; per exercitus insequentes, omnes Angelos intelligimus ex sanctorum Patrum concordia explicatione. Sic strenui illi cœlestis exercitus milites, sub vexillo Christi Domini diabolicas potestates, & infernales furias in decipiendis hominibus inexpressibiles fraudes concipientes, assiduo certamine dimicando, excitant homines ad spem victoriæ, & animos addunt incredibiles, ne succumbant hortantes, potius excitentur ad communem hostem profligandum.

3. Ad hanc rem pertinent Angelorum officia, quibus indigemus. *Vix prodit infans materno*

vtro, & Angelus statim adest, quem ei in tutelam assignauit ab æterno Deus. Hieronymus: Magna dignitas est animarum, quòd habeat vnaquæque ab ortu natiuitatis in custodiam Angelum delegatum. Hic ille splendidus iuuenis est, nostræ peregrinationis comes. Splendore vnus ex hoc numero iuuenis describit Matthæus: Aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. Stat iuuenis iste præcinctus, & paratus ad ambulandum, iter monstraturus ad cælum, non aliter ac Raphael apparuit Tobię, ait enim: *Egressus Tobias inuenit iuuenem splendidum, stantem, præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum.* Deinde, detegit technas diaboli, & eas auertit, dissipans eius fraudes. Detegit quidem, blandè monens vt caueas, esse tibi periculum, imminere exitium, impendere ruinam, latere in herba anguem, hoc abiiciendum, illud non appetendum. Auertit autem, vt cum Angelus apud Tobiam apprehendit demonium, & reliquit illud in deserto superioris Ægypti. Ita & Angelus noster diabolum compescit, vt catenas stringat, ita vt latret, non mordeat. Tertio, nullus amicus in alium est, nullus tam frater qui suos amet; quàm bonus Angelus cum amat, qui sibi commissus est, ac propterea in periculis tuetur. Quoties enim manus, crura, ceruicem fregissemus, si horum amicorum auxilia defuissemus? quot pori corporis, tot ostia sūt mortis: nec sudamus, nec algemus sine mortis periculo: nec mensam adimus, nec lectum securi, cibus strangulat, fames necat. In equis, in nauis, in syluis; domi, & foris; terra & mari sunt

pericula & insidiæ mortis. Et nisi Angelus vigilasset, actum de nobis esset. Sic fermè Drexeilius societatis nostræ, qui hæc addit: *Testor ego, qui hæc scribo, volare me nunquam didicisse, sed precipitem è scalis in saxa; precipitem è cliuo & curru euerso in Danubiū, penitus incolumem euasisse (vt alia pericula taceam) non sine opitulante Angelorum manu: testor præsentissimam Angelorum opem me sexenties expertum. Idem aliorum quoque confessione constare credo.* Huius rei occasione ipse quoque obtestor, me quondam puerum expositum feroci tauro, qui inter compita agitabatur, & elusum in me eius conatum, nescio qua ratione, nisi quia amicum habeo bonum Angelum. Quarto, ad omne virtutum genus inducit, sicut Raphael Tobiam ad orandi, ieiunandi, largiendi studium, sic enim ait: *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis quàm thesaurus auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.* Cumulatque animam omni bonorum genere. Quid enim mali nos doceant isti sanctissimi aliter, hi oculi castissimi, hæ purissimæ flammæ? quæ idemtidem exemplo suo & hortatu, dies, noctesque illud vnicum nobis ingerunt, vt Deū amemus. Amicos quærimus? fideliores his non inueniemus. Consiliariis egemus? intelligentissimi sunt. patronos desideramus? disertissimi sunt. propugnatores ambimus? potētissimi sunt. benefactores optamus? his liberaliores non habebimus. Quinto demum, in mortis lucta, qua nulla maior, nec periculosior, defendimur ab

Angelis. Hic gelidus sudor, hic trepidæ consci-
 tiæ vulnera, hic omnis generis angustia. Hic
 frendet, & furit dæmon, omnes nequitia vires
 exferit, attentissimus est ad prædam, quam si
 amiserit, scit deinde præterlabi occasionem.
 Quamobrem defendi si velis à tot lupis rabidis,
 à multis diabolorum millibus, vnus te defendet
 Angelus. Hic componet te in illa hora, vt Chri-
 stum intueare, vt in illo spem loces, hic te pla-
 cabilem Deo reddet. Vide, mi homo; cui te in
 illa hora commendari velles? an Virgini Mariæ,
 quæ vnica est aduocata & patrona? Faut
 Angelus, vt te recipiat benignissimo sinu.
 An alicui Diuorum? hic tibi offeret placabilem
 illum. Demû intuere in iudicij die cineres tuos
 ab Angelis legendos, ita quidem vt singuli (ita
 firmatum est multorum sanctorum contempla-
 tione) eorum olim gesserunt curam. Hæc sunt An-
 gelorû officia tibi profutura aliquando, si sapi-
 nunc custodi tuo adhære, placa illum, dilige, &
 cole; vt in extrema hora patronum inuenias:
 quam ad rem tibi proponam vnum ex Eremitis
 S. Moysen, quem diabolus mille modis exer-
 cuit, quem Angelorum præsidio repulit. Ita
 verò se res habet, ex Albertino nostro.

4. Præterea indiges hac Angelorum custodia,
 vt in omnibus sis compositus, dicente Hermâ
 Pauli discipulo, in Pastore suo lib. 2. Mandat. 6.
Audi, & intellige. Aquitatis genius (sic vocat
 Angelum) *tener est, lenis, & vericundus, man-*
suetus, & quierus. Cum ergo in cor tuum ascende-
rit, continuo loquitur de iustitia, de pudicitia, de

castitate, de benignitate, de venia, de charitate, de
pietate. Hæc omnia cum ascenderint in cor tuum,
scito quod genius aquitatis in te est. Andreas Cre-
tentis in Apocal. Cogitantes, vnum quemlibet no-
strum diuinum Angelum comitari, qui veluti
mens quadam arcana nostræ menti quodam modo
se se adiungat, salutariaque consilia assidue sug-
gerat, & quæ facere debemus, ostendat. Antiochus
Abbas homil. 61. Angelus vbi primum ad cor
hominis ascenderit, cum eo mox sermonem texit
familiariter de iustitia, de munditia, de castitate,
de probitate morum, de frugalitate, de operatione,
quæ iusta est. Denique de virtute omni gloria cæ-
lestis conciliatrice: simulatque hæc cuncta ad cor
hominis ascenderit, perspicue sentitur præsen-
tia Angeli iustitia. Angeli te portabunt in
manibus, vt omnino sis compositus. Bernardus
serm. 12 in psal. Qui habitat, sic ait: Turbatur
aliquis vehementer, seu corporali quouis incommo-
do, seu tribulatione seculari, seu accidia spiritus,
& quidem animi defectione languescens? Arbitror
sane velut duabus quibusdam manibus eiusmodi
homines ab Angelis supportari, vt quodammodo
non sentientes transeant, quod tantopere formida-
bant. Mox explicat, quid intelligat per manus.
 Vide in illo.

5. Abbas Moyses multis annis in eremo trâl-
 actis sanctissimè, tam acriter à diabolo tentatus
 est, vt vltèrius ei se posse reluctari vir sanctus
 diffideret, vnde de momèto in momentum me-
 tuens, ne infatigabili tartarei hostis impetu frā-
 geretur, quasi desperabundus per solitudinem
 discurfabat, donec diuinâ prouidentia incidit in

cellam Abbatis Isidori, cui non sine lacrymis aperuit violentiam tentationis suae, & quam omnis consilij expers esset, quo fortissimum tentatorem reprimeret. Ad hanc Isidorus iu preces sese dare, & Deum flectere, vt seruum suum à tam potenti ac pertinaci aduersario liberaret. Cum igitur bono temporis spatio orationem perpetuasset, erigens sese, præcepit Moyse tetum cellæ conscenderet, & oculos coniceret in Occidentem. Paret ille, & ecce tibi infinitam multitudinem diabolorum, qui omnes implacabili succensu irâ, ignita in eum iacula contorquebant: quare horrendo spectaculo conturbari cœpit, & altissimâ voce ad Deum exclamare pro diuino auxilio; quia impossibile sibi iudicabat lethifera nequissimorum spirituum tela eludere. Sed Isidorus Abbas confortans eum; Ne timueris, inquit, frater mi, propter ea quæ in Occidente conspicatus es, sed deinceps ad Orientem respice. Quamobrem Moyses vertit faciem, & vastissimum exercitum Angelorû conspexit, qui Sole splendidiore, ad hoc solum armati apparebant, vt milites Christi in spiritualibus præliis tuerentur. Simillima profectò visio alteri illi prophetæ Elisæi, qui ad defensionem suam contra Regem Suriæ, qui Dæmonem denotat, accelerare vidit de monte equos & curus igneos. Præfato itaque spectaculo recreatus Moyses Abbas ad cellam suam reuersus est, & omnem ab illa hora tentationem vtique Angelorum, quos viderat, præsidio fultus, generosissimè superauit.

6. Itaque oportet, vt Angelos venerere, & ca-

ueas illos offendere, idque tanto sollicitius, quanto facilius contra puritatem, & continuam eius munificentiam peccatur. S. Bernardus serm. 1. de Angelis, nobis hunc respectum ac venerationem inculcat, cum ait: *Pensate, quanta nobis sollicitudo opus est, vt dignos nos exhibeamus eorum frequentiam, & eo modo conuersemur in conspectu Angelorum, ne forte sanctos offendamus obtutus. Va enim nobis, si quando Angeli prouocati peccatis & negligentis nostris indignos nos iudicauerint præsentia & visitatione suâ, vt iam necesse habeamus cum propheta plangere, ac dicere: Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & qui iuxta me erant de longe steterunt, & vim faciebant, qui querebant animam meam; elongatis nimirum eis, quorum præsentia protegere, & propulsare poterat inimicum.* Nec solum venerere, verumetiam gratum te exhibeas Angelis, à quibus tam magna beneficia accepisti, quæ scis ipse, vt maiora deinde cumulet: *Pater mi* (dicebat iunior Tobias putans Raphaelem Angelum esse hominem) *quanta mercedem dabimus viro huic? aut quid dignum poterit esse beneficiis eius?* &c. Sed peto, *pater mi, vt roges eum, si fortè dignabitur medietatem de omnibus quæ allata sunt, sibi assumere.* Dixi oportere te esse *venerabilem, & gratum*, addo nunc & *inspectorem*, ac *decentem*, vt pedem tuum non videas nudum quoties accumbis. Ad hoc enim Bernardus dixit, *Tu ne audeas illo (Angelo) præsentem, quod vidente me non audeas?* Quid cætera corporis? absurdum est. Nonne Paulus dixit, *velanda esse capita foeminarum in Ecclesia*

propter Angelos; quidni intelligam veros Angelos. Ergo pudicus esto, sic enim demereberis tuū Angelum. Postremo denique offensam evita quantumvis minimam, esto *cautus* erga illū. Docet hoc idem Bernardus serm. i. de Angelis: *Si tam necessariam habemus familiaritatem dignationis Angelicæ, cauenda nobis illorum offensa, & in his maxime exercendum, quibus eos nouimus oblectari. Sunt enim plurima, quæ his placent, & quæ in nobis inuenire delectat; ut est sobrietas, castitas; attamen super omnia hæc unitatem & pacem à nobis exigunt Angeli pacis. & in eodem serm. Habetote familiares Angelos, fratres mei, & frequentate eos sedulâ cogitatione, & deuotâ oratione, quia semper nobis adsunt ad custodiam & consolationem.*

Angeli cum gladiis minantes, & cum calamo scribes benigni.

CAPVT XIV.

I. **C**V. M. duplex affectus in nobis excitari debeat erga sanctos Angelos iustitiæ & amoris, his duobus tam necessariis ad vitam nostram rectè instituendam, decreui hoc caput dare. In primis, quàm terribilis sit ira Dei erga peccatores ex Angelo, qui sæpe est visus cum fulgenti gladio astare, patet. &, vt omittam olim Seraphinum ad portam Paradisi cum igneo gladio astitisse, quæ custodiret aditum illum, in historia Ecclesiastica exempla suppetunt, quo hæc

veritas

veritas confirmatur. Baronius to. 5. ita ait: *Audi rem quidem admirandam, tum ab eodem auctore (is est Leo Augustus in vita Ioannis Chrysostomi) tum ab aliis certa fide patentem; accidisse nimirum, vt Centuriones, qui conati erant vi abstrahere creditorem, absterriti fuerint horribilis aspectu Angeli romphæa dire minantis, sicque perterrefactos rediisse ad Imperatricem, illam verò reliquum persoluisse pecuniæ. Hæc pecunia erat viduæ illius Callitropes, de qua in vita Chrysostomi. Huc pertinet illud eiusdem Chrysostomi orat. de Parasceue: ἀλλὰ καὶ τὸ μαγεῖν Δαβὶδ, ἦν καὶ τὸ θεῖον παρεξωθέντος, καὶ ἄγγελον ἀποστείλαντος τὸν πτωροσύμων τὸ πλῆθος, πὶ φρον, ὁρῶν τὸ λοιπὸν γυμνὸν τῶν ῥομφαίων δεικνύοντα τὸν ἄγγελον καὶ τῶν πληθὺν ἐπιφέρειν μέλλοντα; ἐγὼ δὲ ποιητὴν ἐμακοποιῶ, &c. Audi & beatum David, Deo irritatus, & iam misso Angelo, qui multitudinem puniret; quid ait videns Angelum stricto gladio instructum, etumque iam intentantem; Ego (inquit) qui pastor sum, peccavi, &c. Hoc quippe habitu sancti Angeli pinguntur, quoties ostentare volunt iracundiam Dei. Ita etiam audies apud Baronium, visum fuisse Angelum supra altare vibrantem euaginatam gladium, quo extremam Angliæ ruinam intermineretur. Simile illud prodigium, quod Gregorius Turonen. narrat lib. 5. cap. 14. Denique quadam nocte, vigiliis in basilica s. Martini celebratis, dum lectulo decumbens obdormissem, vidi Angelum per aëra volantem; cumque per sanctam basilicam preteriret, voce magnâ ait: heu, heu, percussit Deus Chilpericum, & omnes filios eius, nec supererunt de*

K

his, qui processerunt de lumbis eius, qui rogant regnum illius in aeternum. Erant ei eodem tempore de diversis vxoribus filij quatuor, exceptis filiabus. Cum autem hæc in posterum impleta fuissent, tunc ad liquidum cognoui falsa esse, quæ promiserant arioli. In qua visione Gregorius de seipso loquitur. Quo anno conflatum est bellum inter Clotharium atque Theodobertū atque Theodoricum fratres, facta vtrinque cæde victoria cessit Theodoberto atque Theoderico, & Aimonius ita loquitur de hoc bello lib. 3. cap. 87. & 88. in qua pugna Angelus Domini astans euaginatū visus est tenuisse gladium. Præterea Annales memorant Romæ visum fuisse Angelum supra molem Adriani Cæsaris strictum ensē in vaginam recondentem, quo populus intelligeret, lethalem morbum, quo vrbs ab aliquo tempore afflicta fuerat, attentis S. Gregorij precibus cessaturum. & in memoriam huius spectaculi deinceps castellum hoc ab Angelo est denominatum. Vidisti cædes, strages, ruinas in gladiis Angelorum; vide nunc clementiam, benignitatem, amorem in eorum calamis; etiam si interdum indignationem, vt apparebit in sequentibus.

2. In vitis Patrum l. 2. de Piammone sanctissimo viro & Presbytero ita legitur: *Non autem mihi videtur dignum, etiam eremi habitatores, quæ Parthenio mari adiacet, & vicina est oppido quod dicitur Diolco, silentio præterire. In quo vidimus quondam Presbyterum admirabilem, nomine Piammonem, totius humilitatis & benignitatis virum, habentem etiam revelationum gratiam.*

Denique quodam tempore, cum Domino sacrificiū offerret, vidit Angelum Domini stantem iuxta altare, & uniuscuiusque monachorum accedentium ad altare scribentem nomina in libro, quem tenebat in manibus, quorundam tamen nomina non scribentem. Cumque diligenter obseruaret senior, qui essent, quorum nomina non scripsisset, postea quam sunt completa mysteria, unumquemque eorum seorsim euocans, percontatur, quid eis in occulto peccati fuisset admissum: & inuenit ex confessione unumquemque eorum peccato mortali obnoxium. Tunc hortatur eos agere pœnitentiam, & semetipsum cum eis ante Dominum prosternens, die ac nocte, tanquā ipse in eorum peccatis esset obnoxius, flebat, & tam diu permansit cum eis in pœnitentia & lacrymis, donec iterum videret eundem Angelum stantem, & scribentem nomina accedentium. Et posteaquam omnium scripsit, tunc etiam illos ex nominibus euocantem, atque ad reconciliationem altaris inuitantem: vbi hoc verò senior vidit, intellexit eorum susceptam esse pœnitentiam, & sic eos altari tota cum gratulatione restituit. Hæc Ruffinus Aquileiensis. Narrat hoc etiam Dorotheus Abbas Doctrina 11. vbi misericordia & clementia elucet Angeli scriptitantis, seu potius Dei iubentis, omnes qui ad sacrū altare accessissent, sacrum Domini corpus recepturi. An non putas? tuum nomen, quoties ad altare accedis communicaturus, scribitur ab Angelo Custode, & presentabitur Domino in die obitus tui. Iterum in lib. 8. de Ammona Presbytero legitur cap. 72. *Is aliquando offerens Deo cultum, videt Angelum stantem à dex-*

tris altaris, & signantem fratres accedentes ad gratiam, & scribentem in libro eorum nomina. Quapropter Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 15. inscriptum ait esse quicquid agimus, & intelligit ab Angelis: ita enim inquit: ὁ Θεοῦ ἱεροῦ εἰς βασιλείαν ἐν δούλοις καὶ φυλακίαις. καὶ στυγερῶν ἐν πᾶσι θλίψεων εἰς βασιλείαν ἁγίων. μόνον δάσπον, μόνον ἔργασαι, μόνον ἀγωνίσαι πνευμάτων. ἐδὲν γὰρ ἀπόλλυται. ἀνάχαπιός ἐστι πᾶσα σαρξ καὶ ψαλμῶς δια, ἀνάχαπιός ἐστι πᾶσα ἐλεημοσύνη, ἀνάχαπιός ἐστι πᾶσα νῆστις, ἀνάχαπιός ἐστι πᾶς ὁ διαφυλαχθεὶς γάμος καλῶς: *Qui Ioseph ex seruitute & carcere in regem ferè prouexit, & te liberabit ab his tribulationibus, adducetque in regnum cœlorum: tantummodo confide, tantum operare, tantum promptè decerta, nihil enim eorū perdetur. Inscripta est omnis tua oratio, & psalmodia; inscripta est tua omnis elemosyna, inscriptum est omne ieiunium, inscriptum est omne coniugium rectè custoditum, inscripta est continentia propter Deum instituta.*

3. Placitum adducere inscriptionis huius singulari exemplū, eodem calamo, quo illud proposuit Drexelius. In horrenti vastaque solitudine habebatur cælo notissimus senex, & qui Dei causā plurima didicisset & facere & pati. Domus illius magna ex parte cælum fuit, cubile terra, somnus vigiliæ, cibus ieiunium, colloquia silentium, casula palatium. Sustainendæ vitæ deficiebant illi pleraque omnia, maximè tamen aqua, elementum publici quidem vsus, sed non vbiuis locorum ad eundum. Ergo, si quando siti mederi voluit, extremè priùs fatigari debuit, & ad fontem quasi in mercatum proficisci

ad emendum Falernum: neque ante aquam bibit, quàm viam longam deuorauit. Hoc illi sitim preciosam valdè, imò & exosam faciebant, maluissetque esurire bis, terue, quàm vel semel sitire; nam ita extra omnem aquæ viciniam habitabat, vt, quoties hydriam suam implere voluit, milliare priùs integrum pedibus emetiri debuerit: neque tamen recentem & frigidam vnquam bibebat, nisi continuò illic bibisset, vbi fontem reperisset. Hæc virum cœlitibus charum sæpius turbarunt, atque ad indignationem etiam concitarūt. Fuit, vt assueto iam calle ad notum sibi fonticulum instar sitientis cerui properaret, pedibus alas addebat, non timor, sed sitis. at via nonnihil vltra dimidiam decursa, fauces arere, lingua faucibus hære, vox asperari, brachia languere, pedes succumbere, anhelitus deficere, corpus pene totum corruere, & solo sterni. Itaque fracto iam pene & fatigato gressu incedebat, meditationi quàm antè aptior. Multa igitur secum disputare, partès in omnes vrgere animum, ita demum secum ipsi confabulari cœpit. Et quis tandem, inquit, potum tibi feret, cum te non ferent pedes amplius? & fac immortalē te esse, neque vnquam morbo tentandū; quæ tamen hæc pene quotidiana cum tanta lassitudine excursio? vt taceam dispendium temporis, quo interim legere, meditari, precari cōmodiùs possem, dum ego toties tam laboriosè, & tantum itineris conficio. Cui Creticum suum tanto stat precio, quanto mea mihi aqua? quàm me per æstatē æstus frangit, per hyemem frigus eneruat? Et cuius hic duret patientia in tantis &

tam assiduis molestiis? Ignosce mihi Deus, non possum non indignari, & irasci habitationi meæ tam incommodæ. Sed an nihil consilij est, quo rixulum mihi, aut salientem aquam viciniorem efficiam? semper ne tot mille passuum decurram, vt bibam? profectò huius vini cella nimium à me distita est. Quid si ego illi fierem vicinior? illa certe mihi non potest, neque cum nouo alueo ad me deriuatus fons curret ita prorsus, ita agam. sedem ego meam migrabo, & iuxta scaturientes latices domicilium mihi figam: ita demum compendium reperero immensi laboris. Quid necesse est ita quotidie fatigari? Et ô me infelicem, aut incogitantem, qui non pridem in hoc consilium iuerim. Vix hæc effatus, cum à tergo leuissimum insequentis strepitum aduertit, & respicit in ipso ambulationis motu, videtque iuuenem sequi, qui omnes, quotquot ipse passus faceret, accuratè numeraret. Ad quem illico senex: Heu tu, inquit, quod fessò seni tacitum conuitium facis, vt omnia vestigia mea passusque in digitos mittas? non sumus incessu pares, vt olim, cum mihi vigerent genua? desine hoc ludibrium. Ne scæui (ait Angelus, quem ille iuuenem credebat) ne scæui mi optime senex, cælo missus sum vt passus omnes & singulos numerè, quotquot facis ad fonticulum illum, simul & præmia in numerum cogerem pro his vel singulis passibus, sed etiam, sedem cælo rependerem. Dixit, & ex oculis se subduxit. Cum eremicola cælesti hoc affatu attonitus, in terram atque in preces funditur. & ô mi Deus, exclamat, quæ tua hæc bonitas in seruulum vilissimum? Egone impa-

tiens ille & iracundus? ego deses ille & cessator famulus tanto tibi vendam pretio vestigia singula? Ignosce, ô mi conditor, huic & iracundiæ & impatientiæ meæ. Sit venia fatuo prorsus consilio; reuoco quod cogitavi, quod & dixi. Tuguriolum magis à fonte in posterum distabit quam hætenus, vt cum via crescat patientia; atque vt verbis manum adderet, mox ad demolendam suam casulam sese accinxit, eamque dimidio insuper milljari à fonte remotam denuò excitauit, vt ita plus passuum numeraret Angelus, plus præmiõrum redderet Deus.

4. Et te, mi homo, ait Drexelius, quisquis es, tuus semper Angelus insequitur, nunquam à te abit, omnem incessum tuum, passusque singulos ad numerum reuocat. Cogitatus etiam vel latentissimos, verba omnia, facta omnia, minima, maxima in numero habet. En, quàm fidum tu habeas amanuensẽ? quicquid agas, actiones ille omnes numerat. Precaris tu? voces ille vel singulas dinumerat. Stipem erogas? numerat obolos. Flagellis te castigas? numerat verbera. Ieiuniis te maceras? numerat abstinentias. De somno quid subtrahis? numerat vigilias. Cupidinem veneremque vincis? numerat victorias. Carnem cilicio domas? numerat horas. Animũ meditatione piã instruis? hic vel puncto horæ numerat. Mentem confessione purgas? hic ille dies numerat. Legis demum, scribis, laboras? nec ille suum numerandi munus negligit; modò Deo laudando legas, scribas, labores.

5. Ex dictis hætenus colliges vitam tibi instituentiam, vt aut labores ærumnasque speres,

quod per gladium signatur; vt aut consolationes & præmia, quod per calamum & digitorum supputationem. Aduerte diligenter Zachariam vidisse oculos cap. 3. Ioannem septem cornua Apocal. cap. 5. tali tamen discrimine, vt illi nos benignè aspiciant, ista castigent. Cùm Angelus Israëliti dux populi lumen noctu ministravit, diu umbrosam nubem. at verò Angelus extinxit omnia primogenita Ægypti, timoremque incussit. Imò verò, notante Lyrá, disce, eãdem columnam, quæ inter filios Israël, & hostes Ægyptios interponebatur; illis quidem lumen præstitisse, his verò ad instar opacæ nubis impedimento fuisse, quo minùs vestigio præcedentium persecutores agnoscerent. Quare non iucundum dumtaxat vultum amantissimi huius Custodis nostri & ministri misericordie, eiusque continua beneficia contemplari debemus; verumetiam iratum si læserimus in aliquo benefactorem nostrum Christum Iesum. Cogitemus igitur illud Basilij orat. 2 de Ieiunio (vt ad propositum redeat oratio de descriptione Angelorù) *ἄγγελοι εἰσὶ οἱ καὶ ἐκαστὴν ἐκκλησίαν ἀποσταθόμενοι τὰς νηστευούσας: Angeli sunt, qui in singulis Ecclesiis describunt ieiunantium capita.* & suprà dixerat, *οἱ φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελοι φιλοπονώτερον παραιδέουσι τοῖς διὰ νηστείας τῶν ψυχῶν κενυμένοις: Vita nostra custodes Angeli diligentius ad sunt his, qui ieiunio purgatam habent animam.*

5. S. Bernardus (ait Chrysoft. Henrici. cap. 32 vitæ eiusdem) cùm aliquando psalmodiæ modulatio vigiliis protelaret, vidit singulos Angelos iuxta singulos monachos stantes, & quod

quisque eorum psallebat, in schedulis more Notariorum tam diligenter excipientes. vt ne minimam syllabam quamcumque negligenter prolata omitterent. Scribebant verò diuerso modo. Nam quidam eorum scribebant auro, alij argento, nonnulli atramento, aliqui etiã aquã, quidam verò penitus nihil scribebant. Quæ rationes scribendi, modos etiam cantantium indicabant: & qui nihil scribebant, futiles & inanes esse cantus indicabant canentium.

De variis Angelorum nominibus.

CAPVT XV.

L ANGELVS nomen est officij, non naturæ. Primasius comment. in epist. ad Hebræos: *sciendum autem, quod Angelus nomen est officij, non naturæ; qui semper sunt quidem spiritus, sed nequaquam semper vocantur Angeli, nisi cùm mittuntur. ἄγγελος enim Græco vocabulo Latine dicitur nuncius: siquæris nomen naturæ, spiritus est, ex eo quod mittitur, Angelus. verbi gratiã: sicut homo, nomen est naturæ; miles autem, nomen est officij.*

2. Contendam autem explicare Angelorum nomina quæcunque sunt apud Sanctos. In primis nomen *virtutis* datum est Angelis in communi. Epiphanius in ferm. de laudib. Deiparæ, à virtutibus exordium ducit: *Ita siquidem vel calorum virtutes in stuporem conuertit.* vbi *virtutes* sunt omnes potestates caelestes. Etenim Chrysoptom. expositione in psalm. 45. dicit,

Deum omnes Angelos Virtutes appellasse, ait enim ἐν χαλῶς δυνάμεις ἐκλάσει τὴν ὕψην αὐτῶν ἐν δεικνύμενος, ὡς καὶ ἄλλοι ἔφασιν. Δυνατοὶ ἰσχυροὶ ποιεῖται ἢ λόγον ἢ αὐτῶν. Καὶ γὰρ εἰς ἄγγελος ποτὲ ἔλεθον, ἐκαστὸν ὀνομαζόμενα πέντε χιλιάδας ἀπέειλε: Recte autē eos appellavit Virtutes, vires eorum ostendens. sed dicit, alibi, potentes virtute, facientes verbum eius. Etenim unus Angelus cū aliquando esset egressus centū quinq; octoginta millia sustulit. Cyrillus Alexan. lib. 4. contra Iulianum: Et virtutes sanctas ac rationales, ab ipso originem quidem sortitas, subsistentes autē absque omni macula, assuetas humili illius sēsū sceptris & Dominica voluntati obedire, irreprehensibilemque prorsus praeseferentes obedientiam, nobiscum qui laedimur militare iussit. Nazianzenus orat. 14. μεταλλοθέν δὲ αὐτῶν ἀγγέλων ἐν δίκην δυνάμεων, αὐ καὶ πρὸς θεόν, ἐν πρὸς ἀγγέλους ἐπιλωκῶς ἔχουσι: Ab Angelis autem & diuinis virtutibus perceptum, quia & cum Deo, & secum quiete ac pacata sunt. & orat. 38. μετ' ἀγγέλων χόρευσον, μετ' ἀρχαγγέλων ὑμνήσον, ἔσω κοινῇ πανήγυρις ἑσθλῶν καὶ ἐπιχρίτων δυνάμεων: Cum Angelis tripudia, cum Archangelis hymnos cane, sit caelestium & terrenarum virtutum communis celebritas. Hieronymus aduersus Heluidium, & in epist. ad Ephesios: Ita puto Angelos ceterasque Virtutes habere principes sui generis in caelestibus, quos Patres gaudent appellare. Origenes Philocal. cap. 22. σοχαζόμεαι ταῖς τὰ ἀιδρόπνοα οἰκονομέσταις δυνάμεσιν ἐν γέλωτι τὰ σημεῖα, ἵνα πνὴ ἀ μὲν γινώσκωσι μόνον, πνὴ δὲ ἐνεργῶσι: Conicio virtutibus illis, quibus res humana reguntur, quadam signa inesse, ut alia tantum cognoscant, alia etiam

efficiant. Quin Vsuardus 8 Nouemb. Commemoratio Archistragi Michaelis, & reliquarum incorporearum virtutum. Petrus Damianus in serm. de S. Michael: Beata illa regio supernarum virtutum, in qua felices spiritus circumuelant Dominum Sabaoth, & sublimi pennarum applausu in plateis superna Hierusalem sanctus, sanctus, sanctus clara voce decantant. Et sacro eloquio frequens est vox Psalm. 148. Laudate Dominum omnes Angeli eius, laudate enim omnes virtutes eius. & alibi saepe. Et Suarez 3. p. q. 59. art. 6. disput. 56. sect. 53. sic inquit; Virtutes caelorum, hoc est, Angeli, commouebuntur.

3. Principes appellantur etiam communi vocabulo. ita eos appellat S. Bernardus serm. 7. in Cant. Doleo proinde aliquos vestrum graui in sacris vigiliis deprimi somno; nec caeli ciues reuereri, sed in praesentia Principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse sollempniis delectentur. Tot igitur actanti Principes missi sunt in salutem hominum.

4. Calum dicuntur à Cyrillo Alexand. comm. in Amos, cum ait: ἐγενὸν ἡ οὐρανὸς ὡς αἶμα τῶν τοῦ ἐγενὸν ἡ κτίσις ἀγγέλων: Calum enim esse dicimus calum incolentes Angelos. Hoc aliorum etiam est. Idem in Oseam Nubes vocat, & administratorios spiritus, hoc verborum complexu. νεφέλαι δὲ νοητῶν τῶν ἀγγέλων, ἐν νοητῶν δυνάμει, τὰς αἰσθητῶν ἢ δὲ ἐγενὸν, εἰ δὲν αὐτῶν ἰσοῖστο πρὸς ἡμᾶς ὁ δὲ παρεκλήσεως λόγος, διλογεῖ δὲ ὅτι πρὸς θεόν: Nubes autem sancta, & quas mente oculis videmus, Virtutes intelligenda sunt, superna & caelestes: per quas sermo exhortationis ad nos permanere possit, à Deo, inquam, sine contro-

uerſa. Et ſuprà in eundem prophetam dixerat, μεσολαβῶντων ἀγγέλων: *Angelis adminiſtris.* & infra: πνεύματα γὰρ εἰσι λειτουργικὰ, καὶ πῶς τὸ μακάριον πάλαι φωνῶν ἀνοῦται ἐν χερσὶ διαθέοντα καὶ ἀποσελλόμενα πρὸς διακονίαν, διὰ τὰς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν: *Sunt enim ſpiritus adminiſtratorij, iuxta beatum Paulum, ſurſum & deorſum diſcurrentes, & miſſi in miniſterium propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis.*

5. Magnus Antonius in epiſt. 2. ad fratres Arſenoitas nomen officij mutat in operationem, cùm inquit: *Idcirco autem omnia hæc nomina adiecta ſunt iſtis propter uniuſcujuſque eorum operationem, ideo & nunc quidam ipſorum vocantur Archangeli, alij Sedes & Dominationes, & Potestates, & Cherubin.* Hæc autem eis nomina addita ſunt pro eo quod conditoris proprii cuſtodierunt voluntatem. Nomen, inquam, officij, quod eſt Angelus, mutat in operationem. quaſi dicat, nuntiare eſt operari. Inſuper *Aues* nominari aſtruit Andreas Cappadociæ Epiſcopus in Apocal. Ioannis, ubi Ioannes dicit: *Et vidi unum Angelum ſtantem in Sole, & clamauit voce magna dicens omnibus auiſus quæ volabant per medium cæli.* Quem in locum Andreas ait, Angelos appellatos *volucres cæli.* Reddit rationem: *Quod ſublimes, & inter cælum terramque volitent, ſeſeque ad noſtram inſtructionem ſubinde demittant.* Narrat inſuper Cantipratenſis lib. 2. cap. 25. num. 8. de quadam venerabili ſcœmina, quam auis miræ pulchritudinis, & decoris dulciſſimis & ineffabilibus vocibus annis ante mortem plurimis ſolaretur. Elanguit enim multo

tempore in lecto iacens; cumque ab ea quaſiuiſſem cuius auis voces imitari illa volucris videretur, Nihil, ait, in terrenis eſt, cui comparetur. Nec ſolis auribus delector, ſed cor quoque gaudet, & inflammor ad vitam æternam. Quid exiſtimem de hac aue, niſi eſſe Angelum?

6. Miniſter Dei dicitur Angelus, eo quòd miniſtret, quo ſpectauit Cyrillus Alexandrinus lib. 4. contra Iulianum: *Vt Rex quidam fidelibus miniſtris permittens contra barbarorum inſidias ſe opponere, & ſubditorum depellere inſolentiam; immittet enim Angelus Domini in circuitu timentium eum, & liberauit eos.* Et quidem Miniſter dictus, quoniam in via ſalutis nobis adiumento ſunt, ac de omnibus medijs ad illam requiſitis proſpiciunt; Omnes, inquit Apoſtolus, ſunt *adminiſtratorij ſpiritus*, miſſi, inquam, ad ſalutem noſtram. Omitto *Milites*, qui pro nobis præliantur aduerſus Satan, promittente per Zachariam Domino, *Circumdabo te ex his, qui militant mihi*, id eſt, Angelis, Hieronymo interprete. Et *exercitus*, quo illuſtriſſimo titulo vſus eſt Patriarcha Iacob, cùm innumerabiles prope Angelos videret in auxilium ſuum contra perſecutorem Eſau accelerare. Quamobrem Cant. 7. appellantur, *Caſtra Dei.* Quin & Angelus *initium* dicitur. Merito itaque Eccleſiaſt. 17. ad ea verba, *& initia eorum in genibus ſuis*, Ianſenius & Lyra intelligunt Angelos; nam Germanicum exemplar habet, καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἰς γόνατ' αὐτῶν. ἀρχὰς autē non ſolùm initia, ſed Principatus etiā ſignificant. Voce au-

tem Principatus vsus est Paulus ad Rom. 8. & ad Colloff. 1. Rectè autem ab Ecclesiastico vocantur Principatus, quòd primas partes inter opera Dei habeant Angeli.

7. Tutores nostri vocantur ab Origène hom. 8. in 22. Genesis: *Angeli velut procurationem animarum nostrarum tenent, quibus dum adhuc paruuli sumus velut tutoribus & actoribus committimur.* & August. in Psal. 62. *Attendunt Angeli nos peregrinos, & iussu Domini auxiliatur nobis, ut ad illam patriam communem aliquàdoredeamus.* & Origen. homil. 20. in Num. c. 25. *Adest unicuique nostrum etiam Angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet, qui pro actibus nostris corrigendis, & miserationibus expescendis quotidie videat faciem Patris.* & Bernardus de illis loquens serm. 20. de Natiuit. *Discurrunt medij inter nos & Deum, fidelissimè portantes ad Deum gemitus nostros, & ipsius gratiam referentes.* Hic tantillum silete quisquis es, lector, & considera ex hinc gemitus nostros, exinde gratiam Dei referentes Angelos. Quantum est gratiam pro gemitibus dare? Atqui hanc Angeli custodes referunt è cælo. Progredior. Insuper Angeli dicuntur *stellæ*, quod Andreas vult in illud Ioannis, *Hæc dicit, qui tenet septem stellas in manu sua.* item à Procopio Sophista Christiano in Esaiam vocantur *fluuij*, cum ait in cap. 33. *ἀγγέλων ὄντων τῶν πολλῶν ποταμῶν τῶν διὰ παντὸς βλέπόντων τὸ πρόσωπον τοῦ πατέρος τοῦ ἐν ἑβραῖς, οἱ φερέσι τὴν ἐκκλησίαν.* *Quanquam tamen & mul-
orum fluuiorum nomine Angeli intelligantur qui
emper Patris faciem in celo intuentes, Ecclesiam*

custodiunt. Item vocari Angelos *Iguem* tritissimum est, vel ex illo Prophetæ, *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam urentem, vel flammam ignis.* Et Procopius in Esaiam dixit, *ὡς ὁ κέλευς, ὡς δὲ τῶν σπερματικῶν.*

8. Dixit Origenes in Philocal. cap. 17. *ὅταν ἢ περὶ ὀνομάτων τις δύνηται τὰ ἐν ἀπορήτοις φιλοσοφεῖν, πολλὰ αὖ εἴροι καὶ περὶ τῆς ἐπιλήσεως τῶν ἀγγέλων τῶ θεῷ, ὡν ὁ ὄνομα τῆς Μιχαήλ, ἕτερος δὲ Γαβριήλ, καὶ ἄλλος Ραφαήλ καλεῖται. φερονύμως τοῖς φράγμασι δὲ διακοιοῦν) καὶ τὸ βέλημα τῶ θεῷ τῶν ὄλων ἐν τῷ παντί: Ὅ
quis verò possit arcana nomina eruere, multa & in appellatione Angelorum Dei reperiet, quorum hic Michael, ille Gabriel, alius Raphael appellatur, iis rebus, quas summi Dei voluntate in mundo administrant consentaneo nomine. Occasione Origenis de nominibus Angelorum dissertabo paululum. Obseruandum est Angelis à primo, aut egregio opere nomen esse datum, quia ab illo cognitum est hominibus illorum munus, aut ingenium. Michael ergo ab illa præclara voce, *qui sicut Deus.* Gabrieli datum est nomen, quia fortiter pugnat pro populo Dei. Daniel. 10. Gabriel enim idem sonat, quod *fortis Deus*, seu *Fortitudo Dei.* Raphael nomen obtinuit, quod Tobiam à cæcitate, & Saram & sponsum ab Asmodeo dæmone liberauit, qui septem viros, quibus Sara nupserat, in ipso nuptiarum exordio incautos occidit. Raphael autem idem significat, quod *Deus Medicus*, aut *Medicina Dei.* Sic ergo Raphael, quia eo consilio missus est à Deo, ut auxiliaretur afflictæ miseræque familie, quam premebat egestas, & ereptum oculis lumen, &*

affidua vicinorum ludibria dolorem faciebant
affiduum, ab auxilio quod Deus attulit optimè
per Raphaelem, & feruatâ imponendorum no-
minum consuetudine & lege appellari potuit
Azarias, quod nomen Latinè sonat Dei auxiliû,
aut auxiliatorem Deum. Et fortassè ab allato
auxilio vocatus fuisset Azarias, & sub eo nomi-
ne fortasse ab aliis inuocaretur appellatione per-
petuâ, nisi Tobix accessisset depulsa cecitate
restituta sanitas, propter quam Raphaelis no-
men est consequutus.

9. De aliis Angelorum nominibus dictum est
alibi. Hic dicam breuiter ex Cornelio Nostro
in Apocal. præter tria nomina Michaelis, Ga-
brielis, Raphaelis, exstant alia quatuor, *Vri-
el*, qui nominatur lib. 3. & 4. Efdre. *sealtiel*, qui
colligitur ex Genes. 16. *tehudiel*, qui colligitur
ex Exodi 23. *Barachiel*, qui colligitur ex Genes.
18. quæ quidem nomina in certa sunt, & Eccl-
esia agnoscit tria nomina tantum Michaelis, Ga-
brielis, Raphaelis, vt asserit concilium Roma-
num, cui præfuit Zacharias Papa. Quod citatur
in vita Sancti Bonifacii apud Surium mense Iu-
nio, & à Baronio. Hoc intellige, quod Ecclesia
plura Angelorum nomina non agnoscat, scilicet
quæ ex Scriptura Canonica, aut Ecclesiastica
traditione certa sint. Nam alioquin *Vri-
elis* no-
men admittit S. Ambrosius l. 3. de Fide ad Gra-
tianum. can. 2. Isidorus lib. 7. cap. 5. illudque
habetur in missa Mosarabum, quæ exstat Tom.
4. Biblioth. Sancti Patrum. Andreas Cæsar. in
cap. 22. Apocalyp. Albertus Magnus, Bona-
uentura, Prado, Sixtus Senens. & alij quos citat
Alcasar

Alcasar not. 4. Hic vnus Gersonis sententiam
dabo p. 3. tract. 8. super Magnificat: *In libris
Esdra fit mentio de Vri-
el Angelo, cuius interpre-
tatio sonat Ignis Dei: licet Angelum quemlibet
viatoribus singulis deputatum Vri-
el appellare, cui-
us officium est, suaniter vrerere nes & cor nostrû,
consumere sordes vitiorum, succendere totum cor
ad virtutes, sacrificare pietatis holocaustum, quod
est in odorem Domino suauissimum. Vri-
el iste re-
diget quos inflammat in cinerem, per timorem, &
humilitatem spiritus; mollit per pietatem, & mi-
sericordiam contra cordis duritiem lapideam; resoluit in-
luctum per propria fragilitatis scientiam; cor-
borat per decoctionem & humoris fluidi resolutio-
nem, vnde venit apud animam fames & sitis con-
grua, tractabilem reddit ad consilium, & miseri-
cordiam; subtilizat & purificat cor ad intelligen-
dum. Demum saporem & internam pacem efficit
per renouationem iuuentutis, sicut aquila, sicut
coruorum, sicut accipitris, sicut serpentis. Nota
sunt istæ similitudines, quales per metaphoram
operatur in nobis Vri-
el noster, si non obstiterit ipse
animus noster. Meminit etiam S. Vri-
elis Orige-
nes in Philocal. cap. 22. Ἀρχαγγέλῳ ἢ ἑνὶ, *Ar-
changelii Vri-
el*. Zacharias ergo tantum damnat
magica & conficta Angelorum nomina, quæ
malo sensu ab Adalberto hæretico, & vt vide-
tur, Mago, in concilio illo producebantur. Vn-
de S. Bonifacius in eò exclamauit, illa dæmonû,
non Angelorum esse nomina. Hæc satis, quæ
idem Cornelius refert ex B. Amadæo, vide in il-
lo. Hæc enim carptim tantum collegi. Hic
multa nomina dissimulaui Angelorum, vt cum*

dicuntur *Pædagogi* nostri, *Oculi Dei*, *vicarij Dei*, *Patroni* nostri, nobisque addictissimi, & similia, quoniam capita de illis dabo.

Iuuant Angeli in temporalibus.

CAPVT XVI.

1. **M**AGNAM occasionem nobis Angeli Custodes præbent non modò in spiritualibus bonis, quibus abundè cumulant; sed etiam in temporalibus, quæ illis debemus, nec agnoscimus. Hæc vt agnoscamus, hoc caput destino: faxit Deus respondeat votis.

2. In primis Tobias visum recepit ministerio Angeli; & iunior ereptus est à faucibus piscis; Sara & tota Raguelis domus ab infesto dæmone est liberata. Loth ab incendio seruatus. Agar & Ismael in solitudine, Daniel in lacu leonum, Elias sub iunipero pasti sunt. Tres pueri in fornace conseruati. Petrus è carceribus eductus.

3. Qua ratione faciant hæc disquirendù est, & in primis illos esse locales fatendum est cum Fausto in epist. ad Ruricium 16. vbi ait: *Ego autem ne Angelos quidem locales esse dubitauerim, quos certum nunc in cœlestibus contineri, nunc per aëris vacuum ferri, nunc ad terrena dimitti; quos sermo diuinus ascendentes & descendentes in Patriarcha visione describit. Vtique si locales non essent, & ubique essent, adesse atque descendere ascensus descensusque non possent.* Mox probat à Gabriele, qui se ante Dominum a stare testatur. cum celorum Dominum Mariæ infundendum vi-

scribis nuntiante. Hoc habito ex Fausto, dico Angelos id facere mundo localiter, & motu locali possunt applicare actiua passiuus, ac proinde omnes effectus producere, qui à causis naturalibus produci possunt. Itaque possunt ignem ex elemèto dimittere, possunt facere motus turbulentos, quæ in Iob visa sunt: possunt excitare tempestatem in mari, possunt in humano corpore morbos producere, & conturbare hominem; & in contrarium sanare. Possunt transferre corpora ex vno loco in alium, res præsentès è conspectu extrahere, & mouere statuas, ita vt videantur ambulare; possunt quædam quæ miracula appareant facere, miraculum enim solius potestatis diuinæ est; itaque faciunt non reuerà miraculum, sed quod nobis videatur miraculù, ex notitia quam habent virtutum omnium quæ sunt in herbis, lapidibus, gemmis, succis, animalibus, stellis. Hinc apparet, quemadmodum magi Pharaonis, dæmonum ministri, produxerunt ranas & serpentes: & virtutes, quas facturus est Antichristus.

4. Hoc habito tanquam certo, neque enim disputandum hîc est, videamus quæ & quanta beneficia temporalia proueniant nobis ab Angelo. In primis Angeli sancti multis discrimibus nos subtrahunt, quod magnum beneficium est. vnde Iacob Genes. 48. in benedictione puerorum, sic inquit: *Angelus qui eripuit me de cunctis malis benedicat pueris istis.* In quæ mala nō incidisset Iacob persecutus à Laban, ab Esau, mille aliis calamitatibus pressus, nisi Angelus vnà cum illo fuisset. Vnde Iudith post Holofer-

nem trucidatum: *Vixit Dominus, quoniam custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentem, ne barbaræ hostium manus ancillam suam contaminarent. Filiis Israël, cùm per desertum peregrinarentur, Angelus Domini de die umbram præstitit, & noctu splendorem. Hæc omnia Angelorum ministerio facta sunt. Considera, mi homo, quantis periculis te Angelus eripuit, & videbis quàm gratus esse debeas. Quantæ rixæ quotidie oriuntur in familiis, quibus actum de te foret, nisi illas conciliaret Angelus. Illi debes, quod non putas. Si coniectus es in carcerem, quod non nemini contigit, eductus inde es Angeli operâ. An non vidisti, quod Petro in carcere constituto accidit? Angelus ad eum venit, rupit catenas, portam ferream referauit, liberum ad Apostolos remisit, Herodem elusit. Sancham Carrillum, nobilem in primis fœminam, & familiâ Cordubensi oriundam, protectione suâ Angeli defende runt, & in tenebris lucem præferebant, qua illa Deo deuota, iter faceret. Accidit aliquando, vt ea per scalas descenderet vnâ cum puella mirè Deo deuota, & ante se lucem vidit præeuntem, & illustrantem tenebras, donec ad cubile ventum est. Illa Deum supplicabunda orauit, vt si quid dæmon intentasset, discerneret: cui Deus reuelauit, nihil timeret à luce, quam custos Angelus præbuisset, vt illuminaret in tenebris, ne fortè offenderet ad lapidem pedem suum.*

5. Quid verò dicam de Regibus & Principibus, cùm molesti sunt? An est malum, quod conferri cum hoc queat? nulli parcunt labori in per-

sequendo, nullum non mouent lapidem, vt aliquem deuastent. Tunc Angeli Dei, custodes hominum non cessant vindictam expetere contra potentes, qui pusillos & humiles Christi seruos iniquâ dominatione exagitant. Id quod in Septentrione experimento est visum formidandis mortibus sub Elizabetha regina Angliæ: quot sacerdotes suspendit, quot equites martyrio affecit? Et nisi Deus restitisset improbæ reginæ, totam credo mundum deuastasset.

6. Si consideres quotidiana mala, quibus exposita humana vita famis, sitisque, profecto raperis in admirationem. Legitur 3 Reg. cap. 19: Eliam aliquando mœstum ac defessum iacuisse, actunc refocillatum ab Angelo sub cinericio pane, qui vtique tantæ virtutis fuit, vt in fortitudine illius ambularet quadraginta diebus ac totidem noctibus vsque ad montem Dei Oreb. Quamobrem S. Augustinus autumat, panem illum confectum manibus Angelorum. etenim solantur Angeli in his aneuistiis deprehenso, adeo benigniter, vt nihil vltra desiderari queat. In singulos annos & momenta quotidiana angustiamur & preminur, & nisi instillent Angeli perpetuum solatium, perimus. Quamobrem de inuocatione Angelorum sequenti capite tractabo, postquam istud finiam.

7. Vt videas autem qua ratione Deus seruis suis patrocinetur, referam exemplum dignum omni admiratione, quod contigit Patribus nostris, in quo Deus redeuntes Româ per mediam Galliam seruauit. In primis P. Balthasarem Alvarez, quæ res sic se habet. Offero autem tibi

Ludouicum de la Puente, qui in vita Balthafaris ita ait de hac Angelorum custodia cap. 25. Cùm die quodam egrederetur post prandium ex quadam ciuitate ad aliam quatuor leucis distantem, moniti sunt vt ab itinere ducente per medium montem cauerent, quippe grassatores infestabant illud; tutam verò esse viam, si per prata, quorum itinera pluuia oblinierat, & latum infecerat, iter ducerent. Illi consilio stantes, quum eò loci accesserunt, auia montis declinantes, prata aggressi sunt; vix tamen introeuntibus equis, primi pedes luto inhaerentes mollietiam terræ senserè, & ventrem vsque in ea conditi sunt, debilitatâ Patrum spe amplius equitandi, nam si eiusmodi eos in principio velut ripæ aut crepidine aluei lutum faceffebat; quid in medio lacus perpendere iustum est? Iam subdere calcaria cessarunt, quid boni facerè oporteret consultantes, quum puellus omnis culpæ, vt videbatur, incapax, clamitans hortabatur, viam illam timerent, & semitam reducentem ad montem tuti aggredierentur. Hærent illi, an eos fefellerit qui in præterito oppido iter montis dissuaserat, an iste Angelus Dei esset, et quidem obaudiendus, an potius pro parte latronum insidias ageret, vt quos à monte recedere prospiceret, stagni pericula proponens in montem reduceret, & in hac suspitione vnanimis conuenère, quare quoad possent, pergere per medium lutum statuerunt. Vix equis vires supererant, vt tardè, & maximo conatu iter facerent; & subito alius eos ingruit horror: nam vbi vix cerneret an aqua, an terra, an lutum pelagus esset, venire

videntur paruo fasello remiges rubeâ veste indutos; illi timere in re tantæ afflictionis cæperunt, namque prædatores esse putabant, qui eos in medio lacu circumdare & spoliare conabantur, quando quidem montis iter, vbi illi latebant, repudiauerant: qui tamen timor citò decessit, nam remiges portum appellentes iter suum continuerunt. Solus iam lacus ruinam minabatur, & equi supra vires suas mediam leucam vnguibus emensi fuerant, nec plenum ventrem luto nudare quibant; & ne profundius emergerentur, non terræ soliditas, sed ventris amplitudo defendebat. Tandem ibi pluuatiles aquæ, & quas pyramides montium in conualles excusserant, diu commorabantur, & terram visceribus tenus emolliant: quare Patres temerarium amplius pergere iudicarunt, & ad præteritum oppidum reuertere iam iam statuerunt, cùm en oculis se ostendit mirum in modum ornatus eques, & qua illi emersi perrexerant, ille quasi per solidam terram currens equitabat. Is accedens in primis comiter eos salutauit, & metum corde trudens, animos iniecit, vtque eius vestigiis insisterent hortatus est; nam si sequerentur, qua dirigebat, citò terram saltu possiderent, peritus enim erat, viæ illius. Fecere sic Patres, & adeò velociter equitarunt, vt nondum Sole occaso lacum exiissent, à quo, quem adibant, populus dimidio leuca distabat. Eques igitur ille admodum urbanus & beneuolus viam iam tritam omni periculo ostendens, subito disparuit, & oculis eorum sublatus est, perpendicularibus omnibus, quod nec ad dextram, nec ad sinistram de-

clinasset, nec ultra perrexisset, retróve cessisset, ad nullam loci differentiam confugisset. Quare Dei nuntium Custodem beneficum agnoscen- tes, parumper abstinerunt equitatione, Deo grates pro munere & tutela agentes. Plures hoc Patris Mironis sanctitudini tribuerunt, quæ mira erat, & qui semper consuluit ut per lacum iter facerent. Alij vero merito P. Balthasari, eiusque feruidis orationibus dederunt. Et certè rationi est congruum, utriusque Deum benefacere voluisse, quorum orationes (adeò erant iusti) in conspectu Dei intrabant, & ad spem accipiebantur, cum ad id etiam iuarent comitantium precēs.

8. Adducit inferius reuelationem à Deo P. Balthasari (nam certè optimo cuique in hoc inuidentus) anno 1571 Decembris 22 die, quæ ut continetur in secreto earum libello, quem in solatium sibi seruabat, sic se habet: Cùm essem in matutina oratione beneficium accepi à Deo meo, quod ut ingentem fauorem habui pluris, & ad Angelorum venerationem nimis particulariter me iuuetit, nempe eius, qui B. Virgini incarnationem annunciauit, & Christo passionem: & eius qui Patri æterno offert quotidianum Missæ sacrum, tanquam medius circa cultum & honorem, quo altaris ministros venerari decet. Præterea inductus fui in amorem aliarum trium Angelicarum cohortium, nempe eorum qui Christo oranti, prælianti, ter faciēti astiterūt, & eorū qui iustos in his tribus comitantur. Captus sum nimiam veneratione Angelorum qui meis officiis & ministeriis præsumunt, & Angeli Custodis mei, & denique omnium qui peculiariter subditos meos custodiunt

& tuētur. & ex hac hora sēsi me obligatū ad eos peculiariter colendos propter obedientiam Domini, putans eum me illis commendasse particulari iussu. Hucusque reuelatio, seu illuminatio. Si ergo ea fuit huius Patris erga Angelos venerationis, quid mirum vnus eorum, & ut clarius innotescit, custos de angustia tutum, & illæsum deduceret. Aliud tibi exemplum narrabo fratrum duorum, quibus in desperatione rei cibariz Angelus adfuit.

9. Duobus fratribus Prædicatoribus gradientibus ieiuniorum tempore ante Pascha, cùm iam instaret tempus prædij hora nona, & secum quærerent, quis fidelium eos ad refectorem reciperet in terra rara hominibus & ignota, subito affuit iuxta eos Angelus Domini, ut ait Cantipratenſis lib. 2. cap. 54. num. 11. qui Angelus sub viri specie elegantis formæ atque habitus peregrini fuit, atque illis dicere incepit, quidnam inter se conferrent? Illis autem verecundantibus dicere quid dixissent, ait eis: Modicæ fidei de hoc inter vos dubij quærebatis, quis vos ad refectorem reciperet in terra rara hominibus, & ignota. Christo credite veritati, qui non hæsitantibus, & in se confidentibus repro-misit, dicens: Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adiciuntur vobis. Credidistis in hoc Christo, ut temporalia ista pro illo dimitteretis, & paupertate regnum seduli quæreretis, & nunc Christo diffiditis, ut vos sine refectore dimittat, & non quasi filios pascat? absit, & hoc vobis signum. Transibitis campum istum, & in valle quadam villam paruulam inuenielis. Illic in tia-

is Ecclesiam, inuitabit vos presbyter magno affectu; sed superueniet miles, qui vos violenter auferet sacerdoti. & cum vos deducet, persona loci, qui aliter Patronus dicitur, maximis precibus à milite obtinebit vos, & ambos inuitatores vestros militem scilicet & Presbyterum vobiscum largiffimis ferculis reparabit. Confidite ergo in Deum, & fratres ordinis vestri exemplo isto confidere faciatis. Hæc vt dixit repente disparuit. Illi autem per ordinem, vt eis prædixerat, omnia repperunt, & reuertentes Parisios dicto Fratri Henrico de Colonia, & fratribus quibusdam aliis, quæ sibi contigerat retulerunt; & notandum quod non solus Christus, sed & nobis in mensa eius Angeli ministrabant. Vnde ipse Christus suos confortans dixit: Ecce ego dispono vobis, sicut disposui mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo.

Angeli inuocandi & adorandi scudulo in nostris necessitatibus

CAPVT XVII.

IN primis S. Bernardus serm. i. de Angelis, ita ait: *Vt ampliore de cetero erga beatos Angelos fiduciam habeatis, familiarius in omni necessitate vestra eorum inuocetis auxilium.* Hinc Auctor Testamenti 12 Patriarcharum, ait in testamento Leui scriptum esse: *Tunc duxit me Angelus in terram, & dedit mihi scutum, & gladium, & dixit: Fac vindictam in Sichem de*

Dina, & ego ero tecum, quoniam Deus misit me. Dicebam autem ei: Oro te Domine, dic mihi nomen tuum, vt inuocem te in die tribulationis, & dixit: Ego sum Angelus excusans genus Israël, vt non percutiatur in finem. Postea velut ex somno excitatus, benedixi Altissimum, & Angelum excusantem genus Israël, & omnes iustos. Inde in sacro eloquio Genes. 19. Venerunt duo Angeli Sodomam vespere, sedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis: adorauitque pronus in terram, & dixit, Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri. & Num. 22. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitque eum pronus in terram & Iosue 5. Cum esset Iosue in agro vrbs Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatulum tenentem gladium, perrexitque ad Deum, & ait: Noster es, an aduersariorum? qui respondit, nequaquam, sed sum princeps exercituum Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram, & adorans ait. & 1. Paral. cap. 21. Porro Angelus Domini stabat iuxta aream Ornan Iebusæ. Leuansque Dauid oculos vidit Angelum Domini stantem inter caelum & terram, & euaginatulum gladium in manu eius, & versum contra Hierusalem; & ceciderunt tam ipse, quam maiores matris vestri cilicium proni in terram.

2. Inde S. Ambrosius in lib. de viduis: *Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad presidium dati sunt.* Alcimus Auitus lib. 4. de Diluuiio ita canit:

Est ille in calu, numeros qui praterit omnes,

*Angelicus sine fine chorus, qui laude perenni
Conclamat, celebratq. Deum, famulantiæ factus
Ferre ministeria, & iussis parere supernis.
Hi nunc quod rectum mortalia corda precantur,
Concipitur dignis sacro quod pectore votis,
Quicquid larga manus collectis spargit egenis
Excipiunt, sanctoque ferunt super astra volatu.
Cassiodorus in psal. 120. Hoc spiritualiter inquiras
omnino precium est, ut oculos cordis sui, siue
ad sanctos viros, siue ad libros diuinos, siue ad sub-
limes Angelos credatur eleuasse, qui magnitudi-
ne & firmitate sua verè montes sunt, unde etiam
compertens sustinebatur auxilium. Alcuinus de vlti-
mo Psal. 120 sanctissimam & beatissimam Ma-
riam matrem, rogo viginti quatuor seniores, omnes
sanctos Angelos deprecor, omnibus sanctis Pro-
phetis supplico. S. Bernardus serm. 12. Qui inha-
bitat. Quoties grauissima cernitur urgere tentatio,
& tribulatio vehemens imminere, inuoca custo-
dem tuum, ductorem tuum, adiutorem tuum in op-
portunitatibus, in tribulatione. Hildesonus To-
letanus de virginitate Dei genitricis cap. 11. Vnde
oro te sancte Angele, per indisscabilem heredi-
tatem fidei nostræ, per tuæ aternitatis statum,
ut des mihi hoc tantumdem nosse de Virgine Matre
Domini mei, quod ipse nosti; hoc credere, quod ipse
sapit; hoc diligere, quod ipse diligit. S. Augustinus
in Meditationib. cap. 40. Sancte Michael, sancte
Gabriel, sancte Raphael, sancti chori Angelorum,
atque Archangelorum, per illum, qui vos elegit,
& de cuius contemplatione gaudetis, vos rogare
presumo, ut pro me culpabili Deo supplicare di-
gramini.*

3. Dicit aliquis contra ea, quæ ex Patribus
attuli, Ioannem Apocalyp. 19 dicere, Angelum
volenti se adorare, & verè adoranti respondisse:
Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora.
Respondeo, hoc testimonium pro me facere.
Ioannes enim adorauit Angelum, ergo & nos
possumus adorare; etenim Ioannes non est re-
prehensus ab Angelo, sed tantum prohibitus.
Causam tradunt hanc Patres: Quia post Christi
aduentum, Angeli etiam Christum adorare ce-
perunt, & ideo noluerunt ipsi adorari. Non ta-
men sequitur, malè nos facere si illos adoremus;
quia modestia illorum non debet nobis esse im-
pedimento. Vnde ipse Ioannes, qui Apocal. 19
audierat illud, tamen Apocal. 22 iterum voluit
eundem Angelum adorare.

4. Deinde obiicies canonem 35 Concilij Lao-
diceni: *Non oportet Christianos derelictâ Ecclesiâ
abire, & ad Angelos idololatriæ abominandæ
congregationes facere, quæ omnia interdita sunt.*
& statim dicit anathema adoranti Angelos. Sed
certè Concilium in illo canone nō damnat ado-
rationem sanctorum Angelorum, sed malorum,
quos aliqui magiæ causâ adorare solebant, vt
Tertullianus etiam notat Apol. 23.

5. Ac propterea inde sequitur templa erigi
posse, in quibus adorentur Angeli. Neque enim
illud Augustini lib. 1. contra Maximum: *Nonne
si alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis &
lapidibus faceremus templum, anathematizare-
mur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quo-
niam creatura exhiberemus eam seruitutem, quæ
vni tantum debetur Deo,* hoc, inquam, non im-

pedit. Etenim Deo fit primariò templum, in quo offertur sacrificium soli Deo, & hoc sensu procedunt verba Augustini: at præter hunc primarium finem, est alius secundarius, nempe veneratio & cultus Angelorum. Itaque inuocandi Angeli pleno ore, vt Iacob inuocauit Genes. 48. & idem Augustinus, quem iam adduxi. & Chrysof. in Liturgia: *Caestis militis Princeps Michael, rogamus te nunc indigni, vt tuis intercessionibus munias nos.* Iustinianus Imperator in Authentico ita concipit iuramentum eorum, qui ministracionem accipiunt: *Iuro per Deum Omnipotentem, & Filium eius unigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum Sanctum, & per sanctam & gloriosam Dei genitricem semper Virginem Mariam, & per quatuor Euangelia quæ in manibus meis teneo, & per sanctos Archangelos Michaelem & Gabrielem, puram conscientiam, germanumque seruitium me seruiturum sacratissimo Imperatori.* Basilius Imperator in orat. ad Episcopos, qui cum Photio Constantinopolitanæ sedis inuasore schisma fecerunt: *Omnes benedictiones pariter Domino gloria nostræ, ac Principi pacis & auctori, dispersa congreganti & bene coaptanti; intercessionibus sanctissimæ Domina nostræ Dei genitricis, Deum videntium Angelorum, & omnium Sanctorum, Amen.*

6. Constantinus Imperator apud Constantinopolim in vtroque maris Euxini littore, illustrissima duo templa condidit Michaelis Archangeli honori. Iustinianus Imperator eidem Archangelo Michaeli, aliisque sanctis Angelis,

ex magnifica templa à fundamentis erexit, resectè persuasus, si hûc alatarum legionum ducem, qui tot potentissimos perduelles in cælo vicerat, amicum haberet, bellum facile & sælix secum Vandalis habiturum. Otho tertius Imperator Romanus, vt ait Petrus Damianus in vita S. Romualdi, Romæ in Apuliæ montem Garganum ad ædem S. Michaelis nudis pedibus contendit, idque suasu S. Romualdi, vt crimen paulò antè commissum hac corporis afflictatione expiaret. Itaque 50 milliaria germanica ambulauit nudis pedibus. Quapropter, vt inquit Bernardus serm. 1. de Angelis: *Si tam necessariam habemus familiaritatem dignationis Angelicæ, cauenda nobis illorum offensa, & in his maxime exercendum, quibus eos nouimus oblectari. Sunt enim plurima, quæ his placent, & quæ in nobis inuenire delectat, vt est sôbrietas, castitas.* Quam ad rem, exemplum referam Ioannis Carreræ, qui in hist. Societatis habetur lib. 11. n. 66. vt videamus cultum, quo velit coli, & promptam voluntatem, qua perfici eius monita. Castissimus iuuenis inflammato semper studio erga tutelarem Angelum ferebatur. Cum hoc tanto erat tamque familiari coniunctus vsu, vt velut intimo cum amico sua consilia sermonesque conferret, sæpe ad eum de rebus suis dubiis arduisq; referret, sæpe interrogaret, exquireretque consilium. Denique in eam S. Angeli familiaritatem venerat, vt ab eo quotidie horis antelucanis ad orationem excitaretur è somno. Quanquam hanc aliquando consuetudinem Angelus intermisit, quod excitatus à se, languore victus, non è cubili protinus surrexisset. Sed si hæc culpa fuit,

certe per dies plurimos, occultante se Angelo, pœnas dedit. Cuius præsentia desiderio, multis ad Deum placandum precibus ac ieiuniis adhibitis, tandem aliquando quod amiserat recuperavit. Receptum in pristinam familiaritatem Angelus monuit, idcirco suam se occultasse præsentiam, quod ad orationem se suscitantem non protinus audisset: Deumque ab eo pœnas repetere, ut documentum ei esset in posterum, ne surgendo moras neceret.

7. Iam ad alios Patres, qui inuocandos esse Angelos censent. Rodolphus Ardens in festo Angelorum serm. de Apocalypsi: *Itaque armis fidei & charitatis nos armemus, in orationibus vigilemus, contra tentationes diaboli fortiter dimicemus, super nos eos in auxilium nostrum inuocemus, eorum memoriam veneremur & frequentemus, munditiâ mentis & operum sanctitate eos nobis propitios faciamus, quatenus auxiliis & precibus eorum adiuti, Diabolum superare, & cum victoribus coronari mereamur.* & in serm. de Euangelio: *Quoniam S. Angeli tantam erga nos habent charitatem, quia sic sunt solliciti nos defendere, nobis bona suggerere, pro nobis orare, pro nostra salute latari, & Dominum laudare: diligamus & nos, veneremur, deprecemur, & memoriam eorum frequentemus, quatenus precibus & auxiliis eorum mereamur diabolicas insidias deprehendere & eludere.* S. Franciscus præter quadragintadiale ieiunium Ecclesiæ, alios insuper quadraginta dies inedia se maceravit pro honore & cultu S. Michaelis Archang. Beda in lib. 4. in Cantic. cap. 24. *Sanctorum vel Angelorum, vel hominum*

num crebras pro nobis intercessionem apud misericordiam p̄i Conditoris queramus. Magnus Leo serm. 5. de Epiphania: *Confirmate amicitias cum sanctis Angelis, intrate in civitatem Dei, cuius nobis spondetur habitatio, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusque sociamini. Unde illi gaudent, inde gaudete; horum diuitias concupiscite, & per bonam emulationem ipsorum ambite suffragia.* Damascenus serm. de defunctis: *Ita contingat Domine vitæ dator, intercedente purissimâ matre tuâ, ac venerandis Angelis tuis, atque omnibus sanctis tuis, qui tibi ab orbe condito grati fuerunt.*

8. Absoluo hoc caput positus quibusdam regulis Drexelij, de cultu quo sancti Angeli à nobis colendi sint, ex Augustino, quæ illa dicit auro & cedro scribenda. Prima regula. Quicumque iram in alterum conceptam substrinxerit, & Dei timore oblata in iuriam oblitterarit, votum obtulit iste oleum purissimum. 2. Si quis luxuriæ cœno volutari consuevit, respiscat tandem, & excutiat sordes suas, ut animo ad Deum secretius clamet: *Benignissime Domine, misericordissime Deus, sufficiat hæcenus lussisse tecum; hucusque peccaui, te contempsi, legem tuam abieci, carnis meæ fœtoribus satisfeci: nunc, ô mi Deus, ad te redeo, & voueo nequitiam meam desitutum.* Ex his obtulit candidissimam ceram, utique charissimum munus Angelis. 3. Si quis inuidiâ laboret, ærumnis aliorum exhilaretur, felicitate alienâ tabescat, quod est peccatum, inquit Augustinus, usque ad mortem; promittat & ipse animo actus amoris potius, quam li-

uoris & inuidiæ se meditaturum. & iste votum obtulit, calice aureo donauit Angelos. 4. Si quis iniuriam intulerit alteri, aut etiam cædem fecerit, animum veneno plenum abstinentiâ cruciet & luctu; nec panem Angelorum tangat, donec se Deo læsor sibi reconciliarit integre: & hic votum offert, collapsam restaurat aram Angeli. 5. Si quis aliorum actiones carpere, suas non inspicere, omnium honori detrahere, maledicos dentes nemini non infigere sit solitus, Deo & Angelis sic voueat: Hucusque de aliis dixi, me non inspexi; ego eram inferior, & alios miseros existimabam. fatis ô mea lingua, fatis meque aliosque perdidisti, arctioribus te posthac vinculis constringam, serio lasciuiam tuam emendabo: & hic obtulit votum, grandem ex optimo ære statuam locauit Angelis. 6. Si quis se obseruet elemosynæ parcum, in egenis asperum, in domesticos tenacem, in omnes iracundum; voueat hic Deo & Angelis mansuetam liberalitatem. Iste quoque munificum soluit votum, sacrificam ex auro vestem dedit Angelis. 7. Si quis se humanæ laudis percupidum, arrogantem, iactabundum, insolentem aduertat; voueat is submissiorem & modestiam: peristromata hic offert & tapetia, Angelorum æstimatione preciosissima. 8. Si quis vino plus æquo indulgeat, & caliculis epotandis studeat; voueat is sobriam & frugalem mensam: Grande votum obtulit & iste, aliquot vini veteris urnas sacrauit Angelis. 9. Si quis languidum se, fractum, & ad exercitia pia eneruum & lentum sentiat; alacritatem is voueat & ad diuina feruorem: Pre-

ciosum & hic votum obtulit, argenteam, balsamoque ardentem lampadem suspendit Angelis. Hæc sunt vota Augustini, quæ his verbis absoluit: *Et cum hæc omnia feceritis, charissimi, offeretis Deo votum placitum, & quasi remuneratis Christum. Et post hæc veniet vobis benedictio, & vota vestra offerentur ante tribunal Christi. Putamus, quam dulce erit, quando vota nostra talia, qualia dixi, Angeli ante conspectum diuina Maiestatis obrulerint.*

Angeli orant pro nobis.

C A P V T X V I I I.

I. Idem Patres qui docent inuocandos Angelos, docent proinde ipsos flecti misericorditer, & anxie pro nobis orare. Principe autem loco adducam Chrysostomum, qui vberrius est. Is lib. 3. de incomprehensibili Dei natura: *ὡ καὶ πάντες οἱ ἀνθρώποι κλάδες ἐλαιῶν ἐκκόψαντες ἐπέσεισι τοῖς βασιλεῦσι, διὰ τὸ φυτὸς ἐλαίου αὐτῶν ὡ φιλανθρωπίας ἀναμιμνήσκοντες ἕτω δὴ καὶ οἱ ἄγγελοι τότε ἀπὸ κλάδων ἐλαιῶν αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν πορρ τεινόμενοι τὸν δεσπότην, παρεκλήσων ὑπὲρ ἡ ἀνθρωπίνης φύσεως, μονοῦ καὶ λέγοντες, ὅτι ὑπὲρ τῶντων δέομαθα, ἕς αὐτὸς φθάσας ἕτως ἀγαπίσας κατηξίωσας, ὡς πλεῖ ἡμῶν ἐπιθέσθαι πλεῖ σσασαῦτα. ὑπὲρ ὅν τὸ αἶμα ἤχεται, ὑπὲρ τῶντων παρεκλήσων, ὑπὲρ τῶν τὸ σῶμα τὸ το κατὰ φύσιν: Itaque ut homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramos oleaginis corpore Demini ipsorum pro-*

tendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu a deo dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. & orat. i. de Deprecatione: ἀγγέλων χιλιετον ἢ πενταχθί, ἰσχυροὶ καὶ τῶν δυνάμεων ἀξίαι ἐπιτομῆς καὶ τῶν ἀγγέλων ἀξίας τῶ θεοῦ διαλέγεσθε. ἀλλ' ἴμο: ὅτι γε χρεῖ τὸν θεὸν, αὐτοὶ διδασκασιν ἡμᾶς, αὐτὸ πολλῶ ἰδοῦ ἀξίω τὰς εὐχαῖς πε σέ εἰρη-
 2. Anselmus Cantuariensis in Euangeliorum enarratione secundum Lucam cap. 2. Offerunt Angeli hostiam secundum legem, id est. par turturum, aut duos pullos columbarum pro sanctorum populo, vel pro quolibet electo, quem exhibent Deo, cum merita castitatis eius, quam corpora de corde seruauit; aut patientia, quam intus & foris custodiunt, representant Domino. S. August. in Soliloquiis cap. 27. Magna cura & vigilantia studio adsumunt nobis omnibus horis, & nobis succurrunt, & prouidentes necessitatibus nostris, sollicitè discurrentes inter nos, & te Domine, gemitus nostros & suspiria referentes ad te, ut impetrent nobis faci-

lem tua benignitatis propitiationem, & referant ad nos desideratam tua gratia benedictionem. Idē cum Augustino asserit Richardus Victorinus cap. 5. in Cantica: Quomodo putamus salutem nostram diligant, quantū in nos consortes habere cupiant? Quis est mat̄ euanta charitate & cura circa commissos sibi vigilent? quomodo torpentes excitent? & sollicitos atque feruentes amplius accendant? quomodo hinc mala excusent, inde bona diuino conspectui representent, quomodo defendant, & gratiam obtineant? Cumque animam magno desiderio feruentem perspexerint, & ad Deum pura intentione suspirantem, quomodo putamus hanc diligant, eique congaudeant, & ad illam diuertant? quomodo inter illam & Deum discurrant? Anastasius Synaita lib. 1. Exham. Supernæ potestates valde & uekementer diligunt, ac protegunt humanum genus, & pro eo orant & intercedunt, Bernardus ferm. in Cant. Credimus sanctos Angelos astare orantibus, offerre Deo preces & vota hominum, ubi tamen sine ira & disceptatione leuari puras manus perspexerint. Probatque hoc ex Tobia Petrus Cellensis lib. 1. Mystica Explanat. in Tabern. Mosayc. Cherubim tanquam fratres & amicos honoremus, quorum & patrocinio adiuti, laqueum scandali caueamus, & vehiculo subleuati patriam repetamus. Carolus Caluus in orat. ante Litaniam: Peto Domine, ut omnes sancti spiritus, Angeli, Archangeli, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubim, Seraphim orent pro nobis. Hinc est ut nos ad orationem hortentur Angeli. S. Nilus de orat. cap. 35. Scito sanctos Angelos ad oratio-

nem hortari nos, & nobiscum pariter stare cum letitia pro nobis orantes: Si igitur negligentes sumus, cogitationesque contrarias admittimus, magnopere eos irritamus, quod ipsi pro nobis tantopere certent, nos verò pro nobis supplicare Deo nolumus, quin potius neglecto eorum ministerio, & eorum Domino ac Deo derelicto, cum impuris demonibus congressum habeamus.

3. Hinc est ut sancti Angeli orantes Deum protegant. Hinc in vitis sanctorum Pat. lib. 3. de duobus iuuenibus qui ad B. Macarium accesserunt, cum orantes respiceret Macarius, vidisse demones plures instar muscarum euolasse in alterum illorum, ut ore atque oculis residerent: sed Angelus Domini romphæâ igneâ armatus, illos circumdabat, & defendebat; atque etiam repellebat eiciebatque demones. Origenes lib. 5. contra Celsum explicat, quid sit Angelos ascendere: *Angelos dicimus ascendere, ut hominum vota precesque ad ea loca perferant, quæ celestia sunt.* & alio loco hæc specialius explicat, sic inquit: *Nec Angelorum ministeria ad huiusmodi officia desunt. Angeli enim ascendunt & descendunt ad filium hominis; perquirunt, & curiosè agunt, quid in unoquoque nostrum inueniât, quid offerant Deo: vident & perscrutantur uniuscuiusque nostrum mentem, si habeat aliquid tale, si tam sanctum aliquid cogitet, quod Deo mereatur offerri.* S. Augustinus in Soliloq. de Angelis: *Gemitus nostros atque suspiria referunt ad te Domine (scilicet Angeli) ut impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem.* & S. Bernardus serm. de Angelis: *Angeli nostros sudores, non*

suos; nostras lacrymas, non suas offerunt Deo; nobis quoque eius munerera referunt.

4. Origenes lib. contra Celsum: *Unus est nobis placandus Deus uniuersorum Dominus, unius fauor ambiendus per pietatem virtutesque ceteras. Si vult præter hunc placari etiam alios, cogitet quod sicut motu corpore, umbra ipsius quoque mouetur: ita cum aliquis Deum habet propitium, sequitur, ut amicos habeat eius Angelos, animas, & spiritus sentiunt qui sunt digni fauore celestis numinis, quibus non solum ipsi bene volunt, verum etiã dant operam ut Deum ei seruire volentibus concilient, & unã nobiscum precentur, ut quotquot eum colimus, audeamus dicere hominibus bonã voluntatis precantibus ultrò se adiungere innumera sanctorum Angelorum millia, & intercedere pro mortali nostro genere, & (ut ita loquar) laborare nobiscum in hoc certamine.* Nicolaus Cabasilas lib. de diuino altaris sacrificio, cap. 48. habeturque tom. 4. Biblioth. ait, Angelos totos seipos nobis præbere ad ferendum auxilium. S. Bonauent. in Soliloquiis: *O anima, si videre posses quanto gaudio Angeli assistunt orantibus, intersunt meditationibus. quanto studio in bono conseruant.* Guilelmus Alcuinus: *Secundum officium Angelorum est interpellare & orare pro nobis. Cui officio quidam addiderunt officium præsentandi orationes nostras, & vota ante Creatorem.*

5. Vixit ætate Serionis Abbatis in monasterio Salinenfi monachus quidam sanctæ conuersationis, qui cum in Missa recitatur; *Supplices te rogamus Omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum,*

videbat circum altare complures Angelos, quorum vnus ceteris altior sacram hostiam Deo, tanquam ibidem visibiliter præfenti offerebat; & mox eadem supra altare denuò collocata disparuit. Cum quo consentit S. Anselmus in Elucidat. cum inquit: *Iusti orant pro his, quos in Domino amauerunt, vel pro his qui eos inuocant, ut à malo seruentur, & à mundi tentamentis liberentur, & si in errore sunt ut corrigantur, & eis celeriter associantur. Desiderium eorum est oratio eorum; quidquid enim desiderant, sine dilatione percipient. Illorum etiam orare est, cruciatus, vel beneficia pro Christo Deo representare, non tamen aliquid orant, nisi quod Deus disponit facere, alioquin incassum orarent.* Gennadius Scholarius in Exposit. Liturgiæ cap. 34. *Oramus pro bono Angelo non ut tunc nobis detur, sed ut operetur, & suo officio fungatur, nos custodiat, & nos ad vitam diuinam deducat.* Iacobus Vitriacus in Litaniam maiore: *Dicuntur Angeli Domino orationes nostras offerre, Dominum super orationibus nostris consulere, & nobis orantibus, ut bene agamus, & ad Dominum orationes nostras referamus, suggerere.* P. Guilielmus Aluernus in Thesauro Catholico, lib. 4. art. 4. *Orationibus nostris multum addunt Angeli sancti, &c.* & explicat hoc, quia impensè nobis fauent orando & precando.

6. Hieremias Constantinopolitanus Responso 1. cap. 21. *Mediatores facimus cum sanctos omnes, tum eximie Matrem Domini, & cum ea choros Angelorum quoque. Non in præfenti solum, verum in futuro dicimus, meditationem quandam fore Angelis & sanctis, &c.* Ad sanctos Angelos

exclamamus: Omnes cœlestes Potestates sanctorum Angelorum & Archangelorum, orate pro nobis. Hinc illud Tobiaë hæerere debet: *Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas, ego obtuli orationem tuam Domino.* & Hieronymus ad cap. 10. Danielis ita ait consentaneè ad Tobiam: *Quod ait Angelus, & ego ingressus sum ad verba tua, hunc habet sensum: Postquam tu capisti bonis operibus, & lachrymis, atque ieiunio Dei inuocare misericordiam, & ego accepi occasionem ut ingrederer in conspectu Dei, & orarem pro te. &c.* Nemo est adiutor meus in hominibus, nisi Michael princeps vester. *Ego sum, inquit, Angelus ille, qui offero Deo orationes tuas, & nullus est alius, qui adiutor meus sit rogandi pro vobis Deum, nisi Michael Archangelus, cui creditus est populus Iudaorum.* Vides, ut quod Angelus dixerat loquens cum Tobia, ille alter Angelus Danielis eadem dicat ex explicatione Hieronymi. Hinc Drepanius Florus hymno ad Michaelem Archangelum:

Hunc oculis mentis inter myrteta beatus

Zacharias roseo sidere vidit equo.

Tendentem niueas rempla ad cœlestia palmas,

Proque Dei affectu plebe rogare pro.

Iam ad alias virtutes pergam, quibus Angeli nostri Custodes insigniores sunt. Et incipio à doctrina, quam nobis instillant.

Angeli pædagogii nostri sunt.

CAPVT XIX.

1. **I**D nominis ascribo S. Bernardo, qui in eum cor tuum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habes. et mittis unigenitum tuum, immit- tens Spiritum Sanctum, promittens etiam vultum tuum. et ne quid in cœlestibus vacet ab opere sol- litudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodia deputas nostræ, nos- tros iubes fieri pædagogos. O si intelligeres quã- tum contineant ponderis verba ista. Et Basilius cap. 13. de Spiritu Sancto: *ὁ ἄγγελος τῶν ἁγίων παιδαγωγὸς τῶν ἁγίων πνεύματος καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ ἀγαθὸν εἰδὼς, εἰς μαρτυρίαν ἐπιπέμπεται.* *Aposto- lico itaque sciens An- gelos hominibus datos ceu pæ- dagogos quospiam ac morum gubernatores, voca- nit illos in testimonium.* et iterum lib. 3. contra Eunomium: *τὸ δὲ πνεῖναι ἐκείνων τῶν πᾶσιν ἁγέλων, οἷον παιδαγωγὸν πνε. ἢ νομῆα τῶν ἁγίων διαβιῶντων.* *Quod verò singulis fidelium adsit Angelus ut pæ- dagogus quidam et pastor ad vitam dirigendam.* et Chrysofostomus in epist. ad Colossens. *Angelum habet unusquisque credentium.* Si ergo Angelum habemus, sobrii simus tanquam si pædagogi quidam nobis adessent. Omitto Athanasium, qui in lib. de cōmuni essentia vocat Angelos pæda- gogos nostros: Non verò Gregorium Thaumaturgum, qui in orat. profphonet. ita ait de An- gelo Custode: *Nos verò præter communem omnium*

gubernatorem, hunc etiam (Angelum Custodem) quisquis est, priuatim pædagogus noster, qui re ipsâ pueri et infantes sumus, qui cum in ceteris omni- bus bonus semper nutritor et curator meus fuerit (nec enim mihi, aut cuiquam ex affinis meis, qui cæci sumus, et nihil eorum, quæ ante pedes sunt, videmus, ut conueniens aliquid discernere possimus, sed ipsi omnia ad animam nostram utilita- tem prospicienti, quod utile et bonum est, statim apparet) ut olim me, ita nunc quoque alit, et eru- dit, ac manu ducit. Quibus non solum pædago- gum, sed etiam nominat nutritium, curatorem, eruditorem, manu ductorem; quæ omnia con- iuncta cum pædagogo sunt.

2. Et quidē ex Tobia seniore visum recipiēte, et iuniore ē faucibus piscis erepto, id facile pro- bari potest. Quid quod Sara, et tota Raguelis domus ab infesto dæmone est liberata, Loth seruatus ab incendio: Agar et Ismael in solitu- dine, David in lacu leonum, Elias sub iunipero, passifunt ab Angelis. Ad hæc tres pueri in for- nace conseruati, Petrus et Ioannes ē carceribus educti, Paulus ē præsentissimo mortis periculo et naufragio ereptus, ægroti in piscina sanitatem consecuti sunt. Rectē itaque S. Maximus in cap. 5. Cælest. Hierarch. *παιδαγωγικῶς χειρουργῶν, Pædagogi in morem instruunt.*

3. Quod si hæc omnia pædagogorum rationem non æquent, certē æquabunt quæ sequuntur. nam docent, instruunt, atque intellectum illu- minant. Raphael docuit Tobiam, quam vim ha- beret fumus hepatis. Origenes homil. 11. Num. ait eos docuisse omnes linguas, exceptâ Hebræi-

câ. Vnus Angelus docuit Cornelium Centurionem viam ac rationem, qua baptismum reciperet; alius docuit tres Magos per quâ viam deberent redire in patriam. Aθανασίος q. ad Αντιόχουμ. siue quis alius, ait Angelorum certum esse *ἄξιον διδασκαλικὸν ὄργανον ἄδωκον ἄδωκον, ordinem ad docendum comparatum.* & lib. de communi essent. vocat illos *ἀνδράποδοι διδασκῶντες, hominum praeceptores.* Quam ad rē ea quę dicta sunt cōfirmabo exemplo quodam quod Augustinus Mannus refert Select. Histor. libro, cap. 405. fuisse Romæ quemdam legis peritum, qui ope Angeli sui ipse, & tota familia sua ex instanti ruina ereptus est. Habitabat hīc confidēter in domo sua. Cū autē quadam nocte dormirent omnes, apparuit ei in somnis quidam, qui magno ei necessitudinis vinculo coniunctus erat. Qui intuens illum, dixit ei: Surge statim ex strato, & dic vxori tuæ, & filiis tuis, & toti familiæ, vt surgant, & fugite omnes ex domo istâ, nam breuī futurum est, vt ruat, & quotquot inuenierit opprimet; & sepeliet sub ruina; & his dictis disparuit. Ille autem expergefactus, & hoc sermone vehementiùs territus, surrexit dicto citiùs. iussitque vt tota familia illius surgeret, vt fugere possent à domo ruina comminante. Cū autem tumpisset quædam preciosa quæ in scrinio habebat, nullâ factâ morâ exiit ex domo cum cognatione sua. Vix quinquaginta passus recesserant, cū domus illa à culmine soluta magno fragore dilabatur. Et sic Angeli ministerio ab imminente discrimine euaferunt incolumes. Ille enim amicus, qui in somnis attitit ei, alius quàm Angelus eius esse non

potuit, qui cognito periculo (quæ est in nos Angelorum cura, beneuolentia, & pædagogia) à certo illo interitu præseruare voluit.

4. Sed eandem curam Angelorum confirmare volo ex Ecclesiastica historia adducto testimonio Euagrii in vitis Patrum in Apollon. cap. 7. Apollonius cū audisset temporibus Iuliani Apostatæ fratrem quemdam comprehensum detineri in carcere (cogebat nimirum impius Iulianus monachos & clericos militare) venit ad eum consolandi gratiâ, vt moneret eum in necessitate tenere constantiam, atque imminencia contemnere, ac deridere pericula: tempus enim, ait, certaminis adest, in quo fidelium mentes tentationibus probandæ sunt & noscendæ. Cūque his & aliis verbis adhortaretur animum adulescentis, superuenit Centurio & indignatus, cur introire ausus esset, clauis intrinsecus carceri imposuit; ipsum quoque, & omnes, qui cum eo venerant, pariter conclusit; quo scilicet etiam ipsi similiter ad militiæ detinerentur officium, constituens quoque custodes quamplurimos, abscessit. Medio autem noctis astare visus est Angelus ingenti luce resplendens, &, obstupefactis pariterque perterritis custodibus, carceris claustra patefecit. Tunc verò ipsi custodes aduoluti ad pedes sanctorum, cogebant eos discedere, dicentes: Melius sibi esse mori pro his, quàm diuinæ virtuti obistere, quæ eorum curam gerebat. Mandè etiam ipse Centurio cum principalibus viris festinus ad carcerem venit, rogans, vt discederent omnes, qui in carcere erant. Dicebat enim, domum suam terræ motu

magno concidisse, & electos quosque famulorum suorum interemisse. Sancti verò his auditis hymnum Deo laudesque cecinerunt, & egressi ad eremum, erant in vnum positi, secundum Apostolorum exemplum, habentes cor vnum, & animam vnam.

Quæ esse maior cura potuit pædagogi sanctissimi & piissimi, quàm inclusos in carcere pupillos educere, furente interim persecutione, & Ægyptum omnem deuastante sub imperatore infidelissimo? Quid, si quis reputet secum quæ videt & experitur quotidie? sapius enim accidit, vt quidam æstu furentium perturbationum fatigati, veluti fumo inuoluti, cæci vœcordiâ, ruant in omne malum; ac tunc si Angelus facem extulit ac præmonuit, contineant se. Quoties iuuenis libidine inflammatus, repagulis verecundiæ perfractis, ad impudentiam exultat; cum subito Tutelaris Angeli voce admonitus; Quid agis miser? quo ruis? statim se continet, & est sobrius.

5. Roges, qua ratione Angeli nos illuminent, atque instruant, vt verè dici pædagogi queant? Primò, per sensus exteriores formando externas voces, quibus nobiscum loquantur. Hac ratione locuti sunt cum Abrahamo, Loth, Moyse, Iosue, Gedeone, & S. Gabriel cum Virgine Maria, & sæpe hac ratione in assumptis corporibus loquuntur. Deinde, per sensus interiores, quia possunt in phantasia hominis excitare visiones imaginarias, & per eas rem aliquam occultam reuelare, vt accidit cum Prophetis. Quapropter Dionysius vocat cœlestes Virtutes *enqar meugis*,

Diuinorum internuncias, atque *interpretes*. Hoc enim diuino lumine perfusa hominum mens, videt suorum scelerum turpitudinem, si obsoleuit aliquando in vitiis. Itaque sunt *uocatores xpi statimur, mediatores & arbitri* (sic enim vocantur à Philone lib. de somniis) inter Deum & homines. Quamobrem referam quod accidit in vrbe Castellani; quam rem narrat Mannus in Selectis historiis cap. 405. Quidam ciues ex primariis ciuitatis condixerant, vt ad vicinas sylvas campestres proficiscerentur per aliquos dies venationis gratiâ feras indagando. Cum verò profecti venationi operam darent, contigit vt cœlum, quod serenum fuerat, inceperit ita nubibus obtegi, vt paulò post grandis pluuia super terram caderet. Flabant venti, mugiebant tonitrua, scintillabant coruscationes, ita vt venatores graui procellâ sub dio agitarèntur; & cum pluiæ cadentis impetum ferre non possent, cum equis & canibus in vicinum collatebrosum specus, quod excauatum erat, se receperunt. Cum autem ibi morarentur, donec tempestas mitesceret, vnus ex illis sensit cor suum formidine repleti, quasi omnibus ibi commorantibus mors instaret. Quamobrem commotione illâ pulsatus proclamauit pluries altâ voce: Fugiamus hinc, recedamus ab hoc specu, si mori nolumus. Et quamquã id, quod dicebat, vidèretur irrationabile, non enim apparebat causa moriendi, tamen omnes trepidi ex specu illo recesserunt, quamquam imber magis quàm prius increbesceret. Vix pedes extra speluncam dimouerant, quando à mugiente nube tremendum fulmen super altum antii

foramen exploditur, spelunca fulmine tacta statim corrui, omnes, nisi recessissent, oppressura. Illi verò trementes domum reuersi gratias egerunt Deo liberatori, diemque illum per singulos annos recurrentem perpetuo obseruarunt ad Dei honorem.

6. Hæc salus vnde contigit? certè ab Angelo Custode. ita inter omnes illos cõuenit, quidè Angelus illum hominem per sensus interiores excitauit imaginariâ visione, & formido illa & metus iniectus ab Angelo, vt intelligeret mortem instare manentibus in spelûca. O quoties id nobis accidit, quoties pigritaris è somno surgere, cum intus sentias aliter fieri debere. Has voces Angelus dat, cui tu obsistis.

7. Tertio demum, ideò sunt pædagogi; quia imbecillos excitant & promouent ad virtutem. Hortantur enim ad bona opera, vt ieiunium, elemosynam, & laudem Dei: confirmant, & animum addunt ad progrediendum, afflictos consolantur: exprobrant peccata, quibus Deum offendimus, & conantur nos abducere ab illis. Magna sunt hæc omnia. Potest enim duobus modis voluntas nostra excitari & moueri ad appetendum. Primo proposito obiecto ab intellectu, ad quod fertur voluntas sub ratione boni appetibilis: secundo, quando ab appetitu sensitiuo quasi trahitur & allicitur ad desiderandum, quod appetitui delectabile & conueniens est. Et certè Angeli possunt vtroque modo nos permouere, quia possunt intellectum nostrum illuminare, atque adeò proponere voluntati appetendam rem sub ratione boni: & excitare

excitare varias passiones in appetitu sensitiuo, quæ voluntatem alliciant ad appetendum. Possunt enim per motum localem comouere spiritus & humores, qui sunt in appetitu sensitiuo, & ita eos temperare vt appetitus afficiatur. Quid ergo mirum, si peccatores puniamur à bonis Angelis iussu Dei, cum pædagogus soleat pueros plectere? Etenim Sodomitæ, & exercitus Assyriorum puniti sunt à bonis Angelis. Quin à malis quoque, Deo permittente, vt habes Psalm. 77. *Misit in eos iram indignationis suæ, iram & tribulationem, immisiones per Angelos malos. vbi mali Angeli percusserunt malos Ægyptios. tametsi sint aliqui, qui putent hos Angelos bonos fuisse, & non aliter vocari malos, nisi quia malum pænæ inflixerunt.*

Angeli sunt administratores belli.

CAPVT XX.

1. **E**SS E Angelos præfides bellorum probat historia, quam refert Socrates lib. 7. Hist. Ecclesiast. cap. 18. ea est talis: *Τῶν ἐν Κωνσταντίνῃ πόλει ἐν ἀγωνία ὄντων, καὶ ἐν ἀκρίβοιᾳ τῇ ἐν τῇ πολέμῃ πύχης καὶ ἀσάτων, ἄγγελοι θεοῦ πρὸς τὴν Βιθυνίαν, τοῖς ἐπὶ τῇ Κωνσταντίνῃ πόλει κατ' οἰκίαν χεῖραν πορευομένοις ἀφ' ὧν ἀπαγγέλλειν ἐκέλευον, διαρραῖν τε καὶ τύχεσαι, καὶ πτεροῦν θεῶν, ὡς ῥωμαῖοι κινήσασιν. αὐτοὶ γὰρ βεβαυταῖ τὸ πάλαι σπερμιφθοῖ παρὰ θεοῦ ἔφασκον. τὸτο ἀκιδῆν, ὁ μόνον τὴν πόλιν ἐπέβρωσεν, ἀλλὰ καὶ τὸς στρατιώτας διασωλιωτήριος εἰργάσατο: Cum enim Constantinopolitani anxio & sollicito animo essent, & propter inter-*

ram belli fortunam ancipiti cura distracti, Angeli Dei in Bithynia nonnullis, quos negotia necessaria Constantinopolim ire cogebant, apparentes, iubens renuntiare Constantinopolitanis ut bono animo sint, precibus se dedant, & firmam in Deo spem ponant, Romanos victores fore. se enim administratores belli à Deo missos dicebant. Quo audito, non solum ciuitas confirmata fuit, verumetiam militum animi multo ad bellum facti alacriores. In quibus Angeli aiunt se esse τὸ πολέμῳ βοηθούς. Inde sæpe visi Angeli exercitus ducere. Socrates eodē libro cap. 23. ἄγγελος γὰρ θεὸς ἐν χόματι ποιμῆος, ὁδηγῆτο ἄσπερον, καὶ τὸς αὐτῶν, καὶ ἄγει διὰ τῆς ἀσπυκτιμῆος τῆν Πάστῆν λιμῆος. ἐν ταύτῃ γὰρ τῆν πόλει ὁ πύργανος διατρέγων ἦχε τὸν στρατῶν, ὅθεν ἐδείξεν ἑδὲ πρόποτι διατεχένεαι ἰσότητο. Nam Angelus Dei in forma & habitu pastoris ducem itineris Aspari se præbuit, & per stagnum Rabennæ adiacens, in ea nāque ciuitate tyrannus commoratus tenuit ducem (Ardaburium) copias suas deduxit, qua via nemo unquam iter fecisse commemoratur. & de exercitu Balduini regis ita Vuillelmus Tyrius lib. 16. Cum in alia inenitabilia Christianorum exercitus incidisset discrimina, ut errarent omnes in inuio, & non in via; & angustiis locorum intercludendi, ab ingruentibus hostibus omnes cadendi essent: præuio ignoto duce, nempe cælesti nuntio, eodemque signifero, per alias vias est securè deductus vsque Hierosolymam. Qui & admirabili perfunctus ministerio, ab omnium mox euauit oculis. Sicque sacratissima crucis adminiculo in expeditione omnium periculosissima cum Rege omnis exercitus est diuinā virtute liberatus. Vnde

& sæpe militasse visi sunt sancti Angeli. De Constantini pugna apud Taurinum, inquit Baron. lib. 3. Annal. Probatu plane euentus, quod dixerat, Angelorum acies in exercitu militasse.

2. Sed quid opus est, cum sciamus Angelos vidisse Abbatem Moysem innumerabiles aduētas ad auxiliandum sibi contra cateruas dæmonum, sic enim de dæmonibus lib. 6. de vitis Sanctorum Patrum: Vidit multitudinem dæmonum, & herant confusi, & turbantes se ad pugnandum. & mox respiciens ad Orientem: Attendit, & vidit innumerabilem multitudinem Angelorum in gloria. & tunc Moyse sanctus Isidorus dixit: Qui isti sunt qui missi sunt ad auxiliandum; qui verò ad occasum ascendunt, isti sunt qui impugnant nos; plures ergo qui nobiscum sunt, quam qui aduersum nos sunt. Itaque Angeli pugnant pro nobis in lucta spiritali, & terrori sunt hostibus. cuius figura est, Angelus qui processit eques, candidatus, armis aureis coruscus contra hostes, in auxilium Iudæ Machabæi, eumque militibus se sequentibus animum iniecit, ut in hostes leonum more irruerent, parati muros ferreos penetrare. Sub tali duce, quantumcumque paræ sint copiar, certissima est victoria. Etenim nos custodiunt, & iuuant in necessitatibus, quod consideranti eorum vires certum erit. Tanta nimirum est eorum potentia naturalis, ut strages populorum rebellium, destructiones urbium, transportationes montium ab vno loco ad alterum, commotiones terræ, detentio spherarum cælestium aut factæ legantur, aut fieri potuissent citra vllam fatigationem aut laborem ab Ange-

lis. Cuius rei testimonium præbet Senacheribus cuius stragem Constantinus Manasses ita refert, placet interim Scripturam omittere.

Ἄγγελος ᾧ ἔσθ' ὁ θεὸς πεμψθεὶς καὶ τὴν νύκτα,
 ὄλεσε πάντα τ' ἔρατὸν ἕλιξ· συκώλας αἰέου,
 εἰς ἕκαστον προσέμειρον χιλιάδας ὄλεας
 Σὺν ἄλλοις ὀδυρόκοιτα πρὸς πεντακίχλιας.

Ὁ ποταμὸς ἄφρονος ἀχέρωνος, ὃ ἄφρονος ἑσπεριμένος,
 ὡς λαγῶδες ἐβόητο τυχῆτας θυραδίας·

*Angelus enim à Deo noctu missus,
 Exercitū omnē absque gladio cœcisum perdidit,
 Qui centum & octoginta quinque
 Hominum millia continebat.*

*Itaque is qui prius superbus & elatus erat,
 Instar leporis pedibus celer & fugitivus evasit.*

Historia nota est, quam etiam attingit Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, καὶ ἄγγελος κωεὶα ἀνέλεν ἐν τῇ παρεμβολῆς τῶν Ἀσσυρίων εἰς ἕκαστον ὀδυρόκοιτα πέντε χιλιάδας. *Angelus Domini in castris Assyriorum ad centum & octoginta quinque millia virorum cecidit.* & Cyrillus comment. in Oseam: τότε καὶ πεπρωμένη ἐν τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀσσυρίων ἕκαστον ὀδυρόκοιτα πέντε χιλιάδες, ἐν μίαν νυκτὶ ἄγγελος χειρὶ διαπαύωσθαι. *Tunc quoque letho data ex castris Assyriorum centum octoginta quinque millia una nocte manu Angeli confecta.* Quam historiam idem Cyrillus quater aut quinquies attingit.

3. Sed & Nazarius in paneg. de exercitu Angelorum misso in auxilium Constantino, ita disertè: *In ore est omnium Galliarum exercitus visus, qui se diuinitus missos præferebant. Et quamvis cœlestia sub oculos hominum venire non seletant,*

quod crassam & caligantem aciem simplex & inconcreta natura tenui substantia eludat; illi tamen auxiliares tui aspici, audiri patientes, ubi meritum tuum testificati sunt, mortalis visus contagium non refugerunt. Sed quænam illa dicitur fuisse species, qui vigor corporum, quæ amplitudo membrorum, quæ alacritas voluntatum. Flagrabant verendum nescio quid umbones corusci, & cœlestium armorum lux terribilis ardebat; tales enim venerant, ut tui crederentur. Hac eorum sermocinatio, hoc inter audientes ferebant; Constantinum petimus, Constantino imus auxilio. Legatur lib. 4 Regum cap. 6, ubi est mira apparitio Angelorum. Recensebo hinc exemplum quod tetigi in superioribus, Antolini viri Hispani, qui quantum valeat pietas & religio in bello, ostendit. Cùm enim Antolinus pius generosusque Christi miles paulisper in Ecclesia prope Germaniam posita moraretur, ut precibus suis victoriam de Arabibus hostibus, quam materialibus armis se consequi posse diffidebat, à diuina miseratione posset impetrare, ignominia illi ab armulis tributum est, quod numerosi formidolofique exercitus hostilis aspectu perterritus, Ecclesiam seruandæ vitæ causâ pro latibulo quasiuisset. At Deus euidentibus signis ostendere dignatus est fide pietatèque ducum potiùs, quàm armatorum fortium multitudine parari victorias. Quoniam sub eius specie, visus est Angelus ante alios fortiter præliari, hostes sternere, in fugam vertere, adeò ut victoriâ ipsi tributa fuerit, cuius & arma diuino miraculo conspersa sanguine cernerentur; cùm tamen ipse non tam iacu-

lis, quàm precibus hostes in veritate superasse crederetur.

4. Bohemæ produnt historiæ, Vvenceslaum huius prouinciæ nationisque Regem, fide Christiana, pietate Catholica, vitæque sanctitate fulgentem, Corinensi Duci regni sui maximo cum exercitu, vt illud popularetur, ingresso, suis armatum stipatumque copiis occurrisse; atque quo vtriusque exercitus cœdibus parceretur, hosti suo singulare certamen obtulisse: quod agredienti, manusque cum hoste conferenti assistere Angeli, illum protegentes, illique arma ministrantes. Quo territus ostento atque visu Corinensis Dux ex equo promptè desiliens, concidit ad pedes Vvenceslai, sibi ignosci postulâs, erratiquè veniam petens. Quam pius clemensque Princeps misericorditer indulxit, illum mæfuetè & Christianâ charitate exhortans, ne postea terras alienas furente deprædatione inuaderet.

5. Robertus Monachus scribit in historia sua, Christianos in Oriente pugna sacra contra Saracenos, Arabes, Turcas, Persasque infideles pro terra sancta dimicantes, dum multitudine innumerabili, crudelitate ferocissimâ Corbonæ Persarum ducis exercitui resistere vix amplius possent, propitium, opportunumque ab Angelis auxilium in barbarorum ruinam pro salute sua suscepisse. Qui in formam bene ordinatorum agminum, sub specie albatorum equitum, barbaris contra Christianos furiosè dimicantibus apparentes, tantum illis incussere tremorem, vt trepidatione stuporèque semianimes, conturba-

tòque exercitus ordine, magnis gressibus fugam passibusque maturarent. Quos Christiani persequentes, ex illis equitum centum millia, peditem verò præ multitudine innumerabiles barbaros Christiani nominis hostes infestissimos, ultore diuinæ iustitiæ gladio victoreque necauerunt.

6. Non omitram Alphonfi Henriquez Regis Lusitanæ pietatem, qui instituit Militantes sub instituto Cisterciensi. Eius verba sunt: *In Dei nomine, sancti Michaelis Archangeli, & S. Angeli Custodis, &c. Cum in bello signum meum esset captum ab inimicis meis, ego desiliij de curru, vt liberarem illud, & cum in pressura pedibus pugnarem, mirabile visu euenit iuxta me peccatorem; brachium pugnantis & adiuuantis me, armatus quidem secundum visum meum, & summitatem eius cooperiebat ala tanquam Angeli, corpus autem non videbam, nec aliquis vidit, quâquam multi Maurorum manum vidissent, sicut postea dixerunt captiui. Cum ego manum viderem, intra me confortatus insily in hostes, & ecce cadebant à latere meo mille, & decem millia à dextris meis. Victus est inimicus meus, & collegimus spolia eorum, & vidimus prostratam in campis Sactarena manum magnam, quæ persecuta fuerat nos: & cantauimus laudem Deo nostro, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Et infra ait: Et ne obliuiscamur adiutorium sancti Michaelis, & Angeli mei, de consilio supra dictorum, decreui facere unum Ordinem & Societatem Militum, qui deferant supra cor Alam purpureâ, insignitam aure & fulgore; sicut visum oculis*

meis fuisse illam, quam videram in praelio. Hucusque Rex Alphonfus, postea adhibet conditiones, quas debent seruare Milites huius Societatis, & iurare dum acceperint Alam. Hoc confirmatum est *Era 1205. anno scil. Reparationis nostræ 1167.* Vides pietatem insignem Regis erga Archangelū Michaëlem, & erga Angelū Custodē administratores belli. Ea fuit singularis, & rara.

7. Hinc iam Sanctorum Patrum volumina lege, & videbis quàm anxie & sollicitè pugnent pro nobis Angeli. Petrus Damianus serm. de S. Michaelē Archangelo: *Et attendendum quanta benignitas gratiæ genus humanum in istis administratoris spiritibus accumulet, quia pugnant pro nobis, ut illud; factū est praeliū magnū in cœlo. Vincunt pro nobis, sicut ibidem subiungitur, Nunc facta est victoria.* Chrysostr. serm. in Ascensione Domini: *At iterum Iacob, vidit (inquit) castra Angelorum. Sed quorsum castra ac copias super terram vidit? Nam sicut Rex iubet per singulas ciuitates suas milites poni, ne graue aliquod bellum imminens, incurfionibus eas infestet: ita & Deus, demonibus in aëre isto, barbaro atque immanibus semper bella suscitantibus, pacisque inimicis, Angelorum castra opponit, ut dum vel apparent, solum ipsos reprimant, nobisque pacem perpetuam concilient.* Itaque tota pugna illorum in gratiam nostram fit secundum Augustinum: *Adiuuant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coramant vincentes, compatiuntur patientibus.*

8. Qua verò ratione pro nobis pugnant Angeli? Primò moraliter, incitant enim ad bonum,

quando diabolus ad malum. Deinde per imperium & potestatem, quando potestate à Deo acceptâ dæmoni imperant, vt desistat ab incepto, aut è loco aliquo certo discedat, ita in Tobia dicitur, *Tunc Raphael. Angelus apprehendit dæmonium, & reliquit illud in deserto superioris Ægypti.* Tertio, pugnant phycicè per vim & potentiam naturalem, vt quando Angelus depellit dæmonem è suo loco, iniiciendo illi spiritualem impulsū, qui in substantia eius immediatè recipitur; & hoc modo illi Angeli soli possunt efficaciter pugnare, qui sunt naturâ perfectiores dæmone. igitur hoc adiutorio pugnare possumus nos aduersus dæmonem, iuxta Paulum, qui ait, non esse nobis colluctationem aduersus carnem & sanguinem; *sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia.* & vt parati simus, hortatur nos accipere armaturam Dei, vt possimus resistere in die malo, & stare aduersus insidias diaboli. Quæ sanè armatura multiplex est, alia ab internis virtutibus, alia ab externa protectione & custodia Angelorum; nam Angeli instar militum nos in acie tuentur ac defendunt, vt patet ex Genes. 32. *Castra sunt hæc.* & ex 4 Reg. cap. 6. *Mons erat plenus equorum & currum igneorum in circuitu Elisei.* Hinc apud Zachariam cap. 3. Angeli vocantur *cornua*, quia pro hominum salute contra dæmonem præstantur. & apud Iobum cap. 25 appellantur *Dei milites*, quia pro honore Dei in Ecclesia militante propugnare validentè pro nobis. Milites porro Dei dicuntur Angeli siue boni, siue mali; nam

per utrosque Deus, suas, suorumque vlciscitur iniurias, per malos, inquam, tanquam per carmifices sumit à fontibus supplicium.

Angeli excubias agunt circa morituros.

CAPVT XXI.

1. **A**NGELOS porro excubias agere circa morituros, & anxie curare vt animæ saluæ fiant (instante tunc dæmone, vt abducatur) docemur à Basilio in cap. 8. Esaiæ prophetæ: ὅτις τοῖς ἐπιμαρτυροῦν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἀγγέλους δίδωκεν ὁ θεὸς ἐν οὐρανῶν καὶ ποταμῶν: *Angelis autem tanquàm prouidis tutoribus humani generis eam curam demandauit Deus ad salutem & custodiam hominum.* Iulianus Archiepiscopus Toletanus in opere Prognosticorum ante omnia orationem ponit, piam admodum, quam voluissim transcribere integram, nisi timerem longitudinem. in eam ita ait: *Angelice morientem me excubiis proteges, vocatum ad te extenso pietatis gremio consolare, vt ad te sine confusione veniens, videam quæ bona sunt in Ierusalem. Iam iam Domine satis est, quod huc usque peccatorum tenebris fuscatus non interij.* Vbi inter alia excubias narrat, quas Angeli faciunt circa morituros. Tunc enim acerbior hostis instat, & absoluitur lis, de qua certatum est. Iustinus Martyr dialogo cum Tryphone, de eo, qui est ad exitum vitæ, ait, orate Deum, *ὁὐδὲν ἄποστέλλει πάντα ἀνθρώπων, ποιεῖν ἄγγελον, καὶ λαλεῖσαι ἡμῶν ὁ ἄγγελος, potentem auertere omnem impudentem & malignum Angelum, ne animam*

nostram capiat. O si scires, quàm diligenter prædo incumbat, quàm Angelus diligentior. stultus es, nisi demereri curas, quo tantopere indiges. Quamobrem Petrus Cellensis in exposit. myst. Mosaiici Tabernaculi lib. 1. *Cherubin tanquam fratres & amicos honoremus, quorum & patrocinio adiuti laqueum scandali caueamus, & vehiculo subleuati patriam repetamus.* Sanctus Nicolaus vicinus morti, vidit ad protectionem suam complures Angelos delabi de cælo. Iulianus Pomerius lib. 1. Prognost. cap. 15. *Cum quidam de collegis & consacerdotibus nostris, infirmitate iam defessus, & de appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur, assistit deprecanti & iam pene morienti iuuenis, honore & maiestate venerabilis, statu excelsus, & clarus aspectu.*

2. Quantum autem Angeli sudent hoc tempore, in quo de summa rerum agitur, fiet palam ex literis annis Societatis nostræ 1587. Tunc enim contigit in prouincia Mexicana hoc, quod est memoriâ dignum. Cum quidam ægrotus mortem vehementiùs formidaret, quadam die solus permanens, pulcherrimum iuuenem ante se stare conspexit, qui egregiâ luce circumfusus erat. Is accessit proximus, & vt illi extremum dolorem, quem mortis habebat, ægro mitigare posset, ostendit ei quosdam montes preciosis gemmis & margaritis coruscantes, & auro contextos; super autem montes istos ambulandum mille hominum myriades, lætum & iucundum præse ferentes vultum, & loci illius incredibili amœnitate fruente. Cum autem hac ostensâ rerum pulchritudine, ægrum ad pergendum ad

amœnum illum locum incitasset, dixit ei: Hic locus Paradisus est; illi autem, quos tantâ alacritate, atque animi securitate vides huc atque illuc iucundè ambulantes, sunt eorum anima, qui fidem Christi amplexi sanctè & iustè vixerunt, & in pace mortui sunt: Qua visione recreatus æger, postquam astantibus eam ordinatè recensuit, accensus desiderio accedendi ad illud felicissimum regnum, libenter ex hac vita recessit. Quid Angelum mouit ad tam prouidam diligentiam, nisi mœror hominis, quem custodiebat?

3. In speculo exemplorum parte 5. cap. 3. refertur hoc exemplum à fratre Raymundo de Laufanna, quod in conuentu Aniciensi frater Gulielmus nomine & sacerdos, quod post extremam vñtionem fuisse super cineres positus, quasi de graui somno euigilans, manum dextram eleuans terfit oculos suos, & toto præsentē conuentu, ait. Gaudete fratres, quia gaudium est in cælis, & vos omnes eritis in gaudio illo. Ecce totus chorus plenus est Angelis, qui vos expectât. & conuersus ad Priorem dixit: Numquid non vidisti Angelum, qui dedit mihi osculum pacis? Ecce Angelus osculum pacis dat morituro in signum æternæ beneuolentiæ, quam habiturus est cum viro, quem sibi Dominus commendauit.

4. Quantum exoptasses Angeli osculum in illa hora formidinis plena? Porro quàm formidolosa sit illa hora, docet te multorum, qui occubuerunt pleni timore, & anxij, quo irent nescij. Docet etiam Damianus, qui lib. 7. epist. in

epist. 19. ad Blancam Comitissam, ita ait: *Adest præterea hic horrenda demonum turba, illinc virtus Angelica: in illo, qui medius est, liquido deprehenditur, cui parti iure possessio vindicetur. Nam si pietatis in eo videntur insignia, inuitationis Angelicæ blanditiis obliuitur, atque harmonica melodiæ dulcedine, ut exeat, prouocatur: quod si eum sinistra parti meritorū nigredo, & fœditatis squallor adiudicet, intolerabili mox terrore concutitur, repentini impetus violentia perturbatur, precipitanter inuaditur, ac de misera carnis ergastulo violenter euellitur, ut ad æterna supplicia iam cum amaritudine pertrahatur. Iam vero post egressionem è corpore quis explicare valeat, quot armata iniquorum spirituum asies in insidiis lateant, quot frementes cunei feralibus telis instructi iter obsideant; & ne transire libera possit anima, velut militari more constipata legiones, oppugnant.* Hactenus ille. Quæ verba, timore plena, formidinem incutiunt cuius nescienti quam in partem inclinēt.

5. Non est autem æquum prætermittere vnum è nostris fociis Guillelmum Elfinsthonium qui afflictatus ægritudine, opem omnem in Custode Angelo adinuenit, cuius rei tibi testem profero Hieronymum Plati Nostrum de bono status Religiosi lib. 5. cap. 31. vbi sic ait. Guillelmus Elfinsthonius, patria Scotus, sanguine, & ingenio, & virtute admodum nobilis, cum pene adolescens nondum integro mense postquam in Societatem nostram admissus esset in lethalem febrem incidisset, incredibilem semper alacritatem, & verbis, & vultu, & factis ipsis præserulit,

cum satiari non posset gratis Deo agendis quod in Religione moreretur. Extremo autem ferme spiritu cum fratres in cubiculum conferti in-
troeuntes videret, in hanc ipsam vocem erupit. *O gloriosam inquit mortem tot Angelorum agmi-
nibus constipatam.* Quin etiam ingenti atque in-
solito clatus gaudio *Non videtis*, inquit, *non vi-
detis Angelos*, simulque Angelum suum Custodem compellans, aliquandiu cum eo ita loquutus est, quasi eum oculis aspiceret, à quo sibi de-
inde denuntiatum narrauit, se per purgatorij quidem loca transiturum, sed celerrimè euolaturum. Quærente autem nescio quo, qua specie, & qua forma is Angelus esset, adolescentem quendam, qui tunc aderat indicauit, cui simillimum esse dixit. Mox etiam dulcedine quadam, mistoque feruore ita completa est eius anima, vt corpus ipsum licèt grauitate morbi, & mortis propinquitate fractum, aliquandiu tamen insolitis motibus super lectulum, quasi exiliens, & gestiens agigaretur cum omnium admiratione, qui numquam simile aliquid viderant. Simul etiam oculos retro post cervical cum magna quadam exultatione reflectens, ac nescio quæ, quæ à nullo percipi pocuere, submurmurans, indicabat se aliquid ibi spectare quo maiorem in modum oblectaretur. Inter quæ gaudia repente consistens tanquam placidissimo somno consopitus spiritum exhalauit. Quid tali morte felicius, vel optabilius, aut quis sit qui non multo hanc mortem malit, quàm eas, quæ in magnis palatiis sub auratis cōnopœis in purpura, & serico inter famulorum greges obiri à satrapis solent?

6. De puero quodam in ordinem Prædicatorum admissio ita ait Cantipratenfis lib. 2. cap. 57. num. 12. cui præceptum est à superiore vt nihil sine licentia ageret: Hoc quidem etsi in pluribus obseruauit, contigit tamen vt lotrici suæ tunicam veterem sine licentia daret. Post hoc autem cæpit grauiter infirmari, & acuta febris laborans, sine confessione, sine viatico, vt ei videbatur, ad extrema perductus est. Nec mora, vbi dæmones eum rapere voluerunt, affuit Angelus cum miracore pēnarum, dicens: Fili, ne timeas, Michaël Archangelus ego sum, te contra dæmones defendabo. Secedentibus ergo ceteris, vnus dæmonum cauillatior aliis, tridente animam rapere conabatur, quem Michael graui animaduersione corripiens effugauit. Nec mora. Michael animam ad Paradisi ianuam introducere voluit. Sed vir grandæuus, & magnæ authoritatis resistere visus est, dicens: Animam Michael reduces ad corpus, vt cum aliis peccatis, præcipuè inobedientiam corrigat. Statim igitur anima reducta ad corpus, adolescens se critico sudore perfusum inuenit, & oculos aperiens Priorem ante se sedentem vidit, cui mox confessus quid vidisset, exposuit. Hunc post studia literarum oportuè fratrem indutum, & in sacerdotem promotum vidimus, qui suæ postea genti fidem exponens Comanorum populum non modicum baptizauit.

7. Aliud verò exemplum de cura quam Angeli habent circa morientem narrat Cantipratenf. lib. 2. cap. 4. num. 8. quod subiungo. Camera B. Mariæ monasterium est Monialium

Cisterciensis Ordinis in Brabantia iuxta Bru-
xellam. In hoc loco Capellanus erat Godefri-
dus nomine deuotus, nimium dilectissimus mi-
hi, & notus valdè. Hic diro rupturæ & viscerum
cruciatu annis ferè quatuordecim tribulatus,
nunquam tamen à prædicatione, & hominum
salute quiescebat. Contigit ergo, vt ipso morte
subitâ ante noctem mediam intercepto, melo-
dia, & cantus mirabilis Angelorum, quasi de
loco prope Ecclesiam audiretur. Quo cantu at-
tonitus vigil mirabatur, quòd conuentus tem-
pestiuus solito surrexisset, & cuius esset solem-
nitas sancti, quam feriata nocte tam insolitis vo-
cibus & concentibus efferebat? Non enim sus-
picari poterat aliunde esse cantum, nisi à Mo-
nialibus intra chorum. Vbi ergo cantus ille ces-
savit, horologium cecidit, campana pulsata est,
& sic vigil primo cognouit, quia cantus cæle-
stium, non monialium fuit. Manè ergo inuento
mortuo omnibus patuit, quod in exitu sancti vi-
ri Angelorum exercitus tantis tripudiis exulta-
uit.

8. Quapropter Angelus Custos tibi in pretio
sit, qui in hora mortis non te derelinquit, quia
tunc diabolus acerrimè in animam nostram sæ-
uit, & nititur validè, vt victoriam vel ex vltimo
hoc confictu reportet, iuxta illud Ioan. in Apo-
cal. 12. *Descendit ad nos diabolus habens iram
magnam, sciens quia modicum tempus habet.*
Angelus autem (inquit Albertinus) generosissi-
mo pectore tartareo hosti pro nobis contra stat,
etsi aduertat fortassis animam curæ suæ com-
missam peccato seduci ad tenebras & vmbra
mortis,

mortis, acerbissimè contristatur, vt odium pec-
cati ab ea perpetrati explicet, pro conuersione
ipsius orando, donec apprehensa pœnitentiæ di-
sciplina Diuinæ Maiestatis iracundiam mitiga-
rit. Atque hoc insinuare videtur Ecclesiasticus
18. *Ibit homo in domum aternitatis suæ, & cir-
cumibunt in platea plangentes: quem locum Lo-
rinus exponit de Angelis, maximè fauente le-
ctione Chaldaicâ, in qua habetur, Circundabunt
Angeli inquisitores iudicij tui lamentantes.* Pe-
trus Cluniacens. lib. de miraculis cap. 19. de Ep-
pone iam morituro narrat Angelum Domini
manus in sublime porrigentem locum signasse
sanctissima cruce, vbi mortuus iacebat, qui locus
erat vnius corporis capax, ad hoc aptatus, vt
fratres ibidem in cinere & cilicio compositi, ex-
tremum Deo inde spiritum reddant. Et cum iam
Eppo esset moriturus, incredibilis turba dæmo-
num bacchabatur, quos beatus Petrus Aposto-
lus veluti latrunculos quosdam effugauit, vnâq.
cum illo coniunctus est Angelus, qui locum po-
steà signauit. At verò si Angeli in tempestate
illa propinquæ mortis animam bene disposi-
sitam & quietam inuenerint, vtique lætantur, &
inuicem sibi congratulantur. Vnde scriptum ex-
stat de S. Ioanne Canonico Regulari eum tri-
duo ante mortem incredibilem consolationem
accepisse ab Angelis, quos sublatis oculis, dete-
ctòque capite amabiliter salutabat. Et sanctus
Nicolaus Tolentinus sex mensibus ante mor-
tem suam audiuit concentum Angelorum, ex eò-
que voluptatem hausit longè maximam. Vnde
Ephrem Syrus de agone seu luctamine spiritua

li inducit Deum inuitantem hos ad se: *Venite filij mei dilectissimi, venite ad me. Dilatetur numerus vester in me, & in thalamo immortalis sponsi magnificentur chori vestri cum Angelis sanctis.* Que inuitatio plena amoris & beneuolentiae nos trahere debet exultantes & alacres.

Ab Angelis mos psallendi.

CAPVT XXII.

I. **I**N primis notanda versio Arabica. vbi enim in Isaia cap. 6 legitur, *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum;* Arabes habent in versione sua disagion, non trifagion, clamabant sanctus, sanctus, vt significant eos alternis cantasse per modum chori, non quod negent trifagion. Nam haec verba alter ad alterum, significant eos *αἰτιώδως*, id est, alternis vocibus cantasse, vt fit in choro psallentium. Hinc Nazianzenus in Iambicis dixit, *αἰτιώδων ἀγγέλων ψῆσον: Angelorum alternis canentium.* Vnde Damascenus tract. de Trifagio docet, ab his Seraphinis Ecclesiam didicisse chorum, id est, modum alternis cantandi & psallendi. Sic & S. Ignatius Martyr teste Socrate lib. 6. cap. 8. *λεπτόν δὲ καὶ ἰσχυρὸν ἄρχον ἔλαβεν ἡ κεφαλὴ τῶν αἰτιώδων ὕμνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. πωθήθεια Ἰγνατίου Ἀντιοχείας ἡ Συελασιεύτου ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐπίσκοπος. ὃς καὶ τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῖς συνδεδειγμένον, ἐπέσταται εἶναι ἀγγέλων, διὰ τῶν αἰτιώδων ὕμνων πᾶσι ἀγίαν τελευτᾶν ὕμνωντων. καὶ τὸν ῥόπον τοῦ ὁραματός, τῆ ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ περὶ*

*δοκεῖν. ὅθεν καὶ ἐν πάσι τοῖς ἐκκλησίαις αὐτῆ περὶ ὁδοῦ ἐδίδου: Iam verò dicamus, vnde consuetudo hymnorum, qui in Ecclesia alternis decantantur, initium cepit. Ignatius Antiochia, quae est in Syria, tertius à Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum versatus est, visionem vidit Angelorum sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium: & formam canendi in ea visione expressam Ecclesiae Antiochena tradidit. Vnde illa traditio in omnibus Ecclesiis recepta est. Et Nicephorus lib. 13. cap. 8. eandem historiam scripsit, atque inde vt omittam Graeca, Latina sic habent: *Morem autem antiphonarum, hoc est, alternis per responsionem carminum concinendorum, Ecclesia iam inde ab Apostolis accepit. Diuinum namque Ignatium, qui tertius in Ecclesia Antiochena à Petro Apostolo Hierarcha fuit, & cum Apostolis omnibus plurimo tempore vixit, cum per estus animi consternatus esset, visionem nouam vidisse ferunt: sanctos scilicet Angelos alternis, & sibi inuicem respondentibus carminibus sanctam Trinitatem hymnis & laudibus modulantes. & ipse primus hanc concinendi formam Antiochenorum Ecclesiae dedit, vnde quasi à fonte in alias ecclesias Dei omnes eiusmodi consuetudo est propagata. Chrysostomus Henriquez in vita S. Bernardi cap. 32. sic ait: Celebrabantur aliquando solennes vigiliae, & Vir Domini cum ceteris fratribus aderat: cumque hymnus Te Deum laudamus cantaretur, vidit sanctos Angelos multà claritate fulgentes, mirà etiam vultus alacritate deuotos, qui utrumque chorum percurrentes, modo hunc, modo illum excitabant, cantantibus**

aderant, & quasi congratulantes adstabant, & ut diuinus ille hymnus cum deuotione percantaretur, modis omnibus elaborare satagebant. In Chronica Franciscana legitur de S. Francisco: Nocte quadam vigilante ipso, & meditante de Domino repente sonuit cythara quadam harmonia mirabilis, & suauissima melodia, & tantâ fuit in illo dulcissimo carmine voluptate persusus, ut aliud se putaret seculum cômuisse. Laurent. Iustinianus de monast. disciplina cap. 17. Discurrunt inter illos (orantes & psallentes) comprimunt etiam immundorum spirituum impetus, nec eos scire patiuntur tanquam fideles custodes, nunc ascendunt, nunc descendunt, semper ad illorum profectus ubique verò alacres sunt, ubique festiui, ubique solliciti, ne diuina interrumpatur laus, ne cœlesti a cantica maculentur.

2. Itaque psalmodia est opus cœlestē & angelicum, ut meritò Dauid dixerit, *In conspectu Angelorum psallam tibi*, quasi diceret, Sumam officium Angelorum, coram Angelis, & cum Angelis psallam tibi. Procopius sanè in Isaiâ cap. 6. *Ὁ ἁγιος δὸν γὰρ ἀντὶς (δουλοῦσι) καὶ ἡ εὐσυν ἔτι ζῶν τῷ τῷ θεῷ καὶ ἐν ἐκτελεῖν αἰεὶ, καὶ ἀνεκῶς δοξάζειν αὐτῶν.* *Primaria enim illis (virtutibus) & naturalis vita est, in Dei pulchritudinem semper aciem intendere, eumque perpetuò celebrare.* Vnde notat Cyrillus, Seraphinos alternis accinuisse *santus*, non quòd canendo defatigaretur, sed quia sibiipsis mutuam hunc honorem tribuunt; omnia enim cœlestia ordinata sunt & cœcinna. Maxime verò id fecerunt, ut homines docerent in choro alternis psallere, itaque continuò & con-

cinnè laudare Deum, ac se mutuo omnesque homines ad Dei laudem excitare. Vnde Laurent. Iustinian. de iustit. & regimine prælatorum: *O chara beatorum societas, nunquam fatigaris in laude, sed semper alacris, semper suspensa, semper in laudandi desiderio perseverans.* Et S. August. in psalm. 83. *Hoc erit totum negotium nostrum sine defectu, Alleluia: non vobis, fratres, videatur quasi fastidium ibi futurum, quia si modo hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos auerit. Securi ergo sumus fratres, non cor saturabit nisi laus Dei, amor Dei; si deficiat ab amore, deficiat a laude: sin autem amor sempiternus erit, quia illa incessabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, què poteris semper amare.* Loquitur de gaudio illo, quod cum Angelis sumus habituri in cælo, quod quia interminabile est, gaudium quoque erit interminabile. Vnde Origenes in ea verba Iob, *Venerunt filij Dei ut starent ante Dominum*, sic ait: *Opus & studium sanctorum Angelorum est, ut assiduè cœlestem Dominum laudent, eterno Deo gratias agant, sancto Deo indefinenter gloriam pro beneficiis eius deferant, pro gratia eius, pro misericordia eius, qua impertit generi humano in omni hora, in omni tempore plurima, & magna, & diuersa.* & S. Thomas in Opusc. 63. *Ibi anima gratulatur Diuina Sapiaentia, qua singulis creaturis conuenientissimè singula dona reddidit, & distribuit; quod pro singulis donis Angelorum & sanctorum uberiores gratias reddit, quam si ipsa sola accepisset, & potius singula dona esse vult in singulis, quam in se sola: sicut nemo in aliqua parte*

corporis membrorum, aliud esse vellet, quam Diuina Sapiencia ordinauit; quare uis ex ea parte, quae bonum proprium naturaliter magis appetit, quam aliorum, potius vellet omnia se habere, quam alios; sed ubi gratia superat naturam, fidelis anima diuinam ordinationem magis quam propriam utilitatem amplectitur. Et in eodem Opusculo de Angelis dicit: Omnes sancti & Angeli concorditer Deum laudant, & tamen dissimiliter; sicut etiam differunt in cognitione, & amore, ita etiam in laude. & Basilius de Pœnitent. ἀγγέλους ἐκείνων δοξολογῆν τὸν θεόν: Angelorum munus est Deum ornare laudibus.

3. Et quidem psallentes Angelos multi viderunt, multi audiuerunt harmoniam illam caelestem, concinnam, & diuinam, & in variis tractatus huius locis animaduertes, de his qui in caelum rapti sunt, qui mortui, & cum tripudio illorum ascenderunt ad beatas illas sedes, diuinamque domicilia, de quibus vide suis locis. Nunc autem placet de cantu illo, quem instituerunt nato Christo, paucis differere ex Gillibert. serm. 12. in Cant. Natum pastoribus Angelus nuntiat, imò & ipsis Angelis non tantum pastoribus videtur Angelus nuntiare. unus praedicat, alij applaudunt. Facta est cum Angelo multitudo caelestis exercitus laudantium, & dicentium; Gloria in altissimis Deo. Unus annuntiat, quod alii aequè notant, & tamen quasi nouum & recens audiunt, quod illis ignotum esse non poterat. Lucæ omninò institit. Quale autem gaudium & tripudium, choreas & cantus ducant singulis annis in nocte Natiuitatis, dixi alio loco. Hic aduerte historiam

Casinensem lib. 3. cap. 37. Nocte quadam cum frater Georgius Mansionarius in stratu suo vigilaret, audiuit duos in Ecclesia pueros mira suauitate, dulcique modulatione referre laudes Deo. Sciens itaque pro certo neminem esse monachorum intra monasterium, qui puerilem haberet vocem, confestim surgens Ecclesiam ingreditur: nullumque reperiens, manè factò, quid audisset fratribus per ordinem pandit. Illi Angelorum frequentiam ad B. Benedicti corpus laudes Deo cecinisse dixerunt.

4. Nunc placitum dare ex Cassiano li. 2. Instit. cap. 5. cantum caelestem, qui ab Angelo cantatus est in insigni illa controuersia quam habuerunt monachi, ubi cum quis diceret quod sentiebat, ad extremum, ait: Unus in medium psalmos Domino cantaturus exsurgit. Cumque sedentibus cunctis (ut est moris nunc usque in Aegypti partibus) & in psallentis verba omni cordis intentione defixis, undecim psalmos orationum intentione defixos contiguis versibus parili pronuntiatione cantasset, duodecimum sub Alleluia responsione consummans, ab uniuersorum oculis repente subtractus quaestioni pariter & ceremoniis finem imposuit. Exhinc venerabilis Patrum Senatus intelligens Angeli magisterio congregationibus fratrum generalem canoam non sine dispensatione Domini constitutum, decreuit hunc numerum tam in vespertinis quam nocturnis conuentibus custodiri. Ex his intelligimus (inquit Gazæus) Angelum illum duo documenta hoc suo factò Patribus reliquisse; primum, ut duodecim psalmos tam in vespertinis, quam in nocturnis officiis decantarent; Secundum, ut stantes, & erecti psal-

lerent, & psallentes starent; quem morem & ritum monachi deinceps retinendum & obseruandum decreuerunt. Vide prædictum Gazeum in eum locum Cassiani, ubi angelicos ritus firmat ex Philone, Basilio, Athanasio, Chrysostomo.

De Angelorum ministerio circa Eucharistiam

CAPVT XXIII.

I. ANGELI venerabundi sunt ante diuinissimam Eucharistiam, quos, quoties ingrederis in templum, æstimare debes astare supplices & precabundos pro te, pro vniuersis. Chrysostomus homil. 35 de Ascensione Domini: *εἰ πᾶς ὁ ἀγγέλων ἐμπέπλησται, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐκκλησίᾳ, εἰ δὲ ἐκκλησία πολλῶ μᾶλλον ἢ παρῶν ἡμέρᾳ, ὅτι δεσποτὴς αὐτῶν ἀναλαμβάνεται: Nam si omnis aëi Angelis repletus sit, quanto amplius Ecclesia: si vero Ecclesia, quanto magis dies iam præsens, quando eorum assumtus est Dominus? quid mirum hæc Chrysostomus, qui oculatus testis fuit Angelorum, S. Nilus discipulus Chrysostomi contigisse hoc Chrysostomo, non semel, sed sæpius, narrat ipse in epistola quam scripsit ad Anastasium, sic inquit: *Ioannes sacerdos admirandus Ecclesiæ Constantinopolitanae, & totius orbis splendor, vir animi perfidicacis, omni fere tempore videbat domum Domini refertam Angelorum cœtu; & tunc imprimis cū diuinum officium, & incruentum sacrificium offerebatur; quo quidem tempore stupore & latitiâ plenus, rem præcipuis amissis enarrauit. Cū cœpisset (inquit) sacerdos san-**

Etum sacrificium, plurima statim ex illis virtutibus descendentes, stolis induta splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, prona altari magno cum silentio & reuerentia, quoad reuerendum illud mysterium expletum fuit, circumsteterunt. Deinde huc illuc singula diffuse, per totam domū Episcopis, Presbyteris, Diaconibus distributionem corporis & preciosi sanguinis ministrantibus adhaeserunt, satagentes & seduli adiuantes. Hæc Nilus de sanctissimo Chrysost., cuius mira fuit & singularis pietas in hoc sacramento, aded vt ser. 31. in hæc verba eruperit, ἡ βασιλεὺς μὲν εἰς ζωοφάν κελῶντος ὑμᾶς μὲν φέρε ἀγκλινεθε, ἡ τῶν χειρῶν μὲν αἰεὶς ἡ ἡσυχίας μεταλαμβάνετε ἐδοξιάτων. τὸ δὲ δὲ κελῶντος ὅτι πλὴν ἑαυτῶ βέβησαν, ἡ τὴν ἑαυτῶν περιπιδόντος ἡν ἀγγελικῶν δυνάμεων πειραζόμενων μὲν φέρε ἡ τῶν ἡσυχίας ἡ χερῶν κατακαλυπτότων τὰ προσωπα, τῶν σεραφίμ κρατόντων τῶν ἁγίω, ἁγίω, ἁγίω κίερος: σὺ κράξεις, εἰπέ μοι, καὶ δορυβῆ πρὸς πλὴν πνευματικῶν πῶ τῶν ἐστῶσιν; ἢ οἶδας, ὅτι γαλιώης δεῖ γέμειν πλὴν ψυχῶν κατ' ἐκείνου τὴν κλειδόν; εἰρήνης πολλῆς ἡ ἡσυχίας χρεῖα, ἢ καὶ δορυβῆ καὶ θυμὸν κατὰ ἐσχίσ. ταῦτα γὰρ ἀκατάρατον ποιεῖ πλὴν περιπιδόντων ψυχῶν: Etsi vos Rex quidem ad conuiuium vocet, cum timore accumbitis, cibosque appositos cum reuerentia & silentio sumitis; Deo autem te ad suam mensam vocante, filiumque suum ibi apponente, ubi Angelica Potestates ad sunt cum timore & tremore: ubi Cherubim velant facies suas, atque Seraphim cum tremore clamant Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus: tu mihi audes vociferando ac tumultuando ad spirituale illud conuiuium accedere? Ante fugit eo tempore multa tranquillitate mentem esse plenam oportere; multâque

pace, & quiete opus esse ei, non autem tumultu, iracundiâ, strepituque immodesto? Et ac enim mundam animam accedentem efficiunt.

2. Ad alios iam transeo. In vitis Patrum legitur de quodam sene simplici, qui cum sacramentum offerret, Angelos videbat Signata verba sunt lib. 10. Narravit quidam Patrum, quod senex quidam mundus & sanctus existens, cum offerret sacramentum, videbat Angelos sibi dextrâ lauâque assistentes. Amphilocheus de magno Basilio diuidente hostiam in tres partes, ait: *Eubulus, & Cleri princeps simul præ foribus templi stantes, videbant lumen intelligibile in templo, & homines clarissimè candidatos, & vocem populi glorificantis Dominum, & Basilium altari astantem: & consternati super visione, ceciderunt in faciem, cum lacrymis glorificantes Dominum.* Porro illi homines clarissimè candidati, Angeli sunt, qui Deo reuerentiam summam exhibebat. Quid verò ipse Basilius ore proprio dicat audiamus. In Isaiam prophetam ait, vnis sanctis Angelis commendatam præfecturam Ecclesiarum, *οἱ ἁγιοὶ ἄγγελοι, οἱ πῶν ἐκκλησιῶν τὰς πρεσβυτείας περιεποιήσαντι.* Mirabile verò est illud, quod Abbas Leontius vidit lib. 10. de vitis Patrum, qui fugatis infidelibus, à quibus monachi persecutionem passi fuerant, in Ecclesiam iuit die Dominico, ingressusque vidit Angelum stantem ad dextrum cornu altaris, & magno pauore correptus, in cellam suam reuersus; vocem autem de cælo audiuit dicentem sibi: *Ex quo sanctificatum est altare istud, ego iugiter illi astare iussus sum.* vbi Angelus altare iubetur altari, tanquam præfecturam

capiens illius, quod dixit Basilius.

3. Quod si expendas, Christum visum in Sacramento sæpe, nihil mirum videri debet sanctos Angelos illic etiam adstare, Regi suo præsentiam exhibentes cum veneratione & reuerentia. Infinita autè sunt, quæ dici possent de Christo apparente in Eucharistia, pauca tamen accipe. Cum vna dierum (ait Dorlandus in Chron. Carthuf. lib. 3 cap. 8.) Præsul Christi Hugo missam celebraret, quidam è Clericis qui tum aderat, cui cordis oculos aperuit deus, vidit inter castissimos eius digitos speciosum formâ præ filiis hominum in specie paruuli infantis, & suo Pontifici arridentis, contineri. Erat verò idem puer permodicus, sed diuino quodam splendore atque candore super solem longè serenissimus; is autem qui hæc vidit, mira deuotione succensus, & plurimùm compunctus, tempus illud consummavit in lacrymis: rursus autem vbi hostiam Præsul super calicem leuauit vt frangeret, sub eadem qua priùs imagine natum de Virgine Iesum Dei Filium felicibus oculis meruit contueri.

4. Legitur in Scala cæli, quod Frater quidam familiaris cuidam nobili viro domum eius frequentabat, & filium eius vnicum plurimùm diligebat; & quia ei iocalia puerilia adferebat, puer sequebatur eum vbique, & cum ad Ecclesiam fuisset eum secutus, vbi Frater continuè celebrabat, stans puer iuxta Fratrem vidit manifestè in eleuatione corporis puerum in manibus dicti Fratris; vidit etiam postea fractionem, & summptionem, & his visis fugit, & abscondit se in ter-

ra; quæsitus autem & tandem inuentus, nullatenus venire volebat: cumque Frater iste iuisset, & eum adducere vellet, puer clamauit: Saluate me, saluate me, quia iste vult me comedere, sicut hodie comedit vnum pulcherrimum puerum. Inquirentes verò causam dicti, inuenerunt quod de Sacramento altaris hoc vidisset.

5. Rursum in eodem libro legitur, quod fuit quidam sacerdos, qui deuotus B. Virgini multum dubitabat de sacramento Altaris, & immò rogabat assidue B. Virginem, vt eum dignaretur iuuare: cum autem in sabbatho celebraret Missam, ante Pater noster disparuit hostia quam sacrificauerat; & dum respiceret stupefactus, vidit Matrem gloriæ ante se, suum Filium in vlnis tenentem, & dicentem: Ecce quem sancta puerpera portauit: ecce quem consecras: ecce quem manibus traxisti, quem leuasti: & ecce trado tibi Filium meum: accipe, & perfice Missæ officium. Accepit ergo sacerdos puerum, & posuit super corporale: & cum eo peruenisset, vt iam hostiam deberet frangere, non amplius in forma pueri, sed in forma panis, monstratus est ei. Et sic ille in fide est roboratus.

6. Presbiter quidam (ait Paschasius Corbientis lib. de corpore & sanguine Domini cap. 4.) Plegilus nomine à puero diuinis legibus imbutus, & propter amorem superni Regis omnia relinquens, petiit aliquando à Deo sibi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ Sacramento demonstrari. Voti fit compos, viditque super aram Patris filium, puerum quem Simeon infantem portare sub vlnis promeruerat: visum contrectat,

amplectitur, pectus pectori iungit, oscula figit. His exactis, Christi membra restituit altari, & post orationem, qua ille cupiuit restitui formæ priori panis, vidit eadem rursus restituta.

7. Ait Crantzius lib. 1. cap. 9. Historiæ Ecclesiasticæ de Vindechindo duce Saxonix, quod illum incescit cupido lustrandi Caroli Magni castra; vt verò lateret, & id secreto faceret, habitam regium in mendici mutat, sed agnitus inter mendicos, (cum quibus eleemosynam petebat) producit ad Carolum: rogatur quid vidisset; post alia, sic inquit; vidi hodiernodie (erat is sanctissimus Paschæ,) te primum sollicitum, & ad rem attentissimum. Posteaquam verò mensam adteras, templo mediam, ita hilari mihi conspectus es vultu, vt repentinæ in te mutationis me caperet miraculum. Stupor autem erat videre quod de manu purpurati Sacerdotis singuli pulchellum puerum in os susciperent; quem quibusdam ludibundum arridere, vltro properare, aliis verò abhorrentem auertisse vultum, & tamen in ora demissum nec redeuntem aspexi. Hoc quid sit, necdum capio. Tum Rex, Bene, inquit, profecisti, plus tibi aliquid, quàm cunctis sacerdotibus, & omnibus nobis ostensum est. Hoc miraculo dux commotus, Christianam religionem amplectitur, Micedensis Episcopatus prima iacens fundamenta.

8. Rustico cuidam in Aruernico territorio à Maga persuasum fuit, vt si apes, quas in alueariis fouebat, vellet conseruatas, hostiam consecratam in aluearia mitteret: verum in terram illa lapsa, mox ab apibus in aluearium infertur. Non ita diu

post scelus patrati conscientia compunctus rusticus, & de se ipso quasi vindictam sumens, apes super iniecta aqua enecauit. Dum verò his extinctis intima fauorum rimatur, conspicit Corpus Dominicum in formam speciosissimi pueri mutatum inter fauos & mella iacere. Quid faceret attonitus? hoc capit consilij, vt acceptum puerulum ad ecclesiam deferat, & occultè sepe-liat. sed ex manibus ferentis ille disparuit.

9. In speculo exemplorum est de quadam Moniali, quæ de templi munditia curabat diligenter, vt Presbyteri manus decenter abluerentur, ipsa mundissimè desiccabat ad solem pannum illum quo Presbyter id efficiebat, ne puluere aut volatu volucrum contingeret maculari.

Quadam hora, ipsa stante iuxta pannos, & Aue Maria deuotè ruminante, adfuit Domina nostra in forma pulcherrimæ Dominæ, puerum vlnis gestans supra modum amicabilem, & sedit prope ipsam. Hæc verò Monialis silentium tenebat, sed à puero & Domino faciem non auertebat, & admirando stupebat. Tunc Domina filium super pallas ponebat, & illa innuebat manu quod deponeret. Sed Domina nostra dulciter illi arridens, super nudum corporale puerulum collocauit. Illâ autem clamante, quomodo hoc facere auderet, respondit humiliter, Ne mireris, quia filium meum super sua pono linteamina, nam frequenter residet super ea in altari. Et sic vnâ cum filio euauit, relinquens tantam suauitatem, & dulcorem suæ deuotæ, quod enarrari ab homine non valeret.

10. Ipso Pentecostes festo, Idam virginem,

Eucharistia sumpta, tanto diuinæ consolationis rore ebriam fuisse ferunt, vt non nisi agrè admodum ad horas canonicas in choro decantandas conferre se posset. Sacro demum perfectò, sextâque absolutâ, triclinium ingressâ, mensæ iam accubuerat, & ecce tantus inuicitæ lucis fulgor in virginem iaci captus, vt oppositiuæ manicæ vultum obtegere cogeretur; quanquam frustra; radij vestem quoque peruadebant. Hic tum speciosus ille formâ præ filiis hominum, mira totius oris corporisque dignitate conspicuus visendum virgini sese præbet. Hinc per canaliculū ambulans ante diuersas tubinde Moniales consistit, vt plurimum tamen feruidis Idæ desideriis pronocatus, in amantissimam sponsam oculis ferebatur, à qua neque prius recessit, quam lectione ad mensam absolutâ, in auras sese extulit, caputque inter nubila condidit. Porro autem suauissimi sponsi conspectu mirandum in modum recreata virgo, ad eò vires corporis debilitatas sensit, atque imminutas, vt ad gratias pro more in templo agendas cætum virginum sequi non posset, dices tantum virium corpori decessisse, quantum animo diuinæ consolationis accesserat.

11. Pergo ad Amphiloichium, & Guitmundum, qui in vita Basilij Magni referunt de quodam Hebræo, qui se Christiano populo innuisit volens mysterium explorare, vidisse infantem in manibus Sancti Basilij, & communicantibus omnibus venisse & Hebræum, datamque esse illi hostiâ, quæ, cum sumeretur, caro facta est. Inde accessit ad calicem sanguine repletum, &

ipſius eſt particeps factus: atque de vtriuſque ſer-
uans reliquiis, abienſque in domum ſuam, oſten-
dit vxori ſuæ, ad confirmationem dictorum, &
narrauit quæ propriis oculis viderat. Credens er-
go verè, quia horribile & admirabile eſt Chri-
ſtianorum myſterium, in craſtino venit ad Baſi-
lium, poſtulans ſe ſine dilatione accipere, quod
in Chriſto eſt ſignaculum: Baſilius autem non
differens, baptizauit eum, cum omni domo ſua.

12. Senior quidam apud Surium qui Abbas
erat, non credebat præſentem in Euchariſtia eſſe
Chriſtum; vrgent hunc duo alij, vt cum vniuerſa
Eccleſia ſentiat; Chriſtumque vere in Euchari-
ſtia præſentem eſſe credere velit: vbi nihil aliud
efficiunt, ad orationem ſe conuertunt omnes.
Poſt octo dies, dum ſacrificanti adſtant, panis ſu-
per altari poſitus, videbatur hiſ tribus tantùm
tanquam paruulus puer. Cumque ſacerdos vt
panem frangeret, manus extendiſſet; videbatur
ipſiſ Angelus de cælo deſcendere, cultrum ma-
nu tenens, qui paruulum puerum ſacrificaret, &
ſanguinem calice exciperet. Sed & quando in
fructa panem ſacerdos ducebat, etiam Angelus
membra pueri in modicas partes ſcindebat. Ac-
ceſſit deinde ſenior, vt acciperet communionem,
& data eſt ipſi hoſtia ſanguine cruenta, vt ipſi ſo-
li viſa eſt: quare exclamans: Credo, inquit, Do-
mine, quia panis qui in altari ponitur, corpus
tuum eſt; & ſtatim caro, quam manibus tenebat,
in priorem panis formam rediit. Accidit hæc res
circa annum Domini 392.

13. Refertur in vita S. Mariæ Ocgniacenſiſ,
quod viderit Chriſtum ſub forma pueri immen-
ſo

ſo lumine coruſcantem, circa ædiculam, in qua
ſacroſanctum Sacramentum aſſeruabatur. Hu-
goni Lincolnienſi non rarò Chriſtus in forma
pueri apparuit, quando ſacris tremendis opera-
batur, ſub qua forma eundem, Hugone celebrã-
te, etiam adſtantes obſeruarunt. Cæſarius ali-
quot refert apparitiones, lib. 9. vnam, qua reli-
gioſo viro Godeſchalchode caſtro Volmeſten
oriundo apparuit, ſub ſpecie pulcherrimi infan-
tis. dum Miſſarum ſolennia peragit die Nataliſ
Domini. Alteram cap. 3. qua Adolpho de Die-
ferne; leuiculo ſacerdoti, & de veritate corporiſ
Chriſti in Sacramento dubitanti apparuit, in eo-
dem Miſſæ officio, nunc in ſpecie pueri, quem
marer ſinu foueret, nunc in ſpecie agni, nunc in
ſpecie crucifixi. Rolandus de monte ad Chro-
nica Sigeberti refert duas apparitiones, in qui-
bus ſpecies pueri viſa eſt, prima contigit ſoli
puero in Andegauenſi ciuitate; altera, pio Pref-
bytero iuxta Fiſcanum, in die dedicationiſ Ec-
cleſiæ, S. Trinitatiſ. Apud Surium etiam de S.
Catharina Senenſi habetur, quod sæpe Chriſtũ
in ſpecie infantis viderit in Sacramento. Petrus
Toloſanus idem ſe vidiffè affirmauit, non ſemel
tantùm, ſed etiam toto quatuor aut quinque
menſium ſpatio.

14. Mulier nobiliſ, opibuſque præclara, &
pietate excellens imprimiſ, ſanctè teſtata eſt, ſe
ex quo tempore noſtriſ ad rem diuinam operam
daret, ſemel atque iterum Chriſtum Dominum
infantiſ pulcherrimi ſpecie in conſecrata hoſtia
conſpexiſſe, radiorum ſplendore coruſcantem,
toto tempore quo piaculare ſacrificium ſacerdo-

tis manibus tenebatur. Idem sibi accidisse bis, vir summâ fide & religione sacerdoti nostro cōfessus est, ac semel quidem paulò antequam ab impurissima fœmina petulantissimè ad flagitium inuitaretur: qua in pugna ex recenti visione sibi videbatur Christum opportunè habere præsentem. Quid ergo mirum Angelorum legiones & militiam cælestem adesse huic sacrificio, cum Redemptor noster oculis mortalibus spectandum se præbuit: Credo equidem omnes Cherubinos & Seraphinos, omnes que Principatus & Potestates attonitas adfuisse ad diuinum mysterium cum veneratione & religione. Narrat Thomas Cantipratanus lib. 2. cap. 40. num. 3. quod sacerdos quidam de Dacia Ioannes nomine terram sanctam peregrinus adiuit cum quibusdam amicis. Transito ergo mari in vigilia Paschæ venerunt in Hierusalem, & summo mane recedere voluerunt: quibus sacerdos dixit, Sanctissimus dies est Paschæ, & locus est hic Resurrectionis Domini, audiatis prius Missam, & Eucharistiam sumite: postea recedemus. Abnuentibus omnibus, & recedentibus manè, sacerdos in vrbe remansit, & dictâ Missâ, factoque prandio solus cœpit insequi præcedentes: Quem vt attigit quidam in equo sedes: quid est, ait, quod solus properas peregrinus? & ille factum narrans: hac inquit de causa solus à sociis sum relictus. Tunc ille: Ascende, inquit, retro me, & videbimus si poteris assequi præcedentes. Agit gratias Presbyter, ascendit, & post horam sic residens obdormiuit. Circa vesperam verò eum euigilaret, & circumspiceret ubi esset, di-

xit illi ductor suus: Potes ne cognoscere locum istum? & ille præ timore maximo vix respondere valēs: Videtur, inquit, mihi, domine mi, quod ecclesia hæc, quæ ante nos est, ecclesia mea sit, & domus hæc proxima in qua mansi. Cui ductor eius ait: Rectè tibi videtur, Christum glorifica, cuius sacramenta veneratus es, & quorum causa in peregrinas terras solitudinem non horruisti. Hæc dicens subito disparuit. Hic qui disparuit Angelus Dei est, qui officiosus erga Eucharistiam & Missam tale miraculum perpetravit virtute Dei.

15. Iam verò quæ in Ecclesia Angeli operantur à Pelagio, discimus in vita Pauli Simplicis, vbi scriptum est, quod ingredientibus ad Ecclesiam, hominem vnum vidit obscuro corpore & nigro, & dæmones alacres ipsum trahentes, & capistrum in naribus iniicientes; Angelum verò à longè insequentem, tristem & lugubrem. Paulus verò lacrymans, & manu frequenter pectus tundens sedebat ante Ecclesiam, plorans valdè eum, qui ei talis apparebat. Qui autem videbant quod faciebat, & tam celerem eius mutationem, & lacrymas, & luctum, interrogabant rogantes, vt diceret quod videret; timentes ne quid in reprehensione omnium vidisset, pro quo hæc faceret. Postulabant etiam, vt ad Missas intraret cum eis. Paulus autem eos repellens, & negans se ingressurum, sedebat foris iacens, & plorans nimis illum qui taliter apparuerat. Post Paulum autem dimisso Ecclesiæ conuentu, iterum Paulus attendebat singulos exeuntes; vt quorum introitum aperuerat, sciret quales exirent, & vidit

illum virum nigrum & obscurum toto corpore prius, exeuntem ab ecclesia, claro quidem vultu, candidoque corpore; daemones autem, qui tenebant eum, post eum à longè sequentes; sanctum verò Angelum iuxta ipsum ambulantem, latum & promptum, & gaudentem supra eum valdè. Paulus verò exiliens cum gaudio clamabat: O ineffabilis misericordia Dei & bonitas, &c. Postea Paulus hominem vocavit, & didicit ab eo, vti fornicationi & luxuriæ deditus, audito Isaia propheta in Missa respuerit, & veniam à Deo petierit, & credibile est S. Angelis intercedentibus, qui in tēplis curant nostra negotia, vt ibi supplicabundi accedunt pro nobis, custodia tuentes suam. Habetur hæc historia in vitis Sanctorum Patrum, & bis in lib. 5. cap. 7. in vita S. Bonifacij Episcopi Lausanensis, qui postea Ordinem Cisterciensium ingressus est, cap. 7. legitur hunc in modum: *Celebrabat sanctissimus Presul sacrificium Missæ, offerens aeterno conditori hostiam pacificam, dilectum filium Dominum nostrum: & ecce sanctimonialis quadam satis religiosa, ac redolentis fama vidit duos Angelos iuxta illum, quorum vnus stetit ad dexteram eius, & alius ad sinistram, & manus sancti sacerdotis quas ipse pro nimia corporis fragilitate & debilitate extendere aut eleuare non valebat, suis ipsi manibus eleuabant. deponebantque ministrantes omnia necessaria, & valdè amabiliter atque humiliter capita sua inclinabant ad eum.* Disce ex religione sanctorum Angelorum piam reuerentiam Seruatori tuo præstare. Cùm aliquando die Paschæ S. Gregorius celebrans dixisset, *Pax De-*

mini sit semper vobiscum, Angelus altâ voce respondit, *& cum spiritu tuo,* propter quod Papæ celebranti quo die hoc contigit, & in ecclesia S. Mariæ Maioris, ad ea verba nihil respondetur. Cùm Proculus Episcopus & Martyr è Syria Romam veniret, & faceret rem sacram, præsentate Valentino Episcopo Interamnensi, Angelus Domini acceptum de altari calicem in aëra, videntibus omnibus, subleuauit; ac deinde in altari reposuit sanguine consecrato: sanctus autem presbyter de mandato Angeli sanguinem consecratum libauit. Ita refert Petrus Episcopus Aquilinus lib. 1. Catal. Sanctorum cap. 15. in vita S. Osualdi Episcopi Vigorniensis narratur, qui vixit anno 1170. quod Angelus ipsi sacrificanti ministrarit religiosè, & officiosè ad singula responderit.

16. Petrus Damianus lib. 3. epist. 5. ad Cunibertum Episcopum Rauennatem multis inuehitur in eos, qui irreuerenter in Ecclesia assistunt, sumto argumento à reuerentia Angelorum: *Cum ergo virtutes Angelicæ trementes assistunt, terreni & corruptibiles homines astare despicunt?* & cum ecclesiasticis illis officiis ritè credatur Angelorum semper adesse præsentia, quāto putamus aduersus nos zelo moueri, dum in conspectu illius diuinæ Maiestatis nos irreuerenter sedere conspiciunt, cui scilicet ipsi trementes assistunt. Nam & Zacharias sacerdos cùm in eensum poneret, stantem, non sedentem Angelum vidit iuxta altare. Et Euangelista Iohannes ait vidisse infinitam & innumerabilem multitudinem Angelorum, qui ait *stantes,* non

sedentes. Demum de illis ait: *Vbi credenda est frequentius Angelica beatitudo discurrere, quam in Ecclesia, ubi nouit Dei populum, propter quem scilicet mittitur, conuenire? & qui potentiori cui libet persona festinanter assurgimus, quæ presumptionis audacia sedere coram Viriutibus Angelicis non timemus?* Elias Cretensis comment. in orat. 1. Nazianzeni, ait, non aliter astare Angelos in Ecclesia, quam cum seruabant Dominum in sepulchro; vt vel hinc intelligamus, quæ reuerentiâ nobis assistendum sit diuino sacrificio. Ad hanc rem pertinent verba Bernardi ser. 3. in Cant. *Doleo proinde aliquos vestrum graui in sacris vigiliis somno deprimi, nec cali-cies reuereri, sed in præsentia Principum tanquam mortuos apparere, cum vestra alacritate permoti vestris interesse sollempniis delectentur; vereor ne vestram desidiâ quandoque abominantes cum indignatione recedant, & unusquisque vestrum serò cum gemitu dicere Deo, Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi, &c. & infra: Pro certo enim si se à nobis boni spiritus elongauerint, impetus malignorum quis sustinebit? Dico ergo uis, qui eiusmodi sunt. Maledictus qui facit opus Dei negligenter, &c. & iterum infra: *Quapropter attendite principes vestros cum statis ad orandum vel psallendum, stare cum reuerentiâ & disciplina; & gloriamini, quia Angeli vestri quotidie vident faciem Patris, nimirum nisi in ministerium propter nos, qui hereditatem capimus salutis, deuotionem nostram in superna ferunt, & referunt gratiam. Vsurpemus officium, quorum sortimur consortium, vt in ore infantium & Pu-**

Etantium perficiatur laus. Dicamus eis, psallite Deo nostro, psallite, laudem ergo cum cali cantoribus in commune dicentes, utpote ciues sanctorum, & domestici Dei psallite sapienter.

17. Redeo ad Chrysoctomum, cuius labores in Ecclesia notissimi sunt. In eius vita legimus milites ab Eudoxia in templum missos, ab Angelo pro foribus vestibuli stante, & romphæam vibrante repulso, & re infecta rediisse. Quis hic Angelus, nisi Ecclesiæ custos, qui præfecturam eius ecclesiæ administrabat. Ado in Chron. ætat. 6. sub anno 774 narrat, Saxones volentes inuadere ecclesiam à S. Bonifacio consecratam, à duobus iuuenibus (Angelis utique) miræ claritatis & splendoris eam defendentibus, in fugam actos. Nihil ergo mirum si Angelus in Apocalypsis 8 *incensa multa* offerat Deo, vt qui velit agere sacerdotem. Inde Sophronius Hierosolymitanus Angelos vocat *Mystas, & sacerorum Antistites & ministros*. Eisdem Cyrillus Alexandrinus *μοναχοὶ αὐτοεργάτων, propemodum cum Hierophantis sacrificare*. Hinc in improbos Chrysoctomus homiliâ quadam: *Non cogitas quod Angeli huic stupenda assistunt mensæ, & cum reuerentiâ circumuallant?*

18. Audi iam, quod extremo loco mihi proponendum iudicauî, scilicet Christum ipsum cū Angelorum cœtu diuinum celebrasse mysteriû; vt intelligas, quo cultu Angeli sint; quod Nucleus narrat ad ann. 1011. Fertur de Henrico hoc, quod semper post primam noctem ingrediens urbem, solitus fuerit in ecclesia S. Mariæ Maioris manere. Contigit autem semel, quod

dum solitarius oraret, visus sit sibi Christus pontificalibus indutus procedere Missam celebraturus, quem sequebatur S. Laurentius, & loco Subdiaconi S. Vincentius: post hos Virgo Dei genitrix cum multitudine virginum & angelorum. Dehinc Ioannes Baptista cum Patriarchis & Prophetis. post hos Petrus, & Ioannes cum ceteris Apostolis & Euangelistis: S. Stephanus cum Martyribus, S. Martinus cura Confessoribus. Angeli incipiunt Introitum, Suscepimus Deus misericordiam, & dum cantaretur, Dextera tua plena est iustitiâ; omnes Christo & Virginem imitantes, extenderunt digitos ad Henricum. Post Euangelium, indicibili iubilo Angelus librum deosculatum à Christo, præsentavit B. Mariæ, & post eam omnibus per ordinem deosculandum. Demum innuit B. Virgo Angelo, vt porrigeret librum etiam Henrico ad deosculandum, dicens: Præbe ei pacis osculum, cuius mihi virginitas placet; & cum præ nimio gaudio raptus nesciret ad plenum intendere, Angelus ipsum in neruo tangens, dixit: Hoc tibi erit signum dilectionis Dei propter tuam castitatem & iustitiam: & exinde vsque ad mortem claudicabat, ex quo euentu vocatus est Henricus Claudus. His vides, quo cultu Eucharistia & diuina mysteria tractentur ab Angelis, quod initio proposui, quod ipse pariter imitari enixè debes.

Angeli circa Crucem Domini officiosi.

CAPVT XXI V.

I. CVM Angeli diuina mysteria omnia conluerint, nescio qua religione & cultu impensius ferantur in Crucem Domini, id quod hoc capite declarandum proposui. vnus enim illorum in candida veste mulieribus apparuit, quæ in sepulchro Dominum quærebant, & dixit eis: *Nolite timere vos, scio enim quod Iesum qui crucifixus est, queritis.* Ad quod signatè Cyrillus Hierosolymitanus catech. 13. *μη ἐπαυροῦνθες τὸν σωθῆν ὁμιλοῦσιν, ἀγγελὸι γὰρ ἐγκαιροῦνται λέγοντες· οἰδιώδην πῖνα ζητεῖτε, ἵνα ὄν τ' ἐσωθῆτε, ἀφ' ἧ δαυόσασι εἰπέι, ὃ ἀγγελε, οἶδα ὃν ζητεῖτε, τ' ἐμὸν δεσπότην, ἀλλὰ ἐγὼ φασί, μὴ παύσασθε οἶδα τ' ἐσωθῆτε.* *Non pudeat crucem Christi confiteri, Angeli enim gloriantur, dicentes, Iesum crucifixum queritis, Non potuisti dicere, ὃ Angele, scio, quem queritis, meum Dominum; sed confidenter dicit, scio quod crucifixum.* Inde signatè Alexander Monachus de Crucis inuentione, imprimis à Gretsero positus. *σωθῆς ἀγγέλων χάρις ἐν δαιμόνων πίνδος. σωθῆς ἐκ τῆς δαιμόνων; Crux An. elorum voluptas, demonum dolor. Crux diaboli pernicietas.* Et Ioannes Chrysostomus in orat. in appellationem cœmeterij, quæ est etiam apud Gretserum 2. t. Tomo de Cruce, vbi Crux vocatur ὁ τῶν ἀγγέλων κόσμος, τ' ἐκκλησία ἡ ἀσφαλεια: *Angelorum decus, Ecclesia securitas.* De sancto Bartholomæo Apostolo legitur, quod Crucis signum non tantum adhibere solitus es-

set, sed temporibus eius memoriae proditum est, Angelum Dei hominibus præcepisse, vt Crucis signum frontibus suis imprimerent. Cùm enim Apostolus Astarothis simulacrum confringeret, & templum ipsius vero Deo dedicasse cuperet, Angelus Domini visibiliter apparuit, qui per templum illud circumuolans, in quatuor angulis eius digito suo Crucis signum lapidibus eius insculpsit; populumque allocutus, Dei nomine præcepit, vt idem signum frontibus imprimerent, quod ipse lapidibus insculperat. Quæ quidem historia in Abdia Babyloniorum Episcopi libro luculenter admodum his verbis scribitur: *Cumque omnes dixissent, Amen, apparuit Angelus Domini splendidus sicut sol, habens alas; & per quatuor angulos templi circumuolans digito suo quadratis saxi sculpsit signum crucis, & dixit: Hæc dicit Dominus, qui misit me; sicut omnes vos ab infirmitate vestra mundamini, ita mundamini templum hoc ab omni sorde & habitatore eius, quem iussit Apostolus Dei ire in desertum ab hominibus. Præterea me iussit Dominus (quem videntes nolite expauescere) vt prius ostendam vobis, vt quale signum ego sculpsi in his saxi, tale vos digito faciatis in frontibus vestris, & omnia mala fugient à vobis.* Eandem historiam referunt Episcopus Petrus de Natalibus in Sanctorum catalogo: & Vincentius Bellouacensis in Historiali Speculo. Quin anno circiter ab Incarnat. Dom. M. CCXIII. cùm crux transmarina vbiq; ferè terrarum prædicaretur, erat vir in Brabantia inæstimabilis sanctitatis, qui desiderium quidem longum habuerat terram, in qua stet erant Christi pedes peregrinus inuisere, sed retardari à con-

templatione diuina in corporali exercitio verëbatur. In oratione autem existenti in vigilia S. Petri ad vincula, clauso cubiculo, assistit illi cum ingenti lumine (erat enim nox) Angelus Dei dicens: Vidit Dominus ingens desiderium tuum, te scilicet velle inuisere terram sanctam, & nunc ad hoc missus sum ad te, vt desiderium tuum compleatur. Hæc dicens Angelus, hominem apprehendit, & in vna nocte ad omnia loca spectabilia terræ sanctæ transtulit, & eadem nocte retulit. Hanc historiam narrat Thomas Cantipratanus lib. 2. cap. 40. num. 4.

2. Robertus Soldani matris obitum describēs, quemadmodum illa confessā quod esset Christiana, filio apponendam crucem imperarit, quā cùm apposuisset, ita subdit: *In crastino autem cum Agareni vidissent signum illud, indignati sunt contra Principem, & volebant eum occidere. Tunc quidam ex ipsis subleuatus super machinas, conabatur eam deponere crucem. Qui voluntate Dei corruit, & mortuus est. Similiter & alius interemptus est alia vice. Tertia die cùm conuenissent multa millia hominum ad deponendum edificium illud, venerunt fulgura & coruscationes, & illo primitus perempto qui aduersabatur, multa millia perierunt igne diuino. Tunc apparuit Angelus Domini, & clarissimum signum Crucis posuit super pyramidem illam. Ex quo multi crediderunt in Christum, & adhuc Crucem illam precantur & adorant.* Ecce quemadmodum ad crucis huius collocationem post multorum cædem, post tonitrua & fulgura, Angelus apparuerit collocaturus illam. Huius historię meminit Baronius. 2. Annal.

3. Ad Constantini Magni Cruces vocemur, in quarum mentione angelicum studium magnum fuit, & singulare, vt apparebit ex istis Nicephori lib. 8. cap. 32. Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curauit cruces, eisque sacra hæc imposuit nomina, ἸΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑΤ: IESVS CHRISTVS VINCIT. Ex his, cui nomen Iesus inditum, auro per omnes partes diffuso ornata, collocata est super fornicem seu arcum triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret: potentia namque roboris eius Græcam superstitionem debellauit. Alteram verò venerandam sacramque Crucem, Christi nomen præferentem in Porphyretica Romana statuit columna, in loco qui *πλάτεια*, hoc est, Fraternalis Amor, dicitur. Tertiam verò, quã Constantini *Νίκην*, id est Victoriã vocauit; Heraclius autem *αἰώνιον*, hoc est inuictam, in alta columna marmorea posuit, in loco, cui nomen *ἀρτοπώλιον*, id est, forum Panarium. Ad quam multæ etiam supra opinionem virtutes sunt editæ: atque imprimis, si qui rigore inflammationis vexarentur, & oculorum doloribus & suffusionibus premerentur, sanati sunt. De qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne verò quisquã narranti mihi fidem non habeat; nihil enim tam præter opinionem & præter fidem est, quod Deus non perficiat, neque etiam quicquam, quod Deus velit, impossibile est. Dicitur namque, & verè dicitur, cum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altissimum intempestæ noctis fi-

lentiũ, perinde atque micans quoddã cœlitũs fulgur, cũ splendore insulfentabili venit, Crucẽ eum circumire, suffitum facientem, suauique voce, quasi cuiusdam tenuis indicis, præsentiam suam illis, qui puritate vitæ à vitiis abhorrentes, talia & videre & audire idonei sunt, insinuare: atque vbi cantu ineffabili diuinum carmen ter sancti hymni psallens concinuerit, rursus illum veluti stellam magnificè micantem ad munia redire sua. Hæc omnia Nicephori sunt, ex quibus apparet, quàm obsequiosus Angelus sit erga Crucem apparitione, splendore, hymno, suffitu. Hanc historiam etiam narrat Eusebius Cæsariensis in vita Constantini lib. 1. hunc in modum: *Cũ sol ad medium calum ascendisset die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum in ipso calo, soli imminens manifesto oculis aspexisse, in eoque inscriptonem consignatam, quæ hæc verba complectebatur: In hoc vinces. Admiratio ingens ipsum, & totum exercitum, qui eum quoque iam iter faciente comitabatur, atque ad eò huius prodigij spectator factus erat, incessit. se dubitatione admodum intra se distrahi, quid tandem illud ostentum sibi vellent, asseruit. Atque eum diu, multumque de eo cogitantem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in calo monstrato visum esse, præcepisseque vt exemplari ad imitationem illius signi, quod in calo apparuerat, fabricato, eo tamquam presidio in præliis cum hostibus committendis vteretur.*

4. Vocor iam ad Caruacensem Crucem, quam sæpe vidi hæc oculis, quæ Angelorum

ministerio facta est, & ad Carauacam oppidum delata; historia vero eius admirabilis narratore Alphonso Ciaconio, huiusmodi est, hæc enim verba illius sunt. Est Carauaca ciuitas mediterranea, aspero & montoso iugo incumbens, quæ Militibus Sancti Iacobi Enfigeri subest, arcem habens munitissimam, præsidio & armis satis instructam; & subtus multas specus & latibula continens, saxo ipso excauata. Quæ olim cum Agarenorum imperio pareret, ergastula erant tuta continēdis Christianis captiuis, quos in prædam continuè abducebant. Hanc Agareus Rex aliquando ingressus arcem inuisit, & captiuos Christianos proferri iussit, qui inter ergastula tenebantur. Quos vt macie confectos, & pallido eos vultu esse conspexit, fortem hominum & ferulem conditionem miseratus, ne deinceps ergastulis restringerentur, edixit, ac singulos benignè patriam, parentes, & artem, quam nossent, percunctatus, in eadem eos exercendos instituit; vt reipublica frugi, & liberius atque hilarius suo quisque muneri vacaret. Oblatus est inter alios Presbyter: hunc Rex, quam artem profiteretur, sciscitatus, sacerdote m se esse Christianorum respondit: & omnes artes, & omnium Regum quamcumque potentiam suū ministerium superare. Rex se inueneri velle istiusmodi ministerium, & vt istud in suo conspectu celebraret, mandauit: Sacerdos contra respondit, destitui se vestibus sacris, & ceteris necessariis ad sacram rem peragendam, quæ apud Christianos in promptu esse tolerent. Rex continuè iubet, vt e proximo Christianorum oppido om-

nia peterentur, quæ ad hoc ministerium celebrandum opportuna esse videbantur. Ara intra arcem erigitur, lapis sacratu illi superponitur, vestibus sacris presbyter amicitur; calix aderat, panis & vinum consecranda: & quintus tunc Nonarum Maij illuxerat, quo sollempnis Sanctæ Crucis inuentione festiuitas agebatur. Orfurus Missam sacerdos constitit, causam Rex sciscitatus, Crucem deesse dixit, quæ consueffet huiusmodi ministerio & ritibus, illo die præsertim adhiberi: vix hæc effatus fuerat, cum fornice, qui altari imminebat, dehiscente, magnus splendor effulsit, & per illum hiatus duo Angeli de celo illapsi, Crucem ligneam bipalmarem deferentes, super altare paratum deposuerunt. Stupet Rex Agareus cum suis aulicis, tanto miraculo conspecto; & Christianis, qui aderant, lacrymæ obortæ, & singultus imo pectore eruperunt, & gemitus: pectus tundunt, clamorem atollunt, & gratias de tanto beneficio vix poterant Deo præ gaudio admirabūdi intonare. Rex cum aulicis Christianā fidem complexus, Christianos libertate donauit, & sacello intra arcem constructo & dicato Angelicam illam Crucem intra pretiosam arcem afferuandam reponunt; tribus hodie seris & totidem clauibus obfirmatam: quarum vnā arcis præfectus, secundam templi maximi primarius sacerdos, tertiam Senatus Carauacensis habent. Singulis quibusque annis die tertio Maij, quo Crucis inuentione recolitur, & illa Crux ab Angelis fuit deportata, insigni pompâ, publicis supplicationibus, ex arce ad fontem copiosissimum lacum suis fluentis

efficientem, ferreis clathris obseptum deducitur; & ter intra illas undas submergitur, eiusque sacro contactu illæ sanctificantur; ita ut multis morbis & ægritudinibus degustantium subueniant. Ad hoc spectaculum innumeræ gentes & populi ex omni undique Hispania confluunt, sanctæ Crucis lignum illud adoraturi. rypum Crucis hîc adiicimus, qui talis est:

Quoniam autem in rebus Hispaniæ sum, indignum fecerò & genere Hispano indecorum, nisi Alphonsi Casti, cui cognomentum ob calibem & castam vitam inditum est, mentionem fecero. Hic Rex, cum Oueti, ubi tunc Regia erat, insigne ac sumptuosum templum in Sancti Saluatoris honorem ædificasset, cuperetque id multis & exquisitis ornamentis, prout loci dignitas & maiestas postulabat, insignire; inter cetera, magnam quandam auream Crucem construere, illamque plurimis ac preciosis gemmis, quas habebat, illuminare cogitauit. Quapropter peritissimos vndeque exquiri & accersiri aurifices iussit, qui operi huic conficiendo egregiam operam nauarent. Dumque hæc agitaret animo, ecce manè quodam egrediente è templo, quod construxerat, postquam sacris interfuisset, Regiamque repetenti, duo eleganti formâ iuuenes, qui sub humana specie Angeli erant, illi occurrerunt, & sese primarios esse aurifices, desideriumque eius percepisse asserentes, Crucem illam ad voti ipsius integram satisfactionem construere

struere spondebant. Rex, qui id vehementer exoptabat, pergrato animo illos excepit. Re igitur cum iuuenibus communicata, tantum auri illis tribui mandauit, quantum ipsi necessarium esse dixerunt, & multitudinem gemmarum omnis generis ad crucem illam conficiendam, & regio ornata illustrandam. Habitacula, officinam, instrumenta, & omnia quæ opus esse videbantur, intra palatium assignauit. Die verò sequenti familiares nobiles aliquot misit exploraturos, an manus operi admouere cepissent. Hi confestim reuersi Regi nuntiant, domum reperisse desertam, aurificesque nusquam comperisse; verum crucem iam absolutam & perfectam inuenisse, tanto splendore fulgentem, lucidosque ad eò radios iaculantem, ut eam fixis oculis intueri nequirent. Rex nouitate rei permotus, ingenti admiratione obstupescens, protinus magnâ nobilium aulicorum manu comitatus, aurificum cubicula festinanter adiit, ubi eos re verâ abcessisse comperit, crucem verò ibi relictam, & miro fulgore micantem cospexit, admirabilique ad eò & excellenti artificio elaboratam, quanto per manus hominum multis annis absolui nequisset; neque verò eam venustatem & pulchritudinem citra diuinum miraculum humana industria attingere potuisset. Quamobrem pius Rex Dei erga se benignitatem & fauorem apertè agnoscens, in gratias & preces se totum effudit; cruxque angelica magnâ veneratione adorata, oci Episcopum accersiuit, cleróque & populo onuocato, sollempni pompâ è palatio regiam crucem in templum Sancti Saluatoris deduxit; ipse

quoque propriis manibus in ara sacrae illius ædis maximâ reuerenter collocauit. Hæc est historia Crucis Ouetensis, quam Angeli fabricarunt, quamque grauissimi scriptores, qui de rebus Hispanicis scripsere, prosecuti sunt, & inter eos Rodericus Ximinius Toletanus Archiepiscopus lib. 4. c. 9. Lucas Tudenfis Episcopus in Chronicis Hispaniarum; Ambrosius Morales in vita Alphonfi Casti, Alphonfus de Carthagena Episcopus Burgenfis in Anacephalæosi, Hispan. Vasquez in Chronicis Hispaniæ, Alphonfus Ciacon. de signis S. Crucis cap. 35. Cardinalis Baronius tom. 9. anno 791. ac demû Iacobus Bosius lib. 6. de triumphanti Cruce, cuius stilo nos hæsimus, quòd ceteris placidior & elegantior.

6. Augustinus Mannus Congregationis Presbyter in selectis Hist. multa memorat de Cruce & Angelis: imprimis cap. 187. hæc narrat, memorabile in primis quòd Alphonso Congorum Regi (quæ regio longè patet in Æthiopia) recès ad Christum conuerso accedit, qui destitutus à suis, & à fratre bello petitus, ad Christi solius opem confugiens, gloriosam victoriam retulit, cum ipse non tam pugnando, quàm Christum, & Iacobum Hispaniæ patronum appellando, fratrem in fugam coniecero; qui in fuga cum præcipuo quodam ex Ducibus captus est. Dux ille falsus est, se nihil mirari Alphonsum tam egregiè vicisse, se enim & suos non tam illius armis, quàm alio quodam fortissimo equitum exercitu què signum illud, quòd Christiani adorant, præire videbant, in fugam præcipitatos. Alpho-

fus in memoriam tam celebris victoriæ, in qua aduersarij signum crucis, & caelestem Angelorum militiam videntes fugati sunt, Cruce deinceps pro insigni vsus est, cuiusmodi quidem narrationibus omnis antiquitas plena est.

7. Labet intexere quiddam ex Actis Procopij martyris citatum, & in Concilio Nicæno secundo recitatum, quòd ad eandem Crucis & Angelorum historiam pertinet, quòdque Card. Baronius tom. 3. Annal. narrat his verbis, quæ ex Actis desumuntur Procopij: *Neamias, id est Procopius, gaudio magno persusus, & fide audens, rem bene gesit, similiter illius comites omnes. Ea autem nocte cum militibus reuersus est. Venit autem Scythopolim, & omne sodalitiū aurifabrorum & argentisusorum conuocans, interrogauit eos, dicens: Potestis mihi facere vas aliquod, quòd ego tradam vobis? Illi verò hominis austeritate deterriti, communi consilio statuerunt apud illum vnum ex omnibus, quem optimum artificem existimabant, nomen illi Marcus erat, dicens: Si quis est, qui voluntati tuæ, Domine, satisfaciat, hic erit. & paulò post: Marcus autem nequaquam obedire volebat inueni: persuasit tamen tandem is dicens. Hoc mysterium Regi vsque ad vitam nunquam reuelabis. Agebat enim cum eo, vt crucem, quam ferret ad collum suspensam, ex argento auroque conficeret. Itaque Acta: Persuasus itaque Marcus, in abscondito ex auro & argento noctu Crucem fabricauit. Cum autem opus consummatum erigeretur, tres in eo imagines apparuerunt. Scriptum autem erat Hebræo Dialecto in superiore parte, Emmanuel, & utrumque in*

summitate alarum Michael, & Gabriel. Voluit autem Marcus sibi timens, expungere imagines: verum non potuit: confestim enim manus illius sicca permansit. Sub gallicinum autem Dux, qui dicebatur Neanias, ad ades Marci, quo Crucem auferret, properat. Videns autem illam, protinus adorauit. *Aut autem ad Marcum, quæ sunt hæ personæ quæque hæc inscriptio? Domine, in qua hora Crux à me erigebatur, imagines istæ per se enitæ sunt, neque ego cognosco, quanam, aut cuius sit inscriptio. Neanias verò cognoscens virtutem quandam in his esse, adorata Cruce, Marco artificii copiosam mercedem soluit, profectusque est in ciuitatem suam. Recitata hæc sunt in Concilio ab Stephano Diacono, & Referendario. Hic Neanias postea dictus est Procopius, passusque sub Diocletiano. In hac narratione vidēs, quantum Angeli obsequiosi sint Cruci, cum eâ fabricatâ, Angeli quoque diuinitus in ea impressi sint Michael & Gabriel.*

8. Hinc est, quod in extremo iudicio Crucem Angeli portaturi sunt, quod Petrus Damianus (vt alios præteream) sermone 2. de cruce his verbis notat: *Nolo autem vos lateat, fratres mei, quia in tremendi examinis die, beata Crux vlnis aduehitur Angelorum, & ante omnia ponitur ora mortalium. Non auro iam, vel gemmis ornata, sed radiantior erit Sole, vel stellis ex virtute diuina. Proposita certè tunc erit in eorum gloriam, qui eam diligenter ex charitate complexi sunt: & è diuerso in eorum opprobrium, qui eam post Redemptorem suum portare noluerunt. Inde Ioannes Apocal. 7. Nolite nocere terræ & mari, &c. quoad vsque si-*

signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Itaque sancti Angeli signabunt iustos signo sanctissimæ Crucis. Quare Andreas Cæsar de extremo iudicio loquens: Tunc enim fideles intrepide citraque ruborem signaculum Crucis Christi in conspectu impiorum deferent. Græcum enim σπειγίς (quo vtitur) significat signaculum visibile. S. Ambrosius in lib. de Isaac cap. 8. Signaculum Christus in fronte est, signaculum in corde, signaculum in brachio: in fronte, vt semper consteamur; in corde, vt semper diligamus; in brachio, vt semper operemur. Quapropter Origen. hom. 8. in Diuertos: Gaudentes hoc signum leuemus in frontes, quod demones cum viderint, contremiscant: nam qui aurea capitolia non timent, Crucem timent. Hoc itaque signum Angeli ferent, de quo Chrysostomus orat. in Parasceue: Quem admodum enim Rege ingrediente, exercitus præeuntes signa humeris ferunt, Regisque ingressum annuntiant, & τῶ τῶ ἡ κτίσις δεσποτῆ καταβαλεῖντος ἐν τῶν θεανῶν ἀεθλαμβάνει τὰ σπυτοπῆδα τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἀρχαγγέλων, τὸ σημεῖον ἐλεην βασιλείας, καὶ τὴν βασιλικὴν εἰσοδὸν ἡμῶν ἀπαγγέλλοντα: Sic & Domino omnis creaturæ de calo descendenti, exercitus Angelorum & Archangelorum signum illud ferunt, & regium ingressum nobis annuntiant. Et Theophanes Cerameus orat. in exaltationem S. Crucis: Καθ' ἡμῶν ὁ σωτὴρ ὁραθῆσται τῶ ἀγγέλων δορυφορέωμος. τότε γὰρ φανήσεται τὸ σημεῖον τῶ ὕψῶ τῶ ἀνθρώπου, ὡς περιπαθοῦναι τὸ ἄγιον εὐαγγέλιον: Quo tempore Crux Angelicis choris comitata & circumdata conspicietur, tunc enim parebit signum filij hominis, vt facta Euangeliorum historia testatur. Et Ezechiel

cap. 9. de eadem Cruce loquitur: *Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam ciuitatem in medio Hierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quae sunt in medio eius.*

9. Quin videre est cruces, in quibus Angelica opera elaborauit, dignas sanè ingenti pretio. Sunt autem multæ admirandæ & supra capacitatem humanam prædicandæ cruces, de quibus mentionem aliquam facere non piguerit. Inter quas istas refert Nicephorus lib. 10. cap. 2: *Vbi (Iulianus) in eius regionis (Thraciæ) montes peruenit, quum post vindemiam vergilia occiderent, vites gemmis & vitis recentibus germinarunt, & ros ex aëre in ipsum comitesque eius ita diffusus est, vt gutta qualibet in sagis illorum crucis formam repræsentaret.*

10. Hector Boethius hist. Scotorum lib. 10. Soluta Hungo Pictorum regi intempestâ nocte in soporem, extemplò adstans Apostolus Andræas iussit alacriori esse animo, nec hostium multitudine terreretur, plurimamque spem in diuina locaret ope: fore, vt gloriosissimam de Anglis postera die assequeretur victoriam. Mirum scribunt tunc accidisse supra Pictorum castra lucidâ cælo apparuisse crucem illius instar, qua Apostolus Andræas pro Christi nomine supplicio olim erat affectus. Hancque Apostolum ipsi Hungo ostendisse, addidisseque id ostensum ante partam victoriam haud cælo defuturum. Experrectus Rex, milites iam tunc lucentem crucem intempesta nocte admirantes edocet: quam fortunam D. Andræas sibi, suoque

exercitui fuisset pollicitus: per quietem hortatus, prima luce alacres hostes pugnâ adorirentur numine sibi propitio, & aduerso hostibus, eoque eorum multitudinem minimè timendam. Sequuta Regis verba grata omnium vociferatio, quam hostes audientes, lucidam simul conspicati Crucem, quippiam mali portento tali sibi præfagientes ingenti pauore sunt percussi. Picti, Scotique tanta vi in Anglos sunt inuecti, vt illi cum impetum non possent sustinere, primum Nortumbri, mox tota acies impulsâ terga dederit, & vix quingenti viri euaserint.

11. Matthæus Parisius in Chronicis ita refert: In villa de Bebon Frisiæ apparuit in aëre triplex forma Crucis, vna coloris candidi versus Aquilonem, altera versus meridiem eiusdem schemmatis & coloris. Tertia medio colore colorata, habens crucis patibulum & formam hominis in eo suspensi brachiis eleuatis, & extensis, cum infixione clauorum in manibus & pedibus, & capite inclinato. Et hæc media fuit inter alias, in quibus corporis humani effigies non apparebat. Alia quoque vice, & alio loco, in villa scilicet Frisiæ, quæ Fugerhuse appellatur, crux apparuit iuxta solem cærulei coloris, & hanc plures quam priorem viderunt. Tertia apparuit in villa Dôctham, in qua B. Bonifacius martyrio coronatus est: vbi in festo eiusdem martyris cum multa hominum millia conuenissent, visa est crux magna, & alba, ac si lignum trabis ex transuerso alterius trabis artificialiter construeretur. Mouebatur autem paulatim ab Aquilone ad Orientem, & hanc plurimi homines conspexerunt.

12. Thomas Cantipratenſis lib. 2. Miraculo-
rum cap. 9. diſcoloratas cruces, & ex omnibus
mundi partibus quædam ſanctiſſima Recluſa
(vt ipſa mihi retulit) in Brabantia partibus vi-
dit, cum ſecunda expeditio ad purgandam Al-
bigenſium terram per Legatos Curia Romanæ
miſſa fuit. Sed & Crux à multis populis, cum in
diuerſis partibus prædicaretur, viſa fuit manife-
ſtè. Nec non & ego fidelium nouiſſimus, ante-
quam piſſimus Ludouicus Francorum Rex an-
no ab Incarnatione Domini 1246 crucem tranſ-
marinam ſulciperet, crucem in cælo ex clariſſi-
mo & ſidereo lumine vidi. Nec recolo me de-
centiùs & operoſiùs formatam crucem vnquam
ſub aliqua materia vel figura vidiffe. Octenos
habere cubitos crucem ipſam in longitudine mi-
hi planiſſimè viſum eſt.

13. Alanus Copus dialogo 4. Decimo tertio
Calendas Aprilis annoſa quædam fraxinus in eâ
regione inſulæ, quam veteres Cambiam, nos
hodie Valliam appellamus, violento ventorum
impetu ita eſt deiecta, & truncus arboris licet
mediâ parte ſui totius vi tempeſtatis diſſiſus, &
diſſectus, radicibus tamen ſuis adhuc inhæref-
cens ad ſeptem uſque pedes è terra extaret: ecce
verò cum ita arbor vaſta hiatu diſtenderetur, in
parte arboris interiore crux humano pede lon-
gior apparuit, & quod magis mirere, eius pars
quæ humi ſtrata eſt, eandem per omnia crucis fi-
guram referebat. Vt autem res hæc omnibus pe-
ne noſtratibus innotefceret, inde factum eſt,
quod cum crux illa non ſubito euanuerit, ſed ali-
quot annos, in eodem arboris trunco, non ſine

ingenti intuentium ſtupore permanſerit, ma-
gnus foret, ac frequens populi, tam raræ, & cele-
bris rei viſendæ gratia ad eum locum concurſus.
Qui verò commodè ſe non potuerunt eò recipere,
ij ab aliis impetrarunt, vt eius crucis vera ex
omni parte forma pictoris penicillo expreſſa
ipſis exhiberetur cum his carminibus.

Hanc Crucis effigiem, pie lector, fraxinus ipſo

Quem legis hic anno, menſe, dieque dedit.

Arbor apud Vallos Stradlingi creuit in aruis:

Hic torquatus Eques (ſi modo quæris) erat.

Tempeſtas oritur, fortis conſtringitur arbos,

Exhibet hanc mollis deinde medulla crucem.

Formam charta docet, nux auellana colorem,

Menſura, expreſſit quam tibi pictor erat.

14. Alphonſus Ciacon, tractatu de ſignis cru-
cis hæc maximè exempla commemorat: Anno
1591 die 25 & 28 Maij in diuerſis Gallia locis
multæ parvæ cruces celitus illapſæ apparuerunt,
quæ non ſolum in templis conſpectæ in orna-
mentis altarium, & ſacerdotum veſtibus, ſed in
priuatorum etiam conſuetis, quibus amicieban-
tur indumentis. Priores viſæ ſunt Corbeia vrbe
Gallia ita appellatæ: poſteriores in multis Pi-
cardia urbibus, veluti Ambianis, & Montdidier.
Simile ſpectaculum oblatum in ſacris corporali-
bus, & mappis altarium ſuperpelliciis ſacerdo-
tum, & veſtibus multorum ciuium. Eadem Crucis
ſimulachra poſt vigiliam Paſchæ die 14. Aprilis
oſtenſa fuiſſe pariſiis in plerisque templis, & aliis
multis locis ſuper corporalia, & multas alias
mappas, Eccleſiaſticorum, & laicorum veſtes. Vt
nemo autem hæſitare de hoc miraculo poſſet, &

naturæ vires excedere hoc ostentum omnes clarè cognoscerent, denuo Burgis nouæ Cruces exortæ, quæ priorum fidem confirmarent, sicut ex doctoribus illius Academię constitit. Coloris autem fuerat ligni alicuius vulgaris. Est vero *Bourges*, quæ latinè appellatur Bituris.

15. Nono Calend. Maij, hoc est die 23 Aprilis, inter horam 21 & 22 in Anglia, comitatu Nordfolciæ, circulus magnus in cælo apparuit cum aliis duobus minoribus, & tres soles, quorū medijs lucidior & splendidior erat, alij duo obtusioris lucis, sed talis quæ posset mediæ noctis tenebras illuminare. Solem medium circulus minor versus Occidentem ambiēbat maiorem secans. Maior alium circulum continebat, in cuius medio crux similis illi apparebat, in qua S. Andreas Apostolus fixus mortem pro Christo subiit, hinc Septentrionem, illinc meridiem prospēctans. Ex aduerso solis medijs opposita circuli maioris proportiōe Orientem versus crux alia Sancti Andree ingentior priori se ostendebat, brachia duodecim vt videbatur longa, medium circulum veluti diuidens. Circulus maior hemispherium cingebat latitudine qua solet apparere arcus cælestis. Duo alij circuli, & duæ Cruces sancti Andree alba erant in pallorem quendam desinentes. Hæc signa diuinitus in cælo ostensa clare visa ab eis, qui Norduici vrbe comitatus Nordfolciæ, vel finitimis locis adfuerunt. Quidam tamen intentiūs contemplantes tres soles, & circulum maiorem, crucem mediā non aduerterunt, nec circulum minorem. Sed alij multi qui omnia viderunt hæc ad

Lōdonienses scripserunt. & ex epistolis multorū Londino datis 23. Iunij, receptis Romæ 10 Augusti, series, & ordo rei gestæ, & narratio nuntiata. Hæc historiam refert Ciacוניus, quam sibi narrauit Iosephus Cresquillus ex Societate Iesu vir magni candoris.

16. De Albalatenfi Cruce dicam, quod rarum est. Inuitat me singularis deuotio, etiam si extra Angelos res acciderit, vnius canis venatici opera. Albalate oppidum est in extremis prope finibus Caracinarum, & extremum in ea parte Tolētanæ dioceseos, quæ ad solem Orientem spectat; ex eo duo adolescētes agri colēdi gratia, ad Tagi vsq; ripas, qui fines alluit Albalatēses progressi sūt; & vt mos est illis qui regiones aut habitāt, aut obeunt syluestres & venationibus opportunas, canem secum adduxere venaticum. Agebatur tunc annus millesimus quingentesimus sdecimus quartus, dies verò Septembris vigesimus septimus. Cumque noctem illam in agro ad Tagi ripam ponere statuissent, canem apud se, de more, retinent, qui sub mediæ noctis silentium, exoluit se, erupitque ad eam partem quam alluit proximè fluiuius, & quasi odoratus ibi aliquid, fodit terrā vnguibus, latratuq; significat latere ibi preciosam aliquam, & opportunā prædam. Accurrunt adolescentes, cumque se deceptos esse putassent, reducunt canem, illumque multo quàm antea accuratiūs astringunt. Erumpit autem rursus, ac eodem se, vnde abductus fuerat, quàm ocysimè refert, latratuque iterum excitat, aduocatque dormientes; qui rursus, vt sibi videbatur delusi; cum nihil deprehendissent

eorum, quorum causa accersiri se crediderant, fustibus canem male acceptum ad sua sibi cubilia reducunt, alligantque multo quam antea diligentius. Sed omnino frustra, rupit etenim iterum vincula sub lucem, & latratu iterum acuto magis atque frequenti dominos ad prædam aduocat, ac instigat. Accurrunt illi, & indefosso loco crucem inueniunt, donum planè cœleste, quo nulla aut gratior, aut magis optata venatio posset accidere. Nihil à longo illo situ, nihil è loco humenti, vt pote littorali rubiginis, nihil fordium contraxerat, recens diceres opus, & tunc primum conflatum ab artifice; ex aurichalco, vt apparet inaurato, quod quatuor prægrandes gemmæ ornabant è crystallo, totidem ex eadem materia, à quibusdam catenulis ab vtroque brachio dependentibus: Quarum vnâ Imperator Carolus V. cum illac transfret, & sacrum illud atque cœleste donum religionis ergo supplex inuiferet, secum abstulit, quæ adhuc in sacrario regio inter sacras gazas religiosè seruatur. Ex eo tempore dies ille, quo inuenta crux est, quotannis singulari celebritate colitur, in quam omnes eo studio, aueritateque conspirant, vt nihil faciant reliqui aut operæ, aut sumptus. Referunt oppidani, capisse aliquando vicinam oppido syluam conflagrare, & increbrescente vento, qui flammam oppidum versus inuehebat, eas vires incendium assumpsisse, vt non syluæ tantum, sed sibi etiam, ac domibus oppidani timerint, quos iam ab incendio calor, & fumus afflabat. Consurunt ergo ad illud per fugium, quod in eo rerum articulo putabatur extremum: op-

ponunt flammæ salutare signum, quod è suo sacratio religiosè producerant, cuius virtutè ignis statim ac ventus agnouere, repente enim repressus est ignis, & ventus, qui ab aduersa regione vehementer spirabat, subito confedit. Hoc tractuli ex Sanctio in Ezechielem.

17. Absoluo rem hanc ingenti enarrato miraculo, quod accidit Parisiis in Ecclesia Societatis nostræ 24. Maij, in hunc modum. Itaque in Ecclesia S. Mariæ, quæ est Collegij Iesuitarum magno numero cruces comparuerunt super linteamina altarium, & manilia, quæ supponuntur sacre Communioni percipiendæ, & superpellicium Concionatoris. Quæ res cum diulgaretur, totus populus conferto agmine vndique confluit vt cruces spectaret. Cum autem turba per duas horas magnâ contentione concareret, ecce nouus rumor ad eorû aures peruenit, similes alias cruces in aliis templis denuò comparuisse. In ædibus Deiparæ Virginis à Furscio, S. Ursini, S. Petri, S. Hypoliti, S. Ostrilli, & sacratis pluribus aliis locis. Deserta igitur Ecclesia Iesuitarum, ad alias festini conuolant ciues sese præ multitudine conculcantes, & prementes, maiori contentione quam prius: præsertim ad illam Deiparæ Virginis à Furscio.

Angelorum pulchritudo & sapientia, qua nos defendunt.

CAPVT XXV.

I. **D**VO propofui, & probabo. Pulchritudo Angelorū talis est, vt nequeat verbis cōprehendi, nec mente concipi. Bernardinus Senensis de ea loquens, sic ait: *Minimus Angelorum existens in vita æterna est, decies pulchrior quam est pulcherrima anima quam fecerit Deus, exceptā animā Christi & Virginis gloriosa.* De sancta Francisca Romana miræ sanctitatis femina scribit Auctor eius vitæ, formositatem Angelorum duorum, quæ Virginem Mariam comitabantur, ad eō excellentem esse, vt obstupescere quis posset, quæ formositas ipsi sanctæ Francisca visa est aliquando. Auctor itaque eius vitæ ita ait: *Vestes erant candore plerumque niveo, aliquando cæruleo, rarius purpureo colore; alter impressa semper in crucis modum brachia pectori apprimibat, alter ex auro tres palmæ ramulos dextera præferebat, uterque quamuis vicini essent virgini (& prior ille latus clauderat semper) in cælum defixos habebat oculos. Vtrique prolixa, & aurea cæsaries; utrique ea claritas vultus, vt præ altero sol ipse minus aliquando luceret, præ altero, nubecula instar obscuræ esse videretur.* Age iam si scias, explica mihi qualis sit ista pulchritudo: cuius in conspectu sol ipse lucentissimus instar nubeculæ obscuræ appareret. Verè Brigitta dixit cap. 8 Reuelat. *Si videres spiritualem pulchri-*

sudinem Angelorum, & animarum sanctarum, corpus tuum non sufficeret videre, sed corrumpetur, quasi vas corruptum & putridum propter gaudium animæ ex visione. & Cæsarius lib. 8. c. 7 dicit: *staturas Angeli habet humanas facies virginibus simillimas; genas ad instar rosarum rubentes, & reliquis membris intectis nive candidiores.* Vnde S. Dionysius in Cælesti Hierarch. ita definit Angeli pulchritudinem: *Angelus est imago Dei, manifestatio occulti luminis, speculum clarum, clarissimum, immaculatum, incoquinatum totum (si conueniens est dicere) suscipiens in se pulchritudinem omniformis Dei formositatis mundæ, resplendere faciens in se bonitatem silentij.* Inde Lucas in Actis, vt formosissimum fuisse Stephanum indicaret, ait: *Intuentes in eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem Angeli.* Et sancta Ludouina dicere solita erat: *Nullus dolor est, nulla tanta animi angustia & ægritudo, quæ non facillimè evanescat, si mihi vultum Angelicum liceat contemplari.* Ambrosius floribus comparabat super Luc. 12. *Angeli verè istius mundi flores sunt, quorum claritatibus ornatur mundus, & bonum odorem sanctificationis spirant.* Christianus, Monachus interrogatus de Angelorum pulchritudine, respondit se vidisse eos in specie pulcherrima auium. Narrat Cæsarius lib. 7. cap. 16. Dionysius Exiguus in vita S. Pachomij: *Astiterunt super eum (Pachomium) Angeli lucis, & iuuenis in medio eorum ineffabili pulchritudine atque claritate resplendens, qui instar solis ex se fulgoris radios emittebat, &c. & Nazianzenus orat. de*

Natiuitate Christi, loquens de Angelis, ita ait, καὶ ἄλλως ἰσοπένητον λαμπρότητος δεύτερος, λαμπρότερον τῆς πρώτης λαμπρότητος. *Atque ita secundi splendores procreati sunt, primi splendoris administri.* & infra de iis intelligentiis, καὶ τὰ πρῶτα ἐν θεῷ λαμπρότητα: *Primario Dei fulgore collucentes.* & orat. de S. Baptismo: δεύτερον δὲ φῶς ἀγγελος τῷ πρῶτῳ φῶτι ἀπορροή τις ἢ μεταστάσι, τῇ πρὸς αὐτὸ νέουσι ἢ ὑπερζία τὸν φωτιστὸν ἔχουσι: *Secundum lumen est Angelus primi illius velut riuiulus quidam aut participatio per propensionem ad illud ac ministerium illuminationem habens.* & supra dixerat: τὸ το δεξάζουσι οἱ ἄγγελοι, διὰ τὸ συγγενὲς εἶναι λαμπρότητος: *Hinc Angeli celebrant (baptismum) propter cognationis splendorem.* & orat. in laudem Hieronis philosophi Alexandrini ob fidem in exilium missi, ac post triennium reuerſi: εἶπερ ἀγγελικὸν ἢ λαμπρότητα ἢ ἠφαιδέτης, ὅταν τυπώται σωματικῶς, σύμφωνα οἷμαι τὸ το εἶναι πῶς εἶναι αὐτῶν καὶ δευτέρου: *si quidem Angelicum est vestitus candor & splendor, cum corporea forma pinguntur, ad signandā, ni fallor, naturalem ipsorum puritatem.* Dixi iam de pulchritudine & formositate, dicturus plura cum agam de indutu vestium, & de ratione qua assumit humanam formam, in quibus locis sese offeret occasio loquendi de Angeli pulchritudine.

2. Ad sapientiam pergo, qua imbuti Angeli ab initio, sciunt esse boni consiliarij nostri, quam mihi exhibet Aluertinus; nam si Angelos consideremus quoad scientiam suam, quæ est eorum perfectio, naturaliter dotati sunt intellectu tam perspicaci, & cognitione tam profundā vniuersę

naturę

naturę, & creaturarum omnium; nihil vt in mundo cum materia coniunctum, vel ab ea separatum, incorruptibile, aut caducum; tempore finitum, aut sempiternum sit, quin intimè ac secundum omnem suam partem illud intelligant. Vnde non sine causā propter incredibilem cognoscendi perfectionem communiter nominantur purę mentes, & simplices intelligentiæ. Cognoscunt certissimè & euidentissimè omnia obiecta necessaria, eorumque essentias ac proprietates, neque originem vniuscuiusque per effectus suos diuturna sollicitudine venari necessè habent, sed quamcumque in rem mentem dirigunt, mox totam eodem instanti perfectissime tumentur. Nec tantum perspicuè Angelus obiecta necessaria, verum etiam omnes actiones nostras, quæ imperio voluntatis extrorsum prodeunt, & in intellectu ipsius apparent tanquam in lucidissimo speculo; idcirco enim crediderim Angelos assimilari speculis illis quæ in tabernaculo affixa erant, non tantum ad sacerdotum usum, sed etiā vt quicquid in templo rerum ageretur repræsentarent.

3. Nihilominus tamen, licet hucusque dicta cum veritate consonent, non fuissent Angeli per naturam suam sufficientes ad custodiam hominum, nisi diuina bonitas, quo certiores redderemur de salute nostra, abundantius in illis suppleuisset, quod deerat. Enimvero carebant notitiā humanarum cogitationum, quæ tamè cum indies machinentur nobis ruinam spiritualem, ipsis tanquam ducibus ac custodibus nostris, vt securius per eos ab omni periculo eripi & dirig

R

possemus in viam salutis reuelari debuerunt, & modo quidem prorsus supernaturali ac diuino: quia profecto alias neque ex ipsorum, neque ex nostra parte illis manifesta fuissent. Non ex conditione ipsorum, cum enim Angeli sint creaturæ conuersabiles, non conuenisset illis clara cognitio cogitationum cordis nostri, aliquando sublati fuisset conuictus politicus, qui subinde exigit hæc vel illa conseruari secreta. idcirco Deus sibi soli secreta, tanquam Gubernatori & vniuersorum Domino notitiam hanc cogitationum hominum retinuit. Et hæc est doctrina Doctorum Ecclesiæ, & consona cū sacris literis Hierem. 17. *Præuum est cor hominū, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda, & probans renes, qui do unicuique secundum opera sua.* Quibus verbis reprobat opinio quorundam, qui dixerunt, quod dæmones cognoscunt cogitationes hominum, quia Augustinus dixit 12 super Genes. ad literam: *Mali Angeli cogitationes nouerunt, quia multa prædicunt, quæ non prædicent, si cogitationes non nouissent.* Etenim duplex est cognitio, altera certa, & illam non dæmones assequuntur, nec possunt rimari: altera cōiecturalis, quæ per aliquos motus & signa exteriora habetur, ex quibus cōiecturaliter cognoscuntur interiora; & hanc dæmones habent. & de hac intelligendus Augustinus, vnde de cognitione certitudinis idem Augustinus loquens in lib. de Ecclesiast. dogmatib. inquit: *internas cogitationes an. m. e. diabolum non videre certi sumus, multo autem minus potest vnus homo scire secreta cordis alterius.* Vnde idem Au-

gustinus in quodam sermone ait: *Nemo scit quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* & Scriptura Sacra in Paralip. dicit lib. 1. cap. 18. *Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit.* & Salomon Paralip. 2. cap. 6. *Redde unicuique secundum vias suas, quas nosti, cum habere in corde suo, tu enim solus nosti corda filiorum hominum.* & psalmo 7. *Scrutans corda & renes eius, ipse enim nouit abscondita cordis.* & Salomon Sapient. 1. *Quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus.* Seneca epist. ad Lucillium: *Quid prodest aliquid ab homine esse secretum? Nihil Deo clausum est, ipse cogitationibus nostris interuenit, ut nunquam inde discedat.* Sed neque Angeli boni cognoscunt secreta cordis, licet Hermes in libro quem fecit de quatuor materiis dixerit, quod sic cognoscunt, tamen in contrarium est S. Thomas lib. Summæ, & omnes Theologi in 4. Sent. distinct. 8. vbi concludunt, quod cogitationes intrinsecæ cognoscantur à solo Deo, propriâ virtute. Ipsi enim nihil est absconditum, ut habetur ad Hebr. 4. *Omnia nuda & aperta sunt oculis Dei.* & 1. Ioann. cap. 3. *Magis est Deus corde nostro, & omnia nouit.* Iobus cap. 42. *Scio quia omnia potes, & nulla te lateet cogitatio.* Ecclesiastici 7. *Non te iustifices ante Deum, quia cognitor cordis ipse est.* Inde fatuitas illorum deprehendenda est, qui delinquentes gaudent ab hominibus non videri; nec cogitant Deū omnium secretorum, omniumque cordiū esse inspectorem. vnde Ouidius 4. Metamorphos.

Aspiciunt oculis superi mortalia iustis.

Vnde ergo placere debemus illi Deo, qui studia nostra dilquirit, examinat, nouit. Sed neque ex parte nostra cogitationes nostræ apertæ sunt Angelis naturaliter, id est, nos durante hac vitâ non habemus modum aliquem manifestandi Angelis id quod mente tractamus. Nam sublatis ab homine vsu vocis articulatæ, aliisque gestibus corporeis significantibus determinatum conceptum, anima nostra nuda ac sola remanebit in explicandis conceptibus suis.

4. Si itaque Angeli naturaliter tam ex sua, quam nostra parte non sunt sufficientes ad comprehendendum cogitationes nostras; conueniēs ergo fuit diuinam sapientiam inuenire medium aliquod, quo clara & euidentis earum cognitio illis communicaretur, nempe reuelando dñinū verbum, in quo quasi in speculo omnia cogitationum nostrarum momenta considerant. Atque adeo quemadmodum sancti in cælo (iuxta D. Thomam 1. p. quæst. 12) vident in Deo sine vlla obicitatis nebula aut incertitudinis, quicquid in præsentī mundo efficitur aut cogitatur, pertinens ad statum suum. Pater enim intuetur è cælo omnes actiones & cogitationes filij, & aliorum, qui titulo aliquo sibi coniuncti sunt. Instaurator religionis cuiuspiam eodem modo omnes actiones & cogitationes illorum, qui ordinem suum colunt, & ceterorum qui profectui & conseruationi eius cooperantur. Sic Angeli fixâ in Deum mente vident in Verbo quidquid personas sibi specialiter commendatas cernit.

5. Quæ cum ita sint, nihil fuit conuenienti u

quam custodiam hanc & gubernationem hominum committi Angelis, qui vt sapientissimi intelligunt omnes defectus & necessitates nostras, vt eis subueniant in tempore.

Angeli portant animas nostras in cælum.

CAPVT XXVI.

1. Quid non sibi iustus faustum auspicetur, cùm Angeli animas in cælum portaturi sint? Audi Chryostomum serm. de S. Droside martyre. Κ'όν ἐν ἐρημίᾳ, καὶν μηδενὸς περιστάλλοντος, καὶν μηδενὸς παρόντος καταλύσῃ τὴν ζωὴν ἰκανὴν ὄντα. φιοι λαβὸν ἄπεισι, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν, δαυμασὴν ἔχει τὴν ἐμοσσαν ἀγγέλων παύοντων, καὶ ἄλλῃ ὁδὸν γίνοντων, καὶ δαπνῶν ἐν ἰοδῶν ἀποδείξας ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ. Licet in deserto, licet nemine obuolente, licet nemine præsentē vitam finiat (iustus) sufficientes exsequias ex hac vita discedens habet, fiduciam apud Deum, & admodum honorificè præsentibus Angelis, eiusque animam deducentibus effertur, quemadmodum prius ex Lazaro demonstrabit.

2. Quot huiusce rei exempla sunt in vitis Sæct. Patrū! Simeon Stilita sic asserit ad hanc rē: In die sui exitus stipant animā boni Angeli, nec ab illo aduersario eorum demone eam sinunt contingi: etenim in gaudio & exultatione cum sanctis proficiscitur, & Angelis victoriæ hymnos concinentibus Deo, necnon eam seruatori Christo, & gloria Regi offerentibus, ipsumque cum ea simul adorantibus, cum vniuerso cælesti exercitu in quietis locum perducitur ineffabilem, in lumen perpetuum. Af-

fert Antonius Vascōcellus. In vita Antonij magni ab Athanasio conscripta, cap. 32 dicitur, quod sedente eo in monte, & oculos tendente in cælum, vidit animam lætantibus in eius occursum Angelis, ad cælum pergere. Cuius spectaculi nouitate stupefactus, orauit vt sibi cognitio huius rei panderetur. & statim audiuit, istam esse animam Ammonis monachi, qui in Nitrio morabatur, & propter eam Angeli lætantes ibat comitaturi illam vsque ad thronum Dei.

3. In vita S. Pachomii dicitur, illum dum pergeret inuisurus fratrem ægrotum, in ipso itinere vidisse animam veloci cursu ab Angelis ad beatam vitam perennemque sustolli. Hæc habentur cap. 40 Dionysij Exigui, qui vitam Pachomii vertit ex incerto scriptore Græco. Onufrio animam agente, eam ab Angelis susceptam, vnâque cum Angelis Deum laudantem, comites, qui aderant, viderunt. In vita S. Onufrii ita legitur: *Repente vocem Angelorum multorum audiri laudantium Deum, & in discessu sanctissima anima S. Onufrii, athera scilicet Angelicis cætibus resonantem, gaudium ineffabile astris intulerunt, per qua caelestes exercitus animam militis inclyti inuexerunt.* In vita Pauli Eremitæ: *Cumque iam dies illuxisset alia, & trium horarum spatio viam remeauisset (Antonius) vidit inter Angelorum cateruas, & inter Prophetarum & Apostolorum choros niueo candore (Paulum) fulgentem in sublime conscendere.* Et alio loco: *De cuius (Sylviani) exitu testatus est beatus pachomius, quod multitudo sanctorum Angelorum cum magna lætitia sumentes animam eius, velut electam hostiam*

Christi conspectibus obtulerunt. Et de anima S. Antonii ter maximi ita Athanasius cap. 59. *Verba finierat, & osculantibus se discipulis, extendens paululum pedes, mortem lacus aspexit: ita vt ex hilaritate vultus eius, Angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, presentia nosceretur. in hos uiuens, tanquam amicos videret, animam exhalantem, & additus est patribus secundum ordinem scripturarum.* Et Pachomius cum signaculo Christi se munitet, atque Angelum lucis, qui fuerat ad se directus, adpectu intueretur hilari, sanctâ reddidit animâ. In vita sancti Stephani viri Dei narrat S. Gregorius lib. Dialog. omnes vidisse ingredientes Angelos, cum moreretur.

4. B. Isaias Abbas in oratione de animæ gaudio Deo seruientis, sic ait: *Quoniam gaudio affici debet animus illius, qui Dei se addixit seruituti, & in eo studio se grauiter gerit, cum considerat Angelos sibi ex hac vita discedenti obuiam venturos, gratulaturosque, quod ex tenebrarum potestibus fuerit liberatus. Cum enim anima e corpore egreditur, Angeli cum ipsa proficiuntur: tunc autem occurrunt illi omnes tenebrarum potestates, exquirentesque si quid in ea proprium inueniant, ut eam sibi vendicent; contra vero tunc Angeli pugnant, &c. & infra: Quod si opera bona vicerint, tunc ei pro conuiuium canunt Angeli, donec eum lætitia Deo occurrat.* Anselmus in Elucidario: *Cum iustus in extremis agit, Angelus tunc iustos cum multitudine Angelorum venit, & animam sponsam Christi de carcere corporis tollit, & cum maximo dulcissima melodia cantu, & in-*

*mensolimine, ac suauissimo odore ad cœleste perducit palatium, in spiritualem paradysum. Iulianus Archiepiscopus Toletanus de origine humanæ mortis, cap. 10. Cùm imminente morte, animæ à corpore separantur, Angelos ibi adesse fatendum est, qui exeuntes à corporibus animas iustorū accipiant, & piorum receptaculis introducant. Quod probat ex eo, quod in Euangelio legitur de Lazaro mendico, quem Angeli ad sinum Abrahamæ portauerunt. Cùm aliquando Eremita, vt legitur in vitis Patrum, exoptaret vehementer scire, vt anima euelleretur ex corpore, villamque pergeret, vidit hinc inde Michaelē & Gabrielem, quorum Michael dixit (peregrinum quippe pauperem vicinum morti comitabātur) *Missi sumus, vt sine dolore & violentia euociatur. Et cùm clamaret ad Dominum peregrinus, missi Deus cytharedum David cum cantoribus Hierusalem, quorum cantus audiens anima exiens, inter manus Angelorum cum gaudio in cælum deducta est.**

5. Cùm verò Paulus dixit, mitti ad nos Angelos propter eos qui hereditatem capiunt salutis, significari finem & terminum ministerij Angelorum, clarum est, vt scilicet homines perducant ad salutem. Vltimum enim Angelorum officij est, animas sanctas ducere in cælum. Quemadmodum n anima Lazari ab Angelis deportata est in cælum, Luc. 16. Itaque Angeli neque post mortem hominem deserunt, potius adiunt, vt comitentur illam vsque ad cælum, & Diuinæ Maiestati oculis repræsentent; hic est enim fructus custodiæ illorum, de quo non obscurè me-

minit Deus in Exodo 23. *Mittam Angelum meū qui præcedat te, & custodiat in via, introducat te in locum, quem præparauī.* Vnde si contingat mori hominem in gratia Dei, postea quàm pro peccatis suis plenariè satisfecit, introducitur per eum anima illius non absque indicibili applausu in Paradysum, id quod luculenter exemplis tam factæ scripturæ, quàm historiæ Ecclesiæ probari potest Et vt omittam Scripturam, narrat Laur. Surius animam B. Guilielmi Abbatis visam fuisse à quodam ipsius discipulo Gomundo eleuari per duos Angelos, quorum vnus sinistram ipsius, alter dexteram tuebatur, penè innumeraibili diabolorum turbâ subsequente ac vociferante: è quorum aliquot cùm Gomundus percontaretur, quò tenderent, & quid negotij libi cum Guilielmo transigendum proposuissent? Responderunt, vt hominem in diuino iudicio acculemus. Sed propulsi à Custode Angelo dicto, citius disparuerunt. Pereaſdem Angelos vidit S. Benedictus in monte Cassino animam sancti Germani Episcopi Capuæ ad cælum transferri; quinetiam multo ante habitationem immortalitatis pro illa per Angelos præparari: quemadmodum de S. Fulgentio scribit Surius, conspexisse eum portari per Angelos ad cælum duos lectos superbissimè adornatos, & voce magnâ quosdam è numero illorum exclamasse: In duobus hisce lectis requiescunt magni duo viri Anselmus Archiepiscopus Cantariensis, & Hugo Abbas Cluniacensis, quos hodie merita sua ad cælum extollunt. Et sanctum Aidanum Episcopum Cuthbertus vidit ab Angelis ferri in cælū,

vt scribit Vsuardus 30 Augusti. De S. Nicolao Tolentino in eius vita narratur: ante suum obitum mensibus sex qualibet nocte, ante preces nocturnas auribus suis cantiones audiuit angelicas, longè suauissimas, adedò vt diceret *Cupio dissolui, & esse cum Christo.*

6 Si verò acciderit animam ad Purgatorium deduci, neque verò tunc sancti Angeli illam deferant, quin consolentur, non enim rationi consentaneum est, vt dæmones illam territènt. Quin aliud officium S. Thomas Angelis impertit, vt videlicet colligant ciues humanorum corporum; nam vniuersales omnes creaturæ corporales Angelorum imperio subiiciuntur, idque per motum localem. Postremo tempore vniuersalis resurrectionis, separabunt iustos ab impiis. *Exibunt Angeli,* inquit Euangelista, *& separabunt impios de medio iustorum.* Valde autem probabile est facturos hæc Angelos Custodas, vt vltimo isto actu officium quod hactenus exercuerunt, circa personas sibi commendatas concludant.

7. Libet Raderi nostri de statu morientium syntagma, quod non ita pridem latinè conuertit, afferre, vt quod pertineat ad intelligentiam morientium ab angelis susceptorum. itaque ille sic: *Vt intelligeremus animas ad locum quietis proficiscentes ab Inferorum Tyranno & perduellibus Dei spiritalibus intereipi. Et hinc est, quod animas nostras à corpore excedentes Angeli sancti recipiunt.* Pergit idem Syntactes: *Ita & Martyrius Antiochia Pontifex in eadem epistola testatur. Dum anima è corpore emigrat, statim ei post digressam cali-*

tes occurrunt Angeli, simulque deterrima dæmonum caterua. vt illam vel hi, vel illi ad sedes preterita vitæ aëtis, siue bonis, siue malis conuenientes, deducant ad extremum vique mundi diem custodiendam, quo die omnes ad triuinal perducemur. Et vel ad vitam quietam, beatam atque sempiternam, vel ad æternum vtricumque flammarum incendium destinabimur. Quod Deus cum vellet per quandam veluti similitudinem ostendere, fecit vt in Mosis defunctione Michael Archangelus cõpareret, & cū aduersario suo, malo dæmone, de Mosis corpore pugnaret, eundemque repelleret, ac Domino rerum conditori iudicium hoc permetteret, vti nempe disceremus, anima postquam ex corpore excessit, certamen instare, nobisque ad Angelorum auxilia comparanda bonis operibus opus esse, quando hostes contra nos odio & inuidiâ ardent, fremuntque.

8. Et facit ad rem illud Cæsarij de illustribus miraculis lib. 8. cap. 45. de Virgine Christina, quæ cum esset in mentis excessu, vidit super altare mitram magni decoris pendentem, & cum requireret ab angelo, quid futurum esset de anima cuiusdam sacerdotis, quem specialiter diligebat, cuius tunc recordabatur, respondit: *Cum obierit, mitrâ hac capiti eius imposita ante Dominum illum representabo.* Apollonius: *Quæ putas Angelum istum fuisse?* Cæsarius: *sanctum Michaelem, qui, vt dicit autoritas, Præpositus est Paradisi; cæteris enim Angelis diligentior est circa genus humanum.* Quod autem dixi de animabus ad loca Purgatorij deductis, non à dæmonibus, sed ab Angelis, facit idem Cæsarius lib. 1. cap. 32. qui

dicit, *Damones non ausos tãgere animam electam de corporis ergastulo egredientem, sed beatos Angelos ad loca illa deportare. Tali exemplo ad rem firmandam utebatur: non scilicet decere ut carbonarius purgaret aurum, sed aurifer.* Et lib. II. cap. 14. sic ait: *Sancti Angeli morientium animas deducere nituntur in calum, sicut Angeli mali emittuntur in Infernum.*

Angelorum nobilitas, dignitas, ac sollicitudo: interdum timendi Angeli.

CAPVT XXVII.

I. **T**RIA dixi. primum, de nobilitate Angelorum dicturus, placet illud Anselmi in quodam sermone dicentis, quod si vnus Angelus staret in cælo stellato, & tot essent soles quot sunt stellæ, claritas istius solius Angeli obfuscarret omnes illos soles sua claritate: sicut modò claritas solis obfuscat claritatem stellarum. vnde S. Bernard. serm. 19 in Cantica. *Si Regis palatium intres, nonne cum cathedris plenum sit, regia sedes in eminenti posita cernitur? ut non opus sit querere, vbi Rex sedere soleat, nimirum mox occurrit manifesta sedes cæteris altior, ornatioque sedilibus; sic quoque omni decoris ornatu cunctis aliis præminere spiribus, istos intellige, in quibus speciali quodam stupendæ dignationis munere, diuina eligit residere maiestas, ut illos, tanquam propriam sedem, suâ principibus illustret præsentia.*

2. Ad nobilitatem Angelorum spectant sermones illi, quos habituri cum sanctis animabus

in cælo, vbi quisque eorum rationem reddet omnium, quæ mortales passi in hac terra sunt. Quæ familiaritas magnæ nobilitatis indicium est, de qua August. loquitur in communibus sermonibus, serm. 6. *Iusti in illa inenarrabili gloria cum se in lumine viderint, intra semetipsos singuli obstupescunt, & dicunt: Putas ego ipse sum? & quomodo huc gloria dignus inuentus sum? Angeli etiam accedentes cum gaudio magno ad sanctos, narrabunt eis conuersationem eorum immaculatam, Continentiam, Vigilias, Orationes, Voluntatem paupertatem, frugalitatem, perfectam patientiam, sitis & famis toleranciam, omnia quæcumque propter Christi charitatem æquanimitè pertulerint. Hæc autem omnia sanctis Angelis cum exultatione dicentibus, respondebunt omnes, iusti dicentes: Constituti in terris omnino nec vnâ die perfectè viximus, nec vllum opus bonum à nobis gestum est. Iterum verò Angeli commonefacient eos, & locum ac tempus eis referent, suorum bonorum operum, atque admirantes eorum humilitatem glorificabunt Deum, videntes in calis corpora sanctorum super lumen refulgentia, quia in terris voluntarie afflicti sunt, & patientiam suam immaculatam vestem, ac margaritam pretiosissimam possederunt. Item quia in agro thesaurum absconditum inuenerunt, & vendentes omnia quæ sunt super terram, illum salu mercati sunt. Nihil sanè est nobilius quàm curas inter se partiti Angelos siue invidia alicuius: ut indicat etiam idem Augustinus in epist. ad Cyrillum, vbi beatorum vitam mirificè describit hunc in modum: *Non enim quod veneratione, quæ singulis sanctorum exhibetur, cete-**

ris omnibus exhibetur. Nec putes quod in calo sit aliqua inuidia ut in mundo; sicut enim in mundo quilibet hominū ceteris præesse magis vellet, quàm subesse, ita in calo per charitatem ineffabilem, quâ se inuicem diligunt beata animæ, quilibet sanctorum ita alterius gloriâ gaudet, sicut suâ, quoniam vellet quisque maior, ut quisque minor sibi esset æqualis, & pene maior, quia eius gloriâ esset sua. Nam minor ita maioris gloriâ gaudet, sicuti eam haberet, nec vellet eam habere, ut ille non haberet, imò potius de sua, si fas esset, sibi impartiret, unde gloria singulorum est gloria cunctorum. Igitur hæreamus Anselmo in Monologio cap. 1. In illa perfecta charitate innumerabilium Angelorum bonorum & hominum, non aliter gaudebit quisque pro singulis aliis, quàm pro seipso. Et Cyprianus in epist. ad fratres de mortalitate, ubi minificè sanctorum vitam detegit. Qualis illa cœlestium regnorum voluptas, sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quam summa & perpetua fœlicitas? illic Apostolorum gloriosus chorus, illic Prophetarum exultantium numerus, illic Martyrum innumerabilis populus, ob certaminis & passionis victoriam coronatus, illic triumphantes virgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis, continentia robore subegerunt, illic remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum iustitiæ opera fecerunt. Qui dominica præcepta seruantes, ad cœlestes thesauros terrena patrimonium transulerunt. Ad hos, fratres charissimi, cum auida cupiditate properemus, & cum ipsis cissò esse, & ad Christum venire contingat optemus.

3. Sed nihil magis ad nobilitatem pertinet,

quàm scire à quibus hostibus nos Angeli defendant. Ab omnibus utique, à dæmonibus, ab hominibus, à feris, à rebus inanitis, & quod maius & mirabilius est, ab ira Omnipotentis Dei. De dæmonibus apertum testimonium habes in libro Tobia, ubi Angelus Raphael dæmonium Ammodæum in solitudinem Ægypti relegauit, ut neque hominibus, neque pecudibus, neque arboribus nocere posset. Et quàm frequenter putas, Dæmones, qui nobis adsunt, & qui summo odio nos persequuntur, vel in ignē, vel in aquas, vel in foueas nos proiicerent, vel per se etiam in partes dicerperent, nisi Angeli nostri potentiam formidarent? Certè S. Hilarius & S. Cyrillus hanc potissimam causam esse volunt custodiae Angelorum. Quod verò etiam ab hominibus malis Angeli nos eripiant, testis erit S. Iacobus, qui in Genesi dicit, *Angelus Domini eruit me de cunctis malis.* Testis Iosue, pro quo contra Chanaanos Angeli pugnaverunt: Testis Ezechias, qui centum octoginta quinque milia Assyriorum hostium suorum ab Angelo trucidata esse vidit. Testis Elifeus, quem integer exercitus Angelorum contra imperiam Syriorum defendebat. Testis castissima illa Iudith, quæ cum ad suos rediret Holoferne trucidato, dicebat: *Viuo Deus, quia custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem & ibi commorantem, & inde huc reuertentem.* Testis denique, ut alios multos præteream, Theodosius maior Imperator, quo cum Persis & Saracenis pugnantem, circiter centum milia Saracenorum in fluuium Euphratem Angelus Domini præcipitauit, ut Socrates tradit.

Iam verò quod à feris nos Angeli defendant, ex Tobia & Daniele facilè cognosci potest, quorū prior ab ingenti quodam pilce liberatus, posterior in lacu rugientium leonum Angeli præsidio securus fuit. Nam de rebus inanimis quid ego dicam, cū etiam in fornace ignis ardentis tres pueros Angelus incolumes & illæsos conseruauerit? sed iustum maximumque beneficium mihi esse videtur, quòd Angeli sancti, cū Deū nobis iratum esse vident, patrociniū nostrum suscipiant, & tanquā diligentes aduocati Deum orare, placare, flectere, nobis reconciliare summo studio laborent: veniat in mentem parabola illa Domini de ficulnea sterili, de qua Dominus vineæ agricolæ dicebat, *Ecce tres anni sunt, ex quo venio fructum querens in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat?* Agricola verò pro ficulnea Dominum exorabat, atque aiebat, *Domine, dimitte eam etiam hoc anno, donec fodiam circa eam, & mittam stercora.* Istæ ficulneæ nos sumus: vinea est Ecclesia, cultores sunt Angeli, sed venit primus annus, venit pueritia, & in ea quærit Dominus fructum puritatis, simplicitatis, deuotionis, & nihil inuenit nisi malitiam, nisi contentiones, nisi pugnas, propterea quòd parentes non bene filios suos instituerunt. Venit vigesimus annus, ætas adolescentiæ, & quærit Dominus fructum operum bonorum, & nihil inuenit nisi folia vanitatum, amores, potationes, sphaeristeria, tripudia, vestium ornamenta, musica instrumenta, carnis oblectamenta, dæmonis emolumenta. Venit annus trigessimus, ætas matura &

grauis,

grauis, & maiore ratione quærit Dominus fructum in ficulnea, & sæpe nihil inuenit nisi grossos ambitionis, vsuræ, crapulæ, ebrietatis, aliorumque innumerabilium vitiorum fructus. succide ergo illam, ait, proiciatur in ignem, vt quid etiam terram occupat?

Magna & metuenda est ira Domini, horrendum est incidere in manus Dei viuentis, qui postquā occiderit corpus, etiam animam perdere potest in gehennam ignis. Sed Angelus Domini sollicitè intercedit, ô Domine, dimitte quæso eum etiam hoc anno, dona illi Domine adhuc tempus & spatium pœnitentiæ, ego fodiam circa illum, & mittam stercora, auferam de corde eius nimiam illam terram, terrenas nimirum cogitationes, & ponam in oculis eius stercora peccatorum, vt ea videat, cognoscat, detestetur; ego efficiam vt recogitet dies suos in amaritudine animæ suæ, & fructus dignos pœnitentiæ, & operū bonorum aliquando producat. En nobis quàm multa & quàm magna sunt beneficia Angeli custodis, & quàm multum ei honoris & amoris debeamus. Et hæc omnia nobis sancti Angeli præstant, dum nos custodiunt in via, sed itinere tandem confecto, tunc nos in manibus tollunt, atque in sedes beatorum deferunt. Apparet nobilitas Angelorum inducendo nos ad vias illas incognitas & obscuras. Quis enim per regionem illam nouam & obscuram per se ingredi valeret, sine ducibus, & custodiis qui ducerent? O quàm duri lapides ibi reperiuntur! ibi ille iacet, qui se in lapidibus adorari faciebat, & quantum potest, viam transeuntibus intercludit, quot peccata

S

nunc facimus, tot ibi lapides ponit. O quam multi sunt qui se ad caelum euolatuos putant, qui aditum, interclusum atque obstructum inueniunt.

4. Secundo loco de dignitate Angelorum propositum dicendum. Haec tanta est, ut dicti sint Angeli mentes quaedam spirituales, sempiternae, caelestes, ac prope diuinae. Eorum locus est caelum empyreum; ibi enim tanquam praesides crebris ab Imperatore Deo collocati sunt. Eorum diuitiae thesaurus quidam est infinitus sapientiae. Eorum officium perpetuo amore creatoris ardere, eius pulchritudinem & magnitudinem admirari, diligere, & laudare, & semper cum stupore clamare, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Porro naturae praestantissimae & pulcherrimae sunt, adeo ut merito homines, cum aliquem a pulchritudine laudare volunt, eum Angelicam faciem habere dicant. Meritoque sanctus Ambrosius Angelos vniuersitatis flores nuncupandos existimavit. Reliqua quae ad dignitatem pertinent venabimur ex variis eorum attributis.

5. In primis quae est illorum dignitas, quae timorem incutit, id quod S. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 9 probat, cum ait: καὶ τὴν θουμάλειον, εἰ ἰεζεχὴλ, τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης ἰδὼν ἔπεσον, ὅπως τὸ Δανιὴλ ὁ Γαλεὶλ οὐκ ἔκτισ ἂν τὸ κρεῖν ὄψθῃ, καὶ παρὰ χεῖρα ἔπιεξε καὶ ἔπεσον ἐπὶ προσώπων, καὶ ἄχρηστον ἔσχε. Ἐκείνατο ἑαυτὸν ὁ ἀγγελὸς εἰς ὁμοίωμα ἡμῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐτόλμισεν ἀποκριθῆναι ὁ σοφῆτης, εἰ δὲ Γαλεὶλ ὄψθαι ἡμῶν πρόσωπον ἔμπολε προσφῆται αὐτὸς ὁ θεὸς εἰ ὄψθαι καὶ ὁ ὡς, ἀπόλλυτο πάντες. *Quid autem admiraris, si Ezechiel gloriam similitudinem intuitus, cecidit,*

cum Danieli visus Gabriel, qui Dei seruus est, statim consternavit eum, & in faciem prostraverit, & eosque donec seipsum coactus Angelus in similitudinem filii hominis conformasset, ausus non est propheta respondere. Si vero Gabriel visus tremorem incutiebat prophetis, ipse Deus si cernatur prout est, nonne perirent omnes? Vnde Daniel cap. 10 ita Angelum sibi apparentem describit: *vidi autem ego Daniel solus visionem grandem hanc, & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium. Et audivi vocem sermonum eius: & audiens iacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus haerebat terra. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum.*

6. Deinde odorem fragrantissimum ex se spirare finguntur, qui odor non nisi ex personis magnae dignitatis & splendoris solet expirare. Vnde cum aliquando daemones officinas fratrum aspergerent multis faetoribus, visi sunt angeli accurrere ad locum illum, & bono odore sparso daemones expellere & faetorem, vnus in primis, de quo exemplorum 3. Tomo vnus autem Angelus subsequens cum thuribulo pleno odoramentorum, omnia loca circuibat, faetorem expellens daemorum, & fumo suavissimo cuncta replens.

7. Atque etiam Angeli vocantur in Scriptura stella, quae appellatio magnae est claritatis & splendoris. Vnde apocal. 12 dicitur: *Et Draco cauda sua trahebat magnam partem stellarum.* Item omnes sancti stellae vocantur vnde Genes. 27. & Exod. 32 dicitur: *Multiplicabo semen tuum*

sicut stella cali. & 1. ad Cor. 15 ait apostolus: stella à stella differt in claritate, id est sãctitate. Quin etiam Montes solent appellari Angeli, quod non minimum est ad illorum gloriam amplificandã, unde Glossa illud psalm. 124. *Montes in circuitu eius*, explicat Angelos.

8. Iam appellatio illa, qua solent Angeli dici *Gubernatores mundi*, quantæ est dignitatis? Andreas Casariensis explicans illud Ioannis cap. 3. *Et Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe*, sic ait: *Per Angelum Ecclesiam perinde ferè affatur, atque si quis per pedagogum verba ad illum faciat, qui literis primùm imbuitur: solent namque præceptores, quæ discipulorum sunt in se nonnunquam transferre, siue ea errata fuerint, siue præclara quoque facinora: nituntur hi enim discipulos, quoad eius fieri potest, similes sibi reddere. Probabile fit autem per septem stellas septemve Angelos, quos Irenæus & Epiphanius intelligentium calorum nomine alicubi exprimunt, totius uniuersi gubernationem, quæ in dextera Christi, sicut omnes quæque terræ fines sita est, hoc loco significari. Siquidẽ is est, qui iuxta promissionem suam in medio Ecclesiarum ambulat, mundumque per sanctos Angelos administrat. Rogemus ergo Angelos cum Sophronio Hierosol. Archiepis. qui habet principatũ mudi, in hũc modũ: Obsecro vos, neque unguã usque ad vitæ finẽ obsecrare desinã, qui omnia iustratis, publicaque Dei ministeria non absque authoritate obitis, & hoc ipso regiam quandam dignitatem præ vobis geritis, quod & sceptrã, & virgas, & hastas desertis (per hæc enim coercendi & puniendi vim, quæ polletis, euidenter ostenditũ) tunc inquam, tunc obsecro, propitius adeste, misero-*

que & infelici tanquam ter optimi Regis illius principes parcite, & me à tristi illa iracundãque sententia, quæ ignem æternum amandat, per vestram apud Deum intercessionem liberate. Contrã verò læta & iocunda illius vocationis, vitæque, quæ omni mœrore caret, nullãque re indiget, me vna cum meis synergis & cognatis, quorum nomina & vocationem nouitis, qui nihil nescit, participem efficite, & gaudij tandem, quod nunquam finem facit, heredem declarate. Quid si cum principatu mundi adiungas officium quod in cælis exercet, crescet procul dubio dignitas Angelica & te inuitabit, vt illam exoret. Sic autem Angelorum officium, quod nunc in cælis agunt, Petrus Cellensis lib. i. Mosaiici tabernaculi exponit: *Che- rubim & Seraphim charitate inflammati, quasi ori diuino cibum & potum deferunt, cum omni modo, aliis spiritibus vicinij ordine & amicitia dignitate assistunt. Throni in veritate stantes, sessionem placidam & placitam præbent. Principatus & Potestates quasi aquam & manutergium suggerunt: cum nos defendendo ab hostibus gratiã securitatis & audaciam repugnandi conferunt. Dominationes pedes abluunt, cum nostra peccata suis postulationibus imminuunt, & dominationem super peccatis acquirunt. Virtutes, incensum boni odoris accendunt, cum de sanctorum virtutibus gratias incomprehensibili maiestati referunt. Archangeli, lucernam accendunt, cum mysteria profunda secretorum cælestium reuelando exponunt. Angeli manna reponunt, cum à nobis diuina consilia abscondunt, & thesauros includunt, cum à malignis spiritibus nostra bona opera defendunt, & in con-*

spēctu agni deserunt. Idem Cellensis lib. de panibus, cap. 10. Nam his principaliter & propriè Angeli deseruiunt officii, ut ad Deum venturum inquirant, mentem, propositum, & meritum. Officii sui certè est & dignos intrromittere, & indignos extrudere; benemeritos cum reuerentia suscipere, immeritos cum iniuria eicere. Et Remigius Antiffiodorensis de celebrat. Missæ: *Quales ergo oportet esse voces nostras, quas in conspectu Dei, cum Angelicis laudibus deprecamur, admitti; id est intrromitti? Vtique tales voces non sunt in sono oris, sed in desiderio cordis, voces enim, apud secretissimas aures Dei nō faciūt verba nostra, sed desideria, & quia superna ciuitas ex Angelis & hominibus constat: meritò sancta Ecclesia, quæ illis socianda est in cælo: & cum illis in Dei laudibus permansura; iam nunc ipsis vocibus Deum laudat in terris, quibus eum sancti Angeli laudat in cælis, supplicis confessione, id est, humili laude, non superba præsumptione: sic, desiderantes, maiestatem Dei credere & consistere in mundo; sicut ab Angelis videtur & laudatur in cælis. Hæc enim confessio, non est confessio peccati, sed laudis & gratiarum actionis. Vna ergo confessione, id est laudæ, & gratiarum actione iam homines cum Angelis sociantur, laudantes de cælestibus & terrestribus, tanquam eum qui fecit cælum & terram, & dicentes, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt & cæli & terra gloria tuâ. Ista sunt voces Angelorum Deum in cælis laudantium, hic hymnus gloria Dei, ex volumine Isaie Prophetæ sumptus est; ubi Seraphin leguntur id ipsum cantasse, & Ioannes in Apocalypsi*

legitur audisse. Eusebius Cæsariensis lib. 3. Demonstr. cap. 5. *Ex decretis illius (Saluatoris) accepimus, esse quasdam post supremum Deum Potestates, naturâ incorporeas, intelligentes, rationales, omnique virtute præditas, quæ circa Regem uniuersi choros exercent.*

9. Tertio loco & extremo posui sollicitudinem Angelorum, qua illi negotia nostra & res procurant, cuius rei tibi exemplum referam Cæsarij lib. 2. de Contritione cap. 32. vbi sic ait de usurario quodam, qui per Abbatem monasterij iam bona restituerat, dæmones verò curabant rem infectam. Positum est corpus in oratorio, choris psallentium circa illud ordinatis: in ipsa nocte, cum fratres attentius psallerent, quatuor retris spiritus apparentes, feretrum à parte sinistra circumstantabant; quibus visis, territi fratres omnes, excepto vno seniore, fugerunt. Et ecce totidem Angeli sancti contra quatuor dæmones à parte dextra se ordinabant, mox que is, qui primus inter dæmones videbatur, in illud Dauidicum erupit: Dixit insipiens, ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius: hoc in isto homine impletum est. Alter dixit; quoniam dolosè egit in conspectu eius, ut inueniatur iniquitas eius ad odium. Cui tertius subiunxit: Verba oris eius iniquitas & dolus; noluit intelligere, ut bene ageret. Quartus dixit: Iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viâ malæ, malitiam autem non odiuit. Tunc simul omnes dixerunt: Si Deus iustus, & verba eius vera, homo iste noster est, quia omnium horum reus est. Responderunt sancti Angeli: Si

contra eum carmen Dauidicum profertis, procedite. Dixerunt dæmones: Ista nobis sufficiunt ad eius damnationem. Ad quod Angeli responderunt; Ex quo vos tacetis, nos incepti psalmi residua proferemus. Ait itaque primus: Domine, in cælo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Cui secundus adiecit: Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa. Tertius verò: Homines & iumenta saluabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus. Cumque quartus subiunxisset: filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt; simul in hanc vocem eruperunt: quia Deus iustus est, & scriptura solui non potest, filius hic hominis noster est, ad Dominum confugit, ad Dominum ibit, quia sub tegmine alarum illius sperauit. Inebriabitur ab vbertate domus eius, qui se lacrymis contritionis inebriauit, & torrente voluptatis suæ porabit eum: quoniam apud ipsum est fons vitæ, & in lumine eius videbit lumen. Ad hanc vocem Dæmonibus confusis, & obmutescens, cælestes nuntij animam contriti peccatoris tollentes, illis sociauerunt, de quibus Saluator in Euangelio dicit: Gaudium est in cælo Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

10. Sed nihil tam præsentem sollicitudinem Angelorum explicat, quam illorum sedula industria in defendendo nos ab omni perturbatione Dæmonum quoties illi nos impugnant: quamobrem descendunt de cælo, & nobiscum versantur in terra vt sollicitudinem suam demonstrent. Qui tamen si fruuntur bonis æternis, nihilominus

Cælum Empyreum, locum amœnissimum deliciarum deserunt, ad quem locum cum redeunt, quod sepiissime accidit, vt nostras preces deferat, quod illi faciunt libentissimè. Quamobrem obseruandum Angelos quantumuis in inferioribus hisce nobiscum agant, vt accuratiùs clientes suos custodiant, & nostri causam relinquunt cælum, non discedere tamen à beatifica contemplatione vultus Dei, qui vbique præsens est: mittuntur & assistunt, quia per hoc, quod circumscripti sunt, exeunt; & per hoc, quod intus quoque præsentem sunt, nunquam recedunt: & faciem ergo Patris semper vident, & tamen ad nos veniunt, quia & ad nos spiritali præsentia semper exeunt, & tamen ibi se vnde recesserant, per internam contemplationem seruant, ait Gregorius in cap. 3. Iob.

11. Aduertendum tamen sæpe Angelum de cælo descēdere, vt de impudicitis nostris vindictam sumat, atque ita explicat Gregorius Genes. c. 5. verba illa, *Venite, descendamus & confundamus ibi linguam eorum*: cum inquit: *ascendunt Angeli in eo, quod creaturam sese in illicitis erigentem examine districtius premunt*. Et S. Ambrosius in epist. 21. super ea verba Pauli, *Omnis creatura ingemiscit*, sic inquit: *An ipsos quoque Angelos, qui in istius mundi laboribus diuersa sustinent ministeria, sicut in Apocalypsi legimus, non ingemiscere credimus, cum adhibentur excidiorum, & pœnarum ministri, qui habentes vitam beatam mallent utique eam in illo superiori tranquillitatis statu currere, quam peccatorum nostrorum pœnis*

ultricius interpellari?

12. Quam ad rem ego tibi proponam ex Ximeno Patriarcha Hierosolymitano nonnulla exempla quæ virtutes cœlestes ediderunt, in ingratos homines & impudicos, quæ exempla etiam refert Ant. Vasconcellus de Angelo Custode, sed sermone Lusitano & vulgari, in Archiepiscopum Colonensem, qui per simoniam adeptus episcopatum est, in die consecrationis, cum federet in Pontificali sede, subito disrupto cælo fulmen cecidit, quod illum coram omnibus absumpsit, visusque est Angelus de cælo, qui fulmen torfit in hominem simoniacum. Frontoniū Episcopum Treuerensem, qui domi suæ meretricem habebat cum publico hominum scandalo, cum aliquando cum ea ederet & biberet, Angelus vita abruptit, stupefactisque omnibus, meretrix inde diffugit, & cæteri pauore perterriti.

13. Raynerius Episcopus Argentinae discipulus medius est ab Angelo Domini, quia pauperibus non erogabat partem, nec diuidebat; sed omnia in nefarium vsum conuertebat, idcirco ipse gladio in duas partes sectus cecidit. Leocadenes Rex Daciae, qui blasphemus in Christum, & in fidem Catholicam periurus fuit, horribiliter ab Angelo supplicio affectus, abscissa lingua cum qua in tot blasphemias eruperat: neque aliam mercedem expectare blasphemus poterat.

14. Balanus Dux irreuerenter agens cum patre & matre, priuatus fuit vitâ ab Angelo zelatore diuinæ legis, cum quo etiam duo filij perire. Res verò sic accidit, cum equo veheretur, in profundissimam lacunam aquæ incidit, vt im-

mersus omninò non compareret. Cleomenes Imperator Tartariae, qui pessimis consiliariis aures dabat, aliquando homini peruerso, & perturbatori pepercit vxoris suæ precibus: sed Angelus Domini tam ipsum quam vxorem propriam paralyti graui percussit, iussitque vt statim perturbatorem illum interficeret, quod & factum statim est.

15. Forodidonus, qui Prætor erat Palermi, regemque temerarius & crudelis incitabat ad vindictam sumendam propter proprias passiones. Hic cum Palermi federet iudicans, visus est Angelus expellens fulmen contra illum, quo hominem discidit, docens nos qua ratione debeamus Principibus adesse, non inducentes illos ad vindictam. Leoncides similiter homo astutus, & blandis verbis Imperatorem Alemanniæ seducens, vnde magnorum errorum causa fuit, cum aliquando verbis periurio & fraude plenis Imperatorem ad nefas adduxisset, linguam ex ore eiecit, & statim sequuta mors est, tantorum periuriorum causa.

16. Anaclinus Princeps in Hungaria & magni Regis Mamsremi Officialis tantum erat inuidiæ (pelti principum) subiectus, vt Regem, qui Sempronium virum nobilem nouo officio auxerat, auderet reprehendere, ac si fecisset quid exorbitans; Angelus Dei, qui pessimæ reprehensionis iudicium malè tulerat, cor infidi Anaclini præsentibus multis & expectantibus euulsit radicibus, vt qui inuidiæ subiectus ardebat, arderet etiam in Inferno.

17. Mamphredus Rex Bohemorum de more

habuit quoties iter perageret, in domibus religiosorum hospitari, quamobrem multa incommoda religiosos sequebantur, idque sapius Antimus S. Episcopus reprehenderit, dicens, causam esse Regem multorum incommodorū, quæ inerant religiosis hospitantibus Regem; nec tamen idcirco Rex desisteret ab immani consuetudine, Angelus Bohemiæ custos septem filios Regis interemit atroci vulnere, Regēque ipsum non diu victurum pronuntiauit, & sic accidit; Euterpius enim filius minor Imperatoris Græciæ electus à Bohemis in Regem iussit interfici eos omnes qui Regi persuadebant, vt in domibus Religiosorum hospitaretur cum nocumento illorum.

18. Calopodenes insignis pirata mediterranei, qui iussu Pompilij Regis Scotiæ maria illa prædabatur, subito fulmine è cælo raptus est, quo tempore Pompilius Rex interiit fulgure ingenti percussus, ac tunc audita est vox Angeli pronunciantis similes exitus habituros, qui aliis nocumento essent rapinis & prædationibus. Similia multorum Angelorum exempla sunt, qui in vastatores huiusmodi acriter inuecti, supplicia de illis sumpserunt.

19. Per hæc visi sumus probare sollicitudinem Angelorum in nos defendendo esse singularem, atque interdum nos inuifere, & descendere è cælo malo nostro, cum sapius vindictam atroce mererent, atque iræ Dei exequentes sint: neque enim immeritò, qui bonis non flectimur, discamus malis summo Regi obtemperare. In summa dico, ama Angelum tanquam

custodem salutis tuæ; time eundem tanquam ministrum iræ Dei. Accidit enim sæpissimè vt propter peccata subtrahatur protectio Angelica, & diabolo, qui antè velut ligatus erat, vires relaxentur ad vindictam, nimirum vt per sua membra, hoc est per impios principes vel hæreticos bella moueat, seditiones concitet, præsidia euertat. Multum possunt dæmones rerum bellicarum peritissimi, quibus facile est copius suis cōsilia suggerere, timorem adimere, animos excitare, occasiones ostendere, obstacula remouere; è contrario in contrariis copias consilia perturbare, metum iniicere, occasiones præscindere, discordias excitare, proditores inferere. Possunt enim vim phantasticam mouere, à qua omnes humani affectus, omnesque perturbationes, timores, animositates, insuper consilia & actiones dependent. Neque enim credibile est impios reges & hæreticos aliter adiutos à Deo quam permissioe, qua diabolo vires laxatæ, & protectionis Angelicæ subtractione (ait Lessius de Perfectionibus diuinis lib. 13. cap. 10) quæ duæ causæ sufficiunt fati. Nam illa permissio sufficit ad illos reddendos fortes, & hæc subtractio ad reddendos infirmos. è contrario piorum potentia crescit, si adsint Angeli. Sic enim filij Israel tot gentes deleuerunt, & earum regna obtinuerunt. Sic Dauid & Machabæi tot & tam mirabiles victorias de his hostibus reportarunt: Sic Constantinus, Theodosius, Carolus Magnus, Carolus Martellus, multi que alij Christiani Principes mirabiliter hostes superarunt, & exercitus maximos conciderunt, paucis è suis

desideratis. Hæc enim non sine Numinis ope contigisse res ipsa per se fidem facit, & historiae testantur. Comprimebatur diaboli potentia, ut minus posset aduersarios iuuare, & res Christianorum perturbare; & ex altera parte augebatur Angelica protectio & opitulatio, qua Christianis & bona consilia, & audaces animi inspirabantur, & cetera ad rem bene gerendam opportuna disponebantur: hostibus verò iniiciebatur metus, eripiebantur sana consilia, intercipiebantur occasiones, & alia præsidia boni successus. hæc enim omnia pendent ab ministerio Angelorum, quorum præsidio tuti sumus, & securi ab omni malo. Plura his Lessius dicto loco.

Angeli nos ab stupro liberant.

CAPVT XXVIII.

I. **I**D certissimum est, & visum in Theophila Imaginarum partium fœmina & virili profusus, cuius rei suppeditant nobis eius Acta materiam ad loquendum, quæ digna sanè est maiori encomio & calamo. Inter claras & lucidas stellas vna fuit, cum enim illa esset vultu adedò formosa, traheretur autem à licetioribus, & iam ad probri & contumeliæ officinam violentèr introduceretur, manus simul & oculos in cælum tollens, & miserabiliter aspiciens: Mi Tesu, dixit, mi Amor, mea Lux, meus Spiritus, meus Custos castitatis & vitæ, vide eam quæ est tibi desponsa. Vide, ô Sponse, in quem nulla cadit reprehensio, & festina; quoniã non est quidem tem-

pus precandi, ne pactum conuentum fallam, ne prodas me bestiis, ne lupi tuam pecudem laniët, terua sponse sponsam, meam conserua castitatem fons castitatis, ut tuum quoque nomen nunc maxime glorificetur, quod intelligenter glorificatur ab Angelis. Hæc illa quidem orauit cum lachrymis, effectum autem Deus reddidit. Sed est adhibendus animus narrationi. Introducitur Virgo ad prostibulum. Illa vero etiam in tali loco, & tempore non est oblita eorum, quæ oportuit; sed protinus eiiciens id, quod habebat in sinu, id autem erat sacrosanctum Euangelium, apernit, & dat operam lectioni. Vnus vero ex intemperantibus æstro insano percitus ad eam ingreditur, qui aliquantisper quidem eam audiuit legentem; cum autem iam prope esset, à maximo metu inuaditur, & tremore valde agitur, & humi procumbit mortuus, & sic iacebat ad pedes Theophilæ non spirans. Multæ horæ præterierant, & cum alijs visum esset, quoniam non exibat, non posse satiari virgine, vbi alius quoque ingreditur, ipse quoque iam prope stans, lucis quidem, quæ verbis exprimi non potest fulgore illustratur; deinde illum à luce tenebræ excipiunt, & obtutu orbatus, quærebat obiens, non amplius virginem, sed quemadmodum citra offensionem exiret extra fores. Cum autem multi quidem talia passi essent, & nonnulli etiam magis horribilia, nulli fuit amplius cordi ingredi. Sed & si quis ingrediebatur, non ingrediebatur captus amore, sed solù vt sciret ea quæ facta fuerant: postquam autem ingressi sunt complures, vident ea, quæ & ad videndum erant terribilia,

& ad dicendum aliis maximè admirabilia. Puel-
lam quidem honestè sedentem, & libro incumben-
tem, adolescentem autem quendam prope
eam astantem, luce quidem ineffabili, pulchritu-
dine vero incredibili, veluti, quædam tela fulgu-
ris emittentem ex oculis. Hæc postquam vide-
runt, & metu obriguerunt, & vix tandem: quis
est sicut Christianorum Deus? exclamauerunt.
Et simul non ferentes spectaculum, rectè secum
agi putabant, si fugerēt; & celeritate maxima do-
mo exibant, omnes quidem obliti libidinis, non-
nulli autem ipsa etiā impietate abiurata. Sed ne-
que hæc quidem ignorauit Maximianus. At cum
resciuisset, virginem quidem non posse capi ab
his, qui ipsam seruabant militibus, quin etiā mul-
tos ex suis esse victos, & didicisse Deum percole-
re, Dei gratiā adscribi incantationi, dicens, Chri-
stianos uti artificis ad vulgus decipiendum. Sed
ille quidem hæc dicens, seipsum potius decipie-
bat, & quicumque his nugis animum adhibebat,
ille autem plenus lumine, qui videbatur virgini
assistere, cum eam domo eduxisset, suo lumine
præcedens deducebat. Deinde cum etiam addu-
xisset ad sacram Ecclesiam, eam statuit in vesti-
bulo, & cum pax tibi, dixisset, recessit. Eam au-
tem inuasit & metus, & gaudium, metus quidem
quod ille eam reliquisset, gaudium verò quod
sic libidinosorum manus effugisset, nihil passa in-
decorum. Accedens ergo pulsat ostium populi
iam congregati, & nocturna de more Deo can-
entis. Cum autem ianæ strepitum sensisset qui-
dam Diaconus, & quænam esset rescuiisset, re-
nuntiauit his, qui erant intra Ecclesiam. Omnes
itaque

itaque ad eam confluunt, nam alioquin erat et-
iam illustri genere, sicut audiuius, virtute au-
tem multo illustrior. Cum eam ergo vidissent,
& quos, & quidnam volentes, effugisset, intelle-
xissent, & quæ illa in eos fecisset miracula; quos-
nam quidem fontes lacrymarum non mouerūt?
quasnam autem voces ad eum non emisertunt?
In principio quidem raptum virginis miseran-
tes, in fine autem impios miserè ducentes. Illam
verò quibusnam non prosequuntur beatitudi-
nibus? illa autem seipsam quidem iacit humi, &
aræ sacros tangit cancellos. Flet verò tam vehe-
menter, ut eos etiam qui videbant, ad similem
moueret affectionem, & fluenta lacrymarum,
fitque communis ad Deum gratiarum actio to-
to pectore. Sed ita quidem se habebant res vir-
ginis.

2. Vides quantum debeas Angelo Custodi,
cui Dominus mandat ita tueri castitatem quem-
admodum administratores & officiales, qui
aulam Dei & res humanas ministrant; & ita ad-
ministrant, ut nunquam recedant à beata Dei vi-
sione. Et quanquam etiam mittantur ad repro-
bos, quia Angelorum ope destituti non sunt; sed
specialius diriguntur ad animas sanctas, ne scilicet
thesaurum illum inuiolabilem perdant casti-
tatis. Sic Sancta Romula moriente, ante ostium
eius auditi sunt duo cælestes psallentes chori.
Cum his ergo pietatis ac charitatis obsequiis &
officiis Angelus animam in suis angustiis mœ-
litam & afflictam spe melioris vitæ consolatur, &
cōsolatione roboratam in pacis æternæ possessio-
ne confirmat. Quapropter Augustinus de sanctis

Angelis dixit: *Aduuant laborantes, protegent quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, compatiuntur patientibus.* Tot igitur tamque salutaribus beneficiis, quæ pia quotidie Angelorum ministeria nobis impertuntur, & pariunt, attentè prudenterque consideratis, danda nobis opera est, eaque diligens, & valde sollicita: vt nos eorum confortio & familiaritate dignos bene viuendo reddamus: neve in aliquod opus eorū indignū visu naturæ impotentis inconsideratione ruamus, quod eorū auxiliū longè propulset à nobis: quo destitutis multorū malorum corporis, & animi nobis horror ingruat: nosque eorum terror magna percussos calamitate consternat. Illud inculcare mentibus nostris efficaciter hac S. Bernardus exhortatione nitebatur: *Pescite fratres, quanta etiam sollicitudine nobis opus est, vt dignos nos exhibeamus eorum frequentia, & eo modo conuersetur in conspectu Angelorum, ne forte sanctos offendamus obrutus: vā enim nobis si quando Angeli prouocati peccatis, & negligentis nostris indignos nos indicauerint presentia & visitatione sua, vt iam necesse habeamus cum Propheta plangere, & dicere: amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt: & qui iuxta erant de longe steterunt, & vim faciebant, qui querebant animam meam, elongatis nimirum eis quorū presentia protegere, & propulsare poterat inimicū.*

Sed quoniam hoc postulat insigne caput, in quo de virginitate tractandum, quæ sanctis Angelis debetur, cesso cum oratione ad sanctam Theophilam, orans illam, vt nos nequaquam permitat in huiusmodi diabolicas insidias incidere, vbi

periclitemur de huiusmodi dono. Enimuerò Angeli vt piorum saluti inseruiunt; ita mali Angeli ad supplicia peccatoribus debita vsurpantur. Ita enim scriptum est apud Iobum: *Emisit in ipsos iram animi sui, iram, furorem, & calamitatem* vocans, emissā per angelos malos. *α πόηω* (inquit Cedrenus) *δαιμονες, εἰς ἡ ἀρρωστῶν τῆ πνεύματι, ἀλλ' ἰσθ' ἕρπον κεί. τῆ τῆς δ' υλίας, καὶ κελούον τῆ ἀρρώστιας ἀδ' ἀνῆμι πνευ τὰ πνεύματ' ἀλλόθωρα πνευ τῆ Θεῦ ἡ τῶν ἀρίων:* *Hi enim quauquam dedita opera habenas diuine voluntatis excusserunt, tamen iugo seruitutis sunt subditi, cogunturque veluti carnifices quidam à Deo & Sanctis imperata capefcere.* Id Paulus declarat de Corinthiis, ad eosdem scribens: *Quos tradidi satana, vt pennis erudiantur, impiè non esse loquendum.* Idem Cedrenus: *ἵνα γὰρ μὴ νομιθεῶσιν οἱ δαιμονες, ὅτι πάντα καὶ ἀνδραπῶν ἀρρώστια, κελούον τῆ καὶ ἀκοντες ποιεῖ τὰ πνεύματ' ἄθωρα. καὶ τοῖς μὲν ἀρίοις ὑπερέλλει ὁ θεὸς διακόνος ἀρίων ἀγγέλους εἰς σωτηρίαν, τοῖς δ' ἀμαρτολοῖς ἐπιτρέπει δαιμονας εἰς πικρείαν:* *Et enim ne quis putaret malos genios omnia suo arbitrio agere, iubentur etiam inuiti mandata exequi.* Proinde sanctis Deus ministros mittit ad salutem Angelos sanctos; peccatores autem Diabolis puniendos concedit. Nam cum de Achab Deus ita pronuntiat: *quis vadit, vt Achabū decipiat, isque pereat?* respondet malus spiritus, *ego vadam:* vti que intelligens hoc sui esse muneris. Mittuntur ergo peculiariter ad pænas de fontibus exigendas; sicut mittuntur ad pios non vt puniant, sed vt tentent. Quando enim sancti Angeli tentationes obire non iubentur (nec enim Deus bono Angelo indecorum aliquid mandaret) fit vt ma-

lis genii istæ committantur. Nec est quod mireris, iustis immitti eos, cum rerum vniuersarum Dominus à Iordane abductus sit in solitudinem, vt à Diabolo tentaretur. Quod si ergo is Dominum mundi tentauit, quid iam miraris malum genium ad iustum aliquem mitti, vt eius tolerantia periculum faciat? mittitur autem, non iubente, sed pem ittente Deo.

*Angeli singulariter Religiosos
custodiunt.*

CAPVT XXIX.

Cum sancti Angeli diligenter custodiant omnes sibi commissos, præcipue Religiosos tuentur. Quam ad rem opportunum duxi sanctum Gregorium verè magnum, qui religiosus fuit, tibi afferre, qui iussit sacellario, vt duodecim peregrinos ad prandium inuitaret. Qui pergens, iussa compleuit, eosque ad mensam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa, tredecim numerauit, et accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertium decimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosius numerauit, & duodecim solos inueniens, veluti securus respondit: crede mihi, honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergo dum conuictus sæpius duodecim identidem numeraret, ac tertium decimum, quem solus Papa videre poterat, non videret, animaduertens spiritualis Pater Gregorius virum propius discumbentem, vultus

crebro conuerrere, & nunc adolescentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare, finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit: tertiumdecimum verò manu suscipiēs in cubiculum suum induxit, vehementer adiurās, vt ei se nomenque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: & cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? veruntamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondam veni ad te, quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argenteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Siluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die, quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri Præfulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum Principis Petri, cuius es virtutem imitatus, cum substantias offerentium diuideret, prout cuique opus erat. Hæc audiens Gregorius, dixit: Et tu quomodo nosti, quod tunc me Dominus præesse suæ sanctæ Ecclesiæ destinarit? At ille inquit: Quoniam ego Angelus eius sum, & tunc ab eo ad tuum inquirendum propositum destinatus. Tunc Gregorius, quia nondum manifeste viderat Angelum, profus expauit, sibi que hunc taliter dicentem audiuit: ne timeas, neque formides: Ecce enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quandiu fueris in isto mortali seculo: quatenus quamcunque rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Illico Grego-

rius in faciem suam corruit, dicens: si propter pusillum meae paruitatis munusculum tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, ut & Pontificem me suae sanctae Ecclesiae faceret, & custodem mihi suum Angelum deputaret: quanta putem mihi restitui si in praecipis eius totis viribus permanens plura studuero de pluribus erogare?

2. In libro doctrinae Patrum scribitur, Monachum quendam, ubi aliquantisper vitam solitariam eremitarum more separatus ab aliis transigisset, tandem infirmatum, conspexisse ad se venientem Angelum custodem, ut decumbenti sibi famularetur; posteaquam autem nonnullas septimanas monachus in aegritudine sua, & Angelus in capta seruiendi consuetudine perdurassent, accesserunt visitatum illum alij monachi, & Angelus, qui intus versabatur, mox pulsato ostio cellae disparuit. Ingressis itaque hospitibus, abite, inquit afflictus eremita, abite, amabo fratres mei, quia vobis superuenientibus Angelus custos meus, a quo visibiliter praesente solatium & plenissimum obsequium hucusque habui, repente dilapsus est. Vix prolatis ipsis verbis anima discessit a corpore, assumpta, ut creditur ac Deo restituta per eundem Angelum Custodem, qui primitus eam in custodiam suam receperat.

3. Deinde magna est & incredibilis Angeli cum Religioso familiaritas, quo pertinet quod commemoratur de Guthlaco quodam, qui vehementer aliquando rogatus ab vno e discipulis suis, uti reuelare vellet, quisnam esset, quo cum

in dies tractare & colloqui videbatur, respondit: Quandoquidem finis vitae meae in propinquo est, fili mi, non conuenit mediutius secretum hoc fraternitati tuae abscondere: scito igitur, me ab hac hora qua eremiticam solitudinem primum aspiciatus sum, quotidie mane & vesperi frui solatium praesentia Angeli, a quo caelestibus solatiis in omni tribulatione & angustia recreabar: hic praedicere mihi futura, reuelare absentia, reserare arcana spiritualia; sed amabo, ne cuiquam dixeris, priusquam anima mea a corporeo hoc ergastulo emigrarit. Sed ipsissima verba placet subtexere Suriij, quae in hunc modum sunt: *No- ueris igitur (Berteline) posteaquam ad hanc me eremum contuli, semper mane & vesper Angelum meae consolationis habuisse, qui labores & tentatione, meas caelesti solatio releuabat: praedicebat futura, indicabat absentia; arcana caelestia, quae nec licet, nec expedit mihi loqui, reuelabat. Haec autem, fili, silentio tege, nec attentes ei cuiquam mortalium, nisi sorori meae Pega & Egberto anachoreta ullo unquam tempore aperire. Cumque haec & plura alia dixisset, tanta de ore eius suauitas prorupit, ut viderentur ibi sparsi rosarum flores, aut effusus balsami liquor. A media quoque nocte usque ad auroram totam domum candor lucis inestimabilis circumfulsit. Oriente vero luce dixit ad discipulum suum Bertelinum: Tempus est fili, ut ad Christum transeam: & extensus ad caelum oculis & manibus, tertio Idus Aprilis obdormiuit in Domino.*

4. De sancto Theodoro Archimandrita, qui verè fuit pater multorum monachorum, in vita

cius Georgius presbyter Angeli Custodis, & sanctorum Cosmæ & Damiani reuelationem ponit, quæ talis est. Erat enim horum sanctorum imago super ipsum posita miraculis illustrum; qui tales se illi secundum quietem conspicuos obrulerunt, quales eâ picturâ exprimebantur. Et accedentes ad eum, quemadmodum solent Medici, venarum pulsus explorabant, atque inter se ita colloquebantur, vt de salute eius, propterea quod vires ipsius concidissent, desperare viderentur, & ad eum conuersi, dicebant: Quid fles frater? cur tristis es? ipse verò respondebat: quia non egi pœnitentiam, domini mei, & quia relinquo pusillum hunc gregem, qui nondum est perfectè institutus, & magnâ indigui diligentia. Tunc illi: Vis vt pro te supplicemus vt tibi paululum adhuc ad viuendum spatij concedatur? Si hoc, inquit, feceritis, & tempus mihi ad respiscendum impetrabitis, & pœnitentiæ meæ, & omnium quæ rectè posthac egero, mercedem lucrabimini. Sancti autem ad Angelos conuersi, rogabant eos, vt illius tantisper curam gererent, dum ipsi supplicarum pro illo ad Regem irent. Et cum Angeli se id facturos dixissent, sancti Cosmas & Damianus profecti sunt, & pro Theodori salute omnipotenti Regi Christo Deo nostro, qui in cœlis est, quique & Ezechiaë quindecim vitæ annos adiunxerat, supplicabant. Itaque voti compotes reuertuntur, in medio ipsorum habentes adolescentem, Angelis, qui aderant, ad spectu quidem similem, sed gloria præstantiorem, qui præsentem Angelos sic allocutus est: ab eo recedite, placatus enim

est communis omnium Dominus, & gloriæ Rex, & permittit vt adhuc in carne maneat. Qui statim vnâ cum ipso in cælum redierunt. Sancti vero Cosmas & Damianus: Surge, inquit, frater, & attende tibi ac gregi tuo. Benignus enim & clemens Dominus noster preces nostras pro te suscepit, & largitus est tibi vt viuas, paresque cibum qui non perit, sed manet in vitam æternam, multarum animarum salutem cures. Hac loquuti etiam ipsi discesserunt.

5. Si forsitan Religiosus in sua vocatione vacillet, habet Angelum Custodem, qui monitor est, iuuator, & confortator illius sedulus, & sæpe resistens tentationi diabolicæ. Vincentius in Speculo Historiali hoc refert exemplum. ait ille: Germanum quemdam monachum ciuitatis Coloniensis, Laffardum nomine, conuersum, cum curam aliquantisper habuisset clauium cœnobij in quo habitabat, in senectute tandem tentatum fuisse à Dæmone peccato superbiæ, vt diceret intra se: Ego iam consenui, & quanquam nobilibus parentibus oriundus sim, conficior tamen in claustro hoc laboribus monasticis, & aliis in seruiuo, qui alioquin frui possem iuxta libitum meum seruitio aliorum: ibo potius, & vel in graui senio toleratas hucusque molestias extra monasterium compensabo. Dum igitur nocte quadã experrectus decerneret mox illucescēte auro-ra cœnobio egredi, venerandi aspectus virum vidit, qui nutu suo hortari eum videbatur, surgeret, seque anteeuntem sequeretur; quare indutis vestibus eum profecutus est vsque ad portam Ecclesiæ, & hinc ad ostium cœmiterij quæ vltro ip-

sis aperta sunt: Hic Laffardus obstupescit, & multo magis vehementiusque, ubi Cæmiterium ingressus, sensit aperiri sepulchra, & iuxta unum eorum huiusmodi sibi verba ab Angelico ductore dici: Viden Laffarde hunc hominem, propediem talis & ipse eris; dic sodes relicta claustrali requie quorsum tendis? Cùm autem ad alia quoque contemplanda cadauera Angelus eum ducere niteretur, Laffardus secundùm omnia viscera attonitus & conturbatus exclamare cæpit: dimitte me, Domine obsecro, dimitte me, infirmior sum, quàm vt diutius oculis meis tantam spurtiæm ac fœditatem vsurpem. Mox pœnitentia ductus, quod monasterio egredi deliberasset, portas Templiac Cæmiterij claudi vidit, & Angelus eo ad dormitorium reducto disparuit.

6. Et tamen Angeli bonis omnibus prompti sicut ad monendum, ad iuuandum, & benefaciendum; nescio tamen qua ratione inflectuntur magis ad iuuandos eos qui pro amore Dei patiuntur graue aliquod incommodum; cuius rei exemplum est in sancto Ilatio, qui Valentis Imperatoris nimiam procacitatem reprehendens, quod bellum gereret contra Ecclesiam, ipse Imperator iussit eum acerbissimè tractari: de quo sancto Ilatio Surius hæc infert: *Erant autem prope viam spine cum paluris adeo densis & asperis, vt quoduis animal introisset, non posset sese inde vinum expedire. Hunc Imperator locum tanquam laqueum conspicatus, iussit, vt virum sanctum illuc coniecissent, quo interiret. Verùm cum in spinas coniectus esset, ita molliter iacebat, vt si in lectulo conquiesceret, nec villo modo latus esset. Cumque*

Imperator cum exercitu discessisset, accesserunt tres viri candidis vestimentis induti, quos vir beatus non agnoscebat, & eum incolumem extraxerunt, seque ab eius oculis subdlexerunt; vt non posset intelligere quinam essent. sed cum in se reuersus fuisset, cognouit esse Angelos Dei: & flexis genibus gratias agit Domino, cui cura sunt ij qui timent eum, cumque diu precationibus incubuisset, & Deum laudasset, surrexit: & spiritu sancto corroboratus, per aliam viam occurrit Imperatori, & constitit in eius conspectu.

7. Cauendum est igitur viris religiosi, ne in aliquod vitium incidant, ex quo propullsent à se tutelam & custodiam Angelorum, qui prout semper sunt adiuuandis viris religiosi: præsertim caueant à superbia, quæ pestis omnino Angelum disturbat, nec enim potest ferre vllam in nobis iactantiam. Memini me legissè in vitis Patrum lib 8. quandam virginem religiosam alioquin, quæ decidit à pulcherrimo statu, tantum quod superba esset, sic enim ait: *Noni rursus quandam virginem Ierosolymis, quæ saccum gessit sexennio, & fuit inclusa: nec aliquid accepit ex iis, quæ tendunt ad voluptatem, sed summam continentiam exercuit inter feminas. Postea autem à diuino deserta auxilio propter summam superbiam lapsa est, & aperta fenestra admisit eum, qui ei inseruiebat, & cum eo fuit commixta; eo quod non diuino proposito & ex charitate se exercuerat, sed vt humana scena seruiret: quod quidem est vana gloria, & prauis instituti. Nã cum eius cogitationes occupata esset in damnandis aliis, incitaretur autem furore à Damone superbia, eoque valde delectaretur: ab ea recepit*

sanctus Angelus custos temperantiae. Vnde Andreas Caesariensis in Apocalypsim Ioannis Cap. 56. vbi Angelum voluit Ioannes adorare, ac tunc Angelus vetuit, subiicit: Eapropter caue cōseruum adores, sed si adorare lubet, eum adora, qui dominium in omnes obtinet. Atque hinc quoque humilem submissumque sanctorum Angelorum sensum & mentem cognoscere licet: clare namque ex hoc loco constat diuinam gloriam, vt efrontes lasciuique Dæmones solent, neutiquam sibi erogare. Vbi velim notes Andream de dæmonibus loquentem, vocare eos lasciuos, quod congruit cum exemplo nuper adducto de Moniali illa, quæ in carnem incidit per superbiam.

*Quod Angeli Custodes sint nostri Medici,
& quare dicantur Montes.*

CAPVT XXX

I. **C**ùm multa debeamus Angelis, tum hoc maximè illis debemus, quod in infirmitatibus nostris & ægritudinibus nostri sunt medici, quod quantū est beneficiū ipsi sciunt, qui patiuntur. Ad hæc si coniuncta sit cum infirmitate corporis infirmitas animæ, quam quotidie malo nostro experimur, quis non laudabit Deum, quòd talem habeat medicum; nempe spirituales. Valide nos mouet & monet Cyprianus lib. Oration. Dom. *Qua segnitia est, alienari, & capi ineptis cogitationibus, & profanis, cum Dominum deprecari? quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loquaris. Quomodo te au-*

diri à Deo postulas, cum te ipse non audias? vis esse Deum memorem tui cum rogas, quando ipse memor tui non sis?

2. Ergo si est ea nostra ægritudo & languens animus, vt nec ipsi nos intelligamus, quid fieri potest nisi expectemus ab optime medico auxiliū? Memini in vitis Patrum lib. 5. hortulani quandam miram narrationem audiuisse, qui cū laboraret, & omnem laborem suum expenderet in eleemosynam, tantum sibi retinebat, quantum ad victum ipsius sufficeret. Postea verò Satanas immisit in corde eius, dicens: collige tibi aliquantam pecuniam, ne cū senueris aut ægrotaueris, opus habeas ad expensas. Et collegit & impleuit lagenam de nummis. Contigit autem eum infirmari, & putrefieri pedem eius; & expendit, quod collegerat, in medicos, & nihil ei prodesse potuit. Postea verò venit quidam de expertis medicis, & dicit ei: Nisi incideris pedem tuum, putrescet. Et constituerunt diem, vt inciderent eius pedem. Illa autem nocte rediens in semetipsum, & pœnitentiam agens de his quæ gessit, ingemuit & fleuit, dicens: Memor esto, Domine, operum meorum priorum, quæ faciebam, cū laborarem in horto meo, ex quo pauperibus ministrabam. Et cū hoc dixisset, stetit Angelus Domini, & dixit ei: Vbi sūt nūmi, quos collegisti; & vbi est spes, de qua tractasti? tunc intelligens, dixit: Peccaui, Domine, ignosce mihi: & à modo vltterius hoc non faciam. Tunc Angelus tetigit pedem eius, & sanatus est statim. Et exurgens mane, abiit in agrum operari. Venit

ergo medicus secundum constitutum cum ferramentis, ut secaret pedem eius, & dicunt ei: Exiit manè operari in agro. Tunc admiratus medicus perrexit in agrum, ubi operabatur ille. Et videns eum fodientem terram, glorificauit Deum, qui reddiderat ei sanitatem.

3. Vides duplici malo occursum ab Angelo & sectioni pedis, & animi auaritiæ, quam monachus ille habebat; quis enim tantum spiritus potuit vniquam retinere feruorem, ut non interdum lubricis cogitationibus translatus de caelestibus ad terrena corruerit? quis monachum istum non expaueat post multos annos pecuniæ congerendæ auidum fuisse, qui nisi talem medicum esset fortitus, non conualuisset ab infirmitate. Cum enim in dolore valido atque in defectione quidam monachus fuisset, ut nec egredi, nec stare posset, vidit aliquando virum intrantem, ac dicentem sibi dolore iecoris afflictato, ita ut nec humi iacens, posset psalmum dicere, ac tunc ille qui ingressus est ad eum, qui verè Angelus erat eius Custos, rogauit quidnam pateretur? Ipse verò dixit confortatus modicum, hepar doleo. Ac statim ille, *digitos manus suæ in directum coniungens, diuisit locum illum tanquam per gladium, & auellens iecur, ostendit mihi vulnera, & raso iecore manu sua in pannum ipsas scabies misit, atque rursum ipsum iecur imponens manibus suis, locum ipsum reclusit. Et ait mihi: Ecce sanus factus es, serui Domino nostro Iesu Christo sicut oportet. Et ex tunc sanus factus est. & sine labore iam sum hic. Ego autem multum illum rogavi, ut mecum maneret in interiore eremo, & ait mihi:*

Non potes sufferre demonum impetus. Et ego hoc ipsum considerans, rogabam ut orans pro me, dimitteret me. Qui cum orasset, dimisit me. Quis non obstupescat ad talem ac tantam Dei benignitatem? qui nobis Angelum providere dignatus est medicum. Quin Angelus Domini ad beatum Ammonem veniens, eiusque apprehensa manu confirmauit, ita ut ab eodem Angelo aræ sanus statueretur. Cuius Ammonis tormenta cum vidissent fratres, obstupuerunt. Quin iniurias quoque (ait Blesensis in sermone quodam) quas eis quotidie inferimus, dum custodia eorum refragamur, patienter sustinent. nec iasi nos ledunt, imò mitius compatiuntur nobis; & quod verisimile est; tanquam medici maiorem sollicitudinem infirmis impendunt, quam sanis: & magis gaudent super vno peccatore penitentiæ agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent penitentiâ.

4. Quam autem salutare sit summo beneficio expertus est inuictus Christi miles Zosimus, qui cum iubente Domitiano Antiochiæ Pifidiæ Præsidente, Traiani Imperatoris temporibus in æreum grabatum quemdam ignibus candentem nudus iniectus esset, Crucisque signo se armasset, confestim igne diuinitus in rorem conuerso, incolumis & illæsus inde ab Angelis ereptus est. Quod miraculum sane admirandum refert Simeon Metaphrastes in eiusdem sancti vita, his verbis: *Iussit igitur præses grabatum æreum afferri, & ignem multum subiici; cumque multa flammæ in grabatum ascenderent, iussit beatum Zosimum nudum illum conici. Cum vero sanctus Martyr eru-*

cis figura se munuisset, ac in grabatum coniectus esset, statim Dominus ignem in rorem conuertit. Et enim per Angelos suos Deus Martyri epem tulit, omnes vero qui praesentes erant, opinabantur ob nimium illum ignem Zosimum animam efflasse: at Angeli à Deo missi, sanctum Martyrem è grabato sublatum omnibus spectantibus extra grabatum constituerunt.

5. Contigit aliquandò, vt beata Virgo Angelum iuberet monere quemdam paralyticum, vt bello persequeretur Iudæum, qui turpiter eius imaginē vulnerarat, ex qua diuinitus sanguis effluxit: eam historiam, quæ tota est de virgine Cæberonensi, narrat Chrysostomus Henriquez in historia, quam Fasciculum ordinis Cisterciensis vocauit lib. i. distinctione 8. ca. 5. Ea est huiusmodi: *Quadriennio post, Angelus apparuit cuidam seni ex Estimis progenito, in ibique demoranti, Iohanni Flamando dicto, qui totum septennium paralyticus lecto decubuerat. Is in mandatis accepit, vt Iudæum ad duellum prouocaret in vindictam iniuria, & contumelia illata imagini potentissima Deimatris. Senex ad primam ac secundam monitionem, consilij causa, suo pastori rem aperuit. Qui cum videret senem, adhuc è morbi reliquiis debilem, & agrè affectum, iuber eum aliud super hac re mandatum expectare. Tertia nocte ipsam et Virgo, sicut erat in imagine sancita, se se videndam præbet seni multo cum lumine, eique præcipit vt ad Abbatem Camberonensem tendat, visurus quantæ contumelia affecisset dictam suam imaginem. Guillelmus ille Iudæus, exindeque contra infelicem dimissaturus, vt paulo post fecit, vnde, & miraculosam atque*

atque insignem victoriam reportarit, habitæ ratione inæqualitatis virium eorum qui decertarant. Et in duelli loco, qui est contiguus portæ Parcensis Montensis urbis, adicula in honorem beatæ Virginis Camberonensis erecta est, quæ etiamnum hodie visitur. Quod maius miraculum quàm ab homine paralytico sperari victoriam, & obtineri aduersum Iudæum infidelem? Meritò itaque nec incassum Virgo Maria sacratissima Angelum istum misit denuntiaturum infideli homini bellum, vt non sibi tribueretur victoria, sed impertiretur Angelo.

6. Iam verò si consideres quæ in sanctis martyribus plenis carnificina & squalore, sancti Angeli effecerunt curantes illos, verè medicos existimabis Angelos. Ita S. Theodoro martyri (insitam nunc paululum Cornelio Nostræ Societatis) astitit Angelus, eumque robori & sanitati restituit. Audi de eo rara & mira ex autore vitæ, quæ grauitè scripta extat apud Surium. Cùm S. Theodorus Dux exercitus in nomine Trinitatis diaconem infensissimum interfecisset, & Imperatoris Licinij deos ex auro & argento confatos confregisset, atque pauperibus distribuisset, (qua ratione plurimi Christo nomina dabant) Imperator eum accersitum omnibus inimicorum phalangibus ridendum exposuit. Beatus autem Theodorus dixit ei: *Fremis, ô Imperator; sed ego rugio: Tu stertis, at ego exilio: Tu cum Deo pugnas, at ego de Deo dissero: Tu blasphemias, ego verò Deum hymnis laudo: Tu colis Deos mortuos, ego verò Deum viuum: Tu Serapim, ego verò eum qui est super Serapim: Tu Apol-*

linem, ego verò Deum semper viuentem: Tu es Carlo Thracius, ego vero Princeps Romanus: Tu Licinius ventilator, ego vero Theodorus donum Dei. Quamobrem ne agrè seras, ô Imperator, neque calcitres: hæc enim faciens, tuos ostendis cruciatu; asini enim & muli tenes figuram. Tunc multâ irâ plenus Licinius iussit bouum neruis eum cædi, & plusquam mille plagas ei inferri. Deinde ferreis vngulis lacerari eius carnes, & lampadibus ignis vstulari eius vlcera, & acutis testis radi concretum sanguinem. Post hæc Martyrem ligno affixerunt per manus & pedes. Arbitratus autem impius Licinius eum esse mortuum, reliquit in ligno pendentem. Circa primam verò vigiliam noctis adstans Angelus Domini, soluit eum, & reddidit eum sanum corpore, sicut priùs, eumque salutauit, & dixit: *Gauderas, & corroboreris in sapientia & gratia Domini nostri Iesu Christi. Ecce enim tecum est Dominus Deus: & cur dixisti, recessisti à me? Consumma ergo cursum tuæ decertationis, & venies ad Dominum nostrum Iesum Christum, accipiens coronam immortalitatis.* Hæc cum Martyri dixisset Angelus, ab eo recessit. Sanctus autem Martyr Domino suo agebat gratias, & cæpit psallere: *Exaltabo te Deus meus Rex meus, & benedicam nomen tuum in seculum & in seculum seculi.* Audi & alterum non minùs memorabile.

7. Cùm B. Constantium Perusinae ciuitatis Episcopum Danabi in tormentis, à quibusdam Marci Imperatoris militibus ei inflictis vires iam deficerent, ad Deum toto corde conuersus: *Suscipe iam, orabat, spiritum meum Domine, re-*

quiescat in te, qui pro te, teipso iuuante, omni tempore laborauit. Vix dum prius hæc voces emisisset, cum ecce præsto est ei Angelus Domini afflitum his verbis confortans: Noli timere, Constanti, ego sum Angelus Dei, misit me Christus vt plagis tuis curationem adhibeam, ac deinceps tibi adsim in omnibus viis tuis: & ilico omnis plaga curata est, tunc ille Angelico solatio recreatus; Gratias tibi ago, ait, Domine Iesu Christe, qui per Angelum tuum me in angustiis confortasti, & curasti vulnera mea: nunc verè scio, te quidem nunquam deserere sperantes in te. Ita habetur in vita eius apud Surium. Audi & tertium in virgine Itala admirabilius.

8. Sancta Christina in Deum credens Deos aureos Urbani patris sui præfecti contriuit, & pauperibus distribuit: Ob hoc iubente patre, alapis afflicta, verberibus dilaniata, ferro onusta, in carcerem coniecta est. Post hoc cum diutissime & crudelissime dilaniaretur, decidua carniū frustra patri in faciem proiecit. Cumque alligata rotæ, igni supposito, & fuso desuper oleo torretur, erumpens flamma mille Gentiles interfecit. Iterum carceri tradita Angelo visitante sanata est, & refecta. Deinde cum magno saxi pondere in lacum Volsenum iactata, angelico præsidio liberata est. Lacus & locus hoc martyrio celebris, non longe à Roma visitur in via Senensi.

9. Quin Raphael Angelus præsertim colendus in ægritudine, cùm sciamus illum propositu in infirmitatibus, ex lib. Tobia: nec desunt excupla recentiora; narrat enim Eusebius noster, vir pius & eruditus; ægrotis Ioannis, qui à

Deo cognominatur, adfuisse hunc Angelum, & illis ministrasse in rebus omnibus. Nec desunt alij Angeli pares Raphaeli, in iuuandis ægrotis. Ludouicus enim noster de la Puente multos Angelos habuit curatores, fomentat oresque membrorum debiliū, à quibus recreatus potuit ægritudines perferre. Sancto Michaeli specialius incumbere, ne te diabolus vincat in tentatione, hic enim, vt reuelatum Ioanni Menesio est, plures Angelos confirmauit, ne laberentur cum Lucifero in Tartarum.

10. Angeli dicuntur *Montes*, quod Gregorius Nazianzenus explicat in illud Psalm. *Illuminās tu mirabiliter à montibus aternis*, hoc est, inquit Gregorius, *Angelicis spiritibus, qui nobis ad optima quæque sunt adiumento*. Nicetas ait; dici Montes, quòd sublimes sint, & caelestes, & æterni, quia immortales. Et *Lapides* etiam in Scriptura nominari, propter firmitudinem similem *montibus*. Ezechiel. 28. In medio lapidum *ignitorum ambulasti*. Etenim *ignitos lapides* Hieronymus in Ezechielem, & Gregorius lib. 32. *Moralium* cap. 25. Angelos intelligunt.

*Præsunt Angeli regnis, ciuitatibus, muris,
iuri Episcoporum, &c.*

CAPVT XXXI.

1. **E**SSE Angelos custodes singulorum hominum nemo in dubium vocat, vel ex dicto Saluatoris dicentis Matthæi 18. *Ne conuenitis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quoniam Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui*

in calis est. Et illud: *castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium ipsum.* Et, *Angelus qui eruit me à iuuentute mea;* quod alibi ostensum est, sed & esse Angelos prouinciarum, regnorum, & ciuitatum S. Basilius probat lib. 3. contra Eunomium, & probat hac ratione. ἄγγελοι πάντες ὅσοι περιποιεῖς μᾶς, ἔγω καὶ φύσει παύτως ἢ αὐτῆς ἀλλήλοις τυγχάνουσιν. ἀλλ' ἕμεις, οἱ μὲν αὐτῶν ἐξ ὧν περιποιεῖσιν, οἱ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῶν πτωχῶν τὸ εἶπ παρ' ὁμοίαν ὅσω μὲν τοι περιποιεῖσιν ἕως ἔλθω ἐνὸς ἀδελφῶν, τοσάτω δὴ πτωχῶν μείζον ὑπάρχειν ἀνάγκη τὸ ἀξίωμα τῶ ἐθνάρχῃ ἀγγέλω, περιτὸ τὸ ἐνὸς ἐκείνου πῶν περιποιεῖσιν πεπεσμένῃ. *Angeli omnes vt appellationis vnius, sic eiusdem etiam sunt naturæ inter se: attamen aly ipsorum gentibus præpositi sunt: aly verò fidelium singulos consequuntur: quanto autem gens vni vno præponenda est, tanto maiorem necesse est Angeli qui gentis principatum habeat esse dignitatem dignitate eorum, quibus singulorum tutela commissa est.* & infra: ὅτι τὸ πάλιν εἰσίν πτες ἄγγελοι καὶ ὅλων ἐθνῶν περιποιεῖσιν, Μωσῆς ἡμᾶς διδάσκει διὰ τὸ φθῆς λέγων. ὅτι διεμείριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέπειρεν ἡμᾶς Αἰθίω, ἔπεισεν θεῖα ἔθνη. καὶ ἀριθμῶν ἀγγέλων αὐτῶ. καὶ ὁ σοφὸς Δαυὶδ ἐν τῇ τῶ ἀγγέλω ὁπλοσφῆ ἡκεσεν αὐτῶ λέγοντος, ὅτι ἀρχὴν βασιλείας Περσῶν εἰ πῆ και δεξαναπίας μῦ. καὶ ἰδὲ Μιχαὴλ εἰς τὴ ἀρχῶν τῶν τῶ περιπτῶν, ἡλθε βοηθῆσαι μοι, καὶ αὐτὸν κατέλιπον ἐκεῖ κατ' τὸ ἀρχῶν τῶ βασιλέως Περσῶν, καὶ μετ' ὀλίγα φησὶ ὁ αὐτός. καὶ ἀρχῶν τῶ ἑλλήνων ἤρχετο. ἀλλὰ καὶ ἀρχῶν τῶν πτωχῶν εἰς τὸ δύναμει μείν λεζετω πτωχῶ ἰησοῦ τῶ τῶ Ναυῆ ἐπὶ τῶ Ιουδαίω σαρωνθεῖς. καὶ πάλιν, πτες λέγονται λεζεάνες τῶν ἀγγέλων, τῶ κυεῖν εἰσίν τῶ τῶ μαθηταῖς. ἢ δεκεῖς ὅτι ἔδυναμαι ἀρξεκαλέσαι τῶν πτωχῶν μου, καὶ παραστήσει μοι ὅδε πτωχῶν.

ἰσχυρὰ λεγαίνων ἀγγελῶν. Quod vero rursus sint quidam Angeli uniuersarum gentium praepositi, Moses nos per canticum docuit: Quando diuidebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum, iuxta numerum Angelorum suorum. Et sapiens Daniel in visione Angeli audiuit dicentem: quoniam princeps regni Persarum restitit mihi. Et ecce Michael unus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi cum Principe Regis Persarum. Et post pauca idem dicit: Et princeps Graecorum ueniebat. Sed & princeps exercitus qui sp̄iā & Imperator copiarum Domini dicitur: qui Iesu Naue ad Iordanem manifestatus est. Et rursus, legiones quadam Angelorum dicuntur, Domino discipulis dicente. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?

2. Anastasius Presbyter in opere de Sina monte, ἀντιθέτω σοι πρὸς τὸ τοῦ δόξα, ἡσυχία καὶ ἡσυχία. ἡ εἰς οἱ ἄγγελοι. καὶ πρὸς τὴν ἐπιγῆν ὡς τὸ θεῶ ἐγγύτερον ἔχοντες ἐπὶ τὴν ἀνθρώπων: Ecce contradico, Angelorum dominatum & potestatem hominis dominatu potiore esse. Rebus enim quae in terra sint, prouident, ut qui Deo, sint homine propiores. Multi hanc regnorum custodiam attribuunt Principatibus, qui ob id Principatus dicuntur, quia custodiant Principes, & regnis eorum praesint. Cyprianus in expositione in Symbolum Apostolorum ita ait: Ab initio Deus cum fecisset mundum, praefecit ei & praeposuit quasdam virtutum caelestium potestates, quibus reueretur, & dispensaretur mortaliuum genus. Mox probat à Deuteronomio 32,

unde & Basilius probauit. Et possit à cap. 2. Iudic. ubi Angelus praesse Galgalis dicitur; sic enim Serarius explicat illud, Ascenditque Angelus Domini de Galgalis, &c. Quod caput lege, ut videas atroces minas Angeli custodientis Galgala.

3. Hincmarus Remensis Archiepiscopus in opusculo cap. 14. Quia etiam sint Angeli gentibus prelati, doctores Catholici ex verbis Angeli per Danielem prophetam ostendunt, dicentis: Ego ueni propter sermones tuos; Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus; & ecce Michael unus de principibus primis uenit in adiutorium mihi. Et paulo post; Nunc reuertar ut praelier aduersus Principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit Princeps Graecorum adueniens. Quos (inquit beatus Gregorius) alios principes gentium, nisi Angelos, appellat; quia certa Angelorum ministeria dispensandis singulis quibusque gentibus sunt prelati; cum subiectorum mores aduersus se uicissim praepositorum spirituuum opem merentur, ipsi qui praesunt spiritus contra se uenire referuntur. Is namque Angelus, qui Danieli loquebatur, captiuus Israelitici populi in Perside constitutus prelatus agnoscitur: Michael autem, eorum qui ex eadem plebe in Iudaea terra remanserant, praepositus inuenitur, unde ab hoc eodem Angelo paulo post Danieli dicitur. Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps uester, de quo dicit: Et ecce Michael unus de principibus primis uenit in adiutorium mihi, qui dum nequaquam simul esse, sed uenire in adiutorium dicitur, aperte ei populo prelatus agnoscitur, qui captiuus in alia parte tenebatur.

Quid est ergo Angelum dicere, ego veni propter sermones tuos, Princeps autem regni Persarum restituit mihi, nisi sua subditis opera nuntiare? Hæc Hincmarus.

4. Gregorius Papa lib. 17. moralium Cap. 8. *Sublimes spiritus eisdem generibus principantes, nequaquam pro iniusta agentibus decertant, sed eorum facta iuste iudicantes examinant, quorum tamen omnium una victoria est. sui super se opificis voluntas.* Etenim illa castra Dei quæ vidit Iacob Angelos fuisse custodes Syriæ & Chananeæ gentis, per quas iter agebat Iacob sub custodia illorum Angelorum, nec id ei mali barbaræ gentes illæ causarentur, Toftatus, Lyranusque commemorant. De his Angelis urbium, prouinciarum, regnorumque Custodibus, hunc Isaïæ locum Toftatus interpretatur: *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die & nocte perpetuo non tacebunt.* Et Procopius in Iaiam cap. 62. loquens de Deo: *καταποιεῖ τὸν οὐρανὸν ἀγγέλους διὰ τὸν θεόν, ἃς ἀγγέλους ἀγίους ἐστὶν τῆς νύκτος ἱερὰ καὶ λήμματα τῶν τεύχεων φυλάττειν, ὅπως ἐν εὐφροσύνῃ καταρχῶν αὐτοὺς εἰς τὸ αἰῶνα διαύξει.* Custodesque, id est caelestes Angelos, & Virtutes sanctas ad murorum recentis Hierusalem custodia constituet, quo possit in pace degens perpetuo imperare.

5. Clemens Romanus lib. 2. Recognit. *Est cuiusque gentis Angelus, cui credita est gentis ipsius dispositio.* Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. *Per gentes & ciuitates sunt distributa Angelorum praefectura.* Et quidem in Deuteronomio ca. 32 dicitur: *Constituit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei, ex versione Se-*

ptuag. quæ lectio mirum facit ad hanc rem, eamque sequuntur vterque Clemens, Dionysius, Chrysostomus, & Theodoretus, Origenes in Numeros hom. 11. Iustinus dialog. contra Tryphonem, Epiphanius in Alogianos, aliique permulti Patres. Hinc licet colligere, quæ de causa singulis regnis & prouinciis Angeli sint constituti, ut eas perducant ad cultum veri Dei, & protegant ab infeitatione dæmonum. Hinc Dionysius cap. 9 Cælestis Hierarchiæ apertè testatur, multos ex gentibus Angelorum ministerio ad Deum verum agnoscendum & colendum esse perductos. Ait Origenes memorabile quiddam ad hanc rem homil. 11. Num. nimirum Angelum ei genti cuius gerebat curam propriam linguam assignasse & indidisse. Legendus ille ab eo loco, *Illud quoque quod in Genesi, vsque ad illud, sed quæ Dei portio permansit.*

6. Hinc celebris est de quatuor Angelis historia, de qua Epiphanius lib. 2. Hæref. in hæresi 34. hæc scribit: *relinquo Græca, quia multa: Atqui cum quatuor Angelos ad Euphratem collocat, totidem nationes significat, quæ ad Euphratem habitant: cuiusmodi sunt Assyrii, Babylonii, Medi, atque Persæ. Hæc enim imperia quatuor apud Danielem ordine commemorantur. quorum primi regnarunt Assyrii: tum Babylonii, qui Danielis tempore rerum potiebantur. Sequenti sunt Medi, ac postremo Persæ, quorum primus Rex Cyrus extiit. Gentes porro Angelis esse subiectas testis est Moyses Dei seruus, qui Danielis orationem velut interpretans, ait: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: seniores tuos, & dicent tibi. Quæ-*

do diuidebat Altissimus Gentes, dissepergebat filios Adam. Constituit terminos populorum, iuxta numerum Angelorum Dei. Et fuit pars Domini populus eius Jacob; funiculus hereditatis eius Israel. Igitur cum Angelis nationes subiecta sint, merito dixit: solue quatuor Angelos, qui sedent in Euphrate, ibique detinentur, vt Gentes bellis inter se se committant, vsque ad tempus patientiæ Domini, donec per illos sanctos suos vindicari iubeat. Etenim Angeli isti, quibus hoc spiritus edicit, coercerantur interim, nec inuadendi tempus est illis concessum: quos nondum Dei iustitia soluebat, vt cætera gentes ad persequendam sanctorum iniuriam soluerentur. Idem tamē soluti denique terram obeunt; vt Ioannes, ac propheta cæteri vaticinati sunt. Angeli enim dum commouentur, gentes ipsas ad vlciscendū mouent. Itā cur loricas illis igneas, & sulphureas, & hyacintinas tribuat, nemini dubium est: propterea quod hisce coloribus Gentium illarum vestes infectæ sunt. Nam, quod ad sulphureas attinet, melius iste color est, à quo & lana quadam appellatur. Igneæ porro vestes coccineas indicant, quemadmodum Hyacinthinarum vocabulo Callaicæ lana, hoc est ferruginea, significantur. Nicuntur ista Ioanni in Apocalypsi cap. 6. Vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ tenentes quatuor ventos terræ ne flarent: & paulò post: vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus.

Nazianzenus Orat. 32. πρὸς δὲ τοὺς ἑρεσώτας ἀγ-

γῆς. αἰθρία γὰρ ἢ ἄλλως πρὸς αὐτῶν ἀλλοτρίους, ὡς ἰωάννης διδάσκει καὶ ἐν τῆς Ἀποκαλύψεως: Tum etiam ad Angelos, quibus huius urbis cura commissa est, nec enim mihi dubium est, quin alij aliarum ecclesiarum præsidēs ac patroni sint, quemadmodum in Apocalypsi Ioannes me docet. Quia Leo Augustus in vita Chrysostomi ait accidisse, vt Centuriones qui missi ab Imperatrice voluerunt abstrahere creditorem viduæ cuiusdam Alexandrinæ ex Ecclesia, in qua Chrysostomus detineri voluerat creditorem, absteriti fuerint horribilis aspectu Angeli romphæâ dire minantis: sicque perterrefactos rediisse ad Imperatricem. Ioannes Lanspergius refert lib. 4. cap. 61. Geltrudem virginem conspexisse aliquot numero formosissimos Angelos, protectores templi cuiusdam. Et cuiuslibet Monasterio siue Collegio Angelorū aliquis custos tribuitur, qui religiosæ istius familiæ curam gerat, iuxta sententiam D. Thomæ, aliorumque Doctorum. Imò etiam arbitratu Tostatus, singulis familiis, maximè si caput ipsarum persona iusta sit, præsidere singulos Angelos; ac subiicit, Angelum illum, qui reduxit aliquando ancillam Agar ad domum Abrahæ, vnde profugiebat, fuisse Angelum Custodem eiusdem domus.

8. Super sunt huius custodiæ effectus & exempla clarissima, & in primis Gainæ acerbissimi tyranni, qui Constantinopolim euertere curabat, de quo hæc scribit Socrates lib. 6 Ecclesiast. Historiæ cap. 6. τότε δὴ καὶ ἐδείξθη πειρασὸς, ὅπως ὁ Θεὸς ἐξουσίαν ἐποιεῖτο τῆς πόλεως. ἀγγέλων γὰρ ἑλθόντων ὡφθη τοῖς ἐπιτελευτήσιν ἐν χημάτι δαλιπῶν, μεγάλα ἐχέ-

των τῶν σώματα. ἔς ἑσποτοπίσωτες οἱ βάρβαροι, ἀλλοδα-
 εῖται εὐρατόν πολὺν ἐν ἡλιαίῃ, κατεπλάγησαν τε καὶ ἑσα-
 νεχόρησαν. Quo quidem tempore plene consistebat,
 quam illa ciuitas Deo curae esset. Nam multitudo
 Angelorum, qui speciem hominum armorum, cor-
 pora immensi magnitudine habentium praese fere-
 bant, illis qui insidias vastando palatio parauerat,
 visa fuit: quos barbari ingentem reuerentia exercitum
 & strenuum esse suscipati, obstupefacti sunt, in-
 detque subdixerunt. Balduino Regi, cum exerci-
 tus ipsius angustiis viarum conclusus, adeoque
 in periculo esset, ne deprehensi ab hostibus in-
 ternectioni darentur, ducem quemdam incogni-
 tum ei apparuisse scribunt, qui apprehensio ve-
 xillo per aliam viam vniuersum agmen deduxit
 Hierosolymam.

9. Eodem spectat quod in libris Machab. scri-
 bitur, vbi cum Lyfias Iudaeorum hostis contra
 populum Dei bellum moliretur, Machabaeus re
 intellecta pariter cum aliis militibus Deum mul-
 tis lacrymis orare cepit, vt Angelum bonum
 ipsis auxiliatorem submitteret, arreptisque ar-
 mis, vbi militum animos generosa exhortatione
 ad praelium inflammasset, inimicis instructa acie
 obuiam progressus est: mox igitur apparuit pra-
 cedens eos eques in veste candida, armis aureis,
 qui in signum victoriae hastam vibrabat; quo
 conspecto, omnes laudare potestatem inuincibi-
 lis Dei, & confirmatis animis illustrem ab ad-
 uersariis victoriam reportarunt. Vt vero memo-
 rias nostri temporis & Regum Hispaniae refri-
 cem, non erit incongruum referre Massam lib.
 1. Historiarum Indicarum, qui ait, inuictissimum

Emmanuellem Portugalliae Regem primariae na-
 ui suae, quae ad Indias nouum subactum orbem
 destinabatur, nomen dedisse Gabrielis Archangeli;
 idque vt exercitus qui illa vehebatur ad expug-
 nationem memoratae Indiae, non tam domi-
 nandi cupiditate, quam desiderio feminandi Eu-
 angelium, protectione & custodia Archangeli
 illius frui posset, qui primus Euangelice renoua-
 tionis nuntium inueterato mundo inuexit. Prae-
 terea, si contingat milites potiri victoriae, gratias
 illi reddere meminerint, cuius fauore de hostibus
 triumpharunt. Hi diuini spiritus regnis & popu-
 lis prauiunt, eosque conseruant, & a multis in-
 commodis liberant. Diaboli vires comprimunt,
 insidias & machinationes illius euertunt, sana co-
 silia suggerunt, animos adspirant, timores excu-
 tiunt, omnia temperant, vt in certis pericula ho-
 mines tandem ad beatam vitam adspirent. Hinc
 Petrus Faber Societatis nostrae, ait Orlandinus
 lib. 3. *In omni regno ditioneque praetercunda, Prin-
 cipatus & Archangelos sibi & incolis implora-
 bat. Cum ad urbem aliquam, opidumve propius
 accederet, fundebat supra incolas orationem, &
 clementissimo Dei Numini supplicabat, vt eius re-
 gionis Archangelus, Angelique magistri singulo-
 rum hominum atque custodes praecipuo eam studio,
 curaque defenderent.*

*Liberant nos ab ueneficis & incantatoribus.
Froni etiam sunt erga eos qui eleemosynas tribuunt.*

CAPVT XXXII.

1. Quàm proni sint ad liberandum nos ab for-
tilegi, ueneficis, & incantatoribus, ostendit
Historia Beati Ambrosij, quam scripsit Paulinus
Presbyter (quis hic, dubium est, an Nolanus, an
vero alius quispiam, ut suspicatur Bellarminus)
narratque Surius, eaque sic habet. *Mortua Iustina,
quidam aruspex Innocentius nomine, non opere,
cùm pro causa malefactorum à Iudice torqueretur,
aliud quàm interrogaretur, fateri capit: clamabat
enim, ab Angelo maiora tormenta sibi adhiberi eo,
qui custodiret Ambrosium, quoniam temporibus
Iustina ad excitanda odia populorum in Episcopum,
cacumen tecti ecclesie conscendens, medio noctis
sacrificauerit. Sed quanto instantius & solici-
tius opera maligna exercebat, tanto magis amor
populi circa fidem Catholicam & Domini sacerdotem
conualescebat: misisse etiam se Demones, qui illum
necarent, ferebatur, sed Demones renunciaisse, se non
solum ad ipsum appropinquare minime posse, verum
etiam nec ad fores domus, in qua manebat episcopus,
quia ignis insuperabilis omne illud adificium
communiret, ut etiam longe positi urerentur, atque
ita cessasse artes suas, quibus aduersus Domini sacerdotem
se aliquid posse arbitrabatur. Alius etiam
gladium ferens ad cubiculum usque, ut interficeret
sacerdotem, peruenit, sed cùm eleuasset manum, di-*

*stricto gladio dextera obrigente remansit. Tunc se
missum à Iustina postquam confessus est, brachium,
quod inique cùm extenderetur, rignerat, sanatum
esse confessione.*

2. Idem ostendit Nicephorus lib. 18. cap. 25.
loquens de sancta Golinduch Martyre, quæ in
Perside certamem martyrij superstes sibi perui-
cit. Adhibebo verba ipsius Nicephori, quæ sic
habent. *Tum temporis verò etiam Golinduch mar-
tyr vivens enitui. Magis Persicis prognata, Asmo-
doch scilicet patre, & Miruch matre: quæ pro illo-
rum religione, ignem & alias Persarum abomina-
tiones colens, & ipsa execrata Deoque detestata
idolo mania & magia dedita erat. Primario au-
tem ex senatu viro in matrimonium collocata, duos
progeniuit filios. Et post triennium per eccliam extra
seipsum rapta, ab Angelo diuino dispensationis
salutis nostræ mysterio est initiata. Proindeque Ma-
gis tradita, multisque verberibus & tormentis, quæ
omnia superauit, expetita, miracula infinita, &
prodigia mirifica edidit: identidem Angelo, qui
dux eius fuit, ad eam veniente, & ut leuiter &
facile omnia perferret curante. Multas etiam res ar-
canas indicauit, ut pote prouidentia gratiam à Deo
consequuta. Postquam verò per multos annos tor-
mentis excruciatam, coronam martyrij ferre concu-
piuit, qui ei sapius apparere solitus erat Angelus
assistens, & inuenem quendam ensiferum produ-
cens, desiderio eius satisfecit. Præcipiente namque
illo, inuenis ferro caput eius resecuit: & sanguis è
ingulo profluens, in interiorem eius lineam vestem
femoribus tenuis cruentatam, manauit. Quæ vestis
innu mera visa est edere miracula. Atque illa etiam*

post resurrectionem capitis deinceps superstes vixit. Et cum in Romanorum finibus ad Circesium & Daryas morata fuisset, etiam ad Hierosolymorum partes pervenit, novum spectaculum omnibus fidelibus, quippe vivente adhuc corpore stigmata Christi circumferens, visa. Hæc sane cum graviter à martyrii ærumnis afficeretur, urbes circumibat, Angelo duce progrediens. Neque quicquam medicinæ doloribus adhibuit, nativis tantum thermarum lacris usa. Et cum domesticos suos, & familiares omnes, atque alios præterea ad Christum adduxisset, tandem Hierapoli, seculo hoc relicto, ad immortalæ illam vitam concessit. Quæ vivens adhuc, ab Imperatore in urbem suam accita, imperio eius non paruit. Eius vitam Stephanus Hieropolitanus episcopus composuit, qui cum illa fuit, & res quasque ex ea didicit, honorifice etiam & splendide, corpore sepeliendo, funus eius profecit. Illud porò quod dicit de Angelo iuvate alterum refecare caput Golinduch, ita refecuit, ut tamen viveret, & tum satis faceret desiderio quod habebat: tum ut perpetuo ærumnam pareretur, & stigmate illo insigniretur, quod simile ferè est stigmatibus sancti Francisci; quod cur omiserit is, qui vitam Golinduch Hispano sermone scripsit, non video.

3. Exemplum est celeberrimum, ut ad alteum pergam, quod de Angelis dictum est, qui fauent eleemolynariis, quod narrat Sophronius, habeturque in Prato spiritali cap. 207. Verba sunt huiusmodi: Narravit nobis Abbas Theonas & Theodorus, quod Alexandria sub Paulo Patriarcha puella quadam relicta fuerat pupilla à parentibus magna facultate locupletibus. Erat autem

autem adhuc sine Baptismo. Die vero quadam ingressa pomarium, quod sibi reliquerat parentes eius (sunt enim in medio civitatis pomaria) vidit quendam parantem sibi laqueum, ut se profocaret. Currens igitur, & dixit ei: Quid facis, homo? Dixit autem ei: Dimitte me, mulier, quoniam in multa tribulatione sum. Quæ ait: Dic mihi causam, & fortassis adiuvare te poterò. Dixit illi: gravi ære alieno premor, & valde suffocor à creditoribus: elegique potius semel vitam finire, quam quotidie mori. Quæ dixit illi: quæso te, accipe omnia quæ habeo, & redde: tantum ne perdas te ipsum. Sumens vero ille, reddidit omnia. Puella ergo angustiari cepit, non habens qui sibi curam gereret: itaque destituta parentum solatio; fornicari instituit, & inde sibi vitium querere. Dicebant ergo viri illi sancti Theonas & Theodorus, admirantes scilicet; Quis novit ista, nisi solus Deus? quomodo scilicet permittatur anima propter causam aliquam ipsi soli cognitam ad tempus derelinqui? Post aliquantum vero temporis infirmata est puella, & in se conversa compuncta est, oravitque Pontificem, ut faceret illam Christianam. Omnes autem aspernabantur eam, dicentes: Quis hanc suscipiat, quæ meretrix est? affligebatur autem vehementer. Cum vero in vis esset angustiis, astitit illi Angelus in specie hominis cum quo misericordiam fecerat. Cui illa dixit: cupio fieri Christiana, & nemo vult pro me loqui. Qui ait: numquid revera istud cupis? respondit illa: utique Domine, & deprecor te ut hoc mihi impertias. Qui ait: noli tristari. Ego adducam aliquos, qui te accipiant. Adduxit ergo alios duos & ipsos sanctos Angelos. Duxeruntque illam ad Ecclesiam. Rur-

suosque seipso transformantes in personas quasdam illustres & notas in ordine Augustalium, vocant clericos, presbyterum & diaconum, qui in hoc ipsum constituti erant. Dicunt eis clerici: vestra Charitas pro ea pollicetur? Illi autem responderunt: Etiam nos pro illa pollicemur. sumentes ergo illam, baptizauerunt: & albis induta, rursus ab eis subuectâ est. Quam cum deposuissent, euauerunt. Vicini ergo cum illam ita albis indutam viderent: postquam recesserunt illi, dicunt ei: Quis te baptizauit? nuntiavit autem eis rem totam, dicens: Venerunt quidam & tulerunt me in Ecclesiam, locuti que sunt clericis, & baptizauerunt me, & dixerunt ad illam: Qui sunt illi? Cum verò non posset dicere, qui essent illi: abeuntes nunciauerunt Episcopo. Dixit autem Episcopus his, qui ad baptizandum constituti erant. Et confessi sunt se illam baptizasse, exoratos ab illo & illis Augustalibus. Porro accersitis ex Pratorio his quos clerici dixerant, dixit Episcopus: Num ipsi ista fide insistis? Qui dixerunt: Neque nouimus, neque consensimus nos hoc fecisse. Tunc verò iam cogitauit episcopus Dei hoc esse opus. Conuocansque illam dixit ei: Dic mihi filia, quid gessisti boni? Quae ait: Meretrix existens & paupercula, quid boni facere potui? Dixit illi Episcopus: Nihil omnino operata es? dixit: Non, nisi quod videns quemdam, qui à creditoribus premebatur, se suffocare volentem, data illi omni substantia mea, liberaui eum. Et his dictis, continuo obdormiuit in Domino. Tunc Episcopus glorificans Dominum, dixit: Iustus es, Domine, & rectum iudicium tuum.

4. Theobaldi Historiam ita refert Cantipatru-

ans lib. 2. cap. 25. numero 14. qui liberalissimus omnium suo tempore extitit in donando. Isse hyeme media, quae tunc solito magis inhorruit per viam cum multitudine transiens obuium habuit pauperem nudum, quo clamate respondit Comes, quid petis? Cui pauper; Da, inquit, cappam quam habes indutam: nec mora Comes extractam cappam pauperi dedit, dicens: si quid vis amplius, petas. Et pauper: Da mihi supertunicale quod habes, quo statim habito, petiuit tunicam, quam ut Comes dedit, remansit in lineis. Cui pauper, Vides, inquit, o Comes, quod caput habeam rasam, & nudam, da igitur & pileum. Tunc Comes paululum erubescens (caluus enim erat.) Nunc, inquit, charissime, nimis infestis, quia hoc ipse carere non possum. Quo dicto, relictis vestibus pauper euauit. Comes verò de equo cadens, plapctum lamentabilem fecit, & omni tempore postea tale quid cauens omni petenti se tribuit. Ex his apparet eleemosynarios habere Angelos sibi patrocinantes, qui interdum fugiunt ab eis, nisi liberales sint admodum: contingit enim ut diffimulent se ut probent iustos.

5. Ad hæc Tobiae exemplum accedit, qui ob paternum affectum erga pauperes curati meruit ab infirmitate sua per Angelum. Atque hoc cõsilitum filio reliquit, ne vnquam pauperibus eleemosynam iuxta facultates suas elargiri prætermitteret; si exiguum habes, exiguum da. Quid de Angelis loquar, qui Abrahæ apparuere ob eximiam charitatem peregrinis habitam, de quibus Scriptura ita loquitur: Cumque eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri prope eum, quos cum vidisset, occurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi

aliunde Angelos esse, & dici filios Dei. Nam Io^h cap. 1. Angeli vocantur filij Dei, interpretibus Mariana & Saa, & reliquis. Et Septuaginta clare dicunt: *Ecce venerunt Angeli Dei, ut starent coram Domino, & diabolus venit cum eis.* Quanta ergo est felicitas tua, ô homo, si intelligas filios Dei, id est, Angelos, tibi assistere, quibus Deus mandat patrocinium tuum.

2. De virgis quod secundo loco posui, quod signum est potestatis & principatus in inferiora, legimus Iudicum sexto: *Extendit Angelus summitatem virga, quam habebat in manu, & tetigit carnes, & az ymos panes: ascenditque ignis de petra, & carnes & az ymos panes consumpsit.* Quærit autem Aug. in quæstionibus super librum Iudicum, quem hic refert Glossa, quomodo extra tabernaculum fœderis contra præceptum Domini sacrificauerit Gedeon hoc loco: respondetque putasse Prophetam esse Angelum, quem vidit, & cum eius consilio, tanquam oraculo sibi per eum dato sacrificasse, sicut Elias reuelatione Domini, sibi facta extra templum obtulit sacrificium. Sed Liran. ait; Non Gedeon sacrificasse quidem, sed Angelum, quando virga tetigit carnes, ascendit autem ignis in signum diuinæ acceptionis: mysticè verò in signum Spiritus sancti, qui de petra, qui Christus est, procedit, ut notat Glossa ex August. Vnde Dominus dicebat: *ignem veni mittere in terram.* Et in die Pentecostes: Ignem misit Spiritus sancti super Apostolos. Si ergo virgæ istæ denotant potestatem & principatum in hac inferiora, Angelus ergo tuus habet principatum in te. Hinc collige, magna cum illo

reuerentia agere.

3. Tertium, quod scilicet nos sumus vinea, quam Angeli elaborant, dixit Petrus Damianus lib 7. ad seculares Principes: *Vinea facta est dilecto meo in cornu in loco vberi, & maceria circumdedit, & circumfodit eam. Quid ergo per maceriam lapidum, nisi præsidium, & excubias intelligimus Angelorum: quibus videlicet anima in certamine posita, dum vallatur atque circumdatur, à cunctis aduersantium spirituum temptationibus custoditur.* Si ergo vinea sumus, & circumdati tali maceria, videamus, num oporteat ab spe decidere fructus magni, qui expectari potest: & maceriam vineæ huius cum turri magna comparo, quam Nysseno significare Angelicum præsidium, ex Nysseno Homilia 7. in Cantica, sic dicente: *οἰκουὶ τῆς τῆς ἀγγελικῆς φρουρῆς ἐν κώκῳ περὶ τοὺς ἀγγέλους τῶν πύργων:* Puto autem eam turrim clypeorum multitudine significare Angelicam custodiam, qua circumsepti sumus. Qui vltterius ait per hastas significari idem præsidium: *Non enim absolute dixit hastas, sed fortium adiectione ostendit eos, qui pro nobis depugnant: adeo ut quod dicitur conueniat ei quod est in psalmis: castrametabitur Angelus in circuitu timentium eum, & liberabit eos.* Et ut ad vineam redeam, quam custodiunt Angeli, Chrysostomus & cæteri Doctores intelligunt locum Ieremiæ 51. *Curauimus Babylonem, & non est sanata, relinquamus eam, sublatum Deum sepem, de qua in Euangelio, auferam sepem & cætera, quod de Angelis intellexit, ut inquit Glossa, quo interminatur Deus, se maceriam & sepem ablatum.* Vnde sanctis animabus custodia ma-

ior pollicetur, si perstiterint in bono. & Procopi⁹ in Iliam, de nobis vt de vinea loquitur, *καὶ ἡλὸ τὸ φέρω, ὡς τὸ αὐτὸ, ἐξ ἑταί: εἰς διαρπαγῆν, ἐν τὰ ἐξῆς; auferam sepem eius, & erit in direptione, & cetera deinceps.* De sancta Francisca Romana commemorari in eius vita solet, custoditam fuisse à quodam Archangelo, ab eoque nullo temporis momento derelictam, sed tanquam magistro vt illo confueuissè, qui, vt piè creditur, caelestibus mysteriis imbuebat. Præter hunc porrò alium quoque Angelum habuit sancta vidua, quarti chori, rarè pulchritudinis, conformem primo, qui continuo splendore vultum illi mirifice illustrabat, & recreabat. Quomodo autem primum ordinarie crenebat manus complicantem in formam crucis, ita alterum manibus ferentem triplicem palmæ ranam deauratum, & ambos oculis in Cælum sublatis, capillis aureis, & facie multo clarissima. Ex quo colligere est, quantum meritorum cumulum sancta hæc Francisca coaceruarit.

Angelorum multitudo & exercitus, qui Militia Dei dicitur.

CAPVT XXXIIII.

I. **A**NGELORVM multitudinem infinitam & copiosam nemo vnquam numerare queat. Cyrillus Hierosolym. Catech. 15. vt declarat illud Matth. *Quando autem veniet filius hominis in gloria ipsius, & omnes Angeli eius cum eo, sic ratiocinatur, dicam Latina tantum, quod plucula: Animaduerte ò homo, in quantum iudi:*

cium ingrederis, omne tunc genus hominum aderit. Cogita ergo primum, quantum sit Romanorū genus: Cogita quot gentes barbarorum, nunc viuentes, & quot ante centum annos mortui: cogita quot ante mille annos sepulti sunt. Cogita eos, qui fuerunt ab Adam, vsque ad hodiernum diem. Magna quidem hæc multitudo, sed hæc tamen parua est. Plures enim Angeli. Nonaginta nouem sunt oves illæ, tu verò centesima, quoniam unum est tantum humanū genus. Nam pro locorum magnitudine cogitandum est de habitantium multitudine, si hæc nostra terra est tanquam centrum in medio cæli, & tantam habet multitudinem, quantum habebit multitudinem cælum, quod terram ambit? & cæli cælorum immensam certè habent multitudinem. Scriptum est enim: Mille milia ministrabant ipsi, & decem millia myriadam assistebant ei. Non quòd tanta solum esset multitudo, sed maiorem hæc Propheta dicere non poterat. Itaque numerus Prophetæ Danielis, etiamsi maximus, nullus est, si compares cum Angelis, sed vñus est numero illo, quia in humanis nullus est maior. vnde Basili⁹ Seleuc. Orat. 18. ad finem, cum ait: ἐπετήρασιν ἄγγελοι, τὰς εἰς ἐκείσιν ὑποτάσεις μετὰ αὐτῶν ἐξενύοντες, astabunt Angeli prolatas in quemcumque sententias prope- ranter perficientes. Intelligit non de successiua custodia Angelorum, sed de omnibus hominibus & singulis, quorum singuli Angeli proferēt sententias. Vnde diuinatio est, quot erunt Angeli infimæ Hierarchiæ, qui nos custodiunt. Etenim tot sunt, quos nullus vnquam calamus con- sequi possit. Itaque etiam si addas, quot velis mille, nunquam æquabis. Cum enim omnes illæ

beatæ mentes ac spiritus vniuersæ corporalium naturæ diuinâ suffragante auctoritate & ordinatione præfideant atque dominantur; æquum valde rationique consentaneum esse videbatur, vt in cælo corporeo supremo videlicet empyreo, crearentur; in tanto numero, vt nec lingua exprimere humana, nec intellectus comprehendere, nec vlla cogitatio assequi possê censeatur. In qua multitudine prope infinita splendet illustrius multo principis æterni dignitas, atque maiestas: sicut in temporalibus principes terræ eo videntur illustriores, potentioresque, quo sunt multitudine populorum in suo principatû fœcundiores. Quapropter ineffabilem potentiam maiestatemque Dei immensam hac spirituum multitudine beatorum Daniel expressit, dicens, *Millia millium ministrabant illi, & decies centena millia assistebant ei.* Inde Epiphanius de laudibus Virginis Mariæ: τὰς τῶν Ἀγγέλων στρατίας dixit, *copias Angelorum, propriè exercitus Angelorum.* Gregorius Magnus super Iob 25. *In cognitione humanæ generationis supernorum spirituum numerus non est, quia quanta sit illa frequentia inuisibilis exercitus nescit, de quo per Danielem dicitur, Millia millium, &c.* Quin Aenesius Platonius lib. de Anima: Ἀγγέλων τε, καὶ δαιμόνων πλήρης ὁ ἀὴρ, πλήρης δὲ καὶ γῆ, καὶ θάλασσα, καὶ τὰ ὑπο γῆ πάντα, καὶ ὡς ἐστὶν τῆς παρ' ἡμῶν σοφῶν, κενὸν ἄδεται, ἠδὲ ὅσον ἰδέσθαι, καὶ τείχεα βάλλειν, ὡς κ' ἂν ἐδιδάσκοντο εἰς μυσία ἐπὶ τὸν ἕτερον ἀνθρώποις ἐπακτείνον, ἐν αὐτῷ οἴμῳ τῆ τῶν ἀγγέλων καὶ δαιμόνων πολυπληθία τῶν ἀνθρώπων εἰ ἡ χάρις γένοιτο ἰσούειδους: *Angelis & demonibus plenus est aër, plena terra, mare, & omnia quæ sub terra sunt, & vt aliquis*

sapientum apud nos inquit, vacuum nihil est, neque quantum stipula acerui, aut pili iactus sit: ita vult licet Deus velit hominibus vitam ad infinitos annos propagare, non putem fieri posse vt anima hominum, Angelorum, & demonum numerum aquant.

2. Iam verò nomen militiæ à sanctis vsurpatur. In primis Luc. 2. *Facta est cum Angelo militia caelestis exercitus laudantium, & benedictantium Deum.* Et Dominus dixit ad Petrum: *Arputas, quod non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum?* Ireni. *Iacob abiit itinere, quod caperat, fueruntque ei obuiam Angeli Dei, quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc.* Et cum apparuisset Iosue Angelus dixit: *Princeps sum exercitus Domini.* Præterea Micheas Propheta: *vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei.* Et alibi: *Exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum.* De Angelis denique dicitur. *Nunquid est numerus militum illius?* & 2. Machabæorum cap. 5. dicitur: *Contigit autem per vniuersam Ierosolymorum ciuitatem videri diebus quadraginta per aëra equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastis quasi cohortes, armatos, & cursus equorum per ordinem digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum iactus, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.* Quid hoc est, nisi Angelos pugnantes videre? Hæc certè est Dei militia. Et Iosephus lib. 7. cap. 12. *Ante Solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regioni-*

bus & armata acies tranantes nubila. Idem docet Egefippus lib. 5. excidij Ierofolym. cap. 44. Mitro Plinium lib. 2. cap. 57. Appiarum lib. 4. Ciuil. Ouidium 15. Metam. Hi enim Gentiles sunt, & nihil videntur de Angelis loqui. Sed affero alium locum, ex eodem libro Machabæorum cap. 10. ubi ita: *Sed cum vehemens pugna esset, apparuerunt aduersariis de cœlo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes. Ex quibus duo Machabæum in medio habentes, armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant, ex quo & cecitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.* Neque Angeli temerè cœlesti militiæ adscripti sunt: ab his enim Draconi bellum illatum est: quem prælio victum cœlo deturbarunt, vt auctor est Ioannes Apocalyp. 12. At metaphora demum obtinuit apud sacros scriptores, vt ij quoque militare dicerentur, quicumque sacerdotis aut leuitæ munus in templo obirent; seu quod illi instar militum stipendia mererent; seu quod velut terrestres quidam Angeli, arcem religionis templum vallare ac tueri viderentur. De his namque Numer. capit. 4. legimus. *Numer a omnes qui ingrediuntur, & ministrant in tabernaculo fœderis.* Vnde Angeli dicuntur sæpe infiniti. Gregorius Homilia 34. in Euang. Nouem ordines Angelorum diximus, quia videlicet testante sacro eloquio scimus esse Angelos, Archægelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubin, & Seraphim, esse enim Angelos & Archangelos pene omnes sacri eloquij pagina testantur, Cherubim verò, atque Seraphim

sæpe vt notum libri Prophetarum loquuntur, quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apost. numerat dicens: super omnem Principatum & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, qui rursus ad Colossèn. scribens ait: siue Throni, siue Dominationes. Sed redeo ad nomen *Militia*, vt enim (ait Cresollus in Mystagogo lib. 3. c. 30.) Romani Imperatores locum esse voluerunt Romæ manu & opere munitum, quæ dixeret *Castra*, vbi milites ad tuendum Imperatorem lecti morabantur: sic Angeli, qui mundo præsidet, euocati que sunt diuinitus ad propugnandam hominum salutem, & custodiendum magni Regis dominatum, in *Basilicis* sibi veluti castra posuerunt, & tabernaculum rerum suarum, vbi iisdem prope in excubiis, & honorata custodia hærent sacerdotes. Id per Zachariam 9. cap. olim Deus pollicebatur, vbi ait: *Circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi.* Chrysaepidas illos intelligit, & Prætoriam cœli cohortem, quæ Dei *Domum*, hoc est, *Templum*, frequentat. Et quidem in templo Solymorum, in ea parte, quæ *Sancta sanctorum* dicebatur, perpetuò fuisse Angelum, humana effigie, splendidissimis oculis, & corpore in omnem partem illuminato, qui propitiatorio insideret, doctissimi viri, aut Abulenti in Exod. 23. q. 22. prodiderunt. Et ne fortè gloriæ suæ & luminis magnitudine Pontificem obrueret, qui quotannis semel in eum locum ingrediebatur, aiunt ab eo puniceam nebulam circumfundi solitam, & communem fuisse opinionem, illi certam imminere perniciem, qui oculos in eum Angelum intendisset. In reliquo templo illo au-

gusto, ubi tot preces & sacrificia offerebantur, fuisse vim copiamque bonorum spirituum, ex eo liquet, quod cum locus fuisset hominum scelere malitiâque pollutus, auditæ sunt abeantium voces, cum dicerent, *Migremus hinc*. Pugnante itaque pro nobis Cœlestes Principes, qui primo sui ortu, cingulo militiæ donati, palmâ & lauro gloriose redimiti, Satanam è cœlo pepulerunt. Iam inde ab eo tempore Milites Dei appellantur. Hinc à Nahum cap. 2. nominatur Angelicus cœtus, *Clypeus fortium ignitus*. & Deus à Dauide Psalm. 23. Dominus *David. uxor. uirtutum*: quod Hieronymus vertit, *exercituum*, *Aquila militiarum*.

3. Numerus denique tantus est, ut (quod de eo Nazianzenus orat. de Natiuit. Dom.) mundum nouum constituent, qui nostrum numero longissimè superent. Nam ut cælum ea omnia que complectitur, magnitudine; sic Cœlites uniuersa numero excedunt. Deinde quanta sit Angelorû multitudo, ipsa eorum custodia ostendit. Solum infimi Angeli custodiunt, id est, de infimo ordine, & consequenter illius ordinis multitudo tanta est, quanta ullo tempore multitudo est uiuentium, cum quilibet habeat unum Angelum, ex communi Sanctorum doctrina. Alij uero ordines quanto superiores, tanto copiosiores sunt. Sicut ergo infiniti quodammodo sunt homines nunc uiuentes, ita infiniti sunt Angeli infimi ordinis, ut de alijs, & de dæmonibus taceam. S. Brigitta. *Tantum esse numerum* (ait Blofius in Monili Spirit.) *beatorum spirituum Angelicorum, ut si computarentur omnes homines ab Adam usque ad ul-*

*timum in fine mundi nasciturum, possent unicuique homini deputari ad minus decem Angeli gloriosi. Diuinus etiam Dionysius Areopagita scribit, numerum sanctorum Angelorum superare omnem numerum rerum inferiorum. Plerique tamen Patrum existimant non plures esse Angelicos spiritus in cœlo, quam erunt beati homines finito hoc saculo, ita ut equalis futurus sit numerus Angelorum & hominum beatorum. O quam iucundum erit conspiciere totum illum cœlestem exercitum, & amabilem illam multitudinem, gratiosa humilitate, suauissimâ charitate, ineffabili multitudine, perenni que gloriâ refulgentem, ac singulos cœli ciues perfectissimè cognoscere! Et hunc Angelorû numerû nec intelligentia cõprehendi, nec lingua pronũtiari posse, è diuinis paginis liquet. Iob quærit: nunquid est numerus militum eius? Lacedæmonû Reges, trecentos selectissimorum militum; reges Macedonum, mille in corporis custodiam habuerunt, omnia hæc numerabilia. Sed nunquid est numerus militum Dei? Nec defunt exempla huius multitudinis. In uitis ordinis Prædicatorum cap. i. legitur in hunc modum. *Legista quidam Bononia ciuis intrauit ordinem, quem cum de domo carnales eius amici uellent uolenter extrahere, timentibus fratribus & uolentibus mittere ad quosdam milites patronos, ut defenderent domum, ait Beatus Dominicus, Non indigemus auxilio militû, quia ergo plusquam ducentos Angelos uideo circa Ecclesiam, qui missi sunt ad custodiam fratrum, recesserunt ego illi nutu diuino territi, & confusi, & non ita consolatus permansit.**

*Angeli oculi Dei, pacifici, velocissimi,
 Multa didicerunt ab Apostolis, illis oc-
 cullatu. Incarnationis mysterium
 adunati cum hominibus.*

CAPVT XXXV.

Quod sint Angeli oculi Dei astruit Zachar 3.
 1. *Super lapidem unum septem oculi sunt,*
 quem in locum Franc. Ribera oculos explicat, id
 est Angelos, quasi oculos totidem, per quos Deus
 gubernat Ecclesiam. Angeli quidem in scripturis
 sanctis variis metaphoris significantur, vocantur
 quippe astra matutina, lapides igniti, oculi Do-
 mini, Cedri Paradisi, & Abietes Platani. Rursus
 Aquila, Leones, Boves, Currus ignei, Equi va-
 rij, & alibi: sepes vineæ Dei, multique aliis co-
 loribus adumbrantur. & Ioannes in Apocalip. 5.
*Vidi agnū in medio throni habentem cornua septē,
 & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi
 in omnem terram.* Vbi septem spiritus ad vniuersi
 custodiam destinatos congruentissimè vocat
 Ioannes Christi oculos: quoniam eos suæ ge-
 neralis prouidentiae administratos habet. Illis
 utique munimur & defendimur, collustrant
 enim omnia, ac vident quid necesse habea-
 mus. Ita enim explicat Ioannes Abbas Ray-
 thu in Scholiis ad Ioannem Climacum. Nun-
 ciant vero nobis benignissime pœnitentiam
 nostram acceptam esse Deo, sicuti in lib. 8. de Vi-
 tis Patrum: *Nam cum se in spelunca incluisset, &*
sibi

*sibi saccum & cinerem substrauisset, non prius è
 terra surrexit, nec cessauit flere, quam vocem An-
 geli audisset ei dicentem in somnis: Accepit Do-
 minus tuam pœnitentiam, & tui est misertus, de-
 inceps autem vide ne decipiaris.* Quippe Angeli
 benignis oculis intuentes (illis scilicet quibus
 Deus videt) nunciant nostram pœnitentiam gra-
 tam esse Deo.

2. Alterum, quod est esse pacificos Angelos,
 ostendit Chrysostomus serm. 52. in eos qui Pa-
 scha ieiunant, vbi sic ait: *Et verò Diaconus dum
 cum aliis precari iubet, hoc quoque imperat in ora-
 tione, ut Angelum pacis rogemus, & quæ proposita
 sunt cuncta pacifica, & ab hoc conuentu vos di-
 mittens, hoc vobis precatur, dicens: In pace disce-
 dite, & nihil in vniuersum potest vel dici, vel fie-
 ri sine ista. Est enim hæc nutrix ac mater nostra,
 quæ multo cum studio ac diligentia nos fouet. Pa-
 cem porro dico non hanc à sola appellatione, neque
 illam quæ in mensa communionis consistit, sed pa-
 cem secundum Deum, quæ ex spiritali concordia
 nascitur, quam multi nunc dissipant, à quibus res
 nostræ intempestiuâ quadam contentione destruun-
 tur, & res Iudæorum augentur, dum eos fide di-
 gniores doctores quam suos patres arbitrantur, &
 Christi parricidii de passione credunt, quo quid ab-
 surdus fieri potest?* Gregorius Nazianzen. orat.
 12. τῶν δὲ (δυνάμων, nam de his loquitur) ἰσὺν
 ἕως ἰδὺν, ὡς τὸ ἀμαρτυρεῖν καὶ ἀποστῆναι. *His porro
 (id est cælestibus virtutibus) nihil tam proprium
 est, quam pugnas & dissidia nescire. & reddit ra-
 tionem, ἕτε γὰρ ἐν δυνάμει εἶναι, nam neque in deitate
 est dissidium, quam scilicet cælestes virtutes*

imitantur. & orat. 14: *ματλιοφδαν* ὅ (scilicet *εἰρη-
ραι* v) *ἑποδ τῶν ἀγγελικῶν, καὶ θεῶν δυνάμεων*: Ab An-
gelis & diuinis virtutibus perceptum esse in pace
& tranquillitate. Chrysoftomus homil. 3. de
Ascens. Ita Deus, quoniam barbarâ & agresti
menterabientes demones ad pacis enersionem ubi-
que versantur, ad tutelam nostram constituit exer-
citus Angelorum, vt eorum presentia demonum
confringatur audacia, & per eos nobis pacis gratia
ministretur. Sanctus Bernardus serm. 1. de An-
gelis: Attamen super omnia hac unitatem & pa-
cem à nobis exigunt Angeli pacis. & serm. 2. de
verbis illis Apostoli: Non est regnum Dei esca &
potus, sic ait: Exhibent enim Angeli, fratres cha-
rissimi, iustitiam Deo, pacem inter se, gaudium
sibi. Sic & tu homo, noli prius rapere quod tuum
est, & iustitiam quam Deo, & pacem quam pro-
ximo debes, contemnere. & Ionas Aurel. Episco-
pus lib. 3. de cultu imaginum, ait per Angelos
nobis pacis gratiam ministrari. cuius verba alibi
do. Et vt sciamus esse pacificos, satis est cantus
ille in Natiuitate cantatus, *Gloria in excelsis Deo,
& in terra pax hominibus*, quem sancti Angeli
caelesti voce modulati sunt. Etenim S. Chrylo-
logus ser. 149, qui est de Natiuitate, ea verba sic
explicat: *Omnia pulchritudo pacis obrinuit, nunc
in luctu est diabolus, & in lamentatione omnis de-
monum turma, tunc in caelestibus latitia, & in
Angelis exultatio, quibus specialius familiaris
est pax. Hanc enim caelestes admirantur virtutes,
apud quam fons eius habetur perennis: ex quo etiã
serren: guttis quibusdã exinde distillantibus irro-
rantur. Et idẽo etiamsi in terris pax laudatur à*

sanctis, laudis eius splendor redundat in caelum:
laudent etiam caelestes Angeli, & dicunt; *Gloria
in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus bo-
na voluntatis. Videtis fratres, quomodo caelestes
omnes, & terrestres inuicem sibi muner a pacis mit-
tunt, caelestes Angeli terris pacem annunciant: san-
cti in terris Christum, qui est pax nostra, collan-
dant in caelestibus positum, & mysticis chorus con-
cl.: mant, Hosanna in excelsis. Dicamus ergo &
nos cum Angelis, Gloria in Altissimis Deo, qui
humiliavit diabolum, & exaltauit Christum suũ:
Gloria in Altissimis Deo, qui discordiam fugauit,
& pacem statuit. Videte fratres, vocem Angeli-
cam exultantem, Gloria in excelsis Deo, & in ter-
ra pax, &c. Id demum constat ex Sacra Scriptu-
ra. nam in Isaiã cap. 33. apud Procopium est,
ἀγγελοι γὰρ ἀποσταλήσονται ἀξ: ἔντες ἐπιπέλω: Angeli
mittentur rogantes pacem.*

3. Tertium erat *velocitas*. Hæc tanta est in
Angelis, vt nulla mens, nullaque cogitatio pos-
sit comprehendere celeritatem, qua ad nos à cæ-
lo vsque ad terram meant & remeant. Anselmus
in Elucidario sic: *Azrael agilitas (qui vt dicitur
2. Reg. 2. cur su pedum precedebat capreas) ibi effect
pigra tarditas. Sanẽ sancti ipsi ita veloces sunt,
vt quã citò oriens sol in occidentem venire possit;
& quã citò oculus se eleuans visum ad caelum
dirigit: tam citò ad terram de caelo, de terra ad cæ-
lum relabi poterunt; hæc enim Angeli facere pos-
sunt, quibus illi æquales erunt, vt dicitur Marci
12, erunt æquales Angeli Dei. Re verã superant
nostram imaginationem. quod in Abacuc pro-
batur, qui translatus est ab Angelo à Iudæa in*

Babylonem, & ait Scriptura apud Daniele[m]: *Posuitque eum in Babylonem super lacum in impetu Spiritus sui.* & addit, eundem Abacuc in eundem locum reportatum ab Angelo *puncto temporis.* Quis est hic impetus? certè talis, qualem nemo possit cogitare. Vnde Hieronymus exponens illud, *sequuntur agrum quocumque ierit,* dicere ausus est (tametsi hyperbolicè) Angelos præsentem esse cuique loco. Quia tanta est celeritas eorum motus, ut quanquam vno eodemque instanti nonnisi vno in loco versari queant, possint minimo temporis spatio realiter & præsentissimè omnes mundi partes percurrere. Quapropter sanctus Dionysius cap. vlt. de Cœlesti Hierarchia, non contentus communi conceptu hominum, qui Angelos in mente fingunt similes pulcherrimis iuuenibus, iisque alatis; alas quoque ascribit illorum pedibus. quod de Mercurio olim fabulati Gentiles sunt. & ut inquit Albertinus, tantum spatium conficit intra tempus vnius horæ, quantum homo, si singulis diebus quadraginta milliaria decurrens, bis mille nongentis & quatuor annis in continuo itinere perseveraret: aut, iuxta aliorum calculationem, tantum, quantum foret, si circulus æquinoctialis orbis terræ millies octingenties octogies quater reduplicaretur. Vide cap. i. Ezechielis, vbi mirabiliter loquitur de ista Angelorum velocitate, deque eorum pennis. Tu si de beatarum mentium incredibili celeritate cogitas, finge tibi nauim per immensa patentis æquoris spatia remis, velisque concitatissimè fluentem, finge telorum è balistis emissas grandines,

finge reginam auium aquilam toto illo plumarum remigio instructam contentissimo corporis nisu, acerrimo cupiditatis ardore ruentem in prædas, finge istas quæ à poëtis memorantur alas fulminum, & tuum quãdo liberum est animum, & illam animi pupillam mentem fulgure velocius per disiectissima quæque tam breui momento discurrentem, hanc si cum Angelorum celeritate contuleris, testudinem cum equo velocissimo comparabis.

4. Quartum erat, Angelos multa didicisse ab Apostolis. In primis multa sciuisse Apostolos, quæ Angeli non cognouerunt, certum est. vnde illa Matth. 16. *Beatus es, Simon Barjona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus,* &c. super quæ Glossa: *Verè beatus, quia tale quid reuelatum est Petro, cuius Papa successor existit, quod nec Angelus, nec homo scire potuit.* Et Theodoretus in cap. 3. ad Ephes. hæc ait: *Nec Potestates quidem, quæ sub aspectum non cadunt, sciebant mysterium, sed per dispensationem quæ est in Ecclesia, ineffabilem Dei sapientiam didicerunt.* Et Cornelius Noster in idem caput ad Ephesios, vbi nominat Apostolus *Ecclesiam*, ita ait: *Per ea, quæ gesta sunt à Christo & Apostolis in Ecclesia, perque gratias & dona Ecclesiæ ab his communicata, multa mysteria Christi, & Christianorum Angelis innotuisse, quæ prius ignorabant: licet enim mysterium Incarnationis, & redemptionis nostræ, quoad substantiam ex reuelatione à principio suæ beatitudinis cognouerint, non tamen omnes eius partes, species, causas, effectus, modos, & circumstantias*

cognouerunt; sed didicerunt, cum ea in Ecclesia fieri, exhiberi, & geri viderunt. Talia fuerunt institutio sacramentorum, præsertim Eucharistiæ, modus & ratio iustificandi peccatores, diuisio & missio Apostolorum in tales ac tales prouincias, ordo hierarchicus Apostolorum, Sacerdotum, Diaconorum, aliorumque ministrorum Ecclesiæ; vocatio Gentium, &c.

5. Quintum erat affine præcedenti, Angelos latuisse Diuinæ Incarnationis mysterium, quod testatur Athanasius quæst. 130. *Nullus neque Angelus, nec alia creata potestas cognovit hoc mysterium, & dispensationem istam; quod in terra Deus carnem assumpturus esset.*

6. Sextum denique erat, Angelos adunatos esse cum hominibus, vt gaudium eorum percipiant. Qua loquendi formâ utitur Firmilianus in epist. ad Cyprianum, cum ait: *Adunatio enim, & pax, & concordia, non solum hominibus fidelibus & cognoscentibus veritatem, sed & Angelis etiam cœlestibus voluptatem maximam præstat: quibus dicit sermo diuinus, esse gaudium in uno peccatore penitentiam agente, & ad unitatis vinculum reuertente. Quod utique non dicitur de Angelis conuersationem in calis habentibus, nisi ipsi quoque essent nobis adunati, qui nostrâ adunatione letantur: sicut è contrario utique contristantur, quando vident diuersas quorundam mentes, & scissas voluntates, quasi non tantum vnum & eundem Dominum simul innocens, sed separatis & diuisis ab inuicem, nec confabulatio iam possit, aut sermo communis. Quam ob rem B. Bernardus nobis obuerfetur ante oculos, qui serm. i. de*

Angelis in hunc modum loquitur: *Pensate fratres, quantâ etiam fortitudine nobis opus est, vt dignos nos exhibeamus eorum frequentiam, & eo modo conuersemur in conspectu Angelorum, ne fortè sanctus offendamus obtutus; vâ enim nobis si quando Angeli prouocati peccatis & negligentis nostris, indignos nos indicauerint præsentia & visitatione suâ, vt iam necesse habeamus cum Propheta plangere, & dicere, Amici mei & proximi, et aduersum me appropinquauerunt & steterunt: Et qui iuxta erant de longe steterunt, & vim faciebât qui quærebant animam meam: elongatis nimirum iis, quorum præsentia protegere, & propulsare poterat inimicum.*

Angelos cognouerunt Gentiles. Purgatio in Angelis quid sit. Cur Angeli dicuntur infusoria vasa, in quo summus Pontifex Angelos superet. Angeli liberant nos à maris tempestatibus.

CAPVT XXXVI.

I. **Q**VINQUE proposui in hoc capite discutienda, quorum primum est, *Angelos cognitos esse Gentilibus*, quod procul dubio de Platone & Socrate certissimum est ex Cypriano lib. de idolorum vanitate sic asserente: *Spiritus insinceri & vagi, qui posteaquam terrenis vitij immersi sunt, & à vigore cœlesti, terreno contagio recesserunt, non desinunt per diti perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere. Hos & poëta*
T iij

dæmonas norunt, & Socrates instrui se & regi ad arbitrium dæmonis predicabat; & magis inde est ad pernicioſa vel ludicra potentatus, quorum tamen præcipuus Hoſtanes & formam veri Dei negat conſpici poſſe, & Angelos veros ſedi eius dicit aſſiſtere. In quo & Plato pari ratione conſentit, & unum Deum ſeruans, ceteros Angelos, vel Dæmonas dicit. Hermes quoque Trimegiſtus unum Deū loquitur, eumque incomprehenſibilem atque inæſtimabilem conſtitetur. Hi ergo ſpiritus ſub ſtatuis atque imaginibus conſecratis deliteſcunt. Hi aſſatu ſuo uatum pectora inſpirant, extorum fibras animant, auium uolatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt, falſa ueris ſemper innolunt. Nam & falluntur & fallunt: uitam turbant, ſomnos inquietant, irrepentes etiam in corporibus occulèmentes terrent, membra diſtorquent, ualitudinem frangunt, morbos laceſſunt, ut ad cultum ſui cogant, ut nidore altarium, & rogiſ pecorum ſaginati, remiſſis, quæ conſtrinxerant, curaffe uideantur. Eusebius ut oſtendat, Platonem, quæ ſcribit de cœleſtibus uirtutibus, & dæmonibus, qui contrariæ uirtutes dicuntur, ex Scripturis ea ſacris accepiffe. Vnde iſta, inquit, Plato adinueniſti; ego quidem neſcio aliud, præterquam, quod mille annis ante tuam ætatem uulgo apud Hebræos hoc dogma ferebatur. Scribitur enim, Et uenerunt Angeli Dei, ut coram Deo aſiſterent, & Diabolus uenit in medio ipſorum. Diabolum quidem contrariam uirtutem, Angelos autem bonos appellauit, quos, & uirtutes bonas, & ſpiritus diuinos, & miniſtros Dei Scriptura nominat. Qui facit, dicens, Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros eius ignis flammæ.

Bellum etiam à contrariis nobis inferri Scriptura ſignificat, dicens, Non eſſe nobis hanc luctationem aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principatus, & Potestates, & Principes huius mundi, aduerſus ſpiritualia nequitia in cœleſtibus. Cùm autem poſſeſſionem nos Deorum, & Dæmonum cenſeat, illud Moſaicum traduxiſſe uidetur, quo dicitur: Quando Altiffimus gentes partiebatur, diſſeminauit filios Adam, & conſtituit terminos gentium, ſecundùm numerum Angelorum Dei. Nec mirum, cùm hæc ſit diuinitatis ſanctiſſima lex *δίκον παντοκράτου* uocat Dionyſius, ut per prima, ſequentia ad auguſtiſſimam magni Numinis ſubeant lucem, & perficiantur. Hos uocat Nazianzenus orat. 38. *δεύτερος λαμπρότητας, λειτεργός της αρετής λαμπρότητας*, ſecundos ſplendores primi ſplendoris admiſtros. & orat. 34. hunc ſplendorem acceptū à ſuperioribus Angelis uocat, *ὅτε ἄλλα γίνονται φώτα*: ut ipſi alia quoque lumina efficiantur. Hoc enim eſt purgare, illuminare, perficere. quod continud præſtant ſuperiores Angeli inferioribus.

2. Secundum de purgatione Angelorum, ubi ſe offert quid ſit illorum purgatio. Verba Dionyſij de Cæleſti Hierarchia cap. 3. hæc ſunt: *Eſt enim Hierarchia ordo, alios quidem purgari, & illuminari, & perfici; alios purgare, & illuminare, & perficere.* Hæc purgatio non eſt à mali corruptela, ut immaculatæ uitæ munere perfruantur; ſunt enim ab omni peccato immunes, confirmati uidelicet in gratia, ſed dicuntur purgari à defectu boni, ut ſpecioſiores in Altiffimi conſpectu refulgeant. Quæ eſſe, ac fieri nullo

modo possent nisi praefectura & imperium in superioribus Angelis esset; obedientia verò & obsequium in inferioribus purgationis, illuminationis, ac perfectionis influxum ab illorum virtute recipientibus apparerent. Inde sanctus Thomas 1. p. qu. 107. a. 3. hoc ipsum eodem Dionysio interprete fulcit, & probat, cum ait: *Hanc esse legem diuinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur ad Deum per superiora.* Inde est, quod in corpore huius articuli refert: *ordinem, qui conuenit spiritalibus substantiis à Deo unquam praetermitti, cum semper inferiora per superiora moueantur, & non è conuerso.*

3. Tertium est, cur Angeli dicantur esse *Insuforia* à Zacharia cap. 4. cum ait: *Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius super caput ipsius, & septem lucerna eius super illud, & septem Insuforia lucernis quae erant super caput eius.* Vbi notandum *Insuforia* dici Angelos, scilicet aurea vasa olei conseruatoria, in quibus seruabatur oleum in lucernas effundendum, ex candelabro illo aureo pendentia, septem constante lampadibus Ecclesiam repraesentante Sã. Spi. Spiritus illustratam charismatibus appellauit. Iuxta quorundam interpretationem Doctorum tam vetustorum quàm recentium, vt Arix Montani, *Insuforia*, Caelestes Mentes interpretantis, ad diuina beneficia Ecclesiae, filii-que eius administranda deputatas à Deo secundum illud Apostoli Ioannis in Apocalypsi dicentis de septem Lampadibus ardentibus ante thronum Dei, & explicantis *septem Spiritus Dei.* Quo numero, siue cum quibusdam Patribus An-

gelorum vniuersitatem, siue cum aliis, septem praecipuos Angelos, rebus humanis praesidentes interpretari voluerimus: ex hoc nihilominus loco semper intelligemus Angelos lucentes esse lampades sapientia, ad erudiendum populos terrae, & ardentes charitate ad eorum inflammanda in amore Dei praecordia. Quandoquidem septem illi spiritus beati (si posteriori duarum in nitamur expositioni) fideles in fidei caligine, vitæque huius tenebris versantes, per inferiores Angelos, & interdum etiam per seipso tanquã splendidissimæ lampades illuminant, & ardentissimæ, spiritali salutarique charitatis igne cõburunt. Ex quibus duobus Sacrae Scripturae locis, Angelos non solum esse lucentes ardentesque lampades, sed etiam vasa aurea diuinorum beneficiorum gratiarumque plenissima cernimus, quæ fidelium mentibus tanquam lucernis infundere desiderant. Diuina namque beneficia olei vocabulo similitudine idoneã significantur, cum ex Dei misericordia profecta scaturiant, & magno charitatis impetu clementer erumpant. Rectè etiam hæ spirituales lampades ardere visæ sunt, quoniam spiritus illi beati quanto possunt affectu, quos suæ lucis irradiatione collustrant, sacro diuini amoris incendio flagrantés vtiliter incendunt.

4. Quartò ostendam breuiter summum Pontificem in aliquo Angelis praestare. Dempto Christo Domino, à quo omnis in homines Ecclesiasticæ Monarchiæ praefectura redudat, si solum de capite pastoræque visibili, inuisibilis in terris Vicario loqui velimus, ceteris Ecclesiae

membris silentio prætermisissis, quo breuitati studeamus, non erit, credo, difficile pastorem illum Ecclesiastici gregis autoritate & gratiis prædominantis, principalisque capitis Christi Domini, tanquam diuinitatis splendoribus, radiisque circumfusum, sublimiorem Angelis in multis diuinæ largitatis honoribus & donis ostendere, siue illa quæ in sublimi rerum diuinarum cognitione: siue quæ in extensa valde iurisdictione, siue quæ diuinorum sacramentorum, mysteriorumque Christianæ religionis præcipuorum administratione: siue quæ in immensa diuinæ magnificentiæ remuneratione consistant, attendere vouerimus. Quis enim nescit, nisi in sacris planè peregrinis oraculis, multa sublimis altæque sapientiæ S. Petro & successoribus eius Christum Dominum proprio suæ omnipotentæ motu, arcana sapiens ipsi ignota Angelis reuelatione diuinâ communicasse.

5. Quintum & vltimum est, sanctos Angelos ad nostram custodiam deputatos eripere nos à maris tempestatibus, quod ostendam latius ex vno Paulino epist. 36. quod narrat, & admirabile est, fidemque facit in hæc verba. Opera Domini prædicare honorificum est, quæ mihi causa huius epistolæ fuit, quia patrisfamilias huius, quæ ad vnanimitatem tuam prosequor, Secundini negotium, vt probatis, non potest sine Domini gloria & laude narrari. Sicut enim dixit in Euangelio: *Pater meus adhuc operatur, & ego operor*: ita & nunc facit, neque desinet bonus Dominus fidem vestram euidentibus veritatis suæ excitare, ac verè prouocare documentis. Ita que

in diuersis, vt scriptum est, argumentis apparens nobis Saluator Deus, terra marique pro nobis operatur, & quod in singulis agit, multorum fidei, salutique procurat. Videt enim quàm admirabile, & prædicabile opus sit, quod Iesus Dominus in vno sena cum Angelis suis sanctis operatus est. Hæc enim causa est supradicti amici, & fratris, qui est vir in Christo fidelis. Hyeme superiore compulsus in Sardinia cum cæteris quippe nauiculariis inuehendas fiscalibus horreis fruges ministerio propriæ nauis accipere, non expectato tempore soliti commeatu ante æstiuam temperiem, onustum nauigium, vi publicâ vrgente demisit. Illuc, vt mihi retulit, in proximo freto exorta tempestas, temerè de portu solutam multarum nauium classem à cursibus destinatis retorfit, & fregit in littore, huius nauem in quodam eius insulæ loco, quem ad Puluinis vocant, ne similiter illideretur, anchoris fundare conati sunt, sed hyemis eiusdem violentia præualecente, rumpentibus vinculis, nauis exterriti scaphulam demiserunt, velut nauis fortius continendæ renouatis, & altiùs stabilitis anchoris subuenirent, vel vt seipfos, si possent, à discrimine nauis, eriperent. Sed illos statim cum fragili perfugio limbuli sui arripuisse in scopulos procella dicitur, & superfusus fluctibus obruisse; vnum ex omni numero nauatarum senem sentinando deputatum, vel metu immemores, vel, vt vilem animam contemnentes relinquunt. Interea destituta nautis, & anchoris nauis auferitur in pelagus: senex ille, qui nescierat se relictum, vt iactari, voluque sensit, ab intimo nauis emergit,

vacua omnia, mare vndique & vndique cœlum videt, cùm & metum, & periculum misero solitudo cumlaret, sex dies & noctes ieiunus comedit. Fuerunt enim illi lacrymæ panes die ac nocte; tum ipsum iam mortis, quàm vitæ cupidior, finemque pœnarum, animæ exitu desiderantem, misericors, & miserator Dominus adire comminus, & verbi cibo animare dignatus est. Refert ipse adhuc lacrymans fœlicitatem periculi sui, nec sine lacrymis cordis, & gaudio spiritus audiri potest, vt compellatus ad eum Christum, vt confortatus hortante sit, vt arborem iustus incideret, quam excidi in eo tempore remedium nauis erat: sed, quod multi, atque validissimi sine suo, & nauis periculo vix possunt, solus, & debilis arripere non audens, Dei verbo ausus est, bis tantum, & leuiter, vt à senili manu tractu magis quàm ictu securis, malus ita profiliuit à vulnere, vt longe extra nauem in vndas expulsus; tunc ceciderit: deinde varijs, vt marina iactatio, & nautalis instructio poscit, officijs, cum aut artemone armari oportebat, aut sentinam repleti necesse erat, nomine Victoris vocatus à Domino, porrigere tantum specie agendi manum ad quamlibet operam iubebatur. Non enim in multa, & varia circa hunc senem mirabilium diuinorum gratia, hoc quoque Dei munus prætereundum videtur, quod etiam nomen accepit, quo nunc, & regeneratione censetur, & ab hominibus, & ab Angelis scribitur; gentilitio enim signo Valgius vocabatur, qui nunc Victor à Domino dicitur, & est victor in Domino, qui illi aptum ad opera sua id ipsum nomen imposuit, quia

videlicet & in mari de tempestatibus, atque naufragio per adiutorium Christi & nuper in terra per eiusdem gratiam de peccatis & Diabolo triumphauit; videlicet, vt totus in Christo nouandus; neque in nomine, neque in homine veteri permaneret. Mira fides, & ineffabilis pietas Domini Saluatoris, qui senem, si forte somno piger lentius ad gerenda confurgeret, & molli manu ante præpalpans, ne trepidus expergeret, vellicatâ blandè auriculâ, fuscitauit, cùm leniter adnitens senex à primo statim conatu suo manibus Angelicis res effectas videret, vt vix rudentem attigerit, cùm velum videret iam exsinuatum in contos suos, si parum stabat, vel nauis vela faciebat, vel aqua rimis nauis accepta mergere tentauerat, & post vnum vel alterum breuis sentinaculi haustum ore districto, siccataque naui quod ageret non habebat: stupēs laborem sibi sine labore præcerpi, & actum suū occulta manu præueniri, si bene occulta dicitur, quæ tam perspicuum præstabat auxilium, sed nec ipsi operatores simplicibus innocentissimi senis oculis subtrahebantur. Nam sæpe vidit armatos videlicet de exercitu cœli milites excubare nauigio, & cuncta nautici muneris administrare, nec sane nauem illam, nisi Angeli nautæ decebant, cui gubernaculum erat mundi gubernator. Ipse enim Dominus nunc suo vultu coruscus, vt in Apocalypsi describitur, & comâ fulgidus, nunc confessoris & amici sui Domini mei communis patroni, Felicis ore venerabilis in puppi sedebat, sicut nautico vsu dicitur ad timones, vel potius pro timonibus, quos cum ancoris pariter & nau-

tis in illo naufrago littore nauis amiserat infelix
 felicitate, ut pro amissis omnibus viris, & armis
 suis, aut Domini martyrem, aut Dominum mar-
 tyris obtineret. Narrat gaudio lachrymans se-
 nex, se ad illius pedes nunc Domini, nunc mar-
 tyris gubernantis sibi solitum procubare etiam
 familiarius ipso allec tante, in genibus quoque, ac
 sinibus sacris beatum, & ad flatibus diuinis odo-
 rum reclinati capitis puluinar habuisse.

Angeli adfunt Martyribus.

CAPVT XXXVII.

1. **C**VM plerisque adsint sancti Angeli, illos
 que adiuuent, tū præsertim sanctos Mar-
 tyres consolatur, & in necessitate illorum accu-
 runt, cuius rei tot sunt exempla, ut mirer: sed prius
 quam ad exempla perueniam, placet illud Chry-
 sostomi subiicere Homilia de sanctis Martyri-
 bus, qui Angelos & martyres pares facit. *μαρτυρες
 γαρ και αγγελιοι τοις ονόμασι διαφέρουσιν, τοις δ' ἔργοις
 συνάπτονται. τὸν ἕρπον οὐκ ἔσονται αγγελοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μαρτυ-
 ρες: ἀρνησεται καὶ ἀθάνατοι εἶναι ἐκεῖνοι, τὸ το καὶ οἱ μαρτυρες:
 ἔξουσι: Martyres enim & Angeli nomine tantum
 distincti sunt, factis autem iunguntur. Cælum
 incolunt Angeli, itidem & Martyres: senectutis
 expertes & immortales sunt illi, hoc & Martyres
 olim obtinebunt. Et infra addit: Non ita siderum
 exornatum choro calum illustre est, ac splendido
 vulnerum choro martyrum corpora exornantur. Ita-
 que propterea quod mortui sunt, idcirco maxime
 superant, & ante immortalitatem, à morte corona-
 ti præmia*

*præmia reportarunt. Hæc S. Doctor de Martyri-
 bus latè prosequitur. Iam verò ad exempla per-
 ueniam, & mirum est qua ratione sedulo Angeli
 ministrauerint sanctis Martyribus, concinendo
 etiam, siquidem nocturno tempore Angelicæ vo-
 ces in crypta audiebantur, & psalmodiæ hymnizau-
 tum tantusque splendor illam illustrabat, ut nullus
 auderet nocturno tempore accedere. Sic refert Su-
 rius 1. tomo.*

2. Maius est quod narrat Einhardus lib. 3. cap.
 12. qui formam humanam tribuit Archangelo
 Gabrieli, cum is Albrico apparuit, ut honesta-
 ret Deus Martyres hac ratione. Signata verba
 sunt Einhardi. *Deinde Gabriel subiungens: Nosti
 me, inquit, quis ego sum, qui tibi ista præcipio?
 Tum ego nihil hæsitans, s. Marcellinum eum esse
 respondi, & ille: Non ita est, inquit, ut opinaris,
 sed Gabriel Archangelus ego sum, personamque ac
 formam Marcellini idcirco assumpsi, quia Dominus
 Deus rerum atque causarum ad istos Martyres per-
 tinentium mihi curam commisit, & nunc veni, ut
 hæc tibi indicarem, quæ scribere præcepi; quoniam
 diuinæ voluntatis est, ut ea ex autoritate eorum ad-
 notitiam Regis sine morarum interpositione perue-
 niant. Tu verò, sicut tibi præcepi, primo diluculo
 post completum diuinum officium nuntia quæ au-
 disti his, quibus ea nuntiare iussi.*

3. Imprimis autem S. Petri vincula celebrabo,
 cuius Angelus custodiam gessit, ut est in Actis
 cap. 12. narrabo autem rem, ut est in Scriptura
 sacra, quæ sic habet: *Cum autem producturus esset
 Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens in-
 ter duos milites vinculus catenis duabus, & custodes*

ante ostium custodiebant carcerem. Et ecce Angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo, percussitque latere Petri excitauit eum dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenae de manibus eius. Dixit autem Angelus ad eum: Praecingete, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic, & dixit illi: Circunda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat, quia verum est quod fiebat per Angelum. Existimabat autem se visum videre. Transeuntes autem primam, & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, qua ducit ad civitatem, qua vitro aperta est eis, & exeuntes processerunt vicum unum: Et continuo discessit Angelus ab eo, & petrus ad se reversus dixit. Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudeorum. Hinc iam ad alterum Martyrum agonem pergam qui ab Angelis liberati sunt.

4. S. Iſaacus Presbyter lib. i. de contemptu mundi dicit Angelos apparuisse Martyribus, ut eos solidarènt: In tentationibus sint tibi ad fortitudinis exemplum martyres Christi, quorum multi multoties aut singulariter unus, & unus in multis locis certauerunt pro Christo, & in occulta virtute, qua in eis erat viriliter sustinuerunt in luteis corporibus, campo, ferro & omni moda tormenta, rem quidem supra naturam. Talibus enim sancti Angeli visibiliter apparebant, ut addisceret quilibet, quod abundanter diuina providentia proueniret ad illos, qui modis omnibus sustinent omnem tentationem & omnem tribulationem pro ipso adiutorio fortitudinis eorum. Nam quanto sancti magis vi-

sonibus roburabantur, tanto plus aduersarij propter ipsorum patientiam furebant.

5. Antoninus Episcopus Constantiniensis ad Arcadium actum in exilium à Genserico Rege Vandalorum Epistolam consolatoriam scribit, in qua multos Angelos & Martyres dicit illi adstitisse: Perge fidelis anima, perge, & confessor unitatis, gaude, quia pro nomine Christi pati meruisti contumeliam, sicut Apostoli cum flagellati sunt. Ecce iam serpens ille sub pedibus tuis iacet, ipse confugere potuit, sed ipse cecidit, quia te elidere non potuit. Rogo te, preme caput eius, non surgat isto in agone Martyry, nemo te commoueat. Ecce gaudet Christus, & inspicit te? Letantur Angeli, & adiuuant te: turba demonum calcancum tuum obseruat, ne deficias, ut Demones, qui nunc lugent, gaudeant. Tecum est omnis chorus Martyrum praecessorum tuorum, expectant Martyres te & defendunt, coronam extendunt.

6. Beatus Petrus Damianus in serm. de sanctis Martyribus Laurentino & Pergentino: Iam verò illud quam sublimis gratia meritum, quante cognoscitur apud Deum familiaritatis iudicium, quod in carcere constituti, & tridua simul inedia macerati, ab Angelis visitantur, & mensa caelestis alimenta percipiunt? in eis quippe Christus esuriebat, in eis supplicia perseuebat, cum eis clauderetur in carcere, cum eis in vinculis, cum eis erat comes inuiduus in tormentis. Et qui dudum inter decambulantes in camino Chaldaico pueros visus est quartus, ipse procul dubio cum istis etiam inuisibilissimis bellatoribus suis factus est tertius. Ecce, inquit Rex, video viros quatuor solutos de amb-

lantes in medio ignis, & nihil corruptionis est in eis, & species quartus similis est filio Dei.

7. S. Chrysoctomus ferm. de Ascensione Domini, qui habetur inter opera Thaumaturgi. Propterea vos huc adduximus, ut illustrior conuentus fieret, splendidiusque spectaculum, non hominum solum, sed & Martyrum collectorum, neque Martyrum duntaxat, verum etiam Angelorum. Et enim & Angeli praesentes sunt Angelorum & Martyrum concursus fit hodie. Videre cupis Angelos pariter ac Martyres; Aperi oculos fidei, & cernes spectaculum illud. Nam si omnis aer Angelis repletus sit, quanto amplius Ecclesia: si vero Ecclesia, quanto magis dies iam praesens, quando eorum assumptus est Dominus. Quod autem omnis aer Angelis sit repletus, audi quid dicat Apostolus, admonens mulieres, ut velato sint capite; debent enim inquit mulieres velamen habere supra caput suum, propter Angelos. Rursusque Iacob: Angelus qui eruit me de cunctis malis a iuuentute mea. Et qui in domo cum Apostolis erant, ad Rhoden puellam dicebant; Angelus eius est: Ac iterum Iacob: vidi, inquit, castra Angelorum.

8. Quid narrem de tot Angelis eorumque choris, qui astiterunt sanctis Martyribus cum paterentur? vere dixeris hos familiares esse nimium Martyribus. De sanctis quadraginta Martyribus lectiones referunt: Caeteris autem custodibus somno deditis, solus vigilabat Ianitor: qui & illos orantes, & luce circumfusos, & quosdam e caelo descendentes Angelos tanquam a Rege missos, qui coronas triginta nouem militibus distribuerent. Vsuardus ita ait de S. Pōtiano Martyre: A-

puđ Spoletum, translatio sancti Pontiani martyris, temporibus Antonini Imperatoris. quem iudex pro Christo vehementissime virgis casum, iussit super carbones nudis pedibus ambulare. A quibus nil lassus, equleo & uncinis ferreis iussus est suspendi, & sic in carcerem trudi, ubi Angelica visitatione meruit confortari. Post quae plumbo feruente perfusus, tandem gladio percussus est. S. Felix Nolanus Presbyter e ductus e carcere legitur vna nocte ab Angelo, ut quareret Maximianum Nola Episcopum. Acta Calliopij Martyris haec habent: rotam, inquit Praefectus satellitibus suis, collocante, & magnum ignem succendite: cui rota tanta vi alligatus est adolescens, ut totus discerperetur. Statim igitur accedens Angelus Dei, flammam carbonum exstinxit: & ministri cum vellent rotam voluere, non poterant. Item cum S. Heliodorus idolis sacrificare non pateretur, suspenditur & laceratur: cumque tormentorum acerbiter sentiret, clamabat: Domine Iesu Christe, adiuua me. Statimque e caelo voce missa, audiuit: *Netimeas, tecum enim sum.* Hanc vocem, qui faces accensas tenebant, atque insuper quatuor videntes Angelos tormentorum vim prohibentes, in Christum crediderunt, & arguentes Praesidem, in mare proiecti sunt, victoriae coronas percipientes. Heliodorum vero in bouem igneum accensum immisit, qui bos statim cum prius arderet, frigidus factus est. & mille alia passus Heliodorus, ut habet Menologium, sanctis Angelis comitibus passus fortiter est. Caesarea in Cappadocia passio S. Mercurij militis, qui custodientis se Angeli patrocinio & barbaros vi-

cit, & Decij sicutiam superauit, multis que auctus tormentorum trophæis, martyrio coronatus migravit in cælum.

De sancta Heliconide hæc refert Menologium: *Hæc fuit Gordiano Imperatore ex urbe Theſſalia: decerata verò ad Perennium Corinthi Præsidentem ducta, idolis immolare passa non est, sed Christum ipsum prædicans primum alligata est pedibus iugoboni, & prostrata soluto plumbo & pice, illæsa exiit, postea raso capite, igne tota perfusa est: tum inde dimissa, ingressu in templum idolorum, simulachrū Palladis, Iouis, & Asculapij, precibus in terra prostravit. Ad hæc sectis māmīs, cum Iustinus Proconsul successisset Perennio, ad eum ducta Martyr in caminum ardentis ignis mittitur: sed flamma ipsa illam non attingit: verum multos ex militibus consumpsit. Postea in grabatum æreum ignitū expansa est. Repente verò astiterunt Angeli, qui beatam Martyrem incolumem seruarunt. Postremo feris exponitur, quæ illam ne attrigerunt quidem, sed viros aliquos interfecerunt. Tunc lata sententia Præsidis, libentissimè accipiens secto capite migravit in cælum. De sancto Benigno martyre ita scribit Historia Ecclesiastica: *His verbis com-motus iniquissimus. Imperator in carcerem eum includi præcepit, & grande saxum idemque perforatum adduci, atque illi pedes eius plumbo liquefacto inferi, & in digitos manuum eius calentes subulas in longum deligi, atque per sex dies nullum ei nec cibum nec potum præberi: porro etiam includi eum eo duodecim canes ferocissimos, fame & siti affectos, ut ab illis discerperetur: carcerem quoque custodiri à militibus. Itaque subulas acu-**

*tissimas in manus eius infixerunt, & in lapide plumbo liquefacto, vel remisso pedes eius incluserunt, canes que ferocissimos cum illo in carcere incluserunt. Et paulò post: O miram dei virtutem, o paternum Iesu Christi amorem in suos! Angelo ei auxilium præbente, canes mansuesacti sunt, ita ut nec pilum capitis, nec fimbriam vestimenti attingerent. Sanctus Leo Papa in serm. S. Vincen-tii: *Insolita igitur huius luminis claritate percussus obstupere custodes, quin & vocem Angelis hymnum Deo concinentibus mens pallidi ianitoris expaui. Et infra: Interea beatum Vincencium celestis aula suscipit, ac beata fælicitatis munere donat. Ad cuius ingressum Angelici latantur spiritus, omnesque simul conciuēs gratulantur sancti. Et de Appollonio & sociis eius ait Euagrius cap. 7. Medio autem noctis astare visus est Angelus ingenti luce resplendens, & obstupefactis perterritisque custodibus, carceris claustra patefecit.**

9. In martyrio vulneratus Constantius Episcopus ab Angelo Dei animatus curatur, vt refert Surius. *Cum beatum Constantium Perusina ciuitatis Episcopum Danabi in tormentis à quibusdā Marci Imperatoris militibus ei inflictis vires iam deficerent, ad Deum toto corde conuersus; Suscipe iam, orabat, spiritum meum, Domine, requiescat in te, qui pro te, ipso iuuante, omnī tempore laborauit, vix dum piæ hæc voces emiserat, cum ecce præsto est ei Angelus Domini, afflictum his verbis confortans: Noli timere, Constanti, ego sum Angelus Dei: misit me Christus, vt plagis tuis curationem adhibeam, ac deinceps tibi adsim in omnibus viis tuis: & illico omnis plaga curata est. Tunc ille*

Angelico solatio recreatus, Gratias tibi ago, ait, Domine Iesu Christe, qui per Angelum tuum me in angustiis positum confortasti, & curasti vulnera mea, nunc verè scio, te quidem nunquam deserere sperantes in te.

10. Sanctus Cyprianus epist. ad Thibaritanos: Præliantes vos, & fidei congressione pugnantes spectat Deus, Angeli eius, spectat & Christus quanta est gloria dignitas, quanta felicitas præsentem Deo congregari, & Christo iudice coronari. Damianus serm. de certamine spirituali: Gratulantur Angeli ad tale spectaculum videntes, quod humana natura in eo. quod contra semetipsam pugnat, ad eorum se consortium, unde fuerat eiecta, reformat: & secum rixando ad veram procul dubio pacem tendit, quam olim sibi male consentiendo, quia non repugnauit, amisit.

11. De S. Suuiberto asserit Marcellinus eiusdem comes mirum quiddam, & humanis oculis incredibile: Deinde præfati sacerdotes attendentes messes quidem multas, operarios verò paucos, ierunt more Apostolorum & discipulorum Christi bini & bini, trini & trini, adiunctis sibi aliquot neophytis, in diuersis Germania prouinciis fidem Christi gentibus denuntiaturi. Inter quos S. Suuibertus gloriosus sacerdos Christi, diuini amoris igne feruidus, venit eodem tempore cum Vverensfrido, & mecum in grandem vicum dictum Duerstat: qui vicus refertus fuit carimonis, ornatisque diuersis idolorum templis, duobus distans miliaribus à Traiecto ad Orientem: ubi dum prædicaret Christum verum Deum, qui vitam æternam in se credentibus daret admonens, ut simulacrorum va-

nos & inanes contemnerent cultus, eò quòd idola qua pro diis colebant, repleta essent demoniis, & nihil salutis habere, nec suis cultoribus auxilium conferre posse affirmaret: statim à paganis & idolorum sacerdotibus capitur, & grauiter verberatur, clamantibus & dicentibus; Blasphemator iste nostram profanat legem, Deos nostros omnipotentes Damonia affirmat, populum seducit, Crucifixum solum Deum verum audacter prædicat: & nisi occidatur, aut effugietur, culus deorum nostrorum euacuabitur, & paterna traditiones exterminabuntur. His dictis clamore omnium tenetur, & in carcerem mittitur, vt alterà die occultè trucidaretur: non enim, aliam audebant ipsum occidere, quoniam vicus erat sub ditione Christianorum Francorum. Nos verò, Vverensfridus & ego Marcellinus, dolentes & flentes sequebamur eum vsque ad carcerem: quod cernens S. Suuibertus, lato ore consolando hortabatur nos constanter stare pro fide Christi, nec mortem timere pati pro Christo. Eadem verò nocte circa galli cantum S. Suuiberto orante, nobis autem dolentibus, ecce venit Angelus Domini cum magna claritate in carcerem, dicens ei: Noli timere, serue Dei, quia Dominus tecum est. Et videntibus, & stupentibus custodibus carceris, liberauit ipsum, præcipiens vt constanter Christum pagane ubique euangelizaret. Quo facto, Angelus Domini athera petiit: ipse verò ad nos veniens, gaudenter flectens genua, & nos secum gratias deuotissime Deo retulimus de Angelica vifitatione & consolatione. Pagani verò, & præcipue sacerdotes idolorum alterà die audientes liberationem illius, vasillare ceperunt de impotentia idolorum,

laudantes virtutem Christi. Ipse verò alterà die constantissimè predicans, multos in stuporem vertit, & ad Christum conuertit, & nemo iniicit manus in eum. Quo ministerio peracto, cum Traiectum nobiscum peruenisset, omnia per Angelum patrata secum in Duerstat confratribus enarravit: qui unanimi voce flentes pro gaudio, benedixerunt Deum. Secessit deinde in diuersos vicos & villas per Frisiam & Hollandiam ac Tersterbandiam, cunctis palam constantè Christum euangelizans: & quamuis multa contraria inter ipsos Gentiles in diuersis locis perpeffus fuisset, & equanimiter tollerasset, tamen diuino semper fultus auxilio, salutifera sua exhortatione populum multum ad agnitionem fidei Christi perduxit.

12. In vita S. Mauri Monachi Martyris habetur in libro Exemplorum ex Vincentio Beluac. quod cum sub Numeriano secederet, per tres menses in speluncam, & ieiuniis, & orationibus insisteret, medià nocte post orationem soporatus est, & vidit virum splendidissimum, Angelum scilicet virgam ferentem quasi auream in manu sua, dicentem sibi: Surge Maure, quia non te despexit Deus, quem diligis toto corde, & urbem sine mora ingredi. Quod cum fecisset, & deprehensus esset, ad Celerinum adductus est, à quo interrogatus, cur sacrificare nolle, iratus vehementer, iussit eum in equuleo suspendi, & vngulis radi: lateribus quoque eius lampades ardentes applicari, & demum capite abscindi. Vbi Angelum habes exhortatorem martyrij. Quid dicam de Laurentio: cuius sudorem in agone Angeli panniculis absterferunt. Quid de

S. Felice, de quo Rhabanus, cum cochleis ac testibus vinctus superpositus iaceret, per noctem ab Angelo solutus atque eductus est.

13. De S. Paphnutio refert Surius, quod fuerit per Angelum manu apprehensus, & supernis rationibus commotus ad Martyrium; ita vt disparente Angelo, plenus supernis inspirationibus solatusque vltro sese Arriano Iudici exhiberet, dicēs: Ego Paphnutius nomine Catholicus sum, & tibi me fisto, vt tormentis carnificum tuorum promouear ad coronam Martyrij. Quod verò Paphnutio defuit, in aliis sanctis Martyribus adimpletū est, ait enim Vsuardus in mensē Nouembri: Castro Viterbiensium, passio sanctorum Martyrum Valentini Presbyteri, & Hilarij Diaconi, qui in Tyberim mersi, sed ab Angelo erepti, capitis abscissione Martyrium compleuerunt.

Angeli adsunt Confessoribus, & Virginibus in lucta.

CAPVT XXXVIII.

Non solum Martyribus, vt capite praecedenti visum, se Angeli beneuolos exhibent, sed etiam confessoribus & virginibus, id quod hoc caput indicabit. Ac primum de confessoribus, idque breuiter S. Iaacus Presbyter lib. i. de contemptu mundi. *Quid necesse est dicere de monachis peregrinis & anachoretis, qui desertum inhabitabant, & fecerunt illud habitabile hospitium Angelorum, ad quos sancti Angeli saepe accedebant, propter conuersationis sua suauita-*

tem, & ut sub vnius Domini protectione statuti, inuicem conueniebant ad tempus, quia omnibus diebus vite sua vitam eremiticam amplexantes in montibus & speluncis, & cauernis terra degebant, propter dilectionem diuinam? Vnde sicut terrena dereliquerunt, cælestia dilexerunt. Angelorum imitatores facti sunt: ita iure Angeli suam eis voluntatem non absconderunt, sed ad tempus apparebant eis, qualiter oportebat eos conuersari docentes, & aliquando quadam eis ambigua exponebant; & quandoque sanctos per deuia errantes dirigebant. Aliquando verò in tentationibus incidentes liberabant: & quandoque subita ruina lapidum, & lapidum ictu, ab inimico sanctos manifestè impugnante, eripiebant, & se illis visibiliter ostendebant, & ad ipsorum consilium seu auxilium se dicebant transmissos, & confortationem & refrigerium & audaciam eis faciebant, & quandoque per ipsos sanitatem operabantur. Aliquando verò ipsos sanctos curabant in passionibus incidentes. Aliquando verò corpora eorum fame corruentia, tactu manus aut verbis naturalibus confortabant, & fortitudinem apponebant, quandoque & transitu sui modum exponebant. Vt quid ergo multa enarramus, charitatem exprimendo, quam gratia nostri, & curam quam gratia iustorum sancti Angeli gesserint & gerunt? Nam sicut maiores fratres minoribus fratribus; sic prouident ipsi super nos.

2. De S. Ioanne, Dalmatiæ Regis ex Elizabetha filio, narrant annales Bohemorum, delatum ab Angelo in specum quandam prope Pragmam, vbi infestissimis dæmonum turbis expugna-

rus prope cessisset; nisi Ioannes Baptista Crucis Domini illum communisset, qua fretus, & sedatis dæmonum agminibus, per quadraginta & duos annos eremiticam vitam gessit, nulli mortaliū per quatuordecim annos visus, lacte interrim ceruicæ, diuina cura ei tempestiuè vbera exhibere iussæ, pastus. Cuius mira in reliquis abstinentia fuit.

3. Sed nihil obstat, vt tibi vnum aut alterum exemplū afferam. Primū est sancti Heruazi Eremitæ, ex ea vita quæ ex M. S. Ecclesiæ S. Pauli Leonensis collegit Renatus Benedictus. Tandem vir beatus cum per multos annos in solitudine vixisset, multisque miraculis florisset, & cū Angelica admonitione, intra sex dies se ex hoc mūdo migraturū didicisset, incidit in morbum. Visitatus igitur à parentibus, & Episcopo, qui ei sacrosanctum Eucharistia tradidit sacramentum, migravit ad Dominum. Audita sunt autem voces Angelorum laudantium & glorificantium Dominum, quando sancta eius anima à corpore separata, ab eis in cælum est delata. Alterum est, in transitu S. Martini Turonensis auditas voces multorum Angelorum cantantium, & deducantium animam ad cælum. Cuius mentionem facit Vsuardus in vita S. Seuerini Episcopi, in hunc modum: *Ciuitate Colonia, sancti Seuerini Episcopi & Confessoris: cuius Catholica fide, maximoque sudore, ac sanâ doctrinâ, Coloniensium, Burdegalsensium, Tungrensium, vicinorumque Ecclesia, ab infestatione Ariana heresis sunt defensa. Quin & in transitu B. Martini audire meruit voces psallentium Angelorum.*

4. De virginibus autem, quod Angeli fuerint, & illis ad eò similes, vt nihil similius dici aut excogitari possit, dicam illud S. Ioannis Chryso- stomi lib. de Virginitate cap 79. τὴ γὰρ ἡ ἀγγελῶν ἀπειροχρῆ, ἐπέμει, ὁ Ηλίας, ὁ Ελισαῖος, ὁ Ἰωάννης, ἔτοι ἐὶ γυναικὶ τῆς παρθενίας ἐραστῶν; ἐδὲν ἀλλ' εἰ ὅσον θυγατρὶ καλοσέδιδου φύσει, πὰ δὲ ἄλλα ἐπι ἀριστῶς ἀπειροχρῆ ἐδὲν χεῖρον ἐπέμει ἐν ἐρησί διακεμήνους. Etenim quare, sedes, ab Angelis differabant Elias, Eliseus, Ioannes, germani hi virginitatis amatores? Nulla nisi quod mortali natura erant obstricti; cetera, si quis accuratè inquirat, nihilo ijs deterius affectos inueniet. Et Basilus Serm. de Institutione monachorum: ἰδοὺ γὰρ τί το τῆς ἀγγελικῆς ἐστὶ φύσεως, τὸ ἀπὸ πλάθει τῆς γαμικῆς συζυγίας, μὴ δὲ πρὸς ἄλλο τὴ καλλιματωεῖ εἶδαι, ἀλλ' αἰς τὸ θεῖν ἀερίστοπον δινοικῆσ ἀπειροχρῆν: siquidem proprium hoc est Angelicæ naturæ, liberam esse à vinculis coniugy, neque ad aliã ullam contemplandam pulchritudinem, animo distrahi, sed oculos in Deo assidue intentos habere. Idem de vera virginitate multus est in exaggerando custodiam Angelorum, quam virgines habent, ipsumque Angelum vocat τῆς παρθενίας οὐλοχρῆ, paranympum castitatis. & post aliqua: Reueretur virgo astantem sibi custodem Angelum. Neque verò conuenit, vt Angeli eius, cui credita est cura & custodia salutis nostræ, faciem aspernetur. Atque in primis Virgo castitatis sua veluti paranympum custodem que habet. S. Nilus ait: Reuerere Angelos magis quàm homines, muli enim nobis adsunt, & ab omni turpi actione recedunt. S. Aldegundi stirpe regia procreatæ in puerilitate multa ostensa sunt. Tum etiam Ange-

los sæpè vidit cantantes, vt ex historia Hualbaldi discimus.

5. Hieronymus ad Eustochium in Serm. Assumptionis Virginis Mariæ: Bene Angelus ad Virginem mittitur, quia Angelis semper est cognata virginitas. Profecto in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis. Vnde in carne cœlestem gloriam acquirere, maioris est meritum quàm habere. Esse enim Angelum, felicitatis est; esse vero Virginem, virtutis. Dum hoc viribus obtinere nititur cum gratia, quod habet Angelus ex natura. S. Cyrillus ait, Angelos esse τῆς ἀγνείας ἐραστῶς, castitatis operatores. Quamobrem Greg. Nazianzenus Orat. 31. nos admonet, vt, quando vitam elegerimus Angelicam & castam, ἀγγέλων παλαίμα, perfereremus in ea.

6. Arnoldus Abbas in illud verbum, mulier ecce filius tuus, sic inquit: Naturæ Angelicæ gloria cognato cœlibatui exhibet reuerentiam. Cyprianus lib. de Virginit. Virginitas est soror Angelorum, victoria libidinum, Regina virtutum, possessio omnium bonorum, quæ tenet in Cælo aureolam, & in terra principatum.

7. Notissimum est illustre factum S. Thomæ, cognomento Doctoris Angelici, qui adhuc adolescentens in Religione Nouitius impudicam meretricem titione dispulit, quæ animi generositas tantopere oculos Angelorum affectit, vt illico duo ex illis accurrerent, vnus ipse, alter fæminæ fugatæ custos, & cùm peracta oratione indormiuisset, lumbos eius cingulo, id est signo edormitæ iam concupiscentiæ carnalis constringerent. Petrus Chrysolog. Serm. 143. eam præfert quo-

dammmodo Angelis: *Angelis semper conata virginitas, in carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cælestis: & si vultis scire, Angelicam gloriam acquirere maius est, quam habere; esse Angelum felicitatis est, virginem esse, virtutis: virginitas enim hoc obtinet viribus, quod habet Angelus ex natura, Angelus ergo, & Virgo divinū agunt officium, non humanum.* Idem, brevius tamen Bernardus Epist. 42. his verbis ait: *Castitas Angelum de homine facit, et si Angeli castitas felicior, hominis tamen fortior cognoscitur.* Cuius rationem ipse Epist. 113. adducit: *Angelus habet virginitatem, sed non carnem.* Cyrillus Hierosolymitanus ait de Angelis Catech. 12. *ἀγγελὸς ἐστίν: virginitatis opifex.* Blesensis dixit Serm. 28. quod multis incredibile videbitur, scilicet supplementum ruinae Angelicæ ex solis castis fieri, cum alij tanta non accedant ad Angelos affinitate.

8. Cauendum tamen est, ne offendamus in aliqua libidine, propter quam Angelus Dei nos puniat, cuius rei testimonium habemus in Hispania, vbi Tharasia Infans & ex progenie regali, quod nollet Mauro Abdalæ consentire, & ille nihilominus virgini vellet vim inferre, ab Angelo multatus est. Historia sic habet scripta ab Iuliano Archipresbytero Toletanæ Ecclesiæ: *Venit interea Infans Tharasia Toletum, & regaliter excipitur ab Archiepiscopo, induto vestibus sacerdotalibus, & mitra, tunc primum inuenta, cum Geruntio Episcopo Complutensi, & Iuliano Archidiacono, & alijs Muzarabibus, & sarracenis. Occurrunt per duas leucas Abdala Rex, & in Regia, non procul ab Ecclesia, qua nunc est S. Andrea, excipitur*

excipitur. Eam Archiepiscopus inuisens consolatus, bono iubet esse animo, & ne consentiat cū Mauro, præsertim cum Deo vouisset virginitatem, vehementer animat. Illa, qua prudens erat virgo, respondet, se libentissime parituram esse illi. Abdala die nuptiarum quarto Kalendas Aprilis demulcet Tharasiam lacrymantem, & ea constanter monet illum, ne sibi vim afferat, quoniam prius Christo vouisset virginitatem suam, ille nihilo factus timidior illis verbis virgini nolenti vim infert, & statim ab Angelo Dei percutitur. En atrox supplicium in hominem volentem illudere virgini, sicut è contrario mitissimi sunt Angeli in viros probos castitatem colentes, sicut Ambrosius dixit serm. 85. *Quid mirum si is auxilia mercatur de Cælo, cuius animus semper est in Cælo, ut qui vita vivimus Angelorum, eorum consortium mereamur.* Et iterum: *Conuersatio connectit quos separat elementum, neque interest, utrum in cælis maneant, an in terris: Angelici sint habitus, an humani; quibus vita communis est, incipiunt etiam illis videndi elementa esse communia.* Si enim naturam Angelorum & hominum intueamur, diuersa elementa poscunt, sicuti animalia terræ, & aues cæli: sed si exercitationes vtriusque vitæ, humanæ scilicet & cælestis, conuersatio vnit & connectit: Non enim ad hoc necessaria est distantia loci, siquidem distantes ab hominibus Angeli, & ab Angelis homines connectuntur. Quam igitur felicissima fors illorum, qui fruuntur Angelica custodia! qui splendor erit hominum, qui proximè accedunt ad Angelorum chrysellum splendidum? quæ doctrina cum talibus magistris? quæ

debet esse vir pius & castus, Angelis deditus, qui ita voluerint se nobis assimilari, vt omnino, si non naturâ, neque corpore, saltem viuendi ratione & modo, iidem esse videantur, vt optimè astruit Franciscus Aquadus vir pius & eruditus tomo 1. perfecti religiosi cap. 7. titulo 3. quem vide si frui voles tum ore sapientis, tum dulcedine loquentis.

Omnes homines Angelum habent custodem, excepto Christo Deo & homine.

CAPVT XXXIX.

I. **B**eneficiû hoc extenditur ad infideles, quam Origenes tractatu 6. in Matthæum, & Author Imperfecti tomo 5. videantur dicere solis baptizatis Angelos datos. Verè dati sunt vniuersis, nam Perisæ, & Græci tempore Danielis erant infideles, qui tamen habebant Angelos tutelares. Et Cornelius Centurio ab Angelo monitus est, vt audiret Petrum, & Baptismum susciperet: Atque etiam ex Dionysio cap. 9. de cœlesti Hierarchia. Nam tametsi Deus possit idem prætare, quod Angeli, non tamen vult: sicut posset nos alere, non tamen vult nisi medio cibo; potest saluare, non tamen vult sine Sacramentis & prædicatione Euangelij. Vnde illud, *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te, &c.*

I. Primi parètes quâdiu erant in statu innocentia, habuerunt custodes Angelos, vt statuit Diuus Thomas, quia in illo statu nõ fuit homo impec-

tabilis. Etenim posteri quoque Adæ etiâ si confirmati in gratia fuissent, iuxta Greg. 4. Moraliû, & Anselmum lib. *Cur Deus homo* cap. 38: nihilominus hoc falcio egiissent ad virtutem ardentius capeffendam: Præsertim cum in doctrina S. Aug. lib. 1. Retractationum cap. 13. quem sequitur S. Thomas, 1. p. q. 100. confirmati in gratia nõ essent. Tum quis dubitat eos mille periculis expositos. Itaque tam Adam ipse in statu innocentia, quàm posteri, etiam si Adam non cecidisset, egerunt maximè custodia Angelorum.

3. Et Beata Virgo habuit Angelum custodem, & creditur fuisse Gabriel, vt volunt Hugo Victorinus, & S. Bernardus, quia tametsi Mater Dei fuerit, non tamen fuit intrinsecè impeccabilis, sed solùm extrinsecè per specialem protectionem, vt de aliis confirmatis in gratia dicitur. Ad hæc Virgo plures habuit visitationes Angelicas, & quis detulit nisi Angelus custos? Ipsa Virgo & Mater Dei Maria, peculiari priuilegio ab omni peccati macula præseruata, & vniuersis exulta virtutibus, cum esset Regina Angelorum Angelum custodem habuit, quod Doctores asserunt. Neque indecens fuit, eam quæ Angelorum perfectionem longè maxime antecellit, & Regina est illorum & Mater Dei, opus habuisse Angelo, à quo protegeretur. Nam Angelus eam visitatione sua, vt Ambrosius scribit, consolabatur, & animabat exterius. Deinde tametsi in matrem Dei electa esset, nihilominus necesse habuit erudiri ab Angelo, tanquam consiliario ac nuntio suo directo ab ipso Deo. Hic illi aperuit mysterium Incarnationis, hic Iosephum admo-

nuit de fuga in Ægyptum, & postea de reditu in Iudæam, quod etiam teste Æbulensi aperuit Virgini. Quin quanquam non experiretur ullam rebellionem carnis contra spiritum, potuit tamē experiri; & Angelus obstacula omnia tollere, ne Dæmon obliiceret impedimenta: itaque Dæmonis impetum retudit. Quid autem indecentiæ committitur, vbi Imperator à propriis militibus defenditur? quot beatissima Virgo pericula euasit in fuga ad Ægyptum? quot insidias machinantis Herodis? quot discrimina obiit in passione filij? quot tribulationes sustinuit? itaque conueniens admodum fuit Angeli custodia. Nec solum habuit Archangelum Gabrielelem custodē, sed tanquam Reginam Cœli, & Dominam Angelorum, multis circumdatam fuisse turmis æquū fuit, vt Andræas Cretēsis scribit. Nonne Eliāus habuit tot millia Angelorum, qui partes eius agerent? nihil ergo mirum, infinitam multitudinem Angelorum ad Reginę suę protectionem concurrisse. In canticis 7. dicitur Sunamicis *choros castrorum* habuisse, Etenim chori castrorum sunt armatę legiones, & agmina cœlestium ciuium, qui eam exhilarabant, ideo chori dicuntur. Ipsa agmina ducbat Gabriel, vt ait Greg. Nicomediensis in Orat. de Maria in templo oblata, quę in nocte natiuitatis cecinerunt canticum laudis, in cœlestis militiæ multitudine.

4. Antichristus etiam mihi non dubium est, quin habiturus sit Angelum custodem, quod etiam statuit S. Thomas, quia semper vera est illa regula, Deus semper vult saluos fieri omnes homines, quamuis pessimos, cur non ergo Antichri-

stum? Deinde, qui proponit alicui finem, debet prouidere de mediis quę ad finem obtinendum requiruntur: at qui custodia Angelica est ordinata ad vitam æternam: ergo necessaria. Neque dicendum est Custodes Angelos deferere homines quantumuis peccatores, quandiu sunt in hac vita, nunquam enim Deus denegat communia auxilia; bene tamen stat specialia negare, quę solent dari amicis. Vnde est illud, *Curauius Babylonem, & non est sanata, relinquamus eam*; quod sanē de speciali auxilio dicitur. Et Esaię 5. *Auferam sepem eius, & erit in direptionem; diruam maceriam eius, & erit in conculcationem.* vbi nomine macerię intelligitur custodia Angelorum, quę specialis quidem auferenda ab improbis, nō communis & generalis. Et in Historia Ecclesiastica dicuntur auditę fuisse voces Angelicę, *Relinquamus has sedes.* Et de Angelis constitutis ad Samariā tuēdam, inquit Cyrillus Comm. in Michę: *ἀφέντων αὐτῆι παράσις ἐν ἧ πάλοι τῆρεν ἐπιταγμένον, ἀρῶν τίσσησι δυνάμεων καὶ ἀγγέλων.* *Deserentibus etiam fortē ipsam sanctis virtutibus & Angelis.* & fortē ait. Et quis negat bonos Angelos charitate, quā feruent, velle semper auxiliari, si Dæmonibus eadem vis est insidiandi? & in hac imitantur Deum fontem misericordię. Etenim Angeli ad omnes mittuntur etiam reprobos, qui ob peccatā sua damnandi sunt: quod constat ex communi Ecclesię sensu, quę sentit & docet, ad omnes omninō homines, adeoque ad quemlibet reprobum, dum nascitur, à Deo destinari Angelum Custodem.

5. Dixi Angelum Custodem esse omnibus, ex-

cipio tamen ab hac regula unum CHRISTVM IESVM Salvatorem omnium & Creatorem, qui non eguit hoc fulcro. Non enim erat viator, sed comprehensor, plenus scientiâ & gratiâ, & etiâ humanitas illa sanctissima regebatur à Verbo, quemadmodum pars nostra inferior gubernatur à superiore. Et dare Angelum Custodem Christo, esset dare Philosopho instructissimo rerum omnium magistri loco ignarum puerulum. Vnde in Matthæi 4. non dicuntur Angeli adiuvasse Christum ad certamen illud quod habuit cum Sathana, sed transacto duello *accesserunt Angeli, & ministrabant ei.* Neque impedit Angelum ad Christum mitti qui confortaret eum in agonia. vt enim Damascenus lib. 3. de Fide, cap. item 3. aduertit, non illi proposuit rationem. quæ lateret Christum, quamque non haberet præsentem; sed tantum alloquutio quædam familiaris fuit, quæ repræsentavit quidquid rerum gerebatur. Etenim Christus habuit Angelos, non velut consiliarios & defensores, sed tanquam ministros & famulos, ita incarnationis suæ mysterium habuit Gabrielem, qui Mariæ nuntiaret, qui Iosepho fugam consuleret, qui pastoribus aperiret felicissimam natiuitatem. Sed tamen quæstio hæc appellet Scholasticos, nos enim pietatem spectamus, non quæstiones.

6. Ergo hæc custodia tametsi à tempore natiuitatis cuiusque videatur dari, vt placitum D. Thomæ, tamen Bonauentura sensit tunc datum Angelum, cum conceptus est in utero, quod omnino placet, quia quamuis ab eo tempore quo homo nascitur, videatur indigere hac custodia,

quæ finitur cum vita, inde Lucæ 16. dicitur factum est, vt moreretur mendicus & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ: tamen propter rationes, quas attuli cap. 9. magis probo. S. Bonauenturæ opinionem.

7. Et quidem multa sunt, quæ Angelos ad hanc custodiam alliciunt, quibus vt ait Isidorus Pelusiota, *χρησὶς ἐστὶν τῶν ἀγγέλων συντάξασθαι, πρόβη ἀγερὲ ἄγγελος ἰννατὸν ἐστὶ*, in epist. 163. Primū Angeli eā mentis acie valent, vt earum rerū, quæ agendæ sunt, nulla eos prætereant. Nam cum eas explorant singulari ingenij acumine, tum easdem in limpidissimo diuini Verbi speculo contemplantur. Sunt præterea egregiā voluntate præditi, qualis ab initio iisdem à Deo insita est; quā subinde geminæ charitatis, qua Deum & homines complectuntur, æstus incendit. Sic profus, vt bonorum quidem semper desiderio ardeant, malum autem vbique auersentur. Accedit ad hæc, quod ita Deum Opt. Max. velle intelligunt, cui summo studio parere student, eumque habent fructum iucunditatis suauissimum. Sed neque illud ignorant, à Deo institutos esse se administratorios spiritus, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, quos suo consilio regere, ac præsidio tueri debeant; & si qui hostes in eos incurrant, eorum semper impetum retundere. Hunc porro vident Hierarchiæ suæ finem esse, ac totius sacri ordinis scopum, vt quamplurimos ope iuuet, cælesti luce collustrent, & ad numinis cultum & religionē beneficiis alliciant. Addit calcar sponte currentibus, quod dum pluribus faciunt bene, eò magis diuinam gloriam ac laudem, quam sum-

inopere expetunt, promouent. Nec verò cuiquã mirũ videri debet, si quos sperant olim conseres regni habituros, nunc de iisdem bene mereri gestiant. Hominem præterea vt nitidissimũ quoddam numinis speculum intuentur, & in eo expressam Domini sui speciem atque imaginem suspiciunt, cuius idcirco amore flagent, & eundẽ singulari beneuolentia prosequuntur. Denique vbi horum quemquam ad portum felicissimum appulisse contigit, tum liquida illos voluptas circumstuit, ac mera lætitia perfundit, & tanquam parta victoria triumphant. Idcirco tantisper dũ periclitantur, iisdem impensius fauent. Cũ itaque Angelus ad benefaciendum tot habeat incitamenta naturæ, tot gratiæ stimulis vrgeatur, nec villam in agendo difficultatem experiat, atque ad eò strenue atque impigrè de humano genere promereri studeat, iure ac merito si quem bonum ac beneficũ, & salutarem prædicare voluerimus, secundum quandam analogiam cum Angelo conferemus.

Quod Angeli sint incorporei, & præpositi elementis, & irratiõnabilibus.

CAPVT XL.

I. **A**NGELOS omnes incorporeos esse certã est veritas. Nam quamuis inter Catholicos aliqui (mitto hæreticos) afferant illos habere corpora, vt sunt Tertullianus lib. 3. aduersus Marcionem, vbi ait: *Angelis vera ac solida substantia humane carnis tribuit.* Et Origenes

qui passim illos corporeos affirmat, & Faustus Rhegiensis, aliique; sed certè veritas euicit, illos omninò expertes esse corporum, & hanc esse illorum naturam. Nazianzenus orat. de Natiui. Dom. *qui facit Angelos suos spiritus, &c.* ita ait: *Cœlestes Deus excogitauit virtutes, & ita substituerunt illi splendoris ministri, siue illos spiritus intellectuales, non corporales, siue ignem immaterialem, & incorporeum, siue naturam aliam appellemus.*

2. Eusebius Cæsariensis de demonstratione Euãgelical. 3. ca. 5. *Ex Saluatoris decretis accepimus esse quasdam post supremum Deum Potestates natura incorporeas, intelligentes, rationales omniq; virtute præditas, qua circum Regem vniuersi choros exerceant, quarum plures etiam vsque ad homines ipsius Patris nutu, quadam salutari dispositione mittantur: quasque & cognoscere, & venerari, pro ratione graduque dignitatis edocti sumus, vt soli Deo, qui est Rex vniuersi, adorationis honorem tribuamus.* Et lib. 4. cap. 1. *Cum Deus vellet diuitiarum suarum thesauros pluribus impertiri, essetque iam iam omnem rationalem creaturam in lucem producturus, incorporeas videlicet quasdam atque intelligentes, & Diuinas Potestates, Angelosque atque Archangelos, materiaque expertes, & omni parte puros spiritus produxit.* Petrus Damianus serm. de S. Michaelis Archangelo: *Nunc ad Angelos sermonem conuertimus, & illis purioris nature contemplamur originem. Vocat puriorem naturam incorpoream. Id eò infra statim: Beata illa regio supernarum virtutum in qua felices spiritus circumuolant Dominum Sabaoth, & sublimi pennarum applausu in plateis superne Hierusa-*

378 De excellentia calistium
lem Sanctus, sanctus, sanctus clara voce decan-
tant.

3. Dionysius Areopagita de Cælesti Hierar-
chia cap. 4. Sancta caelestium spirituum distin-
ctiones, eis & quæ solum sunt, & quæ in generationis
usu viuunt, & quæ humanâ utuntur ratione; di-
uina illius participationis dignitate, & copia lon-
ge præcellunt. Nam cum se ad imitandum Deum
spiritualiter intelligibiliterque componant, atque
diuinam similitudinem, ultra humanum morem
inuenientes, ad eam intellectualem speciem suam ef-
fingere cupiant, merito uberiore illius participatio-
ne beata sunt. Assunt enim propius illi coheren-
tes. Et supra cap. 2. dixerat: Non existimemus cæ-
lestes ac diuina specie præditos spiritus, multis pe-
dibus, multisque esse faciebus: Et siue ad bouum so-
liditatem, siue ad veritatem leonum esse formatos:
seu ad aquilarum recuruis rostris effigiem, seu ad
pilosam auium plumescerium fictos: seu rotas quæ sicut
igneas, & materiales sedes ad accubitum summa
diuinitati necessarias, supra cælum imaginari, so-
lide incipiamus, & equos discoloris aliquos, &
satellites armatos ac duces, & cetera id genus, quæ
nobis euidenti & expressa varietate signorum sa-
cratissime ficta traduntur. Nempe enim poetis fi-
ctionibus Theologia, ut eos describeret spiritus, qui
formis carent, affatum videtur: humana scilicet
mentis infirmitatem non ignorans.

4. Et S. Chrysostomus Homilia 22. in Genes.
explicans illud: In resurrectione neque matrimo-
nium contrahunt, neque elocantur, sed sunt sicuti
Angeli Dei, ita ait: Neque enim possibile est,
incorpoream naturam talem unquam concupiscen-

Spirituum. Cap. XL. 379
tiam habere. Et ad cap. 6. Isaia: Seraphim spiritus
dicuntur Virtutes incorporeæ supernæ illius ac nu-
merosissima multitudinis, quarum virtutem &
beatitudinem per earum nomenclaturam quis pos-
sit nosse. Theodoretus in Epitome diuinorum de-
cretorum cap. de Angelis: Angelos, nec ut Gra-
corum poetæ & philosophi in Deos referimus, nec
in masculinum & femininum sexum incorpo-
ream naturam distinguimus: Nec intemperantis
coitus, quæ sub aspectum non cadunt, Potestates
accusamus. Cassiodorus ad psalm. 103. Spiritus
generale nomen est, incorporalis potentisque sub-
stantia, visibiliter siue invisibiliter operans, quod
ei diuinitus inspiratur.

5. Eucherius Gallus in lib. 3. Regum: Certè
Angeli leuitate spiritualis sunt naturæ præditi,
ita ut ubicumque voluerint statim quasi volando
perueniant, & hic cum alis figurati, & prophetis
cum alis sunt ostensi. Hildegardis lib. 1. Visio-
num, cap. 2. Qui in printa sunt acie Angeli, ve-
lut pennas in pectoribus suis habent, & facies ho-
minum in se prætendunt: In quibus & vultus ho-
minum quasi in pura aqua apparent: Isti igitur
Angeli sunt desideria profunditatis, intellectus
sui quasi pennas expandentes. Non quod pennas ut
aues habeant, sed quod voluntatem Dei in deside-
riis suis velociter perficiant; velut homo in cogita-
tionibus celeriter volat: Ita quod & facies suas
pulchritudinem rationalitatis in se manifestat, ubi
etiam Deus opera hominum manifestissime perseru-
tatur. Concilium Lateranense cap. 1. Unum est uni-
uersorum principium, Creator omnium in visibi-
lium & visibilium, spiritualium & corporalium,

qui sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales & corporales, Angelicam videlicet & mundanam.

6. Firmaui hactenus veram & germanam explicationem Angelorum incorporeorum, quippe in illud: *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem*, vel, ut legit Apostolus ad Hebr. i. *flammam ignis*, ubi multix sanctis Patribus per spiritum aërem intelligunt, ita ut Angelos putent aërea, vel ignea corpora subtilia gestare, non placet. In quo sensu explicat hunc locum Plal. Ioannes Episcopus Thessalonicensis in quodam sermone in septima synodo generali Act. 7. *De Angelis & Archangelis, & ipsa quidem Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes, & invisibiles, ut vos gentiles dicitis, sed tenui corpore præditos, aëreo siue igneo, sicut scriptum est: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem; sic autem multos sanctorum patrum sensisse cognoscimus, quorum est Basilius cognomento magnus, & Athanasius, & Methodius.* Hæc ibi: Sed concilium nihil de hoc definit, neque asserit, neque contradicit. Tenent etiam ex Latinis multi Patres prædictam sententiam, August. lib. 3. de Genesi cap. 9. & 10. & lib. 8. de Ciuit. cap. 15. & lib. 9. per plura capita. Præterea Terullianus lib. de Carne Christi. Cyprian. lib. de singularitate clericorum. Ambros. lib. de Noe. cap. 4. Ioannes Cassian. collatione 7. Abbatis Sereni, cap. 13. *Licet pronunciemus nonnullas esse spirituales naturas, ut sunt angeli, tamen in corporea*

nullatenus estimanda sunt, habent enim secundum se corpus, quo subsistunt in natura, quia secundum apostolum, sunt corpora caelestia & corpora terrestria. Hæc autem sententia parum habet probabilitatis, quæ nulli firmamento innititur, & tenenda est, quam præmissi.

7. Dixi Angelum præpositum elementis & irrationabilibus, quam rem probare intendo. In primis Angelus quidam habere dicitur potestatem super ignem. *Et alius (dicitur Apocal. 14.) Angelus exiit de altari, qui habebat potestatem super ignem.* Item Angelus aquarum refertur. *Et audiui (inquit idem Apocal. 5.) Angelum aquarum dicentem, iustus es Domine.* Præterea legimus: *Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua, & qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, saluus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate.* Vnde Patres putauerunt diuersos Angelos esse, qui diuersis creaturarum ordinibus præfiderent, ut refert D. Thomas i. p. q. 110. ar. 1. ad 3. sic Aug. lib. 83. quæstio. q. 79. *Vnaqueque (inquit) res visibilis habet Angelicam potestatem sibi præpositam. ut aliquot locis Scriptura testatur.* Idem etiam docet lib. 3. de Trinit. cap. 4. corporalem omnem creaturam per intellectualem gubernari. Damascenus quoque lib. 2. cap. 4. Luciferum ex his fuisse Angelis dicit, qui terrestribus erant præpositi. Item Orig. lib. 14. super nu. 22. explicans illud; *Cernens asina Angelum stantem in via*, asserit Angelos præesse super bestias, arbores, & virgulta. Idem tenuit D. Thom. loco citato. ar. 1. vbi citat Greg.

qui lib. 4. Dialogorum ait: *In hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest*, dicitque ad tertium ordinem virtutum pertinere omnes rerum Angelos, qui super species rerum corporalium præfidentiam habent. Hi quamuis vni committere possent irrationabilium omnium dispositionem, ad sapientiæ tamen diuinæ rationem pertinet, vt ad singulas rerum species conseruandas singulæ virtutes deputentur: quando verò aliquid miraculosè supra totius naturæ ordinem fit, per has virtutes efficitur, sicut quando ad motionem aquæ piscinæ sanabatur vnus, quando virtus ignis, ne tres pueros in camino Babylonis combureret, extincta est, quando cæcus euomuit Ionam, quando Leones Danielem tangere non potuerunt, quando sol stetit, & sic de similibus. Restat afferam Auctores huius rei. Origenes Hom. 8. in Ierem. *Omnes res Angelis præfident, tam terræ & aquæ, quam aëri & igni, id est, principari elementis, & hoc ordine peruenire ad omnia animalia, ad omne germē, ad ipsa quoque astra cali.* & Homil. 23. in Iosue: *virtutes cœlestes mundi huius ministeria suscepisse, vt illa terræ vel arborum germinationibus, illa fluminibus ac fontibus, alia ventis, alia marinis, alia terrenis animalibus, vel singulis è terra gignentibus præfunt.* August. lib. 8. Genes. ad litteram cap. 24. *Sublimibus Angelis Deo fruuentibus subdita est omnis natura corporea, omnis irrationalis vita.* Damascenus lib. 2. de Fide cap. 4. supponit custodiam terræ fuisse commissam Angelis malis ante lapsum. Sic Abulens. Matth. 18. q. 57. & S. Thom. p. 1. q. 113. art. 3. & q. 110. art. 1. ad

2. & 3. & Iustinus Martyr epist. ad Diognetum, ἡ ἀγγελῶν, ἡ ἀρχῶν, ἡ πνέτων διονοῦτων τὰ ἐπιγεια: *aut Angelum, aut principem, aut aliquem eorum, qui terrena gubernant.*

Angeli pueros sibi commissos singulariter custodiunt.

CAPVT xli.

1. **I**nuitat me ad hoc caput scribendum Raderus in Viridarij prima parte, vbi sancti Ephræm pueri mirè vitam puellarem scribit, ipsum puerum Ephrem dictantem inducens hunc in modum.

2. Cùm puer male moratus iussu parentum suburbium peterem, repertam in sylua buculam foetu grauidam, cœpi crebra lapidum insectatione eo vsque prosequi, donec onere ventris & cursu fatigata concideret. Mortua feris per noctem in prædam cessit: ego cœptum prosequutus iter, obuium habui iuuençæ dominum vltimæ sortis, & fortunæ hominem, sollicitè pecudem amissam vestigantem, meque peramanter salutantem, rogantemque an aberrantis bouis vestigia in syluâ alicubi deprehendissẽm. Ego, vt me extra suspicionem facti ponerem, nullo dignatum responso, insuper etiam contumeliis oneratum, dimisi. Exacto inde mense eandem viam remetiri iussum in nemore nox oppressit. Opiliones qui gregem in sylua pascebant, occurrantes quærunt, quo sub imminentem iam noctem tenderem? missu parentum, inquam, ad suburbium

illud propero. Diuerte, inquit, ad nos, occa-
sum iam solem vides; prima luce reliquam viam
conficis. Victus humanitate pastorum, mapali-
bus successi: sed intempesta nocte ouilibus infi-
diatæ feræ gregem inualere, totaque sylua distu-
lere. Postero die magistri pecoris caulas inanes
conspicati me furibus ducem rati ne quicquam
diuûm hominumque fidem implorantem, ac te-
stantem Prætori vincitum sistunt. Qui custodiæ
mandatum duobus reis adiunxit, quorum vter-
que exors criminis, cuius affinis putabatur, occul-
ta tamen vindicta numinis vtrumque profequen-
te, in suspicionem alter cædis, alter adulterij inci-
derat.

3. Iam quadragesimum diem in carcere tra-
hebam, cum se dormienti species Ephebi, vultu
formidabilis, offert, qui me tamen placidissime
affatus: Ephræm, inquit, quid hîc agis in vincu-
lis? Domine, inquam, aspectu tuo percussus to-
tis artubus contremisco, fatiscoque. Pone me-
tum, inquit, & causam vinculorum expone. Do-
mine, missu parentum in suburbium festinabam,
sed tenebris occupatum custodes pecoris in tu-
guriûm inuitarunt: Interim de nocte gregem lu-
pi inuadunt, & tota sylua dispergunt: hinc ego
postera luce à pastoribus reus peractus, arbitran-
tibus ductu meo prædones ad ouilia penetrasse, ad
prætoria vir ctus, quamuis insons, meramque ca-
lumniam passus rapior. Hic ille renidenti vultu:
Noui, inquit, ego te extra crimen hoc positum,
impactamque tibi puram putam calumniam. Sed
quid antè mensẽ vnum aut alterum designaris,
haud ignoro, cum infelicis vici miserum pecus
crebra

crebra lapidatione confecisti. Disce ergo iustum
esse tribunal Numinis, nullumque cœlesti vin-
dicta, nisi nocentem, plecti. Exemplo sint gemi-
ni illi iuxta tecum vinculis constricti, ambo eius,
cuius insimulantur, noxæ immunes, sed percun-
ctatus illos, intelliges cur illos in custodiam æquit-
as diuina dari permiserit. Hæc fatus adolescens
ex oculis abiisse visus est.

4. Expergefactus ego, simul ac diluculauit,
compello vtrumque: Qui vos, inquam, fratres in
hunc locum casus detulit? Cædis, inquit alter, ac-
cusor, & cædem nullam vnquam feci. Ego, in-
quit alter, alterius violasse torum dicor, cum fœ-
minam alienam nunquam contrectarim. Enim-
vero quid alias à vobis olim peccatum est, aut
cuius causa in has ærumnas permisso Numinis
deuoluti estis? Antè non multos dies, inquit ille,
falsæ cædis reus, cum extra mœnia pontem flu-
mini impositum transirem, secuti me alij duo in
ipso ponte alter cari cœperunt; gliscentéque sen-
sim rixa, ad manus veneret: vbi valentior alterum
de ponte in subterfluentem vndam præcipitavit,
& se subduxit. Ego prope alueum inambulans,
illi cum fluctibus luctati, opemque meam vlti-
mis votis lacrymisque suppliciter imploranti
manum facilem non porrexi, passus infelicem diu
multumque frustra contra torrentem niti, & me
præsente spectantéque vorticibus fluminis abri-
pi, & hauriri. Hinc opinor ira cœlestis me iuste
persecuta, in hos calumniæ casses, carceres, &
vincula coniecit. Deinde alter falsæ adulterij sus-
picione circumuentus, & ego, inquit, meum vo-
bis facinus exponam. Biennium est cum gemini

fratres, defunctis parentibus, amplissimam hæreditatem adierant, à quibus nondum diuisa sorte, soror orba & vidua suam partem exigebat, quam inficiaturi, sororem statuerunt calumniis opprimere, fornices innocenti, vagamque libidinem obiiiciunt. Negare illa, & iureiurando affirmare se puram & omnis culpæ expertem: instare illi, testibus conuicturos, nocentemque patrimonio exturbaturos. Bene sibi conscia soror conditionē admittit. Conueniunt me fratres, paciscuntur quinquagenos aureos in calumniam; spondeo, præsentibusque fratribus & sorore, aliisque testibus sacramento confirmo scortum esse, eiusque rei me conscium iuro, deieroque. Ita mulier hæreditate paterna penitus exuta, per nos, innocens, infamia simul notata, & patrimonio spoliata est. Hoc meum est facinus: adulterium de quo postulator, nunquā cogitavi. Et te, inquiunt, quæ causa nobis socium vinculorum adduxit? Narravi de ouium grege à feris direpto, meque eo nomine inculpatum esse: ecquod tu crimen, inquiunt, olim concepisti, vt in capitis discrimen diuina prouidentia venire passā sit? Buculam ego pauperis prægnantem lapidibus infectatus ad mortem adegī, ipsum inluper suam iuuentam vestigantem, indignis conuiciis laceravi.

5. Postridie Prætor fontes ad tribunal sisti iubet, & quæstionibus subiici: Primus, de cæde & vi appellatus, cōstanter negat factum, torqueri iussus eadem constantia perseuerat in tormentis; soluto primo, secundus pro adultero habitus dicitur; parique ratione tortus adulterium inficiatur. Ego interim metu prope exanimatus, tre-

pidabam & pauebam, magnamque vim lachrymarum fundebam, vt qui perinde me ac cæteros, ad supplicium quæstionum adductum scirem. Quin & lictorum turba me lamentantem petulanter palam irridere & dictis incessere: Serò ploras puer: tum plorandum erat cum scelus admisisti: iam nunc in medium & tu proditurus es: quæ vox adeo vulnerauit animum meum, vt tantum non defectus ante mortem morerer, tandem pronunciata in duos sententia videri innocentes, absoluti sunt, ac dimissi. Ego prætoris imperio reductus in custodiam, alteros quadraginta dies ibidem exegi. Cùm tres alij in eundem mecum carcerem compinguntur. Reuersusque ad me ille adolescēs qui mihi per quietem vilus erat, & Ephræm inquit, percunctatus es ex illis duobus, quid peccauerint? Ego verò, inquā; & prolixè exposui omnia, quæ ab iis didiceram. Intelligis ergo, inquit, iudicia Dei iusta? En duo hi gemini fratres illi sūt qui sororem falsa stupri criminatione oppressam bonis paternis exuerunt. Tertius est ille, qui de ponte hominem in flumen deiecit, cuius vi & impetu abreptus interit. Ego mox vt illuxit adortus singulos, de singulis quæsiui, qua culpa fuerint comprehensi & in neruum dati, cùm alij cædem falsam, alius adulterium nequicquam causaretur, & omnes se innocios dictitarent, Regredimini, inquam, in memoriam æui retroacti à vobis, forte aliquid peccastis, & non expiastis. Hic illi fassi calumniam forori factam, & ademptam hæreditatem, tertius depontanum illum à se in aquas præcipitatum dixit. Extorta à singulis confessione, aperui quæ co-

gnoueram de aliis : qua illi narratione attoniti formidare cæperunt vindictam diuinam.

6. In sequenti die quæfitor omnes ad publicum tribunal adduci præcepit, vbi spectante toto populo rotarum gyris adstricti: dumque excarnificati facinora omnia sua ediderunt, cædes, adulteria, calumnias, lataque sententia me præfente in furcam acti animas exhalarunt: quid mihi tunc animi, quis sensus, ac trepidatio! Lictores enim, age puer, inquit, non ita quæstionem vt nuper euades. Quibus ego externatus mortuo proprio quàm viuo, videbar. Ego tandem Prætor, Puerum, inquit, veste spoliare; spoliatum loris à manibus pedibusque distendite, neruisque bubulis maçtate. Hic ego mille votis cælum oneraui, Deumque infantis precibus propitiare conatus, religionem professurum sponendi, si me præfenti supplicio eriperet, & vinculis exempro salutè expediret. Audire mox visa Dei clementia lachrymales gemitus meos. Ex concilio iudicū primus monet prætorem, vt (si videretur) in aliud tempus cognitionem reiceret meæ causæ, prandij horam esse.

7. Reducor ergo oneratus fero in vincula, aliosque dies quinque supra viginti in custodia solus erigo. Cum ecce tibi, rursus ille iuuenis (haud dubie tutelaris spiritus) mihi iam tertium adstat, & compellans: Satisne credis iam, inquit, iusto Dei iudicio mundū administrari, nec quicquam ab eo præter æquitatem fieri? plus satis, inquam, intellexi mirabilia opera Domini, & inuestigabiles vias eius; sed obsecro Domine, qui me tam clementi affatu in vltimis his periculis &

ærumnis meis dignatus es, asserere me ex vinculis in pristinam libertatem: ego tibi vicissim totū vitæ meæ æuum deuoueo, despondeoque, monachum induam, & in omnem vitam sincera fide seruiam. Subridens ille, semel dumtaxat adhuc ad tribunal sifteris, & missionè accipies. Ah, Domine, inquam, minas & plagas iudicis pertimescō, & reformido. Rursum ille placidè: Tam grauitè te peccasse non oportebat, nunc quoniam ob improbitatem tuam tu ipse te his calamitatibus implicuisti, quid agam? enimvero non multa patieris, succedet huic nouus Prætor, qui te missum faciet: & cum dicto recessit.

8. Anxius ego propter euentus incerti expectationem, post quartum diem nouus Prætor magistratum inuit, parentibus meis familiariter notus, qui octauo quam inerat præturam, die, quærit ex præfecto carceris, quos teneret in vinculis. Neminem, inquit præfectus, præter puerum. Productum in quæstionem agnoscit, & nihilo fecius ex legum præscripto causam cognoscit, & absolutum dimittit. Ego præter expectationem absolutus recta in montem profectus, ad venerandi senis pedes procubui, statuque vitæ & discriminis explicato, in verba Religionis & Monachi iuraui. Sed hæc vtilitatis publicæ causâ exposui, vt iuxta mecū iustum Dei Numen veneremini, quod modis omnibus omnium salutem procurat.

9. Ominosa de S. Ephræm visio. Sancti Eph. æ. n. Syri adhuc pueri parentes per somnum conspexerunt, quod ex ore ipsius vitis ascenderet

valde frugifera, quæ excrescebat, & replebat omnem sub cælo regionem, veniebantque cuncta volatilia cæli, & comedebant de fructu vitis, & præter quæ comedebant, adhuc superabat fructus. Quæ in ipso Ephræm vera apparuerunt, dū oris eius, ac vitæ fructus, per vniuersum orbem resplenduit, de quo & illud memorabile legitur, quod ab Angelo visus est librum aureis conscriptum literis aliquando recepisse, quem nemo præter eum aperire meruit, vnde mox postero die, & deinceps loquente in eo Spiritu S. tantam dicendi ac declamandi habuit gratiam, vt nullum sibi similem suo tempore inueniret.

10. Quin etiam ex Scriptura sacra habemus idoneum testimonium, quantum Angeli cupiant pueris, Genesis enim cap. 21. dicitur: *Surrexit Abraham mane, & tollens panem & utrem aqua, imposuit scapula Agar, tradiditque puerum, & dimisit eum. Quæ cum abiisset, errabant in solitudine Bersabea. Cumque consumpta esset aqua in utre, abiicit puerum subter vnâ arborem, quæ ibi erat, & abiit, seditque è regione procul, quantum potest arcus iacere. Dixit enim, non videbo morientem puerum; & sedens contra leuauit vocem suam, & fleuit. Exaudiuit autem Deus vocem pueri, vocauitque Angelus Dei Agar de cælo, dicens: Quid agis Agar? noli timere: Exaudiuit enim Deus vocem pueri de loco in quo est, surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum; aperuitque oculos eius Deus. Super quæ verba Theodoretus q. 2. *Aptissime profecto Deus per Angelum, quæ ad puerum procreandū pertinere esset, effatus est. Vbi prima hominis cuna-**

bula videbantur, iam necessum erat, quod appareret cura patroni Angeli; sic enim nobiles hi spiritus erga homines affecti sunt, vt simul hominam vitam, & Angelus eius curam accipiant.

Vt videas verò quantum Angeli solliciti sint, apponiam Angelum eripientem animam Dæmoni, ex Iordane de Saxonia ordinis S. Augustini, quæ res sic habet. Mulieri cuidam natus fuit filius, cuius labia & non alia membra moueri videbantur, & cum baptizaretur, animam nequaquã potuerunt perpendere: plorat ergo mater; heu, inquit, misera, quæ filium genui, cuius anima damnata est. Cogitur vir sanctus Nicolaus Tolentinus visitare nolentem, vt quod viderat in nocte de filij anima, ad matris consolationem recitaret. Eram, inquit, in meo lecto dormiens, & ecce filij anima in manibus meis deponitur, circumcirca autem Dæmones terribiles adstiterunt, tractantes inter se, & dicentes: Quia huius anima nostra est, nondum enim baptismum perfectè susceperat, cum decessit. Ego autem quamuis fragilem me cognoscerem pro anima meis manibus commendata, Deo supplicauit, vt Angelum salutis ab alto mitteret, ad defensionem animæ pereuntis, cuius immensæ pietati placuit Angelum dirigere fortiorem, qui dæmonibus illis eiectis, de manibus meis suscepit animam celestibus sedibus collocandam. Consolare ergo, consolare, & de Dei iudiciis non turberis; melius est enim quod filium genueris cælo altissimo, quàm huic infimo mundo.

11. Ioanna virgo Angelum tutelarem pro parentibus habet, & ab eo docetur, vt Serap. Ra-

zius in Hist. ordinis Prædicatorum, quæ Vrbiuetana virgo tertij ordinis D. Dominici, tametsi trimula, matræque orbata fuisset, & quinquennis patre, conseruauit tamen innocentiam baptismalem, ad vltimum vsque vitæ diem, beneficio Angeli custodis, vt ex proprio ipsius facto colligitur. Cùm enim nonnulla ex sodalibus suis ipsi diceret: Ioanna, an nescis te carere matre? hæc ad Ecclesiam eam ducens, & demonstrans imaginem Angeli in muro pictam, Scito, respondit, hunc Angelum mihi in matrem esse, à quo adhuc paruula omnia pietatis, ac fidei documenta percepi.

12. Sancti Viti Surius vitam proponit, quæ tota plena est miraculis S. Angeli Custodis in hunc puerum, idcirco non grauabor magnam eius partem recensere, quæque passus est hic puer à Diocletiano sæuissimo carnifice Christianorum, quæ cùm Vitus contemneret, & ausus esset infantili pene ore illius gloriam & maiestatem pene spuerè, vnà cum eo Modestum teterrimo carcere cōcludit. Inclusi ac omni solatio destituti, votis precibusque Christi opem implorarunt. Et ecce repente ingenti terræ motu carceris fundamenta quassata sunt, & ferrea vincula instar cineris dissipata, & voces Angelorum cum suauis melodia auditæ, aliaque multa, quibus exterriti carceris custodes, pauidi cuncta Imperatori nuntiarunt. At ille furore percitus, iussit Vitum in clibanum plumbo, resina & pice feruentem conici; mox autem adfuit Angelus Domini, qui excussa ignis flamma, puerum planè illæsum & candidissimum eduxit. Imperator ea re in furorem ac rabiem

versus ferocissimo eum Leoni obiecit, quem Vitus edito crucis signo ita domuit, vt prouolutus ad pedes eius plantas illius lamberet, tum Vitus: Nondum, inquit, ô impiissime, agnosces Creatorem tuum, quem bruta animalia venerantur? Eo miraculo mille ferè homines permoti Christi fidem amplexati sunt. Diocletianus verò furis totus agitatus B. Vitum cum Modesto & Crescentia quæ Viti prædicatione in Christum crediderat, in catasta atrociter torqueri iussit: adeo vt dissipatis ossibus viscera apparerent: Cum autem tam atroci supplicio cruciaretur, Vitus ingenti voce exclamauit: Deus in nomine tuo saluos nos fac, & in virtute tua libera nos, statim que terræ motus extitit, & terribiles fulgurum coruscationes, & crebra tonitrua omnes in effusam fugam compulerunt, corrueruntque templa Idolorum non sine ingenti multitudinis strage. Ipse quoque Imperator territus, properè aufugit, percutiens manu frontem suam, & cum ingenti clamore dicens: Ve mihi, qui à tantillo puero turpiter superatus sum. Descendit autem Angelus Domini, & à catasta eos absoluens, repente transiit ad Silerum flumen: vbi S. Vitus cum aliis sub arbore quiescens, has ad Dominum preces fudit: Domine Iesu Christe, fili Dei viui, perfice desiderium cordis eorum, qui in tuo sancto nomine voluerint gloriari de passione Martyrij mei, custodi illos Domine ab omnibus periculis huius sæculi, & perduc eos ad gratiam & gloriam magnificentiæ tuæ, & cùm compleisset orationē, facta est de Cœlo vox, dicens: Vite, exauditæ sunt preces tuæ. Tum S. Vitus dixit circumstantibus:

Sepehite corpora nostra, & quidquid petieritis Dominum, in vera salute vestra, percipietis per orationes nostras, & liberabit vos à nequitia Diaboli. His dictis, beatae sanctorum animæ cū gaudio cœlum petiere, & corpora eorum à fidelibus preciosis condita aromatibus honorifice in loco, qui Marianus dicitur sepulta sunt. *O clarissimum Christi puerum, ante sacula cum electis omnibus prædestinatum, generali cunctorum sanctitate fulgentem! Nam nec Abelis ei deest Martyrium; nec paterum, ut in Isaac, holocaustum, & si non eadem deuotione, tamen consummatius immolatum, est hic alter Samuel, diuino alloquio adhuc puer dignus inuentus. Est puer David elegans, qui patri fratribusque deſpectus, in Deo autem ipsum ex millibus eligente confidens non de Gethæo, sed de Tartareo Goliath, offensionis lapide, triumphauit. Hic Daniel supra aratam abstinentiæ deditus, seniores sapientia anteuuit. Hic Hieremias adolescentulus ad genitorem incredulum, paternamque domum, & familiam plus satis exasperantem, mandata Dei imperterritus locutus est. Hic egregie fortis Iudas Machabeus, Angelicis inter prælia cinctus est præſidiis. O gloriosissimum Christi Martyrem, fornacis igne probatum! te inuocamus, ut ardenti charitatis aestu pectora nostra tuis precibus incendas.* Encomium hoc elaborauit Societatis Noſtrę Philippus de Berlaymont.

13. Quid de sancta Agnete loquar, quæ ut ingressa est ad lupanar (supplicij genus) crine resoluta, tantam densitatem capillis eius diuina gratia conc effit, ut melius videretur fimbriis eorum quam vestibus tecta. Ingressa autem turpitudi-

nis locum, Angelum Domini ita præparatum inuenit, ut circundaret eam immenso lumine, ita ut nullus posset eam præ splendore respicere. Fulgebat enim tota cellula illa, quasi radians Sol in virtute sua, & quanto quis curiosior oculis esse voluisset, tanto sibi visus aciem ob undebat: cumque se in oratione Domino prostrauisset, apparuit ante oculos eius stola candidissima, & apprehendens eam induit se, & dixit: Gratias tibi ago, Domine Iesu Christe, qui me in numero ancillarum tuarum computans, vestem hanc mihi largiri præcepisti. ita namque ad mensuram corpusculi eius aptum erat indumentum, & ita nimio candore conspicuum, ut nullus dubitaret hoc Angelicis manibus præparatum. Interea lupanar efficitur locus orationis: in quo, omnis qui fuisset ingressus, adoraret, & veneraretur, dans honorem immenso lumini; & mundior egrederetur foras, quam fuerat intus ingressus. Cumque hæc agerentur, Præfecti filius, qui author erat huius sceleris, venit ad locum cum sodalibus suis iuueniculis, insultaturus puellæ, cum quibus libidinis suæ se posse credebat ludibrium exercere. Et ingressos ante se furentes pueros, & turpiter sæuientes, cum omni veneratione, & ingenti admiratione egressos, cæpit impotenter arguere, atque vanos & molles, ac miseros iudicare: & irridens, locum in quo virgo orabat, audacter ingressus est; & videns tantum lumen circa eam, non dedit honorem Deo; sed irruens in ipsum lumen, priusquam eam vel manu contingeret, cecidit in faciem suam, & præfocatus à Diabolo expirauit. Videntes autem socij eius

quod moras intus faceret, putabant obscœnis eum operibus occupari, & ingressus est vnus ex iuuenibus, qui ei familiarior erat, vt congratularetur insultationi eius, & mortuum eum inueniens, exclamauit voce magna, dicens: piissimi Romani succurrite, magicis artibus ista meretrix Præfecti filium interfecit. Fit repente concursus populorum ad theatrum, & varia furentis populi acclamatio. Alij dicebant Magam, alij innocentem, alij sacrilegam conclamabant. Præfectus autem audiens filium suum interiisse, cum ingenti tumultu venit ad theatrum, & ingressus locum in quo corpus filij eius iacebat exanime, cum ingenti clamore dicebat: Crudelissima omnium feminarum, ad filium meum voluisti apodixin, & signum tuæ artis magicæ demonstrare? & cum talia atque alia huiuscemodi verba repeteret, & causas mortis eius ab ea vehementer inquireret, ait ad eum Beatissima Agnes. Ille cuius voluntatem volebat perficere, ipse in eum potestatem accepit: quare autem omnes qui ad me ingressi sunt, sani sunt? quia vniuersi dederunt honorem Deo, qui misit Angelum suum, & induit me hoc indumento misericordiæ, & custodiuit corpus meum, quod ab ipsis cunabulis Christo consecratum est, & oblatum. Videntes ergo splendorem Angelicum, adorabant omnes, & abscedebant illesi. Hic autem impudens statim vt ingressus est, sæuire cepit, & fremere: cumque manum suam ad me contingendam aptaret, dedit eum Angelus Domini in reprobam, quam conspicias, mortem. Dicit ei Præfectus: in hoc apparebit, quia non magicis artibus ista gessisti, si deprecata

fueris Angelum ipsum, vt restituat mihi filium meum sanum. Cui B. Agnes dixit: licet fides vestra hoc impetrare non mereatur à Domino, tamen quia tempus est, vt virtus Domini mei Iesu manifestetur, egredimini omnes, vt solitam ei orationem offeram. Cumque vniuersi fuissent egressi, prosternens se in faciem planam, rogare cepit Dominum, vt iuuenem suscitaret. Orante autem illa, apparuit Angelus Domini, qui eleuaui eam flentem: & confortans animum eius, iuuenem suscitauit, qui egressus foras cepit voce publicâ clamare, & dicere: Vnus Deus in cælo, in terra, & in mari, qui est Deus Christianorum: nam omnia templa vana sunt, dij qui coluntur omnes vani sunt, & penitus, nec sibi possunt, nec aliis aliquod auxilium exhibere. Ad hanc vocem omnes aruspices & templorum pontifices perturbantur, & fit per eos vehementior quàm fuerat seditio populorum. Atque omnes vna voce clamabant: Tolle magam, tolle maleficam, quæ & mentes mutat, & animos alienat. His Præfectus metuens, causam Aspasio commisit, qui beatam Agnem primo flammis conatus extinguere, deinde in guttur eius gladium mergi præcepit, quo exitu Martyrem fecit.

14. Angeli custodis monitu & ope Ositha tertio summersionis die ex flumine emergit, quam rem Surius refert in hunc modum: Ositha cum tenera adhuc ætate ad Moduvenam Antistitem suam, vt Edithæ virginum matri (cui tradita erat moribus informanda) pareret, libellum quendam pium deferret, Osythæ viuentorû ex ligneo quem traiciebat ponte in flumen præceps corruit, at-

que eius impetu rapta, momento temporis absorpta est. Elapsis autem tribus diebus, Angelus Domini Moduennæ in cella oranti apparens monuit eam, ut festina ad flumen pergeret, remque apprime necessariam expediret. Illa voci Angelicæ obtemperans, inuenit Editham, puellam Ositham anxie queritantem, tandem Moduenna, Deprece, ait, soror charissima Dominum, ut sanctorum omnium meritis perditam nobis puellam restituat, eiusque potentiam, ac misericordiam perpetuo collaudemus. Post lachrymas igitur multas ab oratione surgens, inclamat Ositha, Ositha, Ositha, in nomine SS. & indiuiduæ Trinitatis, incolumis ex hoc flumine emerge. Et ecce puella è flumine cum codice illato prodit: Ecce ego, ecce ego, ecce ego, Domina mea. Obstupuerunt visa puella, & præ gaudio fluentibus lacrymis immensam Dei & Angeli tutelariæ opem extollentes, domum vnâ redierunt.

15. Simon Maiulus Valtuariensis Episcopus tradit plurimos submersos vndis fuisse, præter duos infantes, qui enatarunt. In vrbe Astensi, cum ingens fluuius Tamarus, à multitudine nauigio traiceretur, anno 1564. demersa in medio nauis, omnes etiam nautas, ac reliquos, qui nandi peritiâ valerent, fuisse aquis obrutos, nobis veridicorum virorum testimonio compertum est. Erat verò multitudini admixta mulier inops, quæ in nauigio illo posita puerum triennem dextra tenebat, lactantem alium in sinu fouebat; demersa naue, ipsa cum vtroque filio trans flumen deuenta est incolumis, nec illi fuere adiumento brachia, quibus filiolos complectebatur, sed haud

dubiè fauor Angelicus.

16. In Menais legitur, sanctum Neophytum nutritum ab Angelo institutumque, cum esset annorum circiter decem, columba deuolans infans cubile complectebatur, humanamque fundebat vocem: cum vero metu correpta exanimis corruisset, hanc oratione peracta excitauit. Vbi vero motem Olympum attigisset, specum subiit, quam ut ingrederetur, columba via dux ostendit, feraque inde abacta, illic tuguriolum extruxit: ab Angelo verò nutriebatur. Decimo quinto autem ætatis anno se Decio Præsidi stitit, auxilio Angelorum hunc ad illum descensum instituens.

17. Adolescentulus à summersione liberatur ab Angelo custode, ut habetur in litteris Societatis Iesu Molshemis in prouincia Rhenana. Acceperat ex sodalicio Angelorum adolescentulus quidam versiculos quosdam absque mora memorizæ imprimendos, quos breui post Angeli custodis officium repræsentans esset recitaturus. Cumque ad cataractam molæ, interdificendum, aliud agit, (ut pueris mos est) inque rotas molares forte oculos intendit, pede fallente, ferme est ipsis rotis interceptus; Iam supinus secundo flumine ad eas ferebatur, cum ipsi simul Angelus custos in mentem indidit, ut pariter nescio, quod vimen malefidum arripiat, pariter vocem auxilio petendo intendat. Molitoris ergo accursu aquis extractus, periculum euasit tenens mordicis chartam, cui versiculi inscripti erant.

18. Multitudo Angelorum Iosepho infanti occurrit morienti, ut Ribera in vita Beatæ Tere-

fiæ narrat lib. 1. cap. 15. D. Ioanna editæ in lucem proli Iosephi nomen (quod Theresia mater sanctum hunc præcipuo honore veneraretur) indidit. Accedit verò aliquando, vt infantem baiulans mater Theresia in hunc precaretur modum: Deum oro, inquit, fili mi, vt si ab officio boni viri discessurus es aliquando, ipse ex hac vita te euocet Angelicis adhuc præditum ornamentis, & priusquam aliqua illum noxa offendas. Post tres septimanas Deo ita volente, incidit in morbum infans, & iam morti vicinum cum vñis teneret B. mater, intuereturque fixis oculis, vidit D. Ioanna radiantem tenentis vultum, non secus, ac si Angelus fuisset, & hos obtutus inter, efflauit infans animam. Theresia mater vt mærentis animum leuaret dolore, vultu hilaritate simul & admiratione pleno: Quantopere, inquit, laudandus est Deus, quod tot Angelos videre est, cum è vita excedit vnus ex his paruulis, quorum est regnum cælorum. Vnde colligere licet eam vidisse tum Angelos, qui egredienti animæ infantis occurrerent.

19. Sanctam Herinam de fide ab Angelo instructam esse Petrus de Natal. lib. 4. cap. 122. narrat in hunc modum: Sancta Herina virgo & martyr, filia fuit Licinij Imperat. qui turrim ei nobilissimam extruxit, & muro circumcinxit, ac viridarium plantauit, ipsumque locum cunctis delitiis repleuit, statuasque nonaginta deorum apposuit, vbi filiam suam annorum sex propter eius elegantiam vsque ad tempus nuptiarum inclusit, datis ei ancillis tredecim ad ministerium, & Apeliano magistro ad litteras edocendas. Cùm esset anno-

rum

rum 12. quadam die columba per fenestram turris orientalem super mensam paratam detulit oliuam, & per aliam fenestram occidentalem coruum in eadem mensa deposuit viperam. Quod cùm magistro retulisset, exposuit coruum Regem impiorum; viperam tribulationem sibi inferendam: columbam regem cælorum, oliuam verò pacem cœlicam sibi dandam. Pater vero eius volens illam nuptui tradere, ipsius animum requisit: puellam dierum septem acceptis iudiciis Deos Patris super hac re consuluit. Sed ab eis nullo responso habito, Deum Christianorum, de quo audierat, inuocauit. Cùm statim Angelus Domini apparens, eam in fide docuit, mutatoque nomine, (nam Penelope ante nuncupabatur) Herinam vocauit. Sequenti verò die Theotimus quidam Presbyter ab Angelo in turrim intronissus, eam baptizauit: moxque illa patris Idola de turri proiecit. Pater vero post dies septem reuersus, cùm Idola confracta vidisset, ipsamque Christianam didicisset, eam ad ciuitatem duci fecit: quæ iuxta vrbis portam diabolum sibi apparentem, & comminantem signo crucis fugauit. Cùm autem Christum confiteretur, iussu patris vincula vngulis indomitum equorum terenda subicitur. Sed ipsa Angelo assistente nil læsa, pater morsu vnus ex equis occiditur, quem virgo à mortuis suscitauit, & conuersum vnà cum matre sua in turri reclusit, donec pœnitentiam ageret, &c.

20. Præsentia tutelaris Angeli magicas artes dissipat, ex Delrio lib. 6. de Magia. cap. 2. & c. Deope Angeli custodis satis clara capio miram

C c

narrationem Salisberienſis lib. 2. polycrat. c. 11. his verbis. Dum puer, vt Pſalmos addiſcerem, ſacerdoti traditus eſſem, qui fortè ſpeculariam magicam exercebat, contigit vt me, & alium paulo grandiuſculum puerum, præmiſſis quibuſdam maleficiis, pro pedibus ſuis ſedentes, ad ſpeculariæ ſacrilegium applicaret, vt in vnguibus ſacro, neſcio, oleo, an chriſmate delibutis, vel in exteſſo & leuigato corpore peluis, quod quærebat, noſtro manifeſtaretur indicio. Cum itaque prædictis nominibus, quæ ipſo horrore, licet puerulus eſſem, dæmonum videbantur, & præmiſſis adiurationibus, quo auctore neſcio ſocius meus ſe, neſcio quas imagines, tenues tamen & nebulofas videre indicafſet: ego quidem ad illud ita cæcus extiti, vt nihil mihi appareret, niſi vnguis & peluis, & cætera quæ antea noueram. Exinde ergo ad huiuſmodi inutilis iudicatus ſum, & quaſi qui ſacrilegia hæc impedirem, ne ad talia accederem condemnatus. Et quoties rem hanc exercere decreuerant, ego quaſi totius diuinitatis impedimentum arcebar: ſic mihi in ea ætate propitiatus eſt Dominus. Vtique arbitror (inquit Delrio) per Angelum cuſtodem, ſed addit auctor. Cum vero paululum proceſſiſſem, flagitium hoc magis ac magis exhorruui. Et eo fortius confirmatus eſt horror meus, quod cum multos tunc nouerim, omnes antequam deſicerent, aut defectu nature, aut manu hoſtili, beneficio luminis orbatos vidi, vt cætera incommoda taceam, quibus in conſpectu meo à Domino aut proſtrati, aut perturbati ſunt, exceptis duobus, Sacerdote videlicet, & diacono quodam, qui ſpeculariam

videntes plagam effugerunt, alter in ſinum Canonice, alter ad portum cellulæ Cluniacenſis, ſacris veſtibus inſigniti. Eoſdem tamen præ cæteris, in cõgregationibus ſuis aduerſa plurima poſt modum, perpeſſos eſſe, miſertus ſum.

21. Ado 2. Auguſti Euodium cum fratribus duobus & matre Theodora in prouincia Bithyniæ in vrbe Nicea celebrat, qui tempore Diocletiani ſub conſulari Nicetio, & Comite Leocadio martyrium adimpleuit. Qui Theodotam per multos dies blandimentis & terroribus cogere voluit, vt eius coniugio necteretur. Sed cum S. femina nullo modo conſentiret, ferro vincam cum filiis conſulari Bithyniæ Nicetio deſtinauit. At ille filium eius primogenitum Euodium, Chriſtum fiducialiter conſitentem in conſpectu matris fecit ſuſtibus cædi, cui mater pia clamabat: Noli fili timere iſta verbera, per ipſa enim ad æterna Chriſti gaudia pertinges. Tunc conſularis Nicetius iuſſit cuidam Hirtaco vt apprehendens B. Theodotam prius illi illuderet, & poſt modum inter publicas meretrices conſtitueret, quam ille volens tenere, de naribus eius cœpit ſanguis vehementer effluere. qui clamans dicit Nicetio: *Stat circa eam iuuenis pulcher, auratis veſtibus indutus, ex cuius manu pugnum accepi in naribus.* Conſularis ergo Nicetius iuſſit igne copioſum accendi, & B. Theodotam cum tribus filiis ſuis immitti. 4. Non. Aug.

22. Angelus cuſtos paruuli nouitij dormientis loco miniſtrat ſacro, vt habetur in Hiſtoria Franciſ. conſueuerat F. Ioannes Parmenſis, ſextus Generalis Minorum quotidie Miſſam in aurora

dicere, cui nouitius inferuiebat. Nouitius post matutinas horas semel cum obdormiisset, profudius, ut inferuieret hora consueta non aderat, adfuit expectanti fratri Ioanni Angelus, qui ei cooperatus est in Missa in habitu nouitij: Missa ergo absoluta visum est nouitio tertio vocari, qui surgens, & audiens Fratrem Ioannem Generalem, rogauit num vellent Missam celebrare, quo audito F. Ioannes cognouit Angelum in forma illius iuuenis sibi facienti ministrasse.

23. Sed quid opus est tot sanctorum nomina adducere, vbi suppetunt exempla Angelorum sanctissima collata in Christum Iesum, in Matrem eius purissimam, atque in Ioannem Baptistam precursorem Christi, de quibus tibi afferam Philippum de Berlaymont societatis nostrae virum eruditum, qui in hanc rem effuse loquitur.

24. Christus Iesus Angeli monitu communi infantium caedi subducitur. *Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi: futurum est enim, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypti, dicens: surge, & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Israel.* Habes hoc. Matth. 2.

25. Ab Angelo Maria nutritur: Cedrenus & Gregorius Nicomediensis affirmant Mariam in

templo, ab Angelo sancto nutritam fuisse, qui frequenter inuisitatum speciem praese ferēs, puellam inuiserit, quod indicat etiam Ambrosius. Ad cuius rei confirmationem scribit idem Gregorius: *Tu autem, o homo admirabilem in templo & nouam viuendi rationem audiens virginis, noli de eo dubitare, noli examinare ratione, ea qua capere non potest cogitatio: vides ipsum Dei Verbum, modo ineffabili habitasse in eius utero, & contendas fueritne alimentum, quo nempe Maria vesceretur, materiale an expert materia? Vides paterno consilio Spiritus in ea adumbrationem, & de ministerio Angelorum dubitas? Certe Palladius, qui sub Theodosio maiore vixit, Angelum ad Abbatem Apollo solitum fuisse, alimenta deferre ait, tum Abbatem Anuph. inde commendat, quod Angelus illi caelestem cibum suppeditaret, quem admodum Ioannis patrem Zachariam vidisse, confirmat Pantaleon apud Metaphrastem, & id, si Mariae factum sit, in dubium reuocabimus?*

26. Angelus Ioannis Baptistae custos. Saluator quidem, ita ut dictum est, in Aegypto exulabat, filius autem Zachariae Ioannes, in cuius natiuitate patris vox soluta est, cum prius ab illo Ioannis nomen in tabula fuisset exaratum, alterum cum dimidio annum agebat, & vna cum matre Elizabetha in spelunca quadam ad regionem montanam saluus conseruabatur, fortasse Herodis sanguinariam effugiens manum. Atque inde in solis locis libenter versari solitus, Angeloque duce vsus, in remotiores sylvarum recessus secessit. Addit Cedrenus Elizabetham post dies 40. in eadem spelunca diem obiisse, Ioannis vero ab

Angelo curam esse susceptam; S. Chryf. & S. Petrus martyr, dicunt ideo Zachariam neci datum, quòd filium suum occultasset, nec prodere voluisset.

Angeli sunt excellentiores hominibus.

CAPVT XLII.

I. ANGELOS esse hominibus excellentiores & præstantiores Didymus Alexandrinus in Petri secundam epist. explicat, ita dicens: *Angeli manentes in sanctitate quam habent à Deo, sunt potiores hominibus, licet excellenter beati sint homines. Angeli siquidem custodiunt sanctos viros, & eis auxiliantur, dum homines nequaquam valeant Angelis præbere solatia. Sic utique & illud quod in Euangelio de Ioanne dictum est: Quia nullus inter natos mulierum maior sit eo, cum potior illo inueniatur, qui sit in regno minor interpretati sunt sapientes viri, dicentes, quia cum sit perfectus inter homines, nullo mortalium minor est, quando qui inferior est omnium supernorum rationalium maior est eo, quia non solum virtutis scientiæque differentia potiores sunt Angeli, sed etiam quòd non sint grauibus ac passibilibus perplexi corporibus.*

2. Elias Cretensis comment. in Orat.; Nazianzeni, explicans Angelorum Symbola id agit, vt intelligamus naturam angelicam esse præstantiorem humana, inter ea autem quæ afferit id singulariter ad rem facere existimaui: *Ex quibus igneus ardor, nisi me opinio fallit, caelestium*

*mentium pene diuinam quandam pulchritudinem designat: quippe cum diuina scriptura Deum quoque plerisque locis igni perspicue comparet. Humana autem species, ac gestus reſtitudo, intelligendim indicat: illudque præterea, eos perspicacem suam facultatem in altum protensam habere. Quod porro multis oculis depinguntur, hinc scilicet vis ea significatur, qua diuina illuminatione arripiunt, atque ad eas accipiendas idonei, & accomodati sunt. Penna verò, celeritatem, qua sursum tendunt, ac vim eam, qua ad supera velut viam mununt, atque supra id omne, quod humile & abiectum est, elati sunt, nobis sub indicant, laculentia denique vestis, tum singularem eorum claritatem, tum lumen illud, quod benigne ipsis à Deo subministratur. Inde Dydimus Alexandrinus in opere de Spiritu sancto ab eo quod Angeli auxiliantur hominibus, probat præstantiores esse illis. inquit enim: *Angeli quippe hominibus, & non homines Angelis auxilium tribuunt, ministrantes eis salutem, & annunciantes eis largiora Dei beneficia. Ex quibus liquido ostenditur honorabiliores & multo meliores esse Angelos hominibus, per germaniorem, vt ita dicam, & pleniorum Trinitatis assumptionem.**

3. Vnde Remigius Antiffiodorensis in celebratione Missæ totus est in explicando verba illa, *Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, & homines exoptare hoc ipsum asferit, vt scilicet socientur Angelorum turbis: Quales ergo oportet esse voces nostras; quas in conspectu Dei, cum Angelicis laudibus deprecamur admitti; id est, intronitti? utique tales voces non*

sunt in sono oris, sed in desiderio cordis. Voces enim, apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Et quia superna ciuitas ex Angelis & hominibus constat: merito sancta Ecclesia quæ illis socianda est in cælo, & cum illis, in Dei laudibus permansura; iam nunc, ipsis vocibus Deum laudat in terris, quibus eum s. Angeli laudant in cælis. Supplici confessione, id est, humili laude, non superba presumptione; sic, desiderantes, maiestatem Dei credere & confiteri in mundo; sicut ab Angelis videtur & laudatur in cælis. Hæc enim confessio; non est confessio peccati, sed laudis & gratiarum actionis. Vna ergo confessio, id est laude & gratiarum actione; iam homines cum Angelis sociantur, laudantes de cælestibus & terrestribus, tanquam eum qui fecit cælum & terram. Et dicentes: sanctus, Sanctus, sanctus, Domine Deus Sabaoth, pleni sunt cæli & terra gloria tua. Iste sunt voces Angelorum, Deum in cælis laudantium, hic hymnus gloria Dei, ex volumine Isaiæ Propheta sumptus est; vbi Seraphin leguntur id ipsum cantasse; & Ioannes in Apocalypsi legitur audisse. Hinc facile colligitur, homines tunc beatos existimandos, cum familiæ illi cælesti adiungantur, cum miseri sint, nisi id assequantur.

4. Vnde illud Esther: *Vidi te Domine quasi Angelum Dei*, hyperbolicum aliquid indicat; Angeli enim nomine prouerbiali, vt reor, specie eximium aliquid, in quocunque genere significant Hebræi. Cum enim aliquem siue à sapientia, siue à venustate, siue ab alio quouis ornamento commendare volunt, aut Angelum, aut Angelo similem appellare solent. Sic Fzechiël, c. 28. Regem

Tyri, quem ab specie & splendore laudat, Angelum appellat: *Tu Cherub extentus, & protegens*. sic Achis ad Dauid l. 1. Regum. c. 29. *Bonus & in oculis meis sicut Angelus Dei*. Et Thecuitis ad Dauidem, lib 1. Regum, 14. *sapiens est, sicut habet sapientiam Angelus Dei*. sic ergo dum Esther maiestatem Regis cum Angelica maiestate comparat, eximiam esse prædicat. Addo etiam, eam esse Angelicæ naturæ præstantiam, eam excellentiam, vt coram Angelo inferior hominum natura obstupescat, & torpeat. Vidit Daniel Angelum, c. 10. & ait: *Non remansit in me fortitudo, sed species mea immutata est, & emarcui, neque habui quicquam virium*. Quo loco omnia dedit Propheta signa languentis, & deficientis animi: Corruit enim in terram destitutus à viribus, & exanguis à metu totus expalluit. Quæ omnia acciderunt Estheri, cum esset ante Regem: quare dicere potuit sibi obiectam videri Angelicam speciem, quæ ipsi ademittit animum, & tanquam inferioris naturæ in terram exanimatam abiecit.

5. Quapropter Drexelium è societate nostra virum adducam, qui hominem cum Angelis comparans ita ait: Angelus, velut filius in arce regia, natus, & educatus Rex est, verus regni hæres: nunquam deliquit, parentem sibi nunquam habuit offensum. Homo iræ filius, heu quam ignobili & fæda prodit origine! non sine ingenti labore assidua lucta, continuis miseriis atque ærumnis, Dei fauorem & cæli regnum emeretur, & nisi longos ac catenatos labores & dolores, finis optimus coronet, frustra tulit fecitque omnia. Ergo Angelus vt filiis, hominibus vt militibus,

obtingit Regnum.

6. Angelus, vnico rerum intuitu, penetrat, peruidet que omnia, Nos vnum ex alio colligimus, nec sine tædio & morosè ratiocinamur: & adeo angustioris est mens nostra & intelligentia, vt si quid plusculum sublimius, guttatim ei sit instillandum. Terra cælo comparata, punctum: homo Seraphino collatus, formica est. Theologorum eruditissimi, ad infinum Angelum pueruli sunt, balbutientes, & Alphabetarij. Quam verè Ecclesiastes: *Cunctæ res difficiles; non potest eas homo explicare sermone.* Multa scrutamur & indagamus, & nec ea quidè penetramus cogitatione; quæ oculos incurrunt. Miselli, hæc infima non capimus, & qui tandem illa cæli arcana rimando peruestigabimus? blanda & suauis cæcitate nosmet fallimus, & crebro vanissimas cõiecturas, aut ignorantias, pro venerandis scientiis adoramus. Scire nostrum nihil est, nisi pleraque omnia nescire nos sciamus.

7. Loco, ah, quàm dispari Angeli habitant & homines! celsissimam illam arcem, ab omni hoste vndique securam incolunt; Nos paradisi exules, in fordente & vliginoso vinculo; in combusto pago degimus, & tamen genus atque proavos nostros, nostras terras, & palatia iactamus. Animam Deus sic affixit corpori, vt suam illa carcerem perpetuo secum circumferat, misere compedita. Angelus è cælo in terram, inde in cælum, & quacûque vult, liberrime comitat & celerrime, Angelus à Deo conditore, primæua nobilitate donatus, sex minimum diebus præuenit hominem, cuius dimidia pars (erubescimus) merum lutum

est, sed scite compactum. Angelus ab omni tabe immunitis, nullum pendit vectigal morti, Homo, ipsa putredo, ad mortem sensim defluit; tandem fit cadauer, & abiicitur; nec ante hac vllus restitit, quin se se præberet vermibus, expectatum epulum, spes sola nos alit, tales futuros olim, quales nunc sunt Angeli: oportet mortale hoc induere immortalitatem.

8. Voluntas Angeli efficacissima, memoria tenacissima, iudicium electioque rerum immobilis. Hic nos omni infante prorsus infantiores sumus. Male iudicamus, sepe peius eligimus, nûmum aureum piro, equum fultula mutare, lucrum putamus: humana diuinis, caduca æternis anteferre, consuetam & facilem iacturam censemus. Velle nostrum, & pigrum, & instabile est: *vult et non vult piger.* Memoria nostra, pene dixerim, nulla est, in iis planè labilior, quæ vtilissimè retinerentur. Quoties vix à sacro confessionis tribunali abimus, & eiurata mox repetimus; peccata sobriè defleta, breui velut ebrij denuò perpetramus, dånosissimâ obliuione. Ob hoc ipsum Chrysostramus auditores suos non seniel verborum mordaci aceto perfudit. Erant Antiochiæ frequentes terræ motus: videbantur iis etiam pectora moueri, & in pœnitentiam flecti. Sed quamdiu durabat hæc morum emendatio? quamdiu ferè terræ motus. Paucis post diebus, omnia in ventum, & vanam obliuionem abibant; iterum vt antè, passim omnes in vetitum ruebant. Sic viuimus; hæc memoriæ nostræ labes est: iam peccasse dolemus, mox iterum hilariter peccamus. Sic pigrum velle sæpissimè sepelit maligna obliuio. Accusare se,

nec se tamen emendare, est Deum ad sumendum de se supplicium incitare.

9. Formam nostram quandoque ipsi aded suspicimus, vt veluti cœlo delapsos homines, aut instar Deorum vel Dearum nos coli non indignemur. Sed hem quo purpurisso rubicundulas genas, vel leuis tingit febricula? mors & morbus omnem oris purpuram extinguunt, & vultum vel venustissimum furore cœreo sic fœdant, vt non tantum alij, sed nec ipsi nos amplius norimus, & ad speculum quæramus. Quis es tu? Vbi nunc quæso formosissimi Adonides, vbi laudatissimæ Helenæ? fuerunt. Non tantum fragile, sed breue quid est, humana forma, & ad formam Angelicam nequam accedit. Confer in vnum humanas elegantias omnes, & vna fiat, nondum sat digna erit, vel infimo Angelo. Nitet quidem etiam aurichalcum, sed quàm illud exiguæ dignitatis est, auro collatum? Angelorum pulchritudini, cum hominum forma minus conuenit, quàm auro cum aurichalco. Narrat Guilielmus Baldefanus, à Franciscæ Romana miræ sanctitatis & pudicitie femina, tutores eius Angelos (duos habuit) visos sapiens. *Vestis illorum niuis aut cœli colorem habuit, brachia in crucem pectori appressa, oculi cœlo elati, aurea casaries, vultus decora maiestate longe fulgentissimus, & qui vere deceret Angelum.* Si vlla Dei sit effigies, Angelus erit. De Lucifero Ezechiel: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore, in delitiis paradisi Dei fuisti.* Sic omnis hominum venustas, cinerea & lutca deformitas est, Angelorum formæ collata.

10 Fortitudo & vires Angelorum eæ sunt, vt ipsi gigantes sint, nos imbecillimi pumiliones. Sapiens quidem astris dominari dicitur, sed heu quàm debile hoc, & remotum est dominium. Stellis & orbibus cœlestibus ius dicunt Angeli, qui vti Thomas Aquinas loquitur, admiranda possunt. Facillimum illis, ventos, pluuias, tempestates, tenebras, terræ tremores momento producere; flumina sistere, fontes durare, montes diluere, sidera extinguere, tartara illuminare, cœlum deponere, terram suspendere; possunt vnico, sic loquimur, digitali motu elementorum certè partes si non tota, de loco in locum transferre possunt. Æque facile illis est, homines, pecudes sanare, necare; annonæ caritatem aut vilitatem inducere, incendia sine aquis præfocare, famelicos leones ieiunium docere, corpus ex aère formosissimum momento efformare, & equè celementer in auras dissoluere. Clauas habent Angeli ad omnes seras & repagula: atque hæc omnia celeritate conficiunt incredibili. Vnicus Angelus summum cœlum tot millibus annorum, velut per otium circumducit, rotatu tam assiduo ac præcipiti, vt sol hora vnica, 260.000. ducenta, sexaginta millia milliarum germanicorum percurrat, & hic supremi cœli cursus est, quo & orbis cæteros secum rapit, incredibili prorsus velocitate, quam ei confert Angelus, & quæ lacertosum hoc brachium sit, quod immensam hanc molem sic gyret! Et quæ nostræ sunt vires, quæ illa potentia nostra? Isaias exprobrans: *Væ qui potentes estis ad bibendam vinum, & viri fortes ad miserandam ebrietatem.* Hæc fortitudo ac potentia

humana, copiosum vinum doliis egurgitare in ventrem, cetera, tam debiles fumus, ut Iob miratus dixerit: *contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam & stipulam siccam persequeris.*

II. Ergo, quid nos homunculi, viles formiculae, potentiam, aut genus, aut scientiam nostram crepamus? delira vanitas est, & quae so ponamus ciuitas; Angelos cognatione proxima sane non attingamus, neque de nobis pronunciauit illud Rex Dauid: *diministi eum paulo minus ab Angelis:* parum ad nos laus ista; propria Christi est. Paulus id disertissime affirmans: *Eum autem qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum.* Nos verò Angelis multo inferiores sumus, nihilominus tamen Angeli, nobis tanquam dominis suis inferuiunt fidelissime. Angelis toga candida, pacis ac laetitiae signum; nobis gladius, galea, clypeus, lorica conuenit. *Militia est vita hominis super terram:* quotidie in acie standum, quotidie tela tentationum excipienda, nunquam non pugnandum. Angeli suo nectare & ambrosia fruuntur, gaudiis aeternum non desituris. Ob nostras dapes ingemiscens Dauid: *Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis, in mensura.* Isaias: *Dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem.* certe nunc Angelis quàm plurima dissimillimi sumus. Spes vnica solatur: olim in plurimis fore quàm simillimos. Veritatis oraculum est: *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in caelo.*

12. Angelos hominibus superiores perfectioresque secundum gradum naturae nulli rationis capaci dubium esse potest: cum spiritualis creatura ex naturalis conditionis suae iure in corporalem sui imperij autoritatisque fines extendat. Vnde in familia omnium creaturarum Principis Dei Angelum natu maiorem; cui paternae maiestatis iuridica insignia iuxta primogeniturae rationem debeantur: hominem verò minorem iuniorumque appellari scripta sancti Spiritus oracula ipsa nobis veritate significarunt. Et ideo Dauid hominis naturalem praeter ceteris creaturis perfectionem admirans, non tamen eum Minutum paulo minus ab Angelis, minoratumque diffitebatur.

13. Cum hoc tamen verum sit, mirum est quare ratione Angeli pii & benigni homines ipsos reuerentur, cuius rei autorem praefero S. Chrysostomum in Psalmum. II. cuius haec sunt verba. *ὁ ἄγγελος ἡ δέσποτος ἀνθρώπου, ὡς ἐπίκουρος μὲθ' ὑπερβόλης: Quin etiam angeli quoque reueriti sunt, & insigniter honorarunt homines.* Et notanda graeca, ait enim *cum hyperbole dicam*, hyperbolice enim hominibus ministrant & famulantur.

14. Quod ut videas Paphnutij tibi referam exemplum, quod est in vita sancti Onuphrij ad principium: Quodam die dum ego Paphnutius solus tacitusque sederem, cogitavi in corde meo, quod deserta peterem, & vniuersa loca sanctorum monachorum, piaque conuersationis habitum lustrarem, ac qualiter Deo ministrarent, considerarem. Vnde factum est, ut tacitus iter arriperem, & in eremum cursu desiderabili propera-

rem. Panes itaque cum aqua exigua mecum portavi, ne deficerem à labore itineris capti. Quarto autem die peracto. alimenta quæ mecum sumpsi defecerunt: mea que membra nullo victu refocillata vires perdiderunt. Moxque diuina illustrante gratia, mors imminens ablata est; assumptis que viribus iter arripui, atque dies alios quatuor nihil gustando peregi. His itaque completis nimium tæsus, humo prostratus iacui velut mortuus. *Ex templo quoque cælesti solatus adiutorio, assistere mihi vidi virum, claris mirabilem, splendore terribilem, pulchritudine laudabilem, magnitudine procerum, aspectu præclarum. Quem, ut adspexi, vehementer obstupui: sed tamen ille vultu placido accedens, nunc manus, nunc labia mea tetigit, mihi que vires potenter restaurauit.* Continuo lætus surrexi, Deoque fauente, per solitudinem ex inde decem & septem dierum cursum direxi: quo vltique ad locum, quem Dominus mihi famulo suo indigno prouidebat ostendere, petuemi: illic ob itineris labore cessauit.

15. Hæc omnia cesserunt in laudem Christi Domini, qui homo factus pro nobis est, quid mirum Angeli reuererentur homines. Hanc enim rationem Gregor. affert Homilia 8. in Euangel. his verbis: *Hinc est enim, quod Lot, & Iosue Angelos adorant, nec tamen adorare prohibentur, Ioannes verò in Apocalypsi sua adorare Angelum voluit, sed tamen idem, hunc, Angelus, ne se adoraret, compescuit. Quid est, quod ante Redemptoris aduentum Angeli ab hominibus adorantur, & taçant, postmodum verò, adorari refugiant, nisi quod naturam nostram, quam prius despexerant, postquam*

quam hanc supra se assumptam conspiciunt, prostratam sibi videre pertimescunt, nec iam sub se velut infirmam contemnerelust sunt, quam supra se, videlicet in cæli Rege venerantur, nec habere dignantur hominem socium, qui supra se adorant hominem Deum. Itaque si supernaturalia gratuita que dona consideremus, & priuilegiorum fecunditatem, quæ diuina sanctio & autoritas est, in homines dignata conuertere, in fauorem & meritum Dei filij hominis naturæ personali societate cõföderati; non incongrue vocem Sancti Spiritus audientes, hominem multis in rebus gratia diuina naturæ terminos extendente sublimatum, Angelo dignitate & excellentiâ præire clamabimus.

16. Est etiam alia ratio, propter quam superiores homines sint Angelis, scilicet in ea esse natura, ut pati possint pro Christo, quod negatum est Angelis. Affero Chrysostrum Hom. 8. in cap. 4. Epist. ad Ephes. vbi sic: *Hic si mihi quisquam dixisset, elige utrum velis; vis esse Angelus Petrum stimulans, ac soluens; an Petrus seruatus? Petrus utique maluissem, propter quem Angelus descendit. Vinculis istis potiri libuisset.* Et Augustinus serm. 228. de tempore. *Ad hoc Tobias cæcitatatis incurrit exitium, ut Angelum susciperet medicum. Quid meruistis Tobias pater, filiusque Tobias? Mercenarium habere cælestem, & tanquã operarium locare terrestrem. Calauit vobis Angelus nomen, Azarias sum, inquit, & non dixit, Ego sum Raphael Angelus. si enim diceret, Ego sum Angelus, non esset Tobias mercenarius. In tanta quippe erat gloria senex Tobias propter*

ærumnas, quas patiebatur, vt Angelus esse eius mercenarius & seruus ambiret; & ne tantam dignitatem amitteret, sub alieno vocabulo esset Angeli nomen.

Angeli Custodes saepe assumpti vt nuntient viros, qui futuri sunt sancti.

CAPVT XLIII.

I. **I**LLVD peculiare est, multorum virorum qui egregiè in sanctitate floruerunt, assumptos Angelos qui eorum ortum nuntiarent, siue eorum qui iam nati essent processum vite parentibus contexerent, vt & illi, & isti spem arriperent nutriendi infantes ad Dei laudem & gloriam. Incipio verò ab Scriptura sacra, vbi in libro Iudicum dicitur cap. 13. ortus Samsonis, hoc modo: *Erat quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterile, cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam. Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium. Caue ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quicquam comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazareus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum.*

2. Sancti Eucherij mater cum se quieti dedisset, vidit toro suo virum adstantem, miri cædoris vestibus indutum, capitis veneranda canitie splendidum, oculis instar gemmarum coruscantibus terribilem, sibi que dicentem: Aue Deo dilecta, benedictum in utero tuo ferens puerum, olim in hac

vrbe à Deo electum futurum antistitem. Cui venerabilis matrona: Obsecro te, inquit, vt benedictionem tuo ore largiaris, priusquam à me discedas: intueor enim vultum tuum veluti Angelicum. Ait illi Angelus: Recte quidem cernis; ego enim Angelus Dei sum, missus ab eo vt benedicam proli, quæ est in utero tuo.

3. Vt verò hic fuit Angelus, ita credo Angelum fuisse eum qui sancti Vrsinari natiuitatem nunciauit, de qua Ratherius Veronensis Episcopus. Matri eius grauidæ senex quidam venerandus apparuit per visum, dicens: Accipe, inquit, hunc puerum, (ducebat manu infantulum) & nutri eum. Verum cum maxima tunc fames grassaretur, ait mulier seni: Vnde hoc faciã, Domine, cum desit mihi panis? Hoc, inquit, pane nutries illum, deditque ei panem valde candidum, quem in manibus suis multum creuisse cum vidisset mulier, Quid hoc, inquit, sibi vult, Domine? respondit senex: Fikum es paritura, qui de regno aliquam Christo lucrifaciet partem: fecitque, nam tantam à Deo consecutus est gratiam, vt quotque ad eum alloquendi gratia venirent, omnes diuini Verbi pabulo reficeret.

4. Similiter matrem Nortberti & Claræ Angelicas voces audiuisse crediderim. De S. Nortberto, mater eius audiuit per somni quietem sibi dici: æquo animo esto Hadeuigis, Archiepiscopus futurus est, quæ gestas in utero. Sanctæ Claræ mater, quæ dicta est Hortulana fructiferam Horto Ecclesiæ plantulam editura, cum non parum de partus periculo sollicita, ante crucem in templo oraret, vocem sibi audire visa est: Ne paucas

mulier, salua enim lumen quoddam parturices, quod ipsum mundum clarius illustrabit. Quo edocta oraculo natam infantulam Claram appellari voluit. Sicut sanctæ Brigittæ mater Angeli vocem procul dubio audiuit, cum euafisset in litus prægnans, audiuit eadem nocte vocis sonum cuiusdam personæ quæ illi astitit veste luculenta, & dixit: Salua euafisti propter bonum illud quod habes in utero. Itaque nutri illud pro amore Dei, sciens id specialiter tibi diuinitus esse donatum.

5. De sancto Stephano Rege primo Hungariæ refert Surius, & accepit Baronius narrationem in hunc modum: Geisa Dux Hungarorum, cum iam factus Christianus, omnes suæ ditionis homines ad Christum perducendi cogitationes, sane ardentibus, suscepisset, & de edomandis rebellibus ac sacrilegis ritibus abolendis consilia secum agitare, secundum quietem iuuenem eximiâ specie fulgentem conspicatus est, qui blanda voce, Facessat inquit, hæc superuacanea sollicitudo: nam tu, quod meditaris, propter manus humano sanguine pollutas effectui mancipare non potes: nascetur autem tibi filius, qui Regis titulo decorandus, id efficiet, quod animo concepisti. Experrectus Princeps, humi prostratus, principatum suum cum nascituro filio lachrymabundus Deo commendat: quin & uxori eius S. Stephanus, habitu leuitico ornatus, apparuit, his utens verbis: Confide mulier in domino, & certa esto te filium parituram, cui primo huius gentis regnum & corona debetur: tu verò illi nomen meum imposito. Ego namque Stephanus, qui primus pro Christi nomine sanguinem profudi, eum meo tutabor

patrocinio, precibus in fide promouebo.

6. Benedictus (id erat Patri S. Romani nomen) hoc vno infortunij genere anxius tenebatur, quod filium non habens, alieno censum seruabat hæredi. Post igitur varias preces, & opera pia, quibus Dei numen sollicitabat, mittitur eo insperati gaudij nuncius, Angelus scilicet de Cælo, qui sub nocte, viro consolationis verba intulit: Ne pauas, inquit electe Dei; Ecce ego ad te à Deo missus sum: ne ergo suspectus verearis phantasie spiritu illudi; ego sum Angelus ille, qui vestra bona studia & orationes Deo obtuli; quæ diuine gratiæ conspectibus proximo tempore implebuntur, quia Felicitas vxor tua pariet tibi filium à Deo electum, nomine Romanum: hunc tu immunem ab omni labe corruptionis seruare memento, quia ipsum necdum genitum superna providentia ad regimen sanctæ Ecclesiæ præordinauit. Quod quidem visum vbi uxori apparuisset, sit eleemosynarum largior distributio.

7. Sanctus Vigor nobilissimo genere procreatus, olim monachus sancti Vedasti, Childeberti tempore fuit sanctus ab Angelo pronunciat, priusquam nasceretur.

8. De sancto Nicolao Tolentinate. In castro Sancti Angeli, territorij Firmani ciuitatis, quæ est in Marchia Anconitana, honesta quædam matrona, Amata nomine, multo tempore sterilitatis opprobrio obnoxia, cum marito suo vixerat, nullis interim non precibus ac lachrymis à Domino postulans, vt prolem largiri dignaretur, quam perpetuo ipsius obsequio consecrare posset. Hæc

illa assiduo precante, nocte quadam Angelus Domini utriusque parenti adstitisse dicitur, eisque mandasse ut ad sanctum Nicolaum Barrensem properarent, cognituri illic quis ex iis propediem nasciturus esset: ea visione mirifice exhilarati, nihil de Angelica promissione haesitantes, sanctum arripiunt iter, ac peregrinorum instar, ad B. Nicolai Barrensem perueniunt Ecclesiam: Vbi cum ante altare preces, ac munera obtulissent, ex longo defessi itinere, dulci sopore corripuntur. Et ecce mox in habitu Pontificis visus adesse Nicolaus, cuius precibus meritisque innixi in spem concipiendae prolis veniebant. Is vero diuturnum eorum maerorem consolans, nascituri pueri praedicit sanctitatem, hortaturque: ut disciplinis & exemplis pia eius studia promoueant.

9. De sancto Remigio ait Hincmarus in eius vita: Erat venerabilis quidam, ac professione sua non minus quam nomine dignus Montanus Monachus, qui in vita solitaria a prophanorum hominum congressu, ac familiaritate penitus seclusus, caelestibus sepe & Angelicis fruebatur alloquiis; is cum nocte quadam in oratione perugil anxie pro pace sanctae Ecclesiae, quae multis ac diuersis apud Galliarum & Belgicarum provincias calamitatibus affligebatur, laboraret, & indefessis precibus Omnipotentis Dei clementiam exoraret, tandem leui praenimia lassitudine oppressus sopore, subito Angelorum choris, & beatissimarum animarum visus est sibi interesset catibus; qui humanae salutis auidi, de Gallicanae Ecclesiae deiectione queritabantur: cumque varia inter se crebro sermone conferrent, subito vox a supe-

rioribus adytis intonans, gratulabunda huiusmodi suauissimè promulgabat sententiam: Dominus prospexit de excelsis sancto suo, &c. in conueniendo populos in vnum & reges, ut seruiant ei. Porro Cillinia cum marito suo Emilio, ambo genere nobiles, sed effæto corpore steriles, & ab omni concipiendae spe prolis prorsus exclusi, audito venerabilis viri Montani oraculo, haesere animis, ægrèque nimis dictis eius fidem commodare potuerunt. Tum verò Montanus, qui utroque lumine orbatus erat, ut (inquit ad Cilliniam) vera me nunciare scias, tu ablactato infante oculos meos tuo lacte perunges, & ego eiusdem infantis meritis pristinam videndi facultatem recipiam. Quae omnia contigerunt.

10. De sancto Vincentio. Patri dormienti visum est per noctem, quod cum in templo Fratrum Praedicatorum esset, quendam in ipsorum Fratrum habitu, virum pulcherrimum ac venerabilem concionantem audire: cumque eius dicta exciperet auidis auribus, hæc ei verba ab illo dici videbantur; congratulor tibi, o charissime fili, post paullulum vxor tua pariet tibi filium, cuius tanta erit vitæ integritas, tanta doctrinæ utilitas, tanta famæ, ac mirabilium operum claritas, ut omnes Galliarum, Hispaniarumque populi eum tamquam Apostolum veneraturi sint, eritque Frater ordinis cuius me vides. Post quæ dicta, multitudo quæ ibi adesse videbatur, magnis vocibus Deo gratias referebat: itaque dum & ipse suas gratiarum actiones adiungere conaretur, somno solutus est, conatuque vocis vxorem excitat, eique visa narrat. Nondum decimum ætatis annum

attigerat Vincentius, cum iam eo natu maiores longe superaret: pueris rarissime colludebat: quod si tamen quandoque contigisset, post breuem, honestumque lusum, et incenso terrae tumulo socios conuocans: Audite pueri, ait, quae loquor, & iudicate aptusne an ineptus praedicator sim futurus. confidentibusque ac silentibus aliis, facto signo Crucis, quae Valentiae a concionatoribus audierat, pronunciabat; & tam feliciter, ut neminem unquam audierit, quem gestibus, dictis, aut sententiis quibusdam non potuisset aemulari.

11. De sancto Dunstano ait Osbertus monachus Cantuariensis, quod ut primos infantiae annos exiuit, a parentibus ad sacrae Virginis templum ductus est, ut pro eius vita atque proectu Deo preces offerrent; ubi pernoctantibus apparuit vir quidam Angelico speciosus vestitu, qui puerum per manum accipiens, & eum hinc inde modesto discursu per atrium ducens, dixit illis: sic aedificabitur locus iste ad conuersionem illorum, qui simul a pueritia in seruitio Dei nutriendi, siue a prauitate veteris vitae, in nouitatem gratiae Christi per hunc puerum sunt conuertendi. Quo viso mirifice recreati in gratiarum actionem prorumpentes, in eo ipso templo literis ac pietate imbuendum pio ac docto magistro Dunstanum relinquunt. Qui cum adhuc infans ad Ecclesiam Dei Genitricis cum oblationibus delatus esset, illis in oratione pernoctantibus apparuit vir aetherei vultus, dicens locum illum sublimandum, puerum ibi Deo relinquendum, ipsumque per saecula beatum praedicandum.

12. De Sancto Iuliano Episcopo quo tempore

baptizatus est, super lauacrum iuuenis emineret visus est, mitra redimitus, renensque manu pedum, qui diceret; *Iulianus vocabitur*, & rursus suavissima a multis audita est harmonia Angelorum, haec identidem recinentium: *Hodie natus est infans, qui parem sibi non habet in gratia.*

13. De sancto Carolo Borromaeo refert Ernestus Colinus in eius vita, quo tempore nascebatur, apparuit supra cubile matris insolens quidam fulgor, radio solis similis, latitudine quidem cubitorum sex, longitudine vero non minore quam glande sclopetaria traiceres: quem palam contemplati sunt praesidiarii milites, & custodes loci, alijque plurimi.

14. Cum Heriberti pater (ait Rupertus Tuiensis apud Surium) cum familiari suo quondam Iudaeo decumberet, vidit uterque ea ipsa hora, qua nascebatur infans, lucem ingentem in cubiculum partui destinatum infulsisse; & cum alter alteri visum narraret, nesciretque illud utriusque commune, continuo affuit ancilla, quae natum infantem nunciaret, non sine ingenti lucis diuinitus circumfusae miraculo.

15. Sanctus Franciscus Assisij conditor, quo die natus est Pica eius mater hunc tantum infantem enixura, dolores partus sensit acutissimos, atque interea mendicus quidam (quidni Angelum intelligas?) pro foribus ei qui sibi stipem erogabat: deferte, inquit, parturientem in vicinum stabulum, & continuo partus difficultate liberabitur: creditum est, siue mendico, siue oraculo Angelico, & vix illata in stabulum mulier, par-

tum felicissime effudit. Atque humilis Franciscus humilem Christum in humili stabulo nascentem imitatus est; cui deinde in cruce morienti acceptis stigmatibus, meruit esse non absimilis. Erectum est ad perpetuam rei memoriam, eo ipso loco, sacellum, quod à sancto Francisco paruulo etiamnum nomen retinet; & miraculi series parietibus appicta visitur.

16. Placet vero aliquem sermonem huius capituli inferere de Christi Iesu infantia, & matris eius. Quos enim possum assumere ad præstantiam mei argumenti magis idoneos quam Christum, eiusque matrem, cum fuerunt in ætate infantili ac puerili. Incipio ab infantis Iesu præsentia, quæ in festis Natalibus, refert Vincentius Beluacensis in speculo Historiali lib. 26. cap. 7. & Petrus Venerabilis lib. 1. Miraculorum. Ait itaque Vincentius, quia mos est Cluniacensis Monasterij, præ cæteris solemnitatibus Natiuitatem Domini quodam singulari affectu agere, cantum melodiis, quodque longè præstantius est, spirituali deuotione, multa cum lachrymarum profusione, cum Angelis solemnifare. Hac igitur instate festiuitate, fratres more solito se & sua omnia præparauerunt. Venerabilis ille pater Hugo, qui adhuc senex supererat, Capitulum, ubi fratres conuenerant, ingressus, hæc ad omnes verba protulit. Noueritis, fratres, benignum Iesum disposuisse nostris interesse solemnibus, ac contra, hostem nequam inuidia laborare, ut aliquas tenebrarum suarum nebulas tanto splendore possit immiscere. Frater enim, ait, quidam (se utriusque dans intelligi) hac nocte vidit matrem

misericiendi, ipsumque filium, quem præsentem genuit nocte, dulcissimo gremio continere, eique sanctorum Angelorum multitudinem cum immenso lumine adstare, & cum in Natiuitate Domini Monachi cantando recognoscerent, beneficium incarnationis Domini, Hugo Abbas Cluniacensis vidit ordines Angelorum psallentium, & omne genus musicorum dicentium: Gloria in excelsis Deo. Idem Deus puer exultabat, & cordis lætitiæ gestu corporis & plausu manuum demonstrabat: & conuersus ad matrem, aiebat, Cernis Mater noctem natiuitatis meæ, quæ imminet, gaudiis illustrandam, in qua & prophetarum oracula, & Angelorum præconia reuelabuntur, & de meo ex te ortu, omnia simul, cælestia, & terrestria lætabuntur. Vbi & nunc hostis mei damnata perfidia? ubi est potestas quæ ante hoc singulare gaudium dominabatur? Quo ille impudens audito, de latibulo suo egressus, à longe se præsentabat, & ignominiose deturbatus, cum multo planctu, & eiulatu, ut admitteretur orabat; Et si, ait, in nulla parte Ecclesiæ admittor, in aliquo saltem reliquarum officinarum loco suscipiar. At filius Virginis, vade, inquit, Lucifer, & ne te mea sententia præiudicatum lameris, tenta quod poteris. At ille solum aditum Capituli petiit, & intrare non potuit: in tantum enim se tumidum, & capituli introitum angustum inuenit, ut nullatenus introire valeret. Inde ad dormitorium Fratrum gressum conuertit, & phantasiis solitis se eos inquietare posse confidens, introire tentauit: sed eadem crassitudine sua ab ostio repulsus est. Postremo ad refectorium nocendi spem

contulit, ibi propter aliquantulam corporis curam, maiorem suspicans mentium incuriam, ibi etiam tot obices ex diuinorum verborum lectione, tot trabes ex deuotione auditorum, tot repagula reperit, ex charitate sibi inuicem seruiuentium, vt nullo modo vltra valens procedere, congeretur retrocedere: sic & ab omnibus officinis deiectus, à conspectu piissimi Redemptoris & gloriosæ Mariæ matris eius, cum ea qua dignus est confusione, pestifer ille recessit.

17. In India Orientali non ita pridem extructum fuisse præsepium in honorem nati Saluatoris accepimus, ad quod per dies viginti continuos tantus fuit hominum concursus, vt ad quatuor hominum millia creditum sit facile confluisse. Quid quod ab Ægyptiis hic mos reseruat fuit diu ante ipsum Christi ortum? nam si Epiphania credimus, cum Hieremias vnà cum Iudæis apud Ægyptios aliquando exularet, sacerdotibus eorum prædixit demolitionem simulacrorum, quæ manu facta ipsi tam vane colerent, in hæc verba: *Oportere olim cuncta eorum simulacra concidere, simulque manu omnia facta præcipitari, vbi Ægyptum ascendet, cum suo infante Virgo enixa, Deo similis.* Huic vaticinio tantum Ægyptij tribuerunt, vt solemnem induxerint morem Virginem quandam in lecto, & infantem in præsepio passim collocandi, simulque adorandi. Rogati à Rege quodam postea, quid sibi vellet hic ritus, hoc esse mysterium responderunt, quod maiores ipsorum à S. Propheta traditum iam pridem accepissent. Quid igitur mirum, si nos tantum mysterium transactum in me-

moriâ hoc ritu reuocemus, oculisque subiiciamus? Hinc stramineam extruunt calam, imminentem tecto stellam designant, medium inter Virginem & Iosephum collocant in præsepio infantem, Pastoribus Angelos admiscunt, idque tam appositè, vt intuentes maximum pietatis sensum experiantur, & se tanto mysterio interesse, vagitus aure excipere, fascias ipsas contrectare, Angelorum concentum audire, non sine horrore quodam sacro, existiment.

18. Veridica relatione didicimus, quendam defunctum, & subito ad pœnas ignis purgatorij transeuntem, cuiusdam sanctissimi viri precibus ad vitam reuocatum. Hic tale quid visum, & auditum in purgatorio, referebat. Anima cuiusdam, quem prius in vita cognouerat, grauissimè torquebatur: in medijs vero ignibus subito illa gesties exclamat: *Eia misericordissime Deus, nec in finem oblitus es mei. Cui anima consors in pœna; Vnde, inquit, tibi miserrima, in tam horrendis supplicijs ista exultatio? & illa, Merito, inquit, lætabundè tripudio, quia mihi scire à Domino datum est, in hoc instanti puerum natum, in cuius Missa, quam ipse celebrabit primam tandem sacerdos, ab his pœnis ad requiem euolabø sempiternam. Quanto iustius exultare poterant in Limbo Patres, ob salutiferam Christi Natiuitatem, qui oblato in ara crucis sacrificio summus sacerdos, & Pontifex, totum genus humanum erat redempturus! & putant aliqui (vt notat Ribadeneira) nato Christo, Angelum ad patres illos fuisse transmissum. Sed quid tandem de Iesu dicam? Nonne subductus est cædi Hero-*

dis Angelonuntiantes? Matth. 2.

19. Sed quid (etiam si nulla sit mentio de Angelis) de infante Iesu loquar, qui Angelus est, & maior Angelis? illud tantum dicam de quodam, qui in die Natalis Christi, rogauit Dominum, ut ei ostenderet faciem pueritiae suae; & ecce post aliquot dies in ecclesia more suo commoranti, & oranti, adstitit puer pulcherrimus, à quo quaesiuit, si sciret *Aue Maria*, qui respondit, praedic mihi; & dicente eo, *Benedictus fructus ventris tui*, tunc dixit puer, Ego sum ille, & euauit. Ille iubilando clamauit, Reuerte charissime, dulcissime, & amantissime puer. Et sic per triginta dies non cessabat vociferans. Venit Iesus dicens: Ego vocatus venio ad te, modò autem tu venies post me, ut mecum conregnēs, quae sic iubilans feliciter expirauit.

20. Absoluo hoc caput cum eo, quod de sancta Lyduuyna refert Surius, cum ei à Parocho suo Sacrosancta Eucharistia, quam multis precibus & lacrymis postulauerat, denegaretur, adstitisse illi Angelum multa luce coruscum, qui monebat eam, ne contristaretur, propediem enim futurum, ut Christus ipse visitaret eam, & omnes contritiones eius sanaret. Dedit igitur se totam orationi, ac contemplationi: cumque huic intenta esset, vidit paulo post aduentantes Angelos, seu iuuenes fortissimos, atque alium crucem, alium lanceam, alium clauos, alios alia Passionis Dominicae insignia ferentes, suoque lectulo assistentes, postea etiam Matrem Domini, cum sanctis non paucis aduenire conspexit. Demum Christus ipse venit in forma speciosissimi pueruli bl-

diffimè Virginem aspiciens: eospectaculo liquefacta gratias egit ei, quòd se indignam ancillam sic visitare dignatus esset; cumque abitum pararet, rogauit eum, ut si verè esset is in quem crederet, euidentis aliquod signum praesentiae suae relinqueret. Mox ille in speciem formosae hostiae mutatus est: quae cum se aliquoties conuertisset, tandem constitit in munda mapula ibi posita. Erat Hostia illa; nec tam parua, ut sunt quae plebi porriguntur, nec tam magna, ut ea quas accipiunt sacerdotes sacrificantes. Radij autem eius extremam oram articulatim ambiebant: intus habebat Crucifixi effigiem cum cruentis vulneribus; in latere verò vno speciatim hærebat supernè gutta vna pisi dimidij magnitudine. Hanc denique admirabilem Hostiam cum à seipsa sumere ausa non esset, accersiri iussit Parochum, qui sacram Communionem ei denegauerat, atque ex illius manibus eam sumpsit maxima cum animi consolatione. Quid mirum contigisset sanctae Lyduuinæ in ipsa adhuc pueritia nuptias respucere? Ad quas cum pater ipsius hortaretur, mater verò impensè virgini faueret, & patrem oraret ne filiam molestaret; ipsa verò filia patri respondit constantissimè, quòd ad hoc nullo modo posset se inducere; imò si alium modum euadendi non inueniret, seipsam ita tractaret, quòd nemo eam in matrimonium postularet. Quapropter Dominum quotidie rogabat, ut omnem noxium & carnalem amorem de corde & corpore diligere posset, cuius & desideria pius & misericors Deus, qui eam in sponsam elegit, incunctanter exaudiuit. Cum enim ageret annum ætatis quin-

tum supra decimum, accidit circa festum Purificationis B. Virginis, vt inuitata à sodalibus virginibus cum eis super glaciem indura sandaliis graderetur, vbi vna de sodalibus eius cursu rapido super glaciem pergendo, nec gressum figere valens, Lyduuinam manu apprehendit, moxque super fragmenta glaciei improuisè ipsa cecidit, & grauiter læsa vnam parutam costam dextri lateris sui cōfregit, ex qua fractura primo quidem apostema durum circa locum costæ cōfractæ, excreuit; pro cuius curatione licet parentes eius multa posuissent, optatam tamen eius sanitatem cōsequi non valuerunt: rupto deinde apostemate, sanies per os eius cum vomitu profluxit, cuius occasione ita debilitata est, vt quasi mortua putaretur. Exinde iam cepit continuis infirmitatibus laborare, omnique morborum genere exerceri, quos quidem reliquo vitæ decursu semper sustinuit, hoc est, totos triginta octo annos. Verùm dum corpus tabescebat, animam vase fictili per occultam gratiam ad magnum meritum in futuro seruabatur, vt in ea completeretur, quod de B. Iob legitur: Ecce Sathan in manu tua est, verumtamen animam eius serua.

Apparent

Apparent Angeli in forma puerili ad imitationem Christi, qui saepe visus eadem forma. Angeli adsunt pueris excarnificendis pro Christo, & alia que pertinent ad pueros.

CAPVT XLIV.

QUOT Angeli Custodes apparuerunt in forma puerorum suis clientulis? Abbas Zenon, dum esset in Scythia, egressus est nocte de cella sua ad ambulandum per eremum; & factum est, dum longius processisset, errauit tres noctes diésque ambulans, & cecidit fatigatus vsque ad mortē; & ecce stetit ante eum infans habens in manu sua panem, & dixit ei, exsurge, & comede. At ille exsurgens orauit, timuit enim phantasiam esse. Cui infans dixit, Bene fecisti, quod orasti, modò exurge & comede. Cui Abbas Zenon non acquieuit, nisi secundo & tertio orasset: & cum ille laudaret, quia oraret, iam nunc surrexit, & comedit; post hæc dixit ei infans. Quantum tempus ambulasti, tantum longè es à cella tua: sed surge, sequere me, & mox inuentus est ante cellam suam. Dixit ergo ei senex, ingredi in cellam meam, & fac orationem, & ingresso sene in cellam suam ille non comparuit. Habetur narratio hæc in vitis Patrum. Ecce Angelum in forma puerili, & iafantili, qui custos erat Abbatis Zenonis, reficientem senem, & trahentem in cellam.

E s

2. An hoc ad exemplum Christi omnino. Audi rem admirandam, quam narrat Cantiprat. l. 2. de Apibus cap. 1. Algore niuium terra Brabantiae resperfa per totum, monachus Cisterciensis vir pietate plenus, praemisso in villam famulo, solus in campis per deuia veniebat; & ecce inuenit puerum elegantissimae formae, quasi triennem, magno fletu & eiulatu, solum in niuis frigore residentem: compassus igitur tali puero, equo descendit, & complexus flentem flere cepit cum eo, & quærere quid haberet: tacente autem puero, iterum ingeminat, & ingemiscit quærens, vbi est mater tua? nunquid perdidisti matrem? Ad interrogationes igitur illius puer fortius eiulans, tandem dixit. Heu me! quare non flerem? quare non eiularem? Quæ vides, quod egens, solus, & in frigore sedeo, & non est qui colligat me, & hospitium mihi præstet. Mox Monachus surgens, & puerum in brachiis eleuans, osculatus est eum dicens; Cessas flere dilectissime, quia ad hoc hospitium portabo te, & faciam enutriri. Hoc dicens, cum puero equum ascendere voluit, sed puer de brachio tenentis exfiliens repente disparuit, quia Christus filius Virginis fuit. In terram igitur cadens Monachus, eiulare & flere cepit acerrimè, & cum diu sic eiulans iacuisset, tandem quæsitus à seruo, inuentus est, & eleuatus in equum ad hospitium ducitur: à quo cum quæreretur, cur fleret, nil aliud vna nocte dicere potuit: Heu me, puer bone, puer pulcherrime, quare me dereliquisti? cur tam cito abiisti, cur te perdidisti? Post hæc Monachus consolationem recipiens, cuidam rei euentum retulit, qui illis, per quos sciu rei

tantæ miraculum & piaculum, patefecit: Quis enim sine lachrymis audire potest piaculum tale & tantum, quod filius vnicus Patri Deo Deus existens hospitium in terra quærat, eget cibo, algore contrahitur, & præ abundantia iniquitatis refrigerante charitate multorum; non est qui eum recipiat cordis hospitio, reficiat patris placiti benefica voluntate, reuoluat & foueat deuotionis sinu, veste contegat charitatis!

3. Sed & aliud exemplum tibi referam, quod Cantipratenfis narrat lib. 2. cap. 40. num. 2. de Christo Domino in Sacramento, vbi puer esse ostensus est. *Oppidum Duacense amplum, & magnum est inter Cameracum à dextris via, & Atrēbatum, nobilissimas ciuitates. Hic in Ecclesia Canoniorum S. Amati Episcopi cum sacerdos in Pascha communicato populo Corpus Christi super nudam terram stupefactus inuenisset, & flexis genibus eleuare tentasset: mox per se in aëra subleuatum, panniculo, quo consecratos digitos sacerdos detergere solet, inhaesit. Clamans ergo Presbyter Canonicos vocat: accurrunt illi, spectant in panno corpus viuificum in specie faciei venustissimi pueri.* Sed & ulterius procedit visio, quam dignam duxi hic apponi propter admirabilem eius vim, quæ etiam mihi frigido, & tepido animos iniecit efficacissimos ad spiritualia persequenda. Inquit itaque: *Et mox conuocato populo ad spectaculum presentatur, & indifferenter nulli tantà cælitus visio denegatur. Hæc cum audissem, fama vulgante, veni in oppidum, quod prædixi. Accessi ad Decanum Ecclesia, cui optime notus eram. Petij videre miraculum. Annuens ille præcepit ut fieret, aper-*

ta est theca, concurrat populus, moxque ubi pixis reuoluitur, clamant omnes. Ecce iam video: Ecce conspicio saluatorem. Stabam ego attonitus nihil videns nisi tantum speciem panis albiſſimi, nihil quidem conscius mihi, quare sacro-sanctum corpus cū cæteris non viderem. Nec diu mecum ista voluebam, cū ecce vidi faciem in mensuram ætatis plenitudinis Christi spineam habentem in corpore coronam, & duas guttas sanguinis de fronte ex utraque parte nasi per faciem descendentes. Mox igitur genibus flexis cum lachrymis adoravi. surgens autem nec coronam in capite, nec sanguinem vidi, sed faciem hominis super omnem effigiem honoratam conuersam ad dexteram, ita ut vix dexter oculus videri possit. Nasus erat admodum longus, directus valde, supercilia arcuata, oculos simplicissimos, & demissos habebat, caesariem longam super humeros descendente, barbam intonsam, & sub mento curuatam exterminatamque sub rictu iocundissimi oris. Ex utraque parte menti nudas prope à pilis habebat valliculas, ut in iuuenibus apparere solet, qui à puero barbam nutrierunt, frontem latam, macilentas genas, & collum longum cum capite parum inflexum. Hoc schema, hic decor benignissima faciei. Eam autem diuersi, diuersimode sub vnus horæ spatium videre solebant. Alij in cruce extensum, alij quasi ad iudicium venientem, plerique & hoc ex magna parte sub pueri forma viderunt.

4. Audi secundum exemplum Angeli pueri: Aderat sanctæ Franciscæ Romanæ (ait Andreas Valladerius in eius vita) à pueritia Archangelus perpetuus comes & protector castitatis, alba in-

dutus, nonnunquam cærulea. Et addit de hoc Archangelo, *statura puerum non excedebat.* Vidisti in superioribus Angelos senes, viros, iuuenes De senibus vide caput 43. n. 2. & deinceps. De viris, in Daniele est, *Ecce vir Gabriel.* De iuuenibus, hisque pulcherrimis & speciosissimis, abundant testimonia, cū in hęc formam sæpe dati Angeli. Iam de pueris, in sancta Franciscæ Romana, vides Archangelum factum ut puerum. Ut videas quoque hoc ad exemplum Christi factum, audi Societatis Nostræ annuas litteras Prouinciæ Goanæ anno 1609. quæ talem habent narrationem.

5. Benedictus de Goz natus in insula S. Michaelis, vicina Lusitaniæ, in Indiam militaturus soluit; vbi post aliquot annorum stipendia, mutato cōsilio Societate nostram expetiit, in quam tanquam coadiutor temporalis admissus est. Mutationis porrò occasionem præbuit eiusmodi prodigiosus euentus anno 1543. Lusitana classis circa oram Trauancorum versabatur sesquimillari ab oppido Colecth, tēplum erat cuiusdam pagi, in quod cum Goelius ludis, & grauioribus vitæ militaris vitiis perditæ addictus, & penè desperabundus ingressus esset cum commilitone, tabulæ altaris conspectu (illa depictam B. Virginis filiū gestantis effigiem continebat) stimulis actus conscientiæ, procidit in genua, fusoque copioso lachrymarum imbri obnixè petiit à Deipara Virgine, ut à filio peccatorum veniam ac remissionem impetraret. Res mira, Ecce infantulus Iesus in brachiis matris efformatus vberrim lachrymas lactei coloris effundit, tam copiosas, ut vndi-

que in suppositum altare defluerent; scilicet ut pœnitens disceret quàm pie pater misericordiarum matris accedentibus precibus quodammodo compatiebatur. Rei nouitate attonitus uterque aliquot commilitones in templum aduocat, ostentum explorant, comperiunt eum liquorem ex oculis pœnti pueruli emanare: dubitationem eximebat summa per eos dies siccitas, & æstas in his locis præfertida. Intingunt strophium eoliquore in pignus veritatis. Concurrere mox plurimi, & rem obseruatam festa bombardarum maiorum & minorum explosione Classiarum omnes celebrarunt, ramisque templum satis alioquin despicabile, inumbrarunt. Id contigit Anno 1583. Et hoc anno 1609. facta diligenti inquisitione à Patribus nostris veritas comprobata est, cuius etiã vestigia imago ipsa retinet. Hac ergo visione compunctus Gouius de tota vita apud Patrẽ societatis cõfessionem instituit, religionis ingressum vouit, & in Nostrã anno insequenti, hoc est, 1584. ingressus est. Quis nõ stupeat ad has lachrymas? Felix Gouius, qui tamen in initio fallax, in fine tamen sobrius fuit, operante proculdubio Angelo.

6. Tertium exemplum Pueri Angeli est illud, quod B. Augustino contigit elaboranti librum de Trinitate, cui tale miraculum Deus ostendit. Hipponensis ciuitas Africæ nobilis, in qua B. Augustinus Episcopatum administrauit, super littus maris pulcherrimè sita erat. Augustinus in more habebat, ut post diuinum studium & laborem, vespere super littus maris, sequentibus à longe episcopis & clericis, qui pro consilio &

negotio vniuersalis Ecclesiæ eum frequentabant, solus antecedens deambulet; ne scilicet eius contemplationem aut studium colloquentium fabulatio impediret. Cùm ergo sic solus incederet; puerulum miræ pulchritudinis super littus maris sedentem inuenit, qui facta in terra fossa paruula (sicut pueri in plateis ludentes solent) cochleari argenteo aquam de mari hauriebat, & in illam fossam paruulam effundebat. Quem ut Augustinus ita serio sedentem vidit, pedem mox pressit, & stetit. Procedens inde, salutatur puerum, & inquit quid agat, & puer cum magno serio respondit: Volo, inquit, totum istud exhaurire mare; & isti fossæ, si possem, infundere. Quo responso quasi puerili vir sanctus in risum decentissimam concitatus, respondit: & quomodo, inquit, ò bone puer hoc poteris? ingessit mare, & paruulum cochlear, quo hauris; fossa verò paruula, in quam fundis? & mox puer: Possibilis, inquit, mihi hoc facere, quod intendo; quàm te implere, quod cogitas. Ad hoc Augustinus mirabiliter stupefactus, quid hoc esset, interrogat. & puer, cogitatu ait, voluis, & æstimas volumine breui concludere, quid sit illud indiuiduæ Trinitatis inexplicabile sacramentum; & hoc quidem ante quàm possis, isti paruulæ fossæ potius maris vndas infundam. Hæc dicens puer, repente disparuit. Augustinus verò Christum in facto glorificans, quàm verum puer dixerat, mox aduertit.

7. Accipe bina exempla breuissima Christi pueri. Stanislao Kostkæ Societatis Nostræ ægrotanti Virgo Dei mater paruulum filium in

sinu gestans præsens adfuit, consolans clientem suum, ac recreans: quem quo vberiori suauitate perfunderet, puellum Iesum in eiusdem lectulo collocauit. Inde omnis languor ab ægroto discessit. Præterea Virgo gaudium cumulauit, cum monuit, vt Societati I B S V se traderet, quod fecit. Alterum narratur in Chronicis S. Domini de sancta Stephana de Sancino, eam cum aliquando Missæ sacrificio interfuisset, vidisse in sacra hostia puerulum admirandæ pulchritudinis, à cuius facie procedebant radij cor eius penetrantes: simulque audiuisse cantus suauissimos. Quam gratiam illi Deus concessit, propter victoriam, quam de diabolo, qui eam in sacramenti fide tentauerat, reportarat.

8. Quartum exemplum de Angelo puero narrant Antoninus. i. t. tit. 8. cap. 2. & Petrus de Natalib. in hunc modum. Cum duceretur B. Dorothea ad martyrium, capitis diminutione complendum, Theophilus quidam scholasticus dixit ei ridendo: Eia tu sponsa Christi, mitte mihi rosas aut mala de paradiso sponsi tui; cui illa respondit: planè hoc faciam. Cumque orasset Dorothea, ecce puer apparuit ante eam quasi quattuor annorum, ferens in sportula tria mala optima, & tres rosas (erat autem mensis Februarij, & totam Cappadociam glaciale frigus tenebat,) cum illa; Obiecto te, inquit, vt illa Theophilo deferas, & dicas ei: Ecce quod à me petisti, vt tibi de sponsi mei paradiso transmitterem. Ipsa autem percussa gladio, cum triumpho martyrij perrexit ad Christum. Cum igitur Theophilus narraret promissionem Virginis circumstantibus irridens, puer

stetit ante eum, & ait: Ecce tibi petenti mittit Dorothea virgo sacratissima quod promisit de Paradiso sponsi sui, qui accipiens statim conuersus est ad fidem Christi, quã etiam paulo post equuleo distectus, & capite truncatus, egregie professus est.

9. Hoc etiam ad exemplum Christi factum est, qui in forma puerili apparuit venerabili Patri Dominico Carthusianorum Treberensi, vt ait Dorlandus in Chron. Carthuf. lib. 7. cap. 2. qui cum vno dierum solus in cella federet ad mensam, quæ paupere erat cibo referta, cœpit attente cogitare quo pacto Iesus infans voluit vbera virginea sugere, panniculis inuolui, facis stringi. Quod flens & lacrymans Christus nuce potuit vel pomo quietari, vel prouocatus flosculis, vel munusculis in gratiam reduci. Hæc vir sanctus pensitans ad sua peccata oculis reflexis, orat obnixè paruulum Saluatorem, vt offensus sæpe ab eo secum velit in gratiam redire, dicens: Tu omnium dulcissime paruulorum, cum in virgineo matris sinu recubares, passus te es pomis, & nucibus mitigari; quæfote vt pro peccatis meis omnibus, quibus te, ô Deus, offendi, tanquam duo viduæ minuta, & tanquam quædam mitia poma, pænitiæ meæ exiguum laborem libens lætusque suscipias, & tuæ me gratiæ reconcilies. Hæc dicens: lachrymæ illi ab oculis decurrebant, & ecce humilium consolator à supernis adueniēs subiecto sibi cussino super mensam eius paruulus Iesus insedit, speciosus nimis & admirabilis. Tunc oculis lætissimis faciem Domini mentemque respiciens, ingenti cum lumine & exultatione impleuit: & loquens dulciter ad cor eius, scriptu-

rarum profunda, & quædam secretorum arca illi patefecit. Dehinc cum suavitatis fragrantia superna repetiit.

10. Perſiſtam in Annalibus, ſi non Carthuſianorum, certe Ciſterciensium, ex quorum noticia elicio Faſtredum genere quidem nobile, virtute tamen illuſtiorẽ, Camberonenſem Abbatẽ, qui cum de Clareualleniſi Abbate eligendo conuentus haberetur, ad quem & ipſe conuocatus eſſet, veritus (quod accidit) ne in deſuncti locum eligeretur, ad ineunda ſuffragia intereſſe ſubterfugit, ſed fruſtra: vna omnium voce ſummaque animorum conſenſione electus eſt Faſtredus, quo nuncio accepto turbatus, animoque proſtratus, Camberonam deferens, feſtino gradu valiem S. Petri vbi Carthuſianorum monaſterium viſitur, petiit, ibique diebus aliquot latuit: dumque noctem precibus feruentiſſimis inſiſtens diei coniungeret, in extaſim raptus, Dei Mater Maria Angelorum Domina ſeſe vnã cum vnigenito ſuo Ieſu Chriſto, quem in vniſ gestabat, videndã exhibuit: quã vir Dei aduertens, genibus ſtatim in terram prouolutus, humillime rogauit, vt ipſius miſereri dignaretur. Cui B. Virgo & Mater, O homo, inquit quid turbaris? Deinde onus nobile (ſi onus dici poteſt) quod in vniſ gestabat, veluti alteri Symeoni tradens, Accipe, inquit, filium meum, illiusque fidelem curam gere. Quibus factis, ex oculis fugit, ad ſeque vir Dei rediẽs verbum hoc ab ore Altiffimi produiſſe, illosque ſuz curæ committebantur, verẽ filios Dei, & membra Ieſu Chriſti eſſe, intellexit.

11. Rem narrat mirabilem ex Ioanne Taulero Ludouicus Bloſius de virgine Monacha, quæ diuino amore flagrans, optauit videre Chriſtum. Cui ſtatim adſtitit petenti, forma pueruli: cumque ad commune opus cum feſtinatione accerſeretur ex obedientia, paruulo Ieſu ait: En dulciſſime Domine mi Ieſu Chriſte, pro explenda obedientia abeo; tu interim me hãc expecta, obſecro, ſi tibi placet, donec ad te redire liceat. His dictis, è cella exiit, & quod facere iuſſa erat, animo voluntario, hilarique vultu peregit: deinde magna cum celeritate ad cellam reuerſa eſt; quam cum aperiret, mira quædam & radiantiffima lux oculis eius ſe ingeſſit, adeo vt vix eam ſuſtinere poſſet. Vidit igitur amantiſſimum Dominum in perfecta ætate, tanquam elegantiffimum iuuenem 24. annorum adſtantem. Qui interrogatus ab ea, cur ex puſillo tam grandis factus eſſet, reſpondit: *Filia chariſſima, profunda velocis atque impigre obedientia tua humilitas, me tam breui tempore tam grandem effecit.*

12. Hactenus perfequutus ſum, & enarraui ſanctorum Angelorum puerilem formam, quibus annexi Chriſti Domini ſub eadem forma exempla: nunc tendo ad alteram partem Capituli, quæ eſt de pueris martyribus, quibus ſancti Angeli mirè fauent. Quam partem capitis conſulto abſcidi à capite trigefimo ſeptimo, quod de Martyribus eſt, vt coniungerem omnia quæ ad pueros pertinent in hoc loco.

13. Incipio itaque à ſancto Venantio puero quindecim annorum, qui ſub Decio Imperatore & Antiocho præſide, vnã cum aliis decem, glo-

riof certaminis cursum ceruicibus abscissis impleuit, de quo Petrus hæc addit. Postquam fuisset in carcerem missus, fustibus cæsus fuit: sed ab Angelo confortatus est. Inde eductus, leonibus exponitur: sed ipsi eius pedibus procumbentes, mansuetissimi redduntur. Deinde pedibus appensus, capite deorium verso, facule ardentes eius vertici supponuntur. Et cum hoc etiam genus supplicij tolerasset, manibus & pedibus extenditur, & ignis in eius ventre solummodo accenditur, & sic in medijs partibus diutiùs incensus affligitur. Nouissimè cum omnia superasset, gladio caput eius præciditur: corpusque ipsius in eadem ciuitate à fidelibus tumulatur.

18. Flocellus Martyr puer decennis, passus est apud urbem Augustodunensem, temporibus Antonini Imperatoris sub Valeriano Præfide. Cum enim præses audisset, quod Flocellus sanctos Martyres in eorum passionibus confortaret, iussit eum teneri, & suspensum in equuleo diutiùs flagellari: deinde carcere vnà cum leone recludi, vt ab eo deuoraretur. Orante verò puero, leo subito moritur. Statimque septem lucernæ cum candelabris ei præsentantur: quarum lumine tenebræ carceris repelluntur. Quod audiens gentilis quidam, filium suum cæcum, surdum, & mutum ei obtulit. Cui sanctus Martyr confestim visum, auditum, & loquelam restituit: & ipsum cum patre ad Christum conuertit. Quæ cum præses audisset, ipsum in ignem magnum extra urbem mitti fecit. Sed puer ab Angelo sibi à dextris assistente hortatus ignem ingressus est; & continuo tempestate, & imbre valido ingruente, ignis

extinctus est. Quem præses iussit lingua & palmis clauis configi. Et dum nihilominus Christum confiteretur, stola indutus linea, feris in platea exponitur, & ab eis discerptus, martyrio coronatur. 14. Cal. Oct.

15. Non possum non recensere vitam sancti Marini, quam refert Vincentius in Speculo Hist. lib. 14. c. 38. à quo sumpsit Antoninus prima parte, & Marulus lib. 5. c. 5. ea autem vita longiulcula est: quoniam autem Angeli in ea visuntur, totam recensere non poteram. Marinus puer Romanæ urbis cuiusdam Senatoris filius fuit, qui capessendi Martyrij desiderio accensus à Martiano Præfide comprehensus est. Qui cum interrogatus genus suum, seu conditionem, Christianum se libere profiteretur, & sacrificare, vt ei suadebatur, contemneret, nec minas timeret, iussu tyranni extensus est, & durissimis loris in dorso & ventre concisus: postea in carcerem trusus. Sequenti verò die in equuleo suspensus est, & corpus eius vngulis dilaniatum. Deinde serra lignea, cum lapide immisso desuper, facta est, vt super eum posita; membra eius diuideret, quæ in nullo eum læsit. Post hæc iussus super craticulam igne supposito poni; sed statim fluuius de terra egrediens, ignem extinxit. Addidit tyrannus fruxorium super ignem vehementem positum, & in eum mitti Marinum iubet. Qui in eo positus Deum glorificabat, & ad tyrannum aiebat: parasti carnes ad edendum, iam nunc accipe partem tuam aliquã, & ede, donec alia parentur. Hæc eo dicente, descendit ros de celo, & ignem extinxit. Missus inde in caldariam pice plenam, igne succensam, vt capite in ea

merso deficeret. Qui sponte in caldariam se iniecit, sed caldaria in duas partes scissa est, & pix effusa. Sanctus autem in medio stans, Deum glorificabat. Non contentus Martianus, arenam præparari iussit, ibique ad eum positum leonem & leopardum mitti, ut eum deuorarent. Quæ ferè infigatæ, de cauea exeuntes, ad sanctum puerum accesserunt, & leo humeros eius blandiendo constringebat, pardus ad pedes iacebat. Et Tyrannus: Quæ est ista phantasia quam video? cum autem iussisset bestias reduci in caueam suam, quantuncunque ad hoc molestarentur, non poterant à pedibus sancti amoueri, sed sancto hoc eis iubente regressæ sunt ad locum suum. Iterum ad eum mitti fecit leonem & ursam, quæ currentes ad eum, sciderunt vestimenta eius, & corruentes ad pedes eius mortuæ sunt. Post immitti fecit pardum, cum tigride, qui ascendentes ad collum eius, complexæ sunt eum, & vna ex eis ipsum osculabatur, alia sudorem de facie eius extergebat. Iussit & taurum adduci, & in dorso cauteriari, ut magis fureret: ipsumque puerum ad cornua eius ligari: & ardentibus cornibus taurus non sentiebat, nec cauterium curabat, sed sanctum Dei lingua lambebat. Post illa, in pyra lignorum accensa fecit poni, nihilque illum tetigit ignis. Ex eo autem mouentes, miserunt in caminum seu furnum ignitum, sed Angeli duo descendentes ad eum, cum eo benedicebant Deum, nihilque doloris expertus est. Adductus inde est in templum Idolorum, facta que oratione, omnes dii corruerunt, & in puluerem redacti sunt. Videns hoc Romanus populus, exclamauit: Verè magnus est

Deus Christianorum. Confusus ergo per omnia Martianus, mandauit eum decolari. Exultans autem Sanctus, ait: Veni pater gloriæ, accipe caput pueri tui. Pater quoque eius & mater horabantur eum felici agone cursum suum perficere, scientes eum suscepturum coronam victoriam. Qui oratione facta consignans se, pacem fratribus dedit, & flectens genua spiritum Dei reddidit. Scurra tamen iam mortuum percussit, & caput amputauit. Cum autem præcepisset Martianus, corpus eius inter corpora latronum proiici, & custodiri, ne à Christianis acciperetur; facta inundatione aquarum & multiplicatione tonitruorum, & fulgurum, territi ministri fugerunt, & à fidelibus corpus acceptum sepulturæ est traditum. Martianus autem à Deo percussus terribili iudicio, ut vermes de ore eius ebullirent, coactus est confiteri Deum Christianorum verum esse Deum; & miserabiliter expirauit.

16. Ex Metaphraste dicam de Celso puero & sancto Nazario, qui Nazarius cum obiret Galliarum ciuitates, accessit ad eum femina quædam illustris, & ex præcipuis Meliæ ciuitatis, adducens quem habebat filium, nomine Celsum iam tres annos natum, & deponit ipsum in eius manibus; sequitur te, hic puer, dicens, in omni vita, donec ipse quoque dignus euaserit, qui sistatur ante thronum Domini Christi, & illa quidem discedit. Nazarius autem infantulum lubenter accepit, quem propemodum in vlnis circumferebat. Cumque preces dixisset consuetas, eum per baptismum efficit Dei familiarem. Verum cum Neroni Imp. significatum esset de Nazario, isque vbique quæ-

reretur, comprehensus est facile; sed quem nullis vel promissis inducendum, vel minis frangendū speraret. Iubet eum in profundum maris cum puero Celso iniici: cū iam essent in profundo; & qui eos iecerant, crederent fortè vt à multis piscibus deuorarentur magna contentione, Angelica quædam virtus desuper aduolauit, & è profundo seruaui, & illesos eos terrę reddidit puero Celso, propter ætatem adhuc imperfectam nauis & fastidio pleno, vt est consentaneum. Sed precibus & signo Crucis, & diuino osculo eum sanum reddidit Nazarius. Hoc item miraculo, serui Neronis, qui ipsos in mare demiserant, conuersi sancto adhæserunt; Sancti tandem capitibus amputatis martyrium consequuti sunt.

17. Sanctæ Eulaliæ vitam in compendium redigam, tantū quæ ad Angelos pertinent, & alia quæpiam breuissime referens. Hæc cū rumor percrebuisse, Datianum Hispaniæ Præsidentem ab Imperatoribus destinatum, vt Christianam religionem penitus exterminaret, multosque Christi athletas fide & pietate robustissimos horrendis suppliciis excarnificaret; hæc virgo nobilis & diuitiis incluta, spretis vitæ huius oblectamentis, sponte ad præsidem contendere, eumque tyrannidis arguere decreuit. At verò parentes eius de filiæ suæ dignitate ac vita corporali vehementer solliciti, eam domi, quam ruri præcul ab vrbe habebant, inuitam retinuerunt, ne in apertum se periculum coniceret, & crudeli morte, perpetuum parentibus atque cognatis luctum relinqueret. Itaque domi aliquandiu summo parentum

tum studio & diligentia detenta, cum Christi amore æstualet incredibili, nocte quadam reseratis clanculum foribus per inuia sentibus & veribus plena ad vrbe, Angelico comitata præsidio contendit; & primo diluculo tribunal intrepidè adiens, exclamauit: Quis furor aut mentis insaniavos, ô ciues exagitat, vt mutis & nullo sentiu præditis simulacris honores supplici corpore deferatis? Di, omnes, Deæque nihil sunt: sed & ipse Maximianus nihil. Mitto carnificenam in illam exercitam, quæ pice & viuâ calceam cremare intendit, & reliquos labores viragine dignos, & quos non alii tolerassent, nisi quos diuina virtus per Angelos confortauit, quorum præsidio Dacianum increpauit, illis enim adiutoribus vicit, donec Cælum assequuta est.

18. Illud rarum est quod commemorabo, de puella quatuordecim annorum, quæ mortua est amore Christi, estque in Speculo exemplorum: ad quam rem sancti Angeli operam suam exhibuerunt. Hæc virgo & puella rogauit Virginem Mariam septem continuos annos, vt sibi dignaretur ostendere filium suum. Quæ cū in vigilia Natiuitatis Domini orationis causâ, sola capellam intrasset, apparuit ei Virgo pulcherrima, tenens filium in manibus, & alloquuta est virginem Dei: Accipe filium meum, & lude cum Deo, quæ gaudens fecit. Cui puer: Diligis ne me? Et illa: Omnino. & ille: quantum? Tunc illa, Plus quam corpus meū. Cui puer: Si diligis me? Et illa plus quàm cor meum. Et Iesus ait: quantum plus corde tuo diligis me? & illa: Nescio dicere, sed ipsum cor loquatur. Quo dicto statim cor eius

præ amore scifum est. Tunc B. Virgo, acceptam animam eius, in concentu Angelorum adduxit in Cælum. Ad cantum verò Angelorum familia accurrit, & virginem mortuam inuenientes, odore inenarrabili sunt repleti. Et Fratres Prædicatores qui aderant, cor eius aperientes, scifum inuenerunt, & in eo scriptum aureis literis: *Dilige te, plus quàm me, quia tu creasti, redemisti, de-
casti me.*

19. Quin quod Bencius narrat de adolescentulo, cui in Collegio Colonienfi in Germania virgo se visendam præbuit simul cum Angelo custode, aggrediar. Hunc enim sedulo venerandis sanctorum imaginibus deditum, acutus morbus lecto affixerat: Ipse interea totus in Dei paræ cogitatione defixus, eam tantum habebat in ore, quam vnã habebat in mente. Pridie quàm migraret, matrem appellat, ait visam sibi Virginem cum filio, quibus additus erat Angelus minister, ab iis se accersi; proinde eam hoc supremũ orat, vt flosculos quos haberet domi acu pictos opere plumario, ad congregationem Dei matris mittat. Ipse postridie vultu in eam ipsam partem conuerso, vbi cœleste apparuerat visum, ridenti similis decessit.

20. Sanctus Gregorius Turonensis patrem sanat vt alter Tobias, idque Angeli monitu: Gregorius itaque prima characterum discebat elementa, cum pater graui conflictatus ægritudine, lecto affixus iaceret: intimis ossibus ardor furere: humor foris podagricus intumescere, aridus ora vapor perurgere. Verum ecce puero quidam per visum apparens, legisti, inquit, librum, Iesu Naue? ille. Nihil aliud litterarum attendo, præter notas,

quarum nunc exercitio constrictus affligor: vtrum verò sit hic liber, profus ignoro. Vade, inquit ille, fac hastulam ex ligno, quæ possit hoc recipere nomen, inscriptumque afflicti patris cervicali suppones. Prima luce matri visum narrat, non suo, sed matris iudicio, rem gerendam ratus; iubet illa diuina impleri monita; & pater repente conualuit. Verum post biennium rediit malum: apparet puero idem qui prius, sciscitatur num Tobie librum cognitum habeat. Nequaquam verò, ait puer: tum ille: Noueris hunc fuisse cæcum, & à filio iecore piscis sanatum. Tu ergo fac similiter, & sanitati restitues parentem: mater igitur iterum monitis diuinis parendum rata, seruos piscatum mittit: ingentem hamo adductum piscem exenterant, iecur prunis stillat, & vix nidor depositi parentis nares ferit cum statim omnis abscedit dolor.

21. Maria de Oignies (vt refert Maurulus l. 4. c. 8. puellula duodecim annos nata, parentum (non sua) voluntate cuidam Ioanni nuptui tradita, vitæ distractione ac sanctitate commouit virum vt intactam dimitteret. In virginitate ergo perseverans, multã virtute, multisque miraculis celebris euasit, è vita decedenti, Christus, Angeli, Apostoli in visu apparuerunt. Quorum consolationibus iucundata, mortis angustias nõ sensit. Solutam deinde à corpore animulam à B. Virgine cum Angelorum comitatu in cælum ferri conspexit Episcopus Tolosanus. Haud immeritò tantam consequuta est beatitudinem, quæ viro quidem iuncta virilem copulam non admisit, & matrimonij iugo, cui iam subdita fue-

rat, excusso, incorrupta & corpore & mente per-
mansit.

22. Sanctus Maclovius (vt ait Sigbertus) vir-
ginitatem amplectitur adhuc puer, frigus & in-
ediam lubens tolerabat, ne ipsi carnis perulancia
dominaretur. Vnicè enim quam Angelis esse
gratissimam didicerat mentis corporisque casti-
moniam, diligebat, ideòque etiam tum perpe-
tuam Deo vouit virginitatem, eamque vt mini-
ori cum periculo illibatam conferuaret, Religio-
nem puer ingressus est.

23. Beda in vita sancti Cuthberti pueri narrat
mira quædam de nauibus, quas ad littus reuoca-
uit demersas iam, initio autem ait orasse Domi-
num Angelicâ protectione fultum, vnde apparet
reliquam narrationem tribuendam esse Angelis.
Quoniam verò res est deuota, integram recen-
sebo: Deuotus Domino puer Cuthbertus, sicut
ipse familiaribus suis attestari solebat, in angu-
stis se vallantibus, orans Dominum Angelicâ
meruit opitulatione defendi: necnon etiam pro
aliis in periculo constitutis sæpe exaudiebatur.
Est monasterium non longè ab ostio fluminis
Thini ad meridiem situm, tunc quidem viro-
rum, nunc mutato (vt solet) per tempora, rerum sta-
tu, virginum Christo seruientium nobili exami-
ne pollens; qui videlicet famuli Christi, dum li-
gna monasterij vsibus per memorati alueum flu-
minis de longè ratibus veherent, iamque è re-
gione eiusdem monasterij vehendo aduenirent;
ac rates ad terram educere conarentur, ecce ven-
tus subito ab occasu intemptius affurgens,
abripuit rates, atque ad ostium fluminis trahere

cœpit; quod videtes è monasterio fratres, emissis
in fluuio nauiculis, eos qui in ratibus laborabant,
adiuuare nitentur, sed fluminis ac ventorum
violentia superati, nequaquam valebant: vnde
facta desperatione humani adiutorij, confugerunt
ad Diuinum; egressi namque de monasterio, & la-
bentibus in Oceanum ratibus, collecti in proxi-
ma abice flectebant genua, supplicantes Domi-
no pro his quos in tantum mortis discrimen iam
iamque irruere cernebant: sed prouisione diuina
satis diu precantium vota sunt dilata, vt videlicet
quanta esset in Cuthberto virtus precandi, pa-
tesceret, stabat enim in altera amnis ripa vulga-
ris turba non modica, in qua stabat & ipse, quæ
cum à spectantibus cum tristitia monachis rap-
tas porrò cerneret naues, adeo vt quasi quinque
aues paruulæ (quinque enim erant rates) vndis
insidentes, apparerent, cœpit irridere vitam cõ-
uersationis eorum, quasi merito talia paterentur,
qui communia mortalium iura spernentes, noua
& ignota darent statuta viuendi. Prohibuit pro-
bra deridentium Cuthbertus, Quid agitis, in-
quiens, fratres, maledicentes his quos in lethum
iã trahi videtis? nonne melius esset & humanius
Dominum pro eorum deprecari salute, quàm de
illorum gaudere periculis? at illi rustico & animo
& ore stomachantes aduersus eum, Nullus, in-
quirit, hominum pro eis roget, nullius eorum
mifereatur Deus, qui & veteres culturas homi-
nibus tulere, & nouas qualiter obseruare debe-
ant nemo nouit: quo accepto responso ipse ora-
turus Dominum genua flexit, caput in terram
declinavit, statimque retorta vis ventorum rates

cum his qui ducebant gaudentibus integras ad terram eiecit, & iuxta ipsum monasterium in loco opportuno, erubescens de sua infidelitate rusticis, & Cuthberti virtutem deprædicantibus, deposuit.

24. Iam cum sum in Cuthberto, placitum ex eodem Beda alia duo exempla recensere quæ pertinent ad Angelum custodem. Verum quia omni habenti dabitur, & abundabit, id est, habenti propositum amoremque virtutum harum copia superno munere donabitur: quoniã puer Domini Cuthbertus, qui per hominẽ accepit hortamẽta, sedulo corde retinebat, etiam Angelico visu & affatu confortari promeruit. Nam subito dolore genu correptum illius acri caput tumore grossescere, ita vt nervis in poplite contractis, pedem primo à terra suspensum claudicans portaret, dehinc ingrauescente molestia, omni pene priuaretur incessu. Qui die quadam deportatus foras à ministris, atque sub diuo recumbens, vidit repente venientem de longe equitem albis indutum vestimentis, & honorabilem vultu: sed & equum cui insidebat, incomparandi decoris. Qui cum adueniens mansueto illum salutaret alloquio, addidit quasi per iocum inquirere, si aliquid tali hospiti præbere vellet obsequium. At ille, iam, inquit, promptissime tuis cuperem adstare deuotus obsequiis, si non exigentibus culpis huius compe de languoris retinerer. Diu namque est quod molestia genu tumẽtis oppressus, nulla cuiuslibet medicorum industria possum sanari, qui dissiliens equo, ac genu languidum diligentius considerans: Coque, inquit, triticeam in lacte farinam

& hac confectioe calida tumorem supervnge, & sanaberis: & his dictis, ascendens equum, abiit. Ille iussis obtemperans, post dies paucos sanatus est, agnovitque Angelum fuisse, qui hæc sibi monita dedisset, mittente illo qui quondam Raphaelem Archangelum ad sanandos Tobia visus destinare dignatus est. quod si cui videtur incredibile, Angelum in equo apparuisse, legat historiam Machabeorum, in qua Angeli in equis & ad Iudæ Machabei, & ad ipsius templi defensionem aduenisse memorantur.

25. Videt Cuthbertus animam sancti Aidani in caelum ab Angelis deferri. At vbi gubernatrix vitæ fidei gratia Christi voluit famulum suum arctioris propositi subire virtutem, altioris præmij gloriam promereri, contigit eum remotis montibus commissorum sibi pecorum agere custodiam: qui dum nocte quadam dormientibus sociis, ipse iuxta morem peruigil in oratione duraret, vidit subito fuscum de caelo lumen, medias longæ noctis interrupuisse tenebras, in quo caelestium choros agminum terras petisse, nec mora rapta secum anima claritatis rediisse ad patriam: Compunctus est multum hoc visu Deo dilectus adolescens ad subeundi gratiam spiritualis exercitij, ac promerendæ inter magnificos viros vitæ felicitatisque perennis, confestimque Deo laudes gratiarumque referens actiones, sed & socios ad laudandum Dominum fraterna exhortatione prouocans: Heu miseri, inquit, qui somno & inertia dediti, non meremur semper vigilantium ministrorum Christi cernere lucem. En ipse cum modico noctis tempore peruigil orarem, tanta

Dei magnalia conspexi; aperta est ianua cæli, & inductus illuc Angelico comitatu spiritus cuiusdam sancti, qui nunc nobis in infima caligine versantibus superne mansionis gloriam, ac Regem illius Christum perpetuo beatus intuetur: & quidem hunc vel Episcopum quemlibet sanctum, vel eximium de fidelium numero fuisse existimo, quem tantæ splendore lucis, tot ducentium choris Angelorum cælo illatum vidi. Hæc dicens, vir Domini Cuthbertus, non parum corda pastorum ad reuerentiam diuinæ laudationis accendit, agnouitque mane factò antistitem Lindisfarrensis Ecclesiæ Aidanum magnæ utique virtutis virum, per id temporis quo viderat raptum de corpore caelestia regna petisse, ac statim commendans suis pecora, quæ pascebat dominis, monasterium petere decreuit.

26. De sancto Hilario Abbate. Hilarius Abbas, tēpore Theoderici Regis Longobardorum claruit. Hic de Tuscia oriundus, dum puerulus Epistolas Pauli legeret, diuino spiritu inspiratus, & à seniore de vita solitaria informatus, annorum tredecim relicto sæculo Deum orauit, vt eum ad locum duceret, vbi solitarius Deo seruire posset. Cui Angelus Domini apparuit, ipsumque de vrbe Roma, in qua habitabat, eduxit, & vsque ad montem Emiliae ei ductor extitit, vbi in sanctitate vitæ Deo soli vacare cepit.

27. De visione Alberici pueri ita refertur lib. 4. Chronici Casinensis cap. 68. *Huius tempore, in Campania prouincia insigne miraculum, & antiquis per omnia simile contigit. Namque in castro Sanctorum septem fratrum Albericus quidam ne-*

bilis puer cum decimum ageret ætatis annum morbo correptus ad extrema perductus est. Quo tempore diebus nouem, & totidem noctibus immobilis, ac sine sensu quasi mortuus iacuit. Hoc autem interuallo à B. Petro Apostolo duobusque Angelis per loca pænarum deductus ad infernale baratrum deuenit, demum ad paradisi amena delatus vidit sanctorum mansiones; atque in cælum subleuatus aëreum, & à B. Apostolo sufficienter edoctus, de veteri testamento, de peccatorum pænis, gloriæque sanctorum vidit arcana quadam; quæ loqui prohibitus est. Sicque per septuaginta duas prouincias ab eodem Apostolo deductus vitæ redditus est.

Angelica salutatio magnæ dignitatis, & Angelicus habitus sumptus pro Religioso.

CAPVT XLV.

1. **D**ignitas Angelicæ salutationis magna fuit, ex quo Gabriel Virginem salutauit. Cæsarius lib. 7. cap. 50. iuxta Ecclesiam sancti Seuerini in Colonia inclusus quidam habitabat Marsilius nomine, in Tuscia ad sanctum Sebastianum quandoque Episcopus, & tempore schismatis, quod fuit inter Alexandrum & Paschalem, ab ipso Alexandro depositus. Hunc cū matronæ ciuitatis frequentarent, & vna ei confessa fuisset, quod Dominæ Nostræ nomen dicere non posset sine quadam mira dulcedine, de causa tantæ gratiæ requisita respondit. Singulis dieb⁹ in honore eius quinquaginta Aue Maria, cum totidem veniis dicere consueui, per quæ

tantam dulcedinem merui, vt omnis oris mei salina orationis tempore in mel videatur conuerfa. Quod cum audisset iam dictus inclusus, exemplo deuotæ sc̄minæ, vbi per sex hebdomadas Angelicam salutationem præfato modo & numero compleuerat, ecce tantam dulcedinem sentire cepit in illius dulcissime salutationis prolatione in ore & guttore, vt mellis dulcedinem longè transcenderet ipsa dulcedo. Eandem dulcedinem meruit de ordine nostro quidam monachus, exemplo illius prouocatus. Hæc mihi relata sunt ab eodem incluso. Ecce his tribus exemplis ostensum est nomen eius esse super mel dulce, & quod hereditas eius sit super mel & fauum.

2. Idem lib. 8. cap. 8. in Francia virgo quædam Christum in ætate trium annorum quando iam loqui per naturam poterat, videre desiderans, hoc vt fieret precibus instabat. Erat enim tam perfectæ vitæ, vt non immerito talia præsumeret, & exaudiri speraret. Die quadam cum dicta Missa, ipsa, populo omni egresso, sola in Ecclesia moram faceret, & oraret, infantem quasi triennem circa altare deambulantem conspexit, putans à matre illum ibidem neglectum. Erat autem speciosissimus, & tantæ gratiæ vultus eius, vt in illius aspectu delectata ad se vocaret, & manibus demulceret, sic dicens: Dic mihi bone puerule, vbi est mater tua? Qui dum ei nihil responderet, æstimans illa, vtpote infantem, eum nondum posse fari, subiunxit: Nosti dicere Pater Noster tuum? Ad quod dum non responderet, vt prius adiecit: Dic post me, Ave Maria,

gratia plena, Dominus tecum. Et dixit post eam infatulus eadem verba, tam hilariter & tam distinctè, vt illa miraretur. Similiter factum est de clausula secunda scilicet, Benedicta tu in mulieribus. Cum verò ei prædiceret: Et benedictus fructus ventristui; totius humilitatis magister, sua inspiratione sciens scriptum: Non te laudet os tuum, sed alienum, eandem clausulam dicere noluit; sed mox, illa intuente, per ostensam formam cælos penetrauit. Tunc primum virgo venerabilis se exauditam intelligens, gratias egit Christo, qui tam celeriter impleuit desiderium suum ex semetipso. ipse re vera Dominus I E S V S est fructus ille benedictus, de quo Isaias cecinit: Et erit fructus terræ sublimis, fructus terræ, filius Mariæ. Benedixisti, inquit Psalmista, Domine terram tuam. Non poterit gignere terra benedicta nisi fructum benedictum.

3. Tantæ autè efficaciæ est Angelica salutio, vt fuget tentationes dæmonum, quapropter idè Cæsarius narrat lib. 7. cap. 33. de quodam milite ætate adolescentulo, qui simul habitabat cum alio milite, cuius beneficiatus erat, qui licet floretet ætate, magis tamen florebat virtute virginitatis. Inuidia operante diaboli, de vxore domini sui grauissimè cepit tentari; qui cum per annum eadè incessanter tentatione laboraret, iamque ei intolerabilis esset, submotâ verecundiâ, dominæ suæ quid pateretur aperuit: à qua repulsam passus, amplius affligebatur; casta enim erat matrona, & viro suo fidelis. Veniens ad quemdam heremitam, à cuius consilio totus pendeat, passionem suam illi cum lacrymis confessus est: cui vir

sanctus fiducialiter respondit: O nihil aliud nocet tibi: Ego tibi dabo consilium, ut desiderium tuum consequatur effectum. Per annum istum singulis diebus, si fieri potest, in Ecclesia Domini nostram Dei genetricem Mariam centies cum totidem ueniis Angelico versiculo salutabis, & quicquid uolueris, per eam impetrabis. Sciebat enim quod castitatis amatrix iuuenem castum, licet in errore positum, non desereret. Cumque iuuenis in multa simplicitate Domine Nostrae iniunctum obsequium impenderet, die quadam sedens in mensa domini sui, recordatus est, quia dies eadem terminus esset anni: & statim surgens ascendit equum suum, vicinamque intrans ecclesiam, orationes solitas expleuit; qui cum exiret de ecclesia, vidit matronam pulcherrimam, omnem decorem humanum transcendentem, equum suum per frenum tenentem; miranti quanam esset, illa respondit: Placetne tibi species mea? dicente milite: nunquam pulchriorem te vidi. Illa subiunxit: Sufficeret tibi si me posses habere uxorem? Qui cum responderet: Cuilibet Regi bene sufficeret species tua, & beatus iudicaretur tuo consortio. Subiecit illa: Ego ero uxor tua, accede ad me, & da mihi osculum, & coegit eum, dixitque: Modò initiatae sunt nuptiae, & in tali die coram filio meo perficientur. Ex quo uerbo cognouit eam esse Matrem Domini, cuius castitas humanae congaudet integritati. Apprehendensque strepam equi eius, ut ascenderet praecipit, cuius auctoritate miles pressus, obediuit. Ab illa hora tam plenè à tentatione praedicta liberatus est, ut etiam uxor Domini sui miraretur. Hoc cum he-

remita recitasset per ordinem, ille Genitricis Dei pietatem simul & humilitatem admiratus, respondit: Ego interesse uolo diei nuptiarum, interim de rebus tuis disponas. Quod cum fecisset, & heremita uenisset ad diem praefixum, dixit iuueni: Sentis aliquid doloris? Respondente illo, non: cum secundò post horam idipsum ab eo sciscitaretur, respondit: modò sentio. qui post paululum agonizans spiritum exhalauit, & caelestem thalamum, promissas nuptias celebraturus, intrauit.

4. Ad martyrium praeparat, quod uisum in Francisco & Matthæo Arimandoni Ioannis filii, quæ res ex litteris Societatis Iesu anno 1613. gesta est hoc modo: Arimandonus Ioannes ex Iulia secunda uxore susceperat filios Franciscum & Matthæum: ille erat octennis, iste sexennis, uterque egregia indolis, qui iussu Arimandoni Michaelis natu maioris fratris impiè necati sunt, hac ratione. Arimandonus dum in curia substitit, Gubernatoribus per litteras mandat, ut quamprimum & secretò Franciscum & Matthæum occidant. Gubernatores in tenebrosam domum detrudunt infantes, dumque inibi inclusos per quadraginta dies detinent, falso rumore in vulgus spargunt, infantes Meacum uersus cum sororibus profectos. Innocentes pueri pro suo se modulo ieiuniis & orationibus adedò strenuè exercuerunt, ut aduentantem mortem praesagire uiderentur, aut peculiari Spiritus Sancti instinctu ad hæc moueri. Neque hæc omittenda, quæ ab his gesta sunt ea ipsa nocte qua necati sunt. Cæna instabat hora cū Franciscus ad suos conuersus: ego, inquit, in pœnam criminis, quod hodie ad-

misi, abstinere cogito. Forte militi cuidam per iocum caput attractauerat manu; eaque re cum contristasse ratus, tantum crimen ieiunio vindicandum statuerat. Verum hunc ex animo eius scrupulum euulsit ille ipse miles, nihil se ea re læsum asserens, vñ cum Matthæo caneret, rogat obnixè, & ille acquieuit homini. Itaque Matthæus cubitum discesserat, cum Franciscus quinquies, prouolutus in genua, recitauit salutationem Angelicam: & eo penso absoluto, medita bundus aliquandiu steterat, cum ad Ignatium (erat hic honorarius puer) heus tu, inquit, ego cruciatuū Christi in cruce acerbitatē paullo ante meditans, lachrymas tenere non potui, eorum vicem dolens, qui tantum beneficium non agnoscunt. Fleuit vberim Ignatius, tam maturum in tam immatura ætate iudicium admiratus. Cùm ergo tantum deuotionis sensum cerneret Ignatius in Francisco, vt eum ad mortem, quam imminentem sciebat, pararet, ita eo audiente, B. Virginem est precatus: Sanctissima Deiparens Virgo Maria, per acerbissimæ Passionis Iesu Christi filij tui merita, te supplex rogo, vt si fortè me hac nocte mori contigerit, mei memineris: Pia Mater, tuis virginæis manibus animam corpusque committito. Hæc eadem verò ingenti animi sensu iterauit Franciscus, & trigies ter Iesu & Mariæ nomina inuocauit; quæ cum auctore Ignatio quinquies iterum repetiisset, lustrali aqua frontem muniens, se ad somnū composuit. Intereà Ignatius magno animi sensu, atque ingenti lachrymarum vi orare perfeuerat pro his, quos antequam euigilarent, trucidandos nouerat. Plurima igitur nocte ingre-

ditur miles, Matthæum pugione transfuerberat, Franciscum iugulat: & in hunc modum innocentes pueri dormientes hanc vitam cum æterna procul dubio commutarunt.

5. Quin illud lubet adnotare ex epistola Iaponica Patris Cosmæ de Torres anno 1561. cùm æris sonitu signum ad orationem datur, magna alacritate ad orandum in genua sese prouoluunt etiam pueri, qui per ætatem rationis vixdum capaces videri possunt, parentum studium imitantes. Puella quædam Christi sacramento imbuta, cum ad vinum afferendum emissa esset, & vino iam prompto, forte ad salutationem Angelicam signum ære campano daretur, statim humi deuolutis genibus preces fūdere cepit, nec sese erexit, priusquam quinque orationes Dominicæ, & totidem salutationes Angelicæ recitasset. Quæ res circumstantes Gentiles vsque ad stuporem commouit: aded vt dixerint, non esse alium Deum Christianorum similem, quandoquidem quisque Christianorum vsque ad infantes suis moribus aliis exemplum præberet.

6. Adiungam his pueris alium puerum admirabilem Aloysium Gonzagam ex Nostra Societate; qui, vt Cæparius in eius vita scribit lib. i. cap. i. vix dum fari poterat, cùm & ipsamet illum mater manus in speciem Crucis ducere, sanctissimū Iesu & Mariæ nomen pronuntiare, orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, aliasque preces de memoria dicere cōsuefecit. Quibus piæ matris studiis factum est, vt tantam erga Deum, sanctosque reuerētiam, & præcipuè erga matrem Domini indueret, vt testatæ sint ancillæ; quibus

eum vestire & exuere negotium erat, singularem se in eo etiam infante religionem, Deique timorem comperisse. Neque desunt, qui iurati affirmant solo se eius amplexu perinde intimo pietatis sensu affectos esse, quasi cœlestem aliquem Angelum brachiis sustinerent. His præludiis Aloysius ad tantum sanctitatis gradum ascendit, ut vix credi possit.

7. De sancta Catharina Senensi, inquit Surius, quod multæ puellæ ad eam confluebant, ut salutiferis eius sermonibus fruerentur, & pia studia imitarentur; à quibus cum vellet, nunc orationem Dominicam, nunc salutationem Angelicam exigebat, & quinque non amplius annos nata Angelicam salutationem edocta, illam crebro repetebat; cum deinde cœlitus permota cepit gradus ascendendo ac descendendo ad singulos singulas flexis geniculis Virgini Matri salutationes promere. Quid de S. Clara dicam? quæ cum signacula illa, quæ Rosaria nuncupamus, ad manum non haberet, velletque seriem consuetatum nuncupationum B. Virg. Mariæ annumerare, congerie lapillorum orationum numerum signare consueuerat. Quid de S. Margarita Hungarica? quæ in singulis festiuitatibus B. Virginis, ac intra Octauas, offerebat eidem sanctiss. Virgini mille salutationes Angelicas, ad singulas quasque humillimè se prosternens. Quid de S. Lyduuina? quæ iuuenula fratribus suis duobus prandium ad scholas deferens, antequam domum rediret, Ecclesiam desideranter intrans Virginem Mariam visitabat, & eandem per Angelicam salutationem, prout poterat, deuotè studebat honorare. Et hoc quidem

dem bonum & laudabile initium in puerili ætate lucebat, quod maioris gratiæ futuræ, ab initiis adolescentiæ eius usque ad terminum vitæ, præsagium erat. Cum ergo de moroso reditu à matre corripere, respondit Columba sine felle, Ecclesiam ad salutandam Virginem se intrasse, illamque sibi vicissim arrisisse. Quo audito mater eius satisfactionem accepit, & benignè contenta ab ea quieuit. Dilecta enim & vnica filia erat, & in opere Dei, & B. Virginis decenter est inuenta, nec ob id à sua deuotione reprimenda.

8. De fugato dæmone ad Salutationem Angelicam exemplum est apud Cæsarium lib. 3. cap. 13. huiusmodi. Erat in Bonna Colonienfis diocesis monialis quædam Alheydis nomine, cui sæpius dæmon apparebat. Die quadam cum stans in dormitorio de fenestra prospiceret, & contemplata esset iuuenem, imò de iuvene dæmonem stantem iuxta puteum muro dormitorij contiguum, qui ea vidente vnum pedem super lignum, quo ambiebatur puteus, posuit; & altero se quasi volitando ad ipsam in fenestra deposuit; quam cum extensa manu per caput rapere conaretur, territa retrorsum cecidit, & clamauit, veluti exanimis facta. Audito eius clamore accurrerunt sorores, in lectulum suum illam reclinantes. Recedentibus illis, cum paululum respirasset, solaque iaceret, dæmon iterum adfuit, & verbis quibusdam amatoriis eam sollicitare cepit: quæ cum contradiceret, intelligens spiritum eum esse malignum, respondit ille: Bona Alheydis, noli sic dicere, consenti mihi, & ego te habere faciam virum honestum, probum, nobilem, diuitemque. Quare

fame te crucias in hoc loco paupere, vigiliis, aliisque multis ante tempus te interficiendo? Reuertere ad saeculum, & vtere deliciis, quas Deus homini creauit, nihil tibi, me duce, deesse poterit. Tunc illa: Doleo quod tam diu te secuta sum, recede, quia non acquiescam tibi. Post haec verba, daemon nasum emungens contra eam, ipsam immunditiam ad parietem lecti tam fortiter proiecit, vt pars aliqua resiliens vestimento eius adhereret, sicque disparuit: eratque emunctio ipsa sicut pix nigerrima, & tanti foetoris, vt tolerari non posset. Deinde cum spiritus ille nequissimus die noctuque esset ei infestissimus, suaserunt quaedam ex sororibus, vt aquam benedictam semper paratam haberet, qua venientem aspergeret: aliae vero, vt eundem, si aquam non timeret, thurificaret. Omnia quidem haec tentauit, sed modicum ei profuit. Nam quoties contra se signum Crucis factum vidit, asperisionem etiam, sine thurificationem, ad modicum quidem cessit, sed statim rediit. Tunc vna ceteris sororibus aetate maturior atque prudentior, suavit ei, quatenus daemone propius accedere sineret, & tunc alta voce salutationem angelicam in eius facie iacularet. Quod cum fecisset, diabolus, ac si sagitta esset percussus, vel turbine impulsus, aufugit, nec vquam propius ei ex illa hora accedere praesumpsit.

9. Idem lib. 5. cap. 44. narrat Eufemiam simili casu a daemone liberatam, quae cum esset sanctimonialis puella paruula in domo patris sui, diabolus illi saepius in diuersis formis visibiliter apparuit, & teneram eius aetatem diuersis modis terruit, ac contristauit. Quae cum incurrere ti-

muisset amentiam, ad ordinem nostrum conuerti proposuit, verbis voluntatem exprimens. Nocte quadam in specie viri diabolus illi apparens, conuersionemque dissuadens, ait: Eufemia, noli conuerti, sed accipe virum iuuenem pulchrumque, vt cum illo deliciis mundi fruaris, vestes enim pretiosae, & cibaria delicata non deerunt tibi. Si autem intraueris Ordinem, semper eris misera & pannosa, famem, sitim, frigusque patieris, nec vquam de caetero bene tibi erit in hoc saeculo. Ad quod illa respondit: Quid de me tunc erit, si in illis delitiis, quas tu mihi promittis, mortua fuero? Ad quod verbum Diabolus nullum responsum dedit, sed puellam rapiens, & vsque ad fenestram solarij in quo iacebat, deportans. praecipitare eam conabatur. Quae cum angelicam salutationem diceret, inimicus eam dimisit, & ait: Si ieris ad claustrum, semper tibi aduerabor: quod si in hac hora mulierem illam non inuocasses, occidissem te. Et hoc dicto, valde virginem comprimens, in canem maximum transmutatus, de fenestra exiliuit, & nusquam comparuit.

10. Idem lib. 7. cap. 26. retulit mihi Vualterus de Birbach monachus de Hemmenrode, diabolum cuiusdam conuerso ordinis nostri ita fuisse infestum, vt non per signationem, non per aliquam orationem ab illo posset liberari. Visibiliter illi apparens, multis modis eum terruit. Suasum est ei a quodam viro religioso, vt Angelicam salutationem contra occurrentem proferret. Quod cum fecisset, malignus spiritus, quasi turbine impulsus, clamauit: Diabolus dentes ei excutiat, qui te hoc docuit, sicque liberatus est ab eo.

11. Scribitur in lib. qui dicitur Scala cali, quod cum quædam mulier docuisset puerum suum salutationem B. Virginis, & quod quodocunque timeret, vel in aliqua necessitate fore contingeret, eam diceret. Quadam vice dum cum aliis pueris iuxta flumen luderet, subito à flumine rapiuntur incidentes, & cum alij clamarent, iste salutationem Virginis, prout fuerat edoctus, dicebat. Tunc vna pulcherrima domina ad eum accessit, & in flumine eum confortauit; & fouit, aquisque iam transactis puer saluus & incolumis apparuit. Et dum ceteræ matres natos suos requirerent, inuenierunt submersos. Iste verò narrauit quomodo protegente pulcherrima Domina, i. B. Maria fuerit protectus, & liberatus, & sic in laudes Virginis omnes proruperunt.

12. Cæsarius lib. 7. cap. 29. Adam sacerdos & monachus in Lucka, cuius supra memini cap. 17., considerans me in huiusmodi miraculis delectari ex multa charitate mihi de seipso retulit, quod dicitur sum: Cum inquit, essem puer, ita caput habebam scabiosum, vt præ fæore putredinis eius mecum sedere vel legere scholares recusatæt. Prima oratio, quam didici, salutatio erat Angelica, adhuc puerulus satis eam frequentans, cum apud monasterium Vestphaliæ positus fuisset ad literas, & eúdo ad scholas siue ad matutinas quotidie transirem per quandam ecclesiam conuentualem ex necessitate viæ sine intermissione ad oratorium, in honorem Dei genitricis Mariæ dedicatum, cum tribus veniis, totidem feci salutationes. Nocte quadam putans ad matutinas fuisse compulsum, surrexi tremens, & cum venissem ad

iam dictum monasterium, essetque oratorium clausum tribus vicibus, secundum consuetudinem, genua flectendo, Dominam nostram Angelico versiculo salutauit; surgens verò, inueni ostium apertum, & tanta erat in ecclesia claritas, vt fulgori meridiano assimiletur: quam cum stupidus intrasē, vidi ante maius altare septē matronas pulcherrimas residētes, vnā in medio, quæ ceteris clarior erat, & sex hinc inde, id est tres à dextris, & tres à sinistris. Media verò me vocans, cū propiùs accessisē, ait: Bone puer, quare nō adhibetur cura capiti tuo? Respōdēte me, Domina, satis circa me laborauerūt amici mei, sed nihil profecerunt, subiunxit illa: Nosti quæ sim? cui cum dicerem: non Domina, Respondit: Ego sum mater Christi, & Domina huius oratorij: quia mei memoriam solitus es habere, ego tibi curam adhibeo: Accipe fructus ligni Susilis, & fac tibi hodie ex eo lauari caput tribus vicibus ante Missam, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, statimq; curaberis, & adiecit: ad me accede Adā, quod & feci. Flectente me coram ea genua, manum super caput meum ponens, ait: Ab hac hora vsque ad diem mortis tuæ non dolebis caput. Manè vero cuidam fratri, qui me nutrinit, omnia retuli, qui in vallem proximam descendens, & ostensos fructus colligens, prædicto modo caput meum lauit, statimque conualui. Dolorem verò capitis nunquam ab illa hora passus sum, cum tamen hoc in ordine satis sit miraculosum.

13. In Chronica Franciscana legitur, quod quo tempore S. Bernardinus Patauij concionabatur, nobilis quædam matrona prolibus suis eum in dā-

derat motem, vt quotidie antequam litterarum peterent ludum, flexo in terram poplite, & complicatis manibus, coronam precatoriam in honorem V. Matris euoluerent. Cùm ergo penso absoluto de more scholas pariter reuiferent, eorum vnus ex ponte præceps delabatur: quo audito pia mater, non ad filium pereuntem, sed ad commune pereuntium perfugium Mariam confugit. Mater Dei, inquit, tu mihi solamen vnicum semper fuisti, subueni etiam nunc afflictæ; & filium, si placet, fluctibus eripe. His dictis orationem Dominicam, & salutationem Angelicam subiungit, ad fluuium properat, vixque adfuit ipsa, cùm super aqua fastigium fluitat puer matrem compellans. Ad ripam ergo facili agmine ductus, matri restituitur incolumis: & illa, ô fili, inquit, Virginis Mariæ ope tot casibus erepte! ô Mater, subdit ille, scito venerandam illam Dominam, ante cuius imaginem Coronam globulis precariis distinctam quotidie percurro, ex vndarum vorticibus me eripuisse. Quò quidem miraculo factum est, vt non parum creuerit ardor apud multos recitandi ad eum modum Rosarij.

14. De iuvene quotidie tria rosaria recitante, qui reuixit, & pœnitentiam egit, ita ait Cantipræntensis lib. 2. cap. 29. num. 8. Quid iterum de triplici quinquagena in salutatione versus angelici, Ave Maria, anno ab Incarnatione Domini M. CC. LI. contigerit, referamus. Vidi & cognoui iuuenem in Brabantia partibus generosum, qui quamuis esset totaliter sæculo decitus, Beatæ tamen Virgini Mariæ deuotus, quotidie tres dictas quinquagenas in salutationibus exolvebat. Infr-

matris autem ad extrema perductus est. Cumque per horas diei plurimas mortuus iacisset, reuixit subito, & sorori moniali, quæ iuxta se sedebat, inclamauit dicens: Soror, ecce redij, citò aduocari facias sacerdotem. Mirantibus omnibus presbyter aduocatur, & in magna cordis læticia palam omnibus confitetur, dicens: Ad tribunal Christi iudicis raptus, cùm in tribus maximè à demonibus accularer, ferrique deberet sententia contra me, piissima Christi Mater rogauit filium, vt ad corpus reducerer locum pœnitentiæ suscepturus. Nec mora factum est vt rogauit. Vnum de pœcatis erat, pro quo damnandus eram, quia decimas de bonis & agris meis sacerdoti subtraxeram. Secundum erat, quòd cum sodalibus meis pisces quorundam Religiosorum furto subtraxeram. Tertium erat, quòd segetes, & fruges pauperum cum canibus venaticis vagabundus destruxeram. Hæc cùm coram omnibus loqueretur, quidam ex mansionariis respondit: Et cur, inquit, pro damno isto extremo damnandus eras, cùm nos omnes illud vobis puro corde remiserimus? Et ille: Mihi quidem vestra remissio nequaquam suffecerat ad salutem, cùm copiosior essem vobis in iniuriis refundendis, quàm vos mihi in iniuriis dimittendis, & his dictis restituenda damna protinus assignauit, sicque disponens rebus, & domui, in spe, & pace mirabili spiritali exhalauit.

15. Idem narrat de Monacho quodam Cisterciensi, è cuius demortui ore processit arbor, cuius folijs, aureis literis insculptum erat *Aue Maria*. Hinc de ipso versiculo Salutationis Angelicæ ali-

quid specialius attollamus, potissimum enim laudis eius illud Evangelicum reputamus, in quo eam decentissimè Paranympus Gabriel honoravit. Et ad hoc quoddam à Cisterciensibus mirū plane miraculum recitatur. Erat quidam emeritæ militiæ veteranus, qui sæculo etiam tardere nuncians sanctum Cisterciensium ordinem introiuit. Quæsitus autem à Magistro Nostro No-uitiorum, si sciret Orationem Dominicam, scilicet Pater noster, negavit, numquam se discere potuisse contestans. Quid plura? fit labor inanis ut discat, & cum non posset, præcepit Abbas, ut saltem illi breuem Angelicæ salutationis versiculum inculcarent. Quod etsi multo, & diuturno labore, factum est tamen. Cum enim ad exhortationem magistri sui ipsum versiculum inter prandendum ad vnamquamq; buccellam fere, ne obliuioni traderet, ruminaret, ex frequenti, & longo vsu, tanquam in ipsa salutatione mentis concepit dulcedinem, ut cordi eius, & ori sola memoria Marris Christi, quamquam alias auocatus indelebiter adhereret. Contigit ergo, ut post aliquanta annorum curricula veteranus ille deuotissimè moreretur, & inter fratres in cæmeterio sepeliretur. Mira res, de tumulo eius non multo post à parte capitis arbor nasci ignoti generis visa est, cuius folia literis aureis insignita, *Aue Maria gratia plena*, notabiliter singula continebant. Quod ubi notum fit diæcesano Põtifici, ad locum venit, ipse miraculi radicem arboris per effosionem diligenter scrutatus est, & eam de ore veterani illius ortum habere probauit. Nec mora, ubi diuinæ ostensionis arbuscula debitum officium exe-

cuta est, in oculis omnium aruit, & defecit. quicumque igitur Matri Christi cupis esse deuotus, salutationem istam frequens, & deuotus ingemines, nec credo, quidquam illi gratius vocalis laudis offerri. Aliud exemplum eiusdem fere materiæ est in Alano, quod quia peculiarem habet gustum spiritus, & aliquam superadditam circumstantiam, ipsum narrare aggrediar. Tempore S. Bernardi venit quidam deuotus miles deuotionis gratiâ ad S. Bernardum petens humiliter se recipi ad fratrum congregationem. Quem statim beatissimus Pater Bernardus gaudenter suscepit, atque habitum fratrum laicorum eidem tradidit, qui aliam orationem in monasterio discere non potuit, quam Salutationem Angelicam, quam etiam frequenter cum mira deuotione ruminabat. Videns autem B. Bernardus hominis simplicitatem, & bonam conuersationem, quamuis erat illiteratus, in choro tamen monachorum sacerdotum more eum stare fecit. Qui bonus homo Virginem gloriosissimam sincero amore diligebat, atque ei deuotissimè in sua salutatione seruiebat. Tandem vocante Domino diem clausit extremum, atque ad gaudia æterna feliciter peruenit: sepultusque est in cæmeterio, ubi alij viri Religiosi sepulturam accipiebant. Post paucos autem dies super sepulchrum eius excreuit quoddam liliū pulcherrimum, in quolibet lilij folio erat scriptum literis aureis, *Aue Maria*. Sanctus autem Bernardus præcepit eiici terram, ut viderent ubi suas liliū haberet fixas radices, & eiectâ terrâ, viderunt hastile lilij ex ore defuncti procedere. Tandem iubente S. Viro incisus

est defunctus, & viderunt lilij radices in corde esse fixas. Atque corde incisio inuenerunt scriptum in eoliteris aureis *Aue Maria*. Quod cum vidissent admirati sunt vniuersi, intelligentes id ideo accidisse indubiè, quia Salutationem Angelicam, & cordiali deuotione assidue proferebat.

16. Ludouicus Froes Societatis Iesu de rebus Japonicis hæc scripsit, quæ etiã Delrius Noster in librum de Magia transtulit. Nobilis quidam homo olim magna autoritate in hoc regno Fugano potens habebat filiam matrimonio cum Gentili copulatam, cuius mater cum tota familia quoque erat gentilis, nullus verò Christianus nisi dictus nobilis vir bonus & religiosus. Accidit filiam ex improviso infirmari, & quidem intra sex dies vsque ad mortem: quidam aiebant à dæmone obsessam, propterea quod tam furiosos, & insolitos gestus ederet, vt ægrè à duobus vel tribus hominibus teneri posset. Maritus & socer implorant opem Bonziorum, sed suis illi ritibus, & nugis superstitiosis ne hilum quidem eam iuuare potuere. Verùm quia femina impendebat mors, certiozem reddidere eius parentem octodecim milliaribus inde disunctum. Is celerrimè aduolat, inuenit filiam quidem spirantem, sed mentis impotem, vt patrem suum non agnosceret. Pater illico mandat submoueri omnes Bonzios, aliosque Ethnicos lectum stipantes, ipse verò accepto Rosarioter Dominicam orationem, & salutationem Angelicam aggreditur pronuntiare: Femina interim nihil mutatur, sed horribiliores potius gestus quam prius edidit, vt à multis teneri vix possit. Pater reddit ad præsidium Rosa-

rij, eo verberat tergum filij dicens: Tu videre mihi dæmon aliquis, excede ex hoc corpore. Et respondit dæmon: non excedam. Pater vt erat homo virtute præstans, Rosarium iniicit in eius colulum, dicens: Velis, nolis, excedes. Tum dæmon: Tollite inquit Rosarium, quia abscindit mihi colulum, & tunc exceffero. Respondit Pater: Minime tollam; imo funes quasdam arripiens minatus est sic eum dierberaturum, & sic exceffit.

17. Ex Annalibus Societatis Iesu, anno 1593. de Prouincia Mexicana constat dæmoni Rosariū Virginis plurimum displicere. Adolescenti enim cuiusdam, quem diabolus omni ope irretire conabatur, confessio saluti fuit. Hunc dæmon primo oblata eximia mulieris specie illexit, blâditusque captum extra urbem in remotissimum ab arbitris locum multa iam nocte seduxit. Ibi hominem magnopere monere, orare, postremò imperare, vt B. Mariæ coronam, quam circumferebat statim abiceret: si sua forma frui vellet. Mirari adolescens, qui corona in veste abdita ibi suboluisse, cur tanto opere B. Virginis cultus inuisus esset. Ad extremum suspicatus, id quod erat, illum diabolū esse, omnino negat se id facturum. Hic Satan, vbi nihil impetrat, ita furens abiecta mulieris, forma sese in horribilem belluam conuertit, & vnguis, cornibusque attonito rei nouitate adolescenti exitium minatur. Sed furor ultra minas progressus non est, B. Maria belluæ impetum prohibente. Illo autem metu quidem exanguis, sed tamen incolumis sese inde proripuit. Nihilominus illi dæmon alias aliis spectris insidias struere institit, ac modò aurum, voluptatum modò ille-

cebras obiiiciens incautum subinde captabat. At ille ut se aliquando his molestiis, ac periculis liberaret, sacerdotem quemdam nostrum adire constituit. Huius suavis sacramentis armatus, omnes aduersarij importunissimi conatus elusit. Ita adolescens B. Virgini deditus, eius secundum Deum ope praefens periculum vitauit.

18. Albertus Castellanus lib. de Rosario & Guilielmus Valdesan lib. 3. de virtut. Adolesc. cap. 12. asserunt Rosarij recitandi consuetudinem vitiosissimam esse, si fiat corde puro. Fuit quidam Adolescens, cui sic aliquando B. Virgo apparuit, ut potionem illi suauissimam calice immundo bibere dare videretur. Admiratus adolescens, quid hoc rei sit. At virgo, cui gratior puritas, & salus animi esset, quam quod ab illo quotidie percurreretur: Rosarium vide, inquit, filii preces Rosarij tui sunt mihi gratissimae, sed calix quo porrigis, eo quod tu minus puriter viuas, auersioni mihi, atque horrore est. Quibus verbis permotus ita est Adolescens, ut continuo nouam, & meliorem viuendi rationem inierit.

19. Alanus Seraph. in horto exemplorum, tit. de B. Maria §. 26. docet quemadmodum ex consilio S. Dominici Blanca impetrauerit filium Ludouicum Regem Franciae virtute Rosarij. Cum concionaretur Patriarcha D. Dominicus cum magno feruore in regno Franciae, Christianissima Regina nomine Blanca rogauit ipsum ut vellet sibi orationibus à Deo impetrare filiolum. S. vero Dominicus respondit: Regina te exhortor, ut recites Rosarium B. Mariae Virginis, & compares tibi multa Rosaria, desque illis, qui volent lege-

re, promittens ipsi his verbis. Regina, spera in Deo, quod si hoc feceris, & fueris deuota B. Virgini, Deus per ipsius preces, & aliorum, qui legent hoc Rosarium, dabit tibi filium sibi charum, virumque sanctum. Hoc facto deuota Regina tempore statuto peperit filium, qui fuit Christianissimus Rex Ludouicus, inter sanctos relatus ob suam virtutem, opera, & miracula.

20. Ioannes Lopes lib. de Rosar. cap. 15. impugnans Rosarij huius pietatem, horrendis modis puniri, hunc in modum asseruit: Anno Domini 1472. senescentem Rosarij pietatem D. Dominici sectatores, iubente Deipara Coloniae renouandam curarunt. Procedente eorum industria, & sodalium augete numero, prospera Rosarij principia duobus illius vrbs concionatoribus ingrata, & iniucunda fuerunt. Honorabat concionatorum hoc par, & celebrabat maxime populus ob eloquendi artem. ideoque ad horum vtriusque concionem audiendam innumera multitudo confluebat. Igitur Rosarij crescentis inuidia tacti, pium illum ita precandi morem vituperare adorti, seque versute ac veteratorie in auditorum animos insinuant Rosarij Religionem, & sanctitatem perfidiose, impieque vexarunt. Alter enim eorum incredibili audacia cum sodalitates pernitie, & sacri iniuria Rosarij è superiore loco multa iactauit, multa impudenter effutiuit, quibus retardati quamplurimi, & ab ea pietate deteriti, partim sodalitates, quam iam coierant deseruerunt, partim inuicem consilia prorsus abiecerunt. Sodalitas ergo quae multos numerabat, ad paucos redacta solitudinem deplorabat; Cum

verò nugator ille quosdam animaduertisset, & rosarij adhuc tenaces esse, & sodalitia frequentare ad eam religionem funditus euertendam, & eius exinanienda collegia concionem in proximum Dominicum diem cum applausu auditorum indixit, in ea se monstraturum, quàm esset inanis & inutilis ea religio. Aduenerat dies, populusque in maximam concionis expectationem adductus, templum omne compleuerat; cum eundi tempus esset, neque tamen Orator appareret quæsitus à suis inuētus est mortuus. Nam proximi sabbati nocte cum sanus & valens decubisset, & minacem illam concionem habiturus esset, Dei iudicio omnia contuentis ac regentis repente obiit, nullo teste, nullo adiutore, nemine qui salutifera Iesu & Mariæ nomina identidem inuocaret, assistente. Alter ille Orator erroris concors, & socius Rosarij exagitator impius illud humanitus euenisse censens mortui consiliorum se professus heredem, Rosarij reliquias delere constituit, & in eum finem concionem aduocauit, dumque in suggestum parat ascendere, tota vrbe inspectante paralyti repentina correptus in terram subito cecidit: Integra tamen Dei beneficio mens muto, infantique relinquitur. Cum igitur intellisset improbatum Rosarij se poenas dare meritas, & supplicij causam agnosceret esse iustissimam, cæli Reginam cum voce non posset, animo, & corde compellat, lenissimæque matris opem mutatus implorat, & linguam à Deipara postulat, quæ prædicet, dilaudetque Rosarium, quod furis agitatatus impugnasset; impias ac nefarias conciones commendandi pro dignitate Rosarij tum assidui-

tate, tum alacritate, & studiose correcturum esse promittit. Diligentiorumque se ad restituenda sodalitia fore, quàm fuisset ad euertenda furiosus. Vix sponsonem, votumque finierat, cum vox illi, linguaque reddatur, & valetudo pristina reparatur. Inde ad suggestum lætus ascendit, & in illa maxima frequentia Rosarij laudes suauissime, verissimeque profequitur, taleque ei pietati testimonium dedit, quale eius esse oportebat, qui beneficio Virginis ex tanto, & tam graui tum periculo, tum supplicio incolumis euasisset.

21. Demum quid in Angelica salutatione gratius sit Beatæ Virgini commemorat his verbis dignis quouis pretio: Proinde fateor à me quæsitus, quid in ipso versu Salutationis Angelicæ, audiret lætius mater Christi, ego autem nihil ambigens mox respondi: lætanter quidem audisse Virginem gratia se plenam, secum Dominum Maiestatis, & se in mulieribus, id est, præ cunctis mulieribus benedictam: sed in eo Mariam gratulantius exultasse confido cum audierit fructum ventris sui singulariter benedici: Quid mirum? Ipsa dilecto suo, & ad eam conuersio eius: Benedictum autem, id est, bono addictum, ecce benedictum, id est, digne dictum dicimus fructum eius, quia ipse malo pœnæ crudelis mortis addictus, bono addicitur sedes in potioribus Patris. Vnde per Prophetam dicitur, *Maledictus omnis qui pendet in ligno*, qui utique Christus fuit: Propter quod & Deus exaltauit eum super omne quod est, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. Benedictus etiam dicitur, quasi bonus dictus, quia nemo bonus, nisi solus Deus. Et hoc essentialiter, vt in

nomine eius omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quoties ergo Christum benedicimus, fructum vteri virginis bonū simpliciter, vel bono additū dicimus, & in hoc Mariam potissime gratulari credimus.

22. Ludouicus Blosius Monil. Spirit. cap. 3. ait salutationem Angelicam, etiam media ex parte ab infirma Getrude lectam, Deiparæ Virgini placere. Sancta Getrude aliquando ægotans, & lecto decumbens cum horas suas legere non posset, neque etiam iuxta desiderium suum ad honorem Beatissimæ Virginis Mariæ valeret dicere ex integro salutationem Angelicā, conata est sapius iterare, saltē hæc verba: Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Huic Virgo Deipara apparuit induta pallio aureis floribus mirè exornato, quibus designabantur salutationes ab ista cum labore lectæ, & in his excellentissime relucebat pius affectus, quo ipsam gloriosam Virginem salutare desiderauerat: relucebat etiam sacra discretio, quia illa tantum verba legerat, cum sentiret se alia legere non posse. Relucebat item integra fiducia, qua confidebat matrem Domini benigne suscipere hoc ipsum exiguum seruitium suum.

23. In vita S. Catharinæ Suedicæ, vt ait Surius, Angelica salutatione hominem confractum sanat. Cum quidam è familia B. Catharinæ Suedicæ virginis, & viduæ somno correptus è curru decidisset inter equorum pedes succedentes mox rotæ ad eum costas attriuerunt, vt vix anhelitū ducere videretur, in currum autem subleuatus animum Catharinæ multo dolore affecit; itaque
suo

suo more dicebat Salutationem Angelicam, & leuiter hominis quassatum latus contrectabat. Mox ad eum ille restitutus est, vt qui præ doloris acerbitate spirare vix poterat, eodem die lætus discurreret, Christum laudans, & sanctam Catharinam, cuius meritis esset salutem tam celeriter adeptus. *Mirè etiam* (vt ait Blosius in Specul. Spirit. ca. 4.) *valet saluatio Angelica piè lecta, & sanctorum inuocatio, metus item, & horror amittendi gratiā Dei; diligens quoque consideratio quidnam sit perpetuo separari à Deo, & cunctis amicis eius, atque cum diabolo æternis suppliciis in inferno affici.*

24. De sancto Etmundo ita ait Surius. Hic præcipuè puritatis studiosus, vt eius per omnem vitam seruandæ sibi legem statueret, coram imagine Virginis Deiparæ castitatis votum emisit, & se commendans impensè patrocinio Virginis, eā sibi in sponsam delegit. Vtque fœdus initum stabile foret, annulo (cui inscripta erat Angelica saluatio) in statuæ digitum insito, eam sibi desponsauit. Nec frustra. Ex eo enim tempore (vt ipse ante obitum confessus est) quoties clementissimæ matris opem implorauit, toties eam expertus est. Habuit verò & ipse in digito anulum, cum quo terræ solent mandari Pontifices: huic itidem Angelica saluatio, non sine stupore omnium, insculpta fuit, vt eum beatissima Virgo sponsum suum & habere, & agnoscere vicissim fateretur.

25. Idem Surius de sancto Elzeario narrat, quod Garfenda eius nutrix, dum noctu in templo pro Elzeario suo preces sollicita fundit, Christum ita loquentem audit: *Isti, quem mihi tam auide commendas, meam ego Matrem dedi magistrum.* Gar-

fenda his vocibus obstupefacta, Deo enixè supplicauit, vt si forte antiqui veteratoris semper illudentis verba illa fuissent, re ipsa detegeret; sin autem ex diuino oraculo profecta vox esset, ipsa veritas magis ac magis se aperiret. Garfenda iuxta poscenti Christus exemit scrupulum; sacrum enim intentis animi viribus audienti, illapsa cœlitus vox est, superiora confirmans. Rem totam Garfenda ad suum refert confessarium virum sapientem, & religionis famam conspicuum. Ille de Elzeario, remotis arbitris, quarit, quemadmodum se gerat in precibus, exercitationibusque diuinis, quemve ex cœlestibus patronum adiciuerit? Elzearius sanctissimam Virginem esse suam magistram patronamque respondet. Cùm enim inquit ille, ad precandum, meditandumque me comparo, propriam indignitatis memor, Matri gratiam totum me regendum permitto: eam obsecro, obsecroque suppliciter, vt quæ filio sunt grata suggerat; salutare opinioniones animo inserat, insitasque custodiat. Deinde, qua possum religione Angelicam salutationem in Mariæ laudem vsurpo, quâ oblatâ nunquam mihi deest leges & materia contemplandi. Ex his Elzearij dictis bonus ille sacerdos vera esse comperit, quæ Garfenda narravit. Porrò vsus pulsationis meridie ad salutationem Angelicam, sunt qui tribuant Petro Eremitæ, in bello quod gestum est in Terra sancta contra Saracenos à Christiano exercitu, nam meridie committebatur bellum, & ad sonitum campanæ flecebant milites genua, & orabant pro pugnantibus. Vide Guillelmum Archiepiscopum Thyriensem, Paulum Emiliū

lib. 4. Historiæ Francorum, Antonium, Sabellicum, & præsertim Philippum Bergomat. vbi vocat hunc Eremitam prudentissimum, religiosissimum, & incomparabilis sanctitatis virum. erat autem natione Gallus.

26. Hactenus de Salutatione Angelica dictum est, vbi vidisti demones effugatos eius orationis virtute, vitam restitutam, à morbis liberatos, perditam spem recuperatam. Sed posui quoque in capite *Angelicum habitum* dici de habitu Religiosorum, quod probandum restat, idque breuiter. De S. Hermanno refert Surius, inspectorem cuiusdam incendij fuisse, cùm non dum Præmonstratensium habitum induisset, & maximum effectum fuisse visus incendij, quod ipsemet nouo ad religionis habitum assumendum desiderio accendebatur, eoque tam valido, vt præuillius flammæ medullitus conceptæ vix se contineret. Iam & ipse totus in diuinum quendam ignem conuersus erat, vt illis in habitu Angelico ministraret, qui facit Angelos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Idem Surius ex Metaphraste de Ioanne Calybita poscente religionem ait: *Archimandrita puerum Calybitam contuens; nimium, inquit, adolescens es ô fili, enimvero mos nobis est, vt qui monasticam vitam apud nos cogitat profiteri, quadraginta diebus hic demoretur, & considerata nostræ exercitationis regula, tandem tondeatur. Ad hæc Ioannes. Obsecro te, ait, per sanctissimam Trinitatem, vt me hodie tondeas, isto enim Angelico habitu indui nimium quantum desidero. Tunc Archimandrita puerum benedictione impertiens totondit, & veste religiosa donauit.*

De Angelorum officio erga nos, & uti se gerant contra demonia.

CAPVT XLVI.

I. **A**D bellum acre, quod Angeli pro nobis gerunt contra diabolum, præmitto verba Augustini in Soliloq. cap. 27. cuius licet aliqua verba vsurpauerim ad aliam, tamen integrum locum hîc dabo. is autem est: *Ambulant nobiscum in omnibus viis nostris, intrant & exeunt nobiscum, attente considerantes quam pie, quamque honeste in medio nationis praua conuersemur, quantoque studio & desiderio quaramus regnum tuum, & iustitiam eius, quantoque timore & tremore seruiamus, & exultemus tibi in latitia cordis nostri. Adiuuant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, congaudent gaudentibus, de te inquam gaudentibus, compatitur patientibus, pro te inquam patientibus. Grandis est eis cura de nobis. Magnus est affectus dilectionis eorum erga nos; & hoc totum propter honorem tua inestimabilis charitatis, qua dilexisti nos. Diligunt enim quos tu diligis; custodiunt, quos tu custodis; & deserunt, quos tu deseris. Nec diligunt operantes iniquitatem, & perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quoties bene agimus, gaudent angeli, & tristantur demones. Quoties vero à bono deuiamus, diabolum letificamus, & Angelos tuos suo gaudio defraudamus: gaudium est enim eis super uno peccatore penitentiam agente: sed diabolo super uno iusto penitentiam deserente. Ho-*

rum munia etiam Philo attigit, *ἀς μὲν γὰρ ἄλλοι φιλοσοφῶντες ἠρώων καὶ δαίμονας, μωῦσις δὲ ἐὺδουλόω χρωόμενος ἐνόματι ἀγγέλους πορρωρεύει, πορρωρεύομενος, καὶ διαγγελέτης, τὰτε παρὰ τὸ ἡγεμίνο τοῖς ὑπὸ κούσις ἀγαθὰ :* *Quas virtutes, potestates, mentes, philosophi gentiles Heroas vocant & demones, Moses legitimo nomine vsus Angelos nominauit, qui legationes obeunt & nuntiant.*

2. Hęc omnia ex mēte August. Angeli pro nobis obeunt: iuuat Augustinū Laurentius Iustinianus de spiritali animæ interitu, ad finem: *Fit pro peccatoribus conuersis Angelis Dei gaudium in calis, qui de ipsorum propinqua perditione utcumque gemebant, non dolendo, sed compatiendo, sed intercedendo, sed eorum emendationem anhelando.* & nota, gemere dici Angelos, non dolendo, sed intercedendo. Hoc ita verum est, vt etiam si puniant, sine ira puniant, dicente Augustino in lib 9. de Ciuit. cap. 5. *Sancti Angeli cum & sine ira puniant, quos accipiunt æternā Dei lege puniendos, & miseris sine miseria compassione subueniant, & periclitantibus eis quos diligunt sine timore opitulentur: tamen istorum nomina passionum consuetudine locutionis humane etiam in eos vsurpantur, propter quandam operum similitudinem, non propter affectionum infirmitatem: sicut ipse Deus secundum Scripturas irascitur, nec tamen ullā passione turbatur. Hoc enim verbum vindictæ vsurpauit effectus, non illius turbulentus affectus. Hoc idem perspicuum fit in messoribus, cū dicit Christus in Matth. cap. 13. Messores autem Angeli sunt, vbi sermo est de bonis Angelis tritici collectoribus. Hîc dicuntur immitti, vt colligant de regno Do-*

mini omnia scandala. Nonnulli putant indignū, vt tormentis malorum sancti Angeli occupentur. Verūm non indignum est hoc munus. In dæmonum pœnis id certò constat, victos enim ad inferos detruserunt. Deinde, ne Deo quidem indecorum est, multo minùs Angelis. Nec verendum, ne prauè politici homines vereantur, Angelos licitorum & carnicum loco haberi; nihil enim illi indecorum existimant, quod Deus imperat; non enim res ipsas, sed iubentis voluntatem intuentur. Vnde Anselmus in Marth. 18. *Tristitia Angeli non possunt affici, quia perfectè beati sunt, sed hoc quod eis mala nostra displicent, vocatur eorum tristitia: valde ergo contristati sunt, id est, valde displicuit eis, quid inique fieri viderunt.* Iam verò demunt timorem, quamuis initio perterrefaciant, vt visum est in Pastoribus, quos Angeli alacres reddunt, qui tamen initio perterrefacti sunt.

3. Hæc omninò vera sunt. Iam ad pugnam, quam dæmones excitant, & à qua valide Angeli nos defendunt. Anastasius Sinaita quæst. 57. affert Theodoretum sic dicentem: *Quoniam paulo ante meminì dæmonum, opera præteritum esse existimo ea ostendere qua de iis setimus: eos enim, & eorum principem diuina eloquia Sathanam appellant. significat autem nomen sermone Hebræo, Apostatam: id est, eum qui defecit. Vocatur quoque diabolus, vt qui apud homines Deum calumniatur, & ipsi hominibus inter se immittat litem, & contentionem. Eos nos dicimus ab initio à Deo creatos esse non malos: sed mentis auersione à melioribus addeteriora esse prolapsos, & iis non contentos, qua præbuerat*

*Creator, maiora appetuisse; superbia autem, & arroganti a vitium suscepisse, excidisse vero, & esse priuatos honore, qui eis fuerat datus ab initio. Deinde aduersus homines, & qui diuina essent honorati imagine, rabie esse percitos, & aduersus eos suscepisse bellum. Creatorem autem, Angelorum præsidio custodisse hominū genus, ne (vi utens ac tyrannide) dum sub aspectum non cadit ex occulto invadens secure eos perderet, quos propter inuidiam odio haberet, sed contra eum certamen & pugnam non prohibuisse, vt optimos & præstantissimos lucta ostenderet, magnique, & fortis animi essent exemplaria. Quamobrem cum Angelorum præsidio illius violentiam prohibuisset irruptionem rationis; & cogitationum concessit certamen, vt victores pronuntiaret coronâ dignos, non ipsum quidem asciscens tanquam aduersarium; sed ad id quod oportuit vitis eius scelere ac nequitia, quemadmodū Medici ad propulsandos morbos viperâ uti solent. Et vt inquit Cyprianus ad Fortunatum: *Aduersarius vetus est, & hostis antiquus, cum quo prælium gerimus. Sex millia annorum iam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat. Omnia genera tentandi, & artes atque insidias deiciendi, vsu ipso vetustatis addidicit, si imparatum inuenerit militem Christi, si rudem, si non sollicitum, ac toto corde vigilantem: circumuenit nescium, fallit incautum, decipit imperitum. Si vero quis præcepta dominica custodiens, & fortiter Christi vestigiis adherens contra eum steterit, vincatur necesse est; quia Christus, quem consistemur, inuictus est. Cognoscens enim callidissimus ad decipiendum, potentissimus ad nocendum, tortuosus generis humani in-**

amicus cum suis satellitibus Lucifer, quod volū-
tatem hominis nec immutare, nec mouere, ne-
que in eam immittere cogitationes potest dire-
ctè, & intrinsicè, nisi solus Deus, qui est causa
eius. Sciens etiam quòd hominum animà in-
clinantur secundùm dispositiones corporum;
item quòd actiatio vitium interiorum spiritua-
lium animæ, scilicet intelligentiæ, memoriæ, &
voluntatis sit secundùm immutationem sensuum
exteriorum. & item cùm nouerit nihil boni, vel
mali in spiritu hominis intus habitantem
ab extra venire posse, nisi per quinque sensus ex-
teriores, qui sunt quasi quinque fenestræ taber-
naculi animæ: idcirco disponit occulto modo,
quantum sibi à Deo permittitur opponere exte-
rius obiectibiliter quinque sensibus hominum,
quibus insidiatur, aliquid sensibile, aut natura
formatum, vel aliquot de nouo formandum; sicut
facit, quando corpus assumit, vel persuadendo
oblatum obiectum, vt fecit cum Eua circa pomū.
Disponit etiam, vt occurrant ab extra aliqua re-
rum habitudines turpes, horribiles, blandæ, pro-
speræ, vel aduersæ, quarum præcipiti apprehen-
sione & immutatione, homo sic aut sic mouea-
tur. Flectit etiam quandoque, permittente Deo,
oculos hominum ad huiusmodi obiecta; figit au-
res hominum vaniloquiis, & turpiloquiis, & te-
naciùs facit illis intendere, vt sic homines postea
talium memoriis à diuinis distrahantur. Spargit
etiam Diabolus (vt dixit Augustinus in lib. 83.
quæstionum) hoc malum per omnes aditus sensi-
biles, nam dat se figuris, accommodat se colori-

bus, odoribus se subiicit, infundit se saporibus: nā
quandoque diabolus facit, vt homines in obie-
ctis sensuum plus delectentur, quàm delectatio
naturalis eorum habeat; quandoque verò facit, vt
homines in illis inordinatè se oblectent, scilicet
plusquam oportet, vel non, ad bonum & debi-
tum finem. Operatur etiam diabolus in illis ob-
iectis intendendo, & ampliandò naturalem virtu-
tem eorum ad efficacius imprimendum, & inflā-
mandum intuentem, nam quemadmodum potest
in prestigiis malignus spiritus facere, vt virga ap-
pareat serpens, ita potest facere, vt liquor insipi-
dus appareat sapidissimus, & facies turpissimæ
mulieris, potest facere insipiētī anāti vt appareat
gratissima, ita vt verè dici possit sub hac rei specie
latet Diabolus. Operatur etiam quandoque dia-
bolus, vt homines afficiantur aliquibus aui-
bus, canibus, catis, aut modo prædicto, vel per illa-
psum, & ingressum ipsorum dæmonum in ipsis
animalibus, vt sic se hominibus magis intimè iun-
gant, & finaliter perdant, sicut dicitur in Austria
hominem habuisse coruum dæmone plenū mi-
rabilia faciētem, & loquentem. His modis & mi-
ris aliis nos dæmones decipiunt. Dæmones er-
go non in aperto fallunt, nec palam mentiuntur,
sed sub chlamide veritatis & bonitatis decipiūt,
aut per fallacias syllogisticas, aut per obiecta ex-
trinseca proposita, aut per varias falsas apparitio-
nes, prophetias, reuelationes, phantasticas allo-
cutiones, aut falsigraphas persuasiones, immutā-
do virtutem phantasticā aut imaginariam. Quid
dicam de illusionibus, quæ per somnium accidunt?

Nam quando operatione dæmonum aliqua phantasia dormienti accidit, in quibus fit reuelatio siue de spiritualibus (vt Augustinus refert de Ciuit. cap. 18.) siue de corporalibus. Quandoque immittunt falsa somnia & deceptorum, vt patet ex Greg. lib. 4. cap. 50. vbi dicit, quod cum quidam somnia vehementer attenderet, diabolus ei per somnium longa spatia vitæ promisit: cumque multas pecunias collegisset ad stipendia longæ vitæ, deceptus à Dæmone repente defunctus est, intactas relinquens malè partas pecunias. Propter hoc dicitur in Genes. 3. *Serpens erat callidior, & iuxta aliam translationem sapientior cunctis animantibus terræ, quæ creauerat Deus.* Et Christus vocauit Diabolum *fortem armatum*, Lucæ 11. & Iob. 41. *Non est potestas super terram qua comparetur ei.* & Apocal. 12. *Vt terra & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam.* S. Cyprian. apud Cornelium nostrum, in cap. 17. Leuitici ita ait: *Diabolus dictus est serpens, quia cum latenter obrepit, cum per pacis imaginem fallens occultis accessibus serpit (unde & serpentis nomen accepit, ea est eius astutia, ea est circumuentendi hominis cæca, & laboriosa fallacia, vt afferere videatur noctem pro die, venenum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiã sub pretextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi, vt dum verisimilia mentimur veritatem subtilitate frustretur. Nam transfiguratur se in Angelum lucis. Quin S. Martinus apud Sulpitium, cum Mergulos vidisset piscium prædam sequi, & rapacem ingluuiem assiduis virgere capturis, dixit: Forma hæc dæmonum est, qui insidiantur incautis,*

capiunt nescientes, captos deuorant, exsaturari non queunt deuoratis. Itaque hi semper mali, deceptores, mendaces, nefarii, atque humani generis hostes execrabiles, & impuri, qui subcœlestes & aërii nuncupantur, quod inhabitant aërem, & per aëra vagentur, & S. Paulus *potestates aëriæ* appellauit, & nonnumquam in Scripturis *volucres cœli* appellantur. Porphyrius ex Platonis mente: *Per contrarios dæmones omne maleficium peragitur.* & infra: *Hi & decipiendi artifices per oblata oculis portenta. Per hos amatorius illecebras componunt miseri homines. Omnis intemperantia, diuitiarum, honorumque spes per hos est, maximæque deceptio. Mendacium est his proprium, volunt enim esse Dij, & præsidens eis potestas videtur Deus.* Mercurius Trismegistus in Pimandro cap. 3. *Nulla profecto mundi pars est dæmonum præsentia destituta.* & infra: *Dæmon transfusus in hominem semina propriae notionis inspergit. Mens autem conspersa seminibus prægnans, inde parit adulteria, stupra, homicidia, parricidia, sacrilegia, diuinorum contemptum, iugulationes, euersiones urbium, pestes hominum, & reliqua omnia quæcumque malorum sunt opera dæmonum.* Non dubium, quin Virgil. in 7. Æneid. per Furiam intelligat Angelum malum; cum dixit:

*Tu potes unanimes armare in prælia fratres,
Atque odiis versare domos, tu verbera testis,
Funerea sique inferre faces, tibi nomina mille,
Mille nocendi artes; sæcundum concute pectus,
Disce compositam pacem, sere crimina belli.*
Sunt sanè dæmones, communes omnium hostes, omnibus insidiantur, omnes vltro inuadunt, non

religiosos tantum, sed sæculares etiam; Atque hos interdum quoque multo magis, quo plura in eorum vita patent, ipsorum telis, & illi magis improuidi. Hi sunt Angeli mali, per quos exercet carnificinam, dicente Procopio in Elaiam, *ἡ δὲ τῶν ἐν ταῖς κοιλῶσι διακονημένων ἀγγέλων, κατὰ τὸ ῥηθὲν ἐπὶ Αἰγυπτῶν, ἀπέστειλεν ἐπ' αὐτοὺς ὄργην καὶ θυμὸν, καὶ δι' ἑξῆς ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν*: Cum iram in eos exercere, & Angelorum ministerio ad ulciscendum, uti Domino placebit, quale illud est in Aegyptios dictum: *misit in eos iram, & furorem, & afflictionem, immissiones per Angelos malos*. Higitur Angeli mali sunt, nocentes, adulteri, infandi: absit enim ut de bonis Angelis dici queat aliquid tale, quale de Cherubinis mentitus est impudentissimè Iacobus Chius heresiarcha, qui hæc fabellam aut inuenit, aut fopitam fuscitauit: *Cherubim* (dicebat, ut est in Onomatographia Ludouici Ballester) *in sacris literis non significat aliquam spirituales substantiam, vel incorporeum aliquod animal, sed statuam & similitudinem pueri formatam; quales erant pueriles illa statua aurea super arcam collocata; & statua illa cum igne ad custodiam Paradisi posita, quam Moyses Cherubim appellauit. Hæc enim non erat Angelicus spiritus, sed virile quoddam simulacrum, horribili forma laruaque circumrectum, quod Deus ad incutiendum terrorem primis parentibus præ foribus Paradisi collocauerat, iuxta morem Agricolarum, qui in satis & horvis ligneos palos desigunt, lacris humanarum vestium pannis indutos; ut eo terriculamenti genere aues à seminum atque frugū deterreant pastu; unde ne quis putaret Cherubim*

esse viuas spiritualesque substantias, tantum est synodalicis legibus Græcorum ne in trisagio Angelorum cantaretur, Qui sedes super Cherubim. Ista petulantissime, spurcissime, & insanissime Iacobus Chius, de beatissimis Cherubinis, qui in cælo assistunt coram Rege summo. Verumtamen relinquamus ista, & ad dæmones transeamus, à quibus nos Angeli tuentur perquam sedulo, custodes effecti nostrarum actionum & vitæ.

4. Sed qua ratione nos Angeli boni defendunt ab his importunis hostibus? Audi Laurentium Iustinianum de spiritali animæ resurrectione, post medium: *Angeli suo ministerio dæmones arcent, ne ad libitum noceant. Quis, quæso, nisi Angelico esset fultus auxilio, tam immanissimum hostium valeret superare rabiem, effugere laqueos, tentationes vincere, fraudesque detegere? custodia siquidem sua vias nostras sepiunt, ne in lapidem, offensionem, & peccatum scandali spirituales anime impingamus pedem, ut testatur Propheeta dicens, quoniam Angelis suis mandauit de te*. Deinde Ionam Aurel. Episcopum lib. 3. de cultu imaginum: *sicut Imperatoris optimi vrbes omnes, vniuersa ciuitatis castella singula manu militari aduersum hostilem muniuntur aduentū, & omnia loca diligenter armantur, ne barbarica incursione deleantur: ita & Deus quoniam barbarica & aggressi mente, rapientes dæmones ad pacis euersionem ubique versantur, ad tutelam nostram constituit exercitus Angelorum, ut eorum presentia dæmonum confringatur audacia, & per eos nobis pacis gratia ministretur*. Et S. Bernardum serm. 12. in Psalm. *Qui habitat, ad ea verba, In manibus*

portabunt te, vbi sic ait: Parum tibi videtur, quod non sit lapis offensionis in via, Considera quae loquuntur, Super Aspidem, & Basiliscum ambulabis. Quam necessarius pedagogus, imò etiam baculus paruulo inter haec gradienti. In manibus, inquit, portabunt te. In his quidem viis custodiet te, & deducet paruulum, quas potest paruulus ambulare. Ceterum non te patientur tentari supra quod sustinere potes, sed in manibus tollent, vt pertranseas offendiculum. Quam facile transit, qui illis portatur manibus? quam suauiter? iuxta vulgare proverbium, natat, cuius alter sustinet mentum. Quoties ergo grauissima cernitur vergere tentatio, & tribulatio vehemens imminere, inuoca custodem Angelicum tuum, doctorem tuum, adiutorem tuum, in opportunitatibus, in tribulationibus, Inclama eum, & dic: Domine salua nos, perimus. Non dormit, neque dormitat, & si ad tempus quandoque dissimulet, ne forte periculosius ab illius temeribus ipse precipites, si te eis ignoraueris sustentatum, spirituales enim sunt manus istae, & auxilia vtrique spiritualia, quae singulis electorum, pro cuiusque discriminis modo, & obiecta difficultatis, tanquam lapides molis quantitatem, ab his qui sibi deputati sunt Angeli, spiritualiter & multipliciter exhibentur. Vides opem Angelorum? sed quoniam audisti in Bernardo inuocandum Angelum custodem, idque est verum, & à nullo Catholico negandum, placuit subtexere vnius Caluini errantis testimonium, qui Angelum dicit non inuocandum l. i. c. 14. §. 12. vbi inquit: Quam igitur praeposterum est, ab Angelis nos abduci à Deo, qui in hoc sunt constituti, vt praesentiorum eius opem

nobis testentur? Abducunt autem, si non recta ad ipsum manu ducunt, vt solum auxiliatorem spectemus, inuocemus, ac pradicemus: si non vt eius manus à nobis considerantur, quae nullum ad opus, nisi ipso dirigente se moueant: si non in vno mediatore Christo nos retinent, vt ab eo prorsus pendeamus, in eo recumbamus, ad eum feramur, & in ipso acquiramus. Quod enim in visione Iacob describitur, haerere ac fixum penitus in animis nostris debet. Angelos in terram ad homines descendere, & ab hominibus ad caelum ascendere, vt per scalam, cui insidet Dominus exercituum. Quo indicatur, sola Christi intercessione fieri, vt Angelorum ministeria ad nos perueniant, sicut ipse affirmat. Post haec videbitis calos apertos, & Angelos descendentes ad filium hominis. Itaque seruus Abrahae Angelo custodi commendatur, non propterea ipsum inuocat, vt sibi adsit; sed ea commendatione fretus preces fundit coram Domino, petitque vt misericordiam suam erga Abraham exercat. Quemadmodum enim non ideo potentiae bonitatisque suae ministros facit eos Deus, vt suam cum illis gloriam partiat: ita non opem suam ideo in ipsorum ministerio nobis promittit, vt nostram inter ipsos & eum fiduciam diuidamus. Valeat ergo Platonica illa Philosophia de quaerendo per Angelos ad Deum aditu, & ipsis in hunc finem colendis, quo Deum faciliorem nobis reddant: quam superstitiosi curiosique homines conati sunt in religionem nostram ab initio inuehere, & ad hunc usque diem perseverant. Quid te laxas Caluine? Angeli inuocandi sunt, non erramus. Christi meritum est, quod Angeli nobis ministrant, Deus illis gloriam suam non partitur; non

inuocandi sunt igitur Angeli? Ad eum modum ministri regij non modo rogandi non essent, sed ne fratres quidem & proximi, vt auxilio suo nobis assistant, vbi res exegerit. Periculum enim Caluino videtur, ne nostram fiduciam inter Deum & proximum diuidamus. cur Angelum assistentem rogare non liceat, fratrem liceat? Auxilia itaque Angelica, precesque sine Dei contumelia petuntur. his enim medijs Deus munera sua largitur. Adi tamen Cap. 17. in quo probaui inuocandos Angelos, hinc placuit auctoritate Bernardi istud Caluini subtexere.

Angeli informa hominum saepe apparent, & quis eorum habitus.

CAPVT XLVII.

1. **A**ngelos Custodes apparuisse saepe visum est, nunc aliqua dabimus quæ specialius rem attingant, & de habitu eorum & vestitu. In primis Chrysoft. Homil. 32. de consubstantiali cum Patre filio: ἄγγελοι πολλὰ ἄκις ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνησαν ἐν ἀνθρώπων τύπῳ: Angeli in terra saepe apparuerunt in forma hominum. Idem in Psalm. 4. dat Angelis linguam, & audientes facit. αὐτοὶ τῶν ἀγγέλων ἡ γλώττα, ὅταν μὴ εἶ πικρὸν, πᾶν δὲ πνευματικὸν ἐφάνηται. ὅταν ἑστὶ τῶν ἀδικούντων ἢ ἐπιβλασφάντων πνευματικῶν, πικρὸν ἢ οἱ ἀγγελοι παρεστηκῶσι μετὰ πολλῶν ἀκούντες τῆς σφύρας, ἢ μετὰ τὸ παύσασθαι, προτίθεται αὐτῶν, ἰπαγνύοντες, θαυμάζοντες ἢ διαλιμπάνουσι: Hæc est lingua Angelorum, quando nihil acerbum, incunda autem omnia loquitur, quando pro his qui faciunt

ciunt iniuriam, & probris persequuntur, venit supplicans, tunc astant etiam Angeli magno audientes cum silentio, & postquam loqui desierit, ei applaudere, laudare, admirari non cessant.

2. Nazianzenus Orat. 49. Angeli in figura hominum saepe sunt visi, & tamen aliud non sunt quam quod esse norunt: neque substantiam mutant, cum formam humani corporis sumunt. Ad hæc particulares casus veritatem ipsam insinuant, vt illud S. Ambrosij, quod Paulinus narrat in eius vita, qui cum disputaret contra Arianos, & interefferet Auxentius acerrimus disputator, durus, & inconuertibilis, vidit ad aures Ambrosij Angelum loquentem, vt verba Angeli populo episcopus renuntiare videretur. Quo viso, conuersus Auxentius, fidem quam expugnabat cepit ipse defendere. Quid quod B. Martino Angelus apparuit, & corripuit: Merito Martine compungeris, sed aliter exire nequisti. Repara virtutem, resume constantiam, ne iam non periculum gloria, sed salutis incurrens.

3. Annuisse etiam diuinum numen Chrysoftomo suscepturo sacerdotium Leo Augustus, qui eius vitam descripsit, testatur his verbis, quæ sunt apud Batonium: Flavianus cum vigilaret, vt consueuerat, quadam nocte videt diuinum accessisse Angelum, qui ei iubebat ordinare Ioannem, dicens futurum Ioannem nouum vas electionis: Ecce ego, dicens, ei de hoc mandatum dabo, & obediet. Ad quem quidem cum accessit Angelus, ei mandauit: prius narrauit futura, & quaecumque par est facere eum, qui diuinus sit futurus minister. & post alia: Cum adesset hora ordinationis, & incruentum

perageretur sacrificium, & inferius assisteret multitudo innumerabilis, & Angeli desuper intuerentur, manum imponente Episcopo, & preces dicente consuetas, dicitur factum esse illud maximè nonnum spectaculum. Alba columba repente deuolans, quo modo illic supra Iesum meum & Deum, in honorem eius, cui manus imponebatur, stetit supra eius caput. Inde admiratio ingens exorta est Chrysofolomi, vt idem Leo postea asserit. Quin illud quod Socrates narrat lib. 7. cap. 23 Historiæ Ecclesiasticæ id confirmat, ἄγγελος γὰρ θεῶ ἐν χηναὶ πᾶσι βίβλος ὁδὸν γαίᾳ ἄκουστος: *Angelus enim Dei in forma pastoris ducem Aspari se præbuit.*

4. Cæsarius lib. 8. cap. 7. sanctæ Richmundis vitam describens, sic ait: *Requisito etiam quales essent effigies Angelorum (quos scilicet viderat cum Christo in præsepio) respondit: staturas habere humanas, facies virginibus simillimas, genas ad instar rosarum rubentes, & reliquis membris integeris niue candidiores.* Origenes in Philocalia cap. 19. cum diceret Angelos descendisse, addit, ἡ γὰρ εἰκὸς ἐν ἀρχῇ τῶ κόσμου ἐπὶ τῶ εἶνόν βεβηκασίας τῶν αἰθρῶν πᾶσι: *Humanam quippe naturam in illius mundi cunabulis maiori auxilio confirmari oportebat.*

5. Cornelius noster in Isaiam cap. 34 sic ait: *Probabile est Angelos in celo assumpturos corpora speciosa ex æthere, quibus pascant oculos beatorum, vt ab eis videri, & ore ad os loqui possint. Hoc enim videtur pascere amicitia, & artissima vnio & communicatio quæ erit inter Angelos & homines beatos, quasi conuines cali.* Quod sanè probabile est admodum, itaque non solum in hoc mundo, sed

etiam cum simus corpore in celo omnes, credibile est illos sumptuos corpora speciosissima, cum lubuerit, vt nobiscum conuerterentur. Et Lessius noster lib. 3. de summo bono, cap. 8. ita ait: *Verisimile est Angelos in aërea specie comparituros in iudicio ad maiorem iudicis maiestatem, qua est etiam ab impiis conspicienda.*

6. Idem Cornelius in commen. in Genes. cap. 18. ita ait, Angelos non posse sibi vnire aliquod corpus substantialiter, siue vnione hypostaticâ, quia hoc solius est diuinitatis: posse tamen corpora assumere, sibi ea accidentaliter vnendo, eaque mouendo ac si essent viua: & posse etiam cadauera recens defuncta assumere, ac si essent viua, vt faciunt dæmoneſ; communiter tamen sibi corpus effingere ex circumstante aëre, admittis crassioribus exhalationibus, quibusdam obscurioribus, quibusdam lucidioribus, sic vt vtraque inter se commisceant & condensent, vt solida corpora, verosque colores & figuras membrorum humanorum referant, ita vt oculis veritas discerni nequeat; id ex eo patet, quod hæc corpora disparentibus Angelis mox in aërem & vaporem resoluantur. & eodem modo loquitur Vasquez 1. par. disput. 184. Hinc elice in huiusmodi corporibus non esse veros colores, sed apparentes, quales in nubibus cernimus: & Angelum in tali corpore non posse exercere operationes vllas vitales communes animantibus, quales sunt videre, comedere, audire, sentire, loqui: quia ad has, vt sint vitales, requiritur corpus viuum, & animatum, quod corpus non potest animare Angelus: potest tamen huiusmodi operationes

ita imitari, vt non possint à nobis deprehendi esse falsæ, fictæ, vel adumbratæ. quæ corpora non sunt densa ac solida, sed apparent.

7. Hic gradum faciam ad eorum habitum describendum, qua de re idoneum imprimis Dionysium eligo, qui lib. de Cœlesti Hierarchia cap. 2. ita ait: *Ne nos vulgi errore seducti passim, existimemus cœlestes ac diuinâ specie præditos spiritus, multis pedibus, multisque faciebus esse, & siue ad bouum stoliditatem, siue ad feritatem leonum esse efformatos, siue ad aquilarum recuruis rostris effigiem, siue ad pilosam auium plumescantium fictos, seu rotas quasdam igneas, & materiales sedes ad accubitum summæ Diuinitati necessarias supra cælum imaginari stolidè incipiamus, & equos discolors aliquos, & satellites armatos, ac duces, & cætera id genus, quæ nobis euidenti & expressâ varietate signorum sacratissimè ficta traduntur. Nempe enim fictionibus poëticis Theologia, vt eos describeret spiritus qui formis carent, aijt utitur, humana scilicet mentis infirmitatem non ignorans, eique propriam & cognatam viam, per quam ad altiora feratur, benignissimè prouidens, ac pro ipsius modo in sacris literis huiusmodi ascensionis itinera sternens.*

8. Sed iam ad habitum veniamus. Sanctus Leo ferm. 2. de Ascensione Domini: *Astiterunt ipsi discipulis intuentibus Christum eleuatum) Angelis duo mirabili vestium candore fulgentes.* Et Petrus Chryfologus ferm. 74. ad ea verba de Angelo, *Erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix,* ita ait: *Ad Angeli gloriam non sufficit fulgor, ad cœlestem naturam quid fecit ve-*

Spirituum. Cap. xlvij. 501
stimentum? sed splendore tali referebat speciem nostræ resurrectionis. Dicit nimirum, fulgorem illum splendidum, qui in Angelis est, speciem nostræ resurrectionis repræsentasse. Et ferm. sequenti: *Vultus claritas à vestium candore separatur, & facies fulguri, nisi vestis Angeli comparatur, quia fulgur de cælo, nix de terra. & post pauca: In facie ergo Angeli claritas cœlestis seruat naturæ: in veste vero figuratur gratia communionis humana, & temperatur species Angeli colloquentis, vt carnales oculi & vestium ferant placidam claritatem, & ex fulgore vultus nuntium sui tremere & reuererentur auctoris.* Bellarminus concione 2. super ea verba, *Missus est Angelus Gabriel,* ita ait: *Pulcherrimi atque splendidissimi iuuenis formam imitatus est, sed habitu quodam & specie augustiore, quàm cæteri homines videri soleant; vt facile posset intelligi aliquid homine maius & præstantius in eo corpore latere, neque hominem mortalem, sed Angelum cœlestem aduenisse.* Ludouicus Blofius in Dict. Patrum ait: *Angeli sancti mirum in modum splendidi, nobiles, gloriosi, ac speciosi sunt.* Sanctus Augustinus ferm. de Annunciation. Archangelum Gabrielem mirè describit: *Mox a striferum volatu rapido secavit aërem, percussit lumine noctem, ac flammeos artus vibrans, velut panno vniversi coloris radiis solis obtektus, per medios cali sinus ferebatur, donec extrema Maria testa coruscans ingreditur.* Vnde cum Cauffinus noster scripsit lib. 14. cap. 2. *Noli tales tibi fingere Angelos, quales fortè apud pictores & puëtas sæpe vidiſti, quibus vultus admirabili fulgore circumfusus, crines in cernicem molliter effusi auro obryxo*

flauescunt, & lactei colli nitorem blandissimo fauoniorum spiritu ventilati percurrunt. Quibus alae ex humeris emergunt geminae, in caelesti textrina concinnatae, florida viriditate, qualis in paonibus esse solet irradiata: aureo croceo, puniceo, caruleo denique colore miti admodum temperie variata, tot referunt spectantibus pigmenta, quod in arcu caelesti cum voluptate miramur; tunica deinde hysina est quam subtilis denticulati operis limbus circumquaque excurrens magna vestit cum dignitate. Cum inquam haec scripsit, solum voluit ut intelligeres, Angelos non ita à Deo creatos, quales pinguntur: sed nihil vetat, eos ita concipere, ut ex Patribus visum. Quis enim dicat *Angelos flere?* atqui in Scriptura dicitur, *Angeli pacis amare flebunt.* Sanè id totum metaphoricum est. Et B. Hieronymus (mitto alios, qui intelligunt nuntios) qui Angelos verè intelligit praesides templi Salomonis, *flebunt* accipit metaphoricè, pro dolore, quo templum videbunt esse in periculo cladis. vnde B. Ignatius, teste Orlandino lib. 13. admonebat quendam ut Angelos imitari studeret, *qui in animarum sibi commissarum custodia, omnem quidem diligentiam praestant; sed euentus quicumque sit, nihil de tranquillitate, nihil de beatitate sua perdunt.* Ita Isaias cap. 33. cum dicit de Angelis, *flebunt*, est, vellent aliter accidisse circa templum. Mitto, ut dixi, alios, qui de nunciis capiunt. Vide Cornelium.

9. Etenim cum Angeli assumunt formam corporalem, obseruant viri docti, in veteri testamento eos apparere solitos sine luce, in nouo autem frequenter cum luce & splendore, praesertim post

Christi Natiuitatem. Inde Lucæ 2. *Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas circumfulsit illos.* & 24. *Duo viri steterunt secus illos in veste fulgenti.* & Matth. 28. *Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.* & Marci 16. *Viderunt iuuenem sedentem in dextris coopertum sola candida.* & Actor. 1. *Ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis.* Item sapissimè apparent ut iuuenes pulchri & formosi, & obseruatum est numquam apparuisse in forma muliebri, sed semper in virili, quia cum appareant ad propagandum Christi honorem, oportet in forma virili apparere. *Albati* vero apparere crebro visi sunt Angeli, non quòd eis alterius coloris veste uti non liceat, ut Seuerus Antiochenus somniauit, perinde ac si eis purpura uti non liceat, sed quia candor placet Angelis, & in veste, & in mente. Candidatos illos esse cõuenit, apud quos perpetui festi ac nuptiales dies, continuum gaudia, & æterna sunt conuiuia. Matthæus illis dat 28. *ἐνδυμα λευκόν.* Marcus 16. *σὺλλος λευκὴν περιβεβλημένον.* Ioannes 20. *ὁν λευκῶς* apparuisse Angelos dicit. & quidem in Christo Domino multa est mentio de alba veste, & in capillis adhuc, ut in Apocal. *Caput autem eius, & capilli erant candidi, velut lana alba, & tanquam nix.* Et in eodem Apocal. Laodicensi Ecclesiæ Deus suadet, ut vestimentis albis sese induat, ut non appareat dedecus nuditatis eius. In Ezech. 9. *lineis* vestitus inducitur Angelus, pro quo 70. habent *podorem, Aquila stolam.* Redeo ad apparitiones, ad quas soliti sunt perterreri homines, & est ratio, quia est naturale terreri aliquem, quando videt

infolitam, & humana specie illustriorem formā. Potest etiam & alia ratio assignari huius timoris. Vulgò receptum erat eum statim moriturum, qui Deum, vel Angelum apparentem vidisset. Inde Gedeon cap. 6. Iudicū ait: *Heu mi, Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem. Dixitque Dominus, pax tecum, ne timeas, non morieris.* Item Manue Samsonis pater dixit ad uxorem Iudic. 13. cum vidit Angelum: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* Præterea in hoc timore obseruanda est differentia bonorum & malorum: timent boni, ne coram Angelis minus reuerentes esse videantur; timent mali, ne dent suorum scelerum pœnas, quemadmodum Adamum Angeli eiecerunt ex Paradiso.

10. Neque vero dubitandum est Angelos formari & pingi posse. Quod pro batur primò ex veteri Testamento, quia constat statuas Cherubimorum in tēplo fuisse erectas. Secūdo ex praxi & consuetudine Ecclesiæ, in qua statuae & imagines Angelorum fuerunt semper in honore, & approbatae à sanctissimis viris. Tertio, quia si Angelo dignati sunt in figura corporea nobis apparere, cur non liceat eos hoc modo depingi? Et quidem cum gemmis solitos pingi Angelos, oculis diuinis admonemur. Ezechiel enim de omnium pulcherrimo locutus, dixit: *Omni lapis pretiosus operimentum tuum.* Constantinus Magnus, teste Damaso, in æde S. Ioannis ad Lateranum (basilica Constantiniana olim dicebatur) præter innumeras ex auro & argento icones, quatuor prægrandes ex argento Angelos variis gemmarum ignibus collucentes statuit. Quinetiam in

fronte præferunt Angeli crucem loco labari & trophæi, quia illorum Rex Christus cruce dæmonem vicit. Item *excalceati* pinguntur, vt ostendant viros sanctos non semper calceis egere, qui cælo mente inerrant nudis pedibus: & læpæ nubibus inambulantes pinguntur, quo docent nos modum, vt aduersa tranquillè vincamus; quippe nubes non est nisi densatus vapor.

11. Absoluam hoc caput cum Dionysio cap. 15 Cælestis Hierarchiæ, vbi rationem dat huius humanæ formæ quæ Angelis datur: *Possumus & per singula plurifariam diuisa humani corporis membra, non incognitas vt reor imagines, caelestium inuenire virtutum.* Dicimus enim visu quidem in sanctis Angelis clarissimam signari actem, qua diuinis hauriendis luminibus inhiant; simplicemque præterea illam & liquidam, nihilque oblectantem, sed motus celeritate constantem, puramque & patulam suscipiendis absque perturbatione vlla diuinæ claritatis fulgoribus qualitatem. Porro, naribus olfaciendi ac diiudicandi vi præditis, capacem eorum perceptionem, qua summam illam suauissimamque fragrantiam pro viribus admittentes, cætera qua huiusmodi non sint scitè diiudicant, ac penitus fugiunt. Auribus verò vim illam participandi, diuinamque participationem scitè suscipiendi. Gustu autem intelligibilis alimonie refectioem, & diuinorum nutrientiumque liquorum admisionem. At verò tactu constantiam illam exprimi putamus, qua quod utile, quod noxium sit, peritè discernunt. Porro dentes diuisionem indulgentiæ sibi perfectiæ alimonie, alentisque perfectiones exprimer credimus. Palpebras & supercilia statum illum se

gnificare arbitramur, quod diuina speculationis sensus, atque intelligentias cautissimè seruant. Pubescentem verò & iuuenilem aetatem vitalis virtutis constantiam sempiternè vigentis. Humeros autem, atque vlnas, & manus faciendi & operandi strenuam ac potentissimam vim in diuinis spiritibus interpretamur. Cor item signum esse dicimus diuinam speciem præ se ferentis vitæ, quæ vitalem vim summi boni instar inferiora disseminat. Porro pectora virtutem insuperabilem, seruandique vim, ut est à subiecti cordis viuifica distributione significant. Dorsa verò vim indicant vitales omnes virtutes continentem. Pedes autem mobilitatem, celeritatem, atque cursum insinuant sempiterni motus ad diuinam tendentis: quocirca & sanctorum spirituum pennatos Theologia pedes effingit. Quippe signatur celeritas alta conscendens, & cœlestis vitæ cursus iter in interiora semper ad celsiora consterrens, & quiddam ad superiora feratur mortalibus atque infimis omnibus exceptus: sed enim alarum leuitas id in sanctis Angelis indicat, quod terreni corporis sarcina liberi toti absque vlla admisione vel pondere ad celsa ferantur. Quod autem nudi & discalceati describuntur, hoc significat, quod liberi & absoluti, & expediti, atque exterioris omnis adiectionis labe sint puri, & ad diuinæ simplicitatis similitudinem tendant. Et prosequitur in hunc modum, quare cingantur zonâ, &c. quæ quidem castimoniam est nota, & quidem lumbos præcingunt Angeli, neque enim solum est castitas corporis, sed & cordis.

12. Ioannes Theſſalonicè in his Episcopus f. mone contra Gentiles, qui lectus est, & appro-

batus à sanctis Patribus Concilij Niceni secundi, sic inquit: Quod autem hominis figura pingantur, in causa est, quod ita visi sunt, si quando ministerium Dei apud homines obierunt. & Patrum fuit sententia, quia Angelos pingere oportet, quando circumſcribi possunt, & ut homines apparuerunt. Reliqua, quæ hîc dici possent, variis locis inserta sunt in hoc libello.

De Angelorum malorum nequitia, & bonorum sanctitudine.

CAPVT XLVIII.

I. Angelorum nequitiam, & impetum, quos nos volunt ad Tartara deprimere, vix est sanctus, qui non attigerit. Hermas enim lib. 2. mandat. 6. de agnoscendis duobus cuiusque hominis genis, ita ait: Accipe nunc, & genij iniquitatis opera. Primum amarus, iracundus, & stolidus est, & opera illius pernicioſa sunt, & evertunt seruos Dei. Cum ergo in cor tuum ascenderit hæc, intelliges ab operibus eius hunc esse genium iniquitatis. Quomodo Domine intelligam? Audi, inquit, & intellige: Cum iracundia tibi accesserit, aut amaritudo, intellige eum esse in te, &c. Tacianus in oratione contra Græcos: Dæmones pro sua malignitate in homines debacchando, variis, & ementitis figmentis ingenia eorum deorsum nutantia luxant, & labefactunt, quominus ad viam cœlorum erigant, &c. Verum tamen aliquando videntur Dæmones etiam ab istis, qui animæ reguntur, non spiritibus, cum ipsi sponte conspectui se offerunt: vel ut ali-

quis esse existimentur: vel ut noceant hominibus, utpote inimicis amicitiam simulantes ex ingenij malignitate, velut sui similibus conferendi in seculus occasionem exhibeant. Etenim si possent calum ipsam cum reliquis omnibus à Deo conditis detraherent & subuerterent. Eusebius Cæsariensis de Demonstrat. Euangel. lib. 3. cap. 5. *Ab eodem saluatore didicimus hostiles quasdam, inimicasque humani generis, per hunc, qui circum terram versatur, aërem, volare potestates Dæmonum, spirituumque malorum, eorumque, qui in illis principatum tenent, quæ cum malis hominibus versentur, quas ut omni conatu fugiamus in præceptis habemus, tamen si vel quam maximè Deorum appellationes, & cultus sibi ipsis arrogat, multoque etiam magis ab illis esse declinandum propter hanc ipsam cum Deo repugnantiam, hasque aduersus Deum inimicitias.* Et infra lib. 4. cap. 48. *Cum multiplici errore vagentur, & nobis haud cernentibus circum hunc aërem, qui terram ambit, terrestres quadam volitet, ac Dæmoniaca natura, quam homines neque cognoscere, neque discernere idonei sunt: cumque bonorum item spirituum, ac potestatum, & ipsorum denique diuinorum Angelorum natura ab ea, quæ in deterrius lapsa est continenter dissideat, non aliter iis qui à supremi omnium Regis cultu declinassent, res bene poterat cedere, quam si eorum, quæ in calo spectantur, quæ præstantissima sunt, elegissent. Periculum enim non mediocre erat, nec ubi Deum quærentes, & curiosus, quæ ad aspectum non veniunt, indagantes, difficultate earum rerum quæ latent obscuraque sunt ad contrarias Dæmoniacaque potestates verterentur.* Basilii magnus ait in Isaia

cap. 8. eos nec nos finire in quiete, adeò turbulentis sunt, ut integram animæ possessionem in somnis requirant. sic enim ait: *Et quidem nunc imaginationes quasdam circumfusi circumstantibus ingerunt inter soporem carpendum, quæ aut contineant vitiosam corporis affectionem, aut prænuntient, quid futurum sit. Siquidem Dæmones tales euentus simul cernere possunt, superiores quidem sunt corporeis affectibus, quod sint proprietate materialium rerum longè perspicaciores, & qualitates herbarum sedulo obseruent, & earum vim excitandis affectio nibus obscænis congruentem norint. Plerumque verò, & futura prædicunt, eorum, quæ prius contigerunt collatione. Quod autem intelligant ea ad nostram nondum peruenisse notitiam nobis annuntiant quasi futura.*

2. Vtitur Macharius Ægyptius similitudine hominis triticum cribrantis, ad quem modum miseris mortales exagitat Dæmon: ita enim ait homilia quinta: *Quemadmodum triticum in cribro eius qui tractat illud alliditur, & agitatam in ipso assidue vertitur: ita princeps nequitia, cunctos homines rebus terrenis occupatos tenet, & eiusmodi occupationibus eos agitat, turbat, & commouet, efficitque ut vanis cogitationibus allidantur, dum obscænis desideriis, & terrenis, atque secularibus laqueis vniuersum genus Adæ peccato obnoxium, sine intermissione captiuat, agitat, atque decipit; sicuti Dominus nequam illum prædicabat in Apostolos insurrecturum, expetiuit Satanas cribrare vos sicut triticum &c. Qua enim ratione ventus vnus sufficit ad omnes plantas, & semina agitanda, & eructiunda, aut sicut noctis vnus tenebræ per vni-*

uerſam terram extenduntur. Ita princeps nequitia, qui quidem ſe habet ad inſtar tenebrarum rationalium peccati, & mortis, & eſt velut quidam ventus latens, & agreſtis, omne genus hominum, quod eſt ſuper terram perturbat, & circumagitat volubilibus cogitationibus. Et Homilia 15. Quemadmodum ſi fuerit in aliqua domo quidam adoleſcens, ſimiliter & iuuenſcula; quæ ab illo blanditiis illeſta aſſentiat ſibi ſuprum committit, & ſit dignus, qui expellatur; ita diſus ille ſerpens peccati comitatur animam, alliciens eam, & prouocans, quæ ſi aſſentiat ſibi communicat anima incorporea, cum ſpūitu communionem habet, & fornicatur in corde ſuo is, qui aſſentitur, & cogitationem nequiſſimi recipit. Et Ephraem Syrus ad euerſionem ſuperbiæ: Verſutus, & callidus, multiformiſque eſt hic immundus ſpiritus, unde etiam in cunctos dominari nititur, ſinguliſque, per quas tranſire contigerit vias, in ius laqueos conſtituit, ſapienti per ſapientiam, forti per fortitudinem, diuiti per diuitias, formoſo per pulchritudinem. Ioannes Chryſoſt. in imperſectum Matthæi hom. 5. ita ait: Diabolus quantum ad ſe nunquam ceſſat tentans, neque enim habet aliū actū Non manducat, nen bibit, non dormit, nec opus aliquod operatur, niſi ut tentet, ut fallat, ut ſubuertat. Hic eſt cibus illius, hic honor, hoc & gaudium. Propterea inſatigabilis eſt in malo, ſed potentia Dei repellit eum: eſt permittit eum pauliſper tentare propter fidem probandam, tamen repellit eum propter inſirmam naturam. Et concione prima de Lazaro: Diabolus circumcurſat obſiſtere cupiens noſtra ſaluti, non ſolum ipſe nihil hinc lucri reportans, verumetiam ſuo ſtudio grauiffima detrimenta ſibi

concilians. Is tamen uſque adeo veſanus eſt, ut frequenter & illa tentet, quæ nequaquam fieri poſſunt: nec illos ſolum adoriatur, quos omnino confidit ſe ſupplantaturum, deiecturumque; verumetiam eos, quos probabile eſt artibus ipſius fore ſuperiores. Itaque cum audiret laudari, & mirificè prædicari Iob ab eo qui nouit arcana omnia, nimirum Deo, ſperabat fore, ut eum viribus ſuperior ſubuerteret: nec deſtitit omnia mouere, molirique, quo ſupplantaret hominem, nec deſperauit impurus ille ac ſcleratiſſimus Dæmon. Idque cum Deus illi iuſto tantum virtutis ſuo ſuffragio tribuiſſet. Et poſt hæc non erubeſcimus, neque pudore ſuffundimur? Dic mihi, qui cum Diabolus nunquã deſperet noſtram perniciem, ſed indeſinenter eam expectet, nos fratrum ſalutem deſperauerimus? Sanctus Nilus apud Damascenum in parallelis lib. 3. ca. 28. Non omnibus Dæmonibus eadem ſtudia, aut eadem pernicioſa munera à Diabolo imperantur: alij enim aliud execrandum, ac Deo inuiſum miniſterium mandatur. Quidam enim impias cogitationes in hominum peccatoribus inſculpunt: Nonnulli autem ſædas, & obſcenas cupiditates anime ſuadent, atque alij quidem ad inanem gloriam, & inuidiam, & iracundiam, cæteraque id genus animum ſtimulare conſueuerunt; Alij autem hæreticis diſputandi materiam ſubminiſtrant. Alij demum voracitati, & temulentia, & libidini operam impendunt. Ac rurſus alij quidam Dæmones per inſomnia impoſturam faciunt, atque homines ludificantur. & Ioannes Caſſianus cap. 17. Vnicuique (ait) vitio certos ſpiritus incubare, ac alios quidem immunditiis, ac libidinum ſer dibus oblectari; alios blaſphemias,

alios iræ, furorique peculiarius imminere, alios pa-
sei tristitia, alios Cænodoxia, superbiaque mulce-
ri. & unumquemque illud vitium humanis cordi-
bus, quo ipse gaudet, inferere.

3. Quin Dorotheus Archimandrita Diabolum
constituit non solum hostem hominum, sed &
aduersarium, quod proficit vt intelligas, quod sit
discrimen inter hostem, atque aduersarium, sic
enim ait Doctrin. 2. de humilit: *vt quid autem
diabolus non solum hostis, sed & aduersarius no-
ster vocatur? Hostis scilicet, quia bonum omne, om-
nesque mortales odio habet, cunctisque insidias po-
nit: Aduersarius autem, quia in omni bono opere
impedimento nobis esse querit. Vult aliquis orare?
hunc querit auertere, & impedire per malas cogi-
tationes, per captiuitatem, per acediam. Optat alius
quisquam mereri? hunc impedire studet per iner-
tiam, incuriam, & negligentiam, & vt breuiter
dicam, cuius operi bono aduersatur, & hac de cau-
sa hostis, & aduersarius maximè appellatur. O-
lympiodorus ad caput 4. Ecclesiast Ipse Princeps,
auctorque malorum Diabolus, cum apostaticis pote-
statibus, assidue calumnias texunt, mendaciaque
moliuntur. Metaphrastes in vita Arsenij cap. 10.
Hoc quoque nos non lateat, quod noster inimicus
Diabolus, multis, & variis vtens machinis nos co-
natur decipere, & boni prætextu in mala impellere:
vt verbi gratia suggerens hospitalitatem, & conse-
quenter fratrum, qui accedunt gratam, & beni-
gnam exceptionem efficit vt simul comedant, & cõ-
potent. Causa autem est bonum charitatis, deinde
sic paulatim suffurans & attrahens, imprudentes
nos trahit, vt ventri seruiamus, & Deinde nos ad
satietaem*

satietaem libidinis polluit, & voluptatibus. Aliis
rursus submitte in animum eleemosynam, & be-
nignitatem, & in pauperes beneficentiam, immitte
amorem pecuniæ, & in furorem impellit auaritiæ.
Aliis autem multorum utilitatem, tamquam ef-
ficam porrigens, efficit vt silentium, & quietem relin-
quant tamquam rem inutilem, & cum multis qui-
dem mundanis habeant conuersationem, & nonnun-
quam etiam cum mulieribus incautè hoc faciant
persuadet, tamquam qui iam eò peruenerint, vt sint
impatibiles, & sic miseros reddit libidinosos, &
seruientes animi perturbationibus. &c.

4. Minutius Felix in Octauio adhuc astutiam
Demonum in decipiendis hominibus exaggerat,
quod in statuis, & imaginibus delitefcant, homi-
nibus daturi responsa; sic enim ait: *Isti igitur im-
puri spiritus demones sub statuis, & imaginibus
consecratis delitefcunt, & afflatu suo auctoritatem,
quasi presentis numinis consequuntur, dum inspi-
rantur interim vatibus, dum sacris immorantur,
dum nonnumquam extorum fibras animant, auium
volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt
falsis pluribus inuoluta. Nam & falluntur, &
fallunt, vt & nescientes synceram veritatem, &
quam sciunt in proditionem sui non confitentes. Sic
è cælo deorsum grauant, & à Deo vero ad materias
auocant, vitam turbant, omnes inquietant, irrepentes
etiam corporibus occultè, vt spiritus tennes morbos
fingant, terrent mentes, membra distorquent, vt ad
occultum sui cogant. Cyprianus lib. Quod Idola
non sunt Dij: Spiritus insynceri & vagi, qui postea-
quam terrenis vitis immerfi sunt, & à vigore cæ-
lesti terreno consorcio recesserunt, non desinunt perdis;*

perdere, & deprauati errere prauitatis insundero. Hos & Poëta Damonas norūt, & Socrates inſtuit ſe, & regi ad arbitriū Damonis prædicabat, & Magis inde eſt ad pernicioſa, & ludicra potētatis, quorū tamen præcipuus Hoſtanes, & formā veri Dei negat cōſpici poſſe, & Angelos veros ſedi eius dicit aſſiſtere. In quo & Plato pari ratione conſentit, & unū Deum ſeruans ceteros Angelos vel Damonas dicit. Hermes quoq; Trismegiſtus unū Deū loquitur, cumq; incomprehenſibilem, atque inaſtimabile conſtitetur. Hi ergo Spiritus ſubſtatuis, ac imaginibus cōſecratis deliteſcunt: hi aſſatu ſuo variū pectora inſpirant: extorum fibras animant, auium volatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt, falſa veris ſemper inuoluunt; nam & falluntur, & fallunt: vitam turbant, ſomnos inquietant, irrepentes etiam in corporibus occultè mentes terrent, membra diſtorquent, valetudinem frangunt, morbos laceſſunt, vt ad cultum ſui cogant, vt nidore altarium, & rogis pecudum ſaginati, remiſſis, quæ conſtrinxerant, curaffe videantur. Hæc eſt de illis medella, cum illorum ceſſat iniuria: nec aliud illis ſtudium eſt, quàm à Deo homines auocare, & ad ſuperſtitionem ſui ab intellectu veræ religionis auertere. Cum ſint ipſi pœnales, quæ erere ſibi ad pœnam comites, quos ad crimē ſuum fecerint errore participes. Hilarius in Plal. 118. ita ait: Eſt eius propria calliditas, inſtigare ad peccandum, & arguere peccantes. Dicitur enim an neſcitis, quia adeſt Diabolus accuſator fratrum veſtrorum? Auguſt. de Ciuit. Dei lib. 8. cap. 22. Credendum eſt Damonas eſſe ſpiritus nocendi cupidiffimos, à iuſtitia penitus alienos, ſuperbiā tumidos, inuidentiā limidos, fallacia callidos, qui in hos

quidem aëre habitant: quia de cæli ſuperioris ſublimitate deiecti, merito irregreſſibilis trãſgreſſionis in hoc ſibi congruo velut carcere pœnam nati ſunt, nec tamen uia ſupra terram & aquas aërius locus eſt, ideo & ipſi ſunt meritis ſuperiores hominibus, qui eos non terreno corpore, ſed electo in auxilium Deo vero, pia mente facillime ſuperant. ſed multis planè partitione veræ religionis indignis tamquam captis, ſubditiſque dominantur: quorum maximæ parti mirabilibus & fallacibus ſignis, ſiue factorum, ſiue prædictorum Deos ſe ſe perſuaſerunt. Leo Magnus de Collectis, & Eleemoſynis ſermone 4. Incentor ille, auctore peccati, primū ſuperbus, vt caderet, deinde inuidus vt noceret, quia in veritate non ſtetit, totam vim ſuam in mendacio collocauit, omniaque deceptionum genera de hoc venenatiſſimo artis ſua fonte produxit: vt ab illo bono quod ipſe propria elatione perdidit, ſpem humanæ deuotionis recluderet, eosque in conſortium damnationis ſue traheret, ad quorum ipſe reconciliationem pertinere non poſſet. Quidquid igitur hominum, quibuslibet et impietatibus Deum laſit, huius fraude traductum, huius eſt nequitia deprauatum. Facile enim in omnia flagitia impulit, quos in religione decepit. Caffiodorus ad cap. 3. Canticoꝝ. Perſutiſſimus ille hoſtis, & tam ſubtilitate doctiſſimus, contra quem ſancti bella ſuſcipiunt. Berno Augienſis lib. de Diuinatione Damonum contemnenda: Damonas ſunt praua voluntatis, maximeque ſuperbiæ, faſtus, & inuidentiæ, atque malitiæ, ſpiritus immundi, atque peruerſi. Rupertus Tuitienſis lib. 10. in Apocalypſ. cap. 18.

Dæmones spiritus immundi sunt, videlicet, quia damnati Angeli, qui sunt Dæmones, siue spiritus maligni duplici pro causa pœnas dabunt: altera causa est; quia in cælo contra Creatorem superbi-erunt; altera, quia genus humanū prima per serpentem prauaricatione deceptum cunctis vitiorum sordibus polluerunt. Propter illam dæmones, hoc est, scientes, quia contra scientiam Dei se extulerunt, propter istam causam spiritus immundi dicuntur, quia spurcissimi sunt. Taulerus de decem cœcitatibus, cœcitate septima: Maligni spiritus, licet miro, & incomprehensibili odio in commune aduersus omne hominum ferantur genus, speciali tamen luore insaniunt contra electos Dei amicos, qui illis resistunt, quosque timent loca ea, unde ipsi extrusi sunt, occupaturos. Idque ad eò, ut etiam si iam certum, exploratumque haberent eiusmodi sese homines decipere non posse, ex obstinato tamen odio, ab eorum vexatione nihilo magis abstinerent: quin & perturbare eos, & etiam subito neci tradere non omitterent, si à Deo, & bonis Angelis non prohiberentur, & licet certissime sciant, & huiusmodi suo odio, & damnandorum numerositate, aeterna sua tormenta magis, ac magis augeti: nihilominus tamen ex obstinata sua malitia, quamlibet ipsi inde graua sese tum pericula, tum damna sustinere persentiant, ab hominum infestatione sibi temperare non possunt, adeo ut etiam puellos, intra materna inclusos viscera perdere appetant, si tantum id ipsis permitteretur. Enimvero retris illis spiritibus superbia quadam inest, & phantasia proterua, amens furor & inuidia, & concupiscentia irrationabilis: tametsi natura in ipsis permanserint integra, pu-

ra subtilitas, intellectus, fortitudo, & similia. &c. Quod ad eorum subtilitatem attinet, sciendum est, ab initio apostasia sua nihil eos aliud vel didicisse, vel exercitasse, quam homines fallere, occidere, perdere, Deique gloria aduersari. Naturalem item ingenij subtilitatem, incessabilemque humanæ perditionis sicim ad eò eis suffragari, ut nulla sit fraus, dolus, nequitia, vitium, siue peccatum, quæ ipsorum experientiam effugere queant: per quæ etiã sanctos, & sublimis quondam vitæ homines vincere, aut subuertere potuerunt: nimirum cum tanta sit illorum tum naturalis, tum multa industria, longoque experimento parta subtilitas, calliditasque, ut nullus eam humanus capiat intellectus. Ex eaque cuiuslibet hominis complexionem, & naturalem propensionem solenter attendunt, explorant, obseruant; Atque hanc ipsam unã cum carnis fragilitate, pronitate ad malum, & sæculi blanditiis, & occasionibus ad expugnandam arcem animæ assumunt, sicque mille laqueos, & pericula omni in loco, tempore, studio, causa, & opere miseris tendunt mortalibus. Idem in festo S. Michaëlis: Dæmones qui ex tertio choro Angelorum lapsi sunt, contra pios grauiter insurgunt, vniuersos quos possunt dolos, fraudes, insidias machinantes, ut eos retrahant atque subuertant; nec locum illum, unde ipsi extrusi sunt, assequantur: nec dici facile, nec credi potest, quantas in hoc absque cessatione nequitiis adhibeant, exerantque. Hinc videbis vafros hos, & astutos Dæmonas impostores esse, & deceptores animarum nostrarum, quibus nihil est occultum; nam tametsi cogitationes non intelligant, tamen ut sunt callidissimi, suspicatur cuius generis sint.

& vt illi priuatam appetierunt excellentiam, volentes aliis præferri, sic odorantur subtili quadam astutia, quæ in nobis sit ad res nostras tolerantia; *Diabolus* enim non naturæ est, sed accidentis pessimi Græcum nomen, & interpretatur *Deorsum fluens*, siue *proiectus*. Quo nomine rectè appellatur ille damnatus angelus, & perditus.

5. Vt videas verò quibus commissa est salus tua, quàm piis, quàm beneuolis, quàm sanctis, non nihil dicam de excellentia sanctitatis, quæ est Angelis, qui beatissime viuunt, sine omni corporea fece, corruptionis omnis expertes. Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 3. *Angelus est substantia spiritalis, semper mobilis, suæ potestatis, arbitrioque libera, incorporalis, Dei ministra, per gratiam, non natura immortalitatem consequuta.* Quid vult Nazianzen. cùm dixit Orat. 28. *ὁὐδὲ τὰ ἀσθενήματα, Θεὸς ἢ ἄγγελος: Duo hæc arripi ac superari nequeunt, Deus, & Angelus.* Quid illud eiusdem Orat. 35. *ἀνεύου δὲ ἄλλου ἢ τοῦ, τὸ μὲν δὲ νῆπιόνος, τὸ δὲ ὡς καθαρότος: spiritus porro atque ignis Angelus appellatur, illud quia intellectu naturali natura est præditus, hoc quia purgandis animis nostris adhibetur.* Et orat. 40. de Baptismo exquisitè Angelū afficit, *δύστην δὲ τοῦ ἀγγέλου, τὸ ὡς τὸ σωτὸς ἀπορροήτης, ἢ μετεορία: secundum lumen est Angelus primi illius luminis veluti riuulus quidam aut participatio.* Nihil grandius dici potest, quàm riuulum appellare participantem aliquid à summo flumine Deo. & infra addit: *Quoniam enim omni labe carere peccati, Dei est, primæque & incompositæ naturæ (simplicitas enim peccata est, atque ab omni disidia remota)* *ἀπὸ τοῦ δὲ ἐπιπέδου τῆς καθαρῆς*

ἀγγελικῆς, ἢ ὅτι ἐγγυάτω τῆς διὰ τὸν Θεὸν δὸν ἐγγύτητα: audacter etiam addam, & Angelica, quæ aut prorsus extra peccandi aleam est, aut ad id certè, ob eam propinquitatem, quam ad Deum habet, proximè accedit. Libera est versio. & Orat. 38. *Quoniam autem bonitati nequaquam satis erat sua ipsius solum contemplatione moueri, sed bonū diffundi ac propagari oportebat, vt plura essent, quæ beneficio afficerentur (id enim summæ bonitatis erat) primum Angelicas virtutes & cœlestes cogitauit: atque illa cogitatio opus erat, quod verbo conficiebatur, ac spiritu explebatur.* Vides Deum occupatum in creanda nobilissima creatura, quæ ad custodiam tuam dirigenda esset? vt videas, quid debeas benefactori tuo, qui riuulum aquarum produxit, qui Angelicam naturam extra omnem peccati aleam formauit, qui cœlestes spiritus cogitauit, in tui vtilitatem. Inde S. Gregor. lib. 32. Moral. cap. 18. *Licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, Angelo tamen quasi aliquid maius tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: vt quo subtilior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa.* Itaque, ille, cui commissus es seruandus, signaculum est Dei. Verissime dixit Drexelius: *Terribilissimo nitidissimoque speculo sunt simillimi, in quo æterna sapientia, bonitas, potentia, & amor conditoris clarissime reuelat.* Natura illis pura est, subtilis, ætherea, quam nulla corporis figura delineat, nulla materiæ labe infuscat, nullus corruptionis nauus aspergit, & vt summatim dicam, nostri pars melior animus est, Angelus nihil est præter animum. At

quis animus? non ex eo igne delibatus, sed excitatissimę mentis vigor tanto expressius ad æternę pulchritudinis exemplar conformatus, quanto de eius fonte propius respergitur, & vberius. Hinc ille omnium ornamentorum insignis quidam decor, & bonorum immortalis affluentia, quam in conditorem suum gratissimę voluntatis ingenuitate refundunt.

*De sanctissimis Michaelē, Gabriele,
Raphaele.*

CAPVT XLIX.

1. **S**. Michael Princeps Synagogę describitur. Ita Dionysius cap. 9. Cœlest. Hierarch. quę sequuntur Theologi. Inde Daniel. cap. 10. *Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps noster.* Quatuor meminit Scriptura gestorum ipsius. Primo apud Daniele cap. 10. vbi dicitur egisse causam Iudęorum, vt possent liberari ex captiuitate Babylonica. Secundo cap. 12. vbi dicitur venturus tempore Antichristi, & pro populo suo pugnaturus. Tertio in epist. Canonica Iudę, vbi dicitur, contendisse cum diabolo de corpore & sepulchro Mosis; diabolus volebat in apertum proferre, vt Iudęos ad Idolatriam inuicaret; Michael se opposuit, vt populo occasionem præscinderet. Quarto Apocal. 12. vbi describitur ipsius pugna cum Lucifero, quę apud Daniele prædicta erat. Hęc omnia indicant, Michaëlem habuisse curam & protectionem Iudęorum. Ad hęc multi multas tri-

buunt apparitiones. Putatur enim Mose legislatori apparuisse in medio rubi, & eduxisse Israëlem ex Ægypto, submersisse Pharaonem & reliquos persequentes Israelitas, pugnasse pro istis in deserto spatio quadraginta annorum, apparuisse Gedeoni, istumque interfecisse exercitum Sennacherib, & ideo has tribuunt illi apparitiones, quia cū princeps esset illius populi, credibile est egisse hęc omnia. Pantaleon Diaconus in Homiliis de Michaële apud Lipomanum ascribit Michaëli, illum fuisse, qui cum tribus pueris in fornacem ignis ascendit; & custodisse Daniele in lacu leonum, & portasse Abacuc ex Palæstina in Babylonem, & præfuisse motioni aquarum in piscina Probatica, & alia similia, vt qui Isaïę calculum ignitum in os immisit, & labia illius purgavit.

2. Deinde Michael præest Ecclesię Dei. Hoc probat Gregorius lib. 17. Moral. cap. 8. Chrysof. Orat. 2. aduersus Iudęos. & 8. de laudibus Dni Pauli. Ad hęc varię sunt apparitiones. In Occidentali & Orientali Ecclesiã, quamobrem illic sunt permultę Ecclesię, & permagnificę erectę. Prima in Apulia in monte Gargano, secunda Romę in monte Adriani ab Bonifacio Papa, tertia in foro Piscario, quarta Romę ad Vaticanum à Leone quarto ob fugatos Saracenos; quinta prope Byzantium, quę illustrata est multis miraculis, & appellata Sostenium; sexta à sancto Anberto Episcopo, vt scribit Sigibertus in Chronico ann. 709. Procopius memorat sex basilicas ædificatas in honorem S. Michaelis ab Iustiniano Imperatore. Vide etiam Baronium ad diem 18.

Maij.. Præpositus est etiam Princeps Ecclesiæ, propterea quod Luciferum eiecerit præcipuum Angelorum, honorem diuinum sibi arrogantem. vnde Rupertus: *Michael maximus Princeps noster hic est, qui ad finem vsque seculi principatur populo Dei; Princeps in praelio, Princeps in orationis suffragio. &c. in quibus multa sunt nimis, & plura quam commemorari possint, quæ per ministeriũ Principis huius facta continentur.* Vnde, B. Antonino teste, hic idem Michael B. Francisco stigmata impressit.

3. Tertio Michael præpositus est toti exercitui Angelorum, quod Bellarminus lib. 1. de Pontifice cap. 9. & Catherinus in cap. 1. ad Hebræos asserunt, & D. Bernardus in Homil. de Angelis ita ait: *Tibi o Michael duci superiorum spirituum, qui dignitate & honoribus prælatus es ceteris omnibus spiritibus supernis, tibi (inquam) supplico.* & Laurent. Iustinianus sermone de S. Michael, ubi ait: *Sin his spiritibus prælatus est Michael, sicut Lucifer malis.* Et Ioannes indicat Apocal. 12. *Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone.* De tuba iudicij quam aliqui tribuunt Michaeli, cesso dicere, nã quæ sit tuba illa, incertum est. Vide Becanum nostrum in disputatione Theologica, c. 4.

4. Metaphrastes in S. Michaelè Archangelo gratiam habet narrationem, in hunc modum: *ὅτε γὰρ οἱ ἀγγέλοι ἀρραγύται καὶ τὸν καρὸς τῶν ἑλλήνων ἀπέπλευσαν, καὶ ἐπὶ τῷ ἀνάπλω τῷ καταλιπέω καὶ πῶ αὐτῶν χόρην, ἐπολεμήθησαν ἢ ὑπὸ τῷ Ἀμύκῃ τῷ ἐν τῇ γαίρῃ βασιλευντο, καὶ φοβηθέντες τῷ ἀδ' εὖς πῶ δύναμιν, καὶ τέρρον ἐν κόλῳ πῶ κατ' ἄλῳ, δασυτάτῳ πανδῷ, καὶ ἄγγιν, καὶ ἐθαύσαντο ὅππασιν, καὶ δύνανται πῶ, ὡς ἐν τῷ*

ἄγγιν ἢ περὶ ἀλάπυσιν αὐτοῖς ἀδ' εὖς φοβερεῖ, ἔχοντος τοῖς ὡμαῖς πῶλετας, ὡσπερ αἰτῶ, ὅστις ἐχρημάτισεν αὐτοῖς πῶ καὶ τῷ Ἀμύκῃ ἵεν καὶ ἐχρημάτισεν αὐτοῖς ἐν τῷ αὐτῶ τῶ πῶ, ὅσπερ τὴν ὀπῆσιν, καὶ τὴν δύναμιν ἐπαράχασιν, ἰερέν σῆπαιτες ἐκ εἴτε ὁμοίωμα, τῆς παρ' αὐτῶν θεαθεῖτης δυνάμειος, καὶ ἐπαιτες τὸν τόπον, ἢ τοῖ τὸ ἰερέν σῶδενιον, ἐπὶ ἐκεί φουρόντες ἐπόδῃσαν. τέτο τὸ ἐκτύπωμα ἰδὼν καὶ τὸ βασιλεύου τῷ βυζαντίῳ ὁ θεοσωτήρητος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, εἰπε τοῖς μετρίοσι αὐτῷ, ἐπὶ τῷ τῷ ἐκτύπωμα ἀγγέλου ἐπὶ τῷ πῶ μῆμεν παρὰ τῷ δ' εὖς γατος τῶν χεῖρατων. καὶ ἐκπῶλεταις ἐπὶ τῷ τόπῳ, καὶ τῷ κτίσματι, καὶ ἐυθέαυρος τῇ γυκατὶ ἦκαπεν ὡς ἐν ἐρέματι θωνῆς μετρίως λεγέσθης αὐτῷ. ἐρῶ εἰμὶ μιχαὴλ ὁ ἀρχιστρατηγὸς κωὶν σαβαὼθ, καὶ ἐραρεθεῖς ὁ βασιλεὺς ἐλόγησε τὸν τόπον ποιήσας κατ' ἀταλας θυσιάζουεν ἐπωνυμάσας τὸν τόπον, καὶ τῷ γαδῶ τῷ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, φιλοτίμως ἐορτάζων τὴν ἐτήσιον σὺναξιν. γὰρ τῷ θεῷ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τῷ ἐν ἀνάπλω. Quando Argonauta, Graciâ florète, longinquâ navigatione ad eũ locum, qui dicitur Anaplus redierunt, vt portũ inirent, in eo tractu bello laceßiti sunt ab Amycorege, & metuentes hominis robur, in sinum quemdam nemorosum, densum, & agrestem refugerunt, ubi visum eis obiectum est, & virtus quadam de calo delapsa hominis terrifici, qui alas aquilæ in humeris gereret. Is velut ex oraculo prædixit eis, Amycum debellatum iri, cui gratiam reponentes, eo loci ubi visum viderant sacrum simulacrum virtutis illius statuerunt, & locum Sophenheim vocarunt, quia eò confugientes, seruati erant. Hoc simulacro viso Constantinus virtute Dei Augustus cum imperij domicilium Bizantiæ fixisset, suos monuit simulacrum hoc Angeli esse, qui Christianis in cultu & honore est. Et attonitus facie loci, & fani, præ-

sibus se dedit, & de nocte quasi per visum vocem humana maiorem audiuit dicentem: Ego sum Michael Princeps militia Domini exercituum, cū euigilasset Imperator, ornauit locum, & ad Orientem altare extruxit, fanumque nomine Diui Michaelis honestauit, ubi quotannis populi conuentus haberetur. Templum Archangeli Michaelis in Anaplo indigetatur.

5. Michael præliū habuit cum Dracone. De quo quæritur, & respondetur. Lucifer, qui cæteris erat excellentior (vt patet in Daniele, sub typo Regum terræ superbissimorum) incogitabili elatione superbiz, dicebat in corde suo, Deus ego sum, in cathedra sedeo, ego à me ipso sum sine initio; negando aliquem maiorem se, qui fecit eum, & consequenter sic ambiebat ascendere in cælum, vt cæli teneret imperiū: ambiebat ascendere super altitudinem nubium, vt ab omnibus Angelis adoraretur vt Deus: & habito in se consilio dixit: ego sum plenus sapientiā, persuadebo omnibus Angelis; ita quod sine contradictione credent mihi dicenti, Deus ego sum, à me ipso sum. Prædicauitque eis sine temporis mora, vt haberetur in Daniele, vbi dicitur: *Fines suos emisit ad vniuersa signa regionis*: id est, effudit eloquia sapientiæ suæ ad vniuersas Angelorum multitudines, vt sibi obedirent. Sed Dominus Deus, qui non permittit creaturam tentari supra id quod potest, suscitauit vnum de Archangelis, qui constanter diceret, Non es tu Deus, sed alter excellentior, qui te, & omnes nos creauit: & ideò ille vocatus est Michael, qui interpretatur, quis sicut Deus noster, qui resistendo Lucifero, dixisse per-

hibetur, cur dicis, Ego sum Deus: quis enim potest esse Deus, sicut Deus noster, & similia, & tūc factum est prælium in cælo, vt dicitur Apocal. 12. quod Michael pugnabat cum dracone. Hæc Enriques ex Asia super Genesim, quod refert Bartholomæus Sibylla Peregrinarum Quæstionum Decad. 2. cap. 3.

6. Denique S. Vulfridus Episc. Eboracensis, teste Beda lib. 5. Hist. cap. 20. anno Domini 705: suorum precibus à morte liberatus est. Nam cū morbo laboraret periculoso, adstitit ei S. Michael, dicens: *Ob hoc missus sum, vt te à morte reuocem. Donauit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lachrymas discipulorum ac fratrum tuorū, & per intercessionem suā beatæ genitricis, semperque virginis Maria. Quapropter tibi dico, quia modo quidem ab infirmitate hac seruaberis: sed paratus esto, quia post quadriennium reuertens visita te. In patriam verò perueniens, maximā possessionum tuarum, quæ tibi ablata sunt, portionem recipies; atque in pace tranquilla vitā terminabis.* Aduerte demum Michalatos dici aureos nummos à figura S. Michaelis. Mentio est Michalatorum in Hist. Casnensi lib. 3. cap. 57.

7. De Gabriele Archangelo satis sunt, quæ in Euangelio docemur, & de quibus passim locuti sunt sancti. Præterea memorabile est exemplum Huberti Salonici Poloniæ Regis Thesaurarij, qui malis artibus, & per vim infinitos thesauros adeptus est; tantum fuit prouidus in deuotione S. Gabrielis, quem impensè coluit, cumque hora mortis appropinquaret, magnus strepitus & tumultus subito exortus est, & fugientibus filiis &

vxore, qui aderant morituro; mox tamen ingreſſis, ceſſante ſtrepitu; Hubertus dixit: ô filij, dæmones in me impetum fecere, & degluſſent, niſi Gabriel Archangelus obuiam illis eſſet, quem ego colui omnibus viribus. Mea omnia vel Regis ſunt, vel aliorum, à quibus uſurpauī, dentur ſuis, nihil ad vos pertinet. Gabrieli gratias ago, qui me ab his anguſtiis liberauit.

8. An Gabriel fuerit Archangelus, an Seraphinus dubitari meritò poteſt. Et vt omittam viros magnæ auctoritatis, qui cenſent eſſe Archangelum, ſentio vere eſſe Seraphinum, quòd omnes Angeli ſunt *adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi*, vt ait Apoſtolus 1. ad Hebræos Vnde S. Greg. homilia 34. *Ad hoc miniſterium ſummum Angelorum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium nuntiabat.* Hoc autem miniſterium ad quòd miſſus eſt, fuit annuntiatio Virginis: quocirca Eſychius hom. 2. de Virgine Gabrielem vocat *principem Angelorum.* Andræas Hieroſolymitanus *Angelum unum è primis.* Exprefſè verò Seraphinum cum fuiſſe docent Magiſter ſententiarum in 2. diſt. 10. Scotus ibidem. q. vnica. Durandus quæſt. 1. Omitto recentiores, ſcilicet Gregorium de Valentia, Molinam, Salmeronem, qui ait exprefſè Gabrielem eſſe primum à Michaele, & ſecundum inter Seraphinos. Damafcen. Serm. de dormitione Deiparæ ait eſſe *primum inter Angelos.* in quam ſententiam venit Maldonatus, & Cædrenus, atque Cornelius (cui inſiſtimus) in Daniele. Et licèt aliqui inſiſtant in eo quòd eſt eſſe Archangelum, *verius tamen videtur eum eſſe ex primo ordine, qui eſt Seraphin,*

adeoque eſſe unum è primis aula caeleſtis Principibus, ait Cornelius. Immo nec deſunt, qui eum Seraphinum Principem omnium intelligant, quòd cenſet Marcus Vigerius Cardinalis in Dechachordo Chriſtiano Chorda 1. cap. 2. Idque probat octo rationibus, ſiue congruentiis. Sed communior eſt ſententia Michaelem eſſe primum omnium Angelorum, deinde ſecundum Gabrielem. Nec contra hoc eſt à plerisque Sanctorum vocari Archangelum. nam reuerà vocatur Archangelus, id eſt Angelus primarius & princeps, quia vnus eſt è primis & ſummis Angelis. Imò vt ait Vaſquez 1. p. tom. 2. Diſput. 244. num. 10. Archangelus Gabriel fuit qui Chriſtum in agonia confortauit. Gabriel enim ſicut habet nomen à fortitudine, ita & officium habet confortandi. Quin cùm Gabriel annuntiauerit Virgini natiuitatem Chriſti, par erat vt confortaret. Adhæc in epulis apparuit Chriſto Domino poſt victoriam Dæmonis, credibile eſt hunc Archangelum inter alios Principem fuiſſe, atque adeo fuit veluti miniſter Chriſti; qui pocula miniſtrauit, pincernæque officium geſſit; non quòd cuſtos eſſet Chriſti, vt alibi dico, ſed quòd in miniſterio Chriſti primus. Vnde & Danieli apparuit, dixitque Chriſtum naſciturum expletis hebdomadibus ſeptuaginta, hoc enim eſt miniſtri munus miſſi à Deo ad aduentum ſuum prædicandum: non aliter ac ſi quis nobilis vnus è miniſtris ſuis mittat cū nuntio, quo declarat ſe iturum ad inuiſendum aliquem. Quare paſtoribus quoque idem Archangelus adfuit, nuntiaturus ſummum myſterium

nati Domini. Idem iudicium esto de Ioannis Baptistæ nuntiatione, qui præcursor fuit Christi. Istud sanè dignum est, quod sciatur de Virgine sanctissima. Monet quippe Pet. Damianus serm. 5. de Natiuit. Virginis, Gabrielem Archangelum & Ioannem Euangelistam duobus leonibus comparari, quorum alter dextræ Virginis, alter sinistrae custos sit deputatus: Gabriel enim mentem, Ioannes carnem eius perniciosa sollicitudine seruauerunt: qui bene leones dicuntur propter rugitum altissimæ vocis.

9. De Sancto Raphaelē perlustranda omnia quæ in Tobia sunt. Præterea, cum quidam Aurelianensis ad S. Iacobum peregrinaretur, Angelo Raphaeli, quem in deuotione habebat, quæ ducem & custodem audierat, se specialiter commendauit. Cum autem errasset in via, & appropinquans syluæ prædones superuenientes conspiceret, festinare cepit iter, vt eos euaderet: & cum aliquantulum præcessisset, quidam se quasi comitem viæ coniunxit, & causam tantæ festinationis quæ fuit. Cum autem exposuisset, & hostes se insequentes ostendisset, ille eum hortari cepit ne timeret, quia ipsum sine læsione ad viam certam reduceret: & cum hæc loqueretur, superuenerunt ad fluiuium; cumque ille nec pontem, nec nauem ad transeundum conspiceret, nec viam transuadandi sciret, adhuc magis timuit, & se à comite deceptum putauit. Et ecce, cum prædombus irruentibus omni destitutus auxilio se Angelo Raphaeli commendasset, subito ex alia parte fluminis se translatum vidit; & hostes circa flumen mirantes reliquit, subitoque ei comes ille disparuit,

disparuit, sicque viam prosequutus est. Cumque iterum rediens ad locum illum appropinquans, in eisdem hostes irruere dubitaret, graui sopore depressus, sub arbore dormitauit. Cum insomnis ille comes, qui eum trans flumen euexerat, apparuit; seque esse Raphaelē Archangelum, cui se commendaret, asseruit, qui eum in via custodierat, & vsque ad domum saluum ducere intendebat. Euigilans ille se ad vnam diætā propè ciuitatem suam reperit, & saluus rediens, beato Archangelo gratias egit. Narrat hoc Pet. de Natalib. in Catalog. Sanctorum lib. 4. cap. 141.

Nihil iam restat nisi Angelum custodem exorare, vt Deo nos reconciliet, quod proculdubio faciet, nisi nostra peccata præpediant; ac ne præpediant, impensè exoremus custodem Angelum.

PIÆ ALIQVOT ORATIONES
& considerationes in sanctos Angelos
que sunt apud Albertinum, Sail-
lium, spinellum, & alios.

COLLOQVIVM AD ANGELVM
CŪSTODEM.

1. **S**ANCTISSIME Angele comes & custos meus, ex intimo corde gratias tibi ago, qui post Deum ac beatissimam ipsius Matrem summo animi affectu mihi amandus es, gratias inquam tibi dico, pro omnibus beneficiis in me collatis, vsque ab eo momento, quo corporis & animæ meæ custodiam suscepisti. Simul etiam præteritæ vitæ veniam flagito, quia abscondere non possum innumera ac pudenda scelera, quæ hæcenus coram tuis, & Dei nostri purissimis oculis perpetravi; humillimè supplicans vt ex thesauro diuinæ bonitatis impetrare mihi digneris promptitudinem, ac feruorem in rebus spiritualibus. Sic enim illuminatus nouam auspico vitam, & conuersatione Deo grata, & tua præsentia non indigna perferuerabo. Amen.

2. Omnipotens sempiterne Deus, qui me licet indignum ad imaginem tuam creasti, & Angelum

meum sanctum ad mei custodiam deputasti, da mihi seruo tuo illius custodia malorum omnium tæ animæ, quàm corporis pericula feliciter pertransire, vt post huius vitæ curricula ad gaudia sempiterna facias peruenire, per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui tecum viuut & regnat in vnitæte Spiritus sancti Deus. Per omnia secula seculorum. Amen.

Ad sanctos Angelos.

3. **O** boni Angeli, curam hominum continuam habentes, attendite ministerium vestrum ad custodiam nostram, dirigentes cogitatus, verba, & actus nostros in viam salutis & prosperitatis, vt mandatorum Dei voluntarij cultores numerum vestrorum ordinum (qui casu Luciferi diminutus est) valeamus diuina largiente misericordia adimplere feliciter.

Alia ex Antidotario Nic. Saliceti.

4. **O** Mnes sancti Angeli, & Archægeli, Throni, & Dominationes, Principatus & Potestates, Virtutes, Cherubim, & Seraphim, omnia agmina beatorum spirituum, fundite pro me preces ad Dominum, vt me liberet à peccatorum vinculis, & illustrare dignetur virtutum studiis, & defendat ab aduersitatibus cunctis, & postremo iungat me vestris sanctis consortiis.

Alia P. Canisij.

5. **L**audemus Dominum, quem sine fine laudant cœlestis Curia ciues, Michael, Gabriel, Raphael, Seraphim, Cherubim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangeli & Angeli omnes innumerabiles, qui in nouē ordines inde ab initio pulchre distributi, summa cum gloria in cœlo Sanctissima Trinitati semper assistunt, diuinas illi laudes noctes ac dies indefessè concinunt, ac nobis etiam non minùs fideliter quàm amanter in terris ministrant, nostrique curam assidue gerunt.

Alia eiusdem Canisij, ad ceteros Angelos, propriumque Custodem, precatio.

6. **Q**uoniam superbi, inuidi, peruicaces, callidi, & in perniciem nostram coniurati hostes sunt Dæmones, qui bonam hominum precem decipiunt, deprauant, atque perdunt, vestrâ imploramus opem cœlestes, & Angelici spiritus, administri Dei, vt in vita & morte nobis infirmis non praualeant tam multi feroces, versipelles, ac potentes aduersarij, sed contra illorum insidias die ac nocte nobis assistatis, nosque in hac assidua pugna propugnetis fideliter. Peculiariter autem tuæ tutelæ commendo me, sancte Angele, cui me vsque ad custodiendum diuina bonitas commendauit; Duc, quæso cœcum, ignorantem instrue, imbecillum conforta, pupillum tuere, errantem reduc, pigrum impelle, dormitantem excita, gra-

dientem promoue, & extremam illam difficilè-que luctam, quæ cum dæmonibus, & morte ipsa futura est, mihi felicem esse procura, vt in vestrū consortium migrans anima mea, cum vicerit, lætè decantet, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Oratio Gersonij ad Angelum Custodem, quæ habetur tomo 3. Bibliothecæ.

7. **G**loriose Angele Dei, qui vnus es ex inclytis principibus ciuitatis cœlestis, cuius custodiæ diuina bonitate ac pia ordinatione commissa sum, per eundem dirigenda ac protegenda, insuper & iuuanda ad ingressum dictæ ciuitatis bene viuendo ac Deo parendo, & seruiendo hoc die, & hac hora, me grandis vrget necessitas ad te recurrere, hoc profecto bene perpendis, & agnoscis. Adsum ego tua pauper cæca in profundis conclusa tenebris huius inferioris carceris in quo nihil est, lucis spiritualis ad cognoscendum bona gloriæ cœlestis, & id parum claritatis quod illic esse potest, in me est obuolutum, & circumductum fumis, ac tenebrosis nebulis deturpi cœno, ac lutuosis paludibus fœtidorum meæ carnalitatibus desideriorum ac terrenarum cogitationum eleuatis. Quamobrem incedere nescio per vias rectas in vicos cœlestis ciuitatis, vbi mihi mendicare incumbit, & eleemosynas meas petere, nisi ab alio ducta, vel aliter illuminata. Te igitur precor dux fidelis, apprehende manum tuam oxcæcatæ, deduc eam per vicum magnum paradisi discurrendo ostiatim vbi valeam clamare, ad-

uocare, gemere, flere, auxiliū implorare, & pauperi eleemosynam petere propter Deum. Verè pauper est, qui penitus visu caret, quique panem sibi lucrifacere non potest. Trahe me quæso specialiter apud tuos consodales, ceteros tuos amicos, & domesticos vbique prædiuites, & gratia bonis refertos. Exhibe illis hanc mendicam miserabilem ad eleemosynam percipiendum. Cum gaudio enim recipienda est, est enim hæc peccatrix quæ vult conuerti, vt dicit Saluator Christus. Ne perdas igitur hoc gaudium, quod vtique perderes, si ab hac mea conuersione recederem per defectum victus, quem non nisi meo quæstu consequi possum. Ne igitur me derelinquas, ne hoc mihi recuses fidelis custos, quamuis te pluries parumper male iurando aut agendo in conspectu oculorum tuorum, quod nec facere debuissim in conspectu scurræ alicuius, aut vilissimi alterius hominis. Cōdona mihi quæso rursus meam insipientiam, meosque excessus. Sum fateor stolidus, deses, ac præsumptuosus. Nosti hoc & ideo tuæ custodiæ relicta sunt sicut ægrota medico, sicut cæca duci, sicut stolidus & phreneticus suo gubernatori. Ideoque necesse est, vt me supportes in meis defectibus, aliàs enim indefinenter nec scirem, nec possem absque errore deuo mendicare, & vitam meam quætuare. Quocumque pergo abducor, illic multum obscure conspicio inclutam illam ciuitatem caelestem, de qua tam gloriosa dicta sunt. Illic velut in vmbraculo prospicio nouem Angelorum ordines, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, Martyres, Confessores, & Virgines, & super omnes Iesum Christum, gloriosam-

que eius Matrem, atque ita sum abundanter munita ad percipiendum eleemosynas copiosas. Te igitur deprecor amantissime conductor, qui me illuc perduxisti, vt pro conditione mearum necessitarum ab vnoquoque peccato secundum dona & gratias quibus abundantius affluunt. Da mihi aditum, conforta me, & doce me petere. Erubescō plurimum ac vereor comparare, sed pro certo necessitas frangit legem. ex præcepto etiam mihi hoc facere incumbit, vt pulsem & petam, nec recedam quantumcumque repulsa donec aliquid accipiam. Ita igitur faciam.

8. Synesius hymno 4. ita ad Deum precatur luculenter,

Ἐπεὶ δὶδὲ ξύγωνον ἀνάξ,
 Ἄγιον ἀγίας ἀγγελον ἀρεῶ,
 Φίλον, ἐδιδότα, φύλακα ψυχῆς,
 Φύλακα ζωῆς, συχῆς φρεσίν.
 Πνεῦμα ὃ σῶζῃ καὶ θάσσῃ λάβας.
 Κεῖθμωνοχαρεὶς δαίμονες εὐχῶν φευχέτωσαν ἐμῶν.
 Ἄγαθοὶ δ' ὅποσοι μακάρες νοεῖν ἄσπυλοι χροεῖ,
 Κατέχουσι βῆσθι, ἀκρα τε κόσμου,
 Ἴλεω πύθειντο πατρὸς, ἴλεω δὲ λιταῖς
 Ἀνάροιεν ἐμῶς:
 Da socium comitem, ὁ Rex,
 Sanctum sancti roboris nuntium,
 Amicum, beneficum, custodem animæ,
 Custodem vitæ, & precum, ac votorum.
 Animum seruet purum ab iniuria & labe.
 Demones tenebricola meas preces fugiant.
 Quotquot autem beati, boni Angeli
 ministri genitoris qui mente sola cernitur,
 Tenent summa & imma mundi;

*Placidi audiant Patrem, placidi preces meas
sursum ferant.*

*S. Iulianus Archiepiscopus Toletanus
ita precatur Deum.*

I. Desertum Idumææ cæcus, & morbidus possessor inhabitans clamo ad te fili Dauid, miserere mei: Patriam enim meam æternam Hierusalem quero, ciues eius contemplari desidero, sed quibus ductoribus illuc transeam non inuenio. Tu ergo, qui temetipsum dignatus es ostendere viam, porrige mihi manum tuam, qua illuc non iam cæcus, sed videns sine aliquo larroncinantium impedimento perueniam. Tu enim solus, talis es via quæ latronem non habet. Ecce anxiū est cor meum pro reditu patriæ illius tibi suspirans immensa futurorum cura distenditur, cupiēs, vt antequam illuc eatur hic iam futuræ illius beatitudinis gaudia contempletur. Quærens enim quis defunctorum animas fructus post mortem corporis huius maneat, quæ etiam glorificatio post receptionem corporum eas attingat pro modulo virium mearum, ac quantum ex disputatione malorum dignoscere potui, quædam in hoc opere causarum intrumenta curavi colligere. Sed hæc quoque quantum potest dici à mortalibus dicta sunt, non tamen omnia dici poterunt, quæ futura esse necesse sunt, quia inscrutabiles sunt semitæ iudiciorum tuorum. Ego tamen in illius Patriæ signum, de qua tanta dicuntur cupiens euolare, peto vt per te, qui via es gradiar, in te qui es veritas nō offendā, ad te, qui es vita per-

ueniam. A te ergo, qui summæ felicitatis es via, nullis casibus diuidar, nullis rerum impedimentis abrumpar; sed in te gradiens latronem mortuus non patiar, mortuus accusatorem non perferam, Angelicis morientem me excubiis proteges, euocatam ad te extenso pietatis gremio consolare, vt ad te sine confusione veniens videam, quæ bona sunt in Hierusalem. Iam, iam Domine, satis est, quod hucusque peccatorum tenebris fascatus non interij; Vnde vt & hoc ipsum, quod mihi vel fratribus meis ad remedium præparo, ne offensibile fiat in aliquo te obsecro, te peto, per gloriosum illud sacri sanguinis tui cōmercium, & crucis tuæ inuictum, & venerabile signum, vt nō pro his velut temerarius arguar, non vt erroneus contabescam, non cum illis puniar iudicandus, qui magna de corde suo, non de spiritu tuo loquuntur. Ecce habes, mi Domine, me pauperem tuum mendicantem, & pulsantem, nec superbè nescita desinientem, sed humiliter, quæ scienda sunt agnoscere cupientem. Ciba ergo me Domine de omnibus promissis gratiæ tuæ, quæ hîc etsi attingi non possunt, perfici tamen vera fidei firmitate creduntur, vt gaudium illud, quod nullo hominum stylo valet comprehendendi, quod oculus non vidit, & cor hominis non ascendit; dones mihi misero, & hîc feliciter perfrui, & illic pleniori rerum euidencia contueri.

*Pater Ceparius, in vita S. Aloisij Gonzage,
schedam ait B. Ludouici se habere, in
qua hæc de Angelis scripta erant,
ab ipso obseruata.*

IO **F**inges animo te nouem Angelorum choris
Deum comprecantibus & hymnum il-
lum, *sanctus Deus, Sanctus fortis, sanctus & im-
mortalis, miserere nobis*, canentibus mixtum esse,
quem proinde hymnum tu quoque nouies itera-
bis, & cum illorum precibus tuas coniunges. An-
gelo custodi tuo te in primis quotidie tui curam
commendabis, manè & vesperi recitando prece[m]
Angele Dei, atque interdiu, cum in ædem sacram
circum aras supplicatum te confers. Persuasum
habe, perinde te Angeli ductum sequi oportere,
atque cæcum quempiam, qui viarum discrimina
ignorans, eius qui baculo gressum ipsius regit,
providentiæ in omnibus confide.

*Oratio ad Angelum Custodem cuiusdam
deuoti ex nostris.*

*Deplorat obliuionem, percurrit beneficia,
promittit cordis nouitatem.*

II. **Q**uis dabit oculis meis lacrymas ad plo-
randum? quis debitos cordi affectus?
quis digna linguæ verba suppeditet, vt quantum
de me custos Angelus benemeruit, grates agen-
do, soluam; Et quantum beneficia sum oblitus,
quantum corde recogitandum omisi lachrymali
demissione recuperem? Vtinam oculi binis obor-

tis fluminibus præ dolore fluerent, vt trepidans
palatum silentio exprimeret, quæ loquutione ob-
scurat, & cordis veneratio, animique stupor al-
tium dolorem exprimeret, quem penitiora verba
ne exterius quidem delineare affatim queunt;
quamuis enim ex abundantia cordis os loquitur,
cum redundat affectus, quid mirum verba non
sufficiant? Ergo Angele Dei, qui in eius vicem
substitutus animæ tuendæ præes; eius munere
gaudes; eius quoque munere longo ab hinc tem-
pore fuisti mihi custos addictus; cuius diuturna,
nocturnaq; tutela ab incunabulis meis vsq; mo-
do protenta Deo vixi; Angeli inquã cœlestis, cū
tuū in mei custodiæ vigilantia[m] quod indefessa cura
munus obis, nuper corde reuoluerẽ, duplex animū
adortus est affectus, alter lætitiæ, doloris alter. Dū
te mihi charum sociū, peruigilem, & oculeum in
me tuendo Argum sui meditatus; qui nedum bi-
nis oculis alternam requiem vicissim concedis,
gausis sum gaudio magno valde: Cor meum, &
caro mea in Deum viuum exultauere; anima post
eum adhæsit, ipseque totus lætitia faginabar tanti
erga me amoris, & Dei, & tui magnitudinẽ eme-
tiens: At dum meam erga vtrumque obliuionem,
& in gratiis agendis teporem fideli examinis tru-
tina perpendebam, iusta castigatione rigida in me
irruerat conscientia, & leue cor tacitis, sed sæuis
funiculis sugillabat, atque eo plus torquebat, quo
magis enitebat debitum; ipse quoque ancipiti iu-
dicio in varias partes distractus, velut in biuio hæ-
sitans, animum vni parti affigere non poteram.
De tua beneficentia non gaudere mortem natura
putat, quæ si proprio gaudio ita indulget, quo-

modo placidum speculata donum hilaritati parcat quæ indefesso nisu delectabilia aucupat? Iusta hæc. Sed iustum quoque apparet de acceptis beneficiis gratulari, & prisca debita, quæ nõdũ sunt soluta planctu luere. Gaudeat animus felici sorte: lugeant tamen oculi gratulationis incuriam, quæ si vsque huc obtuso cordi, & lippis oculis dominata est, ambulet in posterum cor in dilectione, vt filius sim lucis, reddatur carneum, quod fuit lapideum, illuminentur oculi, qui in tenebris, & in umbra mortis habitabant, vt in viam gratulationis pedes dirigam. Hoc miror, te illuminante, me antea non vidisse, quæ ita patent, & te ducente, in viam salutis adeo tardos protendisse gressus. Hæc cor rapiunt quæ antea eius extabãt ieiuna, nunc totum trado, quod adhuc indebitè possidebam, quod si quis non tradat, dum custodis sui beneficia calluerit, retinebit iniustè, quod alieno labore vendicatum, suum iam non est. Tu enim cœlestis chori cùm sis Dynasta nobilis, faciem summi Patris, qui in cœlis est, semper videns, & supra mirandam eius naturam posito velamine contempleris, vermiculum me, non hominem custodire, & in limo profundi peccatorum defixum tueri non dedignaris. Te tetra scelerum cohors, & infectus nequitie odor crebro offendit, & fortè puros oculos (liceat dicere) inficeret, ni Deum aspiceres semper, & ad illius gloriæ lumẽ, perfusum prauitatis venenum vim exueret, & tamen me nõ horres, vt quotidiano spiramine horridum vitij tegmẽtum exuere mihi luadeas. Inipido cibo delicatus offenditur palatus, & coram eius præsentia nauseam minatur, tu coram meis

peccatis licet aliquomodo verecunderis, me tamẽ tepidum euomere necdum incipis, quia pusillo compateris, & offensum gustum beatifica visio saporat. Meæ natiuitati vera adstas Lucina, pueritiæ pius custos, adolescentiæ fidus socius, senectutis familiaris baculus: Toto vitæ curriculo feruidus mihi ades amasius, quam si miseram nullus inficeretur, te fido comite valde suauem dicere nõ verebor. Nam si cœca ignorantie caligo me regit, tenebras pellis, & lucem sanctam ætherea domo subductam impertis. Neque enim Deus thesauros sapientiæ suæ tibi denegat, immo profusa liberalitate orphanis mei misertus spiritũ Patris (heu) sacratis tuis manibus committit, vt ea diuina luce me illumines. Tu verò alio, quasi sacerdotij genere, sacratam Dei sapientiam mihi communicas, ne captius ducar, quia non habui scientiam. Si cor superauratis vitiorum illecebris, aut fallaci nequitie simulatione fraudatum, genio indulget, mundo seruit, dæmoni obtemperat, carnẽ audit, delicias quærit, amplectenda abdicat, & quærenda fugit: te magistro vesanae ruinae renũtiat; Deo in toto corde confitetur; Deum in consilio iustorum laudat, & in congregatione bonorum operum colit; Et qui prius propriae morti subiacebat fallacibus artibus illusus, te suppetias ferente in meliorem mentem reuocatus peccatorum purgationi, salutaribus sacramentis, & lachrymalis gemitui studet. Si communis aduersarius circuit quærens, quem deuoret, te fidei veræ murmur auribus susurrante fortes in fide resistimus. Si cauilosus auceps super tectos simulat laqueos, & fraudis nescium dolosa deceptione cõ-

tendit irretire, accedis protinus, curas adhibes, nodum soluis, & insidias detegis, ne fortè cadens offendam ad lapidem pedem meum, & nihil est occultum quod nõ reueletur, aut opertum quod non sciat. Quod si spe Diabolus fiat: data, & secretis retibus elusis furiis corripitur, & rabie tumescit, si tartareas cõuocat cohortes, furtiuos submouet ignes, & referta flammis tormenta trudit bellum ipso opere nuntians, tũc emissarius explorator huc illuc ambis, struis potentiarum agmen, sensuumque portas claudi curas, ne sancta ciuitas Hierusalem hostibus obsessa capiatur. Quam vigilas sollicitus, quàm bellas fortis, quam dextera periticia acie moderaris! Virgam virtutis tuæ dominari facis in medio inimicorum. Denique eos ponis scabellum pedum meorum. Tanta mihi à te! ô chare comes. Si lætor, gaudes; Si doleo, laboris es cõsors, quia mecum doles; nullis egeo, quia omnia in te habeo. Es mihi fidus focus, egregius dux, admirabilis cõsiliarius, fax lucis in tenebris, fax ignis in tepore, benignus Pater, nuntius à Deo, nuntius in Deum, bonus tandem pastor, qui me ducens in viridantia prata, gramina feligis, noxia vetas, & commoda suppeditas. Si cado infirmus, veniã precaris; si vinco strenuus, Deo annuntias; secundas res ornas, aduersis solatium præbes; delectas domi, nimis places foris, tueris vbique; mecum pernoctas, peregrinaris, rusticarisque, Dei præceptum capeffens, vt in omnibus viis meis me custodias. Quando cessarem si percurrerem omnia quæ muneta in me seruando exequeris? Tot, & tãta extant, vt adoream Vectoris non ego demerear in cælis, tibi sat debe-

tur, qui legitimè pro me in agone certasti. Lætor tali præsidio mortem prouoco, Deum laudo, qua possum veneratione tali de beneficio, te quoque plus in posterum laudabo, sæpius vocabo, sæpius comitem alloquar; nec circa propositum tergiverlabor, sed exequar fidus, quod firmus statuo, & à te nullo me vnquam tempore, aut commo- dum, aut otium abstrahat, aut voluptas auocabit, ipse denique somnus non retardabit.

*Oratio ad Deum contra malos Angelos
Clementis Romani lib. 8. Constat.*

Apostolicarum cap. 7.

12. **D**EVS, qui fortem ligasti, & omnia vasa Deus diripuisti: qui dedisti nobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem potestatem inimici: qui dedisti nobis homicidam serpentem vinculis constrictum, sicut passerem pueris, quem omnia horrescunt & contremiscunt à facie potentia tuæ: qui ipsum è cælo in terram instar fulguris erumpere fecisti, non eruptione ad locum pertinente, sed honoris in dedecus mutatione; idque propter voluntariam mentis malitiam, cuius aspectus exsiccat abyffos, & minæ liquefaciunt montes, increpa malos spiritus, & eripe opera manuum tuarum ex alieni spiritus dominio.

Oratio S. Augustini cap. 27. Soliloq.

13. **D**ilexisti me vnice amor meus, antequam diligerem te: & ad imaginem tuã creasti

me: omnibus creaturis tuis proposuisti me: quam dignitatem tum quidem seruo, cum nouerim te; propter quem fecisti me: Insuper facis Angelos tuos spiritus propter me, quibus mandasti ut custodiant me in omnibus viis meis, ne forte offendam ad lapidem pedem meum. Hi enim sunt custodes super muros ciuitatis tuæ nouæ Hierusalem, & montes in circuitu eius vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem tuum, ne quando rapiat ut leo animas nostras, dum non esset qui eriperet, ille antiquus serpens, aduersarius noster diabolus, qui quasi leo rugiens semper circumit, quærens quem deuoret. Hi sunt cuius beatæ ciuitatis supernæ Hierusalem, quæ sursum est mater nostra, in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis, ut eos liberent ab inimicis suis, & custodiant in omnibus viis suis: confortent quoque & maneat, & orationes filiorum tuorum offerant in conspectu gloriæ Maiestatis tuæ. Diligunt nempe cōciues tuos, per quos suæ ruinæ scissuras instaurari expectant. Ideoque magna cura & vigilantia studio adsunt nobis omnibus horis & locis, succurrētes & prouidentes necessitatibus nostris, & solliciti discurrentes inter nos & te Domine, gemitus nostros atque suspiria referentes ad te, ut impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referant ad nos desideratam tuæ gratiæ benedictionē. Ambulant enim nobiscum, attentè considerantes, quàm pie, quamque honestè in medio prauæ nationis conuersemur: quântoque studio, & desiderio quæramus. Regnum tuum & iustitiam eius: quântoque timore, & tremore seruiamus & exultemus

exultemus tibi in lætitia cordis nostri. Aduuant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, congaudent gaudentibus, de te, inquam, gaudentibus: grandis est eis cura de nobis. Magnus est affectus dilectionis eorum erga nos: & hoc totum propter honorem tuæ inestimabilis charitatis, qua dilexisti nos. Diligunt enim quos tu diligis: custodiunt quos tu custodis: & deserunt quos tu deseris: nec diligunt operantes iniquitatem: & perdent omnes qui loquuntur mendacium. Quoties bene agimus, gaudent Angeli: & tristantur Dæmones. Quoties verò à bono deuiamus, diabolum lætificamus, & Angelos tuos suo gaudio defraudamus: gaudium est enim eis super vno peccatore pœnitentiam agente: sed Diabolo super vno iusto pœnitentiam deserente. Da igitur, da Pater, eis semper gaudere de nobis, ut & tu semper per eos lauderis in nobis, & nos cum eis in vnum ouile tuum adducamur, ut confiteamur simul nomini sancto tuo, Creator hominum & Angelorum. Hæc ipse commemorans coram te confiteor, laudans te, quoniam beneficia tuæ magna sunt hæc, quibus nos honorificasti, dans nobis Angelos tuos spiritus in ministerium nostrum. Dederas enim quidquid cæli ambitu continetur, & quasi parua reputas hæc, quæ sub cælo sunt, nisi adderes etiam ea, quæ sunt super cælos.

*Triplicis oratio ad Sanctos Angelos Michaellem, Gabrielem, Raphaellem.
Thomæ Sailleij Societ. Nostræ.*

14. **D**EVS qui beato Michaeli Principi astanti, & summo cælestium copiarum prælianti, sub auxilio salutiferæ crucis ab æterno præuifæ, gloriosum de superbissimo Dæmoniarcha triumphum dedisti: te quesumus, vt nobis armantibus frontem nostram signo salutari, nomenque prædicti Michaelis triumphatoris inuocantibus fortitudinem ac victoriam contra visibiles & inuisibiles hostes concedas, vt nos liberi ab eorum impedimento secundum tua diuina mandata, vitam nostram deducere valeamus.

Deus humanæ salutis amator, qui beatum Gabrielem principem adstantem, & tuæ fortitudinis ministrum legasti ad annunciandum gloriosæ Virgini immaculatæ sacramentum incarnationis filij tui Domini nostri Iesu Christi humiliter petimus, vt confugientibus nobis ad præsidium tanti paranympsi, eius intercessione fortitudinem aduersus visibiles, & inuisibiles hostes concedere digneris.

Deus qui ex tua ineffabili bonitate beatum Raphaellem fidelibus tuis viatoribus ductorem, maleque habentibus medicum ab initio constituisti, te suppliciter rogamus, vt nobis implorantibus opem dicti principis adstantis, patefacias semitam salutis, & ægritudinem tam animæ quàm corporis salutarem medelam concedas. Amen.

Eiusdem oratio ad Angelum Custodem.

15. **O**Mnipotens sempiternæ Deus, qui me licet indignum ad imaginem tuam creasti, & Angelum tuum sanctum ad mei custodiam deputasti, da mihi seruo tuo illius ducatu, & custodia malorum omnium tam animæ quàm corporis pericula fœliciter pertransire, & post huius vitæ curriculum ad gaudia sempiterna facias peruenire. Per Dominum nostrum, &c.

*Synodus Diocesana statuit hæc de Angelorum
veneratione Anno 1584.*

16. **V**sque adeò multum subsidij, & fauoris, ab Angelica natura suscipit humana, vt notam ingrætitudinis incurrere videri possit, nisi quam vicem potest, rependere studeat. Siquidem salutis nostræ inuigilant, ac tuitioni, contra malignorum spirituum incurfus, & singuli singulos habemus Angelos animæ nostræ custodes, imò omnes Angeli in ministerium sunt missi, propter eos, qui hæreditatē capiunt salutis. Hinc est quod gratitudinis ergo monemus omnes & singulos nobis subditos, vt deuotione quadam speciali venerentur Angelos, & eorum festa, pijs operationibus, orationibus, & alijs exercitijs religionis colant, videlicet prima Martij, qua festum celebratur Angelorum custodem animarum nostrarum, & eiusdem Martij decima octaua, qua Gabrielis, nostræ redemptionis Paranympsi memoria colitur, & octaua Maij, qua Apparitio S. Michaelis

M m ij

dedicatio, quæ celebratur Septembris penultima. Atque cum ipsum S. Michaelis diem Mensis Septembris ita obseruent, vt ab omni opere seruii, tanquam in summo festo Natalis omnium Sanctorum, abstineant: vt sic sibi beneuolentiam ipsius sancti Michaelis, & reliquorum omnium spirituum sanctorum concilient, & sub eorum tutela salutem suã melius operari possint, & valeant ad honorem Maiestatis diuinæ, cui perpetuò adstare creduntur.

Beneficia Angeli custodis, & ingratitude hominis.

17. **C**onsidera quoties Angelum custodem tuis flagitiis offendisti. Quoties ille errantem ad viam salutis te reduxit. Quot periculis ipsius ope, & charitate euasisti. Aliquando fortasse fuisses ab alio ex improviso occisus. In itineribus à latronibus, & aliis periculis reseruauit. In fluminibus, vel mari, ne submergereris, tibi adfuit. Quoties fecit, ne cibus, vel aër infectus ti obesset. Quoties ne equi calce, vel tegule casu ledereris. Quoties spiritus fornicationis ab illo expulsus est. Quoties, ne ira concitatus proximo noceres, te cohibuit. Quot laqueos dæmonum ipsius ope à pueritia vitasti. Quoties in peccato hærentem diabolus te suffocasset, nisi prohibuisset. Quando in peccatum incidisti, ad confessionem te excitauit. Bona consilia in dubiis continuo tibi suggessit. Tua ingratitude offensus, te iuuare non desit. Vide quàm sis illi obligatus, & quam referas gratiam.

Considerationes nouem de ordinibus Angelorum P. Saillij.

18. **P**utemus Seraphim spiritus totos diuino igne succensos, succendere vniuersa, vt singuli ciues Hierusalem singulæ sint lucernæ ardentes, & lucentes: ardentes charitate, lucentes cognitione. Hæc operatur in illis qui condidit illos, vnus atque idem supremus spiritus, sed aliter. Ardent Seraphim, sed igne Dei, vel potius igne Deo: quod præcipuum est in eis amans, sed non quantum Deus, nec quomodo. Cernere est in his quomodo amet, qui vnde amet non habet, sed est: & qui nihil horum quæ fecerit odit, quos saluandos fecit quomodo foueat: quomodo prouehat, quomodo amplectetur, quomodo delicta electæ iuuentutis & paleas ignorantiarum eius ignis ille consumens ipsam sibi purgatissimam, & suo amore dignissimam reddat.

Putemus Cherubin ex ipso sapientiæ fonte ore altissimi haurientes & refundentes fluentia scientiæ vniuersis ciuibus suis, & vide ne hic sit, quem Propheta loquebatur, Fluminis impetus lætificans ciuitatem Dei. Cernere est in iis Deum scientiarum Dominum esse, qui solus solam nesciat ignorantiam, qui totus sit lex, & tenebræ in eo non sint vllæ: totus sit oculus, & qui minime aliquando fallitur, quia minimè clauditur, qui extra se non quærat lumen, cui admoueat ut videat, ipse qui videt, ipse vnde videt. Lucent ergo & scientia, eminent Cherubin, sed participio veritatis: ac per hoc non sicut veritas, nec quantum.

Putemus Thronos, alto etiam ab his euolasse recessu, qui ex eo quòd sedent, Throni dicuntur: & ex eo sedem, quòd sedet in iis Deus. Neque enim sedere in eis qui non sederent possent. Quæris quid illam sentiam sessionem? summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem quæ exuperat omnem intellectum. Talis est qui sedet in Thronis Dominus Sabaoth, iudicans omnia cum tranquillitate, placidissimus, serenissimus, pacatissimus, & tales sibi constituit Thronos simillimos sibi. In his cernere est quam non suspectus omnis innocentia iudex sedeat in his, qui circumuenire nolit, circumueniri non possit, quippe qui sit amans & videns. Nec vacat sessio, tranquillitatis, insigne est. De vultu tali iudicium meum prodeat opto, cui insit amor, error absit, absit & perturbatio. Throni ergo sedent, sed in sedentis beneficio iudicant, & ipsi cum tranquillitate, sed non ad mensuram modumve pacis pacantis, pacis quæ exuperat omnem sensum.

Putemus Dominationes ad eundem cunctis supereminere sequentibus ordinibus, ut respectu horum, ceteri videantur omnes administratorij spiritus, & ad istos tanquam ad Dominos referri regimina Principatum, tutamina Potestatum, operationes Virtutum, & revelationes Archangelorum, curam & providentiam Angelorum. In iis cernere est quantæ sit Dominus maiestatis, cuius nutu imperium constat, & imperio vniuersitas, atque æternitas termini sunt. Dominantur ergo dominationes, sed sub domino dominantur, sed seruiunt pariter. Quid hoc ad summum sempiternum, singulareque Dominium?

Putemus Principatus his quoque Prælatos, quorum moderamine & sapientia omnis in terris principatus constituitur, regitur, lumatur, transfertur, mutilatur, mutatur. In his cernere est principium, ex quo omnia, & quomodo à cardine ostium, sic ab ipso regi vniuersitatem. Præfunt ergo principatus & regunt, sed reguntur & ipsi: ita ut regere iam non norint, si regi defierint.

Putemus Potestates superiores Virtutibus, quarum virtute potestas tenebrarum comprimitur, & coërcetur malignitas aëris huius, ne quantum vult, noceat, ne malignari nisi ut prosit, possit. Cernere est in iis quam potestatiuè idem princeps quos regit, protegit: contrarias potestates arcens, & propulsans. Præcellit ergo in potestatibus fortitudo, sed cui debent quod fortes sunt: & aliter est fortis & plus. Nec tam fortis quam ipsa fortitudo est.

Putemus super Archangelos virtutes esse, quorum nutu vel opere signa, & prodigia in elementis, siue ex elementis facta apparent, ad commotionem mortalium. Cernere est in his vnam ubique æquabiliter præsto esse virtutem, perque omnia, viuificam, efficacem, inuisibilem immobilemque, omnia tamen mouentem vtiliter, tenentem fortiter. Quæ cum in minus vtitata effecta apud mortalem eruperit, miracula, siue prodigia vocant. Virtutes ergo pro suo ministerio, & potentatu satagunt excitare corda torpentia hominum, in nouatione signorum. Virtus verò in eis manens ipsa facit opera, faciunt & illæ, sed in comparatione eius non faciunt.

Putemus hos Angelis præesse, qui conscij diui-

norum myſteriorum, non niſi ob præcipuas, & maximas cauſas mittuntur: è quibus magnus ille Archangelus Gabriel miſſus legitur ad Mariam, ob cauſam vtique, qua maior eſſe non potuit. Cuius nomen meritò interpretatur fortitudo Dei, quia non alio aliquo forte excellentiore ſe (vt aſolet) ſpiritu, ſed ab ipſo Deo mitti perhibetur. Vel ideo dictum eſt à Deo, ne cui vel beatorum ſpirituum ſuum Deus antequam Virgini reuelare putetur conſilium, excepto duntaxat Archangelo Gabriele, qui vtique tãtã inter ſuos inueniri potuit excellẽtia, vt tali & nomine dignus haberetur & nũcio. Nec diſcordat nomẽ à nũcio. Dei quippe virtutẽ Chriſtũ quẽ melius nunciare decebat, quã hunc quẽ ſimile nomen honora?

Putemus laborandum nobis potius eſſe vt dignos exhibeamus Angelorum frequentia, & eomodo conuerſemur in conſpectu illorum, ne forte ſanctos offendamus Angelos: & necellẽ non habeamus, & nos ipſos plangere, ac dicere cum Propheta, Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerũt & ſteterunt, & vim faciebant qui querebant animam meam: elongatis nimirum eis, quorum præſentia protegere nos, & propulſare poterat inimicum In his autem maxime exerceri debemus, quibus eos nouimus oblectari, vt eſt ſobrietas, caſtitas, paupertas voluntaria, crebri in cælum gemitus, & orationes cum lachrymis, & cordis intentione. Attamen ſuper omnia hæc vnitatem & pacem à nobis exigunt Angeli p. cis. & cum eos adſtare credamus præſentibus in medio iuencularum tympaniſtrium, offerre Deo preces, & vota hominum, de-

lendum valde eſt, aliquos graui in ſacris vigiliis deprimi ſomno, nec cæli ciues reuereri, ſed in præſentia principum tamquam mortuos apparere, & verendum ne ob hanc de fidiam longè recedant. ſi enim ſe à nobis elongauerint, imperus malignorum quis ſuſtinebit? Memores ſumus, exultate Angelos, quando conuerſi ſumus ad penitentiam, proficiamus & feſtinemus complere de nobis eorum lætitiã. Vã tibi quicumque es, qui deliberas redire ad lutum, reuerti ad vomitum. Putas ne placatos habebis in iudicio, quos tanto & tam ſperato priuare vis gaudio? Exultauerunt inquam, cum nos ad penitentiam venimus, tamquam ſuper his, quos ab inferi porta cernerent euocari. Quid nunc erit, ſi ab ipſa paradifi ianua reuerti viderint, & abire retrorſum eos, qui iam pedẽ alterũ in paradifo poſuerunt. Quoties ergo grauiffima cernitur vrgere tentatio, & tribulatio vehemẽs imminere, inuoca cuſtodẽ tuũ, in clama cũ, & dic, Domine ſalua nos: perimus. Non dormit, neque dormitat, & ſi ad tempus quandoque diſſimulet, ne fortè periculofius ab illius te manib? ipſe præcipites, ſi te eis ignoraueris ſuſtẽtatũ.

*Triplex hymnus, primus omnium Angelorũ,
ſecundus Cuſtodis, tertius 7. Angelorũ.*

A VETE mentes lucidæ,
Noſtræ ſalutis vindices,
Cæleſtis ore nuncij, Regis ſuperni milites.
Intra Tonantis Regiã, Choros agentes pſallite
Lyris, melodnis, organis, Tribunal ante iudicis.
Vos in Dracones Tartari: Bellũ cietis perpetim.
Et nos ab orci faucibus Manu potenti tollitis,

Secundus.

ANGELVS nobis datus est patronus,
Dux vitæ nostræ, medicus salutis,
Tutor, & recti monitor, Magister
Semper & æquè.

Noster est custos, socius, minister,
Præses, auditor, columenque tantum,
Et decus magnum, volucer Parentis
Nuncius alti.

Erigit lapsos, releuat dolentes,
Sanat ægrotos, recreat iacentes,
Dirigit cæcas, timidæque firmat
Robore mentes.

Corripit lapsus hominum benignè,
Eripit magnis animos periclis,
Hostis immitis, validè sagittas,
Telaque frangens.

Gloriam Patri tribuamus omnes,
Filij nomen celebrent, & hymni,
Spiritus Sancti resonent perennes
Carmina laudes.

Tertius.

CVNCTVS in Cælo siluit Senatus,
Dum Draco bellum peteret superbus,
Quem recalcatum pedibus Michaël
Fixit Auerno.

Te Paranympum colimus Tonantis,
Spiritus cuius resonat per orbem
Gabriel: nostros animos olympi,
Lumine reple.

O salutaris medicina Cæli,
Sancte Raphaël, medicamen affer
Corpore ægrotis, animisque cæcis
Dirige gressus.

Iudicis partes Iehudidis atræ
Sint procul nobis miseris quovsque
Gratia summi Patris eluantur
Crimina nostra.

Noster adiutor faueas precamur,
Barchiel, cunctis: memor esto nostri,
Vt Deo sanctos referas rogamus
Impiger actus.

Sealtiel cunctus tibi debet orbis,
Cuius orator Patris ante thronum es,
Et tuis supplex famulis precaris,
Crimina tergi.

VRIEL fortis socius bonorum,
Dæmonum vires gladio retundit,
Charitas cuius superat piorum
Vota precantum.

Numini trino Deitatis almæ
Laus, honor, virtus, pariter potestas,
Sit decus semper, benedictioque
Omne per æuum.

*Oratio ad Angelum Custodem, ex Iacobo
Alvarez accommodata, de institutio-
ne religiosa. sect. 2.*

Cap. 6.

20. **C**VSTOS Angele, cui commissus sum
singulari Dei beneficio, & instar pæda-

gogi me meaque curas, qui ex dilectione, quam erga me habes, de omnibus me ipsum doces, à malo retrahis, ad bonum inducis, in prosperitate moderate me deprimis, ne superbiam, in aduersitate adiuuas ne desperem, qui uiuentem me comitaris, morientem tueris, & ducem te ad Deum properantem præbes: quæso te, vt dum decurro per has angustias vitæ adiutorem te constituas, & patronum benignum. Per Christum Dominum Nostrum.

*Septem orationes ad Septem Angelos
ex Spinello.*

Ad Sanctum Michaelem Victorem.

21 **D**EVS, qui Beato Michaeli principi astanti, & summo celestium copiarum prælianti sub auxilio salutiferæ crucis ab æterno præuisæ, gloriosum de superbissimo Dæmonarcha triumphum dedisti: te quæsumus, vt nobis armantibus frontem nostram signo salutaris, nomenque prædicti Michaelis, Triumphatoris innocantibus, fortitudinem ac victoriam contra visibiles & inuisibiles hostes concedas, vt nos liberi ab illorum impedimento, secundum tua diuina mandata vitam nostram ducere valeamus. Per Dominum.

Ad S. Gabrielem. Nuncium.

22 **D**EVS humanæ salutis amator, qui Beatum Gabrielem principem astantem, & tuæ fortitudinis ministrum legasti ad annunciam gloriosæ Virgini immaculatæ Sistri Iesum Incarnationis filij tui Domini. Confugientibus Christi, humiliter petimus. aranympsi, eius in nobis ad præsidium tantæ ac victoriam aduersus tercessionem fortitudinem ac victoriam aduersus visibiles, & inuisibiles hostes concedere digneris. Per Dominum nostrum, &c.

Ad S. Raphaelem Medicum.

23 **D**EVS, qui ex tua ineffabili bonitate Beatum Raphaelem fidelibus tuis viatoribus ductorem, maleque habentibus medicum ab initio constituisti, te suppliciter rogamus, vt nobis implorantibus opem dicti principis astantis, patefacias semitam salutis, & ægritudinum tantæ animæ, quam corporis salutarem medelam concedas. Per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Ad S. Scaltielem oratorem.

25. **D**EVS, misericordiarum fons indeficiens, qui pro imbecillitatis humanæ reatibus B. Scaltielem tuæ misericordiæ ministrum orantem pro nobis ab initio esse voluisti: te supplices pro nobis oratio. vt tanti patroni patrocínio, & oratoris oratio. nos ab omnibus malis imminentibus eripere, nostras iniquitates secundum multitudinem miserationum tuarum abolere digneris. Per Dominum &c.

Ad S. Iehudielem Remuneratorem.

26. **D**EVS Omnipotens, & omnium operum iuste æstimator, qui per sanctum Iehudielem optimi consilij tui ministrum, bonorumque remuneratorem à te constitutum, præmia retribuis, improbis verò correctionem infligis, te humiliter quæsumus, vt nobis implorantibus opem tanti Principis bene consulentis, iustæque remunerantis, tua illuminatrix gratia dirigat nostros actus in lege tua, reuocetque flagellationem pro nobis offensis irrogandam. Per Dominum, &c.

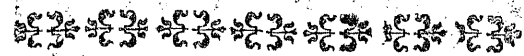
Ad S. Barachielem adiutorem.

27. **D**EVS bonorum omnium largitor, opem & gratiam tuam concede nobis, quæsumus, sine qua nihil à nobis effici potest, vt per inspirationem sancti Spiritus nos incumbentes bonis operibus, S. Barachielem habere merca-

mur adiutorē ad depellendas mentis nostræ dubietates, vt agnoscamus quæ nobis nocitura sunt, serenasque sensibus nostris benedictionis & gratiæ tuæ sempiternæ capaces efficiamur. Per Dominum, &c.

Oratio ad eosdem sanctos Angelos in communi.

28. **D**EVS, qui inter cætera cælorum ornamenta, & munera mundum gubernantia tam ordines, quàm ministeria Beatorum Angelorum miris digessisti modis: concede propitius, vt à tuis septem principibus astantibus, qui tibi in excelso Throno sedenti vicinius semper astant, vita nostra protegatur. Per Dominum, &c.

INDEX RERVM

PRÆCIPVARVM

huius Tractatus.

A.

- B D A L A* Maurus virgini nolentis vim illaturus, ab Angelo percussus, 368, 369. n. 9.
- Adalbertus* hæreticus: decretum in ipsum, 37. 38. n. 4. 5.
- an *Adam* habuerit Angelum tutelarem 370. n. 2
 ut *Adam* sacerdos & monachus in *Lucka*; scabiosum habens caput, sanatus fuerit; nec unquam in capite dolorem senserit 468. n. 12.
- Adolescentis* mira erga Angelum custodem deuotio. eiusdemque fornicaturi deliberatio. 65. n. 11.
- Adolescentulus* à submersione liberatus ab Angelo. 399. n. 17. de alio eius *Virgo* se videndam præbuit cum angelo. 450. n. 19.
- Aduersarius* & hostis an idem. 512. n. 3.
- Affectus* duplex in nobis erga sanctos angelos excitandus. 14. 4. n. 1.
- de *S. Agnete* ad lupanar ingressa, & angelo eam circumdante. 394. 395. n. 13.
- de *Alano* qui nihil aliud dicere potuit quam angelicam salutationem. 473. n. 15.
- Alapa* iuueni cuidam inflata ab Angelo. 65. n. 11.
- Aberici* pueri visio mirabilis. 456. n. 27.

INDEX RERVM.

- ut Athleidis monialis demonem sapius ei apparentē fugarit.* 465. n. 8.
Alimenta ab Angelis ministrata. 70. n. 5.
Aloysij Gonzaga etiam pueri sanctitas. 463. n. 6.
Alphonsi Henriquez regis Lusitaniae pietas insignis erga Archangelum Michaelē & erga Angelum Custodem. 199. 200. n. 6.
de Alphonso Casto: & de cruce Ouetensi mirabili historia. 240. 241. n. 5.
de Alphonso Congorum rege, qui destitutus suis ad solius Christi opem confugit. 242. n. 6.
Altari iubetur astare Angelus. 218. n. 2.
Ambasiatores Principum usurpant nomen principis 9. n. 6.
ut B. Ambrosio nec aruspex, nec daemones, nec alius Iustinae satelles nocere potuerint. 318. n. 1.
de Ammone sanato per Angelum. 303. n. 3.
ut Anaclino principi inuidia laboranti cor ab Angelo fuerit euulsū. 283. n. 16.
Angelica Saluatio quantae dignitatis & efficacia. 457. 458. 459. & seqq.
Angelica herba veneni & pestilentiae aduersatur mirifice. 16. n. 5.
Angelici habitus acceptio pro religioso. 484. 484. n. 26.
Angelicus haeresarcha, & sequaces eius. 4. 5. n. 3.
Angelus & Angelita qui dicti. 5. n. 5.
Angelus Notarius. 6. n. 4.
Angelus Patriciacus, Dux Venetiarum. ibidem.
Angeli de Victoria Generalis & Monachi Mo-

INDEX RERVM.

- nasterij Ferrariensis encomia & mors gloriosa.* 7. n. 5.
Angeli Patriarchae Hierosol. Carmelitarum ordinis res aliquot gesta, & martyrium. 6. 7. n. 4.
Angelus ut amandus & timendus. 285. n. 19.
bonus Angelus quam amet sibi commissum. 138. n. 3.
an unus Angelus praesideat multis hominibus. 98. 99. n. 3.
de Angelo qui propitiatorio insidebat. 333.
de Angelo iuuenem castissimum excitante adorationem antelucanis horis. 175. n. 6.
Angelorum encomia varia. 1. 2. 3. &c. patrum futuri sunt in die Iudicii. 3. n. 2. non sunt creatores animarum n. c. mundi. 4. n. 3. nomen eorum viri plures sumpsere sibi. 6. n. 4. 5. res omnes sagacissime peruident. 11. n. 7. de cognitione, gratia, & gloria eorum. ibidem. eorum praesentia ex Chrysost. & aliis Pp. 12. 13. & de templis sub eorum nomine dicatis. 15. n. 4. quodnam eorum caput? 16. 17. 18. &c. an voluerint adorari. 21. n. 6. & 170. 171. de illorum cantione Sanctus &c. 22. n. 7. renuunt sibi offerri sacrificium ab hominibus. ibid. serui Christi fuerunt. 23. n. 8. quae debeamus illis officia. ibid. eorum obsequium & reuerentia erga Christum. 24. n. 9. an qui adstant coram Deo in caelo, mittantur in salutem hominum. 25. n. 1. Ecclesiam ordinate custodiunt. 29. n. 5. an omnes venturi ad iudicium. 31. n. 8. qui misit Ezechiel & Isai.

c. 2. n. 9. quales missi filio Dei. ibid. n. 10. 11. de nouem eorum ordinibus. 40. 41. & c. dubitant multi an sint plures quam nouem. 46. n. 4. cur sex tantum in Prefatione ponantur. ibid. n. 5. quid de creatione illorum sentiendum. 56. 57. & c. ut desideret videre Deum. 61. n. 6. 7. ut Deum intem creatorem suum, & ament. 62. n. 8. 9. sedulitatis eorum exempla duo. 64. n. 10. de reuerentia & obsequio eorum erga B. Virginem 66. 67. & c. quod mittantur in necessitatibus hominum. 124. 125. & c. laetantur de profectibus nostris. 137. n. 2. cum gladiis, minantes: cum calamo, benigni sunt. 144. 145. & c. de vita eorum & nostra. 100. n. 3. eorum offensa quam cauenda. 143. 144. n. 6. quos effectus producere possunt. 163. n. 3. varia eorum nomina. 153. 154. 155. & c. inuuant in temperalibus. 162. 163. locales sunt. ibid. n. 3. quando inuocandi & adorandi. 170. 171. & c. orant pro nobis. 179. 180. eos ascendere & descendere quid sit. 182. n. 3. Complures circum altare visi. 184. n. 5. paedagogi nostri sunt. 186. n. 1. quare ratione nos illuminent & instruant. 190. n. 5. eorum potentia naturalis quanta. 195. n. 2. ducunt exercitus. 194. n. 1. eorum cura erga nos. 186. 187. & erga morientes. 202. 203. quare ratione pugnent pro nobis. 200. 201. n. 8. excubias agunt circa morituros. 202. 203. & c. ab eis mos psallendi alternis. 210. 211. psallentes visi sunt à multis. 214. n. 3. eorum ministerium circa Eucharistiam. 216. 217. quare operentur in Ecclesia. 227. n. 15. assant in Ecclesia ut in Sepulchro dominum seruabant. 230. n. 16. quam officiosi circa Crucem Domini. 233. 234. & c. ferent crucem in iudicio, & signabunt iustos. 244. 245. n. 8. quanta eorum pul-

chritudo. 254. n. 1. Qua sapientia imbuti sunt. 256. 257. n. 2. animas nostras in caelum portant. 261. n. 12. & c. quanta illorum nobilitas. 268. 269. & c. à quibus nos defendant. 271. dignitas illorum qualis. 274. n. 5. 6. 7. 8. officium eorum quod nunc in caelis agunt. 277. de solitudine qua negotia nostra & res procurant. 279. n. 9. 10. cum mittuntur & adsistunt an discedant à beatifica visione Dei. 281. n. 10. 289. n. 2. saepe de caelo descendunt, ut de impudicitis nostris vindictam sumant. 281. n. 11. 12. & c. ab stupro liberant. 286. 287. & c. quaedam eorum ministeria ex Augustino. 289. 290. n. 2. singulariter religiosos custodiunt. 292. 293. & c. & eos maxime qui pro Christo patiuntur. 298. n. 6. Liberant ab ueneficis & incantatoribus. 318. 319. fauet Eleemosynarius. 320. 321. & c. Vocatur filij Dei. 325. n. 1. virgas habent in manibus. 326. n. 6. nos sumus illorum vinea. 326. n. 7. Angelorum multitudo & exercitus qui militia Dei dicitur. lege cap. xxxiv. 328. 329. Oculi Dei dicuntur. 335. n. 1. pacifici. 337. n. 2. velocitas eorum. 339. n. 3. multa didicerunt ab apostolis. 341. n. 4. Incarnationis mysterium eos latuit. 342. n. 5. adunati sunt cum hominibus. 342. n. 6. an cogniti Gentilibus. 345. n. 1. quid illorum purgatio. 345. n. 2. cur dicti infusoria vasa. 346. n. 3. in quo superentur a summo Pontifice. 347. n. 4. eripiunt à tempestatibus maris. 348. n. 5. Martyribus praesertim adsunt. 352. 353. & c. adsunt Confessoribus & Virginitibus in luctu. 363. 364. & c. incorporei sunt. 376. n. 1. 2. 3. & c. praepositi sunt elementis & irrationabilibus. 381. n. 7. pueros sibi commissos custodiunt. 383. 384. sunt excellentiores hominibus. 406. 407.

INDEX RERVM.

- Angeli apparent in forma puerili ad imitationem Christi: ad sunt pueris excarnificandis pro Christo. 433. 434. & seqq. Eorum officium erga nos, & uti se gerant contra demonium. 484. 485. In forma hominum saepe apparent, & quis eorum habitus. 496. 497.
- an Angelum custodem habeant omnes homines. 370. 371. &c.
- ut Angeli custodes saepe assumantur ut nuncient viros, qui futuri sunt sancti. 418. 419. &c.
- Angeli custodis officia quinque 107. n. 9. eiusdem beneficia, & hominis ingratitude. 548. n. 17.
- quod Angelo custode iudiceant homines. 134. 135. &c.
- quod Angeli custodes singulis hominibus dati sint. 87. 88. & seq. de eodem varia Patrum encomia. 94. 95. &c. & 114. 115. &c.
- de Angelis custodibus exempla quaedam. 122. 123. n. 6. quod ij sint nostri medici, & quare dicantur mores. lege cap. xxx. 300. 301. &c. praesunt regnis, ciuitatibus, muris & iuri Episcoporum. 308. 309. & n. 1.
- Angolorum Custodum exempla duo qui castigando ministeria Dei impleuerunt. 64. 65. n. 10.
- & II.
- Angeli dicuntur tam boni quam mali. 110. n. 4.
- de Angelis bonis & malis in egressu anima. 95. n. 1.
- binos Angelos, alterum bonum, alterum malum singulos hominum comitari. 112. n. 10.
- quid de septem Angelis sentiat. 34. 35. 36. 37. &c.

INDEX RERVM.

- de quatuor Angelis ad Euphratem constitutis. 313. n. 6.
- Angolorum malorum nequitia, & bonorum sanctitudo. 507. 508. &c.
- de nouem Angelorum ordinibus considerationes nouem. 549. n. 18. Triples hymnus ad eosdem. 553.
- Angelos formari & pingi posse. 504. 10.
- in Angelos sanctos pia aliquot orationes & considerationes. 512. 513. & seqq. contra malos oratio. 543. n. 12.
- Angliae ruinam interminari visus angelus. 145. n. 1.
- de Anima discessu. 95. n. 1.
- Anima nusquam est sine Angelorum custodia. 97. n. 2.
- de Animarum creatione, nonnulla. 58. 59. n. 4.
- Anima dignitas quanta. 90. n. 3.
- Animarum deporeatio per Angelos. 128. n. 2.
- de pluribus Animabus, quae uisae sunt portari ab Angelis in calum. 261. 262. 263. &c. quid de animabus ad Purgatorium deductis. 266. 267. n. 6. 7. 8.
- Ansula veteris tabernaculi. 29. n. 5.
- Antolinus Hispanus, qua ratione victoriam de Arabibus hostibus consequutus sit. 197. n. 3.
- B. Anuph cibo pastus Angelorum ministerio. 105. n. 7.
- Apocalypseos 19. loci duo explicati: primus, Et ecce equus albus &c. 137. alter, Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora. 173. n. 3.

8 INDEX RERVM

- an Apostoli sciuerint aliquid quod Angeli non cognouerint.* 341. n. 4.
quod Apostoli momento temporis conuenerint Hierosolymis, defuncta Virgine. 83. n. 13
Apostolorum nomen in Angelis latet. 9. n. 6. p. 17. n. 2.
de Apparitione Angelorum. 130. n. 3. 496. 497. & seqq.
Arianus quidam hareticus, acerrimus disputator obmutuit transeunte ante eum S. Remigio. 6. n. 3.
de Arcadio in in exilium acto à Genserico rege Vandalorum. 355. n. 5.
Ariotorum falsitas comprobata. 146. n. 1.
Armatura Dei multiplex. 201. n. 8
quid Aruspex quidam responderit cum torqueretur à iudice pro maleficiis. 318. n. 1
Asmodeus qui spiritus 36. n. 3. Astaroth. ibidem
Assistere, & ministrare, an idem. 26. n. 1. 33. n. 11.
Auctor huius libri conatum elusit tauri, quia amicum habuit angelum. 139. n. 3
Aues pro Angelis. 156. n. 5
ut S. Augustino elaborati librum de Trinitate apparuerit Angelus. 438. n. 6
Szarias an potuerit dici Raphael. 160.

B.

- B**alanus dux irreuerenter agens cum patre & matre vita fuit priuatus ab angelo. 202. n. 14
ad S. Barachielem adiutorem oratio. 556. n. 27.
de Beatorum vita. 269. 270.
de Belle acri quod angeli pro nobis gerunt contra da-

INDEX RERVM. 9

- monia.* 484. 485
Bellorum praesides angeli. 193. n. 1.
de S. Benedicto & angelis. 127. 128. n. 2
Benedictus Goesius propter miraculum ingressus est Societatem Iesu. 437. n. 5.
Beneficia temporalia quae & quanta proueniant nobis ab angelis. 163. n. 4
de sancto Benigno martyre, & angelo auxilium praebente. 358. 359
Berengarij sauitia in Angelum Hierosolym. concionantem. 7. n. 4
S. Birgitta sanctitas matri reuelata. 420. n. 4.
ut Blancha regina impetrauerit filium Ludouicum. 476. n. 19.
Blanditiis & lenocinio cum hominibus agunt angeli. 100. n. 3
Blasphemus horribili supplicio affectus. 282. n. 13.
Blohennis patriarcha Aquileysis Angeli Custodis obseruantissimus, sed luxuriosus: quomodo saluatus. 64. n. 10

C.

- C**æcus lumen recipit perunctus lacte matris S. Remigy. 423. n. 9
Cæli nomen pro angelis. 155. n. 4
Calami angelorum quid notent. 146. 147. n. 1. 2
Calopodenes insignis pirata, subito fulmine è caelo raptus. 284. n. 18
Carauaca descriptio: & de cruce angelorum ministerio facta ad eam delata. 237. 238. n. 4.
Carnifices quatuor in collum damnae i distingere gladium non ausi. 113. n. 11

INDEX RERVM.

- I. Caroli Borromaei sanctitatis futura indicium.* 425
n. 13.
Castellum de Angelo Roma cur ita denominatum.
146. n. 1.
de Castitate hominis & angeli. 168. n. 7
Castra apud Romanos, qui locus: & ubi angeli sibi
velut castra posuerint. 333.
Castra Dei, angeli. 157. n. 6
quid de Casuum contingentium ratione impenetra-
bili, apud Gentiles. 89. 90. n. 3.
ut S. Catharina Suedica horum inem contractum sana-
rit, 480. n. 23
Catharina Senensis deuotio erga B. Virginem. 464.
n. 7.
de Cherubino collocato in paradiso voluptatis. 29.
30. n. 6.
Cherubin missi ad Ezechielem. 27. n. 4
de Chilperico a Deo percusso, & filius eius. 145.
n. 1.
ut Christiani in Oriente contra Sarracenos opportuna
ab angelis in barbarorum ruinam auxilium susce-
perint. 198. n. 5.
de S. Christina in Deum credente, qua Deos aureos
Urbani patris sui praefecti contriuit, & pauperi-
bus distribuit. 307. n. 8
Christus dominator & Angelus testamenti. 9. 10.
n. 7. caput angelorum est, 16. 17. n. 1. 2. &c. serui
eius angeli dicti. 23. n. 8
an Christus Iesus haerit angelum custodem. 373.
374. n. 5. ut communi infantium cedi fuerit
subductus. 404. n. 24. *An personaliter ad*
Virginis assumptionem venerit. 32. n. 13. *se*
doctum ab angelo fatetur. 105. n. 7. *mortuus*

INDEX RERVM.

- ab angelis susceptus. ibidem. Quod visus sit*
in sacramento. 219. n. 3. 4. 5. &c. *ut mul-*
tis apparuerit. 434. n. 2. 435. n. 3. 437. n. 5.
& seqq.
quod Christus ipse cum angelorum catu diuinum
celebravit mysterium. 231. n. 18.
de Christi Iesu infantia & matris eius, nonnulla.
426. 427. ut pueritia sua faciem cuidam roganti
ostenderit. 430. n. 19
Christi meritum est quod angeli nobis ministrent.
495.
ut Chrysostomo suscepturo sacerdotium diuinum
numen annuerit. 497. n. 3. *Eiusdem mira & sin-*
gularis pietas erga sacramentum Eucharistiae. 216
217. n. 1.
Ciuitates ab Angelis custoditae. 314. 315. n. 7
&c.
S. Clarae sanctitas nuntiata matri. 419. n. 4. *eius deu-*
otio erga B. V. Mariam. 464. n. 7.
Cleomenes imperator Tartaria paralysi percussus
cum uxore ab angelo. 283. n. 14
de Clericis quibusdam desidiis in vesperis
gloriosissimae Virginis Mariae decantandis. 80.
n. 12.
an Cogitationum cognitionem habeant angeli. 257.
258. 259. n. 3.
Cognitio duplex: & an utramque demones asse-
quantur. 258. n. 3
Colloquium ad angelum custodem. 512. 513.
Concionatores duo enertere conantes Rosary myste-
rium quas poenas dederint. 477. n. 20.
de Confessoribus; & ut eis adsint angeli. 363.
364.

- de Consiliariis quibusdam malis. 283. n. 14. 14. 15 16.
17.
ut B. Constantius Perusinus Episcopus quem vires
pro tormentis descebant, plagarum curationem
recepit. 306. 307. n. 7. 359. n. 9
Corinensis dux, visis angelis, concidit ad pedes Vne-
cessari. 198. n. 4
Cornely Societ. Iesu diligentia in enarrandis officiis
angelis custodis. 107. 108. 109. n. 9
Cornelius Centurio docetur ab angelo. 188. n. 3.
de Creatione Cælestium Spirituum. 56. 57. &c.
horum verborum Creavit omnia simul, explicatio,
59. n. 4.
de Cruce Domini: & qua religione & cultu eam ve-
nerentur angeli. 233. 224. n. 1. 2. &c.
de Cruce quam Soldani mater filio apponendam cu-
rauit. 235. n. 2.
de Crucibus Constantini magni 236. n. 3. de Carua-
censi. 237. n. 4. de Ouetensi. 240. n. 5. de pluribus
aliis, in quibus angelica opera elaboravit. 246. n. 9
10. 11. &c.
regula de Cultu angelorum. 177. n. 8
de Cura angelorum erga nos lege cap. XIX. 186. 187.
&c. & erga morientes. lege cap. XXI. 202. 203
S. Cuthbertus puer: & quid de eo narretur à Bedæ.
452. n. 23. 24. 25.

D.

- D**æmon fugatus ad salutationem angelicam.
465. n. 8.
Dæmonis notatio & acceptio. 120. n. 4
ut Dæmones fugentur ab angelis. 484. 485. 486. &c.

- Eorundem potestas quanta. 285. n. 19.
de Dæmonibus & sinistris spiritibus cum anima de-
cedit è corpore. 95. n. 12
Dæmonij apprehensio & religatio per angelum. 138.
n. 3.
Desperantibus iniiciunt animos angeli. 137. n. 2
sub Dei nomine intellecti angeli. 8. n. 6.
Dei sermo, angelus. 13. n. 1.
Diaboli artes ac insidia variæ ad nocendum. 487.
488. 489. variæ eiusdem nomina. 490. 491. de ne-
quitia eiusdem & sociorum. 504. 508. &c.
Diabolus non solum hostis, sed & aduersarius. 512. n.
3. eiusdem astutia 513. n. 4. Impostor & deceptor
animarum nostrarum est. 517.
de Doctrina quam nobis instillant angeli in morena
pedagogorum. 186. 187. &c.
Documenta duo patribus relicta ab angelo. 215. n. 4.
de Dominico Carthusianorum Treberensi & angelo
ad mensam eius sedenti. 441. n. 9
quod Dominatoris nomen Christum designet. 9. n. 7
Dominus, Angelus vocatus. 9. n. 6.
ut S. Dorothea tria poma & tres rosas de paradiso
miserit Theophilo. 440. n. 8
Drexelius Societ. Iesu testatur præsentissimam an-
gelorum opem se expertum. 139. n. 3. mira eiusdem
historia de sene eremicola ab aqua distante. 148.
n. 3.
quod Ductores sint angeli. 133. n. 4.
S. Dunstani sanctitatis nuntiata. 424. n. 11.

E.

- E**cclēsia ab Angelis custodita. 29 n. 5. eius Doctores
Angelorum nomine intellecti. 17. n. 2

INDEX RERVM.

- Eleemosyna Angelo, pauperis specie, data,*
92.
Eleemosyna parco, in domesticos tenaci &c.
quid præstandum ad honorem angelorum. 178.
n. 6.
ut Eleemosynariis faucant Angeli. 321. 322. n. 3.
an Elementis præpositi sint angeli. 381. n. 7
Elias mæstus & defessus, ab angelo refocillatus.
165.
de Elizabeth de Grauia, & Angelo. 132. n. 4.
de S. Elzeario: & quomodo Christus matrem
suam ei dederit patronam & magistram. 481.
n. 25.
de Emmanuele Portugallie rege, & primariz ipsius
naue ad Indias destinata. 317. n. 9
S. Ephrem vitæ puellaris mira descriptio. 383. n.
2. 3. 4. &c.
de Eppone morituro quid narretur. 209. n. 8
S. Etmundus quam B. Mariae studiosus. 481.
n. 24.
Euangelica vita, angelica; Euangelici homines, an-
gelici. 12. 13. n. 1 & 2
Eucharistiam recipientium nomina ab angelis scri-
pta. 147. n. 2. *Quam venerabundi ante*
ipsam sint angeli. 216. n. 1. 2. &c. *Exempla multo-*
rum qui Christum in ea viderint. 219. n. 3. 4.
&c.
S. Eucherij sanctitas ab angelo nuntiata. 418. n. 2
Eufemia quomodo à damone liberata. 466. n. 9.
S. Eulalia vita: & de angelis in ea visis. 448.
n. 17.
Exempla quadam de angelis custodibus persona-
rum sacris intentarum. 122. 123. n. 6. aliud de

INDEX RERVM.

- alio.* 125. n. 1. 131. n. 4
Exercituum ductores angeli. 194. n. 1
F.
de Falcone eadem falso propter votum promissum an-
gelo custodi. 112. 113. n. 11
de Fastredo abbate Camberonensi: & quomo-
do inuitus electus fuerit Abbas Clarenallensis.
442. n. 10.
de S. Felice Nolano presbytero, & angelo. 357. n. 8
de Fernando Antolino & eius angelo custode. 123.
n. 6.
Ficulne æ sterilis parabola explicata. 272
Floccelli decennis pueri martyrium. 444. n. 18
Fluuij vocantur angeli à Procopio. 158. n. 7.
Fœminarum capita velanda in Ecclesia propter an-
gelos. 143. 144. n. 6
Ferodidonus, palermi prætor, fulmine discissus
quòd regem incitaret ad vindictam propter pro-
prias passiones. 283. n. 15.
de Sancta Francisca custodita ab archangelo. 328.
n. 3. 435. n. 4.
S. Francisci Assisij conditoris sanctitas nuntiata.
425. n. 15.
Frontonius episcopus Treuerensis vitæ per angelum
abruptus propter impudicitiam. 282. n. 13.
de Fulgentia Romana matrona coram magistratu ac-
cusata à damone. 100. 101. n. 4.
Furia pro angelo malo. 491.

G.

- G**abriel cur ita vocatus. 159. n. 8. de eodem ad Mariam missio. 32. n. 10. 69. n. 4. 71. n. 5. 76. n. 8. & 9. 81. n. 13. de eodem cum Albrico apparuit. 353. n. 2. pleraque ad eum spectantia. 525. 526. 527. Oratio ad eundem. 546. alia oratio. 555. eiusdem nomen nauis inditum. 317. n. 9.
- de S. Gallo Aruernensi episc. & angelo ei apparente. 130. n. 3.
- Gaudium caeleste interminabile. 213. n. 2.
- de Gedeonis sacrificio, nonnulla. 326. n. 2.
- Genij duo cum homine. 211. n. 5.
- quid de Geniis apud paganos. 90. n. 3.
- de Genio aquitani loci egregius. 140. n. 4.
- ut S. Gertrudis agrotans, nec valens integram salutationem angelicam recitare, visitata fuerit a Virgine Maria. 480. n. 22.
- de Gigantibus nonnulla. 325. n. 1.
- Gladium enaginatatum tenentes angeli visi. 145. 146. n. 1.
- de Gloria iustorum. 269. 272.
- sancta Golinduch initiatio & martyrium, cuius certamen superstes sibi peruenit. 319. n. 2.
- S. Gregorio celebranti quid responderit angelus. 228. n. 15. de 12. peregrinis ad mensam inuitatis a sacello, & de decimo tertio. 292. 283.
- S. Gregorius Turonensis patrem sanat angeli monitu. 450. n. 20.
- Gubernatores mundi angeli. 276. n. 8.
- Guillelmus Elfinstadius afflictatus aegritudine opem omnem in angelo custode adinuenit. 205. n. 5.

de Guthlaco quodam solitario, qui in dies tractabat & colloquebatur cum angelo. 294. n. 3.

H.

- H**abitus religiosorum angelicus. 13. 14. n. 2. 483. n. 26.
- de Habitibus angelorum nobis apparentium. 496. 497. & c.
- de Hebræo quodam cui data hostia qua caro facta est cum sumeretur. 223. n. 11.
- de sancta Heliconide, & angelis adstantibus. 358. n. 8.
- de S. Heliodori martyrio, & voce missa de calo. 357. n. 8.
- Henricus Claudius cur sic appellatus. 231. 232. n. 18.
- Heriberti sanctitas nuntiata. 425. n. 14.
- ut sancta Herina virgo & martyr fuerit ab Angelo instructa. 400. n. 19.
- quanto S. Hermannus desiderio sumendi habitum religiosum teneretur. 483. n. 26.
- de S. Heruao eremita. 365. n. 3.
- Hieremia predictio apud Aegyptios exulantis. 428. n. 17.
- de Hierusalem caelesti, locus egregius. 117. n. 3.
- ut S. Hilarinus abbas ab angelo eductus fuerit de urbe Roma. 456. n. 26.
- Homini non est dubitare de viuendi ratione Virginitatis. 70. n. 5.
- Homines desidia damnati. 62. 63. n. 8. quanta in eos Angelorum indulgentia. ibid. n. 9. sedulitas. 64. n. 10. indigent angelo custode. 134. 135. & c.
- de Homiibus & Angelis inuicem comparatis. 406. 407. 408. & c.
- Horæ extrema quam formidolosa. 204. n. 4. 208. n. 8.
- de Hortulano quodam, cuius pes medici iussu incidit.

INDEX RERVM.

<i>diis, ab angelo sanatus est.</i>	301. n. 2.
<i>Hostia sacra Deo per angelum oblata.</i>	184. n. 8.
<i>Hostis & aduersaryi discrimen.</i>	512. n. 3.
<i>quibus Hostibus nos angeli defendant.</i>	271.
<i>Hugonis Abbatis Cluniacensis visio nocte Natiuitatis.</i>	426. 427. n. 16.
<i>de Hungo Pictorum rege: & de cruce lucida ei ab Apostolo Andraa ostensa.</i>	246. n. 10.
<i>de Hymnodia Angelica & Apostolica super dormitione Virginis.</i>	81. 82. 83. 84.
<i>de Hymno Gloria in excelsis.</i>	86. n. 15.
<i>Hymnus triplex ad omnes angelos.</i>	553. 554. 555.
<i>Hymnorum responsoriorum initium.</i>	22. n. 7.

I.

I <i>de virgini, sumpta Eucharistia; quid acciderit ipso Pentecostes festo.</i>	222. n. 10.
<i>ad S. Iehudielem remuneratorem oratio.</i>	556. n. 26.
<i>Ignis pro angelis.</i>	159. n. 7.
<i>de Illuminatione per angelos.</i>	190. n. 5. 192. n. 6. & 7.
<i>an Incarnatio diuina latuerit angelos.</i>	342. n. 5.
<i>quod in Infirmis nostris angeli custodes sint nostri medici.</i>	300. 301. n. 12. & c.
<i>Infusoria vasa ut dicantur Angeli.</i>	346. n. 3.
<i>Ingratitudo hominis in angelum custodem.</i>	548. n. 17.
<i>Iniuriam non ulciscendam quomodo suaferit angelus.</i>	125. n. 1.
<i>Intellectio beatissimis mentibus vita.</i>	11. n. 7.
<i>Inuidus quid prestare debeat ad honorem angelorum.</i>	177. n. 8.
<i>ut Ioanna virgo angelum tutelarem pro parentibus habuerit.</i>	391. n. 11.
<i>Ioannes Bapt. custoditus ab angelo.</i>	405. n. 26.
<i>de S. Ioanne Dalmatiae regis ex Elizabetha filio, mi-</i>	

INDEX RERVM.

<i>rabilia quadam.</i>	364. n. 2.
<i>de Ioanne Resebsa, tribusque Canonicis solemnitatem assumptionis B. Mariae celebrantibus.</i>	84. n. 14.
<i>de Ioanne Calybita poscente Religionem.</i>	483. n. 26.
<i>ut Iosepho cuidam infanti moribundo occurrerit angelorum multitudo.</i>	399. n. 18.
<i>Ira Dei erga peccatores quam terribilis.</i>	144. n. 1.
<i>magna & metuenda.</i>	273. eiusdem executores angeli.
	281. n. 11. 12. & c.
<i>Iracundus quid angelis uouere debeat.</i>	177. n. 8.
<i>an Irrationabilibus praesint angeli.</i>	381. n. 7.
<i>de Isidro Matritano & eius angelo custode.</i>	122. 123. n. 6.
<i>Isidori abbatis oratio liberat Moysen abbatem de grauissima tentatione diaboli.</i>	141. 142. n. 5.
<i>de Iudaeo qui turpiter B. Mariae vulnerat imaginem, ex qua sanguis effluxit.</i>	304. n. 5.
<i>Iudicij diem praecedentia.</i>	3.
<i>an ad Iudicium venturi sint omnes Angeli.</i>	31. n. 8.
<i>in Iudicio extremo crucem angeli portaturi sunt.</i>	244. n. 8.
<i>Iudith custodita per Angelum.</i>	163. n. 4.
<i>S. Iuliani sanctitas praesumpta.</i>	424. n. 12.
<i>de Iuramento eorum qui ministracionem accipiunt.</i>	174. n. 6.
<i>de Iuene quodam saeculo quidem dedito, sed B. Virgini Mariae deuoto.</i>	470. n. 14. de quodam alio.
	476. n. 18.

L.

<i>de Laffardo monacho, qui tentatus peccato superbiae canobio egredi conseruat.</i>	297. n. 5.
<i>Lares apud Gentiles, qui.</i>	90. n. 3.

INDEX RERVM

- de S. Laureano Hispanensi Archiepiscopo, & eius angelo custode. 123. n. 6
- de Laurentino Martyre. 315. n. 6.
- Laureum: quomodo in hunc locum translata simul adedes Domina nostra. 72. 73. 74. n. 6
- Laudis humana cupidus, arrogans & c. quid debeat offerre angelis. 178. n. 7.
- Legis peritus cum tota familia ereptus ex instanti ruina, ope angeli sui. 188. n. 3.
- Leones duo, Gabriel, & Ioan. Euang. 81. n. 13.
- Leocadenes rex Dacia blasphemus in Christum horribiliter ab angelo affectus supplicio. 282. n. 13
- Leonicides Imperatorem Alemannia seducens, perit eiecit a lingua. 283. n. 15
- Luciferi peruersus appetitus. 18. n. 31 quot & quibus spiritibus praesit. 35. n. 3.
- Ludouicus de la Puente multos angelos habuit caratores. 308. n. 9
- de Lucanensa per angelum. 130. n. 3
- Luxuria cuiusdam matrona a damone prodita. 100. n. 4.
- Luxuriosi patriarcha respicientia mediante Angelo custode. 64. n. 10
- Luxuriosus quale munus offerre debeat angelis. 177. n. 8.
- de S. Lyduuina, cui parochus sacram Eucharistiam denegarat: & ut Christus ei apparens in formosa mutatus sit hostia, quam ipsa recepit. 430. 431. n. 20. Eiusdem deuotio erga B. Virginem. 464. n. 7
- M.
- de Machabeorum victoria contra Lysiam. 316. n. 9
- S. Macloius quam castus. 452. n. 22.
- Magica artes dissipata praesentia tutelari angeli. 401. n. 20.

INDEX RERVM.

- Maledicus quomodo respicere possit. 178. n. 5
- Malorum vitandam societatem admonet Angelus custos. 6. n. 11
- Manfredi regis Bohemorum septemque filiorum eius funestus exitus, quod multa incommoda religionis domibus inferret, in quibus quoties iter ageret hospitabatur. 284. n. 17.
- Manichaeorum error quoad creationem animarum. 4. n. 3
- de S. Marcello & angelo comitante. 131. n. 4.
- a Maris tempestatibus eripiunt angeli admirabile super hoc quod narrat Paulinus. 348. n. 5
- S. Margarita Hungarica pietas erga B. Virginem. 464. n. 7.
- Maria Virgo inculpata nata, ubi & quandiu ab angelo nutrita. 66. n. 1. 69. n. 5. 71. n. 5. 77. n. 9. 78. n. 11. 404. n. 24. quomodo eam alloquatur d. Bonuentura 67. n. 2. sociatur a septem virtutibus angelicis. 67. 68. n. 3. de eius glorificatione. 68. n. 4. bene dicitur gratia plena, contra haereticos. 69. n. 4 de eius praesentatione in templo & cibo calitus allato. 69. n. 5. de eius conceptione. 71. n. 5. ipsa est stella maris. 67. n. 3. 72. n. 6. de eius ortu. 77. n. 10. 85. n. 15. Vespera eius ab Angelis decantata. 80. n. 12. de eius assumptione. 81. n. 13. 14. Quanta veneratione & obsequio prosecuti fuerint eam Angeli: lege cap. v. 111. 66. 67. & c. Quid ei gratius in angelica solutatione. 479. n. 21. Vide Virgo
- Maria de Oignies intacta a viro dimissa. 451. n. 21. sub qua forma Christum viderit. 224. n. 13.
- S. Marini vita: & de Angelis in ea visis. 445. n. 15
- de Martyribus: & ut his angeli praesertim adsint. 352. 353. & c.

INDEX RERVM.

de 40. Martyribus. 356. n. 8.
ad Martyrium pręparat angelica salutatio. 461. n. 4.
de S. Mauro monacho martyre, & de angelo virgami ferenti. 362. n. 12.
de S. Metthildis vita. 14. 15. n. 3.
Medicorum nomen cur tributum angelis. 300. 301. n. 1. 2.
de S. Mercurio martyre. 357. n. 8.
Meridiana pulsationis ad salutationem angelicam vsus. 482. n. 25.
Michael cur ita nominatus. 159. n. 8. eiusdem pugna cum damone, de anima Mosi: & diligentia circa genus humanum. 267. n. 7. & 8. est Angelorum primus, ministrat & pugnat pro Ecclesia 33. n. 11. 36. n. 3. de eodem erga Virginem. 67. n. 2. 80. n. 12. de eodem multa. 520. 521. 522. 523. 524. ad eum oratio. 546. & alia. 544. n. 21.
Militantium institutio. 199. n. 6.
Milites Dei qui sint. 201. n. 8.
Milites pro angelis. 157. n. 6.
Milites in templum missi ab Eudoxia, repulsi ab angelo. 231. n. 17.
Militia nomen a sanctis usurpatum. 331. n. 2.
Minister Dei dicitur angelus. 157. n. 6.
Ministrare & assistere, non idem. 33. n. 11.
Miseria hominis per peccatum. 135. n. 1.
de Missione angelorum. lege cap. IV. 25. 26.
ut Monachus vsus receperit. 422. 423. n. 9.
Monachi habitus angelicus: & de monacho seniore qui iuniorem in tabernis conuersantem reprehendit. 13. 14. n. 2. De alio quodam quem decumbentem alloquebatur angelus. 294. n. 2. de alio dolore secoris afflictatio. 302. n. 3.

INDEX RERVM.

de Monachis duobus Cisterc. ord. qui solum Ave Maria didicerant. 471. 472. n. 15.
de Moniali de templi munditia sollicita, cui affuit Domina nostra puerum vlnis gestans. 222. n. 9.
Montium nomine venit Angelus. 276. 7. 308. n. 10.
de Morientium statu, locus Raderi. 266. n. 7.
de Moysę abbate a diabolo tentato. 141. 142. n. 5. Eiusdem visio de angelis innumerabilibus contra demones pugnantibus. 195. n. 2.
de Muliere nobili & opulenta quę Dominum bis se vidisse testata est. 225. n. 14.
Mundus ab angelis non est fabricatus. 4. n. 3. quibus angelis commissus. 37.

N.

a Natiuitatis ortu cuique in custodiam delegatus angelus. 137. 138. n. 3.
Natura humana & angelica famula sunt Marię angelorum dominę. 67. n. 2. de iisdem natura. 369. 406. 407. &c.
Nazary & Celsi martyrium. 447. n. 16.
de Neania seu Procopio martyre: & de cruce aurea, in qua tres imagines enatae sunt. 243. n. 7.
quod Necessary sint hominibus angeli. 134. 135. &c.
quod in Necessitatibus hominum mittantur angeli. 124. 125.
de S. Neophito nutrito ab angelo. 399. n. 16.
S. Nicolai Tolentinaris sanctitas nuntiata. 421. n. 8.
Nomina multa quę sortiuntur angeli ratione curę quam habent nostri. 186. 187. 188. &c. & 201. n. 8.
S. Norberti sanctitas nuntiata. 419. n. 4.

O.

Oculi Dei, Angeli. 336. n. 1.
Odor fragrantissimus ab angelis, fetor a da-
O 111)

INDEX RERVM.

- monibus. 275. n. 6.
Officij nomen angelus, non naturæ. 153. n. 1. *officij nomen in operationem mutat magnus Antonius.* 156. n. 5. *de officio angelorum.* 115. n. 1. 119. n. 4. 137. n. 3.
Onufrij angelus angelo Paphnutij respondebat. 106. 107. n. 8.
Opera misericordiæ spiritualia præferuntur corporalibus. 324. n. 6.
Orantes Deum ab angelis proteguntur. 182. n. 3.
ad Orationem hortantur angeli. 181. n. 2.
Orationes piæ ad sanctos angelos. 512. 513. & seqq. *ad finem.*
Oratio ad Deum contra malos angelos. 543. n. 12.
Oratio triplex ad sanctos Angelos, Michaelem, Gabrielem, Raphaelem. 546. 547.
Origenis locus de angelo custode. 111. n. 10.
ut Osiha tertio submersionis die ex flumine emerferit. 397. n. 14.
- P.
- de S. Pachomio & angelis.* 127. n. 2.
Pædagogus cuique suus. 92. n. 3.
de Pane subcinericio Eliæ. 165. n. 6.
an Papa præster angelis in aliquo. 347. n. 4.
cur Papa celebranti quodam die nihil respondeatur ad illa verba Pax Domini sit semper vobiscum. 229. n. 15.
Paphnutij abbatis locus de angelo custode. 106. n. 8.
vi Paralyticus obtinuerit victoriam contra Iudeum infidelem. 304. n. 5.
Patrum encomia de angelo custode. 94. 95. & c. 114. 115. &

INDEX RERVM

- de Patribus quibusdam Societ. Iesu qui beneficia angelorum experti sunt.* 165. 166. n. 7.
Patriarcha perniciosissimus tandem ab Angelis in celum perlatus. 64. n. 10.
S. Pauli locus, dicentis Angelos ad nos mitti propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, explicatus. 264. 5.
ut Pauperum amantibus patrocinentur angeli. 320. 321. & c. n. 3. 4. & c.
Pacis osculum morituro datum ab angelo. 204. n. 3.
Pacis gratia per angelos ministrata, qui ideo pacifici appellantur. 337. 338. n. 2.
Peccatum nobis septem miseras intulit. 135. n. 1. *ut abigat angelum custodem.* 102. n. 5.
propter Peccata sæpe subtrahitur protectio angelica. 285. n. 19.
de Pergentino martyre. 355. n. 6.
Periuriorum auctor vindicatus. 383. n. 15.
Persona publicæ an sint plures angeli custodes. 103. n. 5.
Peruersus & perturbator iussu angeli interfectus. 283. n. 14.
Petri è carcere liberatio. 89. n. 3. 124. n. 1. 353. n. 3.
duos habuit custodes angelos. 103. n. 5.
de Philippo Nerio, cui angelus pauperis specie se ostendit. 92. n. 4. 133. n. 5.
de Piammonis sanctissimi viri visione. 145. 146.
de Pietate Angelo custodi debita. 88. n. 2.
quid Piger, languidus, fractus & in gratiam angelorum agere debeat. 178. n. 9.
Pirata insignis, eiusque auctor fulmine rapti. 284. n. 18.
ut Plegilus presbyter ridenti corpus & sanguinem

INDEX RERVM.

- in Eucharistia sacramento.* 220. n. 6
ut Pompilius Scotia rex interierit: & quam vocem emiserit angelus. 284. n. 18.
ut duobus Prædicatoribus de re cibaria desperantibus adfiterit angelus. 169. n. 9
de Præsepio in honorem nati Saluatoris extracto in India Orientali. 428.
Principatus cur dicantur angeli. 157. n. 6. 310. n. 2.
Principis dignitas & maiestas in quo splendet illustrius. 330. n. 1.
Principibus quot angeli custodes. 103. n. 5.
Principes dicti angeli. 155. n. 3.
Propheta etiam Angeli dicti sunt. 8. n. 6
*cur Psallentes stent monachi: & de duodecim psal-
 mis tam in vesperis quam in officiis nocturnis.* 215.
 n. 4.
Psallendi mos unde manauit. 210. n. 1.
Psalmodia est opus caeleste & angelicum. 212. n. 2.
Psalmodia alterna primus author. 22. n. 7
Puella 14. annorum, amore Christi mortua. 449. n. 18
Pueri singulariter custodiuntur ab angelis. 383. 384.
 &c.
*Pueris pro Christo excarnificandis adsunt angeli: &
 alia quæ ad pueros pertinent.* 433. 434. &c.
*de Pupilla meretrice ab angelis baptizata propter
 unum bonum opus.* 320. 321. n. 3.
Purgatio in angelis quid sit. 345. n. 2.
*ut de Purgatorio reuocatus ad vitam fuerit defun-
 ctus.* 429. n. 18

R.

Raphael. cur id nominis obtinuit. 159. n. 8. est
 præsertim colendus in agritudine. 307. n. 9.
 de eodem non pauca. 36. n. 4. 138. 139. n. 3. 143. n. 6.

INDEX RERVM.

528. 529. ad eundem oratio. 546. alia. 555
Regnorum custodia quibus angelis attributa. 309.
 310. n. 1. & 2.
quod Religiosos angeli singulariter tueantur. 292.
 293. &c.
Religiosi caueant præsertim à superbia. 299. n. 7.
*S. Remigius vti Angelus susceptus in Concilio
 Gallicano. 6. n. 3. eius sanctitas præuisa.* 422. n. 9.
de Responsorio, Felix namque, ab angelis cantato.
 84. 85. n. 14.
de festo Resurrectionis. 110. n. 10.
*Reuelatio à Deo P. Balthasari Soc. Iesu, ad angelo-
 rum venerationem.* 168. n. 8
Regibus binos esse angelos custodes, an verum. 103.
 n. 5.
*contra Reges molestos non cessant angeli expetere vin-
 dictam.* 164. 165. n. 5
*Reynerius episc. Argentina discissus medius ab an-
 gelo.* 282. n. 13.
S. Romani sanctitas nuntiata. 421. n. 6
de S. Romula moriente. 289. n. 2
Rosarium abscindit collum demoni. 474. 475. n. 16.
 quàm eidem displiceat. ibid. n. 16
Rosarij recitandi ardor creuit per miracula. 469.
 470. n. 13. 14. vtilissima eius consuetudo. 476. n.
 18. & 19. Impugnatores illius, horrendis modis pu-
 niuntur. 477. n. 20.
*de Rustico Arverno qui suadente maga misit hostiã
 consecratam in alueria pro conseruatione apum.*
 221. n. 8.

S.

Sabellianorum error de creatione animarum. 4.
 n. 3.

INDEX RERVM.

- de sacerdote quodam qui terram sanctam cum quibusdam amicis lustrabat, & his recedentibus mansit in urbe dicturus missam. 226. n. 14.
- Salus unius anime quantis praeferatur. 324. n. 6.
- de Salutatione Angelica, nonnulla. 69. n. 4. quanta eius dignitas & efficacia. 457. 458. n. 1. 2. 3. 4.
- de Sancha Cirillo, & angelo suo. 164. n. 4.
- de Sanctitudine angelorum nostrorum. 528. n. 5.
- de sanctitate mulierum virorum futura per angelos nuntiata. 418. 419. & c. n. 6.
- Scripturae verba quando proprie accipi possint. 30. n. 6.
- ad S. Scaltialem oratorem oratio. 556. n. 25.
- Secreta cordium an angelis nota. 258. 259.
- de Seniore quodam non credente presentem in Eucharistia Christum esse. 224. n. 12.
- de Sene quodam eremicola à fonte distanti, & de angelo passus eius numeranti cum potatum irret. 148. 149. 150. 151. n. 3.
- de Seraphin misso ad prophetam quid sentiat Dionysius. 26. n. 1. 27. n. 2. quid Greg. Nazianzenus, & Chrysostomus. 32. n. 9.
- Sermo Dei nomine angeli intellectus. 15. n. 1.
- Signaculum Christus est in fronte, corde, brachio. 245. n. 8.
- de signo Crucis, vide Crux.
- Simoniacus fulmine absumptus. 282. n. 12.
- Simulacrorum Aegypti demolitio praedicta. 428. n. 17.
- Spiritus administratorij qui dicantur. 157. n. 6.
- Spiritus administratorij sintne omnes Angeli assistentes coram Domino. 25. 26. n. 1.
- Spiritus septem maligni, qui. 35. 36. n. 3.

INDEX RERVM.

- ut Stanislaus Kostka sanatus, & ingressus sit Societatem Iesu. 439. n. 7.
- Stella pulcherrima apparitio. 8. n. 5.
- Stella nomen quibus conveniat. 275. n. 7.
- Stella pro angelis. 158. n. 7.
- de Stellis septem in ambitu Virginis. 67. 68. n. 3.
- ut S. Stephana de Sancino viderit Christum. 440. n. 7.
- S. Stephani regis Hungariae sanctitas nutrita. 420. n. 5.
- Substantia pura angeli. 129. n. 3.
- Superbiam occultam manifestam luxuriam Deus interdum punit. 100. 101. n. 4.
- Superbiam & iactantiam ferre nequit Angelus. 299. n. 7.
- de S. Suniberto mirum quiddam & oculis incredibile. 360. n. 11.
- Synodus dioecessana de angelorum veneratione. 547. n. 16.
- T.
- Tau scriptio unde manavit. 131. n. 5.
- Tentationes, quibus angelis mittantur. 291. 292.
- Tentationes demonum fugantur angelica salutatione. 459. n. 3. 455. n. 8.
- Templi nomine quid intellectum, cum dicitur Veniet ad templum sanctum suum dominator & c. 9. 10. n. 7.
- Templorum multitudo sub Angelorum nomine. 15. n. 4. 173. n. 5.
- ut Tharasia infanti adfuerit angelus. 368. n. 8.
- de Theobaldi comitis liberalitate. 140. n. 4.
- ut S. Theodorus Archimandrita sanitatem receperit. 295. 296. n. 4.
- de S. Theodoro martyre sanitati restituto per angelum post innumera tormenta. 305. 306. n. 6.
- Theodosij abbatis pugna cum demone. 135. n. 1.
- de Sanctae Theodotae martyre cum filiis. 403. n. 21.

INDEX RERVM.

- ut Theophila magnarum partium scemina fuerit ab
 stupro liberata.* 286.287.n.1.
Theophili conuersio & martyrium. 440.n.8
Thronorum ordinis explicatio. 49.n.8,
de Tobia & angelo. 129.n.2. Vide Raphael.
*de Translacione domus B. Mariae in Dalmatiam &
 in Picenum.* 72-73.
Trisagion in Ecclesia quando cantari coepit. 22.n.7
 V.
S. Venantij pueri quindecim annorum martyrium.
 443.n.13.
Viam ostendunt angeli viam euntibus. 228.n.2.
S. Vigor antequam nasceretur sanctus pronuntiatus.
 421.n.7.
S. Vincentij sanctitas nuntiata. 423.n.10.
*de Vindechindo duce Saxonia in habitu mendici lu-
 frantis Caroli Magni castra.* 221.n.7
*Vindictam non sumendam persuasit cuidam ange-
 lus.* 125.n.1.
Vinea angelorum sumus. 327.n.3
an B. Virgo habuerit angelum custodem, & quem.
 371.n.3
de B. Virgine in imagine saucia. 304.n.5
de Virgine monacha, quae optauit videre Christum.
 443.n.11.
*de Virgine religiosa, lapsa de pulcherrimo statu pro-
 pter superbiam.* 299.n.7.
ut Virginitas praesto sint angeli. 366.367. & c.
de Virtutis nomine dato angelis. 153.n.2.
de Vita sanctorum, loci nonnulli. 269.270.
de Vita Angelorum & nostra. 100.n.3
de S. Viti vita, plena miraculis angeli custodis. 392.
 n.12.

INDEX RERVM.

- Vitiorum sentina & factor quanto odio sint angelis
 custodibus.* 97.n.2.
*septem Vitiorum capitalium fuga suadetur a septem
 Angelis.* 35.n.3.
Volucres caeli pro Angelis. 156.n.5.
*Voluntas nostra duobus modis excitari potest & mo-
 ueri ad appetendum.* 192.n.7.
Vriel Angelus. 37.38.39. & 160.n.9.
S. Vrsuarii natiuitas ab angelo nuntiata. 419.n.3.
*Vuenceslaus rex; qua ratione de Corinensi duce
 triumpharit.* 198.n.4

Z.

- Z**acharias miratur angelum in templo ad Virgi-
 nem ventitantem. 70.n.5.71.n.5
Zenon abbas: & de eius angelo custode. 433.n.1
de Zozimo Christi milite inuictio. 303.n.4.

FINIS.

